STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02595

ALE VERK

Sholem Aleichem

*Permanent preservation of this book was made possible
by David Bern
in memory of
Israel Bernbaum*

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

עזבון שמואל גילמן
אשדוד

אַלע ווערק

פֿון

שלום עליכם

עזבון שמואל גילמן
אשדוד

איקוף פֿאַרלאַג
בוענאָס־איירעס

1957

OBRAS COMPLETAS DE

SCHOLEM ALEIJEM

TOMO XIII

IMPRESO EN LA ARGENTINA
PRINTED IN ARGENTINE
EDITORIAL "ICUF"
BUENOS AIRES, 1957

Queda hecho el depósito que marca la ley.

Copyright by the
Estate of Olga Rabinowitz
New York

אַלע ווערק
פון
שלום עליכם

*

באַנד XIII

ע ר ש ט   ב ו ך
דראַמאַטישע שריפטן

צ ו ו י י ט   ב ו ך
ק אָ מ ע ד י ע ס

דראַמאַטישע שריפטן

אינהאַלט

דער גט — — — — — — — — — — — — — — 9
צעזייט און צעשפּרייט — — — — — — — — — — 31
אַ דאָקטער — — — — — — — — — — — — 69
מענטשן — — — — — — — — — — — — — — 79
דאָס גרויסע געווינס — — — — — — — — — — 101

דער גט

בצענעס פונעם אמאליקן יידישן לעבן
אין איין אקט און דריי בילדער

די פארשוינען:

שרה חנצע, „אן אשת חיל".
ראובן־הערש, איר מאן, א יודע ספר.
עטל, זייער טאכטער, א יונג ווייבל.
מאטל, זייער איידעם, א פיינער יונגערמאנטשיק.
לוי־בנימין, א יונגערמאן, א משכיל, מאטלס א חבר.
רב שלום שדכן, א ייד א שדכן.
רב ארקע, דער רב פון שטעטל.
פרומע־ליבע, די רביצן.
רב זכריה, א סופר, א ייד מיט א גרינער שאל.
יידל דער שמש, א רירעוודיק יידל מיט איין אויג.
צוויי עדות.
א מנין יידן.

די געשיכטע קומט פאר אין א קליין שטעטל אינעם פאריקן יארהונדערט.

ערשט בילד

איז א געוויינלעך צימער, פשוט מעבלירט, אף דעם אלטן יידישן אופן, זיצט בא א גרויסן פירעקעכדיקן טיש, אף א בענקל, ראובן־הערש איבער א ספר פון די הײנטיקע ספרים, שטארק פארטיפט. בא דער הרובע זיצט שרה־חנצע און ארבעט א זאק מיט גרויס מהירות, און דאס קנײלכן בוימוואל קאטשעט זיך בא אירע פיס אף דער ערד; זי איז פארטיפט אין דער ארבעט און קוקט אף די דרעטלעך, וואס טאנצן ארום אין אירע פינגער.

.1

שרה־חנצע און ראובן־הערש.

שרה־חנצע (ציילט די אייגלעך פון זאק). איינס, צוויי, דרײַ, פיר, פינף... ראובן־הערש! זעקס, זיבן, אכט, נײַן, צען... ראובן־הערש!

ראובן־הערש (הייבט אויף די אויגן פון דעם ספר). הא?

שרה־חנצע: האק דיר אין קאפ אריַין! צען מאל דארף מען דיך רופן, ביז דו וועסט זיך אמאל אנרופן.

ראובן־הערש: וואס־זשע איז דארטן?

שרה־חנצע: וואס זאל זײַן? גארניט! ער האט זיך אנגערעדט מיטן געניידעם, מע זאל מיך א לעבעדיקע אריַינטרײַבן, שונאי ציון, אין דער ערד אריַין — און געווג.

ראובן־הערש: שא, א נײַס! וואס נאך וועסטו זיך אויסטראכטן?

שרה־חנצע: אויסטראכטן? איך טראכט זיך אויס? איא, ראובן־הערש? ווער איז גערעכט? דו מיט דעם געניידעם דײַנעם! ווער איז א הולטײַיקע? איך! ווער ווערט אויסגעריסן, אויסגעריסן זאלט איר ווערן? ווער פרירט א גאנצן טאג אין קלייט, אויסגעפרווירן זאלט איר ווערן אלע איינציקוויַים? — אלץ איך! אלץ איך! און אז סע קומט צו עפעס, בין איך די שלעכטע! גיי, הארעווע, קריך אין דער ערד! א שיינעם כבוד קאן מען זיך פון אײַך דערלעבן, ברענען זאלט איר אפן פײַער, ווי מיר ברענט דאס פנים, רבונו של עולם! א טאג ווי נאכט ווייס מען נאר זיצן איבער די שיינע ביכלעך און פאטשקען אין די גאזעטן! און אז איך קום פון מארק, קוקט מען אף מיר, ווי אף דעם הונט, און מע סודעט זיך מיט דעם ווײַב, און מע שושקעט זיך מיט איר — שו־שו־שו, שו־שו־שו... וואס שושקעט ער זיך מיט איר? הא? דו מיינסט, איך ווייס ניט, אז ער רעדט פון מיר? האסט מורא, איך הער ניט? וואס פאר כודות איז דא פאר א שווינגער? איך פרעג דיך, וואס האט זיך אן איי־

דעם צו באַהאַלטן פון אַ שווינגער? ראובן־הערש! ראובן־הערש! (מיט אַ קוועטש). ראובן־הע־ערש!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש (כאַפּט זיך אויף): האַ?

ש ר ה ־ ח נ צ ע: האָסט דיר אין מוח! איך רייד און רייד, ווער צעזעצט ריידנדיק, און ער „האַקעט" און „האַקעט", גלייך ווי אַ הונט בילט! אין מיר ווערט מיין גאַל צעפּלאַצט, מיין בלוט ווערט איבערגע־זאָטן, ווי אין אָקריפּ — און ער זיצט זיך מיט אַ גלאָטן לונג און לעבער איבער די ספּרימלעך, און איך האַווקע און האַווקע, טאָמער ווייסטו וואָס? אַפּנים, די ספּרימלעך זיינען באַ דיר טייערער פונעם ווייב? דאָס איז דאָך איינגאַנצן דיין חיות! און ווער פּאַרט אָף אַ יאַריד? — שרה־חנצע! ווער וואַרגט זיך מיט אַ קאַרטאָפּלע פאַר אַ גאַנצן טאָג, דערוואַרגן זאָלסטו ווערן, ליבער גאָט? — שרה־חנצע! ס'זאָל אים אָנהייבן, אַ שטיי־גער, אָרן, וואָס דער שיינער גענייִדעם זיינער, ברענען זאָל ער, פּאַטש־קעט מיך אָף די גאָזעטן... ראובן־הערש! (בייגט זיך אָן צו אים, אין אויער אַריין). ראובן־הערש! ראובן־הערש!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש (ווייסט זיך אָפּ פונעם ספר): האַ? האַ? האַ?

ש ר ה ־ ח נ צ ע: קוק אָן אַביסל אַ האַקען — האָסט דיר אין מוח! איך רייד פון דיין תכשיט, פונעם גענייִדעם דיינעם רייד איך, פאַר־כאַפּט זאָל ער ווערן!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש: וואָס האָסטו צו אים? וואָס האָט ער דיר געטאָן?

ש ר ה ־ ח נ צ ע: וואָס האָסטו געוואָלט זאָל ער מיר טאָן? ער זאָל מיך שלאָגן? ס'איז גענוג דאָס, וואָס ער באַשרייבט מיך אָף די גאָזעטן!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש: ווער האָט דיר געזאָגט, אַז ער באַשרייבט דיך אָף די גאָזעטן?

ש ר ה ־ ח נ צ ע: וואָס דען ליגט ער טאָג ווי נאַכט באַ לאָה־דוואָסעס גענייִדעמל, וואָס שרייבט אין אַלע בלעטער? צונויפגעקאָמפּאַ־ניעט זיך מיט אַ שאַרלאַטאַן אַ שרייבער, און נאָר מע לאַכט, און נאָר מע כאַכאַטשעט זיך, און אַז מע דערזעט מיך, ווערט מען אָנשטומט. שטום און קרום זאָלן זיי ווערן פאַר כל־ישראל!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש: כ'לעבן, דו טשעפּעסט זיך אומזיסט. מאָטל איז אַ יונגערמאַן אַ גאָלד! אַזאַ יאָר אָף מיר.

ש ר ה ־ ח נ צ ע: אָמן, אַזאַ יאָר אָף אייך ביידן!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש: ער איז אַ יונגערמאַן, וואָס קאָן גוט לער־נען, און לייענען, און שרייבן, און... און... און...

ש ר ה ־ ח נ צ ע: און... און... און!... איך דאַרף ניט האָבן קיין שרייבער, וואָס זאָל מיך באַשרייבן! באַליאַפּען!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש: טשעפּע זיך אָפּ, ער האָט דיך ניט אַפילו אין זינען!

שרה־חנצע: וואס איז! סע שטייט אים אפשר ניט אן? איך דארף אף כפרות אן אידעם, וואס קען צופיל און פארשטייט צופיל און וויים צופיל!

ראובן־הערש: וואס־זשע ארט עס דיך, אז ער קען צופיל און פארשטייט צופיל און וויים צופיל?

שרה־חנצע: ארן ארט מיך ניט; לאז ער זיך אנציגדן! אבי ער זאל מיך לאזן צורו. ניט פאטשקען מיך אף די גאזעטן!

ראובן־הערש: ווער האט דיר געזאגט, אז ער פאטשקעט דיך אף די גאזעטן?

שרה־חנצע: וואס דען טוט ער טאג ווי נאכט בא לאה־דוואסעס געניידעמל, וואס אלע וויסן, אז ער פאטשקעט אף די קרויט־בלעטלעך, מיין איך אף די גאזעטן?

ראובן־הערש (ארויס פון די כלים): א מעשה אן אן עק מיט דיר! עס וואלט טאקע געווען א מצווה, כ'לעבן, מע זאל דיך טאקע באשרייבן אין די גאזעטן, און גוט באשרייבן, אזוי אז דו זאלסט האבן צו זינגען און צו זאגן!

שרה־חנצע (רויט פאר כעס): ניט דערלעבן וועט איך דאס ביידע! נא דיר א מתנה! (טראגט אים אונטער א פייג).

ראובן־הערש: עס געזונט! (נעמט דעם ספר אונטער דער האנט און גייט אוועק. טוט א זעץ מיט דער טיר. פונעם אנדערן חדר לויפט ארײַן עטל).

.2

שרה־חנצע און עטל.

עטל (איבערגעשראקן): וואס איז דער טאטע אזוי אין כעס?

שרה־חנצע: וויים אים דער שווארצער יאר! דו קענסט אים ניט, דעם כהן? ער וויל ניט לײַדן, למאי דײַן מאטל איז נפש־אחת מיט דעם שארלאטאן.

עטל: מיט וואסער שארלאטאן?

שרה־חנצע: אט מיט לאה־דוואסעס געניידעמל, מיט לוי־בנימינען.

עטל: מיט וואס איז לוי־בנימין א שארלאטאן?

שרה־חנצע: איך וויים, מיט וואס? ער וויל ניט, דער טאטע דײַנער, אז דײַן מאן זאל זײַן באקאנט מיט א שלים־מזל, וואס פאטשקעט אף די קרויטבלעטלעך, שרײַבט אף די גאזעטן מיין איך... ער וויל ניט לײַדן, דער טאטע דײַנער, וואס די שטאט האלט דיך אין מויל, דיך און דײַן מאן.

עטל: מײַן מאטלען?

ש ר ה ־ ח נ צ ע : דײַן מאַטלען! וואָס מײנסטו, איז דײַן מאַטל? אַ בשר־ודם גלײַך מיט אַלע.

ע ט ל : וואָס־זשע זאָגט מען אױף מײַן מאַטלען?

ש ר ה ־ ח נ צ ע : מע זאָגט... וואָס אַ שטאָט קאָן זאָגן! מע שמועסט, אַז ער ליגט טאָג און נאַכט בײַ לאה־דוואָסען ניט אַזױ צוליב דעם אײדעם, װי צוליב עמעצן אַנדערש.

ע ט ל (אויפגערעגט): למשל, צוליב װעמען?

ש ר ה ־ ח נ צ ע : איך װײס, צוליב װעמען? װײס זײ דער רוח אַלעמען!

ע ט ל (לאַכט מיט יאַשטשערקעס): כאַ־כאַ־כאַ! לײדיקגײערס, פּוס־טעפּאַסניקעס, רכילותניקעס! האָבן שוין ניט וואָס אויסצוטראַכטן!

ש ר ה ־ ח נ צ ע : אַז מע קלינגט, איז אַ חגא... װענט האָבן אויערן, גאַסן האָבן אויגן!...

ע ט ל (אויסער זיך): הערסטו מאַמע? אָט די, וואָס זײ קאָנען זאָגן אַזאַ זאַך, מעג זיך זײ שטעלן דאָס מויל אויף אַ זײַט! אַ חידוש איז מיר נאָר אויף דיר, מאַמע, אַז דו זאָלסט קאָנען גלײבן אַזעלכעס אויף מײַן מאַטלען...

ש ר ה ־ ח נ צ ע : זע נאָר, װי זי פּאַרציט אים אַ ביסל אויף אַ שטריקעלע: מ אַ ט ע ל ע ! מאַ־טע־לע! וואָס איז דאַרט אַזעלכעס? דו מײנסט, אַז ער גײט טאַקע אױס נאָך דיר, טאָכטער, אַזױ װי דו נאָך אים?

ע ט ל : מאַמע, דו האָסט אין אים אַ גרױסן טעות, מאַמע! דו קענסט אים ניט! ער איז...

ש ר ה ־ ח נ צ ע : אַזױ? הײסט דאָס, װײסטו מער פון מיר? גוטע יאָרן! אַז אַך און װײ דער מאַמע! ניטאָ וואָס צו רײדן! מײַן טאָכטער װײס מער פון מיר! זי איז די חכמה! זי װײס אַלץ! נאָר איך װײס גאָרניט! איך בין דער נאַר! איך בין די בהמה!...

ע ט ל : װער זאָגט דען, מאַמע? איך זאָג נאָר, אַז אַזאַ יונגערמאַן, װי מײַן מאַטל...

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (נעמט די הענט פּאַדבאָקאָם). נו?

ע ט ל : אַזאַ יונגערמאַן, װי מײַן מאַטל, דאַרף מען אויספּאָרן די גאַנצע װעלט, װעט מען ניט געפינען...

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (קאַטשעט זיך). כאַ־כאַ־כאַ־כאַ־כאַ! אַזױ? דאָס האָט ער דיך אַזױ אײַנגערעדט? איאָ? נו, גלײב אים, טאָכטער! ער האָט דיר אפשר געשװאָרן אויך? כאַ־כאַ־כאַ! האָסט זיך אין אים אַ ביסל צופיל אײַנגעגלויבט, פּירט ער דיך בײַ דער נאָז. װען דו זאָלסט זיך צו אים אַזױ צוקוקן, װי איך קוק זיך צו, װאָלסטו אפשר אויך געזען דאָס, וואָס איך זע.

ע ט ל : וואָס זעסטו אויף אים אַזעלכעס, מאַמע?

ש ר ה ־ ח נ צ ע : איך זע? הלוואי וואלט קיינער ניט זען! מע זעט שוין!

ע ט ל : (דערשראָקן). וואָס זעט מען? ווער זעט? וואָס האָט מען געזען?

ש ר ה ־ ח נ צ ע : מע האָט געזען דאָס, וואָס קיינער דאַרף ניט זען.

ע ט ל : (צעקאָכט). מאַמעניו! האַרצעניו! ליובעניו! איך בעט דיך, זאָג מיר, וואָס האָט מען געזען?

ש ר ה ־ ח נ צ ע : אַזוי? ווילסטו טאַקע, אַז איך זאָל דיר זאָגן? אַ שיינער כבוד פאַר דער מאַמע דיינער! לאָזן דיר אַנדערע זאָגן, טאָכ־טער מיינע!

ע ט ל : (וויינט). דו מוטשעסט מיך, מאַמע! איך בעט דיך, זאָג מיר כאָטש איין וואָרט, כאָטש אַ האַלב וואָרט! איך בעט דיך, מאַמעניו! האַרצעניו! נשמהניו!

ש ר ה ־ ח נ צ ע : וואָס זאָל איך דיר זאָגן, וואָס? וואָס האָסטו זיך צוגעטשעפּעט צו מיר? גיי, לאָז ער דיר זאָגן, וווּהין גייט ער אַלע טאָג נאָכן דאַווענען?

ע ט ל : וואָס הייסט וווּהין? צו לוי־בנימין, צו לאה־דוואָסעס איי־דעם; דאָרט לערנען זיי צוזאַמען, לייענען גאַזעטן...

ש ר ה ־ ח נ צ ע : כאַ־כאַ־כאַ! אַזוי טאַקע? ווער האָט דיר געז־זאָגט? מע לערנט דאָרט אינאיינעם און מע לייענט גאַזעטן?!

ע ט ל : וואָס־זשע דען טוען זיי? אדרבה, זאָג, מאַמע, לאָם איך אויך וויסן!

ש ר ה ־ ח נ צ ע : פון וואַנען זאָל איך וויסן? איך גיי אים נאָך, צי וואָס? איך האָב מער ניט וואָס צו טאָן, נאָר נאָכקוקן דעם געניידעם מיינעם, וווּהין ער גייט — איך זאָג דיר! פראַמענע מעג ער גיין ניט נאָר צו לאה־דוואָסעס טאָכטער — אַפילו אין דער ערד אַריין, אָרט מיך אויך ניט, אַבי מיר און מיין קינד זאָל ניט שאַטן!

ע ט ל : מאַמע! דו ווייסט גאָר ניט וואָס דו רעדסט! וואָס יענער וועט דיר דערציילן פּזומונות, נעכטיקע טעג...

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (מיט פייער). הער נאָר, טאָכטער מיינע. שוין לאַנג ביסטו געוואָרן אַזאַ פרעסטאַרעץ, וואָס דו דערציילסט מיר מעשיות? וואָס מאַכסטו מיר אוועק מיט דער האַנט: „פּזומונות"! איך דאַרף זיך באַ קיינעם ניט נאָכפרעגן! איך פרעג ניט באַ קיינעם; מע קומט צו מיר אין קלייט אַריין און מע דערציילט מיר — זאָל איך מיר פאַרשטעלן די אויערן? מאָל דיר, אַז אַד און ווי איז מיר, אַז איך זיץ און הער אוים אָט די אַלע שיינע מעשיות! איך בין דאָך מער ניט ווי אַ מענטש. נו, אַ מאַמע איז מסתמא ניט איינגענומען, אַז מע רעדט אָף איר קינד. יע־נעם דאָס מויל פאַרשטעלן קאָן איך ניט, און גיין זיך אָפּקריגן מיט יעדן באַזונדער בין איך אויך ניט משה־מחויב. ווי זאָגט מען: „שנייץ די נאָז און שמיר דעם פּנים"... ס'איז מיר אוודאי גוט, זאָג איך דיר!

ע ט ל : (אויסער זיך). עמעצער האָט דיר אויסגעקלערט אַ נעבעכדיקן טאָג, אָוודאַי אַ שונא מײַנער, און דו גלייבסט!

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (הייס). אויסגעקלערט? אַ שונא? אַ, כּשרע בהמהלע! גיי הער, וואָס מע רעדט אַף דער גאַס, אין אַלע הײַזער! די גאַנצע שטאָט האָט צו טאָן מיט מיר — זאָגט זי אַ שונא! מיר ליגן באַ יעדן אין מויל, קינד און קייט וויים פונעם סוד. יעדער באַזונדער ווײַזט אַף מיר אַן מיטן פינגער, און אין שול הער איך הינטער מײַנע פּלייצעס, ווי מע שושקעט זיך און מע לאַכט — און זי זאָגט מיר, אַז עמעצער האָט אויסגעטראַכט! יענער הענגט זיך לאה־דוואָסעס מעכטערל אַפן האַלדז, און זי זאָגט: אויסגעטראַכט!

ע ט ל : (וויינט). ס'אַליגן, מאַמע, ס'אַליגן! ס'אַליגן!

.3

די זעלבע און מאַטל.

מ אַ ט ל : (לויפט אַרײַן אַ דערשראָקענער). וואָס איז? וואָס שרײַסטו, עטעלע? דו וויינסט? וואָס וויינסטו, עטעלע? (נעמט זי אַן באַ דער האַנט, קוקט בייז אַף דער שוויגער).

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (שטייט אויף). קוק אים אַן אַ ביסל, ווי ער מאַכט דעם אַנשטעלן! אַ נעבעכל, גאָט די נשמה שולדיק... געמאַכט אַ תל פון מײַן קינד, אוועקקוילעט, אַראָפּגענומען דעם קאָפּ — און האָט פּאַטעפּאַלנעסט פרעגן, וואָס זי וויינט? רוצח! קוילער! מלאך־המות אייינער! זאָג מיר, מיט וואָס אַטוועטשאַיעסטו מיר פאַר מײַן קינד? פאַר מײַן קינד, פאַר מײַן אויג אין קאָפּ? ווייז, טאַכטער, ווייז! ווי איז דעמאַמע דײַנער! (כאַפּט די אַרבעט, גייט אַרויס און טוט אַ קלאַפּ מיט דער טיר).

.4

מאַטל און עטל.

מ אַ ט ל : (נעמט אַן עטלען באַ ביידע הענט און וויל איר געבן אַ קוש; זי לאָזט זיך ניט און הערט ניט אויף צו וויינען). עטעלע! טײַערע מײַנע! זאָג מיר, וואָס איז דאָ אַזעלכעס? וואָס וויינסטו? איך בעט דיך, נשמה מײַנע! זאָג מיר! נו, זאָג כאָטש איין וואָרט! כאָטש איין וואָרט!

ע ט ל : (צעגייט זיך פאַר געוויין). אוי, לאָז מיך! לאָז מיך! אוי, גיי אוועק פון מיר! אוועק! אוועק! (שטופּט אים אָפּ פון זיך).

מ אַ ט ל : (טרעט אָפּ אַ ביסל, בלײַבט שטיין, לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ, לייגט צונויף די הענט און בלײַבט אין אַ טראַגישער פּאָזע). רבונו

שׁל עולם! **רבונו** **שׁל עולם!** (גייט צו נענטער צום ווײַב). עטל! עטל! האָב רחמנות!... עס ווײַזט אויס, אַז די שוויגער האָט שוין ווידער אָנגע־רעדט אויף מיר... עטל! למאי זאָלסטו פון מיר פאַרבאָרגן? ערשט נעכטן האָסטו מיר געשוואָרן, אַז וואָס מע וועט דיר זאָגן, וועסטו מיר באַלד דערציילן... אַז דו וועסט שוין מער קיין שלעכטס אויף מיר ניט גלייבן... אַז צווישן אונדז וועט תמיד זײַן אַ הייליקע ליבע אויף אייביק... און אַצינד, מײַן טײַערע, שטיי איך פאַר דיר און בעט רחמים, זאָלסט כאָטש איין קוק טאָן אויף מיר, כאָטש איין וואָרט מיר זאָגן, ווילסטו ניט, עטל! ווו זײַנען דײַנע **שבועות**? ווו זײַנען דײַנע נעכטיקע הבטחות, עטל? (ער כאַפּט זי אַרום **און** טוט זי אַ קוש. זי רײַסט זיך אויס פון זײַנע הענט מיט כעס).

ע ט ל : אַוועק! אַוועק צו לאַה־דוואָסעס טעכטערל! אַוועק פון מײַנע אויגן!

מ אָ ט ל : (דערשטוינט). צו לאַה־דוואָסעס טעכטערל? וואָס הייסט דאָס און וואָס באַטײַט דאָס? וואָס איז דאָס פאַר אַ נײַס, האָ?

ע ט ל : (מיר האַרץ). אַ נײַס, זאָגסטו? גיי הער, וואָס די שטאָט רעדט!

מ אָ ט ל : די שטאָט רעדט! וואָס רעדט די שטאָט? אַדרבה, לאָם איך אויך וויסן?

ע ט ל : דו פרעגסט נאָך? האָ? וואָס גייסטו אַהין אַלע טאָג? דו מיינסט, דו נאַרסט מיך אָפּ? מײַן גיט, אַז איך בין אַזאַ נאַר, ווי דו מיינסט. אַ, איך ווייס שוין! איך ווייס שוין! צו לוי־בנימינען גייסטו? אי־אָ? צו איר, צו לאַה־דוואָסעס ק ר אָ ס אַ וו י צ ע מיט דער רויטער נאָז... אַ אַ אַ ! ! ! (זי רײַסט אָפּ זיך די האָר און איז אויסער זיך).

מ אָ ט ל : (כאַפּט זי בײַ די הענט, נעמט זי אַרום מיט הייסע פלאַם־פײַערדיקע קושן). עטל! ליובעניו! וואָס רעדסטו? איך? איך? צו לאַה־דוואָסעס טאָכטער? צו אַט דער דאָזיקער? איך וועל דיך פאַרבײַטן אויף לאַה־דוואָסעס טאָכטער? דיך? מײַן קעצעלע? מײַן נשמה? מײַן לעבן? מײַן... איך...? אַ, איך ווייס שוין, פון וועמען דאָס וואַקסט! איך ווייס שוין! דאָס האָט זי אויסגעטראַכט! זי, די שוויגער! יאָ, איך ווייס שוין! איך ווייס שוין! אַ, זי וויל אונדז צעשיידן! זי וויל מיך אין דער ערד אַרײַנטרײַבן אַ לעבעדיקן! זי האָט זיך גענומען אויף מיר! ערשט הײַנט אינדערפרי האָט זי מיר דערציילט און אָנגערעדט אויף דיר כל הצרות! אַז דו האָסט זיך איר געקלאָגט אויף מיר, אַז דו קאָנסט מיך ניט אָנקוקן, אַז לוי־בנימינען האָט אַ שיין קול און קאָן זינגען און איך ניט; אַז לוי־בנימין... נאָר איך גלייב ניט, און דו גלייבסט! איך זשאַלעווע דיך. און דו מיך — ניט. איך האָב דיך ליב און בין דיר געטרײַ ביז לעצט, און דו האָסט אַפילו קיין קאָפּ רחמנות ניט אויף מיר!... דו האָסט מיר געגעבן אַ שבועה, אַז דו וועסט מיך אייביק ליב האָבן, תמיד גלייבן: צום סוף,

ווילסטו אַפילו אַף מיר קיין קוקט ניט טאָן... אָ! איך בין דער אומגליק־לעכסטער מענטש אַף דער וועלט! (פאַלט אַף אַ בענקל און וויינט).

ע ט ל : (גייט צו צו איס און וויל איס טאָן אַ קוש; ער לאָזט ניט). מאַטעלע! גאָט איז מיט דיר! טו אַף מיר אַ קוק — דאָס בין איך! דו ווילסט מיך ניט; מאַטעלע! מאַטעלע!

מ א ט ל : (פאַלט איר אַף דעם האַלדז). עטעלע!...

ע ט ל : (מע קושט זיך). מאַטעלע!...

מ א ט ל : (קושנדיק). קעצעלע!

ע ט ל : (קושנדיק). קאַטעקל!

מ א ט ל : (קושט זי). נשמה מיינע!

ע ט ל : (קושט איס). לעבן מיינס!

מ א ט ל : (קושט זי). מיין ענגל!

ע ט ל : (קושט איס). מיין האַרץ!

מ א ט ל : און דו האָסט זיך אַף מיר אַזעלכעס געגלויבט, האַ?

ע ט ל : אַ, זיי מיר מוחל, מאַטעלע! דאָס לעצטע מאָל!

מ א ט ל : זע־זשע, עטעלע, דאָס לעצטע מאָל!

ע ט ל : דאָס לעצטע מאָל! דאָס לעצטע מאָל!

מ א ט ל : שווער מיר!

ע ט ל : איך שווער דיר!

מ א ט ל : בײַ דיין לעבן?

ע ט ל : בײַ מיין לעבן!

(ענדע פונעם ערשטן בילד).

צווייט בילד

ראובן-הערש זיצט איבער א ספר אין דעם זעלבן צימער און איז צעקאכט.
רב שלום שדכן קוקט אים גלייך אין די אויגן אריין.

1.

ראובן־הערש און שלום שדכן.

רב שלום שדכן: וואס זייט איר אזוי צעטראגן וואס? מילא, וואס סע מאכט זיך וואס? אייער טאכטער איז ניט די ערשטע איז זי! איר האט מורא האט איר, זי וועט ניט קריגן קיין אנדערן וועט זי? בראד איז ניט אויסגעשטארבן בראד!

ראובן־הערש: וואס רעדט איר? איר ווילט מיר איינריידן א קינד אין בויך? מאטל איז א זעלטענער יונגערמאן; א זעלטן קינד, כ׳לעבן, א זעלטן קינד!

רב שלום שדכן: נו, ווער זאגט דען ווער? ער איז אוודאי נישקשה פון א יונגערמאן איז ער; נאר מסתמא איז דאס ניט איר זיווג מסתמא...

ראובן־הערש: ניט איר זיווג, זאגט איר? וואס איז? וואס גייט אים אפ? איך פרעג אייך, רב שלום, מיט וואס איז דאס ניט גלייך? אדרבה, זאגט איר אליין! (רוקט זיך צו צו אים).

רב שלום שדכן: (רוקט זיך אפ). וואס קאן איך זאגן וואס? גאט איז דער מזווג זיווגים איז ער. וואס קאן ווייסן א מענטש וואס?

ראובן־הערש: (כאפט אן רב שלומען פאר די לאצן און טרייסלט אים). גאט איז מזווג זיווגים, זאגט איר? איר קאנט מיר אזעלכעס זאגן? איר ווייסט דאך יא, וואס דא טוט זיך, און ווילט מיך אפנארן? מיך???

רב שלום שדכן: (רייסט זיך אויס פון זיינע הענט א דערשראקענער). לאזט מיך צורו לאזט מיך! וואס קער זיך מיט מיר אן וואס? איך דארף קריכן צו יענעם אין קעשעניע דארף איך? איך ווייס גארניט איך!

ראובן־הערש: (גייט ארום הין און צוריק). אוי, ווייסט איר ניט! איר ווייסט גאנץ גוט פון מיין שלאק, פון מיין צרה! איר מאכט זיך נאר, אז איר ווייסט ניט!

רב שלום שדכן: יא, אבער וואס קער זיך דאס מיט מיר אן וואס? מע האט מיך געשיקט רופן האט מען מיך — בין איך געקומען בין איך; מע זאגט א גט, לאז זיין א גט לאז זיין...

ראובן־הערש: (שטעלט זיך אפ). א גט, זאגט איר?

רב שלום שדכן: (קאלטבלוטיק). נו, פארשטייט זיך, א גט.

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : (אַ זעץ מיט דעם קולאַק אין טיש אַריין). איך וויל ניט קיין גט! איר הערט, רב שלום! איך וויל ניט קיין גט! איך וויל ניט! איר הערט, צי ניין?

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : איך הער, איך הער; פאַרוואָס זאָל איך ניט הערן פאַרוואָס? „זי" וויל אָבער, „זי"!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : ווער איז די „זי"? וואָס איז פאַר אַ „זי"? וואָס מיר זי, ווער מיר זי?...

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : איך מיין, שרה־חנצע מיין איך; אײַער שרה־חנצע אײַערע.

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : שרה־חנצע? נו, און ווו בין איך?

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (באַראַבאַנעט מיט די פינגער אין טיש אַרײַן). דאָס ווייס איך ניט דאָס.

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : וואָס הייסט, איר ווייסט ניט? איך וועל דערלאָזן אַזעלכעס באַ זיך אין שטוב? אַזאַ רציחה איז נאָך ניט געהערט געוואָרן אַף דער האַלבער וועלט! מע זאָל נעמען קינדער, אַזעלכע צוויי טײַערע קינדער, וואָס האָבן זיך ליב דאָס חיות מיט דער נשמה, און פּלוצעם אין מיטנדרינען אָפּגטן זיי, צעשיידן זיי, צערײַסן זייער גליק אַף אייביק! פאַר וואָס? פאַר ווען? פאַר וועמענס זינד? (ער טרייסלט רב שלומען פאַר די לאַצן).

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (רײַסט זיך אויס). וואָס בין איך שולדיק? וואָס האָט איר צו מיר וואָס?

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : (מיט גרויס פײַער). אַזאַ צאַצקע! אַזאַ יונגערמאַן! נו, און איך וועל דאָס צוזען און אָפּשווײַגן? האַ? וואָס מיינט איר זיך? איך בין דאָך אַ פאָטער! איך בין דאָך דער פאָטער! איך האָב עפּעס אויך אַ שטיקל דעה, צי ניין! האַ? איך וועל לאָזן, מע זאָל מײַן קינד פירן פאַר אַ קרבן? און ווו בין איך — פרעג איך אײַך? רב שלום, ווו בין איך? (ער וויל אָנכאַפּן רב שלומען פאַר דער לאַץ).

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (רוקט זיך אָפּ). איר זײַט גערעכט איר, וואָס אמת איז אמת, רב ראובן־הערש. איר זײַט אוודאי גערעכט זײַט איר. הייסט געבן אַ ביסל בראַנפן און עפּעס פאַרבײַסן אויך. איך האָב נאָך הײַנטיקן פרימאָרגן אין מײַן מויל ניט געהאַט האָב איך. (מע טראָגט אַרײַן אַ פלעשל ווײַן מיט פאַרבײַסן. רב שלום שדכן גיסט זיך אָן אַ כוסה). לחיים, רב ראובן־הערש, לחיים! לאָז גאָט געבן בעסערע געשעפטן לאָז ער... לחיים! לחיים! (ער מאַכט אַ כוסה).

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : (גיסט זיך אָן און נעמט אַ קאַפּ). לחיים, רב שלום! לחיים טובים ולשלום! עד, ברודער, אַ פּאַהאַנע וועלט! פע, כ'לעבן, אַ פּאַהאַנע וועלט! פע!... (טרינקט נאָך אַ קאַפּ).

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (אַ כוסה). פע, רב ראובן־הערש, פע, פע!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : (טרינקט נאָך אַ קאָפּ). אָבער גאָר אױף אַן אַנדער אופן פּע, רב שלום!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (טרינקט). זײער פּע! זײער פּע!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : (נאָך אַ קאָפּ). אָבער טאַקע, רב שלום, װאָס פּע הײסט?

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (נאָך אַ ביסל). פּע, פּע, פּע! ביזן עק אַרײַן פּע!

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : (אַ ביסל פֿאַרשמאַכט). װאָס װײסט איר, רב שלום, װי פּע דאָס איז! װיפֿל איר װײסט פּע, איז אַפֿילו קײן שמינית שבשמינית, קײן צען־טױזנט־חלק אַפֿילו! דאָס איז אַזאַ מין פּע, װאָס זינט די װעלט שטײט איז נאָך אַזאַ פּע ניט געװען!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (מראה כהן; שאָקלט צו מיטן קאָפּ און שמײכלט). איך װײס, רב ראובן־הערש! ס׳איז שטאַרק פּע! איר דאַרפֿט מיר ניט דערצײלן איר. איך האָב אױך די אײגענע מכה איך, פּונקט אַזאַ צרה פּונקט, און אפֿשר נאָך ערגער אפֿשר...

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : דאָך איז מיט אַ גאַנג; ניט אַזױ װי בײַ מיר. אױ, װאָס װײסט איר, װאָס װײסט איר? קײנער װײס ניט, רב שלום! אָט דאָ ליגט דאָס בײַ מיר. (װײַזט מיטן פֿינגער אױף דעם האַרצן). אָט דאָ, טיף־טיף!... און פֿאַר װאָס? פֿאַר װען? (בײגט אײַן דעם קאָפּ). שױן עטלעכע און צװאַנציק יאָר, אַז איך קום אָפּ אױף דער װעלט... עט־לעכע און צװאַנציק יאָר בין איך אין גיהנם... שבעה מדורי גיהנם... אױף הײסע סקאָװרעדעס בראָטן מײַן לײַב... קאַליסטראַי, רב שלום, קאַלי־סטראַי טרײַבט זי מיך דרײַ מאָל אין טאָג... אַז אַ שום רחמנות... קײן גוט װאָרט כמעט פֿון דער ערשטער שעה... אַ װערטעלע אױסצורײדן — עטלעכע און צװאַנציק יאָר!... אָט װו מע דאַרף אַ גוט, רב שלום! (קוקט זיך אַרום מיט שרעק). אָט װו מע װאָלט באַדאַרפֿט אַרױספֿירן אױף אַ גוט!...

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אַװדאי גוט! (גיסט אָן אַ כוסה). בײַ מיר אױך די אײגענע צרה בײַ מיר...

(עס קומט אָן ש ר ה ־ ח נ צ ע).

2.

ד י ז ע ל ב ע א ו ן ש ר ה ־ ח נ צ ע.

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (פֿליט אַרײַן, װי אַ װיכער, און בלײַבט שטײן אין מיטן שטוב; אַ פּליעסק מיט די הענט). ראובן־הערש! װאָס איז דאָ בײַ דיר פּלוצעם פֿאַר אַ יום־טוב? גאָט איז מיט דיר, ראובן־הערש! װעסט צײַט האָבן נאָך דעם גוט פֿאַרטרינקען... (קוקט אין דעם לײדיקן פֿלעשל אַרײַן). געמענגט איבערלאָזן אַ ביסל אױף שפּעטער... װעסט נאָך האָבן גענוג צײַט צו טרינקען. און איר אױך, רב שלום! אם ירצה השם, צום צװײטן קנס־מאָל און צו דער אַנדערער חתונה בײַ אונדזער טאָכ־

טער... נאָר לאָז שוין גאָט געבן מיט מער הצלחה, ניט אַזאַ געניידעם, ווי איר האָט מיר געגעבן, רב שלום!...

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (לעפּעטשעט מיט דער צונג). איך בעט אײַך, שרה־חנצע... איר זײַט דאָך... אַ... אַ... איך מיין טאַקע באמת מיין איך... אַ... אַ... ווי זאָגט עד... אַ... אַ... אַ... אשה צנועה... אַ...

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (ווײַזט זיי אָף דער טיר. זיי גייען ביידע מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ, און זי גייט זיי נאָך). נו, גייט שוין, גייט! שוין אַלץ פֿאַרטיק... דער רב האָט געשיקט צו מיר דעם שמש... דער גט איז שוין צום שרײַבן.. נו, ריִדט זיך שוין, ראובן־הערש, ריר זיך! קוק אים אָן אַ ביסל, ווי ער פּלאָנטעט מיט די פֿיס... אין מיטנדרינען זעצט מען זיך אוועק כלעפּטשען ווײַן... (שטילערהייט). פּיאַווקעס זאָלן טרינקען אײַער בלוט ביידע... האָט זיך צונויפֿגעקאָמפּאַניעט מיט דעם דאַזיקן זולל־וסובֿאניק און מע האָט אויסגעדאָכט ווי ס'איז דאָ אַ שטיקל לעקעך אין שאַפֿע, עסן זאָלן אײַך ווערעם ביידע אײַער לײַב, זיסער גאָט!...

.3

פֿריִער קומט אַרײַן מ א ט ל, פֿאַלט אָפּ בענקל און בלײַבט זיצן אין אַ טראַגישער פּאָזע; באַלד נאָך אים קומט אַרײַן ל ו י ־ ב נ י מ י ן מיט אַ שטויבעלע.

מ א ט ל א ו ן ל ו י ־ ב נ י מ י ן.

מ א ט ל : (וויינט און רײַסט אָף זיך די האָר). פֿאַרפֿינצטערט בין איך געוואָרן! אַז אַך און ווי איז מיר, אַז איך דאַרף מײַן ע ט ל ע ן געבן גט?

ל ו י ־ ב נ י מ י ן : וואָס־זשע האָסטו געוואָלט? אַז עטל זאָל דיר געבן גט?

מ א ט ל : יאָ? דו לאַכסט? דו טרײַבסט קאַטאָוועס? אצינד?

ל ו י ־ ב נ י מ י ן : וואָס דען? משוגענער, וואָס קלאָגסטו? וואָס האָסטו זיך צעיאָכמערט, ווי אַ יידענע? אדרבה, זאָג!

מ א ט ל : וואָס־זשע דען? טאַנצן זאָל איך?

ל ו י ־ ב נ י מ י ן : אַוודאי טאַנצן!... דו ווערסט פּטור פֿון אַזאַ שוויגער, ווי שרה־חנצע, מעגסטו געווים גיין טאַנצן... ווער קען זי ניט? איך בין באַוואָרנט, אַז דו וועסט דאָ אָפּזײַן נאָך אַ האַלב יאָר אין שטוב, וועט דיך דײַן שוויגער פּאַטשן, אַזוי ווי זי פּאַטשט דעם שווער דײַנעם, אָט דעם ערלעכן טפּש, וואָס איז ערגער פֿון איר, אַז ער לאָזט זיך אַזוי טרעטן מיט די פֿיס.

מ א ט ל : ס'איז דיר גרינג צו ריידן, יאָ. זאָלסט אָבער זײַן אָף מײַן אָרט, וואָלסטו...

ל ו י ־ ב נ י מ י ן : איך זאָל זײַן אָף דײַן אָרט, לעקיש, וואָלט

איך מיך אפֿן דריטן טאָג גענט און געפּטרט אַז עול פונעם קאָפּ! איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל! (ער שפּאַנט אַרום איבער דער שטוב).

מ אַ ט ל : (פֿאַרטראַכט). זיך געגנט?... נו, און עטל? אַד, לוי־בנימין! וואָס ווייסטו, וואָס ווייסטו, ווי טײַער, ווי ליב זי איז מיר?!...

ל ו י ־ ב נ י מ י ן : (שפּאַנט אַרום הין און צוריק). קוק אים אָן אַ ביסל, ווי ער מאַכט דאָס העוויות, די ליבע האָט זיך אין אים צעפֿלאַקערט! ווער מיר ליבע? וואָס מיר ליבע? וואָס האָסטו זיך אײַנגעבילדעט, משוגענער? אַ שיינע ליבע, אַז די מאַמע קאָן זי אַרויספֿירן צען מאָל אין טאָג אַף גט? אויך מיר אַ ליבע! כאַ־כאַ־כאַ!

מ אַ ט ל : מעגסט דיר לאַכן וויפֿל דו ווילסט. און דאָס, וואָס דאָס האַרץ פֿילט? (ער כאַפּט זיך באַם האַרצן).

ל ו י ־ ב נ י מ י ן : כאַ־כאַ־כאַ! וואָס פֿילט דאָס האַרץ? וואָס?... ער האָט זיך אָנגעלייענט מיט ראָמאַנען, ווי אַ פּויק, און שרײַט אַף אַלע גאַסן „ליבע"! גלאַט, סע ווילט זיך דיר שפּילן אַ ראָמאַן, נעמסטו אַליין אַף זיך צרות מיט שלעק!... נו, ווילסט ניט קיין גט? ווי דו ווילסט זיך! זיץ דאָ! אַט וועט באַלד קומען דער אשמדאַי, די שוויגער דײַנע, און וועט דיך אַרײַנלייגן נײַן איילן אין דער ערד אַרײַן און וועט אָנשטעלן די טאָכטער, אַז זי זאָל דיר וואַרפֿן דעם גט פֿאַר די פֿיס; און נאָכדעם וועט איר זיך איבערבעטן, צעקושן, און שפּעטער מיט צוויי טעג ווידער די זעלבע געשיכטע, ביז פֿון דײַן געליבטער וועט ווערן אַ מין שרה־חנצע און פֿון דיר אַ מין ראובן־הערש שרה־חנצעס... אַ לעמעשקע... אַ שיינער סוף!... שעם זיך! (לוי־בנימין רוקט אָן מאָטלען דאָס היטל ביז איבער די אויערן). אַ פֿײַנער יונגערמאַן! אַ יונגערמאַן ביסטו? אַ ווײַבל ביסטו! אַ ייִדענע! מאָטל די ייִדענע! „סענדערל די ייִדענע", כאַ־כאַ! דו געדענקסט „סענדערל די ייִדענע" באַ אַבראַמאָוויטשן? כאַ־כאַ! „שהיה יושב על הספסל" — אַז סענדערל די ייִדענע איז געזעסן אַפֿן בענקל אונטערגעבונדן מיט אַ טיכל די ציין, „וקולף קאַרטאָפֿלעס" — און האָט געשיילט קאַרטאָפֿלעס — כאַ־כאַ־כאַ!

מ אַ ט ל : גוט איז דיר צו לאַכן! דו האָסט זיך אַרײַנגעכאַפּט אין אַ שטוב צווישן לײַט, ניט צווישן אַזעלכע, ווי איך בין אַרײַן...

ל ו י ־ ב נ י מ י ן : האָסט אַ גרויסן טעות, מאָטל, איך האָב שוין דיר טויזנט מאָל געזאָגט. אַז סע ווײַזט זיך דיר אויס. גלייב מיר, ברודער, אַז איך קום גענוג אָפּ. ניט אַזויפֿיל, וויפֿל דו, פֿאַרשטייט זיך, אָבער קיין האָניק לעק איך אויך ניט... סע ווילט זיך מיר אַזוי זיצן און קוועטשן די באַנק, אַזוי ווי דיר גלוסט זיך אַצינד גיין טאַנצן. נאָר וואָס זאָל מען טאָן? מ י ר ז ײַ נ ע ן א יי ד ע מ ס, מאָטל, מיר זײַנען איידעמס!... מע האָט אונדז גענומען פֿאַר אַ צירונג אין שטוב אַרײַן, מע האָט אונדז געגעבן ווײַבער און מע זאָגט אונדז: גייט, קינדערלעך, צוויי מאָל אין טאָג אין שול אַרײַן! טוט אײַך דאָרט וואָס איר ווילט, אַבי לאָזן לײַט זאָגן, אַז איר זײַט שיינע איידעמלעך, זײַדענע יונגעלײַט:

און מיר, קעלבלעך, לאָזן זיך פֿירן פֿאַרן שטריקל, טאָן טועז מיר גאָר־ניט, עסן לאַסקאַווע ברויט, טונעיאַדצעס, פּוסטעפּאַסניקעס! און אַזוי גייען אַוועק טעג מיט יאָרן, עס ווערט אַ קינד און צוויי... און מיר, סאַן זײַן, וואָלט זיך גאָר געגלוסט אַצינד זײַן ווײַט־ווײַט פֿון דאַנען, ער־געץ אין אַ ד ע ס, אָדער אין אַ פּ יי ט ע ר ב אָ ר ג . . . שטור־דירן... עד, ברודער, ניטאָ וואָס צו ריידן, מאַטל, מיר זײַנען ביידע גוט אין דער נעץ. מיר איז אַ ביסל בעסער, דיר איז ערגער — גיי־זשע, נאַ־רעלע, פּלאָנטע זיך אַרויס, ביז דו קאָנסט נאָך, — ווײַל שפּעטער נאָט ווייס?... קום שוין, קום מאַטל, מאַך זיך ניט נאַריש!... (ער נעמט אָן מאַטלען באַ דער האַנט, זיי גייען אָפּ).

ענדע פֿונעם צווייטן בילד.

דרײַ בילדער

קומט פאר באם רב א ר ק ע ד ע ם ר ב איז שטוב, וואס איז איבער־געצאמט מיט א רעדנע אף צוויי צימערן: א „זאל" מיט א „קיך". אין „זאל" שטייט א שאפע מיט ספרים, אף דעם טיש ליגט א „יורה־דעה" מיט אן „אבן־העזר". א קאנאפע, באצויגן מיט א קעסטלדיקן ציץ; א מזרח אף דער וואנט; א זייגער מיט א קוקושקע; א טיזליק מיט א טולופל פון פיי מיט ווידעלעך; א שטרײַמל; אן אטלעסענע קאפאטע מיט א געלן אונטערשלאק; דער רביצנס יופע אף וואנט; א גרויסע קווארט מיט א פיטש־נאסן חאנטער מיט א פאמוניצע און מיט א בעזעם.

.1

פ ר ו מ ע ־ ל י ב ע ד י ר ב י צ ן און ש ר ה ־ ח נ צ ע.

ר ב י צ ן : זיצט, שרה־חנצע. זעצט זיך צו, וואס שטייט איר?

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (מיטן בורנעס אף איין ארבל). גישקשה, איך קאן באשטיין. (זי סמארעט מיט דער נאז).

ר ב י צ ן : וואס ארט אײַך, שרה־חנצע? אט שטייט א בענקל, נעמט, זעצט זיך צו. ביז דער גט וועט נאך פארטיק ווערן, וועט א ביסל געדויערן. אד־אד־אד! (שפארט אונטער די באק אף צוויי פינגער און שאקלט זיך).

ש ר ה ־ ח נ צ ע : אד־אד־אד! (מאכט פיסקעס אף צו וויינען און זעצט זיך צו מיט א זײַט אף דעם שפיץ בענקל).

ר ב י צ ן : (מיט רחמנות). למאי זאלט איר זינדיקן, שרה־חנצע? מסתמא איז דאס א באשערטע זאך. מסתמא הייסט דער אייבערשטער, הקדוש־ברוך־הוא, ברוך הוא וברוך שמו! מסתמא איז דאס ניט קיין זיווג...

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (ווישט זיך די אויגן און שנײַצט די נאז). ניט קיין זיווג, זאגט איר? אוי, פרומעניו, נשמהניו! איר קענט מיך דאך ניט פון נעכטן און ניט פון פאראיארן... איך קאן דאס אײַך גאר אזויפיל ניט למנצח זײַן, איך בעט אײַך איבער ווי אן אייגענע שוועסטער. ווען איר זאלט וויסן, ווי׳אזוי ער באגייט זיך מיט מײַן טאכטער, מיט מײַן לײַב און פלייש, וואלט איר אליין געזאגט, אז... אז עס איז אף מיר א „מחזיר נשמות", עפעס א מין פורעניות פון זײַן ליבן נאמען, עפעס אן „עוטר ישראל" איז ער, נאך ערגער פון א משומד, ניט דא געדאכט. איך וויים? אן אויסווירפלינג, א „נשמת־כל־חי", א ווילדע חיה רעה, א וואוקעלאקע!...

ר ב י צ ן : (שמוצערט מיט די ליפן און מאכט מיט דעם קאפ). מע זאל גאר באהיט ווערן, רבונו של עולם פון דער גאנצער וועלט, ברוך הוא וברוך שמו! סע איז דאך עפעס גאר אן אנשיקעניש איז דאס! א **מכה בכורה פון מצרים!**

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (מיט היץ). פֿון מצרים, זאָגט איר? פֿון סדום, זאָג איך אײַך! פֿון סדום! עפּעס אַ מין. אַ מין... „ורחצו"! אַ פּיפּערנאָ־מער, וואָס איז דורך מיטן קוק, אַ לינדערנוואָרעם, וואָס ליגט אין ברייַן און מיינט, אַז סע איז גאָר קיין זיפּערס ניטאָ אויף דער וועלט! ער ליגט און טאַטשעט, ווערעם זאָלן טאַטשען זײַן לײַב אין דער פֿינצטער, לי־בער גאָט!

ר ב י צ ן : באַהיט מיך גאָט, ברוך הוא וברוך שמו! (זי הייבט אויף די אויגן מיט די הענט צו דער סטעליע). איך ווייס? איר דאַרפֿט נאָך דאַנקען און לויבן דעם וואָס לעבט אייביק, ברוך הוא וברוך שמו, וואָס איר ווערט פּטור פֿון אַזאַ צרה שלא תבוא! אַט נעמט, אַ שטייגער, חיים־מאיר ליפּע־חזקאלס אײדעם. מע זאָל באַהיט און באַשירעמט ווערן, רבונו־של־עולם, ברוך הוא וברוך שמו!

ש ר ה ־ ח נ צ ע. וואָס איז דען מיט חיים־מאיר ליפּע־חזקאלס אײדעם?

ר ב י צ ן : (פֿאַרגלאָצט די אויגן, שפּײַט אויס און טוט זיך אַ־וויש דאָס מויל). ס'זאָל מיר נאָר ניט פֿאַררעכנט ווערן פֿאַר קיין לשון־הרע חלילה. שוין זינט חיים־מאיר ליפּע־חזקאלס האָט געבראַכט דעם אײדעם, האָבן אָנגעהויבן צו פֿאַלן קליינע קינדער, ניט הײַנט געדאַכט, אַזוי ווי שטרוי, גאָט זאָל זיך דערבאַרעמען, ברוך הוא וברוך שמו!

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (שמועצענדיק מיט די ליפּן, שאָקלט זיך מיטן גאַנצן קערפּער). וואָס רעדט איר, אוי, פּרומעניו, נשמהניו? וואָס־זשע איז מיט אים אַזעלכעס, למשל? וואָס האָט ער געטאָן, דער ימח־שמוניק, פֿאַרכאַפּט זאָל ער ווערן?

ר ב י צ ן : וואָס האָט ער געטאָן, פֿרעגט איר? פֿרעגט בעסער, וואָס האָט ער נ י ט געטאָן? אַ קלייניקייט — יענער האָט אָפּגערעדט די לבנה!

ש ר ה ־ ח נ צ ע : אַ, פֿאַרכאַפּט זאָל ער ווערן! וואָס הייסט ער האָט אָפּגערעדט די לבנה?

ר ב י צ ן : ווייסט אים דער גוטער יאָר! מיט אַזאַ כּישוף, צי וואָס! זינט ער האָט אים געבראַכט צו פֿירן, איז ניט געווען איין לבנה.

ש ר ה ־ ח נ צ ע : אַ, פֿאַרכאַפּט זאָל ער ווערן! וווּ איז אַהינגע־קומען די לבנה?

ר ב י צ ן : איך ווייס וווּ זי איז אַהינגעקומען? וואָס ווייס אַז אשה? איך ווייס נאָר, דער רב האָט מיר געזאָגט, אַז ס'איז ניטאָ קיין איין לבנה מחדש צו זײַן; ביז חיים־מאיר ליפּע־חזקאלס האָט ניט אָפּ־געגעבן דעם אײדעם, איז ניט געווען קיין לבנה. און אַז מע האָט אים אָפּגעגעבן, האָט גאָט ברוך הוא וברוך שמו אַ נס געטאָן, ס'איז שוין ווי־דער דאָ אַלע חודש אַ לבנה... דאָס אייגענע איז מיט אײַך, שרה־חנצע: אַט ווערט איר פֿון אים פּטור, אם ירצה־השם, מיטן אייבערשטנס הילף, ברוך הוא וברוך שמו...

שרה־חנצע: איך ווער פּטור? סע קאָסט מיך קאָרג בלוט? וואָס רעדט איר, פרומע לעבן? אַ ווערטעלע, אַ שידוך געטאָן, חתונה געמאַכט, אַנגעטויטשעט זיך — און וואָס, איך בעט אײַך? אַצינד, גיי טו נאָכאַמאָל אַ שידוך, ווידער אַן איידעם, אַ צירונג אין שטוב אַרײַן, אַן עבודה־זרה, אַ לעשות־נקמהניק, אַ בייזער שטערן... ששאַ, אַן גייט ער, דער תכשיט מײַנער. לאָם איך זיך באַהאַלטן, פרומע־לעבן, באַ אײַך אין קיך, מײַנע אויגן זאָלן אים ניט אָנקוקן אין זײַן טרפהנעם פּרצוף. אַ סבה אים אין פּנים אַף דרײַ יאָר מיט אַ האַלבן!... (זי גייט אַוועק אין צווייטן צימער).

2.

רב אַרקע דער רב קומט אַרײַן געשווינט, וואַשט די הענט, זאָגט „אַשר יצר” אַף אַ קול און זעצט זיך אויבנאָן אַף דער קעסטלדיקער קאַנאַפּע מיט גרוים פּאַראַד. נאָך אים גייט אַרײַן רב זכריה סופר און שטעלט זיך אין אַ זײַט. נאָך דעם סופר גייען נאָך צוויי עדות, און דער שמש טראָגט אַרײַן דעם גט מיט אַ גרויסן גלעזערנעם טינטער, אין וועלכן סע שטעקט אַ געגדזענע פעדער. עס הייבן אָן אַרײַנצוקומען איינציקווײַז אַלערליי ייִדן: הויכע און נידעריקע, אַלטע און מיטעלע, שוואַרצע און געלע — ביז עס קלײַבט זיך צונויף אַ מנין. לוי־בנימין, רב שלום שדכן און ראובן־הערש קומען אין באַזונדער. פרומע־ליבע די רביצין הייבט אויף דעם פאַרהאַנג פון דער קיך־טיר און לאָזט אַרײַן עטלען, וואָס גייט טריט באַ טריט, אַנגערוקט דאָס טיכל ביז דער נאָז. פון דער טיר קומט אַרײַן מאָטל, בלאָס און צעטראָגן. דער שמש ווײַזט זיי זייערע ערטער. רב אַרקע דער רב אײַלט זיך און שנײַצט אויס די נאָז און איז זיך מכוין צום סדר הגט.

רב אַרקע דער רב, רב זכריה סופר, ייִדל דער שמש, ראובן־הערש, מאָטל, לוי־בנימין, די רביצן, עטל, צוויי עדות און אַ מנין ייִדן.

דער רב: (נעמט דעם גט). דו, סופר זכריה בר טוביה, איז דאָס דער גט, וואָס דו האָסט דאָ געשריבן, האָסטו געשריבן?

דער סופר: (קראַצט זיך אין דער געדיכטער באָרד). יאָ.

דער רב: קענסטו דעם גט און האָסט דאָ אַ סימן מובהק?

דער סופר: יאָ.

דער רב: האָט דיר דער בעל, משה מרדכי בר אפרים מנשה, געגעבן דאָס פּאַרמעט, דעם טינט און דאָס טינטערל און דאָס גאַנצע שרײַב־געצײַג פאַר די עדים?

דער סופר: יאָ.

ד ע ר ר ב : האט דיר געהייסן דער בעל, משה מרדכי בר אפרים מנשה, אז דו זאלסט דעם גט שרייבן לשמו ולשמה ולשם גירושין?

ד ע ר ס ו פ ר : יא.

ד ע ר ר ב : האסטו אזוי געטאן, אז דער גט, וואס דער בעל, משה מרדכי בר אפרים מנשה, האט געשריבן, איז געשריבן לשמו ולשמה ולשם גירושין?

ד ע ר ס ו פ ר : איך האב געטאן, אז דער גט, וואס דער בעל, משה מרדכי בר אפרים מנשה, האט געשריבן, איז געשריבן לשמו ולשמה ולשם גירושין.

ד ע ר ר ב : (צו די עדות). האט איר געהערט פונעם מגרש, משה מרדכי בר אפרים מנשה, אז ער האט מבטל געווען אלע מודעות, און אז דער גט, וואס ער האט געשריבן, איז געשריבן לשמו ולשמה ולשם גירושין?

ד י ע ד ו ת : (ביידע צוזאמען, איינער אף א גראבער און דער אנדערער אף א דינער שטימע). יא.

ד ע ר ר ב : האט איר געזען, אז דער מגרש, משה מרדכי בר אפרים מנשה, האט מוסר געווען דעם טינט און פען און דאס טינטערל, בכדי דער גט, וואס ער האט געשריבן, זאל זיין געשריבן לשמו ולשמה ולשם גירושין?

ד י ע ד ו ת : יא.

(מע דעקט אפ עטלען די פאטשיילע).

ד ע ר ר ב : דו, חיה עטל גענענדל בת ראובן־הערש, ווילסטו מקבל זיין דעם גט פון דיין מאן משה מרדכי בר אפרים מנשה פון גוטן ווילן, אן אונס און אן תנאי?... זאג: „יא".

ע ט ל : (שווייגט א היפשע ווײַלע, ביז יידל דער שמש טוט זי א טארק באם ארבל). יא.

ד ע ר ר ב : האסטו געטאן א נדר, אדער א שבועה, אדער אן איסור? זאג: „ניין".

ע ט ל : (שאקלט מיטן קאפ). ניין, ניין!

ד ע ר ר ב : האסטו גערעדט מעולם א דבור, אדער א שבועה, אדער אן איסור, ס'זאל דעם גט ניט מזיק זיין?... זאג: „ניין".

ע ט ל : (מיט טרערן). ניין!

(דער שמש פירט צו מאטלען).

ד ע ר ר ב : דו, משה מרדכי בר אפרים מנשה, ווילסטו געבן דעם גט דיין ווייב חיה עטל געגענדל בת ראובן־הערש פון דיין גוטן ווילן, אן אונס און אן תנאי? זאג: „יא".

מ א ט ל : (דרייט אויס דעם קאפ צו עטלען און זיפצט. יידל דער שמש טוט אים א שטורך פון הינטן מיטן עלנבויגן. ער שאקלט מיט דעם קאפ אף „ניין" און זאגט „יא"). יא!

דער רב: האָסטו געערדט מעולם א דבור, אָדער א שבועה, אָדער אַן איסור, ס'זאָל דעם גט ניט מזיק זײַן?... זאָג: „ניין".

מאַטל: (רוקט זיך צו נענטער צו טעלען. דער שמש נעמט אים אָן פֿאַר די אַקסלען און פֿירט אים אָפּ אַ ביסל װײַטער). ניין! איך האָב געװאָלט זאָגן... (ער װיל עפּעס זאָגן װײַטער, טוט אים דער שמש אַ ציִ בײַ דער האָנט).

דער רב: (גיט אים איבער דעם גט על־פּי דין). נאָ דיר דעם גט, האַלט אים, ביז איך װעל דיר זאָגן... (דער רב װענדט זיך שוין צו טעלען). גיב אים אָפּ די כתובה, אָדער זײַ אים מוחל. טו אויס דאָס פֿינ־גערל, ס'זאָל ניט זײַן קיין שום חציצה, און דער אַרבל זאָל ניט אָנרירן, די הענט הייב אויף, און זאָלסט זיי ניט פֿאַרמאַכן, ביז איך װעל דיר זאָגן... (צום עולם). װער סע האָט עפּעס אַ פּסול אויפֿן גט — זאָגט!... (דער עולם שװײַגט מיט שטילשװײַגעניש. דער רב צו מאַטלען). דו, משה מרדכי בר אפרים מנשה, הייב אויף די הענט העכער פֿון דײַן װײַב. (מאַטל רוקט זיך צו צו טעלען און פֿאַרקוקט איר אונטערן טיכל; ביידע יונגע מענטשן װיינען און שלינגען די טרערן. דער רב צו מאַטלען). דו, משה מרדכי בר אפרים מנשה, זאָג מיר נאָך װאָרט אין װאָרט. זאָג: „הרי זה גיטך"...

מאַטל: (ער װערגט זיך). הררי זזזה גגגיטך...

דער רב: „והתקבלי גיטך"...

מאַטל: (מיט אַ קװיטש). והתקבלי גיטטך...

דער רב: „ובו תהיי מגורשת"...

מאַטל: ובו תהיי מגגגגורשת...

דער רב: „ממני מעכשיו"...

מאַטל: (מיט אַ יאָמערלעך געװיין). מממממני מעכשיו...

דער רב: „והרי את"...

מאַטל: (כליפּעט װי אַ קליין קינד). והררי את... (דער גט פֿאַלט פּלוצעם אַרויס פֿון זײַנע הענט. מאַטל פֿאַלט טעלען אויפֿן האַלדז — און דאָס פֿאַרפֿאַלק װערט אומגעריכט צונויפֿגעגאָסן אין אַ לאַנגן, הייסן, פֿלאַם־פֿײַערדיקן קוש).

דער עולם: (בלײַבט לכתחילה דערשטוינט, אָפּהענטיק, אָן לשון, קוקן איינער אויף דעם אַנדערן און אַלע צוזאַמען אויף דעם רב). איִ־אַ־נו־פּע!...

דער רב: (אין אײַניקע מינוט אַרום). נו, נו! אַ מעשה! אַ מעשה! (קנײַטשט מיט די פּלײצעס). איך בין שוין דאָ, ברוך השם, באַלד זיבן און דרײַסיק יאָר רב, און האָב שוין אויף מײַן לעבן גענוג פֿאַרלער אָפּגעגט, — האָט זיך מיר נאָך אַזאַ מעשה ניט פֿאַרלאָפֿן! אַ מעשה! אַ מעשה! נו, נו!...

די רביצין: (קוקט ניט אויף קיינעם). מן השמים! מסתמא

איז דאך דאס א זיווג מן השמים, פון השם יתברך, ברוך הוא וברוך שמו...

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : מזל טוב! ייִדן, זאָגט מזל טוב, ייִדן! און שטעלט משקה שטעלט!

ד ע ר ע ו ל ם : (איינער דעם אַנדערן). מזל טוב! מזל טוב! מזל טוב!

ד ע ר ס ו פ ר : רב ראובן־הערש! רב ראובן־הערש! שיקט נאָך משקה, ווילן מיר טרינקען „לחיים".

ד ע ר ע ו ל ם : נאָך משקה! נאָך משקה! ייִדל, משקה ברענג צו טראָגן!

יי ד ל ד ע ר ש מ ש : אַט גיי איך! אַט לויף איך! וואָס זאָל איך ברענגען אַף צו פאַרבײַסן?

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : ברענג קיכלעך ברענג, און הערינג ברענג, און אַ ביסל דאַרע קישקע אַ ביסל...

ר א ו ב ן ־ ה ע ר ש : (צו שלום שדכן). נו, רב שלום! וואָס האָב איך אײַך געזאָגט? איאָ? ווער איז גערעכט, רב שלום? האָ, רב שלום? נאַ דיר גאָר גטן זיך?!

ר ב ש ל ו ם : אָבער מײַן רח"ש מײַנער? רב ראובן־הערש, מיר קומט רח"ש קומט מיר! אַ שדכן אַז ער שטייט אפילו פון דער זײַט אַ שדכן, קומט אים שוין אויך שדכנות קומט אים! וואָס זאָגט איר, רב אָרקע, ניט אַזוי, וואָס? ע ל ע ה יי אַ נײַער שידוך ע ל ע ה יי!... (צום שמש). און פאַרגעסט ניט, רב ייִדל, דאַרע קישקע, למען־השם, קיש־קע דאַרע!

ד ע ר ע ו ל ם : (אַ סך קולות). ווו איז אַהינגעקומען דאָס פאַר־פאָלק? ווו זײַנען זיי? האָסט געהערט אַן אַקציע? כאַ־כאַ־כאַ! אַ קאָמע־דיע! אַ ריינע קאָמעדיע! (האַלטן זיך באַ די זײַטן לאַכנדיק).

ל ו י ־ ב נ י מ י ן : (צו מאָטלען). מזל טוב דיר, מאָטל! ווער ס'איז דיר מקנא, דער זאָל אַליין ניט האָבן... איך האָב דיר שוין פאַר־זאָרגט אַף אייביק... (צום עולם). אַ קאָמעדיע זאָגט איר? ס'איז טאַקע צו מאַכן פון אײַך אַ קאָמעדיע! ס'וועט זיך שוין געפינען אַזעלכער, וואָס וועט פון אײַך אַמאָל באַשרײַבן, מאַכן פון אײַך אַ קאָמעדיע...

ש ר ה ־ ח נ צ ע : (דערשײַנט פון יענער זײַט פאָרהאַנג. צום מאַן). ראובן־הערש, דו הערסט? האָב איך דיר געזאָגט, אַז ער וועט אונדז באַ־שרײַבן אַף די גאַזעטן, אַט דער כל־בוניק!? (באַווײַזט מיט די קולאַקעס אַף לוי־בנימינען און אַף מאָטלען און לאָזט זיך צו דער טיר).

פ א ר ה א נ ג.

געשריבן אין יאָר 1887.

צעזייט און צעשפרייט

בילדער פונעם ייִדישן לעבן אין דרײַ אקטן

די פּאַרשוינען:

מאיר שאַלאַנט, אַ ייִד אַ סוחר, אַן אויפגעקומענער גביר, אַ פּראָסטער חי־וקים, שנײַדט זיך אַף אַן אַריסטאָקראַט.

מלכה, זײַן װײַב, אַ ייִדענע אַן ערלעכע, אַ כשרע נשמה.

מאָטיי, זייער עלטערער זון, אַ „פּראַנט".

פלאָראַ, זייער עלטערע טאָכטער, אַ גרושה „פּעז־דע־סיעקל".

חנה, זייער ייִנגערע טאָכטער. געשאָרענע האָר. רײַסט זיך אַף די קורסן.

חיים, זייער ייִנגערער זון, אַ ציוניסט.

װאָלאָדיע, זייער זון, חנהס חתן, אַ „סטאַטעטשנער" מחור.

כאַשקע, זייער מיזיניקל, אַ צעבאַלעוועט בר־מצווה־בחורל.

משהלע זײַדענשטאַמער, שאַלאַנטס מחותן, אַן אָפּגעפּוצט ייִדל, אײַנגעטונקען אין יחוס.

איטעלע, זײַן װײַב, טראָגט פּערל אינדערוואָכן.

אַראָנטשיק, זייער דריטער זון, אַ „חברה־מאַן".

פּעסל, אַן אָרעמע קרובה מלכהס, אַ ווײַבל מיט אַ פּאַטשיילע.

דאָווידקע, מאָטוויס אַ חבר, אַ קאָרטנשפּילער.

בעניע, אַ ייִד מיט אַ זאַנטיק, האַלב מעקלער, האַלב שדכן.

מאַשע, אַ שטובמיידל בײַ די שאַלאַנטס.

בחורים מיט שוואַרצע העמדלעך, מיידלעך מיט רויטע בלוזקעס און גלאַט פּאַרשוינען.

די געשיכטע קומט פאָר אין אַ גרויסער שטאָט.

צו דער צווייטער אויפלאַגע

מיט איניקע יאָר צוריק האָט זיך געדרוקט פון מיר אַ פעליעטאָן אין דער „יודישער פאָלקס-צייַטונג" אונטער דעם נאָמען „צעזייט און צעשפּרייט, בילדער פונעם ייִדישן לעבן". הגם די דאָזיקע בילדער זייַנען געשריבן אין אַ דראַמאַטישער פאָרעם, דאָך האָט זיך מיר אַפילו ניט געחלומט, אַז איך וועל אַמאָל זוכה זייַן צו זען זיי אויפגעפירט אויף דער סצענע.

אין עטלעכע יאָר אַרום האָט מען די פּיעסע איבערגעזעצט אין דער פּוילישער שפּראַך און מע האָט זי געשפּילט אין פּוילישן טעאַטער אין וואַרשע. אמת, דאָס פּובליקום האָט אויפגענומען די פּיעסע און דעם מחבר פון דער פּיעסע זייער רוישיק, די גאַלעריע האָט געפּאַטשט „בראַוואָ", ווי געוויינלעך, נאָר וואָס מער דער עולם האָט געגוואַלדעוועט, אַזוי מער האָט דאָס דעם מחבר פאַרדראָסן: ער האָט געפילט, אַז דער פּיעסע פעלט אַ סך מער וויפל זי פאַרמאָגט; ער האָט געפילט, אַז אויף דער בינע ווערט געשפּילט אַ פעליעטאָן, ניט קיין דראַמע. דאָס, וואָס איך האָב דעמאָלט געליטן, קאָן מען באמת אָנרופן „חבוט הקבר". „קיינער ווייס ניט, זאָגט מען, ווען דער שוך קוועטשט". איך בין געווען דענסטמאָל אויך ניט דער איינציקער, וואָס האָט אויסגעפּייַפט דעם מחבר פון דער פּיעסע.

איצט, בײַ דער צווייטער אויפלאַגע, צום אויפפירן זי אויף דער ייִדי־שער בינע, האָב איך זי גענומען צום אויסבעסערן. דאָס „אויסבעסערן" האָט מיך אָבער אַזוי ווייַט פאַרשלעפּט, אַז איך האָב כמעט אָנגעשריבן אַ גאַנץ נייַע פּיעסע, כמעט נאָר איבערגעלאָזט דעם הויפּט-געדאַנק, די נעמען פון די פּאַרשוינען און אַ צוויי־דרייַ סצענעס אומגעענדערט. איך האָב געוואָלט, אַז מייַן ערשטע פּיעסע אויף דער ייִדישער בינע זאָל האָבן כאָטש אַ שטיקל פּנים פון אַ פּיעסע, אַזוי, אַז אויב די גאַלעריע וועט זיך ניט קענען איינהאַלטן און וועט אַמאָל וועלן „פּאַטשן בראַוואָ", זאָל זי ניט פּאַטשן אומזיסט... „יונגע דראַמאַטורגן — זאָגט טשעכאָוו — באַדאַרף מען ווינציקער אַפּלאָדירן און מער אויספּייַפן". גאָלדענע ווער־טער!...

שלום-עליכם

קיעוו, מייַ, 1905.

ערשטער אַקט

באַ אַ גרויסן, רייך־געדעקטן טיש זיצט מ א י ר ש אַ ל אַ נ ט אין אַ כאַלאַט, פאַרטיפט אין חשבונות. — מ ל כ ה איז באַשעפטיקט באַם סאַמאָוואַר, טראָגט אונטער איטלעכן טיי. — פ ל אַ ר אַ, אַן אָנגע־פודערטע, מיט ברייטע צעשניטענע אַרבל, זיצט אין אַ וויגשטול, וויגט זיך און זינגט שטילערהיים. — ח נ ה, פאַרטיפט אין אַ ביכל, לייענט. מ אַ ט ו י י, אַ צעקאַשמעטער, פּיפּט אונטער שטילערהייט.

ערשטע סצענע

מ ל כ ה : (אַף רוסיש). שאַשע! שאַשענקע?

ס אַ ש ק ע : (פונעם אַנדערן חדר, אַף רוסיש). וואָס איז, מאַ־מאַשאַ?

מ ל כ ה : וואָס טוסטו דאָרטן?

ס אַ ש ק ע : איך וואַש די קאָץ. וואָס איז דען?

מ ל כ ה : גיי טרינקען טיי! (מאַטוויי און פלאָראַ לאַכן).

ח נ ה : (צו דער מוטער). אַנדערש קאָנסטו טאַקע מיט אים ניט ריידן, נאָר אַף רוסיש?

מ ל כ ה : וויאַזוי דען זאָל איך ריידן, אַז איר רעדט אַלע אַזוי? איך וואָלט אוודאי געוואָלט בעסער ריידן אַף יידיש, אַף מאַמע־לשון, נאָר וואָס זאָל איך טאָן, אַז איר אַלע, און אַפילו אַט דער אַלטער נאַר (זי באַווייזט אַף מאירן), האָט זיך אָנגערעדט, מע זאָל אַרויסטרייבן אונדזער הייליקן לשון. און ווער שמועסט, פון זינט מיר זײַנען אַריבערגעפאָרן אַהער, אין דער דאָזיקער פאַרשאָלטענער שטאָט! וואָס, אפשר ניט אַזוי, מאיר?

מ א י ר : וואָס ניט אַזוי? אַז דו ביסט אַ בהמה? (מאַטוויי און פלאָראַ לאַכן).

מ ל כ ה : לאַכט, לאַכט! דאָס עפּעלע פאַלט ניט ווײַט פונעם ביי־מעלע. „יאַקי טאַטקאַ, טאַקי דזיעצקאַ"...

מ א י ר : שוין? האָסט שוין אָנגעהויבן מיט דײַן מוסר, מיטן טײַטש־חומש און מיטן פעטשענע־וואַרענע? (מאַטוויי און פלאָראַ לאַכן). ווו איז חיים? ווו איז וואָלאָדיע? (קוקט זיך אַרום). פאַרוואָס זעט מען זיי ניט?

מ ל כ ה : שלאָפן נאָך מן הסתם.

מ א י ר : אזוי שפעט? טאָמער וואָלט מען זיי אויפגעוועקט טרינ־קען טיי?

מ ל כ ה : אַ רחמנות, זיי האָבן זיך שפּעט געלייגט שלאָפן.

מ א י ר : (קוקט אין די פּאַפּירן). געלערנט?

מ אָ ט ו י י : פאַרשטייט זיך! ווי דען? מיר דאַכט, אַז זיי זײַנען ביידע געקומען אהיים מיטן טאָג גלײַך.

פ ל אָ ר אַ : מיטן טאָג גלײַך? געווען שוין גרויסער טאָג.

מ א ר : (צו מלכהן). וואָס הייסט דאָס? וווּ איז מען דאָס געווען? וווּהין גייט מען דאָס ארום גאַנצע נעכט? וואָס פאַר ארומגייעכסטן באַ־נאַכט?

מ ל כ ה : וויים איך וואָס — קינדער פּלאַפּלען!

מ אָ ט ו י י : מאַמאַשע! וואָס דאַרפסטו זיי פאַרענטפערן? זיי זײַנען געווען אַף אַ „זאַסעדאַניע”. וואָס איז דער אומגליק?

מ א ר : וואָס פאַר זאַסעדאַניעס גאָר?

פ ל אָ ר אַ : שפּילסט זיך מיט זיי? יענע קערן וועלטן!

מ אָ ט ו י י : מע ברענט די באָד!

ח נ ה : (ניט צוגענומען די אויגן פונעם בוך). אַלץ בעסער ווי שפּילן גאַנצע נעכט אין קאָרטן.

פ ל אָ ר אַ : (צו מאָטווייען). דאָס איז שוין אין דײַן גאָרטן אַרײַן, מאָטוויי...

מ אָ ט ו י י : „לאַנגע האָר, זאָגט מען, קורצער שכל”. באַ איר איז ביידע זאַכן: אי קורצע האָר, אי קורצער שכל.

ח נ ה : אי פּלאַטשיק, אי אָן טעם.

מ אָ ט ו י י : (ציט אויס אַ לאַנגן פײַף). פּי־יו־יוט!

מ א י ר : (הייבט אויף דעם קאָפּ). ווער פײַפט עס? וואָס פאַר אַ פײַפערײַ?

מ ל כ ה : (צו די קינדער מיט אַ געבעט). לאָז זײַן שטיל, איך בעט אײַך! (עס קומט אַן ח יי ם, טוט אַ קוש דעם פאָטער. גיט חנהן די האַנט. מ ל כ ה טראָגט אים אונטער טיי).

צווייטע סצענע

מ א י ר : וווּ ביסטו דאָס געווען, חיים? וואָס פאַר זאַסעדאַניעס באַ דיר?

ח יי ם : פון ציוניסטן.

מ אָ ט ו י י : פון ארץ־ישראל־ייִדן.

מ א י ר : (איראָניש). וואָס־זשע איז געבליבן דאָרטן באַ אײַך אַף דער אסיפה?

מ אָ ט ו י י : מע זאָל אַריבערפּעקלען אַלע ייִדן קיין ארץ־ישראל.

ח יי ם : ניט אַלע... די ייִדן, וואָס זיי געפעלט ניט ארץ־ישראל, קאָנען בלײַבן דאָ.

מ אַ ט וו יי: עס גייט זיי אָפּ צו רומל נאָר אַ ווײַס פערדל. (פלאָרא לאַכט נערוועז. עס קומט אַן וואַלאַדיע מיט אַ פּעקל ביכער, טוט אַ קוש דעם פאָטער, קוועטשט חיימען און חנהן די האַנט. מלכּה טראָגט אים אונטער טיי).

דריטע סצענע

וו אַ ל אַ ד י ע: וואָס איז דאָ אַזוי פריילעך?

ח יי ם: וואָס פעלט זיי?

מ אַ י ר: (צו וואַלאַדיען, ניט אויפגעהויבן די אויגן). נו, און דו, וואַלאַדקע? וווּהין ווילסטו אַריבערפירן די יידן? אויף קיין ארץ־ישׂ־ראל? צי אפשר גאָר קיין מצרים?

וו אַ ל אַ ד י ע: וואָס דאַרף מען קיין מצרים? מע קאָן ניט זײַן קיין שקלאַפן דאָ?

מ אַ ט וו יי: פּאַפּאַ! דאָס מיינט מען אונדז און דיך אויך בתוכם...

מ אַ י ר: (צו וואַלאַדיען אין גוטן מוט). מיט אַ טאַטן רעדסטו אַזעלכע ווערטער, דו שייגאָץ איינער?

וו אַ ל אַ ד י ע: וואָסערע ווערטער? (מאַטוויי פײַפט. פלאָרא לאַכט).

מ אַ י ר: (שטרענג). וואָס פאַר אַ פײַפערײַ? וואָס פאַר אַ געלעכטער?

מ ל כּ ה: (לויפט צו). אָבער לאָז זײַן שטיל! קינדער, לאָז זײַן שטיל, איך בעט אײַך! (עס קומט אַן סאַשקע מיט צוויי קעצלעך אונטערביידע הענט. ער קושט פריִער דעם פאָטער, נאָכדעם די מוטער. מלכּה באַזעצט אים, דרייט זיך אַרום אים, גיט אים טיי, ער האָדעוועט די קעץ מיט מילך).

פערטע סצענע

מ אַ ט וו יי: אַהאַ! ער איז שוין דאָ מיט דער משפּחה!

פ ל אָ ר אַ: סאַשקע מיט די קעץ!

ס אַ ש ק ע: (קוקט ניט אָף קיינעם). פאַרוואָס קויפט מען מיר ניט קיין וועלאָסיפּעד?

מ ל כּ ה: (לויפט צו צו אים). לאָז זײַן שטיל, סאַשענקע! וואָס טויג דיר זיך האַלטן מיט אַזאַ מיאוסקייט? וואַרף זיי אַהוים! שאַט צום זכרון! אַ שרץ!

ס אַ ש ק ע: (הערט זי ניט). פאַרוואָס קויפט מען מיר ניט קיין וועלאָסיפּעד? (הויך). קיין וועלאָסיפּעד פאַרוואָס קויפט מען מיר ניט?! (אַלע לאַכן, חוץ מלכּהן).

מ אַ י ר: (רײַסט זיך אָפּ פון די פּאַפּירן). האַ? וואָס האָט ער געזאָגט? וואָס זאָל מען אים קויפן?

מ ל כ ה : ווייס איך וואס א קינד פלאפלט!... א לעסיפעד האסטו צוגעזאגט אים קויפן, וואס?

מ א י ר : וואסערע לעסיפעדן! וואסערע פלוימען! אזא קליינער וועוריק ווי דו דארפסט נאך לערנען, ניט ארומפארן אף לעסיפעדן און שפילן זיך מיט אזא פאסקודסטווע! (ווארפט אראפ די קעץ; סאשקע הייבט זיי אויף איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל. אלע לאכן חוץ מלכהן). ווו זיינען דיינע לערערס זוו?

ס א ש ק ע : לערערס? כא־כא־כא! געווען איינער א לערער, איז ער אויך ניטא.

מ א י ר : וואס הייסט איינער א לערער? נו, און דער מלמד — ווו איז דער רבי?

ס א ש ק ע : וואסער מלמד? וואסער רבי? שוין לאנג דורכגע־טריבן!

מ א י ר : (איבערראשט). הא? וואס? דורכגעטריבן? ווער האט אים דורכגעטריבן? ווער האט דאס געהאט א העזה ארויסצוטרייבן א מלמד אן מיר? (קלאפט מיט די הענט אין טיש). איך בין דא באלעבאס, צי ניין? וואס שווייגט איר? ווער איז דא באלעבאס? (ער גייט אריין וואס ווייטער אין אלץ מער כעס, ווארפט די קעץ פונעם טיש; סאשקע וויל זיי אויפהייבן, דער פאטער טרייבט אים דורך). גיי דיר, דו פיד־סווינעק איינער, מיט דער פאסקודסטווע! (סאשקע מיט די קעץ גייט אוועק, מורקעט אונטער דער נאז: „א פארשאלטענע שטוב"...).

פינפטע סצענע

מ א ט וו יי : (ציט אויס א לאנגן פייף). פי־יו־יוט!

פ ל א ר א : (שטיקט זיך שטילערהייט). כי־כי־כי!

ח יי ם : (צו וואלאדיען). א זעלטן בחורל!

ח נ ה : זעלטענע דערציִונג!

וו א ל א ד י ע : (דעקלאמירט). „וואט זלאנראוויא דאסטאיניא פלאדי"...(א פאר מינוט הערשט א טשילשווייגעניש).

ח יי ם : (צו וואלאדיען). ווען מאכן מיר א דיסקוסיע?

וו א ל א ד י ע : ניטא דערוויַל קיין פלאץ... (צו חנהן). נעמסט אן אנטייל אין אונדזער דעבאטע?

ח נ ה : מיט פארגעניגן. ווען וועט דאס זיין?

פ ל א ר א : וואס? א ספעקטאקל?

ח יי ם : (צו וואלאדיען). וואס חלומט זיך א הון?

ח נ ה : פראסע.

פ ל א ר א : (צו מאטווייען). וואס זאגסטו אף אונדזער קורסיסט־קע? זי מיינט, אז ווי באלד מע שערט זיך אונטער די האר, אזוי נעמט מען שוין צו אף די קורסן...

מ א י ר : הא? קורסן? וואס פאר קורסן?

מ ל כ ה : ווייס איך וואס קינדער פלאפלען!

מ א ט ו ו יי : זי פארגעסט, אז דערווייַל איז זי א ייִדישע טאכטער, דאס הייסט, א „זשידאווקע מיט אן אטעסטאט".

ח יי ם : אלץ שענער ווי וואלגערן זיך אין אלע קלובן.

וו א ל א ד י ע : און שפילן אין קארטן.

מ א י ר : וואס פאר קלובן? וואס פאר קארטן?

מ ל כ ה : ווייס איך וואס קינדער פלאפלען! (צו די קינדער). איך בעט אייַך, לאז זייַן שטיל! (עס ווערט אף א ווייַלע שטיל. יונגוואַרג ריידן צווישן זיך שטילערהייט).

מ א י ר : (שטייט אויף פונעם טיש). ווער וועט מיר אנשרייַבן עפעס א רעכטן בריוו צום פריץ, צום גראף מיין איך?... ער שרייַבט מיר, דער גראף, אז מע דינגט בא אים וואלד, מע גיט אים, זאגט ער, אן אייַזערנעם פרייַז... ער מיינט, איך ווייס ניט, וואס ער מיינט!... עס ציט אים שוין אהין, קיין „מאנטעקארעל" ציט עס אים! א קערטעלע!... באדארף ער האבן געלט... בלאטע! איך וועל ניט דערלאזן, מע זאל האקן דעם וואלד, מאכן אים א תל פון דער אימעניע, אבער גאר לא!... (גייט צו צו א שרייַבטישל, וואס בא דער זייַט). מע באדארף אים אוועקשרייַבן אזא בריוול, ס'זאל אים נעמען!... נו, קינדער! ווער שרייַבט?

מ א ט ו ו יי : איך האב גאר פארגעסן, אז כ'האב הייַנט קיין צייַט ניט. (הייבט זיך אויף און גייט אוועק).

פ ל א ר א : איך וועל מיך הייַנט אמאל אנטאן, צי ניין? (הייבט זיך אויף און גייט אוועק).

מ א י ר : נו?

ח יי ם : (צו וואלאדיען). נו? וועסט אפשר שרייַבן?

וו א ל א ד י ע : (צו חיימען). פארוואס ניט דו?

מ א י ר : נו?

ח נ ה : (גייט צו צום טישל). אט וועל איך. (נעמט זיך צו דער פען).

מ א י ר : שעמען מעגט איר זיך! מילא יענע צוויי עלטערע האבן זיך אפגעטראגן, איז כאטש דער פארדראס ניט אזוי גרויס; ס'איז פאר זיי א סוד, זיי קענען נעבעך ניט... אבער איר, ימח-שמוניקעס? איר יכולט דאך יא! קארג קאסט איר מיך אפ?... א ווייל קינד איז טאקע הנהלע... (צו חנהן). שרייַב... (שטעלט זיך אוועק אין א פארטראכטע פאזע, דיקטירט). שרייַב אים אזוי: „יעווא סיאטעלסטוו! יאסנאוועלמאזש־נעמו פאנו כראביא"... שוין?

ח נ ה : שוין.

מ א י ר : (מיט די הענט). „ראשית חכמה קום איך דיר, יאסנא־וועלמאזשנע פאן כראביא, צו מעלדן... ניין! דערנידעריקסט צו מעלדן מייַן איבערגעבנהייט... ניין! מייַן אלערטיפסטע איבערגעבנהייט"... שוין?

ח נ ה : שוין.

מ א י ר : „מייַן אלערטיפסטע איבערגעבנהייט און געטרייַשאפט...

ניין! מײַן שטענדיקע געטרײַשאַפט צו דיר, יאַסנאַװעלמאַזשנע פּאַן כראַ־ביאַ, און צו דײַן הויזגעזינט... ניין! צו דײַן יאַסנאַװעלמאַזשנע הויז־געזינט..."

ח יי ם : (הויך). איך פאַרשטיי ניט, צו וואָס זאָל אַ ייִד זיך מאַכן אַזוי נידעריק פאַר אַ פּריץ?

וו אַ ל אַ ד י ע : וואָס עפּעס אַ ייִד? און גלאַט אַ מענטש פאַר אַ מענטשן?

מ א י ר : (אויפגעהויבן דעם קאָפּ). האַ? שרײַבן קען איך ניט — מע האָט מיך ניט געלערנט. נאָר וו אָ ס און וו י אַ ז ו י צו שרײַבן צו אַ פּריץ — דאָס באַדאַרף איך מיך בײַ אײַך ניט לערנען. איך וועל מיך נאָך אויסגלײַכן מיט אַלע אײַערע קענערס דאָרטן, און אפשר נאָך מיט אַ סמיטשיק. צי איר מיינט טאַקע, אַז ווי באַלד איך קען ניט קיין געאָגראַפיע, אַזוי בין איך שוין גאָר אַ בהמה און פאַרשטיי שוין גאָרניט?

ח יי ם : ווער זאָגט דען? מע שמועסט נאָר פון דעם, למאַי זאָל אַ ייִד אַזוי אַנבויגן דעם קאָפּ פאַר אַ פּריץ הײַנטיקע צײַטן?

וו אַ ל אַ ד י ע : וואָס עפּעס אַ ייִד? יעדער מענטש באַדאַרף זיך האַלטן מענטשנגלײַך. אַ מענטש באַדאַרף קודם־כל אַכטן זיך אַליין, אַליין קוקן אויף זיך, ווי אויף אַ מענטשן.

מ א י ר : גוט, גוט. דער גראַף קען מיך, ברוך השם, ניט דאָס ערשטע יאָר, און כאָטש איך האָב אין די „גימנאַזיעס" ניט געלערנט, וועט ער פונדעסטוועגן אַוועקגעבן פאַר מיר דרײַ הונדערט פאַר פײַנע בריות אַזעלכע ווי איר, וואָרעם ער ווייס, פאַרשטייט איר מיך, אַז איך בין אים געטרײַ און איבערגעגעבן ווי אַ הונט...

ח יי ם און וו אַ ל אַ ד י ע : (ביידע מיטאַמאָל). אַט־אַט, אָט דאָס מיינט מען טאַקע! אָט דאָס וואָרט „הונט" איז איבעריק.

מ א י ר : (אויפגערעגט). ווילט איר מיך לערנען שׂכל, הייסט עס? די נאָז שנײַצט אויס, יונגע צוציקעס וואָס איר זײַט! (שרײַט אַלעמאָל העכער). וואָס פאַר אַ העזה האָט איר דאָס גאָר אַזוי צו ריידן מיט אַ טאַטן, האַ? וואָס שווײַגט איר?!...

מ ל כ ה : (לויפט אונטער אין אימפּעט). אָבער געגנוג! לאָז זײַן שטיל, אין גאָטעס ווילן, מאיר! (שיקט אַרויס חיימען און וואַלאַדיען, נעמט צו די פּען בײַ חנהן). נו, גענוג. לאָז איבער אויף שפּעטער. מע וועט שוין שפּעטער שרײַבן. (חנה גייט אָפּ. מאיר און מלכה בלײַבן אַליין).

זעקסטע סצענע

מ א י ר : (שפּאַנט אַרום איבערן שטוב). נו, אַ שטוב! נו, קינדער!

מ ל כ ה : דײַן שטוב, דײַנע קינדער...

מ א י ר : און דײַן השגחה.

מ ל כ ה : ניט דו האָסט דאָס באַדאַרפט זאָגן!

מ א י ר : און דו וואָלסט בעסער שווײַגן.

מ ל כ ה : שווײַגן? איך האָב שוין גענוג געשוויגן. אײַנגעמידט זיך שווײַגנדיק. צײַט איך זאָל שוין עפּעס ריידן. איר לאָזט מיך דען אויסריידן אַ וואָרט? איך האָב דען אויך עפּעס אַ דעה? און ווער איז שולדיק, אַז ניט אַט די שטאָט מיט דער שטוב מיט דעם נײַעם שניט? ניט געווען קיין געלט, איז ניט געווען קיין טאַרעראַם, מיט קיין האַרמידער, מיט קיין פּוסטעקראַטישע גענג. ניט געווען די גרויסע שטאָט, האָב איך ניט געוווּסט פון קיין שפּיגלען, מיט קיין פּאַטעלן, מיט קיין צאַצקעס, מיט קיין טאַפּעטשאַנעס, מיט קיין לעסיפּעדן...

מ א י ר : ווער האָט דאָך אויסגעטראַכט, אַז ניט דו, צוליבן טײַערן מיזיניקל?

מ ל כ ה : (אַ פּליעסק מיט די הענט). אוי, איך וועל מיר נאָר אַ מעשה אָנטאָן! איך האָב אויסגעטראַכט? איך? דו האָסט שוין, אַפּנים, פאַרגעסן, מאיר, אַז דו ביסט געקומען צו פאָרן אָנומלטן פונעם גראָף, האָסטו אַליין געזאָגט, אַז דו וועסט אים קויפן אַ לעסיפּעד. איך ווייס? איך זאָל, דאַכט מיר, לעבן דרײַ הונדערט יאָר, וואָלט איך מיך באַגאַנגען אָן דעם! אדרבא, איך האָב געזאָגט, מע דאַרף ניט, איך האָב גאָר מורא געהאַט, דאָס קינד זאָל זיך סך הכל ניט אויסברעכן אַ האַנט אָדער אַ פוס, האָט מען נאָך געמאַכט פון מיר דאָס גרעסטע געלעכטער!

מ א י ר : פאַרשטייט זיך, מע האָט געלאַכט. ביסט אַ געשלייערטע האַנדזי, לאַכט מען!

מ ל כ ה : און דו ביסט דאָך דער גרויסער חכם מיטן גרויסן פּוס־טעקראַט! זינט מיר האָבן באַקומען געלט און אַרויסגעפאָרן אין דער דאָזיקער גרויסער שטאָט, זײַנען מיר געוואָרן מיט גאָטס הילף גאַנצע פּוסטעקראַטן!

מ א י ר : און אַז מיר זײַנען, ניט הײַנט געדאַכט, געזעסן אינעם פאַרשטונקענעם שטעטל און געפּגרט פאַר אַ דרײַערל, איז דיר געווען בעסער? עס לוינט דיר ניט, אַפּנים, וואָס איך הייס איצטער „פּאַני שאַ־לאַנט" און בין אַ מחותן מיט משהלע זײַדענשטאַמער? צי נאָך דײַן שכל קומט אפשר אויס, אַז ס'איז געווען שענער דעמאָלט, אַז איך האָב גע־הייסן „מאיר טשאָלנט". און דיך האָט מען גערופן „די טשאָלנטעכע" — אַ יאָ?

מ ל כ ה : איך זאָל האָבן די ברכות, רבונו של עולם! ס'איז מיר נאָר געווען בעסער, אַז איך האָב געהייסן „טשאָלנטעכע" און בין מיר געשטאַנען באַ די פּיש...

מ א י ר : ש ש ש!... בהמה! דאַרפסט, אַז די קינדער זאָלן נאָך דערהערן?

מ ל כ ה : איז וואָס? לאָזן זיי הערן! איך דאַרף מיך שעמען פאַר זיי? איך האָב עפּעס געגנבעט? חלילה צוגענומען פרעמדס? איך האָב ערלעך, כשר פאַרדינט... הלוואי וואָלטן מיר ניט אוועקגעוואָרפן די אַל־טע פּרנסה, ניט פאַרגלוסט קיין גרינגע פייגעלעך מיט קיין פּריצים, מיט

קיין גראַפן, מיט קיין אימעניעס, און ניט אַריבערגעפאָרן אַהער, אין דער דאַזיקער פאַרשאָלטענער שטאָט, צווישן הולטייַעס, וואָס מע ווייס נאָר אויסברענגען, טרענצלען קערבלעך דער רוח ווייס אַף וואָס, אַף שפּיגלען מיט טאַפּטשאַנעס, מיט „טרעיאַטערס", מיט גימנאַזיעס, מיט סאַבראַניעס, מיט גוליאַניעס — טפו!

מ א י ר: (לאַכט). „סאַבראַניעס-גוליאַניעס"? כאַ-כאַ-כאַ!

מ ל כ ה: לאַכסט? אַז אַך און ווי צו דייַן געלעכטער!... איך זאָל האָבן די טויזנטער, וואָס ס'איז געווען בעסער דעמאָלט אָן געלט, ווי אַצינד מיט געלט... ניט געווען קיין געלט, זייַנען די קינדער געווען קינדער; אַצינד זייַנען די קינדער קיין קינדער ניט, די מאַמע איז קיין מאַמע ניט. איטלעכער גייט וווּהין ער וויל: איינער אין ליסי, דער אַנדערער אין סטריסי. משטיינס געזאָגט, צעזייט און צעשפּרייט אַף אַלע זיבן ימים!... (וויינט, לאָזט זיך צו דער טיר, באַגעגנט זיך מיט די מחותנים, משהלע זיידענשטאָמער און זייַן ווייַב איטעלע, טוט זיך אַ נעם צוריק).

זיבעטע סצענע

מ א י ר: (שטייט אויף, גייט זיי אַקעגן, רייַבט אַ האַנט אָן אַ האַנט). אַ? ברוך הבא, געסט! זיצט, זיצט, מחותן! מחותנתטע, זיצט! מלכה! הייס געבן טיי, הייס מאַכן קאַווע, הייס דערלאַנגען עפּעס פאַרבייַסן! (מלכה שאַפט. עס ווערט אַרייַנגעטראָגן אַ גרויסע זילבערנע טאַץ מיט אַלדאָס גוטס). וואָס-זשע מאַכט איר עפּעס, מחותן? ווי גייט עס אייַך אין געזונט? וואָס מאַכט עפּעס דער חתן? פאַרוואָס זעט מען אים ניט?

ז ייַ ד ע נ ש ט אָ מ ע ר: וואָס זאָלן מיר מאַכן? מע לעבט, דאַנק גאָט. (צעלייגט זיך גאַנץ ברייטלעך אין אַ ווייכן פאָטעל, טראָגט אונטער אַ זילבערן פּושקעלע מיט טאַבעקע צו דער נאָז, רעדט הויך, געציילטע ווערטער, און לאָזט אויס אַלעמאָל מיט אַ לאַנגן „און יאַאַאַאַ!!!". ביידע מחותנתטעס זעצן זיך אַוועק איינע אַקעגן די אַנדערע מיט צונויפגעלייגטע הענט און מע רעדט שטילערהייט).

מ א י ר: וואָס-זשע הערט זיך עפּעס בייַ אייַך? זעט, נעמט עפּעס אין מויל אַרייַן, מחותן. מחותנתטע, נעמט עפּעס! מלכה! בעט, זיי זאָלן עפּעס נעמען אין מויל אַרייַן!

מ ל כ ה: נעמט עפּעס, פאַרוואָס נעמט איר עפּעס ניט, איך בעט אייַך!

ז ייַ ד ע נ ש ט אָ מ ע ר: ס'איז אַזוי די מעשה. געגאַנגען פאַרבייַ. וואָלט ניט אַרייַנגעגאַנגען. רופט זיך אָן צו מיר זי: „לאָמיר אַרייַנגיין". זאָג איך: „וואָס עפּעס פּלוצעם אין מיטן דרינען?" זאָגט צו מיר זי: „וואָס אַרט דיך? מיר זייַנען שוין דאָ, לאָמיר אַרייַנגיין". זאָג איך: „מילא, לאָמיר אַרייַנגיין"... און יאַאַאַ!... איך בין, דאַרפט איר וויסן, ניט קיין ליבהאָבער אַף גיין. מיר אַלע האָבן ניט ליב גיין. די זיידענשטאָמערס האָבן פייַנט גיין. כאָטש אַפילו דער דאָקטער האָט מיר אָנגע-

זאגט, איך זאל דווקא גיין, און דווקא א סך! צוליב דער לופט. ווארעם לופט איז א גרויסער ענין... און יאאא! נאך מיין זיידע, עליו השלום, פלעגט זאגן, אז לופט — דאס איז אזא מין זאך, וואס סיי א מענטש, סיי, להבדיל, א בהמה אדער א חיה, אדער אזוי א לעבעדיקע זאך, קאן זיך אן דעם ניט באגיין. מחמת לופט איז אזא מין זאך, וואס, וואס... פארשטייט איר מיך... נאך דער רמב"ם ברענגט, אז על פי חכמת הדאק־טאריע קומט אויס, אז בשעת א מענטש כאפט דעם אטעם... און יאאא!.. איר האט דאך געהערט מסתמא פונעם רמב"ם?

מ א י ר : געהערט, ווי דען?... פארוואס נעמט איר עפעס ניט אין מויל אריין, מחותן? מחותנתטע, פארוואס נעמט איר עפעס ניט? מלכה, בעט זיי זאלן עפעס נעמען אין מויל אריין!

מ ל כ ה : נעמט עפעס, פארוואס נעמט איר עפעס ניט, איך בעט אייך?

ז יי ד ע נ ש ט א מ ע ר : ברענגט ער, דער רמב"ם הייסט עס, ערגעץ אין אן ארט, אז על פי „חכמת הפילוסופיע" איז לופט כמעט אזוי נייטיק, ווי וואסער. און וואסער איז דאך מים, פון די ארבעה יסודות, הייסט עס... (ציילט אף די פינגער). רוח—לופט, מים—וואסער, אש—פייער, עפר—ערד... (טוט א ניס).

א י ט ע ל ע : צו געזונט און צו אריכת ימים!

מ א י ר און מ ל כ ה. צו געזונט און צו אריכת ימים.

ז יי ד ע נ ש ט א מ ע ר. א דאנק... און יאאא!... איז ווו האלט איך, הייסט עס? בא די ארבעה יסודות...

א י ט ע ל ע : יא! דו האסט דאך געוואלט, דאכט מיר, שמועסן מיט זיי פון עפעס אן אנדער ענין גאר?...

ז יי ד ע נ ש ט א מ ע ר : וואס־זשע האבן מיר אזוי קיין צייט ניט? מיר וועלן נאך ריידן. דו ווייסט דאך, אז די זיידענשטאמערס האבן פיינט כאפ־לאפ. די זיידענשטאמערס האבן צייט. די זיידענשטאמערס האלטן פונעם גלייכווערטל: „גיי ניט גיך, וועסטו ניט רייסן קיין שיך". איר האט געהארכט אמאל דאס דאזיקע גלייכווערטל? דאס איז מיין זיידנס א ווארט. מיין זיידע, עליו השלום, האט געהאט אין זיך ווערטער — וואס ווייסט איר? וואס ווייסט איר?... און יאאא!... „דאס עפעלע, פלעגט ער זאגן, פאלט ניט ווייט פונעם ביימעלע". און „יחוס־אבות, פלעגט ער זאגן, נא בית־הקברות". אדער: „אז גאט וויל, שיסט א בעזעם". האט איר געהערט אמאל דאס ווארט? איז דאס אויך זיינס... הא, איטעלע, וואס זאגסטו?

א י ט ע ל ע : זיינס, זיינס, זכר צדיק לברכה! נאר מיר דאכט, אז...

ז יי ד ע נ ש ט א מ ע ר : האב קיין יסורים ניט, איך ווייס ווו איך האלט... און יאאא!... איז מיין זיידע, זכר צדיק לברכה, איז געווען א יי א חכם און א גרויסער מיוחס, ווי אייך איז באוווּסט, דעם אלטן רזשישטשעווער רענדארס אן איניקל. איר פארשטייט? פון איין זייט

דער „בעל השור שנגח", פון דער אנדערער זייט דער רזשישטשעווער ריענדאר, וואס געהייסן האט ער אהרן און גערופן האט מען אים „רב אהרן". דאס איז ער טאקע נאך אים נאמען, דער חתן אייערער, א שקאץ א גרויסער! ווערליק דער נאמען זיינער, וואלט ער געמעגט זיין א קאפּיטשקע פרומער, כע־כע, נאר גארניט, מע קאן מיט היינטיקע קינדער גארניט מאכן. אז ס'איז גאר געווארן א מאדע — אלע ווילן לערנען זיך! אלע ווילן לערנען!

א י ט ע ל ע : 'שטודירן אין די קלאסן.

ז יי ד ע נ ש ט א מ ע ר : און יאאא!... האב איך געזאגט מיין זון: לערנען — וויפל דו ווילסט, אבי ניט אין די קלאסן! ווארעם אונדזער משפחה, ווי אייך איז ידוע, איז קיין עין הרע א היפשע משפחה, וועט איר פונדעסטוועגן ניט געפינען בא אונדז ניט קיין דאקטער, ניט קיין אדוואקאט. ניט מחמת מיר זיינען, חלילה, אזעלכע פארברענטע חסידים; אדרבה, מהיכי תיתי, פארוואס ניט? נאר גארניט, מיר זיינען ניט גורס, מיר האלטן ניט עפּעס דערפון! (טוט א מאך מיט דער האנט). און יאאא!... קענט איר דערפון פארשטיין, וואס פאר א פנים עס האט בא מיר, אז ער קומט צו גיין צו מיר, דער חתן הייסט עס, און זאגט מיר, אז באשר אזוי ווי זי, הייסט עס, וויל, ער זאל זיך לערנען נאך...

א י ט ע ל ע : שטודירן, הייסט עס, אין די קלאסן.

ז יי ד ע נ ש ט א מ ע ר : און יאאא!... זי איז אים מסית ומדיח, רעדט אים צו, הייסט עס, ער זאל זיך מכין זיין, צוגרייטן זיך הייסט עס, אין די קלאסן, און די חתונה, זאגט זי, זאל מען אפּלייגן אף שפּעטער, אף אמאל, הייסט עס. זי האט צייט. כע־כע!...

מ א י ר : (צעטראגן). ווער? ווו?

א י ט ע ל ע : טאקע אייער טאכטער מיינט מען, די כלה, הייסט עס, דרודלט אז דעם חתן...

מ א י ר : (כאפּט זיך אויף). האָ? וואס? ווער? חנה?... מלכה, דו הערסט?

מ ל כ ה : וויים איך וואס קינדער פּלאפּלען!

ז יי ד ע נ ש ט א מ ע ר : קינדער, זאגט איר, פּלאפּלען? עס קאן זיין. מסתמא קענט איר בעסער אייערע קינדער... איטלעכער קען זיינע קינדער... איך וויים, אז מיינע קינדער פּלאפּלען ניט. כע־כע! אט, למשל, מיינע קינדער זיינען ניט קיין ציוניסטן. די זיידענשטאמערס האלטן עפּעס ניט פון דעם ציוניזם... ניט מחמת איך האב עפּעס חלילה צו די ציוניסטן א טענה? אדרבה, מהיכי תיתי, פארוואס ניט? נאר גארניט, איך בין ניט גורס, איך האלט ניט דערפון! (א מאך מיט דער האנט). צי א שטייגער, כדומה למשל, די היינטיקע ווייסע־חברהניקעס מיט די היינטיקע געגנג זייערע, וואס ווילן איבערקערן די גאנצע וועלט מיטן קאפּ אראפּ, מיט די פים ארויף, ווילן זיך צעטיילן מיט אייער געלט, דריגנען, אז אלצדינג, וואס איר האט, איז דאס ניט אייערס, פריער גאטס און

נאָכדעם פּרעמדם, הייסט עס, ס'איז בײַ איר סאַמע גנבה, גזלה... און יאַאַאַ!...

מ א י ר : (אויפגעבראַכט). איך האָב בײַ קיינעם ניט געגנבהט, קיינעם ניט באַגזלט. איך האָב מײַן געלט כשר פאַרדינט! איך האָב געגנוג. געהאָרעוועט דערויף! איך בין געגנוג...

ז ײַ ד ע נ ש ט א מ ע ר : (שלאָגט אים איבער). איך ווייס, איך ווייס! ס'ניט איך זאָג עס! דאָס זאָגן זיי, די ווײַסע־חברהניקעס, הייסט עס... און יאַאַאַ!...

מ א י ר : וואָסערע ווײַסע־חברהניקעס?

ז ײַ ד ע נ ש ט א מ ע ר : אָט אָ די דאָזיקע, ווי, למשל, אײַערע, די יינגערע.

מ א י ר : (טוט זיך אַ וואָרף). האָ?...

ז ײַ ד ע נ ש ט א מ ע ר : איר דאַרפט זיך ניט אָפּעסן דאָס האַרץ, מחותן! ס'איז ניט כדאַי, כ'לעבן... (צו מלכהן). ווי־אַזוי זאָגט איר? קינדער פלאַפּלען, בע־בע?... (ניסט).

א י ט ע ל ע : צו געזונט און צו אריכת ימים!

ז ײַ ד ע נ ש ט א מ ע ר : אַדאַנק... און יאַאַאַ!... איז ווי האַלט איך, הייסט עס? רעדט זי אים צו, מײַנעם, הייסט עס, ער זאָל זיך נאָך אַ ביסל צולערנען...

א י ט ע ל ע : שטודירן אין די קלאַסן.

ז ײַ ד ע נ ש ט א מ ע ר : און יאַאַאַ!... און איך וויל נאָר אָפּ־שטעלן די חתונה, פאַרשטייט איר מיך, אַף ראש חודש אלול, מחמת איך האָב ניט ליב קיין קלאַסן, ניט מחמת איך האָב עפּעס צו זיי; אדרבה, מהיכי תיתי, פאַרוואָס ניט? נאָר גאָרניט, איך בין ניט גורם. איך האַלט ניט דערפֿון! (אַ מאַך מיט דער האַנט). און יאַאַאַ!... (אַ קוק אָפּן זייגער, כאַפּט זיך אויף) אוי־וואַ! אַ ביסל פאַרזעסן. מיר וועלן זיך נאָך אומקערן מסתמא צו דעם ענין נאָכאַמאָל, אַז עס וועט האַלטן בײַ אָפּשטעלן די התונה, אם ירצה השם... און יאַאַאַ!... איך האָב פײַנט דוחק את השעה זײַן, איך האָב ניט ליב כאַפּ־לאַפּ על רגל אחת. די זײַדענשטאַמערס האָבן צײַט. „וועד עס לויפט, דער מידט זיך אײַן". האָט איר געהאָרכט אַמאָל דאָס וואָרט? ס'איז אויך מײַן זיידנס, זכותו יגן עלינו. האָ, איטעלע, וואָס זאָגסטו?

א י ט ע ל ע : (גרייט אַף אַוועקצוגיין). אַלץ, אַלץ איז זײַנס, זכר צדיק לברכה!...

ז ײַ ד ע נ ש ט א מ ע ר : (צו מלכהן מיט אַ זײַט). ווי־אַזוי האָט איר געזאָגט? קינדער פלאַפּלען? בע־בע! ניט אַלע קינדער פלאַפּלען. מײַ־נע קינדער פלאַפּלען ניט. די זײַדענשטאַמערס פלאַפּלען ניט... אַ גוטן! (זוכט אַ מזוזה, גייען אַפּ. מאיר און מלכה בלײַבן אַ מינוט אָן לשון, ווי געפּלעפּט).

אכטע סצענע

מאיר: (צו מלכהן). נו?
מלכה: (צו מאירן). נו?
מאיר: וואָס נו?
מלכה: וואָס וואָס נו?
מאיר: (אַ שטאַרקן שפּײַ אָן דער זײַט). טפֿו!...

סוף פֿון ערשטן אַקט.

צווייטער אקט

א רייך מעבלירט צימער בא די שאלאנטס, אנגעשטעלט און אנגעפאקט, ווי אין א מעבל־מאגאזין. שפיגלען הויכע; פארטעפיאנעס צוויי; שטולן געגילטע; ביל־דער אף די ווענט א סך: אויבנאן, אין גילדענע ראמען, צוויי גרויסע פארטרעטן: דער באלעבאס אין א יארמלקע און די באלעבאסטע מיט א סך פערל אפן האלדז; באם קאמין זיצט א בייזער הונט מיט א מוראדיקן קוק — סכנות נפשות; א גליק, וואס פון גיפס.

ערשטע סצענע

מ א ש ע : (דרייט זיך ארום מיט א בארשט, שטעלט צונויף דאס מעבל, קערט און ראמט און רעדט צו זיך אליין). א שטוב! דרייסיק מאל א טאג דארף מען נאך זיי ראמען, אויסראמען זאל עס זיי!... און קינדער? נו, קינדער! מע זאל זיי געדיכט זייען און שיטער אויפגייען! פארט אוועק דער באלעבאס — קערן זיי איבער די גאנצע שטוב הארע־סארע! (שטעלט אוועק א שטול און צעברעכט א פיסל). א בראד פאר א בראד... לאז עס זיין די כפרה פאר מיר און פאר כל ישראל, זיי האבן געגנוג!... בעסער פון אלע איז מאטוויטשיק, מיטן קאפ זאל ער אנלייגן! טאג ווי נאכט נאר געקנייפט זיך!... און א פלארעניו! ס'זאל אף איר קומען אן אויסכאפעניש! טאמער וויל די באלעבאסטע אמאל שענקען א קליידל אן אלטס, צי א פאר שיך, לאזט זי ניט... זי מעג טאקע ניט פארמאגן קיינמאל!... א שטיקל גליק, וואס די „ברישניע" שטעלט זיך איין אמאל, די כפרה זאל זי זיין פאר דער „ברישניע" אינאיינעם מיט דעם קליינעם סאשקע, פארברענט זאל ער ווערן! מיר צעשניטן א פאר נייע קאלאשן!... אנגערויכערט ווי אין א באד! (עפנט אויף א פענצטער און טרייבט ארויס דעם רויך מיטן האנטעך). טאמער פארט אוועק דער באלעבאס אף איין טאג, קלייבן זיך צונויף אהערצו, צו די „פאניטש־לעך", גאנץ קעקעלי־קהל, פון דער וועלט בחורים; דער רוח ווייס זיי, וואס זיי טוען דא; ווישן ניט אפ די שטיוול אפילו; רייסן זיך אף די גארגלען און רייכערן, און רייכערן! (טרייבט ארויס דעם רויך מיטן האנטעך, פארטשעפעט און צעברעכט א וואזע). א בראד פאר א בראד! (פארקערט די שטיקלעך וואזע). לאז זי זיין די כפרה פאר מיר און פאר כל ישראל, ס'איז בא זיי דא געגנוג!...

(הערט זיך א קול פון אינעווייניק: „מא־שע! מא־שע!" — מאשע הויך אף א קול): איך גיי! איך גיי! (שטיל פאר זיך). ס'איז אוודאי פלא־רעניו מיט אירע האר... דריי שעה דארף מען שטיין אף די פיס בשעת

זי פארקעמט זיך!... א מענטש האט בא זיי א ווערט פון א הונט... עס מעג שוין קומען אף זיי א כאָליערע אף אלע באַלעבאַטים, מע זאָל שוין פון זיי אמאָל עפּעס אויפגעריכט ווערן, ליבער גאָט!... (דורך איין טיר גייט מאַשע אַוועק; עס קומט אַן פון דער אַנדערער טיר מ ל כ ה, נאָך איר — פ ע ס ל. פּעסל קוקט זיך אַרום אף אַלע זייטן איבערראַשט, רעדט גיך, מאַלט ווי א מיל).

צווייטע סצענע

מ ל כ ה : וועןזשע, הייסט עס, קומסטו אָן? זיץ פּעסל. האַ? וואָס זיצסטו ניט?

פּ ע ס ל : אַ דאַנק, איך קאָן באַשטיין. (זעצט זיך אַוועק מיט אַ זייט אַף איין עק בענקל). ווען איך קום אָן — פרעגט איר מיך? מיטן באַן קום איך אָן. איך בין געפאָרן פאַרביי, בין איך געפאָרן, און האָב מיך אָנגעהויבן דערפרעגן, צי ווייסט איר ניט, וואָס מאַכט עפּעס טשאַלנט? זאָגן זיי: וואָסער טשאַלנט? זאָג איך: מאיר טשאַלנט. איר קענט ניט מאיר טשאַלנט? זאָגן זיי: מיר ווייסן ניט קיין טשאַלנט; אפשר מיינט איר, זאָגן זיי, שאַלאַנט, מאיר שאַלאַנט?... זאָג איך: איר ווילט שאַלאַנט, לאָז זיין שאַלאַנט. באַ אונדז האָבן זיי געהייסן טשאַלנט: ער טשאַלנט און זי — טשאַלנטעכע...

מ ל כ ה : (רייסט זי איבער). וואָסזשע מאַכט עפּעס דיין לייזער?

פּ ע ס ל : וואָס זאָל ער מאַכן? אַ מוכר־תבואהניק!... וואָס מע טוט און וואָס מע מאַכט — איז שלים־שלים־מזל! האָט ער געהאַנדלט מיט ווייץ, איז ווייץ געלעגן ניין איילן אין דער ערד. אַ חוץ וואָס די ווייץ אַליין האָט געטויגט אַף כפּרות, איז ניט געווען קיין קונה אַף קיין ווייץ, כאָטש נעם די ווייץ און וואַרף אַרויס די ווייץ. זאָג איך אים: וואָס דאַרפסטו זיך אָנגעקלעפּט אין ווייץ? זעסט דאָך, אַז די ווייץ איז ניט קיין ווייץ; נעמט מען, זאָג איך, און מע קויפט פּראָסע, און מע קויפט הירזש. גייט ער און קויפט הירזש. ווערט אַ זול אַף הירזש; אומעטום הירזש, וווּ מען טוט זיך אַ וואַרף — איז הירזש און הירזש! צו וואָס האָט דיר געטויגט, זאָג איך, הירזש? הירזש גייט דיר אָפּ? זאָגט ער: האָסט דאָך מיר אַליין געהייסן קויפן הירזש! האָב איך דען געמיינט, זאָג איך, דווקא הירזש?...

מ ל כ ה : (רייסט זי איבער). נו, און די קינדער דיינע וואָס מאַכן?

פּ ע ס ל : די קינדער? לאָזן זיי זיין געזונט און שטאַרק. איר ווייסט ניט הײַנטיקע קינדער? הײַנטיקע קינדער איז ניט דאָס, וואָס אַמאָליקע קינדער. אַמאָליקע קינדער זיינען געווען קינדער, און הײַנטיקע קינדער וואָס? הײַנטיקע קינדער ווייסן נאָר גיין אַף „מעניסטראַציעס", נאָר לויפן, און נאָר שרייען, נאָר ליאַרעמען, און נאָר פּילדערן! אַז עס קומט אונטער אַ יום־טוב אָדער אַ כאַגע, פאַלט מיר אַרויס די נשמה: קינדער, גייט ניט! קינדער, לויפט ניט! קינדער, שרייט ניט!...

מ ל כ ה : וויפל קינדער האָסטו?

פּ ע ס ל : וויפל קינדער איך האָב? לאָזן זיי זײַן געזונט און שטאַרק! איר האָט דען געזען אַמאָל אַ סך קינדער? ניטאָ קיין צופיל קינדער! וויפל קינדער ס'זאָלן ניט זײַן, זײַנען זיי קינדער! איינע האָב איך די עלטערע, רופט מען זי פּאָסל, נאָך דער באָבע פּאָסע, איר צו לענגערע יאָר; איז דאָס אַ פּאָסל — וואָס זאָל איך אײַך זאָגן? זינט גאָט האַנדלט מיט פּאָסלען, האָט ער נאָך אַזאַ פּאָסל ניט געהאַט, מעגט איר מיר גלייבן אַף נאמנות! און אַ חתן נעמט זי — שוין איינמאָל אַ חתן, פון חתן־לאַנד אַ חתן! (עס קומט אַן פּ ל אַ ר אַ, זעט ניט פאַר זיך קיי־נעם, דרייט זיך אַקעגן שפּיגל, זינגט אַ לידל און טאַנצט אונטער).

דריטע סצענע

פּ ל אַ ר אַ : (נעמט אַרויס אַ בריוול און לייענט אַף רוסיש). „ליבסטע, טײַערסטע פלאַראַ! דײַן זיס בריוועלע האָט מיך דערקוויקט. איך בין זייער צופרידן, וואָס דײַן פּאָטער איז אוועקגעפאָרן און וואָס איך וועל זיך קאָנען זען מיט דיר הײַנט אַף דער אַפּערעטקע. צווישן טאָג און נאַכט וועל איך מיך אַראָפּכאַפּן צו אײַך און וועל דיך נעמען אין מעאַטער אַרײַן. האָב קיין פּאַראיבל ניט, וואָס איך קום ניט באַלד; איך וויל ניט באַגעגענען זיך מיט דײַנע ברידערלעך, וואָס מיינען, אַז זיי מאַכן גליקלעך די וועלט מיט זייערע „סאָבראַניעס" און מיט זייערע „זאַ־סעדאַניעס". איך האָב פּײַנט דײַנע ברידער און האָב פּײַנט דײַן שוועס־טער מיט די געשאָרענע האָר. איך האָב ליב נאָר דיך אַליין, מײַן טײַע־רער ענגל, מײַן נשמה, מײַן האַרץ, מײַן לעבן פלאַראַ!" (לייגט צונויף דאָס בריוועלע, קוועטשט דאָס צו צום האַרצן). אַך, מײַן ליבער טײַערער מאַקס!

פּ ע ס ל : אַט דאָס איז די געגטע אײַערע? די גרושה? אַ באַרליאַנט דאָס איז!

פּ ל אַ ר אַ : (דערזעט, טוט זיך אַ וואָרף צוריק). וואָס איז דאָס פאַר אַ שלים־מזל? אַלעמאָל, ווען דער פּאַפּאַ פאָרט אוועק, טראָגט אַן דער רוח אַן אַנדער שוואַרץ יאָר!

פּ ע ס ל : שלים־מזל זאָגסטו? שלים־שלים־מזל! וואָס זאָל מען טאָן, אַז גאָט וויל ניט געבן קיין מזל? ווי זאָגט מען דאָס: אַן מזל זאָל מען גאָר ניט געבוירן ווערן! איידער אַ פונט גאָלד איז בעסער אַ לויט מזל... פונדעסטוועגן האָט זיך יעדער מענטש זײַן מזל, און אַפילו אַ קינד, אַז ס'ווערט געבאָרן, אַזוי שטייט, זאָגט מען, בײַ אונדז געשריבן אין די ספרים, ווערט דאָס אויך געבאָרן מיט זײַן מזל...

פּ ל אַ ר אַ : זי האָט זיך עס אַ ביסל צעמזלט! ווער איז די ייִדענע, מאַמע?

מ ל כ ה : דאָס איז פּעסל דער מומע פּאָסעס, אונדזערע אַן איי־גענע, אַ קרובה דײַנע.

פ ע ס ל: (אַף פּלאַראַן). אַ בארליאַנט דאָס איז! (גייט צו, טוט אַ קוש פלאַראַן אין האַנט).

פ ל אַ ר אַ: וואָס־זשע טוט זי דאָ? וואָס דאַרף זי?

פ ע ס ל: (אַף פלאַראַן). אַ בארליאַנט דאָס איז! וואָס איך טו דאָ? וואָס זאָל איך טאָן? גאָרניט, איך בין געפאָרן פאַרביַי, האָב איך מיך אָנגעהויבן צו דערפרעגן: „ווייסט איר ניט, וואָס מאַכט עפּעס באַ אײַך טשאַלנט?" זאָגן זיי: „וואָסער טשאַלנט?"...

מ ל כ ה: (רײַסט זי אָפּ). קום, פעסל, ווען מיר עפּעס נעמען אין מויל אַריַין. ביסט אַוודאי הונגעריק...

פ ע ס ל: הונגעריק? ביז מיַין לעבן זאָל איך אַזוי זיַין הונגעריק, ווי איך בין איצטער הונגעריק! פאַר פרייד איז דער גאַנצער הונגער אַוועקגעפלויגן, גלייך ווי ס'איז גאָר קיינמאָל קיין הונגער ניט געווען אַף דער וועלט! (מלכה נעמט זי אַוועק).

פ ל אַ ר אַ: (האַלט זיך באַ די זיַיטן). כאַ־כאַ־כאַ!

פ ע ס ל: (אַף פלאַראַן). אַ בארליאַנט דאָס איז! (גייט אַוועק מיט מלכהן. פלאַראַ דרייט זיך אַקעגן שפּיגל. עס קומען אַריַין מ אַ ט ו ו יי און ד אַ ו י ד ק ע).

פערטע סצענע

ד אַ ו י ד ק ע: (קוקט, ווי פלאַראַ דרייט זיך פאַרן שפּיגל. רעדט צו מאַטווייען שטיל) הערסטו, וואָס איך וועל דיר זאָגן, מיַין טיַיערער שפּילפויגל? דיַין שוועסטער איז דאָך נאָך עפּעס טאַקע גאָר אַ „שקאַש־קעוואַטע שטוטשקע!"

מ אַ ט ו ו יי: פּי! וואָס איז דאָס פאַר אַ מין אויסשפּראַך באַ דיר?

ד אַ ו י ד ק ע: טאַקע באמת! אַף וואָס דען פאַר אַ שפּראַך ביסטו געוווינט געוואָרן צו ריידן, דו דזשענטלמען מיַינער?

פ ל אַ ר אַ: (דרייט זיך אויס, דערזעט אַ פרעמדן מענטשן, טוט זיך אַ וואַרף צו דער טיר). אַך, פּאַרדאָן!

ד אַ ו י ד ק ע: (צו פלאַראַן). פּאַרדאָן איז אַ לאַקשנבערעט...

(פלאַראַ ווערט אַנטרונען).

פינפטע סצענע

מ אַ ט ו ו יי: אַט אַזוי רעדט מען מיט אַ דאַמע, דו אומגעבילדע־טער מענטש וואָס דו ביסט?

ד אַ ו י ד ק ע: וואָס זאָגט איר אַף דעם תרנגול! למאי האָסטו מיך ניט פאָרגעשטעלט פאַר דיַין שוועסטער? עס שטייט דיר ניט אָן, דו שוטה בן פּיקהאָלץ, דו שאַרלאַט שבשאַרלאַטים, דו פאַנסקי צאַפּ איינער?

מ אַ ט ו ו יי: נאַכאַ! קומסט צו מיר אין שטוב אַריַין מיך זידלען?

ד אַ ו י ד ק ע: כאַ־כאַ! צו אים אין שטוב אַריַין! (באַקוקט די שטוב). אַ גרויסן חלק האָסטו אין דער דאָזיקער שטוב!

מאַטוויי: מײַן טאַטנס שטוב...

דאַווידקע: אַז אַך און ווײ איז דײַן טאַטן, וואָס פֿאַר אַ זון ער האָט אויסגעהאָדעוועט! הער נאָר, דו ווייסט כאַטש, דו גרינער אָגרעס אײנער, וואָס איך בין צו דיר אַזוי פֿרי געקומען?

מאַטוויי: דהיינו? זאָג, וועלן מיר הערן.

דאַווידקע: איך האָב צו דיר אַ בקשה, מײַן ליבער רב אליקום, אַ טובהלע.

מאַטוויי: (ווערט בלייכלעך). אַך, מיטן גרעסטן כבוד!

דאַווידקע: מיטן גרעסטן בזיון קערסטו מיינען? מע האָט מיך נעכטן „צעליינגט", ווי אַ שעפּס געשלאָגן „צו דער אָדער", כ'האָב נעגליט אַ גאַנצע נאַכט ווי „אַף פֿאַקן", און בין אַרויס „נקי", ריין ווי אַ טעלער, נאָר קיינמאָל ניט געוועזן אַזוי „אָפּן", ווי הײַנט.

מאַטוויי: ווער האָט דאָס דיך אַזוי אָפּגעריינײקט?

דאַווידקע: ווער ניט? תּחילת האָב איך געהאַט שוין אָנגעשלאָגן אַ היטל מיט געלד; טראָגט אָן דער רוח דעם שוואַרצן „קאַטער", און וויבאַלד דער שוואַרצער קאַטער שטעלט זיך אַוועק און הייבט אָן „שמירן" פֿאַר מיר, אַזוי ווייס איך פֿריִער, אַז איך וועל אַרײַן ווי קורח. איך וועל ברענען ווי אַ שטרויענער דאַך — אַזאַ שלים־מזל איז דאָס, ברענען זאָל ער! טוט ער אַ קוק אין וואַסער — הייבן אָן פֿגרן פֿיש... וואָס טויג דיר גרויס — איך האָב מיך „אַרויפֿגעריסן" אַף די ריינע דרײַצן „פֿאַסן"!

מאַטוויי: (מיט ברענענדיקע אויגן). דרײַצן פֿאַסן?!

דאַווידקע: ווי די בערן!

מאַטוויי: ווער האָט „געוואָרפֿן" די „באַנק"?

דאַווידקע: דו ווייסט ניט ווער? אַלץ דער פּלאַקנשיסער! פֿאַרשטערט זאָל אים ווערן! אים, אַז עס גייט אַוועק דאָס „בלעטל", קאָן ער אויסטאָן די גאַנצע „קוליסע" אָדם־נאַקעט, צונעמען ווו ס'איז דאָ ערגעץ אַ העלער און לאָזן זיצן דעם עולם אָפּן קלאָץ!... איך שאַרף אַף אים די ציין שוין פֿון לאַנג; איך מוז אים אַמאָל כאַפּן און אָפּבײַסן אַן אויער! זײַן גליק, וואָס איך בין איצטער אַן „אַראָפּטשיק", גיי אַרום אַן קליינגעלט... און אָפּן „פֿאַנף" וויל ער מיט מיר ניט שפּילן; קרײַט איז אַ רפֿואה, זאָגט ער, צו ווערעם, ווערעם זאָלן עסן זײַן לײַב!... וועסט מיך דערהאַלטן בײַ מײַן לעבן, הערסטו, אַז דו וועסט ביר געבן אַ ביסל געלד.

מאַטוויי: (דערשראָקן). ווי קומט צו מיר געלד?

דאַווידקע: מאַך נאָר ניט קיין אָנשטעלן, דו זויערע קיסליצע, און גיב אַהער צוויי „שמאַטעס". זײַ נאָר ניט דאָס, וואָס סע קווי־טשעט!

מאַטוויי: (כאַפּט אַרויס דעם טײַסטער). איך זאָל אַזוי ריין זײַן פֿון שלעכטס! נאַ, זע!

דאווידקע: (שטופּט אים אַף דעם טײַסטער). די קונצן גײַען בײַ מיר ניט אָן! ווייסט דאָך, אַז איך בין אַ מבין אַף אַ טשאָד, הײַנט וואָס מאַכסטו אָנשטעלן, דו פּרא־אָדם, דו פּוסטע גלאָק, דו „באָסיאַק" אײנער? און אַז עס מאַכט זיך, דו בלײַבסט זיצן אין קלוב אַז פּאַרדעם, גיב איך דיר ניט, דו יאָקל בן פּלעקל, דו הונט אײנער, דו כלב שבכלבים?! (עס קומען אָן פון אַן אינעווײניקסטער טיר חיים און וולאַדיע; נאָך זיי — פּאַרלעכווײַז יונגלײַט און בחורים מיט שוואַרצע און בלויע העמדלעך — חײַמס און וולאַדיעס חברים; אויך מײדלעך מיט אונטערגעשאָרענע האָר און מיט צעפּלעך און מיט רויטע בלוזקעס; אײניקע גײען אַרום הין און צוריק, ריידן מיט היץ, מאַכן מיט די הענט; אײניקע וויגן זיך אין די וויגשטולן; אײניקע צעלייגן זיך אין די ווייכע פּאָטעלן, ווי באָס טאָטו אין ווײַנגאָרטן, און רייכערן. אַ פּאָר מײדלעך זעצן זיך אָוועק צום פּאָרטעפּיאַן; אײנע קלאַפּט מיט די הענט איבער די ביינדלעך. באַזונדער, אַן אַ זײַט, שטייט חנה; אַקעגן איר — אַראָנטשיק, טענהט עפּעס, האַלט אַ פּאַפּיר. מאָטווײ און דאַווידקע בלײַבן שטיין אין אַ ווינקל הינטער די בלומען; מע זעט זיי ניט).

זעקסטע סצענע

ערשטע בלוזקע: וואָס טוסטו?

צווייטע בלוזקע: איך שפּיל אַפן בורזשואַזנע אינסטרומענט.

ערשטער חבר: אינטערנאַציאָנאַליזם! אינטערנאַציאָנאַליזם!... פּאָר אַ פאָלק, וואָס האָט אַ טעריטאָריע, זיצט אַף זײַן ערד, איז גרינג צו ריידן פון אינטערנאַציאָנאַליזם, זיך משדך זײַן מיט אַנדערע פעלקער; פאַר אונדז, ייִדן, איז דאָס אַ שחיטה!

צווייטער חבר: מיט וואָס איז דאָס אַ שחיטה?

חיים: אַזוי. וואָרעם אַלע גרויסע פעלקער, נאָך אַלע טענות, בלײַבן פּאָרט באַלעבאָס בײַ זיך אין לאַנד. ענגלענדער וועלן תמיד זײַן ענגלענדער; פראַנצויזן וועלן תמיד בלײַבן פראַנצויזן. און פון אונדז וואָס וועט בלײַבן? אָט דאָס אָ! (בלאָזט פון עפּעס פּאַפּיראָס).

דריטער חבר: אַן אומגליק מיט די ציוניסטן! באַלד זײַנען זיי דאָ מיט זייער נאַציאָנאַליטעט! מע רעדט פון פּאַראייניקן זיך קעגן קאַפּיטאַל, פירן אַ מלחמה מיט דער בורזשואַזיע, קומען זיי צוגיין מיט זייער פאָלקס־געפיל און מיט זייער גאָט... אַ סך האָט איר געפּועלט מיט אײַער נאַציאָנאַליזם? וווּהין זײַנען אַהינגעקומען אונדזערע גרויסע ייִדן: שפּינאָזע, הײַנע, בערנע, לאַסאַל, מאַרקס און נאָך כדומה? איר האָט געזאָרגט פאַר אײַער נאַציאָנאַליטעט, און זיי זײַנען זיך דערווײַל אָוועק צו פרעמדע...

וו אַ ל אַ ד י ע : וואָסערע פּרעמדע? ניטאָ קיין אייגענע! ניטאָ קיין פּרעמדע!

פּ ע ר מ ע ר ח ב ר : אַהאַ! קאָסמאָפּאָליטיזם האָט זיך שוין צערעדט!

פ י נ פ ט ע ר ח ב ר : מע איז אַרײַנגעגאַנגען אַהער זיך אָפּרוען פון דער דיסקוסיע, האָבן זיי פאַרבונדן דאָ אַ פרישע דיסקוסיע. משוגעים!

ז ע ק ס ט ע ר ח ב ר : (לאַכט). כאַ־כאַ־כאַ! כאַ־כאַ־כאַ!

אַ ל ע : וואָס איז אַף אים אַזאַ געלעכטער?

ז ע ק ס ט ע ר ח ב ר : קומט אַהער, וועט איר עפּעס הערן אַ שיינס! (אַלע לאָזן זיך צו אים). זעט איר? (ער נעמט בײַ חנהס חתן אַ פּאַפּיר פון די הענט). דאָס האָט זײַדענשטאָמער געבראַכט צו טראָגן אַהער אַ „פּעטיציע"!

אַ ל ע : אַ „פּעטיציע"?

אַ ר אַ נ ט ש י ק : (רויט. ווישט זיך דעם שווייס, שטעלט אַרויס אַ שווערע גאָלדענע קייט מיט אַ גרויסן מעדאַליאָן). וואָס איז פאַראַן וואָס צו לאַכן? אַלע גייען היַינט מיט פּעטיציעס, פאַרוואָס זאָלן מיר ניט גיין מיט אַ פּעטיציע? מיט גוטן אַז מיר וועלן גיין, וועלן מיר תּמיד בעסער מאַכן... דאָס האָט איר נומער איינס... (האַלט דעם פינגער אַזוי, אַז מען זאָל זען, ווי דער בריליאַנט פונעם רינג פינקלט).

ע ר ש ט ע ר ח ב ר : ווילט איר, אַז מיר זאָלן חתמענען אַף אײַער פּעטיציע?

אַ ר אַ נ ט ש י ק : פאַרוואָס ניט?

צ ו ויי ט ע ר ח ב ר : אפשר וואָלט איר זיך מטריח געווען זי איבערלייענען?

ד ר י ט ע ר ח ב ר : (צום צווייטן). האָסט, אַפּנים, מער ניט וואָס צו טאָן? (דער עולם לאַכט).

ח נ ה : (גייט צו). וואָס איז דאָ? (צום חתן). וואָס איז? (זיי ריידן ביידע שטילערהייט. אַראַנטשיק באַהאַלט דאָס פּאַפּיר צוריק אין בוזעם־קעשענע, ווישט דעם שווייס, שטעלט אַרויס די גאָלדענע קייט מיטן גרויסן מעדאַליאָן).

וו אַ ל אַ ד י ע : (קוקט אַפן זייגער). שוין באַלד איבערגעגאַנגען די מינוטן, קינדער, קינדער, צו דער אַרבעט! די צײַט שטייט ניט! (קלינגט מיט אַ גלעקל. אַלע הייבן זיך אויף פון די ערטער, וואַרפן אַוועק די פּאַפּיראָסן אַף דער ערד, צעטרעטן מיט די פיס, און לאָזן זיך גיין אַלע אין איין טיר. חנה מיטן חתן גייען פון הינטן).

זיבעטע סצענע

ד אַ ו י ד ק ע : וואָס איז דאָס? וואָס פאַר אַ קאָמעדיע בײַ אײַך? ווער זײַנען די דאָזיקע לײַט?

מאטוויי: סאיז בא זיי אן אסיפה... חברה יונגווארג... ציו־ניסטן... סאציאל־דעמאקראטן...
דאווידקע: וואס ווילן זיי?
מאטוויי: ווייסט ניט וואס זיי ווילן?
דאווידקע: איך זאל אזוי וויסן פון דיר.
מאטוויי: האסט קיינמאל ניט געהערט דאס ווארט פראָלע־טאריאט?
דאווידקע: איך זאל דיך אזוי האבן פאר א טאטן.
מאטוויי: זיי ווילן, פארשטייסטו מיך... זיי שטעלן זיך איין פאר די ארעמע ארבעטער. זיי ווילן איינפירן, ס'זאל זיין ווינציקער גע־ארבעט און מער גענומען געלט. היינט פארשטייסטו שוין, דו גויעשער קאָפּ?
דאווידקע: אט דאס איז גאר? דו פּוסטע כלי וואס דו ביסט! דאס אייגענע ווילן מיר דאך אויך!...
מאטוויי: וואס דען מיינסטו? קום, וועלן מיר מאכן אן עקארטע.
דאווידקע: האסט דאך געזאגט, אז דו האסט קיין געלט ניט, דו שקרן, דו כזבן, דו ליגנער וואס דו ביסט!... ווייסטו וואס איך וועל דיר זאגן, פּאני פּיפּערנאטער? ס'איז בא אייך א שטוב פון סאמע משו־געים, לאָמיך אזוי לעבן מיט דיר אינאיינעם. קום, יאקים!... (גייען אַפּ. עס קומען אן מלכה מיט פעסלען).

אכטע סצענע

פעסל: (מאַלט ווי א מיל). גאָט זאָל אײַך העלפן, מלכהניו, איר זאָלט תמיד זײַן רײַך, און תמיד געזונט, און תמיד אויפגעלייגט, און תמיד פריילעך. איך זע, ס'איז בא אײַך א שטוב, קיין עין הרע, וואס ס'איז תמיד פריילעך, קיין עין הרע, אזויפיל געסט בא אײַך. (ווײַזט מיט דער האַנט אָף דער טיר, וווּ עס הערן זיך קולות פון יונגוואַרג).
מלכה: (קוקט אָף יענער טיר, זיפצט). געסט? הלוואי וואָלטן זיי בעסער ווינציקער געגאַנגען אהער, וואָלט איך געוועזן רויִקער...
פעסל: (מאַכט זיך ניט הערנדיק, מאַלט ווײַטער). קיין עין הרע, אזא ראַסקאַש ווי בא אײַך, קיין בייז אויג זאָל ניט שולט זײַן. וואס פעלט אײַך?
מלכה: זאָל עס מיר צוקומען! אונדז פעלט נאָר שלום־בית. ווייסטו שוין, וואס אונדז פעלט?...
פעסל: (מאַכט זיך ניט הערנדיק). היינט די קינדערלעך אײַערע, קיין עין הרע, קיין בייז אויג, באַרליאַנטן! און דעם נחת, וואס איר האָט פון זיי. מיטן כבוד, קיין עין הרע, קיין בייז אויג!
מלכה: ווו איך האָב ערגעץ א שונא, רבונו של עולם!... נחת

זאָגסטו? אַ שײנער נחת! די עלטערע טאָכטער גענט זיך... די זין װילן ניט חתונה האָבן... באָם עלטערן שיט זיך שוין אַ בערדל... די יִינגערע האַלטן אין אײן לערנען מיט אײן גײן אַף סאַבראַניעס־גוליאַניעס... צי־כערט אַף מיר דאָס לײַב פֿאַר זײ... רײדן אַזעלכע װערטער, אַז מע קאָן שטאַרבן!... אַז ער איז אינדערהײם, מאַיר הײסט עס, האָט מען כאָטש אַ ביסל דרך־ארץ, פֿאַרט אַ מאַנצביל! און פֿאַרט ער אַװעק אַף אײן טאָג, קערט מען איבער די שטוב! מע קלײַבט זיך צונויף, װוּ ערגעץ אַ שלע־פּער, אַ בעל־מלאכה, אַף טיש און אַף בענק! און פּרוּװ זאָגן אַ װאָרט, ביסטו ניט זיכער מיטן לעבן!... ס׳איז עפּעס גאָר הפקר געװאָרן, עפּעס אַ פֿאַרקערטע װעלט: טאַטע־מאַמע האָבן הײַנט מורא פֿאַר די קינדער... װאָס, ניט אַזױ?

פּ ע ס ל : װאָס זאָלט איר קלערן, מלכהניו, ס׳איז אין אונדזער גאַס אױך ניט בעסער. מע דאַרף הײַנט פֿאַר קינדער האַלטן דאָס היטל; אַניט, כאַפּן זײ אַ שטעקן מיט אַ רױטע פֿאַטשײלע און מע גײט אַרום אַף אַ „מעניסטראַציע"...

מ ל כ ה : (ציטערט אַזש). מער װי פֿאַר אַלע האָב איך מורא פֿאַר מײַן װאָלאָדיען — אָט אַ יענער, װאָס כ׳האָב דיר אָנגעװיזן, מיטן חעמדל... מילא, דער עלטערער איז טאַקע אַפֿילו אַ גרױסער גאַרנישט, װערט פֿאַרפֿאַלן אַמאָל אַף אַ גאַנץ מעת־לעת; װער װײס װוּ ער איז גע־װען? איז ער אָבער דערפֿאַר אַ שטילער, מישט זיך ניט אַהין, װוּ מע דאַרף ניט... װעט קומען די צײַט, װעט ער מסתמא חתונה האָבן, װערן אַ מענטש... דער אַנדערער איז זײער אַ װוילער, איז ער אָבער אַ „צע־ניסט", אַ פּײַעריקער „צעניסט"!

פּ ע ס ל : (שאָקלט מיטן קאָפּ). אײַ־אײַ־אײַ! װי קומט עס צו־נ־אײַך?

מ ל כ ה : לאָם איך אַזױ װיסן שלעכטס מיט דיר אינאײנעם... למאי װאָלאָדיע? פֿון װאַנען קומט צו מיר אַזאַ װאָלאָדיע? דער װאָלאָדיע האָט אַף זיך אַ קאָפּ, װאָס מע זאָל אױספֿאַרן די גאַנצע װעלט! ער האָט אים ליב דאָס חיות, מײַן מאַיר הײסט עס... ער זאָל אָבער הערן, װאָס דער װאָלאָדיע רעדט! ער זאָל װיסן, װאָס דער װאָלאָדיע טוט! (בײגט זיך צו צו פּעסלען אַפֿן אױער). ער לערנט זיך שיסן...

פּ ע ס ל : (שאָקלט מיטן קאָפּ, שמוצערט מיט די ליפּן). דער אײ־בערשטער זאָל שומר ומציל זײַן! פּונקט דאָס אײגענע, װאָס בײַ אונדז. באַלד עפּעס — שיסן זײ!...

מ ל כ ה : אײן שטיקל נחת װאָלט איך געהאַט פֿון מײַן קלענע־רער טאָכטער, פֿון מײַן חנהלען; קום דערלעבט אַ שידוך טאָן, און נאָך װאָס פֿאַר אַ שידוך! משהלע זײַדענשטאַמער — דער ערשטער יחוס בײַ אונדז! און אַ חתן — אַזאַ יאָר אַף מיר! אַ שטיק גאָלד! האָסט דאָך אים געזען?

פּ ע ס ל : אַ בריליאַנט דאָס איז! קײן עין הרע, קײן בײז אױג!

מלכה: איז אבער מיין מזל אזוי גרויס, אז זי וויל ניט חתונה האבן.

פעסל: ווי איז מיר! וואס הייסט, זי וויל ניט חתונה האבן?

מלכה: זי וויל זיך לערנען וויל זי... מיינסט, זי איז ווינציק געלערנט? געלערנט מיט סכנת־נפשות! נאר וואס דען? פאר איר איז קארג, זאגט זי, זי וויל נאך! טענה איך מיט איר: נו, און די חתונה? זאגט זי: די חתונה וועט מען זיין שפעטער מיט עטלעכע יאר... הו הערסט? א גליק, הערסטו, וואס ער, מאיר הייסט עס, וויים ניט דערפון. ער ווייס גארניט, מע באהאלט פון אים, מע האט פאר אים דרך־ארץ. פארט א מאנצביל! א מאנצפארשוין! (עס פליט ארייַן ווי א וויכער סאשקע, גלייַך צו דער מוטער).

נייַנטע סצענע

סאשקע: מאמע, געלט! געלט, מאמע! דאוואַי דיענגי!

מלכה: (צו דער קעשעניע). שא! וואס פאר געלט? אף וואס איז געלט?

סאשקע: אף וואס? (טראכט א ביסל). אף... טינט!

מלכה: טינט? קארג טינט איז שטוב, טאטעניו? ערשט נעכטן געקויפט א פלאש טינט! ווער טרינקט אוים אזויפיל טינט?

סאשקע: נו, פענעס!

מלכה: פארשטייט זיך, אז ניט קיין טינט, איז פענעס.

פעסל: אט דאס איז אייַער מיזיניקל, לעבן זאל ער? א באַרליאנט דאס איז, קיין עין הרע, קיין בייז אויג! (מלכה ציילט אים געלט, פעסל שאקלט מיטן קאפ, מאכט גרימאסן; סאשקע, הינטער אירע פלייצעס, מאכט איר נאָך. מלכה ווינקט צו אים, ער זאל אוועקגיין. סאשקע אנטלויפט. עס לויפט ארייַן מאשע דאס שטוב־מיידל מיט אן איבערגעשראקן פנים).

צענטע סצענע

מאשע: געקומען אהער דער נאדזיראטעל מיטן „משעסנע פריכטאוו"... א פולער הויף... ארומגערינגלט די גאנצע שטוב ארום און ארום...

מלכה: (א פליעסק מיט די הענט). א דונער האט מיך דערשלאגן! (לאזט זיך אין יענעם חדר, ווו די קינדער, פאלט חלשות).

פעסל: (וואהפט זיך צו מלכהן). נאט איז מיט אייך, מלכהניו! הארצעניו! נשמהניו! וואסער! גיכער! ברענגט אהערצו וואסער!... (עס הערט זיך א רעש אין יענעם צימער, ווו קליינוואַרג איז. — גיך שפרינגט

ארויס פון דאָרטן אָראַנטשיק, בלאַס ווי דער טויט, לויפט אַרום, ווי אַ פאַרסמטער איבערן זאַל; אַלע טירן זיינען צו).

אָ ר אַ נ ט ש י ק : (רעדט צו זיך אַליין). מע דאַרף זיך באַציִיטנס אַפּטראָגן פון דאַנען... וואָס האָב איך דאָ צו טאָן?... ניט מחמת איך האָב מורא! וואָס האָב איך מורא? גאָר גאָרניט, איך האָב עס פיינט!... (שפּרינגט אַרויס דורכן פענצטער).

סוף פונעם צווייטן אַקט.

דריטער אַקט

די זעלבע דעקאָראַציע, וואָס איז ערשטן אַקט. — מ א י ר גייט אַרום צע־טראָגן, די הענט אַרונטער. — מ ל כ ה, איז אַ פּאַריק און אין ברילן, זיצט איבער אַ גראָבן קרבן־מנחה און דאַוונט שטילערהייט מיט אַ פרום פאַרוויינט פּנים. מישט איין בלעטל נאָכן אַנדערן.

ערשטע סצענע

מ א י ר : יאָ, פּײַן, פּײַן... האָסט זיך שיין אויסגעפּײַנט, מאיר שאַלאַנט, שיין!... די טאָכטער אַנטלאָפן — און מיט וועמען? מיט עפּעס אַ נאַקעטן פּראָוויזאָר, צי אַ ציינרײַסער, אַ דאַנטיסט. דער רוח ווייס זיי דאָרטן! און דער זון זיצט... (שטעלט זיך אָפּ אַ ווײַלע, ברעכט די הענט). און ווער איז שולדיק, אַז ניט דו?

מ ל כ ה : (דאַוונט). איך?

מ א י ר : ווער דען? איך?

מ ל כ ה : נו, לאָז זײַן איך.

מ א י ר : זאָג אפשר, אַז ניין? דו ביסט דאָך די מאַמע!

מ ל כ ה : נו, יאָ. איך בין אַ מאַמע. (דאַוונט).

מ א י ר : ווער דאַרף אַכטונג געבן אָף קינדער, אַז ניט די מאַמע? אַ מאַמע באַדאַרף צו וויסן וואָס באַ אירע קינדער קאָכט זיך. אַלצדינג, אַלצדינג באַדאַרף אַ מאַמע וויסן! (שרײַט אַלעמאָל העכער).

מ ל כ ה : ביסט גערעכט, גערעכט. אַלצדינג באַדאַרף אַ מאַמע וויסן. נאָר וואָס דען? איין זאַך וועל איך פון דיר בעטן: אָן געשריי. טאַקע דער אייגענער גוואַלד, נאָר אַ ביסעלע שטילער. לאָז כאָטש די גאַס ניט וויסן אונדזער אומגליק!

מ א י ר : אַ סוד פאַר גאַנץ בראָד!... עס ווייס שוין מסתמא פון דעם די גאַנצע שטאָט פון איין עק ביזן אַנדערן עק... אַזאַ־נ־אומגליק! אַזאַ בזיון! וואָס וועט מען זאָגן? שיין געלערנט קינדער! (שטעלט זיך אָפּ, טוט אַ זעץ מיט דער האַנט איבערן טיש). מלכה!

מ ל כ ה : (טוט זיך אַ וואָרף). האַ? וואָס איז דיר?

מ א י ר : דו דאַוונסט? די טאָכטער דײַנע שפּאַצירט אַרום ערגעץ דער רוח ווייס מיט וועמען, דער זון זיצט גאָט ווייס וווּ און מיט וועמען — און דו דאַוונסט?

מ ל כ ה : איך דאַוון, וואָס דען? אַזוי ווי דו? אַזוי ווי איר, וואָס האָט אַוועקגעוואָרפן דאָס דאַוונען מיטן גאַנצן ייִדישקייט? אַליין געוואָרן אויס ייִד, און די קינדער געמאַכט פאַר גויים... מאיר! מיר האָבן פאַר־

זינדיקט פאר גאָט, מאיר, באַדאַרף מען אים דאַוונען. דאַוונען דאַרף מען אים!...

מ א י ר : נו, דאַוון, דאַוון, געזונטערהייט. ווער לאָזט דיך ניט?... (גייט אַרום). אַף איין טאָג גאָר אַרויסגעפאָרן אין וואַלד — וואָס דאָ טוט זיך! אַן איבערקערעניש: מע באַדאַרף עפּעס טאָן... לויפן... שרייַבן... בעטן... שיטן געלט... ראַטעווען אַ קינד... אַזאַ קינד! איך וועל ניט זיצן דאָ בשעת ער וועט זייַן דאָרטן, גאָט ווייס ווו און מיט וועמען!... (כאַפּט זיך פאַרן קאָפּ). מע דאַרף שרייַבן אַ בריוו, אַ פּראָשעניע... ווו זייַנען ערגעץ די קינדער? ווו איז מאַטווייַ?

מ ל כ ה : (דאַוונט). מאַטווייַ איז ניטאָ.

מ א י ר : וואָס הייסט, ער איז ניטאָ? ווו איז ער?

מ ל כ ה : איך ווייס ווו ער איז?

מ א י ר : ווער דען ווייס? ביסט אַ מאַמע, צי ניין? ווו איז מאַטווייַ, פרעג איך דיך?

מ ל כ ה : שאַ, שרייַ נאָר ניט אַזוי, מע ווערט פון דיר ניט גליקלעך... איך באַדאַרף וויסן, ווו מאַטווייַ איז! מע פרעגט בא מיר, צי מע דערציילט מיר? ביסט נאָר אַוועקגעפאָרן פון דער היים, קוק איך אים ניט אָן אין די אויגן שוין דרייַ מעת־לעת!

מ א י ר : (אויסער זיך). האַ? וואָס? דרייַ מעת־לעת?! ווו זייַנען דייַנע אויגן? אַ קינד גייט אַוועק אַף דרייַ מעת־לעת פון שטוב — עס זאָל זי אַפילו אָנהייבן אַרן! זי זאָל דאָס אַפילו אַ פרעג טאָן, וווהין מע גייט! וואָס פאַר אַ מאַמע ביסטו, פרעג איך דיך? ביסט אַ מאַמע, צי ניין?

מ ל כ ה : טשעפּע זיך אָפּ, איך בעט דיך! וואָס פאַר אַ מאַמע בין איך דיר, אַז מע הערט מיך ווי דעם הונט. פונעם גרעסטן ביזן קלענסטן! וואָס פאַר אַ מאַמע בין איך אייַך, אַז איר אַלע לאַכט פון מיר, מאַכט מיך מיט דער בלאָטע גלייַך? וואָס פאַר אַ מאַמע קאָן איך שוין זייַן, אַז דו אַליין האָסט זיי געלערנט פון קינדווייַז אויפשטעלן דער מאַמע אַ פייַג? אַליין געמאַכט אַ תל פון די קינדער — און טשעפּעט זיך! וואָס? זאָג אפשר, אַז ניין?

מ א י ר : גוט־גוט. ביסט גערעכט, גערעכט... ווו איז חיים? (שרייַט). חיים! חיים! (עס קומט אַרייַן ח יי ם).

צווייטע סצענע

מ א י ר : (צו חיימען). ווייסט ניט, ווו איז ערגעץ מאַטווייַ דעם דריטן טאָג?

ח יי ם : פון וואַנען זאָל איך וויסן?

מ א י ר : וואָס הייסט, פון וואַנען זאָלסטו וויסן? ער קער דיר, דאַכט מיר, אַזוי אָן אַ ברודער, ווי דו אים? צי ניין?

ח יי ם : אַ ברודער קער ער מיר אָן, נאָר ווו ער איז ווייס איך ניט.

מ ל כ ה : וואָס ווילסטו פונעם קינד? פון וואַנען זאָל ער וויסן?

מ א י ר : פאַרוואָס זאָל ער ניט וויסן? פאַרוואָס וויים ער צו מאַכן סאָבראַניעס מיט זאַסעדאַניעס, אַז איך פאַר אַוועק? (צו חיימען, איראָניש). וואָס הערט זיך עפּעס מיט דײַן ארץ־ישׂראל?

ח יי ם : מײַן ארץ־ישׂראל? ארץ־ישׂראל איז אַזוי מײַנס ווי דײַנס.

מ א י ר : געוויס! (מיט גיפט). רעכנסט אפשר איינגיכן טאַקע זיך דורכפאָרן אַהינצו. האַ?

ח יי ם : פאַרוואָס ניט?

מ א י ר : און טאַקע אין איינוועגס דאָרטן בלײַבן זיצן?

ח יי ם : מיטן גרעסטן כּבֿוד.

מ א י ר : (צום ווײַב). מלכּה, דו הערסט?

מ ל כּ ה : ווייס איך וואָס אַ קינד פּלאַפּלט!

מ א י ר : (צו חיימען). וואָס רעכנסטו, אַ שטייגער, דאָרטן צו טאָן, כּדומה למשל?

ח יי ם : דאָס, וואָס אַלע קאָלאָניסטן: באַאַרבעטן די ערד, פלאַנצןביימער, ווײַנגערטנער.

מ א י ר : (צום ווײַב). מלכּה, דו הערסט? (נעמט חיימס האַנט). ער וועט גראָבן ערד! פלאַנצן ביימער! כאַ־כאַ־כאַ! וואָס זאָגסטו אויף דעם ערדגראָבער? אויף דעם ביימערפלאַנצער?

מ ל כּ ה : ווייס איך וואָס קינדער פּלאַפּלען!

מ א י ר : (מיט כּעס צום ווײַב). בהמה! יענער רעדט ווערטער, און זי זאָגט (קרימט זי איבער): קינדער פּלאַפּלען!... (צו חיימען). זאָג מיר נאָר, זונעניו. קיין שענערע פּרנסה האָסטו דיר שוין גאָר ניט געקאָנט געפינען, אַ חוץ ערד גראָבן און ביימער פלאַנצן?

ח יי ם : מיט וואָס איז ערד־אַרבעט מיאוסער, ווי זײַן דעם פּריצס אַ ייִד? מיט וואָס איז קויפן און פאַרקויפן וואַלד אין גלות שענער, ווי פלאַנצן ביימער באַ זיך אין דערהיים, אינעם אייגענעם לאַנד, צווישן אייגענע ברידער און שוועסטער?

מ א י ר : (צו מלכּהן). דו הערסט? איך האָב אים גאָר קיינמאָל ניט געהערט אַזוי ריידן! (צו חיימען, איראָניש). ווען־זשע רעכנסטו מאַכן די רײַזע, אם ירצה השם, אין אַ גוטער שעה?

ח יי ם : אפילו הײַנטיקן טאָג... מע דאַרף פריער דאָס פאָלק רירן פונעם אָרט, צוגרייטן אונדזערע אָרעמע ברידער, די אַרבעטער.

מ א י ר : ביסטו דאָס פון די דאַזיקע, וואָס רירן דאָס פאָלק? פון די דאַזיקע, וואָס גרייטן צו די אָרעמע ברידער?

ח יי ם : ווער דען? איר, וואָס זײַט שטענדיק פאַרנומען נאָר מיט אײַער געלט און נאָר מיט אײַערע געשעפטן? צי אַזעלכע, ווי מאַטוויי, וואָס איז פאַרנומען מיט זיך אַליין? צי אפשר זיידענשטאַמער מיט זײַנע קינדער?

מ א י ר : ביסטו דאָס מחויב זיך אָננעמען די קריוודע פון אַלע אָרעמע־לײַט? ווי געפעלט עס דיר!

ח יי ם : מחויב זײַנען מיר אַלע, ווארעם מיר אַלע זײַנען קינדער פונעם אָרעמען ייִדישן פאָלק, וואָס לײַדט שוין באַלד צוויי טויזנט יאָר און וואָס האָט ערשט ניט לאַנג אויפגעוואַכט פונעם שווערן מוראדיקן שלאָף, ערשט ניט לאַנג אויפגעעפנט די אויגן און דערזען ווו ער איז אין דער וועלט.

מ א י ר : וואָס איז דאָס מיט אײַך געוואָרן אַזעלכעס? איך מיין דיך... וואָלאַדיען... חנהן... איך האָב קיינמאָל ניט געהערט פון אײַך אַזעלכע ווערטער!

ח יי ם : ווארעם דו האָסט זיך קיינמאָל ניט אינטערעסירט, מיט אונדז קיינמאָל ניט גערעדט פון אַזעלכע עסקים...

מ א י ר : אַזעלכע עסקים? וואָס פאַר עסקים באַ אײַך? ווי קומט צו אײַך עסקים? דער — מיט ציוניזם! יענער — מיט ביכלעך! וואָס פאַר ביכלעך האָט מען דאָס געפונען באַ וואָלאַדיען? דו מוזט דאָך וויסן! אפשר וועט מען עפּעס קאָנען טאָן? ראַטעווען אים?

ח יי ם : איך האָב דיר שוין געזאָגט, אַז איך קאָן דיר, לײַדער, גאָרניט זאָגן, וואָס מיט וואָלאַדיען איז געווען, ווארעם איך מיט וואָלאַ־דיען גייען אין פאַרשיידענע וועגן...

מ א י ר : אין פאַרשיידענע וועגן? נאָט אײַך אַ גראַשן פאַר אַלע אײַערע וועגן!...

ח יי ם : איטלעכן מאַלט זיך אויס, אַז ער גייט אין רעכטן וועג...

מ א י ר : אַזאַ יאָר אויף אַלע מײַנע שונאים. איינער בעסער פונעם אַנדערן! די עלטערע זײַנען אַוועק דער שוואַרציאָר ווייס וווהין; האָב איך גערעכנט פון אײַך כאָטש אַ שטיקל נחת; צום סוף האָבן זיי זיך גענומען צו פרעמדע עסקים גאָר! געשעפטן!

ח יי ם : (מיט פײַער). פאַרוואָס עפּעס פרעמדע? ס'איז אייגענע, ניט קיין פרעמדע! וועמען שלאָגט מען? אייגענע, צי פרעמדע? וועמענס ברידער לײַדן? אייגענע, צי פרעמדע? צי מיינסטו, אַז אַלצדינג, וואָס קומט פאַר אַציגד באַ ייִדן, מיינט מען דאָס יענעם, ניט דיך?

מ א י ר : (אַרויס פון די כלים). שטיל זאָל זײַן, דו שנעק איינער! אַט אַזוי רעדט מען מיט אַ טאַטן?! (לאָזט זיך צו אים).

מ ל כ ה : (שטעלט זיך אַוועק אינמיטן). מאיר! זאָל איך שלעכטס האָבן, זאָל איך שטאַרבן, אויב דו וועסט מיר אָנרירן דאָס קינד! (עס עפנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן ב ע נ י ע מיטן זאַנטיק. חיים גייט אָפּ).

דריטע סצענע

ב ע נ י ע : (מאַכט אַ „בואי־בשלום). אַ גוטער מאָרגן זאָל אײַך זײַן, רב מאיר! אַ גוטער מאָרגן זאָל אײַך זײַן, מלכה! אַ גוטער מאָרגן זאָל אײַך זײַן ביידן! וואָס הערט זיך, וואָס מאַכן עפּעס אײַערע... דאָס? (קוקט זיך אַרום אויף אַלע זײַטן). אײַערע קינדער מיין איך?

מ א י ר : גוט מאָרגן — גוט יאָר. זיצט, וואָס מאַכט אַ ייִד?

ב ע נ י ע : עט! וואָס זאָלן מיר מאַכן? (זעצט זיך אַוועק). ניט גוט. דאָס הייסט, ס'וואָלט געווען גוט, מע זאָל פאַרדינען. פאַרדינט זיך אָבער ניט, איין־שלעכט... גוט איז אײַך, אַז איר זיצט זיך, קיין עין הרע, מיט אײַער אַלטיטשקע און מיט אײַערע קינדערלעך, קיין עין הרע. ווי שטייט דאָרטן געשריבן בא אונדז, האַ? אשתך—דײַן ווײַב, כגפן—ווי אַ ווײַנשטאָק, פוריה—וואָס זי פּרוכפּערט זיך, בנים—די קינדער, כשתילי זיתים—ווי די אייל־בירט־צווײַגן, סביב לשולחנך—רינגלען אַרום דײַן טיש. (קוקט זיך אַרום). ווו זײַנען זיי ערגעץ אײַערע דאָס... די קינדער מײַן איך?

מ א י ר : (קוקט אויף מלכהן. מלכה דאַוונט). וואָס איז דען? וואָס דאַרפט איר זיי?

ב ע נ י ע : וואָס איך דאַרף זיי? גלאַט אַזוי: איך זע, מע זעט זיי ניט, — פרעג איך... געראָטענע קינדער בא אײַך, קיין עין־הרע, איינס בעסער פונעם אַנדערן. ס'איז נאָר, הערט איר, אַ מזל. דער נגיד, זאָגט מען, האָט גליק צו אַלצדינג, אפילו צו קינדער. די עלטערע איז בא אײַך, קיין עין־הרע, אַ פאַרשווין: שאַדע, וואָס זי זיצט בא אײַך אַזוי לאַנג אַ דאָס, אַ גרושה, מײַן איך; איך האָב שוין וויפל מאָל געוואָלט צו אײַך אַרײַנגיין שמועסן מכוח... איך האָב פון אירעטוועגן אַ דאָס, אַ שידוך מײַן איך; וויל זי ניט, האָב איך געהערט זאָגן, חתונה האָבן דורך אַ דאָס, דורך אַ שדכן הייסט עס... (קוקט זיך אַרום אויף אַלע זײַטן). ווו איז זי ערגעץ אײַערע עלטערע דאָס, די טאָכטער מײַן איך?

מ א י ר : (קוקט זיך איבער מיט מלכהן). וואָס איז דען? וואָס דאַרפט איר זי?

ב ע נ י ע : גלאַט אַזוי, איך זע, מע זעט זי ניט, — פרעג איך... נאָר פאַרוואָס ע ר האָט ניט חתונה — דאָס קאָן איך שוין ניט פאַר־שטיין. איך מײַן אײַער עלטערן דאָס, דעם זון מײַן איך... דעם פּריזיוו האָט ער שוין, ברוך השם, געפּטרט לאַנג, קומט אים שוין, דאַכט זיך, אַ דאָס, אַ כלה מײַן איך? שאַדע, וואָס מע טרעפט אים קיינמאָל ניט אין דערהיים... (קוקט זיך אַרום אויף אַלע זײַטן). ווו איז ערגעץ אײַער עלטע־רער דאָס, אײַער זון מײַן איך?

מ א י ר : וואָס איז דען? איר דאַרפט אים עפּעס?

ב ע נ י ע : אַף וואָס דאַרף איך אים? גלאַט אַזוי, איך זע, מע זעט אים ניט, — פרעג איך. זעט איר, דער אַנדערער — דער איז בא אײַך נאָר אַ געראָטענער. דער חסרון, וואָס ער איז אַ דאָס, אַ ציוניסט מײַן איך. דאָס הייסט, קיין חסרון איז דאָס ניט; אדרבה, ס'איז נאָר אַ מעלה. איידער ליגן אין די קלובן און שפּילן אין קאָרטן, איז שוין גלײַכער זײַן אַ דאָס, אַ ציוניסט מײַן איך... מײַנע קינדער אַליין זײַנען אויך ציוניסטן, כאָטש סע געפעלט מיר ניט דער דאָס... דער געדאַנק מײַן איך. דאָס הייסט, געפעלן געפעלט ער מיר, פאַרוואָס זאָל ער מיר ניט

געפעלן? אדרבה, זייער שיין פון זייער זײַט, וואָס זיי פאַרנעמען זיך מיט אַזעלכע זאַכן, זאָרגן זיך פאַרן דאָס, פאַרן כלל הייסט דאָס. דער חסרון, וואָס מע רעדט צופיל... אָט בין איך געווען אַנומלטן אַף אַ דאָס, אַן אסיפה הייסט עס: האָט איינער זון געהאַלטן אַ דאָס, אַ דרשה מיין איך — צוקער־זיס!... דער דריטער איינערער איז אויך אַ גוטער שקאַץ! נאָר, דאַכט מיר, שוין ניט קיין דאָס, קיין ציוניסט מיין איך? מסתמא ווייסט איר דאָך בעסער וואָס ער איז?... אַ חברה־מאַן איז ער אַ גוטער! ער קען זיך מיט אַלע דאָס, חברה־לײַט מיין איך... (קוקט זיך אַרום אַף אַלע זײַטן). ווו איז ער ערגעץ איינער דאָסיקער דאָס, איינער יונגערער זון מיין איך?

מ א י ר : וואָס פרעגט איר זיך אַזוי נאָך? איר דאַרפט אים דען?

ב ע נ י ע : וואָס איז שייך, איך דאַרף אים? גלאַט אַזוי, איך זע, מע זעט אים ניט, — פרעג איך... אַן אויסגעשפּילטע, זאָגט מען, איז בא אייך די קליינע. אָט די וואָס מיט די געשאַרענע דאָס, האָר מיין איך... אַ מאַנצבילשער קאָפּ אַף איר, זאָגט מען; און אַ קענערן — אַ שאַרפע! און נעמט אַ דאָס, אַ חתן מיין איך, אויך זייער אַ געראַטענעם... און כאָטש איך בין דאָ קיין שדכן ניט געווען און קיין געלט בא אייך ניט פאַרדינט, נאָר פונדעסטוועגן קאָן מען פונעם אמת ניט אַוועקגיין: איר האָט מיטן דאָזיקן שידוך ניט שלעכט געדאַסט, געטראָפן מיין איך... וואָ־רעם לאָמיר זיך ניט נאַרן, איר זײַט טאַקע אַ ייִד אַן עושר, קיין עין הרע, מען קאָן זאָגן אַ גביר, כאָטש איך האָב איינער געלט ניט געציילט... נאָר ווי קומט איר צו רב משהלע זײַדענשטאַמער? יענער איז אײַנגעטונקען אין דאָס, אין יחוס מיין איך... דער חסרון, וואָס ער נעמט זיך שוין צופיל איבער, און פאַרגעסט, אַז טאָמער זײַט איר ניט אַזאַ גרויסער יחסן, גיט איר אָבער דערפאַר איינער קינד אַ סך דאָס, גדן מיין איך... ווו איז זי ערגעץ (קוקט זיך אַרום אַף אַלע זײַטן) איינער קלענערע דאָס, טאָכטער מיין איך?

מ א י ר : אַף וואָס קאָנט איר זי, אַ שטייגער, דאַרפן?

ב ע נ י ע : איך? חס ושלום! גלאַט אַזוי, איך זע, מע זעט זי ניט, — פרעג איך... דאָס הייסט, אַז מע וויל שמועסן דאָס אייגענע צו־ריק, באַדאַרף איך גראָדע צו איר יאָ האָבן. דאָס הייסט, איך האָב צו איר אַ שטיקל דאָס, אַ בריוו הייסט עס...

מ א י ר : אַ בריוו? פון וועמען איז אַ בריוו?

ב ע נ י ע : עס רעדט זיך אַזוי אַ בריוו. טאַקע פון אים, פון איינער דאָס, פונעם מחותן מיין איך.

מ א י ר און מ ל כ ה : פונעם מחותן?

ב ע נ י ע : (נעמט אַרויס פון דער אונטערשטער קעשענע אַ פּאַ־פּיר). ער האָט מיך געבעטן, איך זאָל אייך איבערגעבן, אַזוי ווי איינער דאָס, טאָכטער הייסט עס, האָט ניט אין זינען אפילו צו טראַכטן מכּוח דאָס, חתונה הייסט עס, זי וויל גאָר פאָרן אַף די דאָס, אַף די קורסן

הייסט עס, — זאָל זי פאָרן, זאָגט ער, געזונטערהייט... און אַזוי ווי מיט אײַער עלטערער טאָכטער די גרושה האָט זיך געטראָפן אַ מעשה... און אײַער זון האָט מען אײַנגעזעצט אין דאָס, אין טורמע הייסט עס, און די גאַנצע שטאָט, זאָגט ער, האַלט אײַך אין די דאָס, אין די מײַלער הייסט עס; לכן בעט ער, איר זאָלט קיין פּאַראיבל ניט האָבן און זאָלט מוחל זײַן איבערגעבן אײַער דאָס, אײַער טאָכטער הייסט עס, אירע דאָס, אירע תנאים הייסט עס. (גיט איבער מאירן דאָס פּאַפּיר).

מ א י ר : (אויסער זיך פאַר כעס). מלכה! דו הערסט? (צעקנייטשט די תנאים אין די הענט). גייט זאָגט אים, אײַער גרויסן יחסן, אַז איך לאַך פון זײַן באָבע! איך דאַרף אים אַף זיבן טויזנט כפּרות מיט זײַן גאַנצן יחוס! זאָגט אים, לאָז ער נאָר ניט פאַרגעסן אָפּשיקן דאָס ביסל צירונג, די מתנות, און טאַקע היינט! און אַז איר זייט שוין יאָ אַ שיר־לאָטן־שמש, טאָ גייט־זשע טאַקע פון דאַנען גלײַך אַהין, און טאַקע באַלד, און טאַקע שוין! (ווײַזט אים אָפּ דער טיר).

ב ע נ י ע : וואָס דאַרפט איר זײַן אַזוי דאַסיק? איך בין דאָך ניט מער ווי אַ דאָס, אַ שליח מײַן איך, מע זאָגט מיר, איך זאָל דאָסן — דאָס איך, מײַן איך, איך זאָל גיין — גיי איך...

מ א י ר : דאָסט־זשע געזונטערהייט! (בעניע רוקט זיך אַרויס פון דער טיר מיט אַ זײַט).

פערטע סצענע

מ א י ר : (צו מלכהן). נו? דו שווײַגסט?

מ ל כ ה : (קוקט אין סידור אַרײַן). וואָס זאָל איך שרײַען?

מ א י ר : וואָס זאָלסטו שרײַען, פרעגסטו? אוודאי דאַרף מען שרײַען! אין אַלע גאַסן דאַרף מען אויסשרײַען! קינדער זאָלן אַזוי מור־משען אַ טאַטן! ווו זײַנען די קינדער אַלע? חנה! חיים! ווו זייט איר?!

מ ל כ ה : שאַ! מע וועט זיך דאָך טאַקע צונויפלויפן פון דער גאַס!

מ א י ר : לאָז מען לויפן לאָז מען זען, וואָס קינדער טוען מיט אַ טאַטן! ניטאָ זיי? ניטאָ די קינדער? ניטאָ קיין קינדער, מלכה! ניטאָ! צעלאָפן זיך, ווי די מײַז צעלאָפן זיך!

מ ל כ ה : צעזייט און צעשפּרייט אַף אַלע זיבן ימין... (עס קומט אַרײַן ח נ ה, קוקט אָפּן פאָטער און אַף דער מוטער).

פינפטע סצענע

חנה : פּאַפּאַ!... דער מחותן האָט אָפּגעשיקט די תנאים?... כ׳האָב שוין געהערט. ס׳איז אמת?

מ א י ר : אַ גדולה אַף דער באָבע! וואָס־זשע ביסטו אַזוי לע־בעדיק?

חנה: וואָס־זשע? וויינען זאָל איך?

מאיר: ניין, טאַנצן דאַרף מען. מע דאַרף גיין אַ פריילעכס! זאָג מיר, וואָס טוט זיך עס מיט אײַך? חתן־כלה איז בײַ אײַך עפּעס שפּילעכלעך, צי וואָס?

חנה: ס׳איז בײַ אײַך שפּילעכלעך, ניט בײַ אונדז. אײַך האָט זיך געגלוסט אַ שידוך טאָן מיט משהלע זײַדענשטאַמער, אײַנקויפן זיך אין יחוס. עס איז אײַך דען אײַנגעפאַלן, איר זאָלט פרעגן מיך, צי גע־פעלט מיר זײַדענשטאַמערס זון? אַבי גאָט האָט אײַך געהאָלפן, איר האָט אַ שיינעם מחותן... אײַער מחותן איז אַ נידעריקער מענטש! ער האַנדלט מיט יחוס, ווי מיט אתרוגים. אַנשטאָט דעם, וואָס ער זאָל קומען דיך טרייסטן אין דײַן אומגליק, וואָס האָט אונדז געטראָפן, האָט ער אונדז אָפּגעשיקט די תנאים. איך דאַנק אים זייער און זייער, וואָס איך בין פּטור געוואָרן פון אַ חתן, וואָס טראָגט בריליאַנטענע פינגערלעך און שרײַבט פּעטיציעס. אַצינד בין איך פרײַ און קאָן מיר פאָרן לערנען.

מאיר: (צו מלכהן). דו הערסט? זי איז פרײַ!... זי קאָן פאָרן לערנען!...

מלכה: ווייס איך וואָס אַ קינד פּלאַפּלט.

חנה: ניין, מאַמע, איך פּלאַפּל ניט. איך רייד ערנסטע ווערטער.

מאיר: ווּהין, אייניקלעך, פאָרסטו, הייסט עס, אויב מע קאָן ווּיסן?

חנה: קיין בערן פאָר איך. דאָ נעמט מען ניט צו, מוז מען פאָרן אין דער פרעמד.

מאיר: (צו מלכהן). דו הערסט ווערטער? קיין בערל פאָרט זי. דאָ איז פאַר איר ווינציק תורה, דאַרף מען פאָרן אַזש קיין... ווי־אַזוי הייסט עס?

חנה: בערן.

מאיר: בערל! זייער שיין, אַ שיינער נאָמען! דו קיין בערל, און חיים קיין ארץ־ישראל.

חנה: איך גיב ניט אָפּ קיין דין־וחשבון פאַר חיימען, און חיים — פאַר מיר. איטלעכער פאַר זיך.

מאיר: די אייגענע ווערטער האָב איך געהערט פון חיימען. איט־לעכער פאַר זיך, איטלעכער פאַר זיך. נו, און פאַר אונדז ווער? און פאַר וועמען מיר? איר קערט אונדז עפּעס אָן שטיקלעך אייגענע, צי ניין? איר זײַט אונדזערע קינדער, צי ניין?

חנה: אײַערע.

מאיר: און מיר זײַנען אײַערע פאָטער און מוטער, צי ניין?

חנה: אונדזערע.

מאיר: האָבן מיר עפּעס אָף אײַך צו שאַפן, צי ניין? ווי מיינסטו אַ שטייגער?

ח נ ה : איך מיין, אז אַ מענטש אַף אַ מענטשן קאָן ניט האָבן צו שאַפן.

מ א י ר : ניט דאָס מיין איך. איך מיין, צי קאָנען מיר אײַך זאָגן, למשל, דאָס מעגט איר און דאָס ניט? דאָס ווילן מיר און דאָס ניט?

ח נ ה : ניין, איר קאָנט ניט.

מ א י ר : ניין? מיר קאָנען ניט? דו הערסט, מלכה, וואָס די טאָכ־מער דײַנע זאָגט? מיר קאָנען ניט! מיר האָבן ניט אַף זיי קיין שום דעה, קיין שום שליטה!

מ ל כ ה : ווייס איך וואָס אַ קינד פּלאַפּלט!

מ א י ר : (לאָזט אויס דאָס האַרץ צו מלכהן). בהמה וואָס דו ביסט! יענע רעדט, ווי אַן אַלטער, ווי אַ בר־דעת, און זי (קרימט איר איבער) — ווי אַ קינד פּלאַפּלט! (צו חנהן). זאָגסטו, הייסט דאָס, אַז נאָך דײַן שכל נאָך קומט אויס, אַז מיר מיט אײַך קערן זיך גאָרניט אָן. להלוטן גאָרניט? איר זײַט זיך — איר, און מיר זײַנען זיך — מיר?...

ח נ ה : ווער זאָגט דאָס דען? איר זײַט אונדזערע עלטערן, און מיר זײַנען אײַערע קינדער, וואָס זײַנען פאַרפליכטעט האַלטן אײַך בכבוד, ליב האָבן און...

מ ל כ ה : (אויפגעלעבט). נו יאָ, ווי מיר זאָגן אַלע אינדערפרי: „איך וועל פאָלגן אַלצדינג, וואָס דער טאַטע הייסט, וואָס די מאַמע הייסט, וואָס גוטע־פרומע לײַט הייסן"...

מ א י ר : (רײַסט איר איבער, לייגט צונויף ביידע הענט, קוקט אַרויף). „אַ ברכה־הצלחה זאָל קומען אַף מײַן קעפּל. אמן סלה"... אוודאי וועט זי דיך באַלד פאָלגן! דו זעסט ניט?

ח נ ה : אַבי נאָר אַ גלײַכע זאַך — פאַרוואָס ניט?

מ א י ר : גוט. למשל, אַז מיר וועלן דיר זאָגן: חנהלע, פאָר ניט אַהינצו אין יענער שטאָט, וועסטו דאָך מסתמא דווקא יאָ פאָרן?

ח נ ה : אוודאי, וואָרעם אין דעם הענגט אָפּ דאָס גאַנצע לעבן מײַנס!

מ א י ר : פאַרשטייט זיך! וואָרעם ווי קאָן מען גאָר לעבן אַף דער וועלט, אַז מע פאָרט ניט אַוועק אַהין... ווי־אַזוי הייסט די שטאָט?

ח נ ה : בערן.

מ א י ר : בערל. און דײַן ברודער חיים מוז פאָרן קיין ארץ־ישראל פלאַנצן ווײַנגערטנער?

ח נ ה : איך האָב דיר שוין געזאָגט, אַז איטלעכער פאַר זיך.

מ א י ר : פאַרשטייט זיך, איטלעכער פאַר זיך: דער קיין בערל, דער קיין ארץ־ישראל, דער וועט זיצן אין טורמע, דער וועט גלאָט פאַר־פאַלן ווערן אַף דרײַ מעת־לעת; און די וועט לויפן אין דער וועלט אַרײַן — הכלל איטלעכער וועהין די אויגן וועלן אים טראָגן. (צו מלכהן). נו? און מיר, מלכה? מיר וועלן זיך בלײַבן דאָ אײנצווייען. ווי זאָגט ער: „דיך דאָ באַבא". די קינדער אַלע באַוואָרנט, וועמען הערן מיר? (לאַכט

מיט גאַל). כּאַרבּאַרבּאַ! (צו חנהן). ווי אַזוי רעכנסטו, למשל, פאַר וועמענס וועגן איז דאָס אַט דאָס אַלץ, דאָס גאַנצע פאַרמעגן מיטן גאַנצן געלט? איך מיין ניט איצטער, איך מיין שפּעטער, איבער הונדערט צוואַנציק יאָר?

ח נ ה : אַ מענטש, כּל זמן ער לעבט, דאַרף ער זאָגן פאַרן לעבן, ניט פאַרן טויט.

מ א י ר : בּיסט קלוג מאַקע נאָר ווי שלמה המלך, כּ׳לעבן. לכן וואָלט איך וועלן, זאָלסט מיר קלאָר מאַכן, פאַר וועמענס וועגן, אייניקלעך, האָבן מיר דאָס גאַנצע לעבן געהאָרעוועט, אויסגעדרייט געוואָרן, אָפּטמאָל ניט דערשלאָפן, ניט דערעסן, אַ סך מאָל געליטן בזיונות, הכּלל — זיך מפקיר געווען, געקליבן אַ קערבל צו אַ קערבל — איך נאָכגעגעבן אַלצ־דינג, וואָס אייער האַרץ גלוסט, בּכדי איר זאָלט זיך אויפהייבן אין אַ שיינעם פרימאָרגן, צעקריכן זיך דער אַהער, דער אַהין, און אונדז איי־בערלאָזן אַליין, עלנט, אַז אַ צייגעטונג, ווי מע זאָגט... (מלכּה בּייגט זיך אַן איבערן סידור און ווישט טשילערהיים).

ח נ ה : (גייט צו צו איר, נעמט די אָרעמס, קושט זי). מאַמע, וויין ניט, איך קאָן ניט זען, ווי דו וויינסט.

מ א י ר : דו קאָנסט ניט זען, ווי זי וויינט? און אַז איך קאָן ניט שלאָפן קיין נעכט פון זינט מע האָט צוגענומען וואָלאָדיען, וואָס איר ווילט אַפילו ניט זאָגן מיר, פאַרוואָס און פאַר ווען? אַלץ איר? אַלץ פון אייערטוועגן?...

ח נ ה : וואָס־זשע ווילסטו, פּאַפּאַ? אַז צוליב דיר זאָל די זון אויפהערן וואַרעמען די ערד, נאָר פאַרקערט?... דו ווילסט, אַז צוליב דיר זאָל די גאַנצע נאַטור זיך איבערבייטן, און קינדער זאָלן ווערן צוגע־וואַקסן צו זייערע עלטערן, ווי צווייגן צו־נ־אַ בּוים? ניט היינט, איז מאָרגן, שיידן זיך מוז מען דאָך אַמאָל!

מ א י ר : רעדסט ווי אַ בּר־דעת, לאָם איך האָבן אַזאַ יאָר... נאָר אַלץ הייסט בּאַ דיר שיידן זיך? שיידן זיך הייסט בּאַ מיר, אַז קינדער האָבן חתונה, בּאַזעצן זיך ווי מענטשן, דער בּאַ אַזאַ געשעפט, דער בּאַ אַזאַ געשעפט... אָבער ניט אַזוי ווי מיר. אויף מיר איז עפּעס אַן אויסגאָס... (רעדט מיט אַ וויינענדיק פאַרדראָסן קול). אַ גאָטס שטראָף אויף מיר... איובֿס צרות... און ועל כּולם אַט דער וואָלאָדיע האָט מיר גאָר דעם קאָפּ אַראָפּגענומען!... איך ווייס גאָר ניט, ווי איך האַלט דאָס אויס... (ווישט זיך די אויגן. מלכּה וויינט. אויף איר קוקנדיק — אויך חנה. פּויזע דויערט אַ מינוט. מאיר נעמט פּלוצעם חנהן פאַר אַ האַנט, ציט זי צו צו זיך. חנה קוקט אויף). זאָג מיר צו, טאָכטער מיינע, זאָג מיר צו, אַז דו וועסט ניט פאָרן אַהין...

ח נ ה : (ראַנגלט זיך מיט זיך אַ ווײַלע). ניין, פּאַפּאַ! ניין! אַלצ־דינג, יאָ. אַלצדינג וועסטו בּאַ מיר פועלן, נאָר דאָס ניט, דאָס ניט, איך

מ ו ז פארן! איך קאן ניט! איך קאן ניט זײַן דא מער, אין דער דאזי־קער שטוב!...

מ א י ר : (שפּרינגט אױף). דו קאנסט ניט זײַן דא מער? אין דער ד א ז י ק ע ר שטוב? מלכה! דו הערסט? זי קאן ניט זײַן דא מער, זאגט זי, אין דער ד א ז י ק ע ר שטוב! ס'איז איר דא ענג, ס'איז זיי דא אלעמען מיטאמאל געווארן ענג אין דער ד א ז י ק ע ר שטוב!... (כאפּט זיך אויף, שרײַט מיט כעס). שוין לאנג, אז ס'איז אײַך נמאס גע־ווארן די ד א ז י ק ע שטוב?!...

מ ל כ ה : (שטעלט זיך אװעק צװישן פאטער און צװישן דער טאכטער). מאיר!... (חנה גייט אפּ, עס פליט ארײַן סאשקע מיט א גדולה).

זעקסטע סצענע

ס א ש ק ע : דו ווייסט, מאמע? מע האט דאך מיר טאקע גע־בראכט צופירן א הונט! אוי, זאלסט זען וואסער א הונט! גיב מיר, מאַ־מע, געלט! האסט דאך מיר צוגעזאגט, אז מע וועט מיר קויפן א הונט!

מ ל כ ה : (ווינקט צו אים, ער זאל אװעקגיין). אט האסטו דיר די אנדערע טעג יום־טוב!

מ א י ר : (אין כעס פון פריִער). וואס פאר הינט?

ס א ש ק ע : א מאפּס. אן אמתער מאפּס!

מ א י ר : איך וועל דיר געבן א מאפּס! הינט פעלט דא נאך אין דער ד א ז י ק ע ר שטוב! אװעק, דו װעװריק, דו פידסוויניק איינער! וואן!!!...

ס א ש ק ע : אויב אזוי, גיי איך גאר זיך טרינקען! (אנטלויפט).

מ א י ר : (שרײַט אים נאך). זיך טרינקען? טרינק זיך! הענג זיך! הענגט זיך אלע! אלע זאלט איר זיך אויפהענגען אויף איין שטריקל! אזעל־כע קינדער, ווי איר, זאלן גאר ניט געבארן ווערן!... (מלכה וויל זיך לאזן לויפן נאך סאשקען; מאיר האלט זי אפּ). שא! לויף ניט! ציטער ניט! האב קיין מורא ניט פארן מיזיניקל! עס וועט אים נארניט זײַן, דעם קדיש דײַנעם!... (עס קומט ארײַן מאשע דאס דינסטמיידל).

זיבעטע סצענע

מ א ש ע : דא איז געקומען צוגיין א מענטש פון גראנד־האטעל זאגן, מע זאל אײַך זאגן, אז דער פריץ, דער גראף הייסט עס, איז געקו־מען צו פארן, אין גראנד־האטעל הייסט עס, און ער רופט אײַך, דער פריץ, דער גראף הייסט עס, איר זאלט באלד קומען צו גיין אהינצו, אין גראנד־האטעל הייסט עס.

מ א י ר : הא? וואס? דער פריץ? דער גראף איז געקומען צו פארן? וואס־זשע שווײַגט איר? דאס אנטאן ניט אהער! די שטיוול! דאס

היטל! גיכער! דער פּריץ! דער גראַף איז געקומען צו פאָרן, און איר שווייגט!? (ער וואַרפט זיך אף אַלע זייטן. מע טראָגט אים צו דאָס אָנטאָן. ער שלעפּט אָף זיך די מלבושים, טרעפט ניט ווו מע דאַרף און ווערט נאָך מער צעטראָגן און נאָך מער אין כעס). בהמות! פערד! וואָס שטייט איר, ווי די טאָקן? פאַרוואָס העלפט איר מיר ניט אָנטאָן זיך? איך הערט דאָך, אַז דער פּריץ, דער גראַף איז געקומען צו פאָרן, דער גראַף! דער גראַף!!... (זיך אָנגעטאָן, לאָזט ער זיך צו דער טיר און בלײַבט שטיין מיטן צילינדער אַ ווײַלע ווי פאַרטראַכט). מלכה! (רײַבט זיך אין שטערן). וואָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגן? איך האָב דיר עפּעס געוואָלט זאָגן... (דערמאָנט זיך). און וואָלאָדיע זיצט?... און די איבעריקע קינדער?...

מלכה: צעזייט און צעשפּרייט אף אַלע זיבן ימין...

מאיר: האַ? וואָס זאָגסטו? מלכה! ווו זײַנען אונדזערע קינדער?... (פאַלט צו אירעם גאַנצן אָנטאָן צום טיש און וויינט).

מלכה: (לויפט צו צו אים אין שרעק). מאיר! גאָט איז מיט דיר! מאיר!!...

סוף פונעם דריטן אַקט.

געשריבן אין יאָר 1905.

א דאקטער

א שפאס אין איין אקט.

די פארשויגען:

חיים־לייב קרענדעלמאן, אן אויסגעקוועטשטער גביר פון א יאר פופציק. א ייד מיט א קאפאטע, נאר אן א היטל.

חנה־לאה, זיין ווייב. קיין יארן גיט מען ניט. האלט זיך יונג, רייבט זיך צווישן „הייענטיקע". באהאנגען מיט גאלד, דימענטן, בריליאנטן און פערל.

חיעראטשקע, זייער טעכטערל. א שיין מיידל פון „הייענטיקער וועלט".

אבראמטשיק, זייער זון. א גייציק בחורל, א „משכיל".

רב שלום שדכן, א ייד א שדכן מיט א יארמלקע און מיט א גרינער קאפאטע.

זלאטקע דאס מיידל, א פאקאיאווע בא די קרענדעלמאנס.

ברײנע די יידענע, א קעכן בא די קרענדעלמאנס. א יידענע מיט וואנסעס.

א גרויסער זאַל. טײַער מעבל מיט סאַמעט באַצויגן. גוטע דיוואַנעס. בראָנדזענע שפּיגלען. א סך טישן מיט קליינע טישעלעך. גלעזערנע שאַפעס, אָנגעשטעלט מיט פיל זילבער, כוסות, טעצעלער, נעגילטע לעפעלעך, גרינע און רויטע גלעזער. די פּאָטעלן פאַרוואָרפן מיט פיל פאַרשיידענע, זײַדענע און סאַטענע דאַמען־קליידער. אפן טיש א „בלאַט לאָקשן". אפן פענצטער א גרויסע קופערנע קוואַרט מיט צוויי אויערן. פאַרטריקנטע, נאָר טײַערע וואַזאָנעס. אף װעלכע עס הענגען א פּאָר אויסגעבערשטעלטע הויזן מיט א װײַסן זשילעט. אף א גוטער עטאַזשערקע מיט ספרים וואַלגערן זיך א סך אָנגעשניטענע שטיקלעך קוילעטש מיט א סלאַי אײַנגעמאַכטס. אפן פאַרטעפּיאַן — א קישן. דורך — א זעלטענער „פאַראַנדעק".

ערשטע סצענע

חיים־לייב: (מאַכט מיט די הענט און לויפט אַרום איבער דער שטוב). וואָס דולדט ער מיר מײַן קאָפּ?

רב שלום שדכן: (לויפט אים נאָך מיט א בריוו אין די הענט). נאַט, זעט אַליין, וואָס מע שרײַבט מיר וואָס; איך וועל אײַך אָפּנאַרן וועל איך אײַך?

חיים־לייב: אָבער אַז איך בעט אײַך ניט! איך דאַרף ניט קיין שידוך! איך וויל ניט! וואָס דולדט ער מיר מײַן קאָפּ?

רב שלום שדכן: אַז איך פאַרלאַנג אָבער פון אײַך נאָרניט, בלתי וואָס איר זאָלט זיך נאָר מטריח זײַן איבערלייענען אָט דאָס דאָזיקע בריוועלע, וואָס מע שרײַבט מיר וואָס.

חיים־לייב: וואָס האָט איר צו מיר? אָבער טשעפּעט זיך אָפּ פון מײַן לעבן! איך האָב קיין צײַט ניט מיט אײַך צו ריידן! איך וועט קומען אַז אַנדערש מאָל, איך בעט אײַך! וואָס דולדט ער מיר מײַן קאָפּ?

רב שלום שדכן: (צו זיך אַליין). עס פּאַסט אים ניט. הערגן פּאַסט אים ניט... ער וויל ניט געבן קיין נדן, דער דבר־אחר!... (צו חיים־לייבן). הונדערט און צוואַנציק יאָר זאָלט איר מיר לעבן! עטלעכע שורות, עטלעכע ווערטער, געציילטע דרײַ ווערטער, רב חיים סערדצע, וואָס אַרט אײַך עס וואָס? טוט מיר צוליב טוט מיר! גלייבט מיר, איך זאָג אײַך בנאמנות זאָג איך אײַך, ס'איז א גליק, א זעלטענע זאַך, כ'לעבן. איין מאָל אין צען יאָר מאַכט זיך אַזאַ גליק. נאַט, טוט, זײַט מוחל, א קוק אַליין מיט אײַערע אויגן, זעט, אָטאַ...

חיים־לייב: (כאַפּט זיך מיט ביידע הענט פאַרן קאָפּ). גוואַלד! גוואַלד! וואָס איז דאָס פאַר אַן אומגליק? וואָס איז דאָס פאַר אַן אָנשיקעניש אף מיר? וואָס דולדט ער מיר מײַן קאָפּ? גוואַלד!... גוואַלד!... גוואַלד!... (עס לויפט אַרײַן חוה־לאה).

צווייטע סצענע

ח נ ה ־ ל א ה : (א דערשראָקענע). שאַ! וואָס איז דאָרטן?

ח יי ם ־ ל יי ב : (וויל ריידן, לאָזט אים ניט רב שלום שדכן. ער האַלט אים צו מיט איין האַנט דאָס מויל, און אין דער אַנדערער האַלט ער דאָס בריוול). מ מ מ מ . . .

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : פאַרשטייט איר מיך, חנה־לאה קרוין, געזונט זאָלט איר מיר זיין, איך ווייס זיי דאָס בריוול ווייס איך זיין; למאי זאָלן מיר זיך נאַרן למאי? איך מיין טאַקע באמת מיין איך, א גליק, א גליק פאַר אייער טאָכטער, איך זאָל אַזוי געזונט זיין מיט אייך אינ־איינעם! אָט נעמט, נאָט, לייענט, לייענט, וועט איר זען, אַז איך זאָג אייך ניט קיין ליגן זאָג איך אייך! צו וואָס טויג עס מיר, איך זאָל אייך אַריינפירן חלילה זאָל איך אייך? אָט זעט, נאָט, לייענט, נאָט, נאָט...

ח נ ה ־ ל א ה : (נעמט דאָס בריוול און גיט דאָס איבער דעם מאַן אין די הענט אַריין). פאַרוואָס זאָלסטו טאַקע ניט איבערלייענען, חיים־לייב? וואָס אַרט דאָס דיך? עס קאָסט דיך געלט, צי וואָס?

ח יי ם ־ ל יי ב : (נעמט דאָס בריוול; טוט אָן אַ פּאָר זילבערנע ברילן אויף דער נאָז; זעצט זיך אַנידער און הייבט אָן צו לייענען הויך, אויף א קול. חנה־לאה זעצט זיך לעבן אים, און רב שלום שדכן שטייט און שאָקלט צו מיטן קאָפּ נאָך יעדן וואָרט און מאַכט מיט די ליפּן; עס קומט אים צו א שטיק געזונט). „לכבוד ידידי היקר הנכבד והמופלג הנגיד והקצין איש חסיד וירא שמים כש"ת מוהר"ר שלום נ"י! ראשית אודיעכם, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום, גיב גאָט דאָס נעמלעכע פון אייך צו הערן אויף ווייטער ניט ערגער, אמן. והשנית, זייט וויסן, אַז השידוך עם הגביר שלכם, וואָס איר האָט מיר געהאַט געשריבן, ועם הגביר שלנו, האָב איך מורא וועט ניט גיין, מחמת ערשטנס האָט איר מסתמא געהערט די מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפן מיטן מחותן של הגביר שלנו, וואָס זיין עלטערע טאָכטער האָט זיך..." צו וואָס טויג עס מיר? צו וואָס דאַרף איך עס וויסן?

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (כאַפּט אים בײַ דער האַנט). וואָס אַרט עס אייך וואָס? לייענט, וועט איר זען ווייטער, וועט איר זען.

ח נ ה ־ ל א ה : אַנו? לייען, לייען, וואָס האָט זיך דאָס אַזעלכעס געטראָפן מיט איר? עס קער זיין א שיינע מעשה.

ח יי ם ־ ל יי ב : (לייענט ווייטער). „...זיין עלטערע טאָכטער האָט זיך אַנגעקלעפּט, רחמנא ליצלן, אין א לערער און איז מיט אים מחילה אַנטלאָפן אין א שטאָט אַריין און האָט דאָרטן געוואָלט שטעלן א חופּה. איז ער געקומען מיט זיין פּלוניתטע צום רב שטעלן א חופה. האָט אים דער רב מסתמא ניט געוואָלט געבן קיין חופה וקידושין. איז ער אַוועק־געגאַנגען צום קאַזיאָנע רב שטעלן א חופה, האָט אים דער קאַזיאָנער רב געזאָגט..." וואָס קער זיך דאָס אָן מיט אונדז, איך בעט אייך?...

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : וואָס הערט זיך? וואָס? אַט לייענט ווײַטער, לייענט!

ח נ ה ־ ל א ה : נו, לייען שוין אַז דו לייענסט.

ח י י ם ־ ל י י ב : (הויבט די פּנים פאַר בעס, לייענט ווײַטער):

„...האָט אים דער קאַזיאָנע רב געזאָגט: וואָס ווילט איר? האָט ער אים געזאָגט: איך וויל, איר זאָלט מיר געבן חופּה וקידושין. האָט אים דער קאַזיאָנער רב געזאָגט: וואָס הייסט, איך זאָל אײַך געבן חופּה וקידושין? איך קען אײַך? האָט ער אים געזאָגט... האָט אים דער קאַזיאָנער רב געזאָגט... האָט ער אים געזאָגט..." טפו זאָלט איר ווערן! „האָט אים ער געזאָגט! האָט ער אים געזאָגט!" צו וואָס טויגן מיר די אַלע זאָגעכצן? וואָס ווילט איר האָבן פון מײַנע יאָר און טעג? (ער טוט אַ שמיץ דאָס בריוול און וויל אַנטלויפן. רב שלום שדכן לאָזט אים ניט. ער האַלט אים צו בײַ דער האַנט און נעמט אַליין לייענען דאָס בריוול).

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (לייענט גיך און פאַרבליעט זיך).

„...איאַיאַיאַ! אַט האָט איר פון היינטיקע לערערס מיט היינטיקע דאָקטוירים..." על כל פּנים... יאָ... „איז הגביר שלנו ניט קיין מחותן פאַר הגביר שלכם; על כן האָב איך אַ בעסערן, אַ שענערן, אַ פײַנערן און אַ גרעסערן שידוך בעבור הגביר שלכם אין אַלע אופנים, היינו: עס איז דאָ אין דער שטאָט ליפּעוועץ זייער אַ פײַנע אלמנה מרת ביילה שתחיה, ביילה גאָלדשפּיצע, און הגם זי איז ניט אַזוי דײַנה, ווי הגביר שלכם, דערפאַר שטאַמט זי אָבער פון גאָר אַ הויך אָרט, פון רב פּינחסל ליפּעוויצער, און איבערהויפּט — וואָס זי האָט אַ זון, אַ בן־יחיד, אַן אַנטיקל, וואָס מע קריגט דאָס ניט בכל קצוי ארץ, היינו: שיין, פֿײַן, שרעקלעך געבילדעט מיט שבנות בפשוות! אַ געשטודירטער, פאַרשטייט איר מיך, אויף אַלע לשונות, געבילדעט כמעט ווי אַ דאָקטער, און אפשר נאָך מער ווי אַ דאָקטער, וואָס פאַרשטעקן אַלע דאָקטוירים אין גאַרטל..." (צו חנה־לאהן). נו? וואָס ווערט איר עפּעס זאָגן אויפן שידוך? איר זעט דאָך, ווי זאָגט מען, קיין עיך־הרע, אַ קלוגע ייִדענע, אַ חכמה...

ח נ ה ־ ל א ה : (דרייט מיט דער נאָז). ניין, ניט דאָס מיינען מיר.

ח י י ם ־ ל י י ב : ניט דאָס האָבן מיר געמיינט.

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (צו זיך). אַט האָסטו דיר! הייב זיך אָן מיט די אויפגעקומענע נגידים! דאָס טעלערל פונעם הימל איז זיי קאַרג! (צו זיי ביידן). וואָס דען האָט איר געוואָלט וואָס?

ח נ ה ־ ל א ה : מיר האָבן געוואָלט, ס'זאָל זײַן עפּעס... עפּעס... אַזעלכעס וואָס... אַן אַנטיק!

ח י י ם ־ ל י י ב : עפּעס אַן אַנטיקל זאָל זײַן!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : פאַר צען טויזנט ווילט איר האַנדלען מציאות ווילט איר?

ח נ ה ־ ל א ה : צען טויזנט? צוואַנציק טויזנט!

ח י י ם ־ ל י י ב : צוואַנציק טויזנט? צען טויזנט!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (צו זיך). היינט דערגיי אַ מאָל! צען טויזנט, צוואַנציק טויזנט! צוואַנציק טויזנט, צען טויזנט!

ח נ ה ־ ל א ה : (הויך). אַז מע זאָגט אײַך צװאַנציק טויזנט, איז צוואַנציק טויזנט!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : צוואַנציק טויזנט!

ח יי ם ־ ל יי ב : (הויך). אַז מע זאָגט אײַך צען טויזנט איז צען טויזנט!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : צען טויזנט!

ח נ ה ־ ל א ה : (נאָך העכער). צוואַנציק טויזנט!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : צוואַנציק טויזנט!

ח יי ם ־ ל יי ב : (נאָך העכער). צען טויזנט!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : צען טויזנט! (צו זיך). רו! און משוגע קאָן מען פון זיי ווערן! (עס קומט אַן אַבראַמטשיק מיט אַ פּאַק ביכער אונטער די הענט, גייט צו דער שאַפע).

דריטע סצענע

ח יי ם ־ ל יי ב : פון וואַנען קומט דאָס אַן אַזאַ ייִד, ווי דו?

א ב ד א מ ט ש י ק : (קוקט ניט אויף קיינעם). אַזאַ ייִד, ווי איך, קומט אַן פון דער ביבליאָטעקע... פו! אַ היץ! (דערזעט רב שלום שדכן). אַ? רב שדכן? וואָס טוט איר דאָ? ווידער אַ שידוך? ווידער שידוכים? גוואַלד, ביז וואַנען וועט איר האַנדלען מיט לעבעדיקע מענטשן? ביז ווי לאַנג וועט איר פאַרקויפן בלות מיט חתנים? איך זע דאָך ערגער פון אַזיאַטן, ווילדע מענטשן, דעספּאָטן!

ח יי ם ־ ל יי ב : (לייגט צו אַן אויער, קוקט אויפן שדכן מיט גרויס גדלות). הא, וואָס האָסטו געזאָגט?

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : וואָס האָסטו געזאָגט וואָס?

א ב ד א מ ט ש י ק : אַז איך וועל אײַך זאָגן, וועט איר שוין ווימן?

ח נ ה ־ ל א ה : פאַרוואָס ניט? רב שלום זייַנען דען אַזאַ בהמה?

א ב ד א מ ט ש י ק : ווער זאָגט דען, אַז ער איז אַ „בהמה"? איך זאָג נאָר, אַז ער ווייס ניט, ווייל ס'איז אַן „אינאַסטראַנע" וואָרט.

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אַ וואָסער אַ וואָרט זאָגסטו?

א ב ר א מ ט ש י ק : (בייגט זיך צו צו רב שלום שדכן). א י נ א ־ ס ט ר א נ ע — ווייסט איר שוין? אינאַסטראַנאַיע סלאָוואָ!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (פינטלט מיט די אויגן). אַהאַ! (פּאַטער און מוטער קוועלן).

א ב ד א מ ט ש י ק : אַהאַ? וואָס אַהאַ? אַ ייִד זאָגט דיר באַלד „אַהאַ"!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : איך מיין דאָס וואָרט מיין איך. הייסט

עס, אפנים, אזא ווארט, וואס דער פשט איז דערפון... (ער מאכט מיט די פינגער). ע־ע־ע...

אבראמטשיק: (כאפט זיך מיטביידע הענט באם בויך). כא־כא־כא! אוי, פאנאטיקער! אוי, פאנאטיזם! אוי, חסידיזם! אינאס־טראנע ווערטער ווערן אנגערופן פרעמדע ווערטער, ווערטער פון פרעמ־דע שפראכן, למשל, „דעספאט", „דעספאטן". פון וואנען נעמט זיך דאס, ווייסט איר?

רב שלום שדכן: אדרבה, פון וואנען, אדרבה? איך בין א ייִד א פראסטער בין איך, אין די שקאלעס האב איך ניט געלערנט און אין די אוניווערסיטעטן בין איך ניט געגאנגען... גיב מיר נאר א פאפיראס גיב מיר. (נעמט בא אים א פאפיראס).

אבראמטשיק: (מיט גדלות). דאס ווארט „דעספאט" נעמט זיך פון דעספאטיזם... היינט ווייסט איר שוין?

רב שלום שדכן: (שאקלט מיטן קאפ). אזוי? פס!!... וואס־זשע הייסט דאס „דעספאטיזמא"?

אבראמטשיק: דעספאטיזם איז דאס זעלבע, וואס דעספאט.

רב שלום שדכן: אהא, אויב אזוי ווייס איך שוין! אפשר האסטו א שוועבעלע? (נעמט בא אים א שוועבעלע). וואס־זשע הייסט דאס דעספאט? (פיפקעט דעם פאפיראס). אדרבה, מאך מיך קלאר, אדרבה!

אבראמטשיק: א דעספאט הייסט אזא מענטש, וואס פירט זיך דעספאטיש, און שוין!

רב שלום שדכן: איך פארשטיי, איך פארשטיי! (דרייבערט דעם פאפיראס און בלאזט מיט די ליפן). איז וואס־זשע הייסט דאס דעס־פאטיש?

אבראמטשיק: דעספאטיש הייסט, אז ער פירט זיך ווי א דעספאט, און א דעספאט הייסט א טיראן, דעספאט און טיראן איז כמעט אלץ איינס, און לאזט מיך צורו! (קוקט אין די ביכלעך אריין און מישט בלעטלעך).

רב שלום שדכן: איך פארשטיי שוין, איך פארשטיי שוין! עס הייסט, דער שורש דערפון איז אזוי, נאר דער פשט איז אן אנדערער. על פי דקדוק, הייסט עס... (מאכט מיט די פינגער). זאג־זשע מיר, אבראמטשיק, זאלסט מיר געזונט זיין זאלסטו מיר, פון וואסער א שפראך נעמט זיך דאס דאזיקע ווארט פון וואסערער? פון דייטשעס, צי פון פראנטשעייזשעס?

אבראמטשיק: (קוקט אין ביכל אריין). הא? דעספאטיזם? פון לאטיין.

רב שלום שדכן: אזוי? טצא־טצא־טצא! אזש פון לעטיין! (צו רב חיים־לייבן מיט זיין ווייב). א? זעט איר? אט דאס הייסט גע־קענט שפראך אט דאס! אט דאס הייסט היינטיקע וועלט אט דאס! איז

אונדזערע יארן, רב חיים־לייב, האבן מיר עפעס א סך געוווּסט פון א שפראך מיט א לעטיין? הא? (דער פאטער מיט דער מוטער קוועלן).

א ב ר א מ ט ש י ק : (קוקט פון אויבן אראפ). וואס איז דער התן אייערער, וואס איר רעדט מיין שוועסטער: א דאקטער מעדיצין, צי א יוריסט? צי אפשר גאר אן אינזשענער טעכנאלאג?

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (בלאזט דעם פאפיראס). ניט דאס און ניט יענץ און ניט גארנישט.

א ב ר א מ ט ש י ק : ניט דאס און ניט יענץ און ניט גארנישט? טא וואס דען איז ער? א קופטשיק? א טונעיאדעץ?

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : חס וחלילה! ער איז א גביריש קינד, וואס איך שייך — א קענער, א מוראדיקער קענער! לשונות מיט שפראך, מיט יידיש, מיט רוסיש, מיט דייטש, מיט פראנצויז, מיט סכנות־נפשות!

א ב ר א מ ט ש י ק : זייט איר דאס דער מבין? גוטע יארן! אומ־זיסט אייער טרחה! מיין שוועסטער וועט ניט נעמען קיינעם, א חוץ א דאקטער, און דווקא א דאקטער מעדיצין.

ח יי ם ־ ל יי ב : ווער פרעגט דיך? וואס ביסטו פאר א מחותן אהער אף זאגן דעות?

א ב ר א מ ט ש י ק : ווארעם אזוי! איך ווייס, אז וויעראטשקע וועט ניט נעמען קיין אנדער חתן, א חוץ א דאקטער מעדיצין.

ח יי ם ־ ל יי ב : יא. אבער וואס ביסטו פאר א שילאמן־שמש? דיין געשעפט איז ביכער און ביכלעך. גייט געזונטערהייט!

ח נ ה ־ ל א ה : (שטעלט זיך איין). וואס ארט דיך, אז דאס קינד רעדט?

ח יי ם ־ ל יי ב : איך האב פיינט אן עזות־פנים! ס'איז ניט זיין באבעס דאגה!

א ב ר א מ ט ש י ק : (לאזט זיך גיין, בלייבט שטיין אף א ווײַלע אין א טראגישער פאזע, שאקלט מיטן קאפ און רעדט צו זיך אליין). א, דעספאטיזם, פאנאטיזם, חסידיזם, אבסקוראנטיזם!... (גייט אוועק. דער פאטער און די מוטער קוועלן).

פערטע סצענע

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אט דאס הייסט א מושלם! אט דאס הייסט געקענט אט דאס! הקיצור, איז וויאזוי בלייבט דאס וויאזוי? איר האט מיר פארשלאגן די פאמערקעם האט איר מיר... יא! קלאפ איך, הייסט עס, אוועק א דעפעש, אדער איך שרייב אריין אן אטקריטקע צו מיין שותף וועגן דעם דאזיקן שידוך, אז...

ח נ ה ־ ל א ה : (שלאגט אים איבער). זייט זיך ניט מטריח, קלאפט ניט קיין דעפעשן און שרייבט ניט קיין אטקריטקעס — דער שי־דוך איז ניט פאר אונדז.

ח יי ם ־ ל יי ב : ס'איז ניט פאר אונדז דער שידוך.

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : פאַרוואָס איז?

ח נ ה ־ ל א ה : דערפֿאַר, וואָס מיר ווילן אַ דאָקטער. הײַנט ווייסט איר שוין? אײנמאָל פֿאַר אַלעמאָל — אַ דאָקטער.

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אַ דאָקטער? מילא, אויך די אייגענע מעשה; איר זאָגט אַ דאָקטער? לאָז זײַן אַ דאָקטער לאָז זײַן.

ח יי ם ־ ל יי ב : (צו חנה־לאהן). אַ דאָקטער? אַנדערש לוינט דיר ניט?

ח נ ה ־ ל א ה : אַנדערש לוינט מיר ניט.

ח יי ם ־ ל יי ב : נו, וויל איך דווקא אַ סוחר. איך האָב דיר וויפֿל מאָל געזאָגט, אַז איך וויל נעמען אַ סוחר, ניט קיין דאָקטער! אַ טײַערע מציאה אַ „יאַקטער"! ער האָט געשטודירט און געשטודירט, קוים אויס־געשטודירט — און פֿונדעסטוועגן ווער קומט צו וועמען, אַז עס טוט אים וויי דער בויך? ווער נעמט בײַ וועמען אַ קערבל? איך בײַ אים, צי ער בײַ מיר? גיין, אדרבה, זאָגט שוין איר אַליין, רב שלום! הקיצור, איך נעם ניט פֿאַר מײַן טאָכטער קיין דאָקטער! איך נעם איר אַ סוחר! פֿאַר־שרײַבט אײַך, רב שלום: אַ סוחר!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אַ סוחר? מילא, אויך די אייגענע מעשה! איר זאָגט אַ סוחר? לאָז זײַן אַ סוחר לאָז זײַן.

ח נ ה ־ ל א ה : אין דווקא ווײַל דו ווילסט אַ סוחר, וויל איך אַ דאָקטער!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אַ דאָקטער.

ח יי ם ־ ל יי ב : (הויך). איר הערט, רב שלום? אַ סוחר!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אַ סוחר.

ח נ ה ־ ל א ה : (הויך). אַ דאָקטער!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אַ דאָקטער.

ח יי ם ־ ל יי ב : (נאָך העכער). אַ סוחר!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אַ סוחר.

ח נ ה ־ ל א ה : (נאָך העכער). אַ דאָקטער!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (צו זיך). משוגע צו ווערן פֿון זיי! (צו זיי ביידן). ווייסט איר גאָר וואָס? איך וועל אײַך געבן אַ סוחר וועל איך אײַך געבן אַזעלכן, וואָס היילט, אָדער אַ דאָקטער, וואָס האַנדלט, און לאָז דאָס האָבן אַז עס לאָז דאָס, און הייסט עפּעס דערלאַנגען צום טיש, דורכשוועגקען דעם גאַרגל, טרוקן געוואָרן אין האַלדז ריידנדיק מיט אײַך, און טאַקע... (חנה־לאה טוט אַ קלונג. עס טראָגט אַרײַן לעקעך מיט בראָנפֿן. עס קומט אַן פֿון דער גאַס ווי ע ר א ט ש ק ע מיטן היטעלע, מיטן זאַנטיקל און מיט די הענטשקעלעך).

פֿינפֿטע סצענע

ו י ע ר א ט ש ק ע : (צום שדכן). באָנזשור, מאָנסיע!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : מע רופֿט מיך רב שלום, ניט מאָסיי.

וו י ע ר אַ ט ש ק ע : כאַ־כאַ־כאַ! אַט אַ ניעוועזשראַ! „באַנזשור מאָנסיע" הייסט — גוט מאָרגן אײַך, מײַן הער.

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אַ שיינער גוט מאָרגן אויף איר; שוין באַלד נאַכט... אַ גוטער אָוונט זאָל דיר זײַן! לחיים, רב חיים־לייב! לחיים, חנה־לאה! נו, לאָז גאָט געבן באַ איר צו דער חופּה.

וו י ע ר אַ ט ש ק ע : כאַ־כאַ־כאַ! אַט אַ קאָמיקע! וואָס טוט איר דאָ? אַלץ מכוח חתנים? אומזיסט אײַער מי, אומזיסט ברעכט איר פּיס.

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : די פּיס זײַנען מײַנע, ניט קיינעמס.

וו י ע ר אַ ט ש ק ע : (גייט אויס פאַר געלעכטער). כאַ־כאַ־כאַ! כאַ־כאַ־כאַ!

ח נ ה ־ ל א ה : וואָס לאַכסטו אַזוי, טאַכטער?

ח י ם ־ ל י י ב : וואָס איז דער געלעכטער?

וו י ע ר אַ ט ש ק ע : (צו דער מוטער). אַ קאָמישעסקע פיגור! כאַ־כאַ־כאַ! פון וואַנען נעמען זיך אַזעלכע ניעוועזשדעס? וואָס טוט דאָ באַ אײַך דער שדכן?

ח נ ה ־ ל א ה : וואָס טוט אַ שדכן? ער רעדט שידוכים.

וו י ע ר אַ ט ש ק ע : וועמען רעדט ער דאָס שידוכים?

ח י ם ־ ל י י ב : וועמען? מיר!

ח נ ה ־ ל א ה : זיי ריידן דיר אַ חתן, וויעראַטשקע.

וו י ע ר אַ ט ש ק ע : וואָס הייסט, ער רעדט מיר אַ חתן? אַ חתן דאַרף זיך ריידן אַליין. (טוט אויס די הענטשקעלעך). וועמען, אַ שטייגער, רעדט ער מיר?

ח נ ה ־ ל א ה : זיי ריידן דיר אַ דאָקטער.

ח י ם ־ ל י י ב : אַ סוחר רעדט ער דיר.

ח נ ה ־ ל א ה : (הגיד). אַ דאָקטער, ניט קיין סוחר! (רב שלום שדכן רעדט נאָך: „אַ דאָקטער").

ח י ם ־ ל י י ב : (הגיד). אַ סוחר, ניט קיין דאָקטער! (רב שלום שדכן זאָגט נאָך: „אַ סוחר").

ח נ ה ־ ל א ה : (נאָך העכער). אַ דאָקטער! (רב שלום שדכן: „אַ דאָקטער").

ח י ם ־ ל י י ב : (נאָך העכער). אַ סוחר! (רב שלום שדכן: „אַ סוחר").

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : (צו זיך). יאָ! עס הייבט זיך שוין אָן אַ טעאַטער! (צו פאָטער און מוטער). שאַט! ווייסט איר גאָר וואָס? לאָמיר פרעגן באַ איר אַליין לאָמיר. (צו וויעראַן). וואָס ווילסטו בעסער, מיידל, אַ סוחר, צי אַ דאָקטער?

וו י ע ר אַ ט ש ק אַ : איר זײַט אַ נאַכאַל!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : אַ וואָס?

וו י ע ר אַ ט ש ק ע : אַ נאַכאַל!

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : ניין, דו האָסט אַ טעות, מיידל, איך

בין א שדכן בין איך, ניט קיין נעבאך; איז אויב דו ווילסט, קאן איך דיר געבן אף אויסצוקלייבן קאן איך דיר; רב שלום שדכן האט ברוך השם נענוג. איך קאן דיר געבן א סוחרישן דאקטער, אדער א דאקטערשן סוחר. די ברירה איז בא דיר די ברירה.

וויערשאטשקע: (קייכט פאר געלעכטער). כא־כא־כא! א סוחרישער דאקטער, אדער א דאקטערשער סוחר! כא־כא־כא!...

רב שלום שדכן: (צו זיך). דאס מיידל איז מיר עפעס פריילעך דאס מיידל... (צו פאטער און מוטער). לחיים, רב חיים־לייב! לחיים, חנה־לאה! גו, לאז גאט געבן אין גיכן צו דער חופה!...

חנה־לאה: וואס שוויגסטו, טאכטער? זאג אים, דעם טאטן דיינעם, דעם טיראן, דעם דעספאט, אז דו וועסט נעמען א דאקטער, ניט קיין סוחר! (רב שלום שדכן זאגט נאך: „א דאקטער, ניט קיין סוחר").

חיים־לייב: א סוחר וועט זי נעמען, ניט קיין דאקטער! (רב שלום שדכן זאגט נאך: „א סוחר, ניט קיין דאקטער").

חנה־לאה: (הויך). א דאקטער! (רב שלום שדכן זאגט נאך: „א דאקטער").

חיים־לייב: (הויך). א סוחר! (רב שלום שדכן זאגט נאך: „א סוחר").

חנה־לאה: (א טופ מיטן פוס). א דאקטער! א דאקטער! א דאקטער!

רב שלום שדכן: (זאגט נאך). א דאקטער! א דאקטער! א דאקטער! לחיים, רב חיים־לייב! לחיים, חנה־לאהניו!

וויערשאטשקע: (קאטשעט זיך פאר געלעכטער). כא־כא־כא! א דאקטער! א דאקטער! א דאקטער! (פון יענער זייט ווערט הערט זיך א קול פון אבראמטשיקן: „א דאקטער! א דאקטער! א דאקטער!" — עס עפנט זיך די קיכטיר און עס לויפט אריין אן איבערגעשראקענע זלאטקע דאס דינסטמיידל מיט א האנטעך און מיט א פלעדערוויש, און נאך איר ברייגע די ייִדענע מיט א האנטשערקע און מיט א ראהאטש).

זעקסטע סצענע

זלאטקע דאס מיידל: א דאקטער? ווער איז א דאקטער? וועלכן דאקטער? אט לויף איך ברענגען דעם דאקטער!

ברייגע די ייִדענע: א מכה איז מיר א גרויסע! א דונער האט מיך דערשלאגן! וואס איז דא? מע חלשט? פאר וועמען דארף מען דאס דעם דאקטער? (וויערשאטשקע הערט ניט אויף צו קאטשען זיך פאר געלעכטער).

חנה־לאה: (לאזט זיך צו די דינסטן מיט ביידע קולאקעס). א בייזער! א ווויסטער! א פינצטערער חלום צו אייער קאפ און צו אייערע הענט און פיס! וואו, שלים־מולען! ארויס פון דאנען, דראנקעס! חצי־

פּות! (ביידע דינסטן לאָזן זיך צו דער טיר, באַגעגענען זיך מיט רב שלום שדכן, צעבוצקען זיך מיט די נעז).

ר ב ש ל ו ם ש ד כ ן : ביז עפּעס וואָס, קאָן מען דאָ כאַפּן צווישן יאָ און ניין אַ פּאָר פּעטש קאָן מען... אַ שטוב פון גאַלע משוגעים, כ'לעבן... זיי דאַרפן אַלע אַ דאָקטער דאַרפן זיי... ווי אין לעבן אַרײַן אַ דאָקטער!

פ אָ ר ה אַ נ ג.

געשריבן אין יאָר 1887.

מענטשן

א טעאטער־שטיק אין איין אקט

די פארשוינען:

ד נ י א ל, אַן אַלטער הויזדינער, אַן עקאָנאָם און אַן אויפזעער אַף די „מענטשן" אין הויף. אַ בחור שוין אין די יארן, וואָס וויל אויסזען יונג. טראָגט אַ רויטע וועסט מיט מעשענע קנעפּלעך, קעסטלדיקע הויזן, אַ גרינעם שניפּס. האַלט זיך גרויס און רעדט שטרענג מיט קלענערע פון זיך; מיט גרעסערע ווערט ער קליין, רעדט ווייך.

ה ע ר ץ, אַן עלעגעאַנטער משרת. טראָגט אַ פראַק, אַ ווײַסע וועסט, שיינע וואָנסן.

ר י ק ל, אַ קעכן. טראָגט אַ ווײַסן פאַרטעך, אַ ווײַסן שלייער. אַ פריילעכע נשמה.

פ י ש ל, איר מאַן דינט אין צווייטן הויף. אַ פאַרזאָרגטער נפש.

ל י ז אַ, אַ שטוב־מיידל, וואָס מע האָט נאָרוואָס אָפּגעשאַפט.

ר ע וו ע ט ש ק ע, אַ שטוב־מיידל, וואָס מע האָט נאָרוואָס צוגענומען.

פ אַ נ י ט ש ק ע, אַ שטוב־מיידל, וואָס מע האָט שוין לאַנג אָפּגעזאָגט.

ר ב ס ע נ ד ע ר, אַ מלמד. אַ באַוואַקסענער ווי אַ חיה. רעוועטשקעס פאָטער.

י ו כ ב ד, זײַן ווײַב. רעוועטשקעס מוטער.

מ אַ ד אַ ם ג אָ ל ד, אַן אויפגעקומענע נגידית. מ'זאָגט — אַ מיליאָנערשע.

די האַנדלונג שפּילט זיך אָפּ באַ די נגידים אין אונטערשטן שטאָק.
אין אונדזערע צײַטן.

א גרויסאַרטיקע קיך. אַ ווײַסע פּליטע מיט מעשענע רערן און גלאַנצנדיקע גאַלקעס. אַלע זאַכן און כּלים פֿון אַ רײַכער קיך: ריין, ווײַס און זויבער. דער אויוון רעכטס, מיטן פּנים צום פּובליקום. — לינקס, איז וואַנט, טרעפּ אַרויף אַפֿן צווייטן שטאָק. — צווישן די טרעפּ און צווישן דער ראַמפּע בילדעט זיך ווי אַ מין חדרל, אַפּגעזונדערט פֿונעם אויוון. דאָרטן שטייט אַ קליין טישל מיט אַ גרויסער ווײַסער וואַלטער־שטול (אַן אַלטמאָדישע קרעסלע). אַף דער שטול זיצט אַלע מאָל ד ג י א ל. אַקעגן דעם אַלקערל, בײַ אַ צווייטער וואַנט, רעכטס, שטייט אַ גרויסער גרינער קאַסטן. לעבן דעם קאַסטן, נענטער צו דער ראַמפּע, אַ קליין רויט קעסטל. אין מיטן קיך שטייט אַ גרויסער לאַנגער טיש מיט עט־לעכע בענקלעך. בײַם טיש, אַרײַנגעוואָרפֿן דעם פֿראַק און פּאַרקאַטשעט די אַרבל, זיצט ה ע ר ץ און אַ שרײַבט אַ בריוו. ר י ק ל שטייט הינטער אים און דיקטירט אים.

ר י ק ל : „...און שרײַב מיר, ליבע שוועסטער, ווי גייט דיר אין דעם דינסט? און צי ס'איז עפּעס בײַ אײַך אַ סך „מענטשן" און וואַ־סערע „מענטשן"? און וויאַזוי באַגייט מען זיך בײַ אײַך מיט די „מענטשן"?..."

ה ע ר ץ : (שרײַבט און דרייט מיט דער צונג אַהין, וווּ די פּען גייט). „און שרײַב מיר, ליבע שוועסטער..." נו? ווײַטער?

ר י ק ל : (דיקטירט). „בײַ אונדז זײַנען מיר פֿיר „מענטשן", אַ חוץ וואָס בײַם גרעט וואַשן אַ באַזונדער „מענטש", און בײַ די פֿערד אַ „מענטש", און בײַם טויער אַ „מענטש", און אין גאָרטן אַ „מענטש"...

ה ע ר ץ : טררררר!... זע נאָר, ווי זי האָט זיך עס אַ ביסל צע־מענטשלט! איך האָלט נאָך גאָר פֿון פּאַרנט, און זי מאָלט ווי אַ מיל!

ר י ק ל ! וווּ־זשע האַלטסטו, שלים־מזל?

ה ע ר ץ : איך האַלט בײַ דער ליבע שוועסטער...

ר י ק ל : וואָס הייסט, אַט דאָ ערשט האַלטסטו? וואָס ס'האָט זיך מיר געחלומט יענע נאַכט און הײַנטיקע נאַכט! ווען־זשע וועלן מיר קומען צו גאָט?

ה ע ר ץ : וואָס־זשע האָט איר געמיינט? אַזוי ווי איר באַראַבאַ־נעט, אַזוי זאָל זיך שרײַבן? אַ פּען איז ניט קיין צונג, וואָס זאָל מאָלן! איידער מע שטעלט אַוועק אַן אות, דאַרף מען גוט צוהאָרעווען! (קוקט אַף דער פּעדער צו דער ליכט). און דערצו איז נאָך די פּעדער פֿון אונ־דזער עקאָנאָם געראָטן אַן איר באַלעבאָס: האַרטלײַביק, שווערפּיסיק און פּוזאַטע. (באַווײַזט מיט די הענט אַפֿן בויך). עס קומט אַן ל י ז א פֿון די טרעפּ אַראָפּ, גייט צו צום רויטן קעסטל, זעצט זיך אַוועק, דאָס פּנים אין די הענט, וויינט).

ר י ק ל : (צו ליזאַן). גאָט איז מיט דיר, וואָס וויינסטו? אַף חורבן בית־המקדש?

ה ע ר ץ : (צו ליזאַן). ביסט משוגע, צי חסר־דעה? אין מיטן טאָג־טעגלעכן ... נערשטיק האָט זי זיך צעוויינט? זאָלסט בעסער וועלן זײַן מײַן כלה...

ר י ק ל : האָסט, אַפּנים, געכאַפּט אַ פּעטשאַטשעק פֿון דער מאַדאַם? אַ נאַוויִנע! אַז מע איז בײַ יענעם אַ „מענטש", דאַרף מען אַלצדינג איבערטראָגן!

ה ע ר ץ : האָב זיי אין דער ערד, נאַרעלע, אַזוי ווי איך. (ציט זיך אויס). איך האָב קיין מורא ניט פֿאַר קיינעם! איבער מיר איז ניטאָ קיין עלטערס און קיין גרעסערס און קיין שטאַרקערס... וואָס מיר באַלעבאָס! ווער מיר מאַדאַם! הוז מיר עקאָנאָם! דו האָב בעסער חתונה פֿאַר מיר, נאַריש מיידל וואָס דו ביסט, וועט דיר זײַן גוט ווי די וועלט.

ר י ק ל : אַליין דער חתן — אַליין דער שדכן!... (ד נ י א ל אַראָפּ פֿון די טרעפּ. הערץ כאַפּט זיך אויף, טוט אָן דעם פֿראַק, שטעלט אַוועק די טינט און פּען צוריק אויפֿן קליינעם טישל, ווערט אַן אַנדער מענטש. ריקל שטעלט זיך אַוועק צום אויוון).

ד נ י א ל : (צו הערצן). הער נאָר דו, פֿײַנער בחור מײַנער, קום נאָר אַהער! (פֿירט אים צו צום פֿענצטער, קוקט אים גלײַך אין די אויגן אַרײַן, ווײַזט אים מיטן פֿינגער אויף ליזאַן). נו?

ה ע ר ץ : וואָס „נו"?

ד נ י א ל : זיך שיין אויסגעפּײַנט.

ה ע ר ץ : ווער?

ד נ י א ל : איך!

ה ע ר ץ : איר?

ד נ י א ל : (טוט אים אַ שמיר איבער דער נאָז). קלאָון! פּאַיאַץ! גיי שוין גיי אַרויף, מע רופֿט דיך! פֿאַרברענט זאָל דאָס ווערן!

ה ע ר ץ : די רגע! (ער גייט צו די טרעפּ אַרויף).

ד נ י א ל : (באַזעצט זיך פּעסט אין דער קרעסלע, פֿאַרקאַטשעט די אַרבל, שליסט אויף דאָס טישקעסטל מיט אַ קלונג, נעמט אַרויס אַ ביכל. טוט אָן אַ פּאָר קײַלעכיקע ברילן. רופֿט צו ליזאַן צום טיש, קוקט אין ביכל אַרײַן). דיר קומט פֿאַר פֿיר חדשים מיט דרײַ וואָכן. פֿיר מאָל אַכט איז, אַפּנים, צוויי און דרײַסיק; און פֿאַר די דרײַ וואָכן צו צוויי רובל אַ וואָך — איז דרײַ מאָל צוויי האָבן מיר, אַפּנים, זעקס. צוויי און דרײַסיק און זעקס איז, אַפּנים, אַכט און דרײַסיק. צוועלף האָסטו צו אַ גלײַכן חשבון, איז, אַפּנים, פֿופֿציק. נאַ, אָט האָסטו געלט. (נעמט אַרויס געלט, שטעלט אַוועק אויף ליזאַן די קײַלעכיקע ברילן). דו וויינסט? דו ביסט נאָך געדרעבעט האָ?... (שטרענג). מאַך ניט קיין אָנשטעלן און נעם געלט!

ל י ז אַ : (נעמט דאָס געלט, הערט ניט אויף צו וויינען). וואָס בין איך שולדיק? ער האָט מיר געזאָגט, אַז איך בין אַ שיינע. ער האָט מיר געשוואָרן, אַז ער האָט מיך ליב...

ד נ י א ל : אַ גדולה! ער האָט זי ליב! אָט דער ליץ, דער פּאַיאַץ, דער משולחת? פֿאַרברענט זאָל דאָס ווערן!...

ל י ז א : (הייבט אויף דעם קאָפּ). ווען מיינט איר דען?
ד נ י א ל : און דו וועמען מיינסטו?
ל י ז א : (לאָזט אַראָפּ דעם קאָפּ). נאַטאַנע מיין איך, נאַטאַן מאַיסעיעוויטש...
ד נ י א ל : (כאַפּט זיך אויף). האַ? וואָס האָסטו געזאָגט? נאַטאַן מאַיסעיעוויטש?
ל י ז א : (שטיל). ער...
ד נ י א ל : (שטיל). שוטה! וואָס־זשע האָסטו געשוויגן, נאַריש ציגל וואָס דו ביסט? (מיט כעס). פאַרוואָס האָסטו ניט געזאָגט מיר? נאַריש קעלבל! מ י ר האָסטו באַדאַרפט זאָגן, מ י ר ! פאַרברענט זאָל דאָס ווערן!...
ר י ק ל : (לויפט צו פונעם אויוון). וואָס איז? ווי איז מיר! (ברעכט די הענט).
ד נ י א ל : ניט אײַער באָבעס דאגה! צו אײַער אַרבעט גייט!
ר י ק ל : טפו! (גייט צוריק צום אויוון).
ד נ י א ל : ווי־אַזוי איז דאָס געווען? דערצייל, פאַר מיר האָב קיין מורא ניט; מיר קאָנסטו דערציילן אַלץ. (שטיל). הייסט דאָס, האָט ער דיר אײַנגערעדט, אַז ער האָט דיך ליב? און דו האָסט אים געגלייבט אַף נאמנות? אומגליקלעכע וואָס דו ביסט!... און איך האָב געמיינט, אַז דו האָסט זיך פאַרבונדן מיט אָט דעם פּוסטן בחור, מיט דעם שלים־מזל! קום נאָר אַהער, זיץ... (ווײַזט איר אָף אַ בענקל לעבן זײַן שטול). זאָג מיר נאָר דעם ריינעם אמת, געדענק! דו רעדסט מיט מיר... ס'איז ער? נאַטאַן מאַיסעיעוויטש, זאָגסטו?
ל י ז א : (וויינט). לאָמיך שוין אַזוי לעבן און געזונט זײַן מיט אײַך אינאיינעם... אָט האָט ער מיר געשענקט אַ פינגערל... (זי ווײַזט אים דעם פינגער).
ד נ י א ל : (נעמט איר האַנט, באַטראַכט דעם פינגער מיטן רינג). אומגליקלעכע וואָס איר זײַט!... שאַף! ציגן! קעלבלעך!... לאָזט זיך איך בעררעדן פון יעדן איינציקן!... (טוט איר אַ וואָרף אָפּ די הענט). געהאַלטן דאָס בסוד פון מיר?!... סודות? זיך צונויפגערעדט? געגלייבט? געמיינט, זי איז אָפּן זיבעטן הימל?! פאַרברענט זאָל דאָס ווערן!!...
(כאַפּט זיך אויף, שפּאַנט אַרום). אָט אַזוי נאַרט מען אײַך אַרײַן, אומגליקלעכע נפשות וואָס איר זײַט! (גייט צו צו איר, רעדט הויך). וואָס האָסטו געמיינט? וואָס האָסטו זיך געטראַכט? האָסט גערעכנט, אַז ער וועט דיך נעמען? אַ מאַדאַם גאָלד האָסטו זיך גערעכט צו זײַן, כאַ־כאַ־כאַ! וואָס שווײַגסטו, וואָס? (זעצט זיך אַוועק אַקעגן איר, נעמט איר האַנט, רעדט ווײַטער). דערצייל מיר, קינד, דערצייל מיר אַלץ.
ל י ז א : (זעצט זיך אַוועק לעבן אים אָף אַ בענקל, כליפּעט. ריקל גנבעט זיך אונטער, לייגט צו אַן אויער). די ערשטע צײַט, אַז איך בין אַנגעקומען, איז ער מיר נאָר נאָכגעגאַנגען און געזאָגט, אַז איך בין אַ

שיינע, אַ פּאַרשוין... אַז איך בין אַ צירונג אין שטוב, אַז ער וואָלט אַף מיר נאָר געקוקט און נאָר געקוקט... נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבן זיפצן און צו קרעכצן, זאָגן, אַז ער האָט מיך ליב, אַז ער גייט אויס נאָך מיר, אַז ער קאָן אָן מיר ניט לעבן... מיך געפרעגט, אויב איך וויל זיין זיינע... געבעטן, איך זאָל אַף אים האָבן רחמנות... צוגעזאָגט, אַז ער וועט אי־בעררייִדן מיט זיי... און אַז זיי וועלן ניט וועלן, וועט ער זיך סמען, אָדער שיסן... ער וועט זיך נעמען דאָס לעבן... אָפּגעלייגט אַזוי פון טאָג אַף טאָג... ס'איז אַף אים געווען אַ גאַנץ רחמנות...

ד נ י א ל : זי האָט אַף אים געהאַט רחמנות? כאַ־כאַ־כאַ! פאַר־ברענט זאָל דאָס ווערן! נו, און ער אַף דיר? פאַרוואָס האָט ער אַף דיר קיין רחמנות ניט? האַ?... וואָס־זשע האָט ער דיר געזאָגט היינט, נעכטן, אייערנעכטן? האָסט גערעדט מיט אים? זאָג!

ל י ז א : גערעדט, וואָס דען, איך האָב ניט גערעדט? איך האָב אים אָלצדינגט געזאָגט... איך האָב געוויינט... (וויינט).

ד נ י א ל : זי האָט געוויינט!... נו, און ער?

ל י ז א : ער האָט געבעטן פריִער מיט גוטן, איך זאָל שווייַגן, מיר צוגעזאָגט מתנות, געלט... און אַז איך האָב מיך אָפּגעזאָגט פון די מתנות, האָט ער אָנגעהויבן מיט בייזן. ער האָט מיר געזאָגט, אַז טאָמער מאַך איך אַ סקאַנדאַל, וועט ערגער זיין פאַר מיר, פאַר מיין שוועסטער...

ד נ י א ל : פון וואַנען וויים ער פון דיין שוועסטער?

ל י ז א : איך האָב אים דערציילט, אַז איך האָב אַ שוועסטער אַ קאַסירערן. טאָמער ווערט מען געוואָר, פאַרלירט זי די שטעלע...

ד נ י א ל : (כאַפּט זיך אויף מיט כעס, טוט אַ זעץ אין טיש אַריין, הויך). ווו זיינען געווען מיינע אויגן, פאַרברענט זאָל דאָס ווערן!... און פאַרוואָס האָסטו מיר פריִער ניט געזאָגט, אומגליקלעכע וואָס דו ביסט! (זעצט זיך אַוועק, רייַבט זיך דאָס פּנים, רעדט אַ ביסל ווייכער). זאָג מיר נאָר, קום אַהער, דו נאַריש מיידל וואָס דו ביסט, וועמען האָסטו דאָ אַ חוץ דער שוועסטער?

ל י ז א : (דורך טרערן). קיינעם ניט. איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז איך האָב דאָ נאָר איין שוועסטער, דינט זי אין אַ קלייט. אַ קאַסירערן איז זי, אַ יינגערע פון מיר; איז טאָמער ווערט מען געוואָר פון מיין אומ־גליק, פאַרלירט זי די שטעלע. (יאָמערט).

ד נ י א ל : (שטילט זי איין). האָב קיין מורא ניט, ס'וועט דיין שוועסטער ניט שאַטן... גוט, וואָס דו האָסט מיר געזאָגט. איך וועל שוין פון דיינעטוועגן זען. איך וועל שוין זען... (טראַכט אַ ווײַלע). ווייסטו וואָס? איך וועל דיר געבן אַ קוויטל צו מיינע אַ באַקאַנטע... דאָרט וועסטו זיין, ביז איך וועל זען... איך וועל שוין זען... (נעמט אַרויס אַ שטיקל פּאַפּיר, שרייַבט און סאַפּעט. ליזאַ זיצט און וויינט. פון די טרעפּ הערט זיך אַ פרויען־קול: „דניאל! דניאל!").

ד נ י א ל : (לייגט אַריין דאָס שטיקל פּאַפּיר צוריק אין טישקעסטל,

פּוּץ אויס די ברילן, ווערט מיט א קאפּ נידעריקער). באלד! באלד! (לאזט זיך ארויף אף די טרעפּ).

ד י ק ל : (גייט צו מיטן לעפל צו ליזאן, שאקלט מיטן קאפּ). מיינסט, איך האב ניט געהערט? כ'האב געהערט אלצדינג... אט אזוי האט מען, אז מען איז א „מענטש" בא יענעם. קומען זאל אף זיי א כאָ־ליערע, אף אלע באלעבאטים, רבונו של עולם!

ל י ז א : (וויינט). אוי, ריקל־קרוין, נשמהניו, הארצעניו! איך בין אומגליקלעך! וואס וועל איך טאן? וואוהין וועל איך גיין? וואס וועל איך זאגן?... (ברעכט די הענט).

ר י ק ל : ווין ניט, נארעלע! איך האב פיַינט מיך מישן אין פרעמדע געשעפטן, דו ווייסט דאך; נאר ווען ס'זאל קומען אף מיר... (בייגט זיך איַין צו איר אפן אויער). ווען עס קומט אף מיר אזא זאך, וואלט איך בא זיי אפגעצאפּט דריַי אקעס בלוט! פאסן וואלט איך פון זיי געשניטן! (וויַיזט מיטן לעפל). פאסן! קינדס־קינדער וואלטן זיי פארזאגט, זיי זאלן זיך ניט באגיין אזוי מיט „מענטשן"! א כאליערע זיי אין פנים!

ל י ז א : (ברעכט די הענט). ווי איז מיר, איך האב מורא פאר דער שוועסטער, פאר מיַין שוועסטער, זי וועט פארלירן די שטעלע... וואס וועל איך טאן? וואס וועל איך טאן?...

ר י ק ל : אוי, גאטס בהמהלע וואס דו ביסט! האסט א געלעגנהייט זיך באווארענען איצט מיט נדן! זיי האבן געגנוג, נישקשה, אויסקרענקען מעגן זיי! און נעמען א חתן, נארעלע, אף מיר אזא יאר, חתונה האבן און אויפהערן זיַין א „מענטש" בא יענעם... ווערן א באלעבאסטע, נא־רעלע, און אליין האלטן „מענטשן"... באטראכט זיך!... אוי, מע גייט... (לויפט אפּ צוריק צום אויוון. ד נ י א ל און ה ע ר ץ גייען ביידע פון די טרעפּ).

ה ע ר ץ : דאס איז יא גאט די נשמה און דעם הונט דעם לונג און לעבער! (מאכט א מאדנע גרימאסע, נעמט זיך צו אן ארבעט). ביל־בולים נאר!!!

ד נ י א ל : (שטרענג). זאל זיַין שטיל! (צו ליזאן). איַינגעפּאקע־וועט בא דיר די זאכן? (עפנט אויף דאס טישקעסטל). נא, אט האסטו נאך א פּופּציקער... אף הוצאות וועסטו באקומען א חוץ... איך וועל שוין זען... אומגליקלעכע באשעפענישן וואס איר זיַיט! פארבלאנדזשע־טע שעפעלעך, גאטס בהמהלעך, פארברענט זאל דאס ווערן! (ליזא וויינט, וויל גיין, ער האלט זי אפּ). האב ציַיט. איך וועל דיר געבן א קוויטל, א בריוו וועל איך דיר געבן. (וויל שריַיבן. קומט צו ריקל).

ר י ק ל : (לויפט צו צו דניאלן מיטן לעפל אין האנט). איר ווייסט דאך, אז איך האב פיַינט מיך מישן אין פרעמדע געשעפטן. נאר זי האט איצט א געלעגנהייט זיך באווארענען כאטש מיט נדן. א כשר בהמהלע, איר זעט דאך...

ד נ י א ל : (שטרענג, קוקט דורך די ברילן). ווער פֿרעגט בײַ אײַך עצות? אײַער אַרבעט איז בײַם אויוון! גרייט נאָר צום טיש נאָך אַף דרײַ פּאַרשוין. דאָ קומט באַלד אַראָפּ דער מאַדאַמס קרובֿים, אַרעמע קרובֿים, דאַרף מען זיי געבן עסן און קיך מיט די „מענטשן”.

ה ע ר ץ : אַ גליק כאַטש, וואָס ניט מיט די הינט... (רב ס ע נ־ ד ע ר, י ו כ ב ד און ר ע װ ע ט ש ק ע לאָזן זיך אַראָפּ אַלע דרײַ. סטען זיך אויס. רב סענדער וויקלט זיך אויף פֿון די שאַלן, און מע דער־זעט אַ באַוואַקסן פּנים. ריקל און הערץ באַטראַכטן אים, ווי אַ ווילדע חיה).

ר י ק ל : וואָס איז דאָס? (ווײַזט מיט די אויגן אַף די געסט).

ה ע ר ץ : זאָל מיך אַזוי וויסן אַ בייזע וועטשערע! קיין עין־הרע, אַ געדעט אָפּן פּנים, גוט באַוואַקסן...

ד נ י א ל : (צו די געסט). זעצט זיך אַוועק אָט דאָ בײַם טיש, וועט מען אײַך געבן עסן... ריקל! גיט עסן! (רב סענדער וואַשט זיך, מאַכט המוציא הויך אַף אַ קול. הערץ ענטפֿערט „אָמן יהא שמיה רבה”... ריקל לאַכט אין פֿויסט. — מ אַ ד אַ ם ג אַ ל ד קומט אַרײַן באַלד נאָך זיי. בשעת די מאַדאַם גאַלד באַווײַזט זיך, ווערט אַן איבערקערעניש אין קיך: ריקל טוט זיך אַ וואָרף צום אויוון. הערץ כאַפּט זיך צו די טעלער, קלאַפּט מיט די גאָפּלען, וואַרפֿט מיט די לעפֿלען. ליזאַ האָט זיך אויפֿגע־הויבן פֿונעם רויטן קעסטל, האָט זיך אַרויסגעגליטשט פֿון קיך אין דרויסן אַרויס. דניאל האָט אַראָפּגעוואָרפֿן די ברילן, אויפֿגעשטאַנען, געוואָרן מיט אַ קאָפּ קלענער. רב סענדער האָט אַוועקגעוואָרפֿן דאָס עסן).

מ אַ ד אַ ם ג אַ ל ד : (אַף די אונטערשטע טרעפּ, אַ ביסל העכער פֿונעם באָדן). ריקל! וועסט זיי געבן עסן און צו גלעזלעך טיי. (צו יוכבד). איך האָב גאָר פֿאַרגעסן פֿרעגן, וואָזוי הייסט זי, אײַער טאָכטער?

י ו כ ב ד : ריווע.

ר ב ס ע נ ד ע ר : רבֿקה הייסט דאָס.

מ אַ ד אַ ם ג אַ ל ד : ריווע? רבֿקה? ניט שיין!... רעוועקע, רע־וועטשקע — זאָל זי הייסן רעוועטשקע.

י ו כ ב ד : איר ווילט רעוועטשקע, זאָל זײַן רעוועטשקע! ווער קאָן אײַך זאָגן אַ דעה? זי איז דאָך אײַערע...

ר ב ס ע נ ד ע ר : מײַנע ווערטער. אַבי ס׳זאָל איר זײַן גוט און קיין זאַך ניט פֿעלן. לא המדרש עיקר, אלא המעשה.

מ אַ ד אַ ם ג אַ ל ד : דאָס ווענדט זיך אָן איר. וועט זי זײַן גוט, וועט איר זײַן גוט; וועט זי זײַן שלעכט, וועט איר זײַן שלעכט.

ד נ י א ל : (כאַפּט אונטער). וועט זי דינען גוט, וועט איר זײַן גוט; וועט זי דינען שלעכט, וועט איר זײַן שלעכט. (טוט אַ ווונק צו הערצן און צו ריקלען).

ה ע ר ץ און ר י ק ל : (ביידע אײנאײנעם). וועט זי דינען גוט, וועט איר זײַן גוט; וועט זי דינען שלעכט, וועט איר זײַן שלעכט.

הערץ: (באַזונדער, אָפּ אַ זײַט). אַזאַ יאָר אַף זיי!

מאַדאַם גאָלד: מײַנע מענטשן האָבן זיך נאָך קיינמאָל אַף מיר ניט באַקלאָגט.

דניאל: אונדזערע מענטשן האָבן זיך נאָך קיינמאָל ניט באַ־קלאָגט! (ווינקט צו הערצן און צו ריקלען).

הערץ און ריקל: (ביידע אינאײַנעם). קיינמאָל ניט באַ־קלאָגט זיך נאָך.

הערץ: (באַזונדער אָפּ אַ זײַט). אַזויפיל מכות זיי!

מאַדאַם גאָלד: באַ מיר, עס קומט אונטער אַ יום־טוב, אַז אימענינעס, נעם איך און אַלע מענטשן מתנות.

דניאל: דאָ באַקומען אַלע מענטשן מתנות! (ווינקט צו הערצן און צו ריקלען).

הערץ און ריקל: מיר באַקומען אַלעמאָל מתנות!

הערץ: (באַזונדער, אָפּ אַ זײַט). ניט מער זאָלן זיי פאַרמאָגן!

רעוועטשקע: צו וואָס מתנות? מתנות איז ניט נייטיק...

יוכבד: (צו דער טאָכטער, מיט אַ צי באַם אָרבל). ריוועלע, וואָס טוסטו? דו דאַרפסט שווײַגן!

רב סענדער: מײַנע ווערטער. יפה שתיקה...

הערץ: (אָפּ אַ זײַט). דער ייִד רעדט, אַפּנים, תרגום־לשון...

מאַדאַם גאָלד: און דאָס, וואָס זי קאָן שרײַבן, איז זייער גוט. עס מאַכט זיך אַמאָל, מע דאַרף פאַרשרײַבן דאָס גרעט פון דעם בוידעם, וואָרעם מע טראָגט, מע שלעפּט, מע גנבעט.

דניאל: מע גנבעט! (ווינקט צו הערצן און צו ריקלען).

הערץ און ריקל: נאָך אַ מין גנבענען!

הערץ: (באַזונדער אָפּ אַ זײַט). אַז אַך און ווי איז צו די גנבים!

מאַדאַם גאָלד: (צו רעוועטשקען). עס אַפּ און נעם זיך צו דער אַרבעט. (צו דניאלן). דניאל! זאָלסט אַכטונג געבן צו די פערד, צי מען גיט זיי האָבער, צי מע שרײַבט גלאַט אַזוי אַ גוט יאָר. זיי האָבן זייער ליב שרײַבן חשבונות... (מאַדאַם גאָלד אַפּ. נאָך דער מאַדאַמס אַפּגאַנג ווערט אַן אַנדערע שטימונג: דניאל טוט אָן די ברילן, ווערט מיט אַ קאָפּ העכער, זעצט זיך אַוועק אין זײַן גרויסן שטול, שרײַבט. ריקל גיט אויף צום טיש. די געסט עסן. הערץ עסט מיט זיי. עס הערט זיך פון אויבן אַ קול: „דניאל"! „דניאל"!...)

דניאל: (וואַרפט אַראָפּ די ברילן, ווערט מיט אַ קאָפּ קלענער, פאַרשפּילעט זיך, גייט אָפּ די טרעפּ). באַלד! באַלד! איך גיי! איך גיי! (דניאל אַפּ).

ריקל: (דערלאַנגט צום טיש). עסט, מײַנע ליבע געסט!

יוכבד: ווער איז דער בייזער ייִד, אַט דער, וואָס מע רופט אים דניאל? אַט איז ער גרויס און אַט איז ער קליין...

ה ע ר ץ : דאָס איז אונדזער חצי באַלעבאָס.
ר ב ס ע נ ד ע ר : (לייגט אַוועק דעם לעפֿל). חצי וואָס?
ר י ק ל : דאָס איז אונדזער עקאָנאָם; ער האָט צו שאַפֿן אויף אַלע „מענטשן“. דורך זײַן האַנט נעמען מיר וואָס אונדז קומט... זײַט אַיר, הייסט דאָס, טאַקע נאָענטע קרובים מיט אונדזערע באַלעבאַטים?
י ו כ ב ד : ניט שטאַרק נאָענט. נאָר מיר גערעכנט זיך אַן שטיקעלע פֿרײַנטלעך.
ר ב ס ע נ ד ע ר : שני שבשלישים. איר ווילט וויסן, ווי אַזוי? (לייגט אַוועק דעם לעפֿל). אָט וועל איך אײַך אויסרעכענען.
ה ע ר ץ : מהכתיתי, רעכנט אונדז אויס, ס'איז כדאי צו וויסן. (עסט). אַ מענטש דאַרף אַלצדינג וויסן וואָס אויף דער וועלט טוט זיך. (עסט.)
ר ב ס ע נ ד ע ר : מײַן פֿעטער, דאָס הייסט אונדזער ביידנס פֿעטער, — מחמת איך מיט מײַן ווײַב זײַנען אויך אייגענע געשוויסטערקינדלעך, — האָבן זיך אָנגעקערט מיט אײַער מאַדאַמס מומע שוועסטער און ברודער. הײַנט פֿאַרשטייט איר שוין? (נעמט זיך צום עסן).
י ו כ ב ד : פּונקט קאַפּויר! (לייגט אַפּ דעם לעפֿל). אונדזער מומע מיט אײַער מאַדאַמס פֿעטער זײַנען געווען שוועסטער און ברודער.
ר ב ס ע נ ד ע ר : (לייגט אַפּ דעם לעפֿל). מײַנע ווערטער! ווי אַזוי האָב איך דען געזאָגט?
ה ע ר ץ : (צו יוכבדן). ווי אַזוי האָבן זיי דען געזאָגט? (עסט).
י ו כ ב ד : (לייגט אַפּ דעם לעפֿל). דו האָסט געזאָגט, אַז אונדזער פֿעטער מיט איר מומע...
ר ב ס ע נ ד ע ר : (לייגט אַפּ דעם לעפֿל, ווערט אין כעס). איך האָב געזאָגט? ווי האָב איך געקענט אַזעלכעס זאָגן?
ה ע ר ץ : (צו יוכבדן). ווי האָבן זיי געקאָנט אַזעלכעס זאָגן? (עסט).
י ו כ ב ד : (לייגט אַפּ דעם לעפֿל, רעדט צו דער טאָכטער): נו? האָט ער ניט געזאָגט אַזוי? זאָג שוין דו, ריוועלע, וואָס שווײַגסטו?
ר ע ו ו ע ט ש ק ע : וואָס איז דער אונטערשייד, אַזוי געזאָגט, אָדער אַזוי געזאָגט? עסט בעסער, איר האָט שוין אַ בעת־לעת ניט געגעסן...
ה ע ר ץ : (צו רב סענדערן). אײַער טאָכטער איז גערעכט, לאָמיך האָבן אַזאַ יאָר! פֿאַרן עסן, זאָגט מען, גייט קיין טאַנץ ניט... הכּלל. זײַט איר, הייסט דאָס, אייגענע. וואָס־זשע? זיי האָבן אײַך טאַקע געשריבן, איר זאָלט קומען צו פֿאָרן?
ר ב ס ע נ ד ע ר : חס ושלום! מיר זײַנען אַליין געקומען צו פֿאָרן, געבראַכט אַהער די טאָכטער זוכן אַן אָרט. דערווײַל האָבן מיר זיך דערמאָנט, אַז מיר האָבן דאָ רײַכע קרובים, זײַנען מיר געקומען צו גיין. תּחילת האָבן זיי אונדז אַפֿילו ניט דערקענט...
י ו כ ב ד : פֿון וואַנען זאָלן זיי אונדז קענען? יענע זײַנען, קיין

עין־הרע, אזוי רייד! מיליאָנטשוקעס! (עס הערט זיך אַ קלינגען פון אויבן).

הערץ: דאָס מיינט מען מיך! זיי לאָזן דען אָפּעסן? (עסט גייער־דיק, אַזוי ווי אַ הונט מוז מען כאַפּן און ווערגן זיך, דערנאָרגן זאָלן זיי ווערן! (אָפּ).

ריקל: (צו יוכבדן). קומט דאָך אויס, אַז איר זייט טאָקע עפּעס גאַר...

יוכבד: וואָס דען דאָס איר געמיינט? אונדזער משפּחה זיינען לויטער באַלעבאַטים. אונדזער משפּחה...

רעוועטשקע: וואָס דאַרפן זיי וויסן די משפּחה? דו טוסט מיט מיר אַ שידוך?

יוכבד: וואָס דען? זיי דאַרפן וויסן אַלצדינג. זאָלן זיי ניט מיינען, אַז דו ביסט גלאַט אַזוי אַ „מענטש", גלייך מיט אַלע „מענטשן".

רעוועטשקע: מאַמע! ס'איז נאָר שווער ביז מע פועלט בײַ זיך צו זיין בײַ יענעם; נאָר קוים האָב איך מיך געשטעלט, בין איך גלייך מיט אַלע... (אַפּגעגעסן, נעמט זיך צו צו אַרבעט, וואַשט און ווישט די טעלער).

רב סענדער: (בענטשט מיט אַ ניגון, מאַכט מיטן קאָפּ). או־הום... אמת, אמת... „על הארץ ועל המזון... רחם נא..." (שאָקלט זיך).

ליזאַ: (קומט פון דרויסן, ברעכט די הענט, גייט צו צום רויטן קעסטל, זעצט זיך אַנטקעגן, שפּאַרט אָן דעם קאָפּ אָפּ דער האַנט)

רעוועטשקע: ווער איז אָט דאָס מיידל?

ריקל: דאָס איז אונדזער געוועזענע פּאָקאָיאָווקע... היינט ערשט האָט מען זי אָפּגעזאָגט...

רעוועטשקע: פאַרוואָס?

יוכבד: אַ באַווייזנע וואָס מען שאַפט אָפּ אַ „מענטשן"! זיי נעמען צו, זיי שאַפן אָפּ.

רב סענדער: (האַלט אין מיטן בענטשן). או־הום... או־הום... כתומר ביד היוצר... „הר־חמן..."

ריקל: (צו יוכבדן). וואָס זאָגט איַער מאַן?

יוכבד: (צו ריקלען). איר וועט ניט פאַרשטיין. ס'איז פון דער גמרא. (דניאל קומט אָן פון אויבן).

דניאל: (גייט אַרום הין און צוריק אַ מינוט אָן ווערטער. שטעלט זיך אָנווער אַקעגן ליזאַ. רעדט שטיל). אומגליקלעכע וואָס דו ביסט!... זאָלסט מיר געוועזן זאָגן פריִער כאָטש, פאַרברענט זאָל דאָס ווערן!... קום אַהער!... (ליזאַ גייט צו. ער זעצט זיך צוריק צום בריוו). אָט דאָ האָסטו איר אַדרעס... אהין זאָלסטו צופאָרן... וועסט לאָזן גריסן פון מיר. וועסט זאָגן, איך וועל דאָרט זיין אפשר היינט נאָך, אויב איך וועל קאָנען, אָניט — איז מאָרגן... אומגליקלעכע וואָס איר זייט... (ליזאַ גייט צום רויטן קעסטל, עפנט אויף, זוכט עפּעס און פאַרשליסט צוריק).

ר ב ס ע נ ד ע ר: (האָט אָפּגעבענטשט, שטייט אויף פֿון טיש, ווישט זיך אָפּ די הענט אין דער קאַפּאָטע, גייט צו צו דניאלן). נאָט אײַך אַ שלום־עליכם. איך האָב געהערט, איר זײַט דאָ דער צווייטער בעל־באָס...

ד נ י א ל: (טוט אָן די ברילן, ווערט מיט אַ קאָפּ העכער). וואָס וועט איר זאָגן?

ר ב ס ע נ ד ע ר: גאָרניט. איך האָב אײַך נאָר געוואָלט בעטן, איר זאָלט אַכטונג געבן אויף אונדזער קינד, השגחה געבן.

ד נ י א ל: אַכטונג געבן? השגחה געבן? (קוקט אויף איר און אויף ליזאַן). אַכטונג געבן אויף אײַער קינד? (זיפֿצט). יאָ־אַ־אָ! אַכטונג געבן, אַכטונג געבן.

י ו כ ב ד: זי איז בײַ אונדז טײַער... זי איז חלילה ניט קיין בת־יחידה, נאָר זי איז די עלטערע בײַ אונדז און סאַמע די געראָטענע... איך בעט אײַך, גיט אַכטונג...

ר ע וו ע ט ש ק ע: אויף מיר דאַרף מען ניט אַכטונג געבן; איך קאָן, ברוך השם, מײַן שטעטל אַליין באַשטיין...

י ו כ ב ד: (צו דער טאָכטער). נאַרעלע וואָס דו ביסט! (צו דניאלן). איר פֿאַרשטייט... אַ שיין מיידל אין דער פֿרעמד...

ד נ י א ל: אַ שיין מיידל אין דער פֿרעמד... (קוקט אויף איר און אויף ליזאַן). דאָס איז דווקא פֿון די קליינע מעלות...

ר ע וו ע ט ש ק ע: מאַמע! דאָגה ניט פֿאַר מיר. קיינער וועט מיך ניט אויסכאַפּן. איך בין ניט אַלט קיין צען יאָר...

י ו כ ב ד: (צו ריקלען). וואָס זאָגט איר אויף אירט קיין עין־הרע, אַ בר־דעת! (צום מאַן). סענדער, טו דיך אָן, מיר דאַרפֿן פֿאָרן. (צו דער טאָכטער). זײַ געזונט, ריוועלע, שאָנעווע דיך, וועט דיר זײַן, אם ירצה השם, גוט, בעסער ווי אינדערהיים.

ר ב ס ע נ ד ע ר: מײַנע ווערטער: הכּל תּלוי במזל... (צו דניאלן) זײַט געזונט, רב דניאל, און גיט השגחה אויף מײַן קינד. (זיפֿצט).

ד נ י א ל: געבן השגחה אויף אײַער קינד... יאָ־אַ־אָ! געבן אַכטונג אויף אײַער קינד. (רעוועטשקע באַגלייט איר פֿאָטער און מוטער ביז אויף יענער זײַט טיר, קומט צוריק און נעמט זיך ווידער צו דער אַרבעט. — רב סענדער און יוכבד אָפּ. — פֿון אויבן, פֿון די טרעפּ, קומט אַן הערץ).

ה ע ר ץ: די מאַדאַם האָט געהייסן שפּאַנען אַ וואָגן און אַרויס־באַגלייטן אונדזער ליזאַן מיט כּבוד. (נעמט זיך צום רויטן קעסטל. צו דניאלן). און אײַך האָט מען געלאָזט בעטן מחילה אַרויף. נאַטאַן מאַר־סעיעוויטש וויל אײַך זען וועגן די פֿערד.

ד נ י א ל: ווידער פֿערד! ער האָט מיך שוין פֿאַרמוטשעט מיט די פֿערד! אַ פֿערד איז בײַ זיי טײַערער פֿון אַ מענטשן! (לאָזט זיך גיין). פֿאַרברענט זאָל דאָס ווערן! (דניאל אָפּ).

ה ע ר ץ: כאַ־כאַ־כאַ! דעם ערגסטן הונט קומט אַן דער בעסטער

ביסן... (צו ליזאַן). מיך האָסטו ניט געוואָלט פאַר קיין חתן, ניין? שטייט דיר ניט אָן דער יחוס! דערפאַר, ווייל איך בין אַ „מענטש"? אוודאי איז אַ באַלעבאָס בעסער פון אַ „מענטשן". נאָר אַז די „מענטשן" וועלן אָנהייבן חתונה האָבן פאַר די באַלעבאַטים, און די באַלעבאַטים פאַר די „מענטשן", הײַנט וואָס פאַר אַ פּנים וועט דעמאָלט האָבן די וועלט?

ר י ק ל : (צו הערצן). טאָמער וואָלסטו שוין אײַנגענומען אַ ביסל שטומעניש, דו משומד איינער? אַ מענטש איז געבעך אַזוי אומגליקלעך, קומט ער צו גיין מיט אַ מענה לשון!

ל י ז אַ : (פאַלט צו מיט אַ געוויין צו ריקלען). מאַמע מײַנע טײַערע!

ר ע וו ע ט ש ק ע : (צו הערצן). וואָס וויינט זי?

ה ע ר ץ : זי האָט זיך דערמאָנט אַ וויינענדיקס.

ר ע וו ע ט ש ק ע : (צו ריקלען). וואָס וויינט זי?

ר י ק ל : ס'איז איר אָנגעזאָלעט אױפן האַרצן, וויינט זי.

ר ע וו ע ט ש ק ע : (גייט צו צו ליזאַן). וואָס איז אײַך? (ברעכט די הענט). זאָגט מיר...

ל י ז אַ : (ברעכט די הענט). אוי, זאָל אײַך גאָט היטן... איר זאָלט ניט וויסן דאָס, וואָס איך!... (קוקט אַרויף אָף די טרעפּ אַ ווײַלע, מיט טרערן פולע אויגן, פאַלט צו ריקלען אָף די הענט, וויינט ווי אַ קינד). זײַט געזונט, מאַמע מײַנע געטרײַע!... איר זײַט מיר געווען אַ מאַמע!..

ר י ק ל : (גלעט ליזאַן איבערן קאָפּ). נו, גענוג, גענוג וויינען, קינד! ס'אַ גאָטס זאַך, אַ גאָטס זאַך... פאַר געזונט. זאָל דיר גאָט באַגליקן, ווי דו ווינטשסט זיך אַליין... אוודאי, ווען דו זאָלסט מיך פאָלגן!... פאַר געזונט!... (קאָן ניט ריידן מער. באַהאַלט דאָס פּנים אין פאַרטעך. עס הערט זיך אַ צוגעפאָרענע פור. הערץ טוט אַ כאַפּ דאָס רויטע קעסטל אָף די פּלייצעס. אָף זײַנע אויגן שטייען טרערן. ער מאַכט זיך פריילעך).

ה ע ר ץ : דאָס קעסטל איז, קיין עין־הרע, גוט געפּאַקט. אַפּנים, קיינמאָל ניט געקרענקט... (טראָגט דאָס אַרויס פון דער טיר. ליזאַ גייט נאָך מיט אַ געוויין, ברעכט די הענט, קוקט צום לעצטן מאָל אַרויף, אָף די טרעפּ. ריקל וויינט אין פאַרטעך. רעוועטשקע באַטראַכט אַלעמען, הערט ניט אויף צו אַרבעטן).

ר י ק ל : (צו זיך אַליין). אָט־אַזוי־אַ באַגייט מען זיך מיט אַ „מענטשן". אַ „מענטש" און אַ הונט איז בײַ זיי אַלץ איין שוואַרץ יאָר... אַ מצווה אָף איר — אַליין שולדיק... אַ „מענטש" דאַרף געדענקען, אַז ער איז ניט מער ווי אַ „מענטש"!... (צו רעוועטשקען). הערסטו מיידל? אַז דו וועסט זײַן דאָרטן (ווײַזט איר אַרויף, אָף די טרעפּ), זאָלסטו אין זינען האָבן, אַז דו ביסט אַ „מענטש", און אַז דײַן אָרט איז אָט־אָ־דאָ...

ה ע ר ץ : (קומט צוריק פון דרויסן מיט רויטע אויגן). ווינציקער באַ אונדז מיט אַ „מענטשן"... (צו ריקלען). מיך פאַרדריסט נאָר איין זאַך: גענוג זיי זינדיקן, לייגן זיי נאָך אַרויף די באַד אָף יענעם...

רעוועטשקע: אט דאס מיידל האט עפּעס געזינדיקט? מע האט זי געכאַפּט מיט אַ גנבה? (ריקל און הערץ שיסן אויס ביידע אין אַ געלעכטער).

ריקל: (צו רעוועטשקען). ביסט נאָך גאר אַ ציגעלע, ווי איך זע אַרויס!

הערץ: אַ תמעוואַטע מיידל. אַ וויל מיידל, ווי איך בין אַ מענטש! איך האָב ליב אַזעלכע מיידלעך!... (וויל געבן רעוועטשקען אַ גלעט אין בעקל. ריקל גיט אים איבער די הענט).

ריקל: אַז הענט! ביסט ניט נאָטאַן מאַיסעיעוויטש...

הערץ: גערעכט! זיי (ווײַזט אַרויף) מעגן אַלצדינג, מיר טאָרן ניט.

ריקל: זיי זײַנען באַלעבאַטים, מיר זײַנען „מענטשן"...

הערץ: הערט איר, ריקל סערדצע? איך האָב שוין אַ צײַט ניט געהאַלטן די כלי. די פינגער זײַנען מיר שוין פאַרקליאַקנעט, צו אַלדי שוואַרצע יאָר! מע דאַרף אַרויסנעמען דעם אינסטרומענט. (נעמט אַרויס פון אונטערן בעט די גיטאַרע). ס'איז פּאַסקודנע אויפן האַרצן, דאַרף מען צעטרײַבן אַ ביסל די מחשבות... שפּילן אַ פריילעכס... וואָס זאָל איך אײַך שפּילן? (שטעלט אָן די גיטאַרע). מיר אַז מע הערט שפּילן, ווערט מען די כפרה!... (קוקט אויף רעוועטשקען און ווינקט אויף איר מיט די אויגן). איך וואָלט אַ בעלן געווען, אַז אַלע שיינע מיידלעך מיט אַלע שיינע ווײַבלעך זאָלן מיך הערן... ריקל־קרוין! וואָס זאָל איך אײַך זינגען אַזעלכעס, ס'זאָל אײַך נעמען?

ריקל: נעמען זאָל דיך שוין — ווייסטו וועך? זינג אונדז אַ ייִדיש לידל — און אַ סוף.

הערץ: אַ ייִדיש ווילט איר? וועל איך אײַך זינגען יקום פורקן! (שפּילט און זינגט אַ פריילעכס, קלאַפּט מיטן פוס און מאַכט מיטן קאָפּ).

יקום פורקן —
חיים, שמעיה,
חנא וחסדא!
בערל איז דאָ?
דאָ — דאָ — דאָ!
שמערל איז דאָ?
דאָ — דאָ — דאָ!
אוי־ווײַ, בערל,
אוי־זשע, שמערל!
בערל, שמערל,
חיים, שמעיה,
חנא וחסדא, —
דאָ — דאָ — דאָ!
יאָקל איז דאָ?

טאָדרעס איז דאָ?
דאָ — דאָ — דאָ!
אוי־ווײ, בערל!
אוי־זשע, שמערל!
אוי־זשע, יאָקל!
אוי־זשע, טאָדרעס!
בערל, שמערל,
חיים, שמעיה,
יאָקל, טאָדרעס,
חנא וחסדא!...
געצל איז דאָ?
דאָ — דאָ — דאָ!
פײַוול איז דאָ?
דאָ — דאָ — דאָ!
אוי־ווײ, בערל!
אוי־זשע, שמערל!...

(וואָס ווײַטער ווערט דאָס שפּילן אַלץ שטאַרקער און פֿריילעכער. הערץ קאָכט זיך, ריקל און רעוועטשקע קאַטשען זיך פֿאַר געלעכטער, באַמערקן ניט, אַז פֿון דער דרויסן־טיר איז אַרײַנגעקומען ריקלס מאַן — פ י ש ל).

פ י ש ל : (קומט אַן מיט שטילע טריט, שטייט און הערט, ווי הערץ קאָכט זיך אײַנעם לידל און ווי ריקל מיט רעוועטשקען לאַכן, טוט אַ הוסט). קיין עין־הרע, באַ אײַך פֿריילעך! גוט יום־טוב אײַך!

ה ע ר ץ : גוט יאָר. ניטאָ וואָס צו טאָן, שפּילט מען אַ ביסל אויף אינסטרומענט.

פ י ש ל : (אויפגעבראַכט). ניטאָ וואָס צו טאָן, שלאָגט מען זיך קאָפּ אָן וואַנט! (צום ווײַב). פֿרעגט נאָר ניט אויף קינד, וואָס סע מאַכט? אַבי ס'איז דאַנקען גאָט, דאָ אַ גיטאַרע, און אָט דער פּוסטעקראַט ברעמזעט אויף איר!

ר י ק ל : זע נאָר, זעץ דיך אַוועק פֿריִער, רו זיך אָפּ. (הערץ טראָגט אים אונטער אַ בענקל).

פ י ש ל : (קוקט אויף הערצן, ווי אַ גזלן, וויל זיך ניט זעצן אויף דעם בענקל, וואָס הערץ האָט אים אונטערגעטראָגן, טוט דאָס אַ וואָרף אָפּ. נעמט זיך אַן אַנדער בענקל, זעצט זיך אַוועק). זאָג מיר נאָר, דו פֿאַרנאַטער, דו שמינדער בגען, דו גרינער אַגרעס, דו פֿוילע קיסליצע! וואָס ביסטו מיר אַ רב שמעלקע מיט מײַן ווײַב, וואָס דו אונטערהאַלטסט זי מיט לידלעך און מיט אינסטרומענטן?

ה ע ר ץ : ערשטנס, אונטערהאַלט איך ניט נאָר אײַער ווײַב אַליין. צוליב כבוד פֿאַר איר. און צווייטנס, דאַרף מען ניט פֿאַרגעסן, אַז מע

אין באַ יענעם אַ „מענטש", איז נישטאָ קיין מאַן, נישטאָ קיין ווײַב, נישטאָ קיין שוועסטער, נישטאָ קיין ברודער.

פּ י ש ל : אַזוי גאָר? הפקר ציבעלעס?

ה ע ר ץ : וואָס דען? הוליע קבצן! ס'איז היינט אַ פרײַע וועלט!

ר י ק ל : (צום מאַן). ווייס איך, וואָס ער זועט דיר דערציילן, אַט דער חושים!

פּ י ש ל : (אויסער זיך). וואָס פאַר אַ חושים איז ער? ער איז נישט קיין חושים; ער איז אַן אויסגעלאַזענער יונג, אַ הולטײַ, אַ שמדיל־ניק, אַ כל־בוניק מיט אויסגעדרייטע וואָנצעס, וואָס פאַרדרייט דעם קאָפּ פרעמדע ווײַבלעך מיט נאַרישע מיידלעך!

ה ע ר ץ : זעט נאַר! איך בין שולדיק, אַז אַלע מיידלעך מיט אַלע ווײַבלעך זײַנען נאָך מיר די כפּרה!

ר י ק ל : די כפּרה מענטשן שוין זײַן פאַר אַלע יידן! שלים־מזל!

ה ע ר ץ : מע טוט זיך אַ ביסל! למאי דאַרטן? (ווײַזט מיט די אויגן אַרויף). וואָס איך זע מיר דאָרטן אַז — טאַטעניו! נישטאָ קיין מאַן, נישטאָ קיין ווײַב, מײַנס און דײַנס — שותפותדיקס... וואָס דאַרפט איך מער — איך האָב אַליין געזען, ווי אונדזער מחותן האָט אַרומגענומען די מאַדאַם אַט אַזוי אַ, אַט וועל איך אײַך ווײַזן... (ציט אויס די הענט צו ריקלען).

ר י ק ל : (טוט אים אַ שלײַדער אָפּ פון זיך). מיטן קאָפּ אין דער ערד! (דניאל קומט אַן פון אויבן).

ד נ י א ל : (כאַפּט אָן הערצן פאַרן קאָלנער פון הינטן). אַט וועל איך דיר געבן אַ נעם אַרום, וועט דיר ווערן פינצטער אין די אויגן! גיי אַרויף, מע רופט דיך, פאַרברענט זאָל דאָס ווערן!

ה ע ר ץ : אַטאָ גיי איך. (צו פּישלען). זײַט געזונט, האָט אַ גוטן יאָריד!

פּ י ש ל : (צו הערצן פון דער ווײַטן). מיטן קאָפּ אין דער ערד! ברעך דיר אויס אַ פוס, אָדער אַהינצו אָדער צוריקוועגס! (הערץ אָפּ).

ד נ י א ל : (לייגט אויס אָפּן טיש געלט אין עטלעכע קופּקעלעך. רעדט צו פּישלען). איך דאַרפט נישט זײַן אַזוי דאַסיק פון דעם משוגענעם לײַט. זײַנע ווערטער האָבן אַ ממשות, פּונקט אַזוי ווי דער הונט בילט. (עפנט אויף דאָס טישקעסטל, נעמט אַרויס די ביכער).

פּ י ש ל : ניין. איך פאַרשטיי אַ מעשה? באַ זיי אַ „מענטש" האָט דען אַ ווערט פון אַ מענטשן? מע איז פאַרקויפט צו זיי. מע ווייס נישט פון קיין שבת, פון קיין יום־טוב. מע קוקט נישט אָן קיין ווײַב, קיין קינד. און טאָמער מאַכט זיך, מע כאַפּט זיך אַרויס איין מאָל אין אַ יובל, מע קומט צו גיין — טרעפט מען אים, אַט דעם שאַרלאַטאַן, ברעמזען אָפּן צימבל, און זיי שטייען, די טעלעצעס, און קוקן אויף זײַן בייז ווונ־דער!...

ד נ י א ל: נאַרישקייטן! (ציילט געלט און וואַרפט אַף ביינדלעך). נאַרישקייטן!...

ר י ק ל: (צו דניאלן). נו, זאָגט שוין איר אַליין!

פ י ש ל: (צו דניאלן). בײַ אײַך איז דאָס נאַרישקייטן, און בײַ מיר איז דאָס אַ וויטיק מיט אַ פּאַרדראָס! מע מעג טאָקע זײַן בײַ יענעם אַ „מענטש", אָבער אַ מענטש איז מען דאָך, און אַ מענטש האָט אַ גאַל מיט אַן אַמביציע! (שלאָגט זיך אין האַרצן).

ד נ י א ל: וואָסער אַמביציע? (וואַרפט אַף ביינדלעך). אַמבי־ציע!... אַ מענטש מיט אַמביציעס! ווי קומט צו אַ „מענטשן" אַמביציעס?

ר י ק ל: (צו דניאלן). זאָגט שוין איר אַליין טאָקע, אַמביציע גאָר!

פ י ש ל: אַוודאי אַמביציע! מע איז טאָקע ניט מער ווי אַ „מענטש" בײַ יענעם, אַ „מענטש" האָט אָבער אויך אַ נשמה! אַ גאַנצע וואָך איז מען אײַנגעשפּאַנט, ווי אַן אייזל, און טאָמער מאַכט זיך איין מאָל איז אַ דאָנערשטיק אַ האַלבע שעה, אַז מע כאַפּט זיך אַמאָל אַרויס זען זיך מיטן קינד, צי מיטן ווײַב, טרעפט מען זיך דער שוואַרץ יאָר ווייס מיט וועמען!... (וויקלט אויס פון אַ פּאַפּיר אַ שאַל, גיט ריקלען). נאַ, דאָס האָב איך דיר געקויפט אַ שאַל. קאָסט אַ דרײַערל. אַ מציאה פון אַ גנב!...

ר י ק ל: טאָקע? אוי, איך וועל דאָס אַוועקגעבן פייגעלען, זי גייט נעבעך נאַקעט... איך האָב זיך געזען מיט איר יענע וואָך אין מאַרק אַף אַ מינוט. ווײַזט אויס, אַז קיין האָניק לעקט זי דאָרט ניט... אַז אַך און ווי צו די יאָרן, אַז מע איז אַליין אַ „מענטש" בײַ יענעם און מע דאַרף נאָך האַלטן אַ קינד הינטער די אויגן. מע איז פאַרקויפט. (נעמט זיך צוריק צו דער אַרבעט).

פ י ש ל: פאַרקויפט? פונדעסטוועגן וואָלסטו נאָך געקאָנט אויס־פירן, מאָלט אײַך, זיך זען מיט איר אַ ביסל אָפטער. האָסט קיין צײַט ניט גיין צו איר? דו שלאָפסט אין שלייער? קאָן זי קומען צו דיר. מע טאָר זיך ניט דערווײַטערן פון אַ קינד.

ר י ק ל: אַט זאָגט ער מיר מוסר. דערווײַטערן זיך פון אַ קינד. די מאַדאַם וויל ניט וויסן פון קיין קינדער. די מאַדאַם האָט פײַנט אַ „מענטשן", וואָס האָט קינדער. דאָס ווייסטו, צי ניין?

פ י ש ל: זיי האָבן אַלע פײַנט! וואָלסט בעסער געזען אָפּגעבן זי אַהער, באַשטעלן פאַר אַ „מענטשן", זאָל זי זײַן מיט דיר...

ר י ק ל: דאָ? פאַר אַ „מענטשן" מיט מיר? אַ, ניט דערלעבן זאָל איך דאָס גאָר, רבונו של עולם! מײַן קינד זאָל איך אַוועקגעבן צו אָט די וועלף, ס'זאָל פון איר ווערן חלילה אַזאַ תכלית, ווי ס'איז געוואָרן פון פאַניטשקען, אָדער פון ליזאַן... (צום מאַן. זאָגט אים עפּעס אַפן אויער, ניט אַוועקלייגנדיק די אַרבעט).

פ י ש ל: (טוט אַ שפּרינג אַף). אַ כאַליערע! אַ מיתה משונה! זי־בעצן כאַליערעס! אַכצן מיתה משונה'ס! (מיט די קולאַקעס אַרויף אַף

די טרעפ). ס'זאל אײַך אנכאפּן און ס'זאל אײַך קײַקלען און אויסקײַקלען אײנציקווײַז, און ס'זאל ניט בלײַבן פון אײַך קײן שריד ופליט! ס'זאל א רוח אין אײַער... (עס הערט זיך פון די טרעפ אראפּ א פרויען־קול: „דניאל!" „דניאלי!").

ד נ י א ל : (ווערט מיט א קאפּ קלענער, שרײַט ארויף). איך גיי! איך גיי! (אין א זײַט, גײענדיק ארויף). אראפּ און ארויף! אראפּ און ארויף! פארברענט זאל דאס ווערן! (דניאל אפּ).

פ י ש ל : אומעטום דאס אײגענע!... (גלײַכט זיך אויס די בײנער, קלײַבט זיך גײן). דארט זוכט מען מיר שוין. מע שרײַט שוין: „פישל!" פון אלע זײַטן: „פישל! פישל!" פישלען זאל זיך זיי אין קאפּ, רבונו של עולם! ס'זאל זיך זיי אזוי גלוסטן צו לעבן אף דער וועלט, ווי מיר גלוסט זיך אוועקצוגײן פון דאנען, כאטש די גרויסע פארגעניגנס וואס מע האט. אז מע קומט אהער... (זיפצט). אד־אד־אד! מילא, אז מען איז „מענטשן" בא יענעם, דארף מען טאקע אזוי זײַן פארקויפט? אפּגעריסן מאן פון ווײַב, מאמע פון קינדער, שוועסטער פון ברידער... פע! א פּאסקודנע וועלט! (צו רעוועטשקען). הערסטו, מײדל! ביסט דאך א נײַע פּאקאיאווע מסתמא? דו ווערסט דאך אמאל חתונה האבן? גאט זאל דיך היטן, זאלסט זײַן נאך דער חתונה א „מענטש" בא יענעם! דעם דריטן טאג א שטיקל ברויט — אבי אליין. (צו ריקלען). און דו? מעגסט זײַן, נישקשה, א בײ־בעלע מער פונדערווײַטן מיט דעם מוזיקאנט, וואס האט ארויפגעדרייט די וואנצעם ארויף, ווי עפּעס רעכטס... א גוטן! (פישל אפּ).

ר י ק ל : (קוקט אים נאך א ווײַלע, צעלאכט זיך). אט וועל איך מיך גײן אוועקזעצן קלאגן אף חורבן בית־המקדש, כא־כא־כא!

ר ע וו ע ט ש ק ע : (איבערראשט). וואס לאכט איר?

ר י ק ל : וואס זאל איך וויינען?

ר ע וו ע ט ש ק ע : ער איז דען ניט גערעכט, אײַער מאן?

ר י ק ל : ווער זאגט דען, אז ער איז אומגערעכט?

ר ע וו ע ט ש ק ע : למאי־זשע טוט איר אים אן יסורים?

ר י ק ל : איך אים? וואס טו איך אים? וואס בין איך שולדיק, אז מיר זײַנען בײדע פארקויפטע מענטשן? פריער, מײדלווײַז, בין איך געווען אלע יארן א „מענטש" בא יענעם. געקליבן, געקליבן נדן, חתונה געהאט פאר אים, געזען, ס'איז קיין תכלית ניט, ער וועט זײַן בא יענעם א „מענטש", און איך וועל זיצן ווי א פּריצה מיט צונויפגעלײגטע הענט, האב איך מיך געשטעלט פאר א „מענטשן", און אז מײַן פייגעלע איז אונטערגעוואקסן, האב איך זי אויך באשטעלט פאר א „מענטשן"...

ר ע וו ע ט ש ק ע : פאר א „מענטשן"?

ר י ק ל : פאר א „מענטשן". מיר זײַנען „מענטשן", און אונדזערע קינדער זײַנען „מענטשן", און אונדזערע קינדס־קינדער, אפשר, וועלן אויך זײַן „מענטשן". שוין אזוי באשערט פון גאט, מיר זאלן זײַן „מענטשן"...

רעוועטשקע: באַשערט פון גאָט, מיר זאָלן זײַן „מענטשן“?

ריקל: נו, יאָ. נעם, למשל, אַט דו אַליין טאַקע. אַט ביסטו איצט אַ „מענטש“ באַ יענעם. וועסט אַנקלײַבן עטלעכע קערבלעך, וועסטו מסתמא חתונה האָבן אויך פאַר אַ „מענטשן“?

רעוועטשקע: פאַר וועמען זאָגט איר?

ריקל: פאַר אַ „מענטשן“.

רעוועטשקע: פאַר וועמען דען האָט אַ מענטש חתונה? ניט פאַר קיין מענטשן?

ריקל: (אַ פּלעסק מיט די הענט). אוי, ייִדן! איז דאָס מיידל נאַריש — מע קאָן בלײַבן אָן אַ בויד לאַכנדיק! (עס קומט אָן פון די טרעפּ הערץ מיט אַ פּאַק מלבושים).

הערץ: דער אַראָפּ, דער אַרויף! דער אַרויף, דער אַראָפּ! איך האָב עס געכאַפּט פון איר אַ פּעטשאַטעק! דניאל האָט זיך אויך ניט גענאַרט פון איר! פריִער פון אים, דערנאָך פון איר... דער אַראָפּ, דער אַרויף! דער אַרויף, דער אַראָפּ! (נעמט זיך צו די מלבושים, שפּײַט אָפּ בערשטל און בערשטלט). אַרויף און אַראָפּ! אַראָפּ און אַרויף!

ריקל: וואָס קאַיעט דאָס מיט זיי היינט ווי אַ קדחת!

הערץ: (בערשטלט). ווייס זיי דער רוח — אַרויף און אַראָפּ! אַראָפּ און אַרויף! מע ריכט זיך אַף געסט. די קראַקאָוועצקים דאַרפֿן באַלד זײַן. די מאַמע מיט דער טאָכטער. אַרויף און אַראָפּ! אַראָפּ און אַרויף! נאַטאַן מאַיסעיעוויטש האָט זיך אויסגעפּוצט ווי אַ מויד. ס'איז אַ סברה, אַז ס'וועט זײַן אַ שידוך. אַרויף און אַראָפּ! אַראָפּ און אַרויף! (צו רעוועטשקען). באַרישני, ביסט געבליבן אָן אַרבעט? עפּעס זיצסטו מיר, ווי אַ מחותנתטע אַף אַ פרעמדער חתונה? נשמה מײַנע, העלף מיר פּוצן די מלבושים, קעצעלע! (גיט איר דאָס בערשטל). אונדזער מאַדאַם האָט פּײַנט, אַז מע זיצט, ווי אַ פּריצה. זיצן, זאָגט זי, איז פאַר אַ „מענטשן“ אומגעזונט. (ער טוט זי אַ קניפּ אין בעקל). בעקלעך, ווי פּאַמפּעשקעס!

ריקל: (גיט אים איבער די הענט). אַזאַ, דו משומד! מיינט, ס'איז אים ליזאַ.

הערץ: מע דאַרף זיך אײַנגעווינען ביסלעכווײַז, איידער זי וועט קומען אַרויף און איידער אונדזער נאַטאַן מאַיסעיעוויטש וועט זיך מיט איר באַקענען... שאַט! אָן גייט פּאַניטשקע! אַ גאַסט!... ריקל, צעוואַרפט דעם אויוון! (עס קומט אָן פּאַניטשקע פון דרויסן, אָן אויסגעפּוצטע, אָן אונגעפּאַרבטע, פּאַלט ריקלען אַפן האַלדז).

פּאַניטשקע: באָן זשור, מאַדאַם!

ריקל: טו נאָר אַ קוק — אַגאַנצע פּריצה! פּאַניטשקע! פאַרוואָס זעט מען דיך ניט? די גאַנצע צײַט מורא געהאַט זיך באַווײַזן? ווו ביסטו אַצינד? וואָס מאַכסטו?

הערץ: זע נאָר, אין איין קלאַפּ, ווי די עשרת בני המן! לאָזט

איר איבערכאַפּן דעם אָטעם. (גיט איר די האַנט, טראָגט איר אונטער אַ בענקל).

פ אַ נ י ט ש ש ק ע : (צו הערצן). מערסי, מאַסיע! (פֿאַרנייגט זיך צו אים).

ה ע ר ץ : דו רעדסט שוין אַף פֿראַנצייזיש?

פ אַ נ י ט ש ש ק ע : כאַ־כאַ־כאַ! קיין אַנדער שפּראַך רייד איך נישט צינר, אַ חוץ פֿראַנצייזיש. באָן זשור, זשע ווּ פּרי, קעסקעסע דאָניי מאַא, קעלקזשאָז ערעוווּאַר ל׳אַרזשאַן מאַסיע — האַ? פֿאַרשטאַנען וואָס איך האָב דאָ געזאָגט?... איר קוקט אַף מיר און ווּנדערט זיך? בלאַטע! ס׳איז שוין ניט די פֿאַניטשקע וואָס אַמאָל!... אַטאַנדע! פֿאַניטשקע איז שוין מער ניט קיין „מענטש” בא יענעם! איך בין מיר אַליין פֿאַר זיך אַ „מענטש”!... וואָאַליאַ! (טוט אַ זעץ איבער דער קעשענע). כאַ־כאַ־כאַ! (צו רעוועטשקען). וואָס קוקסטו אַזוי אַף מיר מיט אָפֿענע אויגן? ווער ביסטו? אַ נייע פֿאַקאַיאַוועש? און ווּ איז ליזאַ?... (טוט אַ פֿייף און אַ מאַך מיט דער האַנט). דורכגעטריבן? כאַ־כאַ־כאַ! מיר איז בעסער פֿון אייַך אַלעמען! אַט־דאַ־אַ, טשאָרט פּאַבערי!... איך האָב מיר מיין שטוב, פֿיר צימער מיט אַ קיך, פּאַראָל דע אָנאָר, מיט אַ פֿולן קאַסטן מיט גרעט, מיט אַ פֿולע שאַפֿע מיט קליידער, און צירונג קעלקזשאָז דע מאַניפֿיק!... ערשט ניט לאַנג האָט מען בא מיר אָוועקגעגנבעט אַ פּאָר ברילּיאַנטענע אוירינגלעך, טאַקע מיינער אַ חתן, אַ טשערקעס פֿון קאַווקאַז מיט ברענענדיקע אויגן, כאַ־כאַ־כאַ!... זע נאַר, ווי זי קוקט אַף מיר!... (וויַיזט אַף רעוועטשקען).

ר י ק ל : (צו הערצן). זי איז מיר עפּעס צו פֿריילעך!

ה ע ר ץ : איך האָב מורא, אַז זי איז אונטערן גלעזל.

פ אַ נ י ט ש ש ק ע : סע נעפּאַ ווּרו! איך טרינק ניט! איך טרינק ניט קיין בראָנפֿן, איך טרינק וויַין! שאַמפּאַנסקאַיע, פּאַראָל דע אָנאָר!... (כאַפּט אַרויס אַ סיגאַרעטל, הערץ טראָגט אונטער פֿיַיער).

ה ע ר ץ : אַזוי? האָסטו שוין אַ חתן, פֿאַניטשקע?

פ אַ נ י ט ש ש ק ע : פֿאַשאָל! וואָסער פֿאַניטשקע? אוים פֿאַניטשקע! פֿאַניאַ יעפֿימאָוונאַ, טשאָרט פּאַבערי! אַלע אָפֿיצירן, פֿאַלקאָווניקעס, גענעראַלן — ווייסן נאָר פֿאַניאַ יעפֿימאָוונאַ, אי באַסטאַ!... פֿאַר פֿאַניאַ יעפֿימאָוונאַ האָבן זיך צוויי כּטודענטן געשלאָגן, פּאַראָל דע אָנאָר! מיך האָט מען אויך געשלאָגן, איר זעט? (פֿאַרקאַטשעט די אַרבל, וויַיזט אַ בלויען צייכן). נאַט, קוקט, טשאָרט וואָס פּאַבערי, כאַ־כאַ־כאַ!... (לאַכט היסטעריש).

ר י ק ל : (נעמט זי פֿאַר אַ האַנט, זעצט זי אַוועק באַם אויוון לעבן זיך). דערציייל נאָר, קינד, ווּ ביסטו געווען די גאַנצע צײַט? פֿאַרוואָס זעט מען דיך ניט?

פ אַ נ י ט ש ש ק ע : וואָס זאָל איך דערציילן? איך האָב שוין דאָ אויסדערציילט אַלצדינג!... נאָר וואָס דאָ טוט זיך (וויַיזט אַפֿן האַרצן)

— דאָס איז ניט קיינעמס עסק! כאַ־כאַ־כאַ!... און דאָרט אויבן וואָס הערט זיך? (באַווײַזט אַרויף אױף די טרעפּ). ליזאַן אַפּגעשאַפּט און די צו־גענומען?... (ווײַזט אויף רעוועטשקען). זיי שאַפן אָפּ און נעמען צו... אַלע מאָל נײַע „מענטשן"? אַלע מאָל נײַע מענטשן? כאַ־כאַ־כאַ! „מענטשן", כאַ־כאַ־כאַ!... וואָס האָט איר אַראָפּגעלאָזט די נעז אַלע? וואָס קוקט איר מיך אָן? וואָס איך לאַך, כאַ־כאַ־כאַ? ס'איז מיר גוט, לאַך איך!... כאַ־כאַ־כאַ! ס'זאָל זיי זײַן אַזוי גוט, ווי מיר! (ווײַזט אַרויף אויף די טרעפּ).

הערץ: אָמן!

פּאַניטשקע: כאָטש האַלב ווי מיר!

הערץ: אָמן יהא שמיה רבה!

פּאַניטשקע: דאָס האָב איך זיי, זיי צו פֿאַרדאַנקען מיט דעם גוטסקייט, וואָס מיר איז אַצינד, כאַ־כאַ־כאַ! ניט קיין טאָג, ניט קיין נאַכט, תמיד אויסגעפּוצט, תמיד אָנגעפּאַרבט, תמיד פֿריילעך! און מײַן ברודער? מײַן ברודער איז פֿאַר חרפּה אַוועק פֿון דאַנען. אַוועק, מע ווייס ניט וואוהין. ס'איז אַ סבֿרה, אַז ער זיצט... (רעדט שטיל). ער איז אַ פּאָ־ליטיטשעסקי. פֿריִער איז ער געווען אַ שטילינקער, איצט איז ער געוואָרן אַ פּאָליטיטשעסקי... פֿאַר בזיון, פֿאַר צרות... (פּויזע). אוי, האָט ער מיך אַמאָל ליב געהאַט! ליב געהאַט! ליב געהאַט! (צעוויינט זיך היסטעריש).

רעוועטשקע: (גייט צו צו איר, וויל זי באַרויִקן). וויינט ניט... וואָס איז אײַך? זאָגט, וואָס איז אײַך?...

ריקל: (וויינט אין פֿאַרטעך). אַזאַ סוף אַף אַלע אונדזערע שונאים!

פּאַניטשקע: (צו רעוועטשקען). אַוועקט! אַוועקט פֿון מיר! ריר מיך ניט אָן! דו ביסט אַ הייליקע!... איר קאָנט זיך נאָך אַלע אָנגע־מען פֿון מיר. כאַ־כאַ־כאַ! ווי מײַן חתן זאָגט... איך האָב אַ חתן אַ פּאָעט, אַ דיכטער, שרײַבט ער לידלעך, כאַ־כאַ־כאַ!

הערץ: וויפֿל חתנים זי האָט!

פּאַניטשקע: וויפֿל חתנים, זאָגסטו? און דו האָסט זיך ניט געשדכנט אַמאָל צו מיר, מאַן שער אַמי?... עי טי ראָזשאַ מיט די אויס־געדרייטע וואָנצעס, קום מיט מיר אַ וואַלס, סיל ווו פּלע! (כאַפּט הערצן פֿאַנצן. אויף די טרעפּ באַווײַזט זיך מאַדאַם גאָלד, נאָכדעם דניאל. מאַדאַם גאָלד שטייט אַ ווײַלע אויף די טרעפּ, קוקט זיך אײַן, דערקענט פּאַניטשקען).

מאַדאַם גאָלד: (שטאַרק איבערגערעגט). וואָס איז דאָס? בײַ מיר אין קיך?? מײַנע „מענטשן" זאָלן זיך דערלויבן??? מיט אַזאַ??? דניאל, הײַנטיקן טאָג זאָלן מיר אָפּגעשאַפּט ווערן אַלע „מענטשן"! דו דערהערסט? אַלע „מענטשן"!!

דניאל: (אײַנגעבויגן אין דרײַען). אַלע „מענטשן". אַלע „מענטשן"!...

פּאַניטשקע: (אַרויף צו דער מאַדאַם). דורכטרײַבן אַלע

„מענטשן"? אײך איז גרינג „מענטשן" צונעמען און „מענטשן" אפשאפן! איר ווארפט זיך מיט „מענטשן", מא שער מאדאם! אויב ס'איז איבער מיר, ארעוואר אוועק פלעזיר! (מאכט איר א קניקסן). גריסט אײער ערלעכן תכשיט נאטאן מאיסעיעוויטש. מיר וועלן זיך נאך אמאל באגעגענען מיט אים!... און איר ווארפט זיך נאר ניט אזוי מיט „מענטשן" מאדאם, ווארעם „מענטשן" זײנען אויך מענטשן, טשארט וואס פאבערי!..

מ א ד א ם ג א ל ד : (טופעט מיט די פיס). דניאל! וואס שטייסטו ווי א לײמענער גולם? ווארף זי ארויס! ווארף זיי אלעמען ארויס! אלעמען! אלע „מענטשן"! אין דער ערד ארײַן! אין דער ערד ארײַן די „מענטשן". איר מאכט מיר א תל פון מײַן שטוב! איר פארפאסקודיקט מיר מײַן שטוב!!!...

ד נ י א ל : (אראפ צום טיש, כאפט ארויס דאס געלט פון טישקעסטל מיט די פאפירן מיט די ביכלעך, טוט דאס א ווארף דער מאדאם צו די פיס אינאיינעם מיטן בינטל שליסלען, פארשפילעט זיך פון אויבן ביז אראפ). גענוג! גענוג האב איך געשוויגן, פארברענט זאל דאס ווערן! (צו די דינסטן הויך). איר מאכט זיי א תל פון זייער שטוב! איר פארפאסקודיקט זיי די שטוב! מיר, „מענטשן", פארפאסקודיקן זיי זייער שטוב!... טוט זיך אן! קומט! קומט אוועק פון דאנען! מיר טארן דא ניט זײַן! ווער זײַנען מיר? וואס זײַנען מיר? מיר זײַנען ערגער פון ערגער! מיר זײַנען גארניט! מיר זײַנען דער רוח ווייס וואס! מיר זײַנען „מענטשן"! „מענטשן" זײַנען מיר! (אויסער זיך, די אויגן אנגעגאסן, שרײַט הויך). מענטשן! מענטשן!...

פ א ר ה א נ ג.

געשריבן אין יאר 1907.

דאס גרויסע געווינס

א פאלקס־שפיל אין פיר אקטן

די פארשוינען:

שימעלע סאראקער, א שניידער בן שניידער, א מענטש אין די מיטעלע יארן, מיט א קול נגינה.

עטיע־מעניע, זיין ווייב. א טשיקאווע יידענע.

ביילקע, זייער טעכטערל. א מיידל א פארשוין.

קאפל פאלבאן **מאטל קאסאי**	שניידעריונגען. טשעפקע בחורים.

אסקאר סאלאמאנאוויטש (רב אשר) פײַן, א ייד, א נגיד, אן אריסטאקראט, מיט א בייכל און מיט א ליסינע.

גערטרודא וולאדימיראוונא (גאלדע) פײַן, זיין מאדאם, גרין ווי גראז.

סאלאמאן אסקאראוויטש פײַן, זייער זונדל, א שיינער יונג.

קאלטון, א פריקאזטשיק בא די פיינס. א בחור א פארזעעניש.

סאלאוויטשיק, א מאדנער שדכן מיט א קאפעלוש.

גאלדענטאלער, א דירעקטאר פון א באנק.

הימעלפארב, א בוכהאלטער. א מענטש מיט א צינגל.

ווינדארטשוק, א געוועזענער מוזיקאנט. א מענטש מיט געדאנקען.

רובינטשיק, א געוועזענער פאריקמאכער. זיינער א חבר.

פערל די מיטניטשקע, א יידענע וואס פארקויפט מעל און מאלט ווי א מיל.

מענדל דער לאקיי, א געוועזענער משרת, איצט א „לאקיי".

יוכבד די מויד, א שטובמיידל, א האנאריסטע נקבה.

א קצב, א באקאליישטשיק, גבאים פון תלמוד־תורה, הערן און דאמען, און גלאט יידן און ווייבער.

ארט — א יידישע שטאט אין דער אלטער היים. צייט — פאר דער מלחמה.

ערשטער אַקט

אַ גרויס חדר, אין בעל־מלאכהשן צושטאַנד מעבלירט. אַ לאַנגער טיש. אױפֿן טיש אַנגעװאָרפֿן שניט־סחורה, אַ גרויסע שער מיט אַ קרײַדל. בײַם טיש זיצן בײדע יונגען, מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י און ק אַ פּ ל פּ אַ ל־ ב אַ ן, פֿאַרטיפֿט אין דער אַרבעט און זיפֿצן. בײַם פֿענצטער שטײט אַ נײ־מאַשין. צװײ טירן: אײנע אין דרויסן אַרויס, די אַנדערע צו דער קיך.

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : אױף גױיִשע קעפּ! װאָס זיפֿצסטו, קאַפּל?

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : װאָס זיפֿצסטו, מאָטל? דו מעגסט?

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : לאָמיר זיך װעטן, אַז איך װײס, װאָס דו זיפֿצסט.

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : אַז דו װײסט, הײַנט װאָס פֿרעגסטו? (פּויזע).

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : קאַפּל! אַז דו װעסט מיר געבן דאָס װאָרט, אַז דו װעסט קײנעם ניט דערצײלן, װעל איך דיר עפּעס זאָגן.

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : (גיט אים די האַנט). אָט האָסטו מײַן האַנט.

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : (קוקט זיך אַרום). קאַפּל! ביז װאַנען װעלן מיר זיך שפּילן אין באַהעלטעניש? צו װאָס קאָמעדיעס? צײַט מיר זאָלן זיך דורכשמועסן... אײנמאָל פֿאַר אַלעמאָל — װאָס װעלן מיר דערמיט פּועלן? גאָרנישט מיט גאָרנישט. מיר בײדע האָבן ליב אײן מײדל, אַז דער רוח נעמט אונדז אַװעק!

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : דו מײנסט בײלקען? (לאָזט אַראָפּ די אויגן).

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : מיר פֿאַר דײַן שכל, ליכטיקער פּנים! װעמען דען מײן איך — דעם רבס טאָכטער? פֿאַרשטײט זיך, אַז איך מײן ניט קײן אַנדערע, נאָר אונדזער באַלעבאָס טעכטערל, בײלקען מײן איך... איז דאָך ממה־נפשך: אָדער איך, אָדער דו... בײדע קאָנען מיר דאָך פֿאַר אײן מײדל ניט חתונה האָבן... װי מײנסטו, קאַפּל?

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : איך מײן, אַז נײן.

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : אױף מיר אַזאַ יאָר, װאָס פֿאַר אַ שטיק חכם דו ביסט! װעמען, הײסט דאָס, זי האָט ליב, דעם װעט זי נעמען... איז דאָס קלאָר?

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : קלאָר, װי דער טאָג.

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : לעבן זאָלסטו מיר, ביסט קלוג, װי די װעלט! װאָס־זשע טוט מען אָבער, קאַפּל סערדצע, טאָמער האָט זי אונדז בײדן גלײַך ליב?

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן: נו יאָ, וואָס טוט מען דעמאָלט?

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י: אַט אַזוי האָב איך דיך ליב! דעמאָלט איז דאָ נאָר איין עצה.

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן: דהיינו, וואָס פאַר אַן עצה, מאַטל?

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י: מירן וואַרפן גורל, ציִען קניפּלעך. און וועמ ס'וועט אַרויסציִען דאָס קניפּל — דער וועט זיַין דער גליקלעכער... האָסטו עס צעקיַיט? (קאַפּל שאָקלט מיטן קאָפּ). אויב אַזוי, דאַרפן מיר זיך ביידע געבן תקיעת־כּף, אַז וואָס מיר האָבן אָפּגעמאַכט איז הייליק, און אַז מיר דאַרפן גיין ביידע האַנט באַ האַנט, זיך העלפן איינס דאָס אַנדערע אין אַ נויט און אַנווענדן אַלע מיטלען, אַז ביילקע זאָל זיַין אונ־דזערע... דאָס הייסט, זי זאָל זיַין מיַינע אָדער דיַינע! איז דאָס געמאַכט? גיב מיר נאָר דיַין יד! (קאַפּל ציט אים אויס די האַנט). גיב אַהער די מאָרדע, לאָם איך דיך כאַטש אַ קוש טאָן! (זיי צעקושן זיך מיט אַ פעטן הויכן סמאַצקעדיקן קוש. עס עפנט זיך די דרויסן־טיר און עס קומט אַן ב יי ל ק ע מיט אַ פּעקל סחורה, וויַיס גרעט. זי לייגט אַוועק דאָס פּעקל אויפן טיש, טוט אויס דאָס היטעלע, מאַכט צורעכט די האָר, גרייט זיך זעצן צו דער מאַשין).

ב יי ל ק ע: מאַטל קאַסאַי! קאַפּל פּאַלבאַן! וואָס זיצט איר, ווי די חתנים? פאַרוואָס צענעמט איר ניט דאָס פּעקל? (ביידע יונגען טוען זיך אַ וואָרף צום פּעקל. ביילקע צעלאַכט זיך).

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י: (צו ביילקען). ביילקע! מיר האָבן איַיך געוואָלט עפּעס פרעגן אַ זאַך.

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן: (זיפצט). יאָ, עפּעס אַ זאַך פרעגן.

ב יי ל ק ע: ביידע איין זאַך? צי יעדער באַזונדער אַ זאַך?

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י: ס'איז איין זאַך, נאָר עס געהער זיך אַן מיט יעדן באַזונדער... פון אונדז ביידן...

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן: טאַקע פון אונדז ביידן, הייסט עס...

ב יי ל ק ע: (פאַרשטעלט זיך די אויערן). טראַ־טאַ־טאַ־טאַ־טאַ! אַז אירט ריידן ביידע מיטאַמאָל!...

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י: (צו קאַפּלען). לאָז מיך — איכל ריידן.

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן: (צו מאַטלען). רייד דו, רייד!

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י: אוי, ביילקע! וואָס ווייסט איר?... מיר קלײַבן זיך שוין פון לאַנג!...

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן: (זיפצט). נאָך פון פאַראַיאָרן!...

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י: (צו קאַפּלען). שלאָג־זשע ניט איבער! ממה נפשך — אָדער איך, אָדער דו...

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן: (צו מאַטלען). נו, רייד, רייד! ווער לאָזט דיך ניט?

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י: (צו ביילקען). האָבן מיר געוואָלט פריִער אַ שמועס טאָן מיטן טאַטן...

ק א פ ל פ א ל ב א ן: מיטן באַלעבאָס, הייסט עס...

מ א ט ל ק א ס א י: (קוקט אויף קאַפּלען בייז). דערנאָך האָבן מיר זיך באַטראַכט — ניין, ס'טויג ניט: אויף צו פריִער דאַרפן מיר איבעררײדן מיט אײַך...

ק א פ ל פ א ל ב א ן: וואָרעם מיר ווייסן דאָך ניט, ווער פון אונדז ביידן...

מ א ט ל ק א ס א י: (צו קאַפּלען). וואָס־זשע כאַפּסטו בײַ מיר פונעם מויל?

ב יי ל ק ע: שאַ! ווייסט איר וואָס? לאָמיר גאָר וואַרפן גורל, ציִען קניפּלעך. (מאַכט אַ קניפּל אין נאָז־טיכל). ווער ס'וועט אַרויסציִען דאָס קניפּל, דער וועט ריידן.

מ א ט ל ק א ס א י: אוי! לעבן זאָלט איר, ביילקע, נשמה טײַערע! מיר האָבן טאַקע נאָרוואָס אָפּגערעדט צווישן אונדז ביידע, אַז מיר זאָלן ציִען קניפּלעך...

ק א פ ל פ א ל ב א ן: ניט אויף ריידן — אויף אַן אַנדער זאַך...

ב יי ל ק ע: אויף וואָסער זאַך?

ק א פ ל פ א ל ב א ן: אַז מיר... אַז איר...

מ א ט ל ק א ס א י: אַ ביסל אַ לשון! (קרימט אים איבער). אַז מיר... אַז איר!... אַט וועל איך...

ק א פ ל פ א ל ב א ן: נו, זאָג דו, זאָג!

מ א ט ל ק א ס א י: איז געבליבן בײַ אונדז אָפּגעמאַכט: אַזוי ווי מיר ווייסן ניט ווער, דאָס הייסט, וועמען, איך מיין, ווער וועמען... זאָלן מיר אויף צו פריִער וואַרפן גורל, ווער ס'וועט אַרויסציִען דאָס קניפּל, דער לאָז אײַך... מיין איך, דעם זאָלט איר... טפו — אַז ער לאָזט ניט ריידן!

ב יי ל ק ע: כאַ־כאַ־כאַ! (עס עפנט זיך די דרויסן־טיר און עס קאַטשעט זיך אַרײַן ע ט י ע ־ מ ע נ י ע מיט אַ גרויסן קאַשעק, אָנגעלאָדן מיט כל המינים גרינס פונעם מאַרק. די יונגען טוען זיך אַ וואָרף צו דער אַרבעט. ביילקע — צו דער מאַשין).

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: דער טאַטע נאָך ניטאָ? (נעמט זיך צום קאַשעק, ליידיקט אים אויס). אַ יקרות געוואָרן אויף קנאָבל — זאָל גאָט היטן! אַ שטיקל גליק כאַטש, וואָס ציבעלעס איז וואָלוול. און רייד מיט אים, זאָגט ער — דווקא קנאָבל! אַט איז ער, דער ברויטגעבער, מע זאָל דערמאָנען משיחן! (עס קומט אַן ש י מ ע ל ע ס אָ ר אַ ק ע ר מיט אַ מאָדנע גרויסן קאַשקעט אויפן קאָפּ און מיט אַן אַלטער געלער ריפּסענער קאַפּאָטע. ווי ער קומט אַרײַן וואַרפט ער אַראָפּ די קאַפּאָטע, בלײַבט מיט די ווײַסע אַרבל, און אַ ציצה פון טלית־קטן קוקט אַרויס פון אַ לײַבל, וואָס שפּילט אַ ראָלע פון אַ זשילעט, מיט גרויסע קעשעניעס און מיט נאָדלען אין דער רעכטער לאַץ. אין באָרד זעט זיך אַ ווײַסער פאָדעם. איבערן האַלדז הענגט בײַ אים אַ לאַנגע סאַנטימעטער־מאָס. אויף דער נאָז

טוט ער אן א פּאָר ברילן, אויפן קאָפּ — א יאַרמלקע, וואָס מע זעט זי קוים אַרויס פון די געדיכטע האָר, און ער נעמט זיך גלייך צו דער שער. מאַלט פריער מיטן קריידל אויף דער שוואַרצער מאַטעריע, וואָס ליגט גרייט אויפן טיש).

שימעלע סאַראַקער: (שניידנדיק, זינגט ער אונטער דער נאָז). עמך — אונדזער פאָלק, שער און אייזן — עמך!... (צום ווייב). וואָס האָסטו געזאָגט — משיח?...

עטיע־מעניע: (געבראַכט פון קיך א פּאָר טעפּלעך, זעצט זיך אַוועק אויף א זייט, שיילט קאַרטאָפלעס). איך זאָג, מע זאָל דערמאָנען משיחן. מע האָט גערעדט פון קנאָבל, ביסטו אַנגעקומען.

שימעלע סאַראַקער: (צייכנט מיטן קריידל). א סמיכות הפרשה! דערימאַד גייען די קאַטשקעס באַרוועס און גענדז אין פּלודערן... (די טאָכטער און די יונגען לאַכן).

עטיע־מעניע: (באַליידיקט). ער דרשנט, און זיי קוועלן אין. טאָמער ווייסטו, וואָס איז דער געלעכטער?

שימעלע סאַראַקער: וואָס־זשע? אַז מע רעדט פון קנאָבל, דערימאַד איז וואָס?

עטיע־מעניע: זאָג איך, אַז קנאָבל איז מיט גאָלד גלייך, און דו האָסט אַקוראַט ליב קנאָבל...

שימעלע סאַראַקער: דעריבער דאַרף קומען משיח? (קלאַפּט אין טיש). וווּ איז מיין שער? (געפינט די שער). די שער איז דאָ! (ער נעמט זיך מיט דער שער שניידן איבער די צייכנס, כאַפּט אַראָפּ אַלע מינוט די פּאַפּירענע מאָס פון האַלדז, זינגט בעת מעשה א לידל. ביידע יונגען און די טאָכטער האַלטן אונטער).

עטיע־מעניע: (זיפצט). אַט באַלד וועט קומען א זאַקיציע — דער שיינער פּריקאַזטשיק פונעם שיינעם באַלעבעסל, א כאַליערע זאָל קומען אויף זיין קאָפּ און אויפן באַלעבאָס הענט און פיס, און אויפן באַלע־באָס זונדל אויך א ביסל!... (ביידע יונגען לאַכן).

שימעלע סאַראַקער: וואָס האָסטו צום באַלעבאָס? וואָס איז ער שולדיק, אַז ער האָט א דירה און מיר זיצן אין איר? (צו די יונגען, וועלכע לאַכן). טאָמער וואָלט איר זיך גענומען בעסער צו די אייזנס? עס קומט באַלד צוגיין דעם באַלעבאָס זונדל געבן א מעסט אין דעם גאַרניטער... (די יונגען טוען זיך א נעם צו די אייזנס). איך האָב אים צוגעזאָגט אויף היינט, באַדאַרף מען האַלטן וואָרט. שימעלע סאַראַ־קער איז ניט פון יענע בעל־מלאכות, וואָס קאַטאַרע שער און אייזן אונ־דזער פאָלק עמך... (עס עפנט זיך די טיר און עס קומט אַריין סאַלאַמאַן פּיין, א גלאַטער, א ריינער, אין אויסגעפּוצטער פון קאָפּ ביז פיס, ווי א ליאַלקע. שימעלע סאַראַקער באַגעגנט אים מיט א שמייכל). מע זאָל דערמאָנען משיחן... נאָר וואָס גערעדט פון אייך.

ס אַ ל אָ מ אָ ן : (העכער האַלב גערעדט אַף רוסיש). ניעאוזשעלי? (קוקט אַף ביילקען). פּאַקראַיניי מיעריע, צו גוטן?

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : וואָס־זשע, צו בייזן וועט מען אײַך חלילה דערמאָנען? וואָס האָבן מיר צו אײַך?

ס אַ ל אָ מ אָ ן : (צו דער שנײַדערן). אַטשען ראַד! (צום שנײַדער). און וואָס הערט זיך, דאַראַגאַי סאַסיעד, וועגן מײַן ליעטני קאָסטיום?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : אײַער זומערדיקער קאָסטיום? הלוואי וואָלט איך שוין אַזוי זײַן באַוואָרנט מיט דירה־געלט צאָלן אײַער פּאַפּאַשע, ווי איר זײַט באַוואָרנט מיט אַ זומערדיקן גאַרניטער.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (צום מאַן). טאָמער וואָלסטו אים טאַקע געדבערט, אַז ער זאָל דברן זײַן אָבי, אַז דער אָבי זאָל דברן דעם שיינעם פּריקאַזטשיק, ער זאָל אַזוי גוט זײַן ניט דערקוטשען מיטן דירה־געלט?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (נעמט אַראָפּ פונעם פּלעקל אַ זו־מערדיקן, גאָר ניט קיין פאַרענדיקטן אָנצוג. צום ווײַב). הערסט דאָך, אַז ער איז מבין כל דיבור!... (ער מעסט אָן אַף סאַלאָמאָנען דעם ווײַסן פּיד־זשאַק). אַף מיר אַזאַ יאָר, ווי עס ליגט אַף אײַך אויסגעגאָסן! איך, אַז איך נעם זיך צו אַ שטיקל אַרבעט, זע איך, ס'זאָל זײַן עמך — שער און אײַזן אונדזער פאָלק! אַזאַ יאָר אַף מיר!

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : אָמן!

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (שפּיגלט זיך אין דעם פּידזשאַק). ב'וואָלט אַ בעלן געווען אין דעם קליידער־מאַגאַזין זאָל מען אײַך דער־לאַנגען אַזאַ מין שטיקל אַרבעט. נאָר ווי לאַנג קרענקען זיי! שער און אײַזן אונדזער פאָלק — עמך!

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : אָמן!

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (צום ווײַב). ברוך הוא וברוך שמו אָמן! ביסט אין שול להבדיל, וואָס דו האָסט זיך צעאָמנט?

ס אַ ל אָ מ אָ ן : קאָגדאַ־זשע?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : ווען אירט עס האָבן פּאַרטיק? הלוואי וואָלט איך שוין אַזוי גיך געווען פּאַרטיק מיט דירה־געלט, וואָס איך דאַרף צאָלן אײַער טאַטן, און אײַער אופּראַווליאַיושטשי דערקו־טשעט, לאָזט ניט לעבן!... אפשר וואָלט געווען אַ סברה, איר זאָלט אַ רייד טאָן מיט אײַער פּאַפּאַשע, אַז...

ס אַ ל אָ מ אָ ן : (שלאָגט אים איבער). עטאַ ניע מאָיאַ דיעלאַ...

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (צום ווײַב). ער זאָגט, ער מישט זיך ניט אין זײַן טאַטנס געשעפטן.

ס אַ ל אָ מ אָ ן : (צום שנײַדער און צו דער שנײַדערן. לאָזט ניט אַראָפּ קיין אויג פון ביילקען). דאַ סווידאַניאַ.

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (באַגלייט אים אַרויס, נייגט זיך). דאַ סווידאַניאַ, פּראַשטשאַיטיע, לאָזט גריסן אײַער פּאַפּאַשע. זאָגט אים,

אַז ער זאָל זײַן רויִק — כ'וועל אים מיט גאָטס הילף אײַנגיכן מסתמא אָפּצאָלן...

עטיע־מעניע: (שרײַט אים נאָך). און נאָך מיט גרויס דאַנק!...

סאַלאַמאַן: (אָראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, שוין בײַ דער טיר). עטאַ מעניאַ ניע קאָסאַיעטסיאַ. (אָפּ. — עס הערשט אַ קורצע אומאַנגענעמע שטילקײט. יעדער טוט זיך זײַן אַרבעט).

עטיע־מעניע: (שײלנדיק די קאַרטאָפּלעס). דער רוח וואָלט אים גענומען, ער זאָל זאָגן דאָרטן דעם פּאָפּאָשע אַ גוט וואָרט פאַר אונדז!...

מאָטל קאָסאָי: (פרעסנדיק). דאָס עפּעלע פאַלט ניט ווײַט פונעם ביימעלע...

קאָפּל פּאָלבאָן: (שפּײַט אָפּן פינגער און אָפּן פרעסל). בורזשוק בלײַבט בורזשוק...

שימעלע סאַראַקער: (לײגט אַוועק די שער. צו די יונגען). בורזשוק? איך וואָלט אַ בעלן געווען זען, וואָס וואָלט איר געזאָגט, האַלעדראַנצעס, ווען איר האָט אַ טאַטן רב אשר פײַן, צי וואָלט איר בעסער געווען? גלאַט אין דער וועלט אַרײַן — בורזשוק! עמך! (צום ווײַב). און דו פאַרנעמסט זיך אויך מיט „קריטיקעס", פּעטי־מעטי? (טוט אַ קוק אַרײַן צו איר אין טאָפּ אַרײַן). טוסט, דאַכט מיר, אַן אײדעלע אַרבעט — שײלסט קאַרטאָפּלעס — טאַ שײל! דו ווייסט דען אַן אַנדער מאכל אַ חוץ קאַרטאָפּלעס? (זינגט). זונטיק בולבעס! מאָנטיק בולבעס! דינסטיק בולבעס!...

עטיע־מעניע: שטײט אים ניט אָן! אפשר געבראָטענע טײַבעלעך מיט מאַרצעפּאַנעס? (הערט אויף צו שײלן די קאַרטאָפּלעס. נאָר זי בראָקט זײ אָף קלײנע שטיקלעך, איבערלײגנדיק פון אײן טאָפּ אין אַנדערן).

שימעלע סאַראַקער: וואָס־זשע מײנסטו? אַז גאָט וויל נאָר, קאָנען מיר נאָך הײַנט האָבן געבראָטענע טײַבעלעך מיט מאַרצעפּאַנעס... הײַנט איז דאָך דער צווײטער מײַ... הײַנט קער מען שוין וויסן. (קוקט אָפּן וואַנט־זײגער). ניטאָ נאָך קײן צען אַזײגער. ווײַטער וואָלט איך געשיקט אין באַנק אַרײַן אַ פרעג טאָן, וויפל האָט אויסגענומען מײַן בילעט...

עטיע־מעניע: כאַ־כאַ! וויפל ער האָט אויסגענומען? פריִער ווער געוווּר, אויב ער האָט עפּעס אויסגענומען, און דערנאָך ערשט — „וויפל"?

שימעלע סאַראַקער: (שטעלט אָן די ברילן אָפּן ווײַב). אַזוי? חכמה מײַנע! אַז מײַן בילעט האָט אויסגענומען — דאָס פאַרשפּאַר איך שוין פרעגן...

עטיע־מעניע: פון וואנען ווייסטו דאס? עמעצער האט דיר געשריבן א בריוול?

שימעלע סאראקער: (קוקט שפאטיש דורך די ברילן, ווי א מענטש, וואס ווייס עפעס א סוד). אז איר זאלט וויסן, וואס פאר א חלום מיר האט זיך היינטיקע נאכט געחלומט, וואלט איר זיך אויפגעהערט צו ווערטלען... נאר וואס איז מיט אייך צו ריידן? (צעשפיליעט דאס לייבל, וואס זעט אויס ווי א זשילעט, בינדט אויף אן אינעווייניקסטע קעשעניע, נעמט ארויס פון דארטן א פאטשיילע, ווו עס ליגט א געל פאפירל, צעהאקט און פארסמאלצעוועט). אט וועט איר הערן, וואס פאר א חלום עס חלומט זיך שימעלען. (אלע ווארפן די ארבעט, גרייט אויסהערן זיין חלום). איך האב פיינט פוסטע חלומות! שימעלען אז עס חלומט זיך א חלום, איז דא וואס צו הערן! שער און אייזן אונדזער פאלק עמד... (טוט אויס די ברילן). עס חלומט זיך מיר, הערט־זשע, אז איך שטיי מיר אזוי בא מיין טיש, ווי איר זעט מיך אטא, מיט מיין שער און אייזן, און שנייד מיר צו א שטיקל ארבעט. א געוועזענעם „פרינץ אלבערט" פון פיר אכציק אן ארשין. דערווייל, אזוי ווי איך שטיי פארטראכט מיט דער שער אין האנט, הייב איך אויף די אויגן און טו א קוק, גלאט אזוי אין דער וועלט אריין, — דערזע איך א בוים אין מיטן שטוב...

בײלקע: אין מיטן שטוב א בוים?

שימעלע סאראקער: און אפן בוים וואקסן רענדלעך...

בײלקע: אפן בוים רענדלעך?

שימעלע סאראקער: גאלדענע רענדלעך. רוף איך מיך אנעט צו דער מאמע: עטיע־מעניע, זאג איך, זעסט רענדלך? זאגט זי: איך זע. זאג איך: וואס־זשע שווייגסטו? זאגט זי: וואס־זשע זאל איך טאן? זאג איך: קריך, זיי מוחל, ארויף אפן בוים און טרייסל, און איך וועל, זאג איך, קלייבן... זאגט זי: קריך דו, וואס עפעס איך? זאג איך: וואס האסטו מורא? ס'וועט דיר חלילה אפפאלן? זאגט זי: לאז פון מיינע שונאים פאלן גאנצע שטיקער...

עטיע־מעניע: ס'א ליגן. איך האב עס ניט געזאגט!

שימעלע סאראקער: (צום ווייב). בהמה וואס דו ביסט — ס'איז דאך א חלום! (צו דער טאכטער). אט דא האסטו די קוויטאנציע. אז דו וועסט ענדיקן דאס שטיקל ארבעט אף דער מאשין, וועסטו זיך מטריח זיין אין דער באנק — דו ווייסט דאך ווו?...

בײלקע: (ארבעטנדיק). אין דער טשאסנע קאמערטשעסקי?

שימעלע סאראקער: טשאסנע קאמערטשעסקי... און וועסט זיי א ווייז געבן די קוויטאנציע, ניט אוועקגעבן, נאר א ווייז געבן... און א פרעג טאן, וויפל האב איך אויסגענומען?

עטיע־מעניע: (טוענדיק איר ארבעט). ווידעראמאל „וויפל"? — א קאמעדיע מיט אים!

שימעלע סאראקער: (אויפגעבראכט). גוטע יארן, ווער

ס'אַ מבין אַף קאָמעדיעס! אַז מיר חלומט זיך אַ חלום, דערציילט זי מיר מעשיות — „אַ קאָמעדיע!"... זי מיינט, איך בין גלאַט אויפגעשטאַנען אינדערפֿרי פֿלוצעם פֿון דער העלער הויט און האָב זיך איינגערעדט אַ לונג און לעבער... איך בין טאַקע אַ שניידער, נאָר שכל אַף אויסצונעמען דעם גרויסן געווינס האָב איך גלייך מיטן גראָבסטן נגיד! דאָס אַליין איז שוין אַ בריהשאַפֿט — האַלטן אַ בילעט עטלעכע און צוואַנציק יאָר, פּגרן פֿאַר אַ גראָשן און דעם בילעט אַ מכּה פֿאַרקויפֿן — דאָס קאָן נאָר שימעלע סאָראָקער, אונדזער פֿאָלק שער און איזן עמד... (פּרעסט. זינגט בעת מעשׂה אונטער דער נאָז עפּעס אַ ניגון. חברה האַלטן אונטער. נאָך אַ פּויזע צו דער טאַכטער). האָסט שוין געענדיקט? איצטער קאָנסטו גיין. (גיט איר איבער די קוויטאַנציע פֿאַרזיכטיק). זע נאָר, זאָלסט חלילה ניט פֿאַרלירן די קוויטאַנציע — ס'איז געלט! און אַ סך געלט!... ביילקע אָפּ).

עטיע־מעניע: שמעון! וויפֿל באַטרעפֿט דאָס?

שימעלע סאָראָקער: וואָס?

עטיע־מעניע: אַט דאָס גרויסע געווינס, וואָס דו זאָגסט?

שימעלע סאָראָקער: (שטעלט אָן אַף איר די ברילן). און אַז איך וועל דיר זאָגן, וועסטו וויסן? צוויי מאָל הונדערט טויזנט.

עטיע־מעניע: (דערשראָקן). צוויי מאָל טויזנט הונדערט?

שימעלע סאָראָקער: ניט צוויי מאָל טויזנט הונדערט, נאָר צוויי מאָל הונדערט טויזנט! אוי, אַט די ווייבער! נאָר אַ באַשרייבונג פֿון זיי צו מאַכן, אַ קאָמעדיע מיט איר!

עטיע־מעניע: אַזוי? איז שוין גאָר מיט מיר אַ קאָמעדיע?

שימעלע סאָראָקער: וואָס דען? מיט מיר? (עס עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַריין קאַלטון דער פּריקאַזטשיק, אַ שוואַרצער יונגערמאַנטשיק, אַ ביסל אַ סאַטולעוואַטער, אָנגעטאָן אין נייס פֿון קאָפּ ביז די פֿיס, נאָר אַלצדינג הענגט אַף אים, ווי אַ זאַק. אַז ער רעדט, שמייכלט ער און כאַפּט זיך אַלעמאָל באַ די לאַנגע אַרבל, קאַטשעט זיי אַרויף. רעדט אַ ביסל מיט דער נאָז און גיך, שלינגט די ווערטער, ניט געקייט. אַפֿן קאָפּ איז באַ אים אַ פֿליך, נאָר צוגעדעקט מיט די עטלעכע איבערגעבליבענע גלאַנצנדיקע האָר. כּסדר שוויצט ער. שימעלע סאָראָקער צום אַריינגעקומענעם). אָ? מע זאָל דערמאָנען משיחן! נאָרוואָס גערעדט פֿון אייך.

קאַלטון: כּאַטשבי צום גוטן, כע־כע? (קוקט זיך אַרום אַף אַלע זייטן).

עטיע־מעניע: וואָס־זשע? צו בייזן וועט מען פֿון אייך ריידן?

שימעלע סאָראָקער: (ווייזט אים אַף אַ שטול). זיצט, פּאַני קאַלטון.

קאַלטון: אַ דאַנק. איך בין ניט געקומען זיצן, כע־כע. איך

בין געקומען פֿאַ דיעלו. (קוקט זיך אַרום, זוכט עמעצן). איר ווייסט שוין, מן הסתם, וואָס איך בין געקומען?

עטיע-מעניע: (קוקט איס נאָך, ווי ער זוכט). הלוואי וואָלטן מיר אַזוי ניט געוווּסט! ווענון זוכט איר, וואָלט איך געוואָלט וויסן — דעם נעכטיקן טאָג?

קאַלטון: (מאַכט זיך ניט הערנדיק). הײַנט איז שוין דער צווייטער מײַ, בע־בע.

שימעלע סאַראַקער: (דורכגעצויגן אַ פֿאָדעם און אַ לעק דעם פֿינגער). איך האָב אַ גוטן סימן, אַז הײַנט איז דער צווייטער מײַ, וואָרעם נעכטן איז געווען די צײַונג. (קוקט אױפֿן זייגער).

קאַלטון: וואָסער צײַונג? (פֿאַררייכערט אַ גראָבן ציגאַר).

שימעלע סאַראַקער: (פֿאַרהוסט זיך פֿון קאַלטונס ציגאַר). ווי טײַער צאָלט איר, פּאַני קאַלטון, פֿאַר אײַערע האַלעוועשקעס?

קאַלטון: ערשטנס, רופֿט מיך ניט „פּאַני קאַלטון“, בע־בע. רופֿט מיך באַם אמתן נאָמען: יעפֿים פּאַנטעלעמאָנאָוויטש — אַזוי רופֿן מיך אַלע.

שימעלע סאַראַקער: האָט קיין פֿאַראיבל ניט, יעפֿים פּאַנטאַלאָנאָוויטש...

קאַלטון: ניט פּאַנטאַלאָנאָוויטש, נאָר פּאַנטעלעמאָנאָוויטש.

שימעלע סאַראַקער: לאָז זײַן פּאַנטעלעמאָוויטש... אין הלומות גלייבט איר? צי ניין?

קאַלטון: פֿאַרוואָס ניט? אָט האָט זיך מיר אַנומלטן געחלומט, אַז מע ציט מיר אַ באַקצאָן, איז טאַקע געשטאָרבן באַ מיר אַ שוועסטער נאָך פֿריִער איידער עס האָט זיך מיר געחלומט. אָקעגן וואָס איז דאָס געקומען צו רייד? (קוקט זיך אַרום). וווּ איז דאָס אײַער טאָכטער, וואָס מען זעט זי ניט? (די יונגעט קוקן זיך איבער).

שימעלע סאַראַקער: מײַן ביילקע? זי וועט באַלד קומען. (זיפֿצט). אײַ, אַז גאָט זאָל נאָר וועלן, בין איך הײַנט אַ גביר און שיט אָן אָט אַזאַ היטל מיט געלט! (ווײַזט אים מיט ביידע הענט). עמדו!...

קאַלטון: זעט איר, דאָס וואָלט געווען אַ שכל און ס'וואָלט מאַקע געווען, בע־בע, זייער־זייער גוט!

שימעלע סאַראַקער: (קוקט אים אָן). וואָס וואָלט געווען די גוטסקייט?

קאַלטון: וואָלט איך פֿאַרשפּאָרט, בע־בע, מיר אָפּלייגן פֿון איין וואָך אױף דער אַנדערער און פֿון איין חודש אױפֿן אַנדערן. נאָר פֿון וואַנעט, למשל, וועט זיך עס באַ אײַך נעמען פּלוצעם אַזאַ גבירהשאַפֿט? אַ רײַכער פֿעטער איז באַ אײַך געשטאָרבן אין אַמעריקע? צי וואָס?

שימעלע סאַראַקער: (לייגט אָפּ די אַרבעט). ניין! מײַן פֿעטער אין אַמעריקע לעבט נאָך ביז הונדערט צוואַנציק יאָר! (קוקט אױפֿן

וואַנט־זייגער). אַט נאָך אַ האַלבע שעה וועלן מיר וויסן... איך האָב, פֿאַר־שטייט איר מיך, אַ ווינגריזשנע בילעט האָב איך.

ק אַ ל ט ו ן : (איבערראַשט). איר האָט ווינגריזשנע בילעטן, האָט איר, און אַז סע קומט צו דירה־געלט...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : בילעטן? משטיינס געזאָגט — איינעם אַ בילעט! אי דאָס — ליגט ער פֿאַרזעצט און פֿאַרמשכונט פֿון מתושלחס יאָרן... מײַנע שונאים מעגן דאָס פֿאַרמאָגן, וואָס ער האָט אין דעם בילעט!...

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : פֿונדעסטוועגן קאָן אַזאַ בילעט אויסנעמען דאָס גרויסע געווינס... קיינער ווייס ניט וועמעס מאָרגן ס'איז...

ק אַ ל ט ו ן : (שטייט אויף). אויב איר מיינט דערמיט סילוקן מיר דירה־געלט, האָט איר אַ טעות, מײַן ליבער שנײַדער. קיין ווינגריזשנע בילעטן געווינען ניט. בלאָטע! דאָס האָבן די קאַנטאָרן און די בענק אויסגעטראַכט. גיכער וועט אַף אײַך אײַנפֿאַלן אָט די סטעליע, זעט איר?..

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : אַ קאַץ וואַשט זיך, אַ גוטער פֿרײַנט בענטשט. פֿאַלן זאָל אַף מײַנע שונאים אַ דונער אין קאָפּ! — האָסטו געהערט אַ ביסל?!...

ק אַ ל ט ו ן : ייִדענע! עס רעדט זיך אַזוי בדרך משל... מײַנע באַלעבאַטים האָבן אַ ביסל מער בילעטן, און עס האָט נאָך פֿון זיי קיין איינער ניט געוווּנען. פֿון די זאַכן פֿאַרגעסט. איר זוכט בעסער אַן עצה, ווו קריגט מען דירה־געלט, וואָרעם איך דאַרף אײַך זאָגן, כאָטש ס'איז מיר זייער ניט אײַנגענעם, אַז (קוקט אַפֿן זייגער) אין אַ האַלבע שעה אַרום קום איך צו אײַך מיטן סודעבנע פּריסטאַוו און וואַרף אײַך אַרויס פֿון דער דירה... (די ווערטער זײַנען ווי אַ דונער. אַלע טוען זיך אַ וואָרף, בלײַבן ווי געליימט. קיינער קאָן קיין וואָרט ניט אויסריידן, אויסער איין עטיע־מעניע).

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (שטייט אויף, גייט צו צו קאַלטונען). אַרויס־וואַרפֿן? מיטן פּריסטאַוו? וואָס הייסט עס אַרויסוואַרפֿן? און נאָך מיט פּריסטאַווס? הפקר פּעטרישקע? שמעון! וואָס שווײַגסטו אים? איך קאָן אַליין אויך טרעפֿן צו די פּײַנערס! איכל זיי פֿרעגן, צי ס'איז טאַקע אַ יושר אַרויסוואַרפֿן שכנים, וואָס זיצן שוין עטלעכע יאָר? איכל זיי...

ק אַ ל ט ו ן : (די הענט אין די קעשענעס). האָט קיין פֿאַראיבל ניט, מײַן ליבע ייִדענע! מיט די פּײַנערס, ווי איר זאָגט, קער זיך עס ניט אָן גאָרניט! ס'איז אינגאַנצן איבערגעגעבן געוואָרן צו מיר; דאָס האָב א י ך אײַנגעגעבן אַף אײַך דעם עסק, און דאָס ברענג א י ך צו אײַך דעם סודעבנע פּריסטאַוו, און דאָס וואַרף א י ך אײַך אַרויס פֿון דער דירה, אויב איר צאָלט מיר ניט אָפּ כאָטש פֿאַר דרײַ חדשים...

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : אַזוי? דאָס זײַט א י ר גאָר? ווי באַלד אַזוי, טאָ גייט־זשע מיר אין דער ערד אַרײַן! עמד — אונדזער פֿאָלק שער און אײַזן עמד! (נעמט אים אָן הינטן פֿאַרן קאָלנער און טוט

איט א ווארף ארויס פון דער טיר. עס דערהערט זיך דארט א שטארקער קלאפ און א גערעדעריי פון עטלעכע קולות. אין א האלבע מינוט ארום קומען אריין ש מ ו א ל ־ י א ס ע ד ע ר ק צ ב, א ייד א גבר, נאך מיטן פארטעך פון דער יאטקע. נאך איט מ ש ה ־ ו ו ע ל ו ו ל ד ע ר ב א ק א ל י י ש ט ש י ק, אויסגעשמירט אין הערינג. און פ ע ר ל ד י מ י ט נ י ט ש ק ע, א יידענע, אויסגעשמירט פון קאפ ביז די פיס אין מעל).

ש מ ו א ל ־ י א ס ע ק צ ב : ווער האט דאס געגעבן אזא ווארף ארויס דעם שמינדער בגעץ? ער האט אונדז אלעמען שיר געמזיקט! א גליק, וואס איך האב אים געגעבן א שטויס אפ צוריק, אזוי אז ער האט בא מיר געקליבן די ציין...

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : דאס האב איך אים געוויזן ווי יענע זייט טיר געפינט זיך... זיצט, רב שמואל־יאסע! זיצט, רב משה־ווועלוול! וואס הערט מען עפעס נייס אף דער וועלט?

ש מ ו א ל ־ י א ס ע ק צ ב : א שיינעם דאנק אייך, וואס איר בעט אונדז זיצן. מיר האבן אבער קיין צייט ניט צו זיצן — מיר זיינען געקומען נאך געלט... איר דארפט וויסן, מיין ליבער חיים, אז איך האב אייך שטענדיק געגעבן פלייש, ניט קיין ביינער...

מ ש ה ־ ו ו ע ל ו ו ל : און איך האב אייך געגעבן באקאליי...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (צו פערלען). זיצט, פערל, פארוואס זיצט איר נים?

פ ע ר ל : א דאנק, שוין גענוג געזעסן. (זעצט זיך אוועק און מאלט ווי א מיל). איר מיינט, איך וואלט געקומען? מיינע שונאים און אייערע שונאים און אונדזערע אלעמענס שונאים זאלן אזוי צייט האבן א שטיקל ברויט אויפצועסן, ווי איך האב צייט אוועקצולאזן מיין קלייטל מיט מיין מעל און גיין מאנען אלטע חובות מיט נעכטיקע טעג, אז סך הכל איז ניטא בא מיר קיינער, אף וועמען צו איבערלאזן דאס קלייטל אפילו, טא־מער טראגט אן דער רוח א שווארץ יאר טאמער, ווארעם דער זון איז בא די ביכלעך, טאג ווי נאכט ביכלעך און ביכלעך, און די טאכטער איז אין שטוב — א שטוב? וואס שטוב? ווער שטוב? משטיינס געזאגט, א חורבה ניט קיין שטוב! דערווייל זע איך משה־ווועלוול גייט, משה־ווועלוול דער באקאליישטשיק. גוט מארגן — גוט יאר. ווּהין איז? זאגט ער: צום שניידער, צו שימעלע סאראקער נאך געלט. פרעג איך אים: ער האט שוין געלט האט ער שוין? זאגט ער: יא...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (צום באקאליישטשיק). וואס הייסט דאס?

מ ש ה ־ ו ו ע ל ו ו ל : (וויל אנהייבן דערציילן). דא איז אזא מעשה: דער שדכן סאלאווייטשיק...

פ ע ר ל : (לאזט אים ניט ריידן, מאלט). וויבאלד אזוי, דארף מען גיין, טראכט איך מיר, ווארעם מיר קומט ניט פאר רויכווארג און ניט פאר בריליאנטן. מיר קומט פאר מעל קומט מיר, און מעל איז דאס

נייטיקסטע פונעם נייטיקסטן. אט ליגט א ברויט. (דערזעט אף דער פאַ־ליצע א האלבן ברויט; זי שטייט אויף און נעמט דאס ברויט, האלט אין איין טאלן). דאס ברויט איז פון מײַן מעל געבאקן, מײַן גוטס, מײַן בלוט, מײַן חיות, וואס פארמאג איך דען א חוץ דאס ביסל מעל? אז יעדער אײנציקער וועט קומען אזן וועט נעמען בא מיר מעל אף בארג, זוֹאס וועט מיר בלײַבן וואס? ווז ווער איך נעמען אף אפצוצאלן אין מיל אַרײַן ויז? ווער וועט מיר אויסהאלטן מײַנע קינדער ווער?...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : שאט! לאזט נאך עמעצן אויסריידן א ווארט. (צו משה־וועלוולען). וואס האט איר עפּעס געזאגט דער שדכן סאלא־ווייטשיק?

מ ש ה ־ ו ו ע ל ו ו ל : דער שדכן סאלאווייטשיק האט מיר געזאגט, אז ער האט פאר אײַך געלט...

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : (צום ווײַב). וואס איז דאס פאר א שווארץ יאר? עמד!

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : מײַנע צרות אף זײַן קאפ!

פ ע ר ל : בין איך שוין ניט משוגע בין איך? (עס עפנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן ס א ל א ו ו י י ט ש י ק דער שדכן, א ייד אין א קאפעלושל, אפילו אן אפגעבארעטעס, א קורץ ווייטיקל, כאטש ניט אזוי נײַ, הויזן ברייטע זאר קורצע, שטיוול אויסגעדרייטע).

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ד : ברוך הבא, א ייד א שדכן! מען זאל דערמאנען משיחן! נארוואס, אבער טאקע די רגע, האט מען דא גערעדט פון אײַך.

ס א ל א ו ו יי ט ש י ק : ניעאו־זשעלי?

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : זאגט נאר, פאני סאלאווייטשיק, וואס מיר נעאוזשעלי־שמעלי? וואס האט איר דאס ארויסגעלאזט פאר א קלאנג אין שטאט, אז איר האט פאר אונדז געלט?

ס א ל א ו ו יי ט ש י ק : אט אזויפיל געלט! (ווײַזט מיט ביידע הענט). איר קאנט זיך גאר ניט פארשטעלן — ס'איז טשטא ניבוד אסא־בענע! (מאכט מיט די פינגער).

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : אוודאי א שידוך פאר אונדזער טאכטער? איך קען שוין סאלאווייטשיק דעם שדכן אויסגעבונדן!... (די שנײַדער־יונגען קוקן זיך איבער, נעמען זיך צו די פרעס־אײַזנס, זיפצן שטארק).

ס א ל א ו ו יי ט ש י ק : טשטא זא וואפראס? נאר אלץ הייסט בא אײַך א שידוך! דאס איז טשטא ניבוד זאמעטשאטעלנא — לאם איך אזוי לעבן מיט אײַך און מיט אײַער ווײַב, ווי איך זאג אײַך ניט קיין דבר שקר! איך וועל אײַך דערציילן ווער דאס איז, און איר, אויב ס'איז אײַך ניט שטארק היים, וועט איר זיך באטראכטן און וועט זיך אנכאפן מיט ביידע הענט! איין חסרון — צופיל עולם... (צו די פרעמדע). איז־ווינימיע, נאספאדא! (דער קצב און דער באקאלייטשיק רוקן זיך אפ

אַף אַ זײַט. נאָר פּערל בלײַבט זיצן. סאָלאָווײטשיק גײט צו צו איר). איזווינײטיע, מאַדאַם! (זי רירט זיך ניט).

פּ ע ר ל : וואָס מיר איזווינײטיע? ווער מיר מאַדאַם? איר האָט געבראַכט, זאָגט איר, געלט דעם שנײַדער, ווו איז אײַער געלט? מיר קומט פֿאַר מעל קומט מיר, ניט פֿאַר בריליאַנטן! אָט דאָס ברויט, וואָס איר זעט, איז פֿון מײַן מעל געבאַקן, מײַן גוטס, מײַן בלוט, מײַן חיות!...

ס אָ ל אָ וו יי ט ש י ק : (שטופּט אַוועק פֿון זיך די מיטניטשקע, וואָס הערט ניט אויף צו מאָלן). אַ מין אָנשיקעניש אָט די מיטניטשקע — וואָזמוטיטעלנאָ! (צום באַלעבאָס). דער חתן, וואָס איך פּרעדלאָגאַיע אײַער טאָכטער, איז אַ מענטש אַ סאַבאָסטאָיאַטעלנע... ער האָט אַ טײַערע דאָלזשנאָסט... ער איז אַ פּאָלנע אופּראַווליאַיושטשע איבער אַ הויז. אָדנים סלאָוואָם, איר קענט אים גאַנץ גוט — דאָס איז דער אופּראַווליאַיושטשע פֿון דעם דאָזיקן הויז, ק אָ ל ט ו ן. (באַ די שנײַדער־יונגען פֿאַלן אַרויס די פּרעס־אײַזנס פֿון די הענט. עס ווערט אַ סומאַטאָכע).

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (שפּרינגט אָזש אונטער). אָט דער יעפּים פּאַנטאַלאָנאָוויטש? אָט דער פּאַסקודניאַק, וואָס כ'האָב אים נאָר וואָס אַרויסגעשמיסן פֿון יענער זײַט טיר, שער און אײַזן אונדזער פּאַלק עמך???... (עס קומט אָן ביילקע).

ב יי ל ק ע : (פֿאַרוויטלט, קוים וואָס זי רעדט). טאַטע! אַ גוטע בשורה!...

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (טוט זיך אַ וואָרף צו דער טאָכטער). האַ? וואָס? וויפֿל?...

ב יי ל ק ע : דאָס גרויסע געווינס! דאָס גרעסטע געווינס!

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (נאָך צעטומלט). עטיע־מעניע! דו הערסט?

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (אַ פּלעסק מיט די הענט). גאָט!...

פּ ע ר ל : וואָס איז שוין ווײַטער וואָס? אַ נײַער אומגליק? ווי איז מיר!

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (אויסער זיך). ייִדן! גיט מיר אַפּ מזל טוב — מײַן בילעט האָט אויסגענומען! געווּנען!! דאָס גרויסע געווינס!!! דעם גרעסטן פֿון אַלע געווינסן!!! (לאָזט זיך לויפֿן איבער דער שטוב).

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : וואָס נאָך האָסטו געוואָלט?

י ו כ ב ד ד י מ ו י ד : (פֿויזע). אַז איך וועט מיך דאָס אַנדערע מאָל באַדאַרפֿן רופֿן, זאָלט איר וויסן, אַז איך הייס יוכבד. (אָפּ.)

פּ ע ר ל : לאָזט! לאָזט! ווו?

ס אָ ל אָ וו יי ט ש י ק : (שטופּט אָפּ פּערלען). איזווינײטיע, מאַדאַם! (וויל עפּעס זאָגן. אַלע איבעריקע קוקן זיך איבער און ווערטער.

שטוינען. מאטל קאסאי און קאפל פאלבאן האבן זיך פארשלאגן אין א ווינקעלע, שטייען באטריבט, אן לשון).

ב יי ל ק ע : (נאך אלץ אין היטעלע, פריילעך אויפגערעגט). די גאנצע שטאט ווייסט שוין דערפון... דער דירעקטאר, דער בוכהאלטער, די פיינס... זיי קומען באלד אהער...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (א פלעסק מיט די הענט). אלע אהער? ווי איז מיר!... (פון גרויס צעטומלטקייט זעצט זי זיך צו אף א בענקל,ווישט זיך מיטן פארטעך דעם שווייס. עס עפנט זיך די טיר און עס קומען אריין ה י מ ע ל פ א ר ב דער בוכהאלטער, נאך אים — ג א ל ד ע נ ט א־ ל ע ר דער דירעקטאר).

ה י מ ע ל פ א ר ב : ווו איז דא דער שניידער?

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : (טרעט ארויס מיט גדלות). דער שניידער — דאס בין איך.

ה י מ ע ל פ א ר ב : (באטראכט דעם שטוינענדן עולם. צום שניי־ דער). איר ווייסט שוין? אייער בילעט, וואס אין אונדזער באנק, האט אויסגענומען דאס גרויסע געווינס. אונדזער באנק, די טשאסטנע קא־ מערטשעסקי, איז די גליקלעכסטע באנק אין דער וועלט. שוין דאס פער־ טע מאל, אז אין אונדזער באנק געווינט מען. יעדער, ווער עס קויפט בא אונדז א בילעט, האט א שאנס צו געווינען. אט שטייט דער דירעקטאר, דער הער גאלדענטאלער אליין, טאמער גלייבט איר ניט.

ג א ל ד ע נ ט א ל ע ר : (קוקט אף אלעמען. צום שניידער). איר זייט דאס דער... דער... סאראקער? איר ווייסט שוין? (דריקט אים די האנט). מזל טוב אייך, מזל טוב!

פ ע ר ל : (פריער צום באנקיר, דערנאך צו די איבעריקע געסט). יידישע קינדער, איך בעט אייך, וואס איז דא געשען? וואס פאר א מזל טוב? ווער איז דא געלעגן געווארן? צי חתונה געהאט? צי א קנס־מאל? צי וואס?

ס א ל א וו יי ט ש י ק : (שטופט אף פערלען). איזוויניטיע, מא־ דאם! (דריקט דעם שניידער די האנט). פאזדראווליאיו! (כאפט זיך ארום מיט אים קושן).

ק א ל ט ו ן : (לויפט אריין ניט טויט, ניט לעבעדיק). הא? וואס? מאקע אן אמת? וואס האב איך געזאגט? האט איר זיך בארארפט אפעסן דאס הארץ?! איר קאנט דא זיצן און זיצן... אט איז דער באלעבאס אליין אויך דא... (עס קומט אן ר ב א ש ר פ יי ן. קאלטון טרעט אפ אף א זייט, פארלירט דעם לשון).

ר ב א ש ר פ יי ן : (גיט די האנט דעם דירעקטאר, ווייטער קיינעם ניט. רעדט מיט אים צוויי ווערטער, ווענדעט זיך צום שניידער פון דער ווייטן). מזל טוב אייך, הער סאראקער! איך בין זייער צופרידן, זייער צופרידן, וואס בא מיר אין מיין שטוב האט אייך באגליקט... (עס קומט אן סאלאמאן, צום זון). דו הערסט, ס'איז דאך מאקע אן אמת!...

ס א ל א מ א ן : סקאלקא? דוויעסטי מיסיאטש?... (די אויגן בלי־שטשען. צום שנײַדער פון דער װײַטן, זוכט מיט די אויגן דעם שנײַדערס טאכטער). פאזדראװליאיו! פאזדראװליאיו! (צו בײלקען, שארט טלעגאנט מיטן פיסל). אסאבענע בין איך גליקלעך פאר אײַך. אטשען ראד, אטשען כטשאסליוו, מאדמואזעל סאראקין...

ב יי ל ק ע : (נאך אלץ פארװיטלט, מיט א שמייכל). ערשטנס, ניט סאראקין, נאר סאראקער, און צװייטנס, װאס איז דא אזוי אף א יי ד פאר א גדולה?

ס א ל א מ א ן : װײַל, פאנימאיעטיע לי... (װיל עפעס זאגן, קוקט זיך אום און דערזעט אף זיך אנגעשטעלט צוויי פאר אויגן פון די שנײַדריונגען. די יונגע טרעטן אפ אן א זײַט, ריידן שטיל צװישן זיך).

מ א ט ל ק א ס א י : נו, קאפל, װאס זאגסטו אצינד?

ק א פ ל פ א ל ב א ן : װאס זאל איך זאגן? באשערט א מענטשן מיטאמאל װערן א... א... בורדשוק! א מיליאנטשיק!

מ א ט ל ק א ס א י : איך פארגין דאס זיי מיטן גאנצן הארצן. װאס װעט אבער איצט זײַן מיט א ו נ ד ז ?

ק א פ ל פ א ל ב א ן : װאס װילסטו ס'זאל זײַן?

מ א ט ל ק א ס א י : (קוקט אים אן א װײַלע). ביסט דאך טאקע א בהמה בצורת פערד!...

ר ב א ש ר פ יי ן : (צום שנײַדער). אפשר דארפט איר געלט? (נעמט זיך צו דער קעשעניע).

ה י מ ע ל פ א ר ב : (שפרינגט צו). געלט? ניין! פאזװאלטיע! געלט — בא אונדז אין באנק. (צום שנײַדער). איר האט א סאנטא בא אונדז, קאנטאקורענט... (קוקט אפן דירעקטאר).

(די װײַטערדיקע ריידן אלע אינאיינעם).

ש מ ו א ל ־ י א ס ע ק צ ב : (צו דעם שנײַדער). איז װיפל זאל איך אײַך שיקן פלייש?

מ ש ה ־ װ ע ל װ ל ב א ק א ל יי ש ט ש י ק : דאס איז יא — „אז גאט גיט מיטן לעפל, גיבן לײַטן מיטן שעפל"...

פ ע ר ל : (דערהערט, אז מע רעדט פון געלט, שלאגט זי זיך צו צו רב אשר פײַן, דערנאך צום דירעקטאר). אזוי? מע צאלט געלט? אף געלט בין איך פארהאנט — איך בין אן אלמנה. מיר קומט פאר מעל, און מעל איז דאס ניטיקסטע פונעם נייטיקסטן! (ציילט אף די פינגער). איין מאל א רובל מיט צװאנציק פאר ראזעװע מעל, און פינף און זעכציק קאפיקעס פאר קארענע מעל, און נאכאמאל פינף און זעכציק, און װידער פינף און זעכציק...

ס א ל א װ יי ט ש י ק : (שלעפט די אפ). איזװיניטיע, מאדאם! (דערזעט סאלאמאנען לעבן בײלקען. צום שנײַדער). פאסלושאיטיע — האב איך פאר אײַך אן אידעע, גאר א שפאגל־נײַע אידעע, אבער טשטא ניבוד אסאבענע, איך זאל אזוי לעבן מיט אײַך און מיט אײַער װײַב!...

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (ווי צעדולדעט, לויפט אַרום פון איינעם צום אַנדערן. שרייַט איבער אַלעמען). ווארט נאָר אויסעט אַ ווייַלע! איך וועל אייַך, איך וועל אייַך אַלעמען באַווייַזן, ווער איז שימעלע סאַ־ראָקער און וואָס שימעלע סאַראָקער קאָן, און וואָס באַטייַט שער און אייַזן אונדזער פאָלק עמך! (צום ווייַב). נו, עטיע־מעניע, וואָס זאָגסטו, אַז מיר חלומט זיך אַ חלום?

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : וואָס דען? ביסט עפּעס אַ ייִנגעלע?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (טוט אויס די ברילן. צו דעם טאָכטער). קינדערלעך מייַנע!... (צעגעמט די הענט, קושט זיך מיט איר, צעוויינט זיך. — לאַנגזאַם פאַלט דער פאָרהאַנג).

סוף פון ערשטן אַקט.

צווייטער אַקט

אַ גרויס חדר, אַ מין קאַבינעט. באַפּט דעם אַנבליק פון אַ מעבל־מאַגאַזין. וואָס פאַראַ סאָרט מעבל ס'איז דאָ אַף דער וועלט — געפינט זיך דאָ. אַלצדינג איז נײַ, אַלצדינג גלאַנצט. דער באַלעבאָס, שימעלע סאַראַקער, גייט אָנגעטאָן נײַ און עלעגאַנט: אַ זײַדענער כאַלאַט, נאַרוואָס פון דער נאָדל אַרויס, אַ פּילפּאַרביקער סאַמעטענער זשילעט מיט גאָלדענע קנעפּלעך. אַלץ איז נײַ, פריש געפּרעסט. דאָס העמד שעמערירט. דאָס בערדל איז שטאַרק אַרומגעשוירן. גאָלדענע ברילן. אַן אַ היטל. קוים צו דערקענען דעם פריִערדיקן שנײַדער. זײַן ווײַב, עטיע־מעניע — אײַנגעטונקען אין זײַד און אין סאַמעט, אַרומגעניייט מיט די בעסטע שפּיצן־אַרבעט. אַפן האַלדז פּערל, אין די אויערן גרויסע דימענטענע אוירינגלעך, אַף אַלע אַכט פינגער בלישטשען פינגערלעך. — ער האַלט אַ ביכל, שאָקלט זיך און לייענט, ווײַזט אויס, מיט גרויס אינטערעס. זי זיצט גלאַט אַזוי און שפּיגלט זיך אין איר צירונג.

עטיע־מעניע: (צום מאַן מיט אַ ניגון). שמעון! שמעון? (ער הערט ניט. נאָכאַמאָל מיטן אייגענעם ניגון, נאָר אַ ביסל העכער). שמעון! שמעון?

שימעלע סאַראַקער: (אָפּגעריסן זיך פונעם בוך, מאַכט איר נאָך מיטן אייגענעם ניגון, וואָס זי). „שמעון! שמעון?" סעמיאָן מאַקאַרעוויטש, ניט שמעון!

עטיע־מעניע: סעמיאָן מאַקאַרעוויטש, וויפל איז אַף דײַן גילדענעם זייגער?

שימעלע סאַראַקער: (נעמט אַרויס אַ גאָלדענעם זייגער). דרײַ פערטל אַף עלף. וואָס איז דען?

עטיע־מעניע: גאָרניט, גלאַט אַזוי. פאַר דרײַ וואָכן אין דער צײַט האָבן מיר נאָך ניט געוווּסט, אַז אונדזער ביליעט וועט אויסנעמען דאָס גרויסע געווינס... (קוקט אויס די פינגער יעדן באַזונדער, שפּיגלט זיך אין די בריליאַנטן. — פּויזע). שמעון! שמעון?

שימעלע סאַראַקער: (דרייט אויס דעם קאָפּ צו איר). ווידעראַמאָל שמעון? קאַצענער מוח! וויפל מאָל אַ טאָג באַדאַרף מען דיר קלאַפּן אין קאָפּ אַרײַן „סעמיאָן מאַקאַרעוויטש"! „סעמיאָן מאַקאַרעוויטש"! „סעמיאָן מאַקאַרעוויטש"!?

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: האָב קיין פּאַריבל ניט, סעמיאָן מאַקאַרע־וויטש, וואָס טוסטו דאָרטן?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: זעסט דאָך, וואָס איך טו — איך לייען. (קאָן ניט אָפּרײַסן זיך פונעם בוך).

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: איך זע, אַז דו לייענסט. איך פרעג: וו אָ ס דו לייענסט?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: און אַז איך וועל דיר זאָגן, וועסטו וויסן? איך לייען אַ געשיכטע לייען איך.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: וואָס פאַר אַ געשיכטע לייענסטו?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: ניט קיין געשיכטע, נאָר אַזוי אַ באַשרײַבונג, אַ... אַ... קריטיקע — און טשעפּע זיך אָפּ! (שאָקלט זיך און לייענט ווײַטער).

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: ביסט אָפּנים, אויפגעשטאַנען אויף דער לינ־קער זײַט. (פּויזע). ווערדליך דו ביסט אין כעס, האָב איך מורא, אַז דו לייענסט און ווייסט ניט, וואָס דו לייענסט.

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: (האַלט נאָך אַלץ אין שאָקלען זיך). מאַל דיר, לאָז זיך דיר דאַכטן, אַז איך ווייס שוין דווקא יאָ, וואָס איך לייען. איך לייען אַ קריטיקע פון איינעם אַ לץ, וואָס מאַכט חוזק פון דער גאַנצער וועלט. און הייסן הייסט ער שלום־עליכם.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: עליכם־שלום!... אַז ס'איז ניטאָ וואָס צו טאָן, איז דאָס אויך אַן אַרבעט! וואָס האָט ער צו דער וועלט?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: צו דער וועלט האָט ער גאָרניט. נאָר ער באַשרײַבט דאָ איינעם אַ שנײַדער, וואָס איז געוועזן אַמאָל אַ קבצן אין זיבן פּאָלעס און איז מיטאַמאָל אויסגעוואַקסן, געוואָרן אַ גביר...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: זײַן טאַטנס עסק! נו, און ווײַטער וואָס?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: און ווײַטער גאָרניט. לצעוועט ער פון אים אָפּ און פון זײַן ווײַב... אַ רעכטער ממזר! אַן אמתער עמדר!...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: מײַנע צרות אויף זײַן קאָפּ! וואָס האָט ער צום ווײַב?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: ער מאַכט פון זיי ביידן אויסצור־דרייען. נאָר פון איר, פון דער שנײַדערן, מאַכט ער גאָר אַ לעמעשקע — אַ רוח אים אין זײַט אַרײַן!

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: מאַכן זאָל זיך אים אַ מכה — טפו! איך וואָלט אַזאַ פּאַסקודסטווע אין די הענט ניט געהאַלטן... און גלאַט, וואָס איז דאָס פאַר אַן עובדה — אַ ייִד זעצט זיך אַוועקעט אינמיטן דרינען לייענען אַ ביכל, גלײַך ווי שבת נאָכן טיש, און שאָקלט זיך!...

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: וואָס־זשע? אַ ז איך וועל שיך ניט משוגע. איך זאָל האָבן עפּעס אַ טועכץ. געוווינט געוואָרן אַרבעטן — עמדר!...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: האָסט שוין געגוג געאַרבעט. לאָז שוין דיינע שונאים אַרבעטן פאַר דיר! (פויזע). שמעון! טפו, מיין איך סע־מיאָן מאַקאַרעוויטש! ווּהין גייען מיר היינט אַף דער נאַכט?

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר: ווילסט אפשר אין טרעיאַטער?

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: פע, טרעיאַטער! (גענעצט). סקוטשנע! איך פאַרשטיי ניט אַ וואָרט! מע זאָל כאָטשבי וועלן שפּילן אַף יידיש! בעסער אין דער „לוזיאַנע”.

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר: אין סינעמאַטאָגראַף מיינסטו? וואָרט אויס, אַט וועל איך מאַכן דאָס געשעפט מיט דער פילם־קאָמפּאַניע, וועלן מיר דעמאָלט שוין גיין און גיין אַלע נאַכט און אַז אַ גראָשן געלט.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: (פאַרגנבעט). וועסט ניט זיין ברוגז? וועל איך דיר עפּעס זאָגן.

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר: איך בלוגז? אַ סך מאָל בין איך ברוגז? אַבי אַ גלייכע זאַך, קאָנסטו זאָגן.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: מיר געפעלט ניט די קאָמפּאַניע מיט די צוויי זשוליקעס, וואָס דו האָסט זיך מיט זיי סקאָמפּאַניעט...

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר: דו קענסט זיי דען, וואָס דו רופסט זיי זשוליקעס?

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: דערפאַר וואָס איך קען זיי ניט, האָב איך מורא, זיי זאָלן דיך ניט אָפּנאַרן.

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר: מיך? אָפּנאַרן? בלאָטע! ניט מיך נאַרט מען! איך מאַך מיט זיי אַ גוטן קאָנטראַקט! זיי זיינען בא מיר גוט פאַרצוויאַקעוועט! צוויי און צוואַנציק פונקטן! שער און אייזן אונ־דזער פאָלק עמד!...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: צוויי און צוואַנציק פונקטן? און אָפּן דריי און צוואַנציקסטן וועלן זיי בא דיר צונעמען דאָס געלט, ווי מיט די הענט.

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר: (שוין אין כעס). ביים דיר אַף די צונג! בהמה! הער זיך צו וואָס דו רעדסט! דו ווייסט דען, וואָס דו רעדסט?

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע: אָט דאָס איז דאָך די מעשה מיט דיר, וואָס מע קאָן מיט דיר ניט ריידן — באַלד ווערסטו אין קאַסעס!

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר: (אַ קלאַפּ מיט דער האַנט אין טיש). פעטי־מעטי! ברענג מיך ניט אַרויס פון די כלים!! (שטייט אויף, שפּאַנט אַרום עטלעכע מאָל הין און צוריק). דו פאַרגעסט זיך מיט וועמען דו רעדסט! דיר מאַלט זיך אויס, אַז דו רעדסט מיט שימעלע דעם שניידער... דו פאַרגעסט, אַז איך בין שוין היינט אויס עמד! אויס אונדזער פאָלק שער און אייזן! איך בין שוין היינט ס ע מ י א ן מ א ק א ר א ו ו י ט ש ס א ר א ק ע ר, איינער פון די גרעסטע, אויב ניט דער גרעסטער גביר אין שטאָט!... (גייענדיק הין און צוריק גייט אים אָפּ דער כעס). גיי, הער,

וואָס מע זאָגט אַף מיר... און די מענטשן, וואָס קומען אַרײַן צו מיר... און די געשעפטן, וואָס מע לייגט מיר פאָר — עמך!

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : בא מיר ביסטו דער איינציקער, וואָס דו ביסט געווען...

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : אַט דאָס איז טאַקע דער אומגליק! וואָלסט געמעגט האָבן כאָטש אַ ביסעלע מער דרך־ארץ...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : אַט באַלד נעם איך אַראָפּ פון דיר דאָס היטל...

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (אַ מאַך מיט דער האַנט). וואָס איז מיט דיר צו ריידן? (פּויזע). ווּ איז ערגעץ ביילקע, מײַן איך איזאַ־בעלעטשקע?

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : אַף וואָס דאַרפסטו ביילקען? מיין איך איזאַבעלעטשקען?

ש י מ ע ־ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : איך וויל, זי זאָל מיר לייענען די פּאָטשט וויל איך.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : ווידער אַמאָל די פּאָטשט? האָסט שוין ווי־דער באַקומען פּאָטשט?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : נאָך אַ מין פּאָטשט! (ווײַזט איר אָפּן שרײַבטיש אַ באַרג מיט ניט קיין געעפנטע בריוו).

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : נייטיקע בריוולעך! אוודאי פון אַ ייִדן, וואָס מע האָט אים אַרויסגעטריבן פון דאָרף מיט ווײַב און קינדער און פון אַן אַלמנה, וואָס איר מאַן האָט זיך געהאָנגען איבער איר, אָדער גאָר פון אַ מויד, וואָס ס'האָט זיך איר פאַרוואָלט חתונה האָבן און זי־האָט ניט קיין נדן...

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : נו, וואָס־זשע מיינסטו? איז טאַקע אַ רחמנות אַף איר, אַף דער דאָזיקער מויד.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : באַדאַרפסטו, הייסט עס, באַוואָרענען די גאַנצע וועלט?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : אַף וויפל איך קאָן.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : אַט צוליב דעם טאַקע האָט דיר גאָט געגעבן דאָס גרויסע געווינס?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : צוליב וואָס דען? צוליב דעם, מיר זאָלן עסן קאַשע מיט יויך?

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : אַף וויפל־זשע וועט דאָס דיר קלעקן?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (שוין גאָר ווייך). נאַרעלע, דאָס געשעפט מיט דער פילם־קאָמפּאַניע וועט טראָגן אַף אַלצדינג. די גאַנצע ייִטאָט איז מיר מקנא. ס'אַ סברה גאָר, אַז מע שמעקט מיט אַ האַלבן מיליאָן... נאָר וואָס פאַרשטייסטו אין די מיליאָנען? עמך?...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : גוט איז דיר, אַז דו פאַרשטייסט. וואָרעם דו ביסט דאָך אויסגעוואָקסן אין מיליאָנען!

שימעלע סאראקער: פונדעסטוועגן, אט זעסטו דאך... (זעצט זיך אוועק צוריק אף זײַן ארט, צעשאקלט זיך, קוקט אריין אי־נעם זעלבן בוך. אין א ווײַלע ארום, שטיל). עטיע־מעניע! (אין א האל־בע מינוט ארום נאכאמאל, שוין העכער). עטיע־מעניע!

עטיע־מעניע: וואס פאר אן עטיע־מעניע בין איך דיר? אים זאל מען רופן סעמיאן מאקאראוויטש, און מיך (מאכט איס נאך) — „עטיע־מעניע!" „עטיע־מעניע!"...

שימעלע סאראקער: (געפינט זיך געשלאגן). וואס אמת איז אמת. האב קיין פאראיבל ניט, איך האב גאר פארגעסן, אז דו הייסט שוין היינט ערנעסטינע יעפימעוונע.

עטיע־מעניע: זאגסט דאך אף מיר, אז איך בין א קא־צענער מוח.

שימעלע סאראקער: זייער גערעכט. איך בעט דיך מחילה... ווייסטו וואס איך וועל בא דיר בעטן, ערנעסטינע יעפימעוונע?

עטיע־מעניע: א שטייגער, וואס וועסטו בא מיר בעטן, סעמיאן מאקאראוויטש?

שימעלע סאראקער: (מיט א רחמנות־פנים). א ביסל איינגעמאכטס.

עטיע־מעניע: פלוצעם אינמיטן דרינען איינגעמאכטס? (שרײַט הויך אף א קול). מויד! מוי־עד? (עס עפנט זיך א זײַטיקע טיר און עס קומט אריין יוכבד די מויד).

יוכבד די מויד: (שטעלט זיך אוועק גרויס). מיך רופט איר?

עטיע־מעניע: וועמען דען רוף איך? דעם רבי?

יוכבד די מויד: איך האב דען קיין אנדער נאמען ניט, א חוץ „מויד"?

עטיע־מעניע: און אז „מויד" — וואס שטייט דיר דא אזוי ניט אן? א חסרון, אז מע איז א מויד? (גיט איר די שליסעלעך). נא! גיי נאר נעם א שעלעכל און ברענג איינגעמאכטס פארן באלעבאס, פונעם אפענעם סלאי, וואס מיט א שאל צוגעדעקט און מיט א טיכל איבערגעבונדן.

יוכבד די מויד: (נעמט די שליסעלעך). וויפל זאל איך ברענגען?

עטיע־מעניע: האסט געדינט, זאגסטו דאך, אין נגידישע הײַזער, באדארפסטו אליין וויסן, וויפל א נגיד עסט איינגעמאכטס.

יוכבד די מויד: פאראן אלערליי נגידים, פאראן א נגיד, וואס עסט אפן שפיץ מעסער, ווי א פייגעלע, און פאראן, איך בעט אײַער כבוד, נגידים חזירים, וואס וויפל זיי עסן, איז זיי קארג.

עטיע־מעניע: עסן זאלן זיך שוין ווערעם. א ביסל א לשון פון א מויד!

יוכבד די מויד: (לאָזט זיך גיין מיט די שליסעלעך, שטעלט זיך אָפּ אַף אַ ווײַלע, צו דער באַלעבאָסטע). מע רופֿט מיך יוכבד.

עטיע־מעניע: יוכבד? גוט, וואָס דו האָסט מיר געזאָגט. גיי אין דער ערד אַרײַן, יוכבד! (יוכבד די מויד גייט אָפּ. — עטיע־מעניע צום מאַן). אַן עזות פֿון אַ דינסטמויד! (שרײַט הויך). מענדל! מענדל! (עס קומט אַרײַן מענדל דער לאַקיי אין אַ פֿראַק מיט אַ ווײַסן שניפּס אַף אַ הויכן קאַלנער. די ליפּן זײַנען בײַ אים שוואַרץ און גראָב און פֿעט באַוואַקסן. דעם קאָפּ האַלט ער אַ ביסל אַף אַ זײַט. די הענט טעלעבענדען זיך בײַ אים, ווי איבעריקע).

מענדל דער לאַקיי: (באַלעקט זיך). מיך רופֿט איר דאָס?

עטיע־מעניע: וועמען דען רוף איך? די רביצין? גיי נאָר גיב אַכטונג, איך האָב געשיקט די מויד נאָך אײַנגעמאַכטס. זאָל זי זיך ניט צוכאַפּן דאָרט צו שטאַרק, ווי אַ הונגעריקע קאַץ צו דער סמעטענע...

מענדל דער לאַקיי: (לאָזט זיך גיין און קערט זיך אום צוריק. רעדט צום באַלעבאָס). באַלעבאָס! די קנאַקערס וואַרטן דאָרטן אין פּערעדני.

שימעלע סאַראַקער: וואָסערע קנאַקערס?

מענדל דער לאַקיי: אָט די צווײ, וואָס פֿונעם טרעיאַטער.

שימעלע סאַראַקער: (לייגט אַוועק דאָס בוך). אָ? ווינ־דאַרטשוק און רובינטשיק? מײַנע שותּפֿים פֿון דער פֿילם־קאָמפּאַניע? פֿאַרוואָס קומען זיי ניט אַרײַן?

מענדל דער לאַקיי: (אַף די גראָבע ליפּן באַווײַזט זיך בײַ אים אַ שמייכל). דערפֿאַר, וואָס איך לאָז זיי ניט.

שימעלע סאַראַקער: (פֿאַרוווּנדערט). וואָס הייסט, דו לאָזט זיי ניט?

מענדל דער לאַקיי: (גאַנץ ערנסט). אַזוי איז דער אײַנפֿיר בײַ די נגידים. אַז עמעצער קומט, איז אויב ער גייט אָרעם געקליידעט, גיט מען אים האַלדז און נאַקן און מע וואַרפֿט אים אַרויס, און אויב ער גייט שיין אָנגעטאָן, באַדאַרף מען פֿריִער דאַלאָזשען דעם באַלעבאָס, און דערנאָך ערשט, אַז דער באַלעבאָס הייסט, מע זאָל אים אַרײַנלאָזן, לאָזט מען אים אַרײַן.

שימעלע סאַראַקער: (שטוינט. צום ווײַב). ערנעסטינע יעפֿימעוונע! וואָס זאָגסטו דערויף? עמד!...

עטיע־מעניע: (צום מאַן). ווייס איך וואָס! דו האָסט זיך אַוועקגעשטעלט אויסטענהן מיט אַ משרת מיצקע דרינען, און די מויד וועט דאָרטן דערווײַלע אויפֿפֿרעסן דאָס גאַנצע אײַנגעמאַכטס. (צום משרת). גיי טו וואָס מע הייסט דיר!

מענדל דער לאַקיי: (לאָזט זיך גיין, בלײַבט שטיין. צום באַלעבאָס). איז וואָס זאָל איך זיי זאָגן?

שימעלע סאראקער: וועמען?

מענדל דער לאקיי: די קנאקערס.

שימעלע סאראקער: גארניט. שיק זיי אריין אהערצוצו! (מענדל דער לאקיי אפ, באגעגנט זיך אף דער טיר מיט יוכבד די מויד, טונקט איין זיין פינגער אינעם איינגעמאכטס און טוט א לעק. יוכבד טוט אים א זעץ איבער דער האנט, טראגט צו דעם באלעבאס דאס איינגעמאכטס און לאזט זיך גיין, בלייבט שטיין א ווײַלע).

יוכבד די מויד: (צו דער באלעבאסטע). און ווײַטער גארנישט?

עטיע־מעניע: (צום מאן). וואס איז דאס פאר אן אנשי־קעניש? דאס איז עפעס א גאנץ שטראף, ניט קיין מויד!... (עס עפנט זיך די טיר און מענדל דער לאקיי לאזט אריין איינעם נאכן אנדערן וויגדארטשוקן און רובינטשיקן, און אליין גייט ער אפ. ביידע גייען אנגעטאן גרויסארטיק, געגאלט ווי ארטיסטן, מיט צילינדערס אין די הענט, טראגן הענטשקעלעך, גרויסארטיקע שניפסן).

שימעלע סאראקער: (שטייט אויף, נעמט אויף די ארייננגעקומענע זייער הענטלעך). ברוך הבא געסט! האט איר שוין גע־בראכט מיט זיך דעם איבערגעשריבענעם קאנטראקט? (צום ווײַב). ער־געסטינע יעפימעוונע! הייס געבן נאך איינגעמאכטס און א ביסל ווישניק אויך אין איינוועגס. (עטיע־מעניע הייבט זיך אויף אן חשק און גייט אליין נאכן ווישניק מיטן פארבײַסן. שימעלע צו די יונגעלײַט). דעם קאנטראקט גיט אהער, וועלן מיר אים דורכקוקן. (וויגדארטשוק נעמט ארויס א פארשריבענעם פאפיר). דאס הייסט, דורכקוקן וועט אים מײַן מאכטער. איך בין, ניט פאר אײַך געדאכט, קורץ אין דער עברי, האב איך א טעכטערל, האט מיך גאט געבענטשט, א געראטענע, איר קענט זי — איז זי בא מיר מײַן גאנצער בוכהאלטער מיטן פריקאזטשיק מיטן שרײַבער מיט הכל בכל... לייענט און שרײַבט און חשבונט, ווי א וואסער... (טראגט זיי אונטער א זילבערנע פושקע מיט פאפיראסן). פאני דובינטשיק! פאני וויגדארטשוק! אנו, פארזוכט אקארשט פון די דאזיקע פאפיראסן! ס'איז שוין איינמאל פאפיראסן, פון די אמתע עמדך!... (ביידע יונגעלײַט הייבן זיך אויף, נעמען מיט צוויי פינגער צו פאפיראסן). יא, איז ווג, הייסט דאס, האלטן מיר אין דער הגדה? זאגט מיר, איך בעט אײַך, מײַן ליבער וויגדארטשוק און מײַן טײַערער רובינטשיק, וואס איכל אײַך פרעגן: ווי קומט איר, צוויי יונגעלײַט, — האט קיין פאראיבל ניט, וואס איך רייד מיט אײַך אזוי אפנטלעך און פראסט, — ווי קומט איר צו אזא גאלדענעם עסק, ווי דאס פילם־געשעפט?

וויגדארטשוק: א! אין דעם איז א גאנצע געשיכטע...

רובינטשיק: וואס מע קאן זי דערציילן אין דרײַ ווערטער. מיר זײַנען, ווי איר קוקט אונדז אן...

וויגדארטשוק: (לאזט אים ניט ריידן). לאז מיך, איך

וועל זיי איבערגעבן אין דריי ווערטער. איך און מיין חבר רוביגטשיס זיינען מענטשן מיט געדאנקען.

ר ו ב י נ ט ש י ק : מיט קאמבינאציעס.

ו י ג ד א ר ט ש ו ק : און מיר האבן פון שטענדיק אן געהאט א שייכות צו טעאטער. איך, צום ביישפּיל, בין געווען אמאל א מוזי־קאנט, און א באריטמטער מוזיקאנט, געשפּילט אין אלע טעאטערן. און מיין חבר רובינטשיק איז אויך ניט קיין אבי־ווער — ער האט געהאלטן א פּאריקמאכערסקי זאוועדיעניע און פלעגט גיין אין טעאטער אריין גרי־מירן די אקטיארן. איך דארף אים זאגן אין די אויגן, דעם ממזר, — ער, אז ער פּארגרעמירט עמעצן, איז עס נאטור! דערווייל האט זיך גע־טראפן א מעשה. די צייט איז געווען שלעכט, ניט היינט געדאכט, ניט פאר אייך געדאכט, האב איך מיך באשטעלט אין טעאטער־קינעמאטא־גראף שפּילן. איך שפּיל א נאכט, איך שפּיל צוויי, איך שפּיל דריי, איך הייב מיך אן צוקוקן — וואס איז דער שכל פונעם קינעמאטאגראף? לאזט זיך אויס, אז ס׳איז אין דעם קיין שום שכל...

ר ו ב י נ ט ש י ק : ס׳א געלעכטער!...

ו י ג ד א ר ט ש ו ק : (פארכאפּט זיך). דאס הייסט, דער שכל איז א גרויסער שכל. נאר פאר דעם, וואס ווייס דעם שכל, איז דער שכל אוים שכל.

ר ו ב י נ ט ש י ק : גאלע גארניט!

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : איך פארשטיי ניט — איך בין א פּראסטער עמך! ממה נפשך — אדער מילכיק, אדער פליישיק! אדער אהין, אדער אהער! און בא אייך קומט אויס — אט אז ס׳איז א גרוי־סער שכל, און אט איז דאס א געלעכטער, גאר קיין שכל ניט, — אזוי אז איך בין שוין צעדולדט!...

ו י ג ד א ר ט ש ו ק : (צו רובינטשיקן). שולדיק ביסטו, אז דו שלאגסט מיך איבער! איך וועל זיי געבן צו פארשטיין דעם שכל מיט א גאנג...

ר ו ב י נ ט ש י ק : נו, גיב זיי צו פארשטיין, ווער לאזט דיך ניט?

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : ניין! איר דארפט וויסן, אז מיר זיינען גרויסע בעלנים דערויף... נאר אז איך בין געווען א... ניט היינט געדאכט, א פראסטער עמך, זיינען מיר אלע וואך געגאנגען אין דער לוזיאנע, אבי ס׳איז נאר געווען פארוואס. און היינט, זינט גאט האט מיך באגליקט מיט גרויסן געווינס, איז כמעט ניטא די נאכט וואס מיר זאלן ניט גיין אהינצוצו. וואלט איך זייער וועלן וויסן, ובפרט איצט, אז איך גיי אריין אין דעם מיט געלט, דעם... דעם... תמצית (מאכט מיט די פינגער). דעם שכל דערפון. דא מוז דאך שטעקן עפּעס א קונץ, עפּעס... עפּעס... (א קװאָק מיט די פינגער). א מין עמך!

ו י ג ד א ר ט ש ו ק : געוויס איז דא פאראן קונץ!

ר ו ב י נ ט ש י ק : און נאך וואס פאר א קונץ!

ווינגראַדטשוק: (לאָזט איִם ניט). לאָז זיך דינען! אַט וועל איך זיי געבן צו פֿאַרשטיין די גאַנצע זאַך אַקוראַט, זיי זײַנען אַ ייִד מיט פֿאַרשטאַנד. (רוקט זיך צו צום שנײַדער). די זאַך איז אַ פּראָסטע זאַך. האָט איר זיך צוגעקוקט, אַז אַקעגן דער סצענע, איבער דער טיר, איז פֿאַראַן אַ לאַמטערנע מיט אַ רעדל? איז אויפֿן רעדל, וואָס סע דרייט זיך דאָרט בײַ דער לאַמטערנע, אָנגעצויגן אַ לענטע פֿון צעלולאָיד, אַ לאַנגע לענטע. (מאַכט מיט די הענט).

רובינטשיק: (קוקט דעם חבר אין מויל אַרײַן און שאָקלט צו מיטן קאָפּ). אַ פֿילמע הייסט עס.

ווינגראַדטשוק: איז אויף דער פֿילמע אָפּגעפֿאָטאָגראַפֿירט אַלע בילדער, וואָס איר זעט אויפֿן לײַוונט... האָט איר עס צעקײַט?

שימעלע סאַראַקער: האָט קיין פּאַראיבל ניט, וואַרט אַף אַ ווײַלעטשקע. איך וויל, פֿאַרשטייט איר, אַז מײַן ייִדענע זאָל אויך זײַן דערבײַ און זאָל אויך וויסן דעם שׂכל... (דרייט זיך אויס צום ווײַב, וועלכע קומט אַרײַן פֿון צווייטן חדר. נאָך איר גייט נאָך מענדל דער לאַקיי מיט אַ טאַץ. אַף דער טאַץ — אַ קאַראַפֿין רויטע משקה מיט גלעזלעך. נאָך מענדלען גייט נאָך יוכבד די מויד אויך מיט אַ טאַץ. דאָס אַלץ ווערט אַוועקגעשטעלט אויפֿן טיש. מענדל און יוכבד אָפּ).

עטיע־מעניע: אַט האָט איר ווישניק, אַט שטייט אײַנגעמאַכטס. איר קאָנט נעמען, אַז איר ווילט...

שימעלע סאַראַקער: מע וועט נעמען, אם ירצה השם, געוויס וועט מען נעמען. (גיסט אָן אין די גלעזלעך. ווענדט זיך צום ווײַב). ווילסט הערן דעם שׂכל פֿון „לוזיאָנע", פֿאַרוואָס סע דרייט זיך און מיר זעען אַלצדינג אויפֿן לײַוונט, וואָס אַף דער וועלט טוט זיך אָפּ? זעץ דיך אַקאָרשט צו, וועסטו עפּעס הערן. האָסט דאָך עס ליב. דו וואָלסט דאָך דאָרט געטאַנצט און געגעבכטיקט!

עטיע־מעניע: און דו האָסט דאָך עס נעבעך פֿײַנט. (זעצט זיך אַוועק בײַ דער זײַט אַף אַ ווייכער קושעטקע, שפּאַרט זיך אָן אַף אַ זײַדן קישעלע מיט אויסגענייטע קווייטן פֿון אַלערליי פֿאַרבן, לייגט צונויף די הענט אַזוי, מע זאָל אַרויסזען דאָס גאַנצע ביסל צירונג). נו, לאָמיר האָרכן.

ווינגראַדטשוק: (פֿלײַסט זיך צו זעצן מיטן פּנים קעגן דער מאַדאַם, נאָר ריידן רעדט ער צום באַלעבאָס). איז ווו האַלטן מיר?

רובינטשיק: בײַ דער פֿילמע האַלטן מיר, וויאַזוי דאָס רעדל דרייט זיך דאָרט בײַ דער לאַמטערנע...

שימעלע סאַראַקער: (צום ווײַב). בײַ דער טיר פֿון אויבן, אַקוראַט אַקעגן דעם לײַלעך, האָסטו געזען אַ לאַמטערנע? איז דאָרטן דאָ אַ רעדל און סע דרייט זיך. (ווײַזט מיט די הענט, ווי סע דרייט זיך. טוט זיך אַ נעם צום קאַראַפֿין, גיסט אָן דרײַ גלעזלעך. צו די געסט). זאָל זיך עס דאָרטן דרייען. מירן דערווײַל נעמען צו די ליפּן... לחיים!

לאָז גאָט געבן, ס'זאָל זײַן אײנמאָל פאַר אַלעמאָל עמד!... (טרינקט. די־געסט רירן זיך צו מיט די ליפּן). אַצינד שיסט װײַטער!

װ י ג ד אַ ר ט ש ו ק : אַלזאָ, נאָכאַמאָל אין קורצן. (מאָלט מיט בײדע הענט). דאָ האָט איר אַ לײַװונט.

ר ו ב י נ ט ש י ק : אַ געװײנלעכן לײַװונט.

װ י ג ד אַ ר ט ש ו ק : אַף דעם לײַװונט איז ניטאָ גאָרנישט.

ר ו ב י נ ט ש י ק : גאָלע גאָרנישט.

װ י ג ד אַ ר ט ש ו ק : און אַף יענער זײַט לײַװונט איז אױך ניטאָ גאָרנישט.

ר ו ב י נ ט ש י ק : אױך גאָרנישט! (שימעלע סאַראַקער קוקט אַפן װײַב איבערראַשט).

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (גלײבט ניט). דאָס װעט איר שױן דער־צײלן דער באָבע אײַערער! װאָס הײסט ניטאָ גאָרנישט? מיר גײען ניט אין דער „לוזיאַנע"? עס קאָסט אונדז קאַרג געלט? אַן אַנדערער װאָלט זיך עס געװוּנטשן איך װײס אַלײן ניט װאָס, — זאָגן זײ, אַז אַף יענער זײַט לײַװונט איז ניטאָ גאָרנישט! מיר זײַנען דאָך עפּעס ניט קײן קלײנע קינדער, װאָס מע װעט אונדז דערצײלן בבא־מעשיות!...

װ י ג ד אַ ר ט ש ו ק : (מטושטש, שמײכלט). האָט קײן פּאַראיבל ניט, מאַדאַם, מיר זײַנען ספּעציאַליסטן. מיר אַרבעטן אין דעם טאָג װי נאַכט. מיר האָבן דאָס געזונט מיטן לעבן אַװעקגעלײגט דערױף.

ר ו ב י נ ט ש י ק : ס'איז אונדזער פּרנסה!

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (צו װיגדאַרטשוקן). בקיצור, נו, שיסט װײַטער!

װ י ג ד אַ ר ט ש ו ק : אַלזאָ — גאָרנישט. דער רעכטער עיקר איז דאָס רעדל, װאָס דאָרט אַקעגן, בײַ דער לאַמטערנע. (דרײט זיך אױס מיטן פּנים צוריק, װײַזט מיט דער האַנט אַף דער טיר. אַלע דרײען זיך אױס צו דער טיר). דאָרט, װוּ עס דרײט זיך די לענטע...

ר ו ב י נ ט ש י ק : (דרײט מיט דער האַנט). די פֿילמע הײסט עס... (עס עפֿנט זיך די טיר און אין דער מינוט קומט פֿאַר אַזאַ מין סצענע: עטלעכע ייִדן רײַסן זיך אַרײַנצוגײן, מענדל דער לאַקײ האַלט זײ אָפּ מיט בײדע הענט).

מ ע נ ד ל ד ע ר ל אַ ק י י : האָט צײַט אײן מינוט, ביז איכל דערלאָזשען.

ד י ײ ִ ד ן : (אַלע אינאײנעם). װאָס מיר דערלאָזשען? װער מיר דערלאָזשען? מיר דאַרפֿן האָבן אַ נדבה אַף דער היגער תלמוד־תורה!

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (שרײַט צום לאַקײ). נאַרישער מענדיוק, אַ רוח אין דײַן פֿאַרגט און מיטן אַרײַן! װאָס האָסטו צו די ייִדן? לאָז זײ אַרײַן! (מענדל טרעט אָפּ. נאָר ער באַװײַזט די ייִדן מיט דער האַנט אַפן קאָפּ, זײ זאָלן אױסטאָן די הימלען. די ייִדן קװענקלען

זיך, צי זאָלן זיי אויסטאָן די היטלען, צי ניט. א פּאָר האָבן אויסגעטאָן, די איבעריקע נאָך ניט. גייען לאַנגזאַם).

עטיע־מעניע: (צו די ייִדן). וואָסט איר זאָגן?

שימעלע סאַראַקער: זיצט. איר קאָנט גיין אין די היטלען. מיר זײַנען דאָך ניט קיין גויים. מיר זײַנען נאָך ייִדן דערווײַלע. (די ייִדן ווערן א ביסל שטאַרקער בײַ זיך, זעצן זיך אַוועק. איינער פון זיי, דער גבאי ראשון, ווענדעט זיך צום שנײַדער).

גבאי ראשון. מיר זײַנען געקומען צו אײַך, רב שמעון, אַזוי ווי מיר האָבן געהערט פון אײַך, אַז זינט גאָט האָט אײַך געהאָלפן, הערט איר ניט אויף צו געבן, זײַנען מיר, די גבאים פון דער היגער תלמוד־תורה, און מיר דאַרפן א נדבה מיר...

עטיע־מעניע: (נעמט זיך צו דער קעשעניע. צו די ייִדן). צו וואָס אַזאַ לאַנגע הקדמה? זאָגט, אַז איר ווילט א נדבה, וועט מען אײַך געבן... אויסגאַב וועט זיך געפינען בײַ אײַך?

די ייִדן: (פרייליך. אַלע אינאיינעם). פון וויפל?

עטיע־מעניע: (ציט אַרויס א זילבערנע מטבע). פון א פּופ־ציקער. (די ייִדן איבערראַשט, קוקן איינער אויפן אַנדערן, בלײַבן אָן לשון).

שימעלע סאַראַקער: (כאַפּט זיך אויף, ווערט אַלערליי קאָלירן, וויל אויסגיסן זײַן צאָרן אויפן ווײַב, נאָר ער האַלט זיך אײַן, רעדט צו די ייִדן מיט א געלעכטער). מײַן ייִדענע האָט ניט אײַנגעהערט, כאַ־כאַ, אַז איר זײַט די גבאים פון דער היגער תלמוד־תורה. זי האָט אָפּנים, געמיינט גלאַט אַזוי א נדבה פאַר א ייִדן... קומט, איך וועל אײַך געבן. (נעמט אַרויס א קליין שליסעלע פון דער זשילעט־קעשעניע, גייט צו צו דער אײַזערנער שאַפע, פאַרעט זיך א ווײַלע, נעמט אַרויס א פּעקל, פיר פינף־און־צוואַנציקער, און טראָגט עס צו צו די ייִדן). נאָט. אָט האָט איר א נדבה און שרײַבט אַרײַן אין בוך אַרײַן מײַן נאָמען, מײַן אמתן ייִדישן נאָמען — שמעון בר׳ מאיר סאַראַקער שענקט פאַר דער היגער תלמוד־תורה א הונדערטער. (די ייִדן שטייען אויף אַלע איבערראַשט, דאַנקען אים זייער. איינער פון זיי געפינט זיך צו זאָגן קוים עטלעכע ווערטער).

גבאי ראשון: רב שמעון! מיר זאָגן שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה. זינט די היגע תלמוד־תורה איז א תלמוד־תורה, איז דאָס דער ערשטער הונדערטער. זאָל אײַך גאָט געבן הונדערט יאָר גליק און הצלחה און אַלדאָס גוטס — אָמן.

די ייִדן: (אַלע). ברכה און הצלחה — אָמן. (געזעגענען זיך אָפּ פרײַנטלעך און גייען אָפּ. די שטימונג איז א געשלאָגענע. עטיע־מעניע פּײַערט. שימעלע פילט זיך ניט גוט, שפּאַנט אַרום, בלײַבט שטיין).

שימעלע סאַראַקער: (צו זיך אַליין). יאָ־יאָ. א גוואַלד־דאַוונער שכל!... מענטשן טראַכטן צו לעבנטע... לײַוונט... פילם... און דאָס לעבן! דאָס רירט זיך! עמד! (צו די יונגעלײַט). איז וועג האַלטן מיר,

הייסט דאָס? יאָ, מיר זאָלן ניט פאַרגעסן. ס'איז פאַראַן נאָך אַ פּונקט, וואָס מײַן ווײַב וועט ניט דורכלאָזן בשום אופן! (צום ווײַב). ערנעסטינע טײַערע! איך וויל, אַז אין קאָנטראַקט זאָל שטיין בפירוש, אַז דו און איך און אונדזערע פרײַנט, למשל, האָבן דאָס רעכט צו גיין אין וואָס פאַר אַ טרעיאַטער מיר ווילן, און ווען מיר ווילן, סײַ באַטאָג, סײַ באַנאַכט, בחינם, אָן אַ שום געצאָלטס, הייסט עס.

עטיע־מעניע: (פאַרברעכט די הענט). אַ שיינע מעשה! כּע שטייט נאָך גאָרניט אין קאָנטראַקט אַפילו?!

וויגדאָרטשוק: מע האָט פאַרגעסן אַרײַנשטעלן.

רובינטשיק: מאַדאַם! מע האָט גערעדט — איז גענוג.

עטיע־מעניע: (לאָזט אויס איר כּעס צו אים). אַזוי זאָגט איר? און אַז ס'וועט קומען צו עפּעס, וועט איר נאָכדעם זאָגן, איר ווייסט ניט!... מיר קענען אײַערע לײַט! מיר זײַנען אויך מבינים אויף אַ משאָד!

שימעלע סאַראַקער: זאָגסטו, מע זאָל עס אַרײַנשטעלן? איך זאָג אויך — אַרײַנשטעלן. (צו וויגדאָרטשוקן, ווײַזט אים אָן אויפן שרײַבטיש). פאַרקאַטשעט, זײַט מוחל, די אַרבל און שרײַבט אַרײַן.

וויגדאָרטשוק: (טוט זיך אַ וואָרף צום שרײַבטיש. שרײַבט צו אויפן פּאַפּיר, דערנאָך לייענט ער). „מיר, די אונטערגעשריבענע, גיבן צו נאָך אַ פּונקט, אַז דער הער סאַראַקער, די מאַדאַם סאַראַקער, אָדער ווער פון זייער פאַמיליע, האָט דאָס רעכט, סײַ באַטאָג, סײַ באַנאַכט, אַרײַנצוקומען און זיצן אין יעדן פון אונדזערע טעאַטער־קינעמאַטאָגראַפן בחינם, אָן געלט". צופרידן? (שימעלע קוקט אויפן ווײַב).

עטיע־מעניע: איך וויל, אַז אין קאָנטראַקט זאָל שטיין מײַן שוועסטער פייגל אויך.

וויגדאָרטשוק: מאַדאַם! סע שטייט דאָך „די פאַמיליע סאַראַקער"!

עטיע־מעניע: איר פאַמיליע איז ניט סאַראַקער, איר פאַמיליע איז ווישקראַבענקאָ.

רובינטשיק: די מאַדאַם זײַנען גערעכט.

שימעלע סאַראַקער: ווײַבאַלד אַזוי, טאָ שטעלט אַרײַן אַלע פרײַנט און באַקאַנטע...

עטיע־מעניע: (כאַפּט זיך אויף). באַקאַנטע? אָט האָסטו דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג! אַ מכּה זיי — זיי זײַנען ניט קראַנק צאָלן!

רובינטשיק: די מאַדאַם זײַנען פאַלקאָם גערעכט. (צום חבר). שרײַב אַרײַן מאַדאַם ווישקראַבענקאָ מיט אירע קינדער.

עטיע־מעניע: ניין; זי יאָ, די קינדער ניט. זי האָט קינדער — מעג אויף זיי קומען אַן אויסכאַפּעניש! אײַן שאַרלאַטאַן גרעסער פונעם אַנדערן...

ר ו ב י נ ט ש י ק : די מאדאם זײַנען פאלשטענדיק גערעכט! שרײַב מאדאם ווישקראבענקא — און אַן עק.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : וואסער מאדאם? א שיינע מאדאם! נעבעך אַן עניטע, אַן אביונטע, אַז אַד און ווײ איז איר! (עס קומט אַן ביילקע, אגגעטאָן פראסט ווי אַלע מאָל).

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : גוט, וואס דו ביסט דא. קום אהער, וועסטו מיר איבערלייענען דעם קאנטראקט, צי ס'איז אַלצדינג דא, וואס מיר האבן נעכטן אפגערעדט? (ביידע יונגעלײַט שטייען אויף. גריסן ביילקען, דערלאַנגען איר דעם קאנטראקט און זעצן זיך צוריק אוועק).

ב יי ל ק ע : (נעמט דעם קאנטראקט). מעג איך עס לייענען פאר זיך? (זעצט זיך אַוועק אין א שטול, לייענט פאר זיך).

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : (צו די יונגעלײַט, שטיל). זי קאן שוין דווקא גוט!... ייִדיש און רוסיש און דײַטש, און וואס איר ווילט!... (עס קומט אַרײַן מענדל דער לאַקיי מיט אַ בוקעט).

מ ע נ ד ל ד ע ר ל א ק יי : צו איזאבעלא סעמיאנאוונא מיט א קארטל.

ב יי ל ק ע : צו מיר? (נעמט די בלומען).

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : (צופרידן). בלומען? פון וועמען איז?

ב יי ל ק ע : (לייענט דאס קאַרטל). סאלאמאן אסקאראוויטש פײַן. כא־כא־כא!

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : וואס־זשע איז דער געלעכטער? (צום לאַקיי). קאנסט גיין. (מענדל אַפּ).

ב יי ל ק ע : וואס־זשע? ס'איז ניט קיין געלעכטער? וואס איז גאָר פלוצעם פאר מתנות — בלומען? ווו איז ער געווען פאר דרײַ וואכן אין דער צײַט, געדענקסט? אַז מע האט בא אים געבעטן א טובה, ער זאָל זאָגן א גוט וואָרט צו זײַן פאטער וועגן דירה־געלט, האט ער פארקנייטשט מיט די פלייצעם (מאכט אים נאָך) — „עטא דא מעניא ניע קאסאיעטַ־כיא!"... (גיט איבער דעם פאטער די פאפירן). דער קאנטראקט איז געשריבן אזוי, ווי מע האט גערעדט. (ווײַזט אַפן פאַק בריוו, וואס אַפן טיש). אט דאס איז די הײַנטיקע פאטשט? (נעמט די בריוו צו זיך). איך נעם עס צו זיך, דארט וועל איך איבערלייענען די פאטשט און וועל דיר נאָכדעם איבערגעבן. (פארנייגט זיך צו די יונגעלײַט, וועלכע כאפט זיך אויף מיט א טראסק. — ביילקע אַפּ).

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : (צו די יונגעלײַט). א מאדנע מיידל בא מיר!... אַן אנדערע אַף איר אָרט אין אזא ראסקאש!... בא אזא עשירות!...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : זאָג כאטש: קיין עין־הרע ניט!

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : א קליידל, א בוהנוסל, א היטעלע א נײַעס, אַז מע וויל איר קויפן, קומט אַן מיט גרינע ווערעם — זי וויל

ניט! וואָסט איר טאָן? (ביידע יונגעלייט זיינען נתפּעל). וואָס דאַרפט איר פּער, מע רעדט איר שידוכים — די שענסטע, די גרעסטע — ווייל זי ניט הערן, ניט זען... שטעלט אייך פאָר — רב אשר פיין האָט איר געהאַרכט כּן הסתם? ווייל ער מיט מיר אַ שידוך טאָן — ער שטאַרבט! דאָס הייסט, ניט אַזוי ער ווייל דעם שידוך, ווי זיין זון, און ניט אַזוי זיין זון, ווי איך וואָלט אַ בעלן געווען זיך משדך זיין מיט אַזאַ ייִדן ווי פּיין, וואָס איך בין אַמאָל געווען זיינער אַ שכן...

עטיע־מעניע: זאָג כאָטש: ניט היינט געדאַכט...

שימעלע סאַראַקער: איז דאָך גוט? איאָ? אַז ער וויל, און דער זון וויל, און איך וויל אויך, וואָלט מען דאָך געקאָנט ברעכן: טעלער און אַ סוף? — זאָגט זי אָבער: לאָ! זי וועט זיך באַטראַכטן. (ביידע יונגעלייט זיינען נתפּעל — עס באַווייזט זיך מענדל דער לאַקיי).

מענדל דער לאַקיי: (קייט). דער שלים־מזל איז שוין ווידער דאָ.

שימעלע סאַראַקער: וואָסער שלים־מזל?

מענדל דער לאַקיי: סאַלאָווייטשיק דער שדכן.

שימעלע סאַראַקער: סאַלאָווייטשיק? וווּ איז ער?

מענדל דער לאַקיי: דאָרט איז ער, אין פּערעדניע.

שימעלע סאַראַקער: פאַרוואָס גייט ער ניט אַריין?

מענדל דער לאַקיי: איך האָב דאָך אייך געזאָגט שוין, אַז איך בין ניט דאָס ערשטע יאָר אין נגידישע הייזער, און בײַ די נגידים איז דער איינפיר, אַז...

שימעלע סאַראַקער: אַז מע דאַרף פריִער דאָלאָזשען? נו, האָסטו דאָך מיר שוין דאָלאָזשעט. אַצינדערט גיי רוף אים אַריין. (מענדל אָפּ). אוי, אַט די פּאַראַדקעס מיט די צערעמאָניעס, הערט איר, בײַ די סטעקראָטן, צווישן אונדז גערעדט, גאָט זאָל ניט שטראָפן פאַר די רייד!... (עס עפנט זיך די טיר ברייט, מענדל דער לאַקיי לאָזט אַריין סאַלאָווייטשיקן דעם שדכן, מאַכט צו די טיר, גייט אָפּ). ברוך הבא, אַ ייִד אַ שדכן! מע זאָל דערמאָנען משיחן. זיצט, פּאַני סאַלאָווייטשיק.

סאַלאָווייטשיק: סאַראַ היץ היינט — טשטאָ ניבוד אָסאָר־בענע! (באַטראַכט די יונגעלייט). און ווער זיינען אָט די ייִדן? עפּעס זייער קענטלעך! (דערמאָנט זיך). אַ? דאָס זיינען די דאַזיקע? פונעם טעאַטער? דאָס האָט איר מיט זיי געמאַכט דאָס געשעפט, וואָס די שטאָט קלינגט מיט דעם? (גיט זיי די האַנט). וואָס־זשע מאַכט איר? מע זאָגט, אַז איר זשעברעוועט געלט? (ווייזט מיט ביידע הענט).

וויגדאָרטשוק: ע! מע זשעברעוועט געלט! גאָרנישט, מהכתיתי, מע האָט פּרנסה.

רובינטשיק: און מע לייגט אָפּ אַ קערבל.

סאַלאָווייטשיק: (צום שניידער). ווייס איך, וואָס הערט

איר זיי! איר פרענגט מ י ר ! ס׳איז אַ גאָלדן געשעפט! ס׳איז אַ ברוי־נען, וואָס שעפּט זיך ניט אויס! מענטשן ווערן נתעשר — זאָגן זיי, מע לייגט אַפּ אַ קערבל! (ביידע יונגעלייט ווערן ברייטער ווי לענגער).

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (צום שדכן). זאָגט איר, אַז מע ווייס שוין אין שטאָט פונעם פילם־געשעפט, וואָס איך מאַך? אפשר וועט איר פאַרזוכן אונדזער ווישניק? (גיסט אים אָן אַ גלעזל).

ס אַ ל אַ וו יי ט ש י ק : טשטאַ זאַ וואָפּראָס! אַלע ווייסן און אַלע ריידן און אַלע זיינען אייך מקנא. (טרינקט אויס און פאַרבייסט).

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : מקנא?

ס אַ ל אַ וו יי ט ש י ק : איך זאָל אַזוי לעבן מיט אייך און מיט אייער ווייב! וואָס־זשע? כ׳וועל אויסטראַכטן? מע שמועסט גאָר, אַז איר ווערט אַ מיליאָנער... הלוואי, זאָל אייך גאָט העלפן! (צו די יונגעלייט). סעמיאָן מאַקאַראָוויטש איז אַ מענטש, וואָס האָבן ליב אַליין גראַב צו פאַרדינען, און עס אַרט זיי ניט, אַז יענער פאַרדינט אויך. ווי פאַניע זאָגט: ל ע ב ע ן א ו ן ל ע ב ע ן ל אַ ס ע ן . . . (צום שניידער). ס׳איז אייך איצטער אַוועק דאָס גליק, סעמיאָן מאַקאַראָוויטש, וועט דאָס שוין אייך גיין און גיין, ווי אין פּסוק שטייט: החילות לנפול, נפול תפּול...

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (צום ווייב). דו הערסט ווערטער? (גיסט אים אָן נאָך אַ גלעזל).

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (קוקט אָפּ פלעשל). איך הער, איך בין ניט טויב! (צום שדכן). וואָס הערט זיך בעסער פון י ע נ ע ם געשעפט, וואָס מ י ר וויסן?...

ס אַ ל אַ וו יי ט ש י ק : (צו דער שניידערן). וואָס זאָל זיך הערן, מאַדאַם? אַף אַלע יידישע קינדער געזאָגט געוואָרן! (צום שניידער און צו דער שניידערן). אַז סאַלאָווייטשיקן פאַלט איין אַן אידעע, מעג זיך שוין איבערקערן די וועלט, וועט ער זי דורכפירן... אַט דאָס גיי איך פון דאָרטן טאַקע, פון די רעסטאָקראַטן... אַ פּריאָם האָב איך געהאַט — „מאַיאַ פאַטשטעניע", און „סאַדיטיעס", און „פּאַפּיראָסן", און „לעמאָנאַד"... מחמת די היץ איז טרוקן אין מויל — טשטאַ ניבוד אַסאַבענע!... (טרינקט אויס אַ צווייטן מאָל, פאַרבייסט. שימעלע טראָגט אים אונטער די פּושקע פּאַפּיראָסן).

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : הכלל, גייט איר דאָס פון די פּיי־נערס. איז ווו האַלט דאָס דאָרטן אין דער ספירה?

ס אַ ל אַ וו יי ט ש י ק : עס האַלט שוין גוט! הלוואי וואָלט איך שוין אַזוי געהאַלטן מיט אַלע מיינע פּאַרטיעס, וואָס איך פיר... סאַלאָ־ווייטשיקן, אַז עס פאַלט אים איין אַן אידעע! (פאַררייכערט דעם פּאַפּיראָס) אויב ס׳איז אייך ניט שטאַרק היים, וועל איך אייך דערציילן מיין היינ־טיקן וויזיט, וויאַזוי איך בין געקומען, און וואָס איך האָב געזאָגט, און וואָס זיי האָבן געזאָגט, און וואָס איך האָב זיי געענטפערט, און וואָס

זיי האָבן מיר געענטפערט — אונדזער גאַנצן ראַזגאָוואָר. (פאַרקאַטשעט די אַרבל, איז גרייט צעלייגן אַף טעלערלעך).

שימעלע סאַראַקער: (האָט ניט קיין געדולד). וואָס טויג מיר, פּאַני סאַלאָווייטשיק, ראַזגאָוואָרן? איר ווייסט דאָך, אַז איך בין אַ פּראָסטער עמך בין איך, און כ'האָב ליב אַגיל ואַשמח — אויפגעגנייט און אויסגעפּרעסט. איר זאָגט מיר די לעצטע שורה. דעם רעכטן שפּיץ!

סאַלאָווייטשיק: דער רעכטער שפּיץ איז — זיי וועלן אייַך איינלאַדן צו זיך אַף אַ וויזיט. דאָרט וועט זייַן די גאַנצע ריסטאָקראַטיע... נאָר קודם וועלן זיי זייַן בײַ אײַך מיט אַ וויזיט, און אפשר נאָך הייַנט. דאָס קאָן סאַלאָווייטשיק!

שימעלע סאַראַקער: (צום ווייַב). דו הערסט? (שטיל). מע דאַרף צוגרייטן כל המינים פאַרבײַסעכצן... (צום שדכן). זײַט איר זיכער, אַז זיי וועלן דאָ זייַן?

סאַלאָווייטשיק: (פאַרטרינקט דעם איינגעמאַכטס). אַזוי ווי איך בין זיכער, אַז מע רופט מיך סאַלאָווייטשיק.

שימעלע סאַראַקער: און דער „יאָט" אויך מיט זיי?

סאַלאָווייטשיק: (דאָס לעצטן ביסל איינגעמאַכטס). טשטאָ זאַ וואָפּראָס?

שימעלע סאַראַקער: ער טאַקע, דער אַלטער הייסט עס, האָט אײַך אַ ל יי ן געזאָגט?

סאַלאָווייטשיק: טאַקע ער אַליין, דער אַלטער הייסט עס, האָט דאָס מיר געזאָגט: „מירן זייַן, זאָגט ער, בײַם הער סאַראַקער מיט אַ וויזיט, זאָגט ער, אפשר נאָך הייַנט, — פּאַרט, זאָגט ער, געוועזן אַמאָל אונדזערער אַ שכן"...

שימעלע סאַראַקער: טאַקע מיט דעם לשון? (צום ווייַב). גיי, זע, ס'זאָל זײַן אַלצדינג... (עטיע־מעניע אָפּ).

סאַלאָווייטשיק: טאַקע מיט דעם לשון און מיט די ווערטער — איך זאָל אַזוי לעבן מיט אײַך און מיט אײַער ווייַב!... וואָס מיינט איר — סאַלאָווייטשיק איז עפּעס אַ יינגעלע?... ניש־מער, איך האָב מיט אײַך צו ריידן נאָך אַ פּאָר ווערטער אויג אַף אויג. (צו די יונגעלייט). איזווינ יטיע!... (נעמט שימעלען אַף אַ זײַט). שלשה דברים — צוויי ווערטער. (ביידע שטייען נאָענט צו דער ראַמפּע).

שימעלע סאַראַקער: (צום שדכן). איך ווייס פּרוּער, וואָס איר ווילט מיר זאָגן. איר ווילט ריידן מיט מיר מכוחן נדן, וויפל איך גיב?

סאַלאָווייטשיק: (רעדט שטיל). זאָלט איר מיר געזונט זײַן, וואָס פּאָר אַ חכם איר זײַט! און איר מיינט אוודאי, אַז דאָס ווילן זיי ווי סן? אָדער דער חתן? באָזשע סאַכראַני! גלאַט אַזוי... וויבאַלד

עס האַלט שוין אַזוי נאָענט, אָט־אָט, איז טאָמער, פּאַנימאַיעטיע, מע טוט מיך אַ פרעג, זאָל איך ניט בלײַבן שטיין, ווי אַ לײמענער גולם...

שימעלע סאָראָקער: איר ווייסט גאַנץ גוט, זי איז בײַ מיר איינע, און איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר איז עס אײנגאַנצן אירס...

סאָלאָוויטשיק: פונדעסטוועגן, באַלי־מעני?...

שימעלע סאָראָקער: פופציק טויזנט ליגט גרייט אין טשאַסנע קאָמערטשעסקי באַנק, דאָס הייסט, ליגן ליגט דאָרטן דרײַ מאָל פופציק טויזנט, נאָר פופציק טויזנט — דאָס איז פאַר דער טאָכטער באַ־זונדער, און אַזוי ווי זי איז בײַ מיר איינע, איז איבער הונדערט צוואַנציק יאָר, אַז מע וועט אַ רוף טאָן אַהין, זײַט־זשע מוחל, עמך... (ביידע יונגע־לײַט הערן זיך צו).

סאָלאָוויטשיק: (שלאָגט אים איבער). טשעפּוכאַ! וועד רעדט פון אַזעלכע זאַכן? איר וועט נאָך, אם ירצה השם, לעבן און לעבן! איר דאַרפט לעבן, וואָרעם איר טוט אַ סך גוטס. מע ווייס — גוטס לאָזט זיך הערן... סליעדאָוואַטעלנאָ, פופציק טויזנט — דאָס איז מזומן?

שימעלע סאָראָקער: קלאָר און צייל. בײַ מיר איז ניטאָ קיין מאַניפּאַרגעס, פוסטע דיבורים, צוזאָגעכצן. בײַ מיר, אַז איך זאָג געבן, גיב איך. עס איז, פאַרשטייט איר מיך, עמך!...

סאָלאָוויטשיק: אָדנים סלאָוואָם — מיר האָבן שוין פון אַלצדינג אָפּגערעדט. סליעדאָוואַטעלנאָ, קאָן איך שוין גיין ווײַטער. איך דאַרף נאָך לויפן און רײדן. זײַט מיר געזונט און מאַכט גוטע געשעפטן! פּראַשטשאַיטיע! אם ירצה השם, אינגיכן אויף אַ קנס־מאָל... (צו די צוויי שותפים). אײַך ווינטש איך צו האַלבע מיליאָן אויף אַ חלק, און אײַער שותף — אַ גאַנצן מיליאָן! דאָסווידאַניאַ, פּראַש־טשאַיטיע! (אָפּ).

שימעלע סאָראָקער: (צו די יונגעלײַט). האָט קיין פאַראיבל ניט — בײַ מיר אַ שטוב, קיין עין הרע, אַלע מאָל נײַע מענטשן מיט נײַע געשעפטן... איצט דאַרף מען זיך אַ נעם טאָן צו אונדזער איי־גענעם געשעפט. (טוט אָן דיברילן, פאַרקאַטשעט די אַרבל, גייט צום טיש). באַדאַרף מען, הייסט עס, טאָן אַ דעליקאַטע אַרבעט — לייגן דעם טאָטן. (שרײַבט זיך אונטער אויפן פּאַפּיר. נאָך אים שרײַבן זיך אונטער ביידע שותפים). און איצט באַדאַרף מען, הייסט עס, אײַך געבן די ממת־קים... דאָס ביסל מינץ... (גייט צו דער אײַזערנער קאַסע). דאַרף איך אײַך זאָגן, מײַנע ליבע שותפים, אַז קיין מזומן געלט, ניט אויסגערעדט זאָל זײַן, האָב איך ניט... אין אײַזערנע קאַסע האָב איך טאַקע, נאָר אַזעל־כע געלטער האַלט איך ניט בײַ זיך אינדערהיים. דערויף איז דאָ, פאַר־שטייט איר מיך, אַ באַנק... (עפנט אויף די קאַסע, נעמט אַרויס אַ טשעק־ביכל). די טשאַסנע קאָמערטשעסקי באַנק. דאָרטן האַלט איך מײַן גאַנצן קאַפּיטאַל, און ווען איך דאַרף, און וויפל איך באַדאַרף — שרײַב איך

אויסעט אַ טשעק, גיט מען מיר... (לייגט אַוועק דאָס טשעק־ביכל אױפֿן טיש). נאָר וואָס דען? אַז עס קומט צו שרײַבן רוסיש, בין איך קורץ אין דער עברי. דערויף האָב איך אַ טאָכטער, איז זי בײַ מיר, ווי איר ווייסט שוין, מײַן גאַנצער בוכהאַלטער. (עס קומט אַן פּטיע־מעניע). טו נאָר אַ רוף אַהער ביילקען אױף אַ מינוטקעלע. זי דאַרף מיר עפּעס אָנשרײַבן.

פּ ט י ע ־ מ ע נ י ע : איזאַבעלעטשקע? מיר דאַכט, אַז זי איז ניטאָ אינדערהיים. אָט וועל איך גיין אַ קוק טאָן. (גייט אָפּ).

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : ניט גוט, הערט איר, אַז מען איז אַ בלינדער מענטש... אַז מע קען ניט שרײַבן קיין רוסיש, איז נאָך ערגער, ווי אָן אַ בריל... (פּויזע). אָדער שאַ? ווייסט איר וואָס? אפשר וואָלט געווען אַ סברה, אַז איר זאָלט זײַן אַזוי גוט, אָן האָט איר אײַך אַ טינט און פּעדער, און זיך מטריח זײַן טאַקע אַליין אויסשרײַבן אָט־אָ־דעם טשעק? ווער פֿון אײַך קאָן בעסער שרײַבן? (וויגדאָרטשוק און רובינטשיק טועז זיך ביידע אַ חאַפּ צום שרײַב־טיש. וויגדאָרטשוק נעמט זיך צום טינט און פּעדער. שימעלע טוט אָן די ברילן, טײַט מיטן פינגער אין טשעק־ביכל, ווי אַ מענטש, וואָס איז קלאָר אין הלכות טשעקס). אָט דאָ, אין דער רעכטער האַנט, זעט איר? זײַט־זשע מוחל, שטעלט אַוועק מיט ציפער פופצן טויזנט... איין איינס, מיט אַ פינף, מיט דרײַ — יאָ, מיט דרײַ נולן. אָט אַזוי... און דאָרטן, אונטן, שטעלט אַוועקט מיט ווערטער פּעטנאַצעט טיסיאַטשי... רובליי דאַרף מען ניט — סע שטייט שוין. אָט אַזוי... האָט איר געשטעלט? אַצינד גיט, זײַט מוחל, די פּען אַהערצו, וועלן מיר ווידעראַמאָל אַוועקלייגן דעם טאַטן. (פאַרקאַטשעט ווידער די אַרבל, חתמעט פּאַוואָלינקע, שוויצט). אוף! פּשוט אײַנגעמידט זיך הײַנט שרײַבנדיק. (פּאַכעט מיטן טשעק אין דער לופטן). און ווער איז שולדיק? — טאַקע מײַן טאַטע אַליין. ער, עליו השלום, האָט ניט געוואָלט מיך לערנען שרײַבן. מיך מע זאָל געווען לערנען שרײַבן, וואָלט איך גע־ווען איין שרײַבער אין דער וועלט! אַ סימן האָט איר — נעמט דאָס גרעסטע געשעפט אין דער וועלט, וועל איך עס אײַך אַרומנעמען מיטן קוק...

וו י ג ד אָ ר ט ש ו ק : (געזעגנט זיך). ס'איז בײַ אײַך זעלטענע פעיִקייטן!

ר ו ב י נ ט ש י ק : (געזעגנט זיך). אַ טאַלאַנט! אַ באַזונדערער טאַלאַנט!

ש י מ ע ל ע ס א ר אָ ק ע ר : (שטאַרק צופרידן. קוועטשט זיי די האַנט). טאַקע? אַז עבירה וואָס מײַן ייִדענע איז דאָ ניטאָ. זי וואָלט באַטש געהערט, וואָס לײַט זאָגן... (גיט איבער דעם טשעק צו וויגדאָר־טשוקן. רובינטשיק קוקט אין איט אַרײַן. וויגדאָרטשוק דערלאַנגט דעם חבר אין זײַט אַרײַן מיטן עלנבויגן, לייגט אַרײַן דעם טשעק צו זיך אין טייסטער אַרײַן, ווערט באַמערקבאַר נערוועז, פאַרשפּילעט זיך און קלײַבט זיך געזעגענען).

וויגדארטשוק: מיר האבן צוגענומען בא אײַך אזויפיל צײַט...

רובינטשיק: און אנגעדולדט א קאפ...

שימעלע סאראקער: וואס רעדט איר? מיר האבן דאך עפּעס געמאכט א געשעפט מיט גאטס הילף!

וויגדארטשוק: און א גוט געשעפט דערצו!

רובינטשיק: א גלענצנדעס!

שימעלע סאראקער: הײַנט וואס־זשע רעדט איר? וויבאלד אזוי, מוז מען פארן אוועקגיין אויסטרינקען כאטש נאך צו גלעזלעך פון אט דעם דאזיקן ווישניק (גיסט אָן דרײַ גלעזלעך שטייענדיק) און צוווינטשן זיך, אז דער האלבער מיליאן זאל זיך ניט לאזן לאנג ווארטן און די שטאט זאל יויזן, וואס הייסט עמך!... (קלינגען מיט די גלעזער, טרינקען שטייענדיק). אצינד קאנט איר גיין געזונטערהייט און זײַט מצליח... (וויגדארטשוק און רובינטשיק געזעגענען זיך העפלעך, גייען אָפּ. שימעלע באגלייט זיי צו דער טיר. — אין א האלבע מינוט קומט ארײַן עטיע־מעניע).

עטיע־מעניע: אט באלד קומט אהער ביילקע. (קוקט זיך ארום). און ווּ זײַנען די צוויי שלים־מזלען? שוין אוועקגעגאנגען? און ווער האט דיר אנגעשריבן דאס, וואס מע דארף? צי דו האסט דאס אפּ־געלייגט אף אן אנדערש מאל?

שימעלע סאראקער: וואס פאר אפּלייגעכטסן? איך האב פײַנט אפּלייגן! בא מיר איז אומר ואוכל — אויפגענייט און אויס־געפרעסט! עמך!...

עטיע־מעניע: ווער־זשע האט דיר אנגעשריבן?

שימעלע סאראקער: טאקע זיי אליין. איך האב געזאגט און זיי האבן געשריבן.

עטיע־מעניע: (א פּלעסק מיט די הענט). זיי האבן גע־שריבן? ווער ווייס, וואס זיי האבן דיר דארטן אנגעשריבן. האסט ניט געקאנט ווארטן אף איזאבעלעטשקען? (אף די ווערטער קומט אַן ביילקע).

ביילקע: איך בעט אײַך, רופט מיך ניט איזאבעלעטשקע, רופט מיך בא מײַן אמתן נאמען ביילקע, אזוי ווי איך הייס!

עטיע־מעניע: שוין! אט האסטו דיר די אנדערע טעג יום־טוב! מיר זײַנען דען די, וואס מיר זײַנען געווען?

ביילקע: אט דאס איז טאקע די צרה, מאמע, וואס מיר זײַנען ניט די, וואס געווען. דאס הייסט, זײַן זײַנען מיר טאקע די אייגענע וואס געווען, נאר מיינען מיינען מיר, אז מיר זײַנען ניט מיר... דעריבער טוען מיר ניט דאס, וואס מע דארף, גייען ניט אהין, ווּ מע דארף, און נעמען אויף ניט דעם, וואס מע דארף, און דער וואס איז אונדזער גלײַכן און אונדזער אמתער פרײַנט — יענעם לאזן מיר אין שטוב ניט ארײַן...

ע ט י ע - מ ע נ י ע : (צום מאַן). עפּעס רעדט זי פאַרשמעלט, אַזוי מאָדנע, אַז מע קאָן גאָרניט פאַרשטיין!...

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : (צום ווייב). ווי קומסטו צו פאַרשטיין, אַז מיר ריידן? (צו דער טאָכטער). פונדעסטוועגן איינס צום אנדערן געהער זיך ניט אַן — אַז מ'עט אונדז איינלאָדן צו די פיינערס מיט אַ וויזיט, און ווער שמועסט, אַז זיי וועלן אַליין זיין בא אונדז מיט אַ וויזיט, וועסטו מסתמא זיך ניט אָפּזאָגן מיט אונדז מיטצוגיין — בפרט רב אשר פיין!

ב יי ל ק ע : דאָס וועלן מיר זען... מירן זיך נאָך באַטראַכטן — אָדער איכל מיטגיין, אָדער איכל ניט מיטגיין...

ש י מ ע ל ע ס א ר אָ ק ע ר : (אויפגעבראַכט). וואָס הייסט, דו וועסט ניט מיטגיין? און ווער בין איך? בין איך אַ טאַטע, צי ניין?

ע ט י ע - מ ע נ י ע : (וויל מאַכן שלום). ווייס איך וואָס, זעט נאָר אַ ביסל! איידער מע האָט געכאַפּט דעם בער, קריגט מען זיך שוין פאַר דער פעל... די פיינערס זיינען נאָך דערווייל בא אונדז ניט געוועזן, און אונדז האָט מען נאָך ניט גערופן, און צו טעלער ברעכן איז נאָך ווייט...

ש י מ ע ל ע ס א ר אָ ק ע ר : (נאָך מער אין כעס). מזל טוב! אָט איז זי אויך דאָ! (צום ווייב). ווער בעט דיך פאַר אַ רודף־שלומניצע? (צו דער טאָכטער). מיר וועלן זיך מיט דיר ניט קריגן, ווי מיר האָבן זיך ניט געקריגט ביז אַהער קיינמאָל... מיר, עמך, ווייסן, אַז מיט גוטן מאַכט מען תמיד בעסער ווי מיט בייזן... דו זאָג מיר, טאָכטער, וואָס איז מיט דיר דער מער, וואָס זינט גאָט האָט באַגליקט מיטן גרויסן געווינס, זע איך ניט, דו זאָלסט זיין צופרידן, אויפגעלייגט, גליקלעך, עפּעס גלייך ווי גאָרנישט איך האָב אויסגענומען דעם הויפּט־טרעפער...

ב יי ל ק ע : וואָס האָסטו געוואָלט? איך זאָל טאַנצן אין די גאַסן?...

ש י מ ע ל ע ס א ר אָ ק ע ר : ווער זאָגט דען טאַנצן אין די גאַסן?... איך מיין, דו וואָלסט באַדאַרפט עפּעס אַזוי... (ווייזט מיט די הענט). עפּעס לעבן... עפּעס, עפּעס — עמך...

ב יי ל ק ע : איכל דיר זאָגן דעם גאַנצן אמת, טאַטע. אַז דו צווינגסט מיך, איך זאָל דיר זאָגן, וועל איך דיר זאָגן... עס גייט מיר ניט אַיין... ס'איז מיר קיין זאַך ניט ליב... קיין זאַך ניט טייער... אַלצ־דינג איבער נויט... יעדע זאַך מיט גוואַלד... דעם, וואָס איך וויל זען, קאָן איך ניט... דעם, וואָס איך זע, וויל איך ניט... איך קאָן מיין האַרץ ניט עפענען, ווארעם אירט מיך ניט פאַרשטיין... איר ווילט מיך ניט פאַרשטיין און קאָנט מיך ניט פאַרשטיין, ווארעם דאָס גרויסע געווינס האָט אייך אַזוי דעם קאָפּ פאַרדרייט, אַז איר זעט ניט די וועלט פאַר זיך... וואָס איז ווייס זעט אייך אויס שוואַרץ, און וואָס שוואַרץ זעט אייך אויס ווייס...

שימעלע סאראקער: קומט אוים, אז ס'איז גאר אן אומגליק, וואס איך האב אויסגעגומען דאס גרויסע געווינס?...

ביילקע: פאר וועמען ס'א גליק, פאר וועמען אן אומגליק... אייער גליק איז מיין אומגליק... (במעט דורך טרערן).

שימעלע סאראקער: (כאַזערט איבער אירע ווערטער). אונדזער גליק איז איר אומגליק... (צום ווייב). וואס זאגסטו דערויף? פארשטייסט עפעס א ווארט?

עטיע־מעניע: (צום מאַן). דו זאגסט דאך, אז נאר איך פארשטיי נים, און אז דו פארשטייסט אלצדינג... דאס זאגט זי דיר, זי גיט דיר אנצוהערעניש, אז זי וויל ניט מיטגיין צו די גבירים — זי האט זיי פיינט...

שימעלע סאראקער: (חזרט איבער אירע ווערטער). דו? און איך זאג אנדערש! (העכערט מיט א טאן). איך, אז איך זאג גיין — גיים מען! (א זעץ אין טיש). עמך!... שער און אייזן!...

ביילקע: (כאפט זיך באם קאפ). אומגליקלעכע וואס איך בין! (אנטלויפט).

עטיע־מעניע: נו? צו וואס האסטו עס בארארפט? צעדרייצט א קינד...

שימעלע סאראקער: (כאפט זיך אויף ווי אן אפגעבריטער). פעטי־מעטי! ברענג מיך ניט אריין אין כעס!...

עטיע־מעניע: זאג מיר נאר, וואס סטראשעסטו מיך מיט דיין כעס?

שימעלע סאראקער: דרך־ארץ! האלט ס'מויל! דאכט זיך, דו ווייסט, ווער איך בין? עמך!!...

עטיע־מעניע: זע נאר, ווער עס האלט זיך גרוים! נאדל־פאדעם האט דיר געלאזט גריסן!...

שימעלע סאראקער: (אויסער זיך). מיר זאגסטו אזעלכע ווערטער?! מיר?! וואס א יעדער נעמט אראפ דאס היטל, אז איך גיי אין גאס?!

עטיע־מעניע: יעדער, נאר נים איך. בא זיך ביסטו אפשר א פריץ, בא מיר — א שניידער א פאלגוץ!

שימעלע סאראקער: שוויַיג, דו צרה, ווארעם איך וועל דיר ווייזן, ווער איך בין!

עטיע־מעניע: ווער די כפרה — דו קאנסט דאס גיט דערלעבן!

שימעלע סאראקער: טפו זאלסטו ווערן!

עטיע־מעניע: טפו זאלסטו ווערן! (עס עפנט זיך די טיר און עס באווייזט זיך מענדל דער לאקיי).

מענדל דער לאקיי: (קיַיט). איז זאל ווארטן אף אייך געסט.

ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : (אַ כאַפּ אויף). געסט?
ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : וואָסערע געסט?
מ ע נ ד ל ד ע ר ל א ק י י : דער הער פּיִין, די מאַדאַם פּיִין...
ש י מ ע ל ע ס א ר א ק ע ר : (מיט אַמאָל אויסגעניכטערט זיך). וואָס־זשע שווייַגסטו? (צום ווייַב). ערנעסטינע יעפּימעוונע! היים שטעלן דעם סאַמאָוואַר! היים דערלאַנגען ווישניק און ווייַן און אייַנגעמאַכטס, אַלערליי אייַנגעמאַכטסן!... (וויל זיך לאָזן גיין).
ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (שלעפּט דעם מאַן צוריק). וווּהין פליסטו? אין אַ כאַלאַט ווילסטו אויפנעמען אַזעלכע געסט? (צום לאַקיי). וואָס שטייסטו, ווי אַ ליימענער גולם? זעסט דאָך, דער באַלעבאָס גייט אין כאַלאַט. טראַג אים אַריין אַהער די קאַפּאָטע! (מענדל אָפּ). און איך וועל דערווייל גיין אויפנעמען די געסט. (מאַכט זיך צורעכט אַקעגן שפּיגל. גייט אָפּ. — מענדל דער לאַקיי ברענגט אַ שוואַרצן סורדוט. סוס אַן דעם באַלעבאָס. שימעלע פאַרשפּילעט זיך אַף אַלע קנעפּלעך, בייגט זיך און נייגט זיך, מאַכט אַ רעפּעטיציע, וויַאזוי ער וועט אַרייַנקומען און פאַר־שטעלן זיך פאַר די געהויבענע געסט. הינטער זייַנע פּלייצעס מאַכט אים מענדל נאָך מיט אַלע פּישטשעווקעס. מיט ברייטע טריט לאָזט זיך שי־מעלע סאַראַקער צו דער טיר. מיט די זעלבע טריט גייט נאָך מענדל. — דער פאָרהאַנג פאַלט).

סוף פונעם צווייטן אַקט.

דריטער אַקט

ע ר ש ט ב י ל ד

אַ פּאָדער־צימער פאַרצויגן מיט אַ צווייטן פאָרהאַנג, אַזוי אַז ווי נאָר דאָס ערשטע בילד איז צום סוף, הייבט זיך באַלד אויף דער צווייטער פאָרהאַנג, און דאָס צווייטע בילד פון דריטן אַקט קען אָנהייבן צו גיין זײַן וועג גלײַך, אָן אַנטראַקט. — דאָס פּאָדער־צימער דאַרף זײַן לאַנג געצויגן, אַנטהאַלט אַ טישל מיט אַ שפּיגל, אַ הענגער און אַ קאַרב אַף שטעקלעך מיט שירעמס. אַ וואַנטזייגער און אַ פּאָר שטולן פון שטרוי. אויפן פאָרהאַנג אַ צוגעמאַכטע טיר, געמאָלט. איינער אָדער צוויי אַרײַנגאַנגס פון די זײַטן. — בײַ דער אויסגעמאָלטער טיר שטייט מ ע נ ד ל ד ע ר מ ש ר ת. לעבן אים, אין אַ פּאָזע פון אונטערטעניקייט, שטייען ביידע שנײַדער־יונגען, מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י און ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן, ווישן זיך דעם שווייס, רינגען זיך מיט מענדל דעם לאַקיי, וואָס האַלט די הענט אין די קעשענעס, קײַט און זעט אויס, ווי אַ מענטש, וואָס האָט אַ סך צו זאָגן

מ ע נ ד ל : ווי איר זעט מיך אַ שוויצענדיקן, בײַ אַן אַנדערן וואָלט איך ניט גענומען פאַר אַזאַ זאַך — איר זאָלט מיר אָנשיטן אַט די שטוב מיט גאָלד. און ערשט נאָכדעם וואָלט איך אים געגעבן דעם וועג. וואָרעם... וואָרעם איר ווייסט גאָרניט, וואָס פאַר אַ שטרענגער באַ־לעבאָס דאָס איז! (ביידע יונגען איבערראַשט).

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : שימעלע סאַראַקער אַ שטרענגער באַלע־באָס? איר טרײַבט קאַטאַוועס!

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : איר מאַכט פון אונדז חוזק!

מ ע נ ד ל ד ע ר ל אַ ק י י : חוזק? לאָז יענעם אויסוואַקסן אַ חוזק אַף דער נאָז! ער האָט מיר אָנגעזאָגט אפשר טויזנט מאָל, אַז אַ ייִד פון אַ גאַנץ יאָר, וואָס גייט ניט רײַך אָנגעטאָן, זאָל ניט אַריבערטרעטן די שוועל... און טאָמער אַ בעל־מלאכה, למשל, אַ שנײַדער — זאָל איך אים טרײַבן האַלדז איין נאַקן! (ביידע יונגען שטוינען).

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : (צום חבר). וואָס זאָגסטו דערויף? וואָלסט זיך געגלויבט, אַ שטייגער?

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : אַ מענטש בײַט זיך, באַקומט מען געלט, ווערט מען אַ בורזשוק גלײַך מיט אַלע בורזשוקעס.

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : (נעמט אַרויס דאָס בײַטעלע, קראַצט אַרויס אַ מטבע, גיט איבער דעם לאַקיי). נאַט אײַך, לאָז שוין זײַן, ווי איר זאָגט...

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : אַבי גייט און רופט זי אַרויס אַהערצוצו.

מ ע נ ד ל ד ע ר ל א ק י י : (באַטראַכט די מסבה, באַהאַלט אין קעשענע). איז וועמען, זאָגט איר, זאָל איך אַרויסרופן? נאָר זי, די באַרישני, הייסט עס, צי...?

מ א ט ל ק א ס א י : נאָר זי. נאָר זי.

ק א פ ל פ א ל ב א ן : קיין אַנדערן דאַרף מען ניט!

מ ע נ ד ל ד ע ר ל א ק י י : און וואָס זאָל איך איר זאָגן?

מ א ט ל ק א ס א י : זאָגט איר, אַז צוויי בחורים וואַרטן אויף איר, דאַרפן איר זאָגן נאָר צוויי ווערטער.

ק א פ ל פ א ל ב א ן : ניט גלאַט בחורים, נאָר בחורים, וואָס האָבן געאַרבעט מיט איר דרייַ יאָר בײַ איין טיש.

מ ע נ ד ל ד ע ר ל א ק י י : (קײַט, באַטראַכט זיך). ניין, בחורים אַליין טויג ניט. מאַלע וואָסערע בחורים ס'איז דאָ אויף דער וועלט! מע דאַרף האָבן נעמען! נעמען דאַרף מען!

מ א ט ל ק א ס א י : וויבאַלד אַזוי, טאָ זאָגט איר: מאָטל קאַסאַי און קאָפּל פּאַלבאַן דאַרפן איר זען.

ק א פ ל פ א ל ב א ן : אויף צוויי ווערטער, ניט מער.

מ ע נ ד ל ד ע ר ל א ק י י : (חזרט). מאָטל פּאַלבאַן און קאָפּל קאַסאַי, מאָטל פּאַלבאַן און קאָפּל קאַסאַי.

מ א ט ל ק א ס א י : (פאַריכט אים). ניט מאָטל פּאַלבאַן און קאָפּל קאַסאַי, נאָר פאַרקערט.

ק א פ ל פ א ל ב א ן : מאָטל קאַסאַי און קאָפּל פּאַלבאַן.

מ ע נ ד ל ד ע ר ל א ק י י : אַהאַ! און דאָס וואָרט „בחורים" מוז געזאָגט ווערן נעפּרעמעננאָ? (ביידע בחורים הייבן אָן צו ווערן נערוועז).

מ א ט ל ק א ס א י : דערווײַל גייט דאָך בײַ אײַך אַוועק די צײַט.

ק א פ ל פ א ל ב א ן : און עס קאָן אָנקומען ער אַליין...

מ ע נ ד ל ד ע ר ל א ק י י : פאַר אים האָט קיין מורא ניט — ער איז גאָר ניטאָ אינדערהיים. געגאַנגען שפּאַצירן, געמאַכט אַ געשעפט, אַ גוואַלדאָווע געשעפט! אָוועקגעקויפט אַלע טרעיאַטערס, וואָס אין שטאָט! אַלע טרעיאַטערס וועלן שוין איצט זײַן אונדזערע... אַז איר וועט וועלן גיין אין טרעיאַטער, דאַרפט איר פריִער אָנקומען צו אונדז. (ביידע בחורים קוקן זיך איבער). און מיר, אַז מירן וועלן, וועלן מיר אײַך אַרײַנלאָזן, און אַז מירן ניט וועלן, וועט איר אַ ברירה האָבן שטיין אין דרויסן. איר שפּילט זיך מיט אונדז? (זעט, אַז די בחורים ווערן ניט נתפּעל פון דעם, פּרוּווט ער ווײַטער). דאָס ווייסט איר, אַז מיר זײַנען רײַכער פון די פּײַנערס? זיי שלאָגן אונדז אויף די טירן... פריִער האָבן זיי געשיקט צו אונדז דעם שדכן דרײַ מאָל אַ טאָג... דערנאָך זײַנען זיי אַליין געקומען... אַלע צוליבן שידוך... זיי גייען אויס... זיי זײַנען נאָר די כפּרה נאָך אונ־

דזשער בארישאני! און זייער בגאק — ביז אהער! (ווײַזט אף די אויערן). נעמט אײַן א מיתה משונה! און זי אין אים — אויך פארכליאפעט.

מאטל קאסאי: פארליבט?

קאפל פאלבאן: שוין לאנג? פון ווען אן?

מענדל דער לאקיי: פון ווען אן — ווייס איך ניט. נאר ס'איז טאג ווי נאכט בא זיי קוצעניו־מוצעניו, אדער ער צו איר, אדער זי צו אים, און נאר געקאצקעט זיך, און נאר געסמאצקעט זיך... איז ווי־אזוי זאל איך איר זאגן? צווײ בחורים — קאטל פאסאי, מאפל פאלבאן? טפו! איך האב מיך פארפלאנטעט איבער אײַך! אז איר דרייט מיר א מוח!...

מאטל קאסאי: זאגט ניט קיין נעמען; זאגט נאר „צוויי בחורים" — און א סוף!

קאפל פאלבאן: אבי אן עק זאל עס האבן!

מענדל דער לאקיי: בא מיר האט איר געפועלט. איך גיי. נאר טאמער מאכט זיך, עס קומט אן אהער די באליערע...

מאטל קאסאי: וואסער באליערע?

קאפל פאלבאן: ער מיינט אוודאי עטיע־מעניען?

מענדל דער לאקיי: וואסער עטיע־מעניע? עטיע־מעניע פארגעסט! זי הייסט שוין ניט עטיע־מעניע, נאר ערנעסטינע יעפימאוונע. (גייט און קערט זיך אום צוריק). זיצט דערווײַל טא־א־דא־א, אדער אט־א־דא. (באַזעצט זיי, גייט און קײַט און חזרט). מאקל פאסאי, פאטל פאל־באן, קאטל פאסאי, מאפל פאלבאן... (אפ. ביידע שנײַדער־יונגען זעצן זיך אוועק פאדזיכסיק אף די שטרויענע שטולן, ריידן צורשן זיך שטיל).

מאטל קאסאי: א מאדנע לאקיי!

קאפל פאלבאן: עפעס א חושים! (פויזע).

מאטל קאסאי: ווער וועט אנהייבן פריער, איך צי דו?

קאפל פאלבאן: הייב דו אן פריער, דערנאך וועל איך.

מאטל קאסאי: ס'וועט קומען צו עפעס, וועסטו אויס־באפן פריער.

קאפל פאלבאן: איך וועל ניט באפן. פון וואס ווילסטו אנהייבן?

מאטל קאסאי: איך וועל אנהייבן אזוי... (שטייט אויף, הוסט זיך אויס, רעפעטירט מיט א ציטערדיקער שטימע). „דאס, וואס מיר זײַנען געקומען, ביילקע, דאס, וואס ס'האט אונדז געבראכט אהער, געהער זיך ניט אן מיט קיינעם"...

קאפל פאלבאן: „נאר מיט אײַך אליין".

מאטל קאסאי: (צוגט תבר). נו, דו ווילסט דיידן, רייד דו! (זעצט זיך אוועק).

קאפל פאלבאן: ניין, רייד דו, רייד!

מאטל קאסאי: וואס־זשע שלאגסטו מיך איבער? (שטייט

אויף, הוסט זיך אויס, לייגט אַוועק די האַנט אַפּן האַרצן, רעפּעטירט ווײַטער). „דאָ האַנדלט זיך נאָר װעגן אײַך, ביילקע, װעגן אײַער גליק, װעגן אײַער גורל אַפּן גאַנצן לעבן. ס'איז ניט אונדזער עסק זיך אַרײַנ־מישן אין פרעמדע געשעפטן — מיר װייסן דאָס. נאָר מיר האָבן זיך ניט געקאָנט אײַנהאַלטן מער, װײַל מיר זײַנען געװוירע געװאָרן, אַז איר פאַרבינדט זיך, אָדער אַנדערע פאַרבינדן אײַך אַפּן גאַנצן לעבן מיט אַ מענטשן, װאָס איז אײַך ניט װערט... ניט װערט צו זײַן מיט אײַך אונטער איין דאַך, צו עטעמען מיט אײַך איין לופט..."

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : גוט געזאָגט!... און אַז זי װעט דיך אַ פרעג טאָן: אַקעגן װאָס איז דאָס געקומען צו רייד?

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : װעל איך איר זאָגן דעם גאַנצן אמת, אַזוי װי מיר האָבן זי ביידע ליב שוין פון װיים איך װען אָן, מיר גייען אויס...

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : מיט ליב און לעבן! (הערט זיך צו מיט איין אויער). שאַ! מיר דאַכט, זי גייט...

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : (הערט זיך צו). װער? ביילקע? (פאַר־שפּילעט זיך אַף אַלע קנעפּלעך, גרייט אַרויסצוטרעטן, הוסט זיך אויס. — עס קומט אָן ב יי ל ק ע. די יונגען גייען אַקעגן).

ב יי ל ק ע : (ציט זיי אויס ביידע הענט). גוט, װאָס איר זײַט געקומען! גאָט אַליין האָט אײַך געבראַכט!... װוּ זײַט איר געװען ביז אַהער? כ'האָב שוין אַלע אויגן אַרויסגעקוקט אַף אײַך! איך האָב שוין פאַרלוירן די האָפענונג...

מ אַ ט ל : װאָס װייסט איר, ביילקע, נשמהניו, די צרות װאָס מיר האָבן?

ק אַ פּ ל : מע לאָזט דען צו צו אײַך?

ב יי ל ק ע : װער?

מ אַ ט ל : אָט דער שומר ישראל אײַערער!

ב יי ל ק ע : אַך! װאָס װייסט איר, װאָס פאַר אַ שטוב ס'איז גע־װאָרן! און מײַנע צרות האָבן דען אַ שיעור?!

מ אַ ט ל : מיר שלאָגן זיך צו אײַך שוין פון װיים איך װען, שלאָגן מיר זיך...

ק אַ פּ ל : װי דורך אײַזערנע טויערן...

מ אַ ט ל : (צו קאַפּלען). שלאָג־זשע מיר ניט איבער! (קאַפּל װערט אַנטשוויגן). מיר האָבן אײַך געװאָלט זאָגן... איר װייסט ניט, װאַזוי איר זײַט אונדז טײַער, אונדז אײַנגעבאַקן אין האַרצן!...

ק אַ פּ ל : װי אַ שװעסטער! װי אַ אייגענע שװעסטער!

ב יי ל ק ע : ניט דאָס... ניין... ניט איצט איז די צײַט דערויף... איצט דאַרף מען מיך ראַטעװען.

מ אַ ט ל : מיר זײַנען גרייט פאַר אײַך אַף אַלצדינג!

ק אַ פּ ל : אין פײַער און אין װאַסער!...

ב יי ל ק ע : אָט, אָט, אָט! אָט דאָס איז דער עיקר! איר דאַרפט

מיר העלפן זיך ראטעווען פון דאנען, ארויסראטעווען פון דער דאזיקער שטוב! איר ווייסט ניט, וואס פאר א שטוב ס'איז געווארן! און וואס פאר א מענטש דער טאטע איז געווארן! זינט ער האט אויסגענומען דאס גרויסע געווינס, איז אים ניט צו דערקענען! איך האב אים קיינמאל ניט געזען אזוי אין כעס... איצט — א מינדסטע זאך, ווערט ער אויפגערעגט מיט סכנות! לאזט קיין ווארט ניט רייד! קיין קאפ ניט אויפהייבן! און דער עיקר — ער וויל מיך פארשלייערן פאר אט־א־דעם־א... (פארשטעלט זיך).

מ א ט ל : מיר ווייסן! מיר האבן שוין געהערט! מיר ווייסן אלצדינג!...

ק א פ ל : אט דער בורזשוק! — ניט דערלעבן זאל ער!...

ב יי ל ק ע : ער איז דא געווען ניט לאנג... זיי זיינען דא אלע געווען... געבעטן אונדז צו זיך... צוגעזאגט, אז מירן זיין... האב איך אבער געזאגט דערנאך, אז איכל ניט זיין — האט דער טאטע אונדז אפגעשפילט א וויוואט — ס'איז געווען אלצדינג: געשרייען, און טרערן, און וואס איר ווילט... נאר איך האב זיך אוועקגעשטעלט איינמאל פאר אלעמאל — ניין, און ניין, און ניין! וואס בין איך? עפעס א קוקלע, וואס איכל זיך לאזן קויפן, צי פארקויפן?...

מ א ט ל א ו ן ק א פ ל : (ביידע). גערעכט!... זייער גערעכט!

ב יי ל ק ע : איך וועל ניט גיין! — איך וועל ניט גיין אין ערגעץ!... איכל אנטלויפן פון זיי! איכל לויפן אין דער וועלט אריין — וווּהין די אויגן וועלן מיך טראגן! דעם דריטן טאג א שטיקל ברויט — אבי ניט... (פארשטעלט זיך מיט ביידע הענט דאס פנים, וויינט שטיל).

מ א ט ל : ביילקע! נשמהניו! הארצעניו! וויינט ניט! מירן אייך העלפן!

ק א פ ל : אין פייער און אין וואסער!

ב יי ל ק ע : (אויפגעלעבט). וועט איר מיר העלפן? איך האב גע־ווגסט, אז איר וועט מיר קומען צו הילף!... איך וויל זיי אנלערנען!... טאטע מיין טאטן מיט מיין מאמען וויל איך אנלערנען!... איך וויל זיי צנשרעקן! מאכן א סקאנדאל!... אנטלויפן! אין מיטן נאכט אנטלויפן!... ניט וויַט, אין דער צווייטער שטאט, אין דער ערשטער סטאנציע — נאר אנטלויפן!... אוי, וועלן זיי זיך איבערשרעקן! אוי, וועלן זיי מיך זוכן! דעמאלט וועל איך אויספירן אלץ, וואס איכל וועלן!...

מ א ט ל : אוי, לעבן זאלט איר, ביילקע, וואס פאר א חכמה איר זייט!

ק א פ ל : קלוג ווי די וועלט!

ב יי ל ק ע : וועט איר מיר העלפן לויפן?

מ א ט ל א ו ן ק א פ ל : ווען?

ב יי ל ק ע : כאטש אפילו היינטיקע נאכט!... זיי וועלן אוועקגיין אהין, איך וועל בלייבן אליין... וועט איר זיין גרייט אט דא אונטער מיין

פּענצטער (ווײַזט מיט דער האַנט). איר דאַרפט צוגרייטן אַ פור... און איר דאַרפט דאָך געלט. (נעמט זיך צו דער קעשענע).

מ אַ ט ל א ו ן ק אַ פּ ל : (ביידע). וואָס געלט? ווער געלט? מע דאַרף ניט — מיר האָבן געלט!...

ב יי ל ק ע : געדענקט־זשע, ווי באַלד זיי גייען אַוועק, עפן איך דאָס פּענצטער... אוי, די מאַמע גייט! (טוט זיך אַ וואָרף אין איין זײַט. פון דער אַנדערער זײַט קומט אַן ע ט י ע ־ מ ע נ י ע. ביידע בחורים בלײַבן ווי געליימט).

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (באַטראַכט זיי). זע נאַר! קאַפּל? מאַטל? אַוודאי צו מײַן מאַן? וואָס־זשע מאַכט איר? באַ וועמען אַרבעט איר? פאַרוואָס זיצט איר ניט? ממה נפשך, אַז איר זײַט שוין דאָ, מעגט איר זיך צוזעצן אַף אַ ווײַלע... איר ווילט זען מײַן מאַן? היינט קאָנט איר אים ניט זען... מאַרגן אויך ניט... איבערמאָרגן אויך ניט... מחמת ער איז תמיד זייער באַשעפטיקט. ער האָט געמאַכט אַ קאָנטראַקט מיט אַ גאַנצער קאָמפּאַניע דאָרטן... אַ געשעפט. אַ גרויס געשעפט. זייער אַ גרויס געשעפט!...

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : יאָ, מיר ווייסן.

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : מיר האָבן שוין געהערט.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : וואָס האָט איר געהערט?

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : אַז רב שמעון האָבן געמאַכט אַ גרויס געשעפט.

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : אַוועקגעקויפט די גאַנצע שטאָט.

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : מיט אַלע טעאַטערס.

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : און מיט אַלע האָטעלן...

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : (איבערראַשט). ווער האָט דאָס אײַך געזאָגט?

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : אַלע זאָגן!

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : די גאַנצע שטאָט!

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : פון איין עק ביזן אַנדערן.

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : עס קאָכט, ווי אַ קעסל!

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : קאָנען זאָל זיי אין האַרצן און אין בויך! פון וואַנען ווייסן זיי שוין אַזוי גיך? אַפּנים, דער שדכן האָט צעפּויקט — אַט אַ לאַנגע צונג!... איז קאָנט איר אים, מײַן מאַן, הייסט עס׳ איצטער ניט זען. נאָר אויב איר דאַרפט אים שטאַרק האָבן, קאָנט איר זאָגן מיר.

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : מיר דאַרפן גאָרנישט ניט.

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : מיר זײַנען אַרײַנגעקומען גלאַט אַזוי.

ע ט י ע ־ מ ע נ י ע : צוגאַסט, הייסט עס? מהכתיתי. זייער שיין פון אײַך. אַנקוקן קאָן איך ניט אַט־אַ־יענע־אַ, די קבצנים, די שלעפּערס, גאָט זאָל ניט שטראָפן פאַר די רייד, וואָס וויפל מע גיט זיי און וויפל מע טוט זיי, איז זיי קאַרג, ווי אין אַ לעכעריקן זאַק... האָט איר, הייסט

עס׳ אַלצדינג? עס טוט מיר הנאה! און ס׳איז זייער פײַן פֿון אײַך, וואָס איר פֿאַרגעסט ניט אײַערע אַלטע באַלעבאַטים. קומט אַרײַן אַמאָל. ווייסט איר ווען? אים ירצה שם, יום־טוב... (ביידע בחורים קוקן זיך איבער, שטייען אויף). דעמאָלט וועט מײַן מאַן זײַן פֿרײַ... נאָר איר זאָלט ניט ריידן מיט אים פֿון דעם, וואָס ס׳איז געווען אַמאָל. ס׳איז אים ניט אײַנ־גענעמען... איר פֿאַרשטייט דאָך, קיין פֿינגער אין מויל דאַרף מען אײַך ניט אַרײַנלייגן — אירט אים אָפּבײַסן... (די בחורים רוקן זיך מיטן הינטן צו דער טיר. ווישן זיך דעם שווייס). גייט געזונטערהייט און זײַט געזונט. גערענקט־זשע, למען השם, יום־טוב, אם ירצה שם, וועט איר זײַן אַנגעלייגטע געסט. איך וועל אײַך מכבד זײַן מיט ווישניק און מיט אײַנגעמאַכטס... גייט געזונט. זײַט געזונט! (עטיע־מעניע גייט אָפּ רעכטס. די שנײַדער־יונגען נעמען זיך ליוקס און אַקוראַט באַם אַרײַנגאַנג באַגע־גענען זיי זיך מיט שימעלע סאַראַקער, וואָס קומט אַן פֿון גאַס מיטן אויבערראָק און מיטן שטעקל).

שימעלע סאַראַקער: אַ! ברוך הבא, געסט! וואָס טוט איר דאָ אין מיטן מיטוואָך שבת־צו־נאַכטס? און פֿאַרוואָס זעט מען אײַך ניט די גאַנצע צײַט? וואָס באַהאַלט איר זיך? עמך — אונדזער פֿאָלק׳ שער און אײַזן...

מאָטל קאָסאָי: צו אײַך צוטרעטן איצט איז ווי צו אַ קייסער! מיר זײַנען דאָ געווען וויפֿל מאָל, לאָזט ער אונדז ניט צו.

שימעלע סאַראַקער: ווער?

קאָפּל פּאַלבאַן: אָט דער ביינברעכער, דער משרת.

שימעלע סאַראַקער: וואָס האָרכט איר אים? איר גייט גלײַך! איר זײַט דאָך פֿון מײַנע לײַט — עמך!...

מאָטל קאָסאָי: און ער זאָגט, אַז איר האָט אים אָנגע־זאָגט, אַז טאָמער קומט צו גיין אַ שנײַדער, זאָל מען אים געבן האַלדז אין נאַקן...

קאָפּל פּאַלבאַן: בשם אלקי ישראל — צו אַלדע שוואַר־צע יאָר!

שימעלע סאַראַקער: (אויסער זיך). איך האָב אַזוי געזאָגט? איך? (כאַפּט דאָס גלעקל און קלינגט ווי אָף אַ שרפֿה. עס קומט צולויפֿן ניט טויט און ניט לעבעדיק עטיע־מעניע).

עטיע־מעניע: ווער קלינגט דאָס? (דערזעט די בחורים). איר זײַט נאָך דאָ? (די יונגען ווילן זיך אַרויסרוקן. שימעלע האַלט זיי צו).

שימעלע סאַראַקער: דאָס האָב איך געקלונגען... וווּ איז ערגעץ, דער שיינער לאַקיי, דער לץ, דער שמינדער בגץ?...

עטיע־מעניע: וואָס איז דען? וואָס דאַרפֿסטו אים?

שימעלע סאַראַקער: דאַרפֿן דאַרף איך אים אָף טיש־טשע כפּרות! איך האָב אים נאָר געוואָלט געבן אַ וויסטן, אַ פֿינצטערן סוף — ער זאָל מיר אויפֿהערן טרײַבן מענטשן פֿון שטוב! (צו די יונגען).

וואָס־זשע מאַכט איר עפּעס גוטס? שוין לאַנג פאַרבענקט זיך נאָך אײַך... פּאַרט געאַרבעט באַ איין וואַרשטעק אַזאַ צײַט... קומט אַרײַן, וועלן מיר אַ ביסל זיצן, שמועסן׳ נעמען צו קאַפּלעך, עמד...

עטיע־מעניע: משוגע מײַנע שונאים! ווער וועט דיך לאָזן אַצינדערטאָ אַפילו אַ טראָפּן צו די ליפּן? האָסט פאַרגעסן, אַז אַט באַדאַרפן מיר גרייטן זיך צו אַזאַ וויזיט?... (אַ קוק אָפן זייגער). און ס׳איז טאַקע צײַט אַנהייבן אַנצוטאָן זיך... מאָטל און קאַפּל וועלן קיין פאַראיבל ניט האָבן — זיי זײַנען היימישע מענטשן — זיי וועלן בעסער אַרײַנקומען אַן אַנדערס מאָל...

מאָטל און קאַפּל: (צופרידן, ביידע אינאיינעם). בעסער אַן אַנדערס מאָל.

שימעלע סאַראַקער: (ציט זיי אויס די האַנט). פאַר־געסט־זשע ניט דעם זײַ־געזונט און קומט אַרײַן שבת... נאָר גייט גלײַך. פרעגט ניט קיינעם. קוקט ניט אָף דעם גיהנום־שמש, וואָס באַ דער טיר. אַז ער וועט אײַך ניט צולאָזן, זאָלט איר אים ווײַזן, ווער איז עמד!...
(ביידע יונגען אָפּ אין איין זײַט. שימעלע אָפּ אין דער צווייטער זײַט. עטיע־מעניע קלינגט אין גלעקל. עס קומט אַרויס יוכבד די מויד).

עטיע־מעניע: אַט־דאָ־אָ, זעסטו, גיי, ברענג די באַרשט, סער אויס, רוים אויף און מאַך, ס׳זאָל זײַן ריין.

יוכבד די מויד: (קוקט זיך אײַן). אַווו? דאָ איז, דאַכט זיך׳ גענוג ריין! וואָס זאָל איך דאָ קערן? וואָס זאָל איך רוימען?

עטיע־מעניע: מויד! מע זאָגט דיר, זאָלסט רייניקן — דאַרפסטו רייניקן! האָסט דאָך געזען צוויי שלים־מזלען זײַנען דאָ נאָר־וואָס געזעסן, אַנגעפּאַסקודעט מיט זייערע שטיוואַלעס — שטעלט זי זיך אַוועקעט פרעגן שאלות ווו און וואָס! (די מויד קנייטשט מיט די פּליי־צעס, גייט אָפּ. עס קומט אַן ביילקע, דעם קאָפּ פאַרבונדן מיט אַ ווײַסע פאַטשיילע).

ביילקע: (האַלט זיך באַם קאָפּ). וואָס איז דאָ פאַר אַ קלינ־קערײַ?

עטיע־מעניע: דאָס האָב איך גערופן די מויד אַהער... (אומרויִק). וואָס האַלטסטו זיך באַם קאָפּ, טאָכטער?

ביילקע: גאָרניט, ס׳וועט איבערגיין!...

עטיע־מעניע: (נאָך מער אומרויִק). פילסטו ניט קיין פי־בער, חס וחלילה? אַ קעלט אין לײַב?

ביילקע: קיין פיבער ניט, נאָר אַזוי אַ ביסל קאַלט...

עטיע־מעניע: פילסטו ניט, ס׳זאָל דיר ברעכן די ביינער? אָדער ס׳זאָל חלילה שטעכן אין אַ זײַט?

ביילקע: די ביינער זאָלן ברעכן — דאָס ניט. נאָר אין דער זײַט שטעכט אַ ביסל...

עטיע־מעניע: (פאַרברעכט די הענט). ווײ איז מיר —

ס׳איז די פלענציע! (עס קומט ארויס פון שטוב שימעלע מיט א ווייס העמד אריבער די הויזן, האלט זיך באם קאלנער).

שימעלע סאראקקער: (דעם קאפ ארויף, זעט ניט די טאכטער). עטיע־מעניע — טפו! מיין איך ערנעסטינע יעפימעוונע! ווו ביסטו? וואס פאר א מין העמד האסטו מיר צוגעגרייט? מיט א קאלנער אף דערוואקסן צו ווערן? עס שפארן מיר ארויס די אויגן פון קאפ! כאטש טו זיך אן א מעשה! כאטש שריי עמד!

עטיע־מעניע: גיי, טו אויס, וועל איך דיר געבן אן אנ־דער העמד. וואס דארף מען שרייען?

שימעלע סאראקקער: (האלט זיך באם האלדז). דיר איז גרינג צו זאגן אן אנדער העמד! ניט אהין׳ ניט אהער — א ריינער עמד!... (דערזעט די טאכטער). וואס איז דאס? דעם קאפ פארבונדן?

עטיע־מעניע: דאס קינד איז ניט געזונט. זי האט פלענ־ציע...

ביילקע: צו דער אינפלוענציע איז נאך ווייט... א ביסל נים געזונט...

שימעלע סאראקקער: (פארגעסט אין קאלנער). וואס־זשע שווייגט מען? פארוואס לייגסטו זיך ניט צו? לאז מען שיקן נאכן דאקטער! (קלינגט).

ביילקע: צו וואס? מע דארף ניט. ס׳וועט איבערגיין אזוי... איך וועל זיך צולייגן — טאמער וועל איך זיך איבערשלאפן... מיך נים וועקן...

עטיע־מעניע: לייג דיך צו, שלאף געזונט, מ׳עט דיך נים וועקן... (ביילקע אפ).

שימעלע סאראקקער: (באומרואיקט צום ווייב). אפשר וואלטן מיר פארט געשיקט נאכן דאקטער? (עס קומט אן מענדל). גיי, מענדל, טו א שפרונג אף איין פוס, ברענג אהער דעם דאקטער.

עטיע־מעניע: לאז שוין זיין שפעטער, אז מירן קומען פונעם וויזיט, איצטער לאז זי בעסער שלאפן... (צו מענדלען). מע דארף ניט רופן דעם דאקטער. (מענדל בלייבט שטיין).

שימעלע סאראקקער: טאמער וואלטן מיר אפגעלייגט דעם וויזיט אף אן אנדערס מאל?

עטיע־מעניע: בא מיר האסטו געפועלט. איך דארף דעם וויזיט אינגאנצן אף כפרות...

שימעלע סאראקקער: וואס הייסט? נו, און דער שידוך? געהארעוועט, געשלאגן זיך קאפ אן וואנט, געאקערט מיט דער נאז די ערד, געקומען צום רעכטן שפיץ, לאזט זיך אויס עמד!...

עטיע־מעניע: וויבאלד אזוי, גיי־זשע טו זיך אן! (עס קומט אן יוכבד די חויד מיט א בארשט׳ מיט א פלעדערוויש און מיט

אַ נאַסע שמאַטע). זע נאַר, אַ מויד! מע האָט איר געזאָגט אַ ביסל צוקערן, איז זי געקומען מיטן גאַנצן קלאַפּערגעציַיג!

שימעלע סאַראַקער: איז וואָס־זשע זאָגסטו? זאָל מען ניט שיקן נאָכן דאָקטער? (צום משרת). וואַרט אויס אַ וויַילע! (צום וויַיב). טאָמער איז דאָס טאַקע אינפלוענציע?

עטיע־מעניע: האָסט דאָך געהערט, אַז דאָס קינד וויל שלאָפן... זי האָט געבעטן, מע זאָל זי ניט וועקן.

שימעלע סאַראַקער: נע מאָלע באַבאַ כלאָפּעטי — זיך געקויפט ליכאָ נאַ מפטיר... צו וואָס האָט מיר געטויגט דער גאַנצער טאַרעראַם מיטן גאַנצן עמד? (אַף אין שטוב אַריַין. נאָך איס עטיע־מעניע. — מענדל דער לאַקיי און יוכבד די מויד קוקן זיך איבער און ווערטער, כאַפּן זיך מיט די הענט באַ די זיַיטן און פאַרגייען זיך אין אַ לאַנגן געלעכטער, וואָס גייט אַלע מאָל העכער, קרעשטשענדאָ. — עס ווערט אָפּ אַ וויַילע אויסגעלאָשן דאָס ליכט. אין דעם אויגנבליק ווערט פאַרשווּונדן די דעקאָראַציע און עס אַנטשטייט דאָס צווייטע בילד פונעם דריטן אַקט אומאָונטערגעבראָכן).

דריטער אַקט

צווייט בילד

אַ נגידיש הויז. — אַ שיין־באַלײַכטער זאַל, — דער באַלעבאָס, רבאַשר פײַן, אַ פּאַרפונדרעוועטער גביר, אַ ייִד מיט אַ בײַכל און מיט אַ ליסינע, אַ גרויסער שווײַגער, לאָזט ניט אַרויס דעם ציגאַר פון מויל זיצט אַרום אַ גרין טישל מיט דרײַ געסט און מע מאַכט אַ פּרעפעראַנסל. די איבעריקע אַריסטאָקראַטישע געסט זיצן אַרום די שפּילער, קוקן אַרײַן אין די קאָרטן מיט גרויס אינטערעס. פון די שפּילער הערן זיך נאָר איינציקע ווערטער מיט פויזן: „זיבן פּיק"... „פּאַס"... „זעקס טרעף"... „פּאַס"... „פּאַס, פּאַס"... — באַ אַ צווייטן טיש, אַף וועלכן עס ליגן אַלערליי אַלבומען, גרויסע און קליינע, זיצט די מאַדאַם פײַן, פּונקט דער היפּך פון איר מאַן: אַ גרינגע, אַ דאַרע, נאָר אײַנגעטונקען אין בריליאַנטן מיט אירע געסט, די ווײַבער פון די אַריסטאָקראַטן, — אַלע אויסגעפּוצט און באַהאַנגען מיט צירונג. די דאַמען זיצן סטאַטעטשנע ווי אמתע אַריסטאָקראַטקעס, בלעטערן די אַלבומען. נאָר אַ פּאָר פון זיי זיצן פון ביידע זײַטן באַ דער מאַדאַם פײַן און פירן מיט איר אַ געשפּרעך אין אַ האַלבער שטימע. די איבעריקע דאַמען, וואָס זײַנען פּאַרטיפט כלומרשט אין די אַלבומען, הערן זיך צו צום געשפּרעך מיט איין אויער און קוקן זיך איבער צווישן זיך פּילדײַטיק, מאַכן דערבײַ מאָדנע גרימאַסן. — קאַלטון, יעפים פאַנטעלעמאָנאָוויטש, האָט זיך צוליב דער שמחה, וואָס באַ די פײַנס, אָנגעטאָן גרויסאַרטיק, אין אַ פראַק מיט אַ ווײַסן שניפּס און מיט ווײַסע הענטשקעס, און גענומען אַף זיך די ראָלע פון אַן אָבער־אויפזעער, וואָס באַדינט די געסט ניט אַלס דינער, חלילה, נאָר אַלס גוטער פרײַנט פונעם הויז. ער האַלט זיך פון דער ווײַטן, נאָר גדולדיק, מעשה אופּראַווליאַיושטשי וואָס האָט צו שאַפן איבער אַלעמען און איבער אַלץ. — סאָלאָווײטשיק דער שדכן איז אויך דאָ; אָנגעטאָן יום־טובדיק, שײַנט, זיצט ניט אײַן אַף איין אָרט.

מאַדאַם פײַן: מע דאַרף ניט זײַן שיין, מע דאַרף ניט זײַן קלוג; מע דאַרף נאָר האָבן גליק.

ערשטע דאַמע: אַקעגן וואָס איז דאָס געקומען צו רייד, גערטרודאַ גריגאָריעוונאַ?

מאַדאַם פײַן: (לאָזט דורך פאַרבײַ). איר פאַרשטייט? מײַן מאַן האָט אַן אַ שיִער ווינגרישנע בילעטן פון וויים איך ווען אַן. האָט ער ניט געוווּנען. און דער, מיט רעספּעקט צו מעלדן, האָט מער ניט ווי איין בילעט, דאַרף זײַן בילעט אַקוראַט אויסנעמען, און דווקא דאָס גרויסע געווינס! (די זײַטיקע דאַמען קוקן זיך איבער און שמייכלען פּילדײַטיק). איר וועט מיר גלייבן' צי נײן? נאָר איך פאַרזיכער אײַך, אַז דעם טאָג, וואָס מע האָט מיר אָנגעזאָגט די בשורה, אַז דאָס גרויסע געווינס האָט אויסגענומען אַט דער... סאָראָקער, בין איך געווען אַ טויטע. פריִער האָב איך ניט געגלויבט. דערנאָכדעם, אַז מײַן מאַן איז געקומען, און מײַן סאָלאָמאָן נאָך אים, און האָבן מיר געזאָגט, אַז זיי האָבן אַליין געזען מיט זייערע אויגן דעם דירעקטאָר גאָלדענטאַלער, און אַז ער האָט

זיי אַליין געזאָגט, אַז די מעשה איז אמת, איז מיר געוואָרן, מיט רעס־פּעקט צו מעלדן, אַזוי שלעכט, אַז ס'איז מיר אַפּגעגאַנגען אַ מינוט צו חלשן! אַ גאַנצע נאַכט דערנאָכדעם האָט מען מיר געלייגט קאַלטע האַנ־טיכער. איך האָב באַקומען אַ מין ספּאַזמע' צי וואָס... און נאָך איצט, אַז איך דערמאָן זיך, גייט מיר איבער אַ פּראָסט איבערן לײַב... (די זיי־טיקע דאַמען שאָקלען מיט די קעפּ: „אײַ־אײַ־אײַ!״).

ע ר ש ט ע ד אַ מ ע : ער איז דאָך אַט־אַט, זאָגט מען, אײַער מחותן, גערטרודאַ גריגאָריעוונאַ!

מ אַ ד אַ ם פּ ײַ ן : (לאָזט דורך פּאַרבײַ). דאָס אייגענע איז מיט שידוכים... איך האָב תמיד געבעטן גאָט, אַז פאַר מײַן סאָלאָמאָן זאָל ער מיר צושיקן אַ שידוך פון דער פרעמד, פון אַ גרויסער שטאָט, מיט אַ גרויסע משפּחה... אַזאַ זון, ווי מײַן סאָלאָמאָן... איך באַדאַרף אים ניט לויבן — מע קען אים... צום סוף מישט זיך אַרײַן אין מיטן דער שטן, ליובאָוו, מיט רעספּעקט צו מעלדן!... (די זײַטיקע דאַמען מאַכן אַ גרימאַסע; איינע פון זיי שטילערהייט: „אַ ליובאָוו פון פופציק טויזנט!״...).

צ ו ו ײ ט ע ד אַ מ ע : גערטרודאַ גריגאָריעוונאַ! ס'איז אמת, וואָס מע זאָגט, אַז ער גיט דער טאָכטער פופציק טויזנט?

מ אַ ד אַ ם פּ ײַ ן : לאָז זיך אײַך דאַכטן, אַז ער גיט פינף און זיבעציק טויזנט... און אַז ער זאָל שוין געבן אַלע הונדערט טויזנט? ער קאָן ניט? אינגאַנצן איין קינד!... איך דאַרפט אָבער ניט פאַרגעסן, ווער ער א י ז, מיט רעספּעקט צו מעלדן, און ווער זײַנען מ י ר ?

ע ר ש ט ע ד אַ מ ע : דערפאַר איז אָבער דאָס מיידל, זאָגט מען, זייער אַ שיינע.

צ ו ו ײ ט ע ד אַ מ ע : און אַ געראָטענע, זאָגט מען...

מ אַ ד אַ ם פּ ײַ ן : (לאָזט דורך פּאַרבײַ). ווען עס קומט אַ שדכן, אַ שטייגער, און לייגט מיר פאָר דעם שידוך, וואָלט ער זיכער געפּנט באַ מײַן מאַן מיטן קאָפּ די טיר. נאָר וויבאַלד ס'האָט זיך אַרײַנגע־מישט אין מיטן, מיט רעספּעקט צו מעלדן, ליובאָוו... (עס עפנט זיך די טיר און עס באַווײַזט זיך ק אַ ל ט ו ן און רופט אויס גדולדיק און מיט הכנעה צו גלײַכער צײַט די נעמען פון די נאַרוואָס אָנגעקומענע געסט).

ק אַ ל ט ו ן : סעמיאָן מאַקאַראָוויטש סאַראַקער! ערנעסטינאַ יעפימאָוונאַ סאַראַקער! (בייגט זיך אויס פאַר זיי שטאַרק הכנעהדיק, לאָזט דורך מיט אַ פּרײַנטלעך־פּאַני־בראַטסקי שמייכעלע דעם שנײַדער מיט אַ נײַעם צילינדערהוט אויפן קאָפּ, די שנײַדערן, מאָדנע אָנגעטאָן מיט אַלע פאַרבן פון אַ רעגנבויגן. — אַלע געסט ווענדן אָן זייערע אויגן צו די אַרײַנגעקומענע).

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (ציט אויס קאַלטונען די האַנט). וואָס מאַכט אַ ייִד יעפים פאַנטאַ... פאַנטאַ...

קאלמן: (פארלייגט די הענט אהינטער און זאגט איס אונ־טער שטיל). פאנטעלעמאנאוויטש.

עטיע־מעניע: (א צי דעם מאן פארן ארבל). קום! מיט וועמען האסטו זיך אוועקגעשטעלט ריידן? א פנים פון חלשות!

שימעלע סאראקער: (צום ווייב). ס'איז דאך קאלמן, אונדזער געוועזענער אופראוואליאיושטשע, עמך! האסט אים ניט דער־קענט? (דער באלעבאס, רב אשר פיין, טוט א ווארף די קארטן, שטייט אויף און טוט זיך א לאז מקבל פנים זיין די ליבע געסט. — די מאדאם פיין איז אויך אויפגעשטאנען. — פון א זייטיקער טיר קומט ארויס סאלאמאן, לאזט זיך אקעגן די אריינגעקומענע געסט).

רב אשר פיין: (גייענדיק אקעגן די געסט). ברוך הבא, געסט! מע קוקט שוין לאנג ארויס אף אייך. וואס אזוי שפעט? וווּ איז אייער טאכטער?

שימעלע סאראקער: (בלייבט שטיין אינעם צילינדער אפן קאפ). שולדיק איז זי! (ווייזט אפן ווייב). אז מע האט גענומען זיך אנצוטאן, איז וואס מע זאל ניט אנטאן — איז שלעכט. און אז מיר זיינען שוין גאר אינגאנצן געווען פארטיק ארום און ארום (באטראכט זיך אין זיין נייעם אנצוג), זאגט זי מיר, אז זי וועט ניט גיין מיט מיר, ביז איך וועל ניט אנטאן קיין צעלענדער. זאג איך: צו וואס טויג מיר דער צעלענדער? דער קוימען אפן קאפ? זאגט זי מיר: אלע סטעקראטן אזוי. זאג איך: און אז די סטעקראטן וועלן זיך אפשניידן די נעזער, בין איך אויך מחויב? (טוט אויס דעם צילינדער. קאלמן לויפט אונטער, וויל אים נעמען אוועקלייגן. דער שניידער גיט ניט).

איינער פון די געסט: כא־כא! אפשניידן די נעזער — גוט געזאגט! (אלע לאכן. עס וואקסט אויס סאלאוויטשיק דער שדכן).

סאלאוויטשיק: כא־כא! זאמעטשאטעלנע! אז סעמיאן מאקאראוויטש זאגט א ווארט' איז דאס טשטא ניבוד אסאבענע!

רב אשר פיין: (נעמט דעם שניידער פאר א האנט). קומט, וועל איך אייך פארשטעלן פאר מיינע געסט! (פירט אים צו צו יעדן באַ־זונדער, הויך): מאקאר סעמיאנאוויטש סאראקער... זייט באקאנט... מאַ־קאר סעמיאנאוויטש סאראקער...

שימעלע סאראקער: (רייסט אים איבער). האט קיין פאראיבל ניט, איר האט איבערגעדרייט די יוצרות אף דער לינקער זייט... (אין דער זעלבער צייט האט די מאדאם פיין געכאפט די מאדאם סאראַ־קער, פריער זיך גוט צעקושט מיט איר אין די פיסקלעך, דערנאך האט זי גענומען זי פארשטעלן פאר די איבעריקע דאמען).

מאדאם פיין: ווו־זשע איז אייער טאכטער?

עטיע־מעניע: עפעס ניט מיט אלעמען... כ'האב מורא, אויב ניט די פלענציע...

מ אַ ד אַ ם פּ יַ י ן : זאָל גאָט היטן! פון וואַנען נעמט איר עס? עס מאַכט זיך, אַ מענטש ווערט ניט געזונט. אָט בין איך אַליין אויך געווען, מיט רעספּעקט צו מעלדן, אַ גאַנצע וואָך ניט מיט אַלעמען... (באַזעצט די שנײַדערן אויבנאָן).

ע ר ש ט ע ד אַ מ ע : (שטיל). חוץ איר שאַדן אַף אונדז גע־זאָגט געוואָרן...

צ ווײ ט ע ד אַ מ ע : און אַף אַלע קראַנקע, רבונו של עולם...

ר ב אַ ש ר פּ יַ י ן : (צום שנײַדער). ווו איז אײַער טאָכטער? פאַרוואָס זעט מען זי ניט?

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : פּלוצעם פאַרשלאָפט געוואָרן. געכאַפּט אַ פאַרקילעכץ. און אפשר גאָר אָפּגעשאַדעט געוואָרן. נעבעך גע־בליבן אין דער היים.

ר ב אַ ש ר פּ יַ י ן : (באַזעצט דעם גאַסט אויבנאָן. שימעלע צעלייגט זיך גאַנץ ברייט. אַלע זעצן זיך אַף זייערע ערטער. דער באַלע־באָס טראָגט אים אונטער אַ קעסטל ציגאַרן). וואָס רייכערט איר? איך מיין, וואָס האָט איר בעסער ליב, — פּאַפּיראָסן, אָדער ציגאַרן? אַ שאַד־אָר־ווא, וואָס אײַער טאָכטער איז ניט געקומען!

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : דעם אמת זאָגנדיק, רייכער איך ניט קיין ציגאַרן און ניט קיין פּאַפּיראָסן. נאָר גאַרניט, ווי זאָגט דער גוי: „אָט פּריביטקאַ האַלאָווא ניע באָליט”. (נעמט אַ ציגאַר).

א יי נ ע ר פ ו ן ד י ג ע ס ט : אָט בריביטקאַ גאַלאָווא ניע באָליט — כאַ־כאַ! גוט געזאָגט! (אַלע איבעריקע לאַכן).

ס אַ ל אַ ווײ ט ש י ק : כאַ־כאַ! זאַמעטשאַטעלנאַ!

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (טראָגט צו דעם ציגאַר צום מויל). ווער פון אײַך איז אַ הייסער ייִד, וואָס קאָן געבן פײַער? (עטלעכע געסט טוען זיך אַ כאַפּ צו די קעשענעס, און עס ווערן אים אונטערגע־טראָגן עטלעכע שוועבעלעך מיטאַמאָל). אַ שיינעם דאַנק אײַך! (טראָגט צו דעם ציגאַר צום פײַער, פּיפּקעט און פּיפּקעט — עס רייכערט זיך ניט).

ס אַ ל אַ ווײ ט ש י ק : (געשטאַנען פון דער ווײַטן, לויפט צו). איזוויניטיע! איר האָט פאַרגעסן אָפּבײַסן דעם פּיטום.

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר : (צום שדכן). וואָס בין איך — אַ מעוברתע ייִדענע, וואָס איך זאָל בײַסן דעם פּיטום?

א יי נ ע ר פ ו ן ד י ג ע ס ט : אַ מעוברתע ייִדענע — כאַ־כאַ! גוט געזאָגט! (די איבעריקע לאַכן).

ס אַ ל אַ ווײ ט ש י ק : זאַמעטשאַטעלנאַ, כאַ־כאַ! (אין דער זעל־בער צײַט פאַרנעמען זיך די דאַמען מיט דער שנײַדערן: ווער עס טראָגט איר אונטער אַ שטול אַף צו זיצן, ווער עס רוקט איר אונטער אַ בענ־קעלע אונטער די פיס' ווער עס באַווײַזט איר אַן אַלבום. די מאַדאַם פּײַן שײַנט און שמייכלט. גיט אַכטונג, מע זאָל אַלעמען געבן טיי. דעם טיי סערווירט קאַלטון קונציק ווי אַ פּאַקוסניק).

שימעלע סאַראַקער: (כאַפּט קאַלטונען פאַרן פּראַק). יעפּים פּאַנטאַלאַנאַוויטש! וואָס דרייט איר זיך אַרום, ווי אַ חזן אָפּן ונעריצך? שטייט אַ ווײַלע! איך האָב אײַך געוואָלט עפּעס פרעגן. געדענקט איר כאַטש אײַערע ווערטער פאַר דרײַ וואָכן, אַז אַ ווינגריזשנע בילעט האָט נאָך קיין מענטש ניט געווּנען זינט די וועלט שטייט, אַז ס'אַ שווינדל, האָט איר געזאָגט? עמד! (די מאַדאַם פּײַן איז אויסער זיך פון דעם סקאַנדאַל, וואָס דער מחותן רעדט מיט איר פריקאַזטשיק. זי ווינקט צום מאַן, ער זאָל ראַטעווען די לאַגע, פאַרגלעטן דעם סקאַנדאַל).

רב אשר פּײַן: אײַך קומט מזל טוב, סעמיאָן מאַקאַראַוויטש. איר האָט געמאַכט, זאָגט מען, אַ גרויס געשעפט.

איינער פון די געסט: אַ מיליאָנען־געשעפט!

שימעלע סאַראַקער: צו מיליאָנען איז נאָך ווײַט. נאָר אַז גאָט וועט וועלן, וועט זײַן מיליאָנען אויך...

איינער פון די געסט: מע זאָגט' אַז איר האָט געמאַכט אַ סינדיקאַט אויף אַלע קינעמאַטאָגראַפן פון שטאָט?

נאָך איינער פון די געסט: אין אַמעריקע רופט מען דאָס „טראָסט".

שימעלע סאַראַקער: ווי:אַזוי מע רופט דאָס אין אַמעריקע ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר, אַז פון אַלע געשעפטן, וואָס מע האָט מיר פאָרגעלייגט, איז דאָס דאָס בעסטע, דאָס שענסטע און דאָס בכבודיקסטע — און מיליאָנען איז בײַ גאָט... (בלאָזט דעם רויך). איר קאָנט זיך גאָרניט פאָרשטעלן, וויפל געשעפטן מע האָט מיר פאָרגעשלאָגן! איר האָט ניט אַזויפיל האָר אין קאָפּ! און אַלע, די גאַנצע וועלט, זײַנען מיטאַמאָל געוואָרן מײַנע בעסטע גוטע פרײַנט, ממש די כפרה! (עס דערהערט זיך אַ קלונג. קאַלטון טוט זיך אַ גליטש צו דער טיר).

קאַלטון: (רופט אויס). העגריך פעליקסאָוויטש הימעלפאַרב!

רב אשר פּײַן: (נעמט הימעלפאַרבן פאַר דער האַנט, פירט אים צו, שטעלט אים פאַר פאַר די געסט). העגריך פעליקסאָוויטש הימעלפאַרב, בוכהאַלטער פון דער קאָמערטשעסקי באַנק.

שימעלע סאַראַקער: אַן אַלטער באַקאַנטער! (גיט אים די האַנט). וואָס הערט זיך עפּעס נײַס? עמד!...

הימעלפאַרב: יאָ, אַלטע־אַלטע באַקאַנטע. (צום באַלעבאָס). איך בין געווען דער ערשטער, וואָס האָט אָנגעזאָגט זיי די גוטע בשורה' אַז זיי האָבן געווונען דאָס גרויסע געווינס. (צום שנײַדער). וואָס? בין איך ניט געווען דער ערשטער?

שימעלע סאַראַקער: דער ערשטער, ניט דער ערשטער, נאָר פון די ערשטע.

איינער פון די געסט: דער ערשטער, ניט דער ערשטער, נאָר פון די ערשטע — כאַ־כאַ! גוט געזאָגט! (אַלע לאַכן).

ס אַ ל אַ וו יי ט ש י ק: אַז סעמיאָן מאַקאַרעוויטש זאָגן, איז טשטאָ ניבוד אַסאַבענע!

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: (צום שדכן). וואָס האָב איך דעַן דאָ געזאָגט אַזעלכעס?

ה י מ ע ל פ אַ ר ב: (צום שנײַדער). יעדנפאַלס, אַף אונדזער באַנק האָט איר זיך ניט צו באַקלאָגן.

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: לאָם איך עס אויסקרענקען, וואָס איך האָב צו אײַך דערלייגט! אַף אַלע אָרעמע בעלי־מלאכות געזאָגט גע־וואָרן — עמוד!

ה י מ ע ל פ אַ ר ב: (צום שנײַדער). ספּראַשיוואַיעטסיאַ, וויבאַלד אַזוי, וואָס־זשע איז די מעשה, וואָס איר האָט אונדז עפּעס פּלוצעם אינ־מיטן דרינען אָוועקגעוואָרפן? דאָס ווערט אָנגערופן טשאַרנע ניעבלאַגאַ־דאַרנאָסט, אָדער געצאָלט מיט שטיינער... דאָס הייסט, איר האָט אונדז חלילה ניט אומגליקלעך געמאַכט' נאָר סע פאַרדריסט. אַמביציע! בײַ אונדז איז דאָך עפּעס ניט קיין בענקל, ווי אַנדערע בענק. אונדזער באַנק וואָלט געמעגט שטיין אין יעהופּעץ, וואָלט זי אויך ניט פאַרשעמט גע־וואָרן! בײַ אונדז שפּילט אַ ראָלע רויסגעבן ק"ן אַלפּים, אַזוי ווי — פּוּ! (אַ מאַך מיט דער האַנט).

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: (פאַרשטייט ניט; טרינקט זײַן טיי, קוקט זיך אַרום). וואָס וויל דער יאַט — ווייסט איר ניט?

ה י מ ע ל פ אַ ר ב: (האַלט אין איין ריידן). מיר שטייען ניט חלילה אין אײַער געלט. פּאַזשאַלאַי, עס ווילט זיך האָבן אַזאַ קליענט, ווי איר. פאַרוואָס ניט? נאָר צוריק, וואָס האָבן מיר געטאָן איידער איר האָט געוווּנען די צוויי הונדערט טויזנט? ניט מער, עס פאַרדריסט אונדז, וואָס איר האָט פּלוצעם, אינמיטן דרינען, אַרויסגענומען דאָס גאַנצע געלט!

ש י מ ע ל ע ס אַ ר אַ ק ע ר: (לאַכט ברייטלעך). וואָסערע לאָקשן? וואָסערע פּלוימען? וואָס דרייט ער אַ יאַרמלקע, אַט דער שמויגער?...

ה י מ ע ל פ אַ ר ב: (הערט ניט אויף). די ערשטע מינוט, אַז מיר האָבן דערזען אײַער טשעק אויף אַזאַ סומע' איז אונדז געוואָרן אַ ביסל קאַלעמוטנע, און מיר האָבן געוואָלט שיקן צו אײַך אַנפרעגן, אויב ס'איז ניט קיין טעות. נאָר אַזוי ווי מיר האָבן געהערט, אַז איר מאַכט אַ קאַלאָסאַלן געשעפט, אַ סינדיקאַט, און אַז איר בויט פּיתום מיט רעמסס, האָבן מיר אָנגעפרעגט בײַ אונדזער דירעקטאָר, הער גאַל־דענטאַלער. האָט אונדזער דירעקטאָר געהייסן ניט מאַכן קיין וואַפּראָסן און אַרויסגעבן... נאָך זײַן הייסן אַרויסגעבן האָט מען געזען, אַז ער איז ברוגז — און איז געערכט. וואָרעם ווי דאָס געשעפט זאָל ניט זײַן גרויס, קאָנט איר ניט באַדאַרפן אין איין טאָג אַלע הונדערט און פופציק טויזנט. סליעדאַוואַטעלנאָ, דאָ באַדאַרף זײַן נאָך אַן אַנדער פּריטשינע, וואָס איר

ווילט זיך אריבערטראַגן מיט אײַער קאָנטאָ־קורענט אין אַן אַנדער באַנק.
איך פרעג אײַך ניט, אין וואָסער אַ באַנק, וואָרעם פאַר קאָנקורענציע
האָבן מיר קיין מורא ניט. איך פרעג נאָר' וואָס פאַר אַ פּריטשינע?
אדרבא, זאָגט, אַט שטייען מענטשן... (דער עולם הייבט אָן ווערן נײַגע־
ריק. מע רינגלט אַרום דעם שנײַדער מיטן בוכהאַלטער. די דאַמען הערן
זיך צו פון דער ווײַטן. וואָס דאָ טוט זיך — פאַרשטייט נאָך קיינער
ניט. און ווינציקער פון אַלעמען — דער שנײַדער).

שימעלע סאַראַקער: (צום באַלעבאָס פּײַן). וויפל,
זאָגט ער, האָב איך אַרויסגענומען, אַט דער יאַקל בן פלעקל? אַט דער
עמך?

רב אשר פּײַן: ער זאָגט: הונדערט און פופציק טויזנט...

שימעלע סאַראַקער: כאַ־כאַ־כאַ! אַ רעכטער לעץ!
(צום בוכהאַלטער). יונגערמאַן! גייט לייגט זיך שלאָפן!

הימעלפאַרב: שלאָפן גייט שוין איר בעסער — אײַך איז
צײַט. איך בין נאָך אַ יונגערמאַן און וויל נאָך געבן אַ לעב אונטער. מע
זאָגט, ס'וועלן זײַן טענץ אויך. איר טאַנצט דאָך ניט, סעמיאָן מאַקאַ־
ראָוויטש, און איך טאַנץ.

שימעלע סאַראַקער: טאַנץ, טאַנץ געזונטערהייט.
אָבער וואָס איז דאָס פאַר הונדערט פופציק טויזנט, וואָס דו זאָגסט?

הימעלפאַרב: (שוין אין כעס). וואַפּערוויך, וועל איך אײַך
בעטן, איר זאָלט מיך ניט דוצן...

שימעלע סאַראַקער: ניט וואָסן? (צוגעמאַכט איין
אויג).

הימעלפאַרב: ניט דוצן! ניט זײַן מיט מיר אויף „דו"...
איך בין טאַקע יינגער פון אײַך, אַ סך יינגער. נאָר קיין „מאַלטשיק" בין
איך אײַך ניט.

רב אשר פּײַן: (וויל מאַכן שלום). ווייס איך וואָס? ווען?

סאַלאָווייטשיק: (אויך אינמיטן). טשעפּוכאַ!

הימעלפאַרב: און וואָוואָטאַריד' וואָס מאַכט איר זיך גע־
פּנדט: „וואָסערע הונדערט פופציק טויזנט?" איר וועט אפשר זאָגן, אַז
ס'איז ניט אײַער טשעק, וואָס האָט געבראַכט עפּעס איינער אַ קרעמענ־
טשוק, אָדער אַ ראַמאַנטשוק?

שימעלע סאַראַקער: ניט קרימענטשוק און ניט ראָ־
מאַנטשוק, נאָר וויגדאָרטשוק. דאָס איז איינער פון מײַנע שותּפים, וואָס
האָבן געמאַכט מיט מיר דעם... פילם־געשעפט... איך האָב אים דאָס
אויסגעשריבן אַ טשעק אויף פופצן טויזנט...

הימעלפאַרב: איר קערט וועלן זאָגן: אויף הונדערט פופ־
ציק טויזנט?...

שימעלע סאַראַקער: דאָס קערט איר וועלן זאָגן!
איך זאָג נאָר אַזויפיל, וויפל דאָרט שטייט געשריבן.

הימעלפארב: אויב איר זאגט אזויפיל, וויפל דארט שטייט געשריבן, מוזט איר זאגן הונדערט און פופציק טויזנט.

שימעלע סאראקער: וואס איז עפעס?

הימעלפארב: אט דערפאר, ווייל אזויפיל האט איר געהייסן געבן.

שימעלע סאראקער: מאכט איר מיך, הייסט עס, פאר א משוגענעם?

הימעלפארב: ניין. דאס ווילט איר מיך מאכן פאר א ליגנער, אדער פאר א שווינדלער, אדער איר טרייבט קאטאוועס — באך וואס זנאיעט! (דער עולם ווערט נאך מער נייגעריק און מע רינגלט זיי ארום נאך ענגער).

שימעלע סאראקער: (א ביסל שוין אומרויק). וואס זאגט איר' איך בעט אייך, אף דער קאמעדיע? איך גיב א ייִדן א טשעק אף פופצן טויזנט קארבן, דערציילט ער מיר הונדערט פופציק טויזנט! — עפעס א מאדנער מין עמך!

רב אשר פיין: פון פופצן טויזנט ביז הונדערט פופציק טויזנט איז אזא חילוק, ווי פון יככה ביז יבבה.

סאלאוויטשיק: זאמעטשאטעלנע!

שימעלע סאראקער: וואס דערציילט איר מעשיות? איך אליין האב געשריבן דעם טשעק... דאס הייסט, ניט איך, געשריבן האט ער, דער ווינגדארטשוק, נאר איך האב גוט געקוקט בשעת איך האב געחתמעט דעם טשעק (מאלט אין דער לופטן ציפערן): אן איינס, און א פינף, און דריי נולן...

הימעלפארב: (מאלט אין דער לופטן). אן איינס, און א פינף, און פיר נולן!

שימעלע סאראקער: (מאלט אין דער לופטן). דריי נולן!

הימעלפארב: (מאלט אין דער לופטן). פיר נולן!...

שימעלע סאראקער: זעט נאר, ווי ער דרייט מיט דער האנט, אט דער פיפערנאטער: פיר נולן! פינף נולן! זעקס הונדערט נולן! און מיט ווערטער איז ניט געשטאנען בפירוש: פעטנאצעט טיסיאטשי? וואס וועט איר איצטער זאגן, עמך?

הימעלפארב: (הויך). סטא פיאטדעסיאט טיסיאטש — קערט איר וועלן זאגן! סטא פיאטדעסיאט טיסיאטש רובליי!

רב אשר פיין: פע! דא איז עפעס א מיאוסע מעשה! (די דאמען האבן זיך שוין אויך צונויפגעקליבן אלע. מע פילט, אז דא קומט עפעס פאר. עטיע־מעניע גייט צו די לעצטע).

עטיע־מעניע: וואס טוט זיך דא, שמעון... מיין איך סעמיאן מאקארעוויטש? (אין דער גאנצער צייט, וואס דאס קומט פאר, שטייט קאלטון בא דער זייט, שמייכלט מעפיסטאפעליש, קוקט פון איי־

נעם אפֿן אַנדערן און קוועלט. עס דערהערט זיך אַ קלונג. קאַלטון גיט זיך אַ גליטש צו דער טיר און רופֿט אויס).

קאַלטון: מאַקסים וואַסילעוויטש גאָלדענטאַלער! (אַף אַ ווײַלע דרייען אַלע אויס די אויגן צו דער טיר).

רב אשר פײַן: (באַגעגנט דעם דירעקטאָר, וויל אים פֿאַרשטעלן, שפּרינגט אַרויס הימעלפאַרב מיט היץ).

הימעלפאַרב: שאַט! אַט איז דער דירעקטאָר אַליין! (צו גאָלדענטאַלערן). מאַקסים וואַסילעוויטש! אַף וויפֿל איז געווען דער טשעק פֿון הער סאַראַקער, וואָס מיר האָבן אַרויסגעצאָלט איינעם אַ מאיראָוויטש, אָדער ווינדאָראָוויטש, אָדער ווינדאַרטשוק — יאָ, ווינדאַרטשוק?

גאָלדענטאַלער: (מיט קאַלטע לונג און לעבער). הונדערט פֿופֿציק טויזנט רובל — וואָס איז דען?

שימעלע סאַראַקער: (די אויגן בלאַנדזשען). עטיע־מעניע!... ווּ זײַנען מיר? (דערזעט די, שרײַט ניט מיט זײַן קול). גוואַלד, ייִדן! ראַטעוועט! לויפֿט! יאָגט! כאַפּט! מע האָט מיך באַגנבעט! באַגזלט! בדיל־הדל געשטעלט! צוגענומען אינגאַנצן! געמאַכט פֿאַר אַ קבצן! העלפֿט מיר! העלפֿט מיר כאַפּן די גזלנים! (כאַפּט דעם צילינדער, וויל זיך לאָזן לויפֿן. עס עפֿנט זיך די טיר און עס רײַסט זיך אַרײַן מענדל דער לאַקיי מיט אַן איבערגעשראָקן פּנים).

מענדל דער לאַקיי: (זוכט מיט די אויגן). ניט געווען דאָ איזאַבעלאַ סעמיאָנאָווּנאַ? אויב אַזוי — זײַט איר אַף גרויסע צרות... באַלעבאָס! אײַער טאָכטער איז אַרוים דורכן פֿענצטער און — פֿיו־איט!...

עטיע־מעניע: (ברעכט די הענט). ווײ איז מיר! ווינד איז מיר! אַז אומגליק האָט מיך געטראָפֿן! אַ בראָך אַף מײַן קאָפּ! איך ווייס שוין וואָס דאָס איז! איך האָב געוווּסט, אַז ס'וועט אַזוי זײַן!... זי האָט מיר אָבער געזאָגט: „מאַמע! איכל לויפֿן אין דער וועלט אַרײַן!"...

שימעלע סאַראַקער: (צום ווײַב). אַזוי? וואָס־זשע האָסטו געשוויגן? בהמה! פֿאַרוואָס האָסטו ניט געזאָגט מיר? !... (כאַפּט זיך בײַם קאָפּ). מײַן טאָכטער! מײַן קינד!!... אַ כּפּרה דאָס געלט! אַ כּפּרה אַלצדינג פֿאַר מײַן קינד!... (כאַפּט אַרויס דעם טײַסטער פֿון זײַטקעשענע, רײַסט אַראָפּ פֿון זיך דעם גאָלדענעם זייגער מיטן קייטל, שרײַט צום ווײַב). עטיע־מעניע! נעם אַראָפּ! גיב אַהער די פּערל! די אוירינגלעך! די פֿינגערלעך! דאָס גאַנצע ביסל צירונג!... (עטיע־מעניע פֿאָלגט אים. טוט אויס און גיט אים איבער. ער נעמט דאָס אַלצדינג צונויף אין צילינדער אַרײַן און טראָגט דאָס צו צו די געסט). ייִדן! נאָט אײַך אָפּ אַט דאָס אַלץ, וואָס איך פֿאַרמאָג! טוט מיט דעם, וואָס איר ווילט, — אַבי העלפֿט מיר אָפּזוכן מײַן טאָכטער! העלפֿט מיר, העלפֿט מיר אומקערן מײַן קינד!... (ברעכט אויס אין אַ געוויין. עטיע־מעניע וויינט מיט אים. דער עולם שטוינט. דער פֿאָרהאַנג פֿאַלט).

סוף פֿונעם דריטן אַקט.

פערטער אַקט

קומט פֿאָר אַף אַ סטאַנציע איז אַן אײַנפֿאָר־הויז. — צוויי חדרים. — אײן חדר, אַ גרויס, אַ ליכטיקס, שטייען צוויי בעטלעך בײַ די ווענט פֿאַרבעט און צוגעקליבן. — אַ טישל, עטלעכע שטולן, אַ קאַנאַפּע, אַ שפּיגל, ביליקע בילדער אין פּראָסטע ראַמלעך אַף די ווענט. — אַ פּאָר טעפּ מיט בלומען. — צוויי טירן: אײן טיר צום פּראָנט, אין דער גאַס אַרויס, די צווייטע טיר אין צווייטן חדר אַרײַן, וועלכער איז געשלאָסן. — בײַ דער צווייטער טיר שטייט מאָטל קאַסאָי, צוגעלייגט אײן אויער. — אינמיטן חדר שטייט קאָפּל פּאַלבאָן. — זיי ריידן שטילערהייט.

קאָפּל פּאַלבאָן: (צו מאָטלען). נו?

מאָטל קאַסאָי: (טרעט אָפּ פֿון דער טיר אַף די שפּיץ פֿינגער). זי שלאָפט נאָך...

קאָפּל פּאַלבאָן: אַ וועלטעלע — אַזאַ נאַכט ניט געשלאָפן!...

מאָטל קאַסאָי: הײַנט דער שרעק! די פּחדים! עס האָט זיך איר אַלע ווײַלע אויסגעוויזן, אַז מע יאָגט אונדז נאָך פֿון הינטן...

קאָפּל פּאַלבאָן: פֿון וואַנען ווייסטו דאָס?

מאָטל קאַסאָי: זי האָט עס מיר געזאָגט.

קאָפּל פּאַלבאָן: ווען?

מאָטל קאַסאָי: הײַנט... אין דער צײַט, ווען דו ביסט געגאַנגען זאָרגן וועגן עסן און וועגן שטעלן דעם סאַמאָוואַר, האָבן מיר דאָ דערווײַל געשמועסט...

קאָפּל פּאַלבאָן: וועגן וואָס?

מאָטל קאַסאָי: וועגן אַלץ...

קאָפּל פּאַלבאָן: און וועגן דעם, וואָס וועט זײַן ווײַטער?

מאָטל קאַסאָי: אויך גערעדט...

קאָפּל פּאַלבאָן: אַז וואָס?

מאָטל קאַסאָי: (אויפגערעגט). אַז וואָס! דו ווייסט דאָך וואָס, הײַנט וואָס פֿרעגסטו? זי האָט מורא, טאָמער יאָגט אונדז אַן דער־פּאַטער, וועלן מיר אַלע האָבן אַ וויסטן סוף.

קאָפּל פּאַלבאָן: לכן דעריבער, וואָס־זשע איז די עצה?

מאָטל קאַסאָי: איז די עצה, אַז מע זאָל וואָס פֿריִער שטעלן אַ חופּה, — דעמאָלט מעג ער שוין קומען מיטן רב און מיט דער

רביצן, איז פארפאלן... איצט בלייבט איבער נאר איין זאך: ווער פון אונדז ביידן זאל זיין דער גליקלעכער?

קאפל פאלבאן: (דערשראקן). נו יא. דאס איז דאך די גאנצע זאך...

מאטל קאסאי: איז דאך שוין ווענן דעם בא אונדז לאנג אפגערעדט געווארן: אדער מירן עס איבערלאזן פאר איר אליין, פאר ביילקען הייסט עס, לאז זי זאגן, ווער איז איר אויסדערוויילטער... אדער אז ניט, וועלן מיר ווארפן גורל...

קאפל פאלבאן: (אומרויק). אבער דערווייל האט זי דיר נאך גארניט געזאגט, ווער... דאס הייסט, ווועמען?...

מאטל קאסאי: שוטה! זי זאל מיר זאגן, וואלט איך דאך דיר געזאגט...

קאפל פאלבאן: הייסט עס, אז די גאנצע זאך הענגט נאך אין דער לופטן?

מאטל קאסאי: (קוקט אין דער לופטן). פארשטייט זיך, אין דער לופטן... נאר דערווייליע שאט ניט, מע זאל באצייטנס צוגרייטן אלץ וואס מע באדארף צו דער חופה...

קאפל פאלבאן: למשל, א שטיינער?

מאטל קאסאי: א שטיינער, למשל, א מנין ייִדן...

קאפל פאלבאן: דאס איז ניט שווער. מע וועט זיי באצאלן צו האלבע רובל, וועלן זיי קומען צו לויפן.

מאטל קאסאי: (לעבעדיק). לאם איך האבן אזא יאר, וואס פאר א פלאן דאס איז!

קאפל פאלבאן: און טאמער האבן זיי ניט קיין רב, קאן איך באשטיין, אז א פראסטער ייִד, אבי אן ערלעכער, וועט מסדר קידושין זיין.

מאטל קאסאי: כ'לעבן, קאפל, ביסט א חכם! א קאפמענטש!

קאפל פאלבאן: איי, טאמער האבן זיי ניט קיין חופה? קאן מען זיך באגיין מיט פיר שטאנגען, פון אויבן איבערגעבונדן מיט א גרויסער פאטשיילע, — וואס איז דא דער אומגליק?

מאטל קאסאי: (כאפט אים ארום). ביסט ווערט, מע זאל דיך קושן, קאפל!... נעם טו אלצדינג, וואס דו זאגסט, זאל זיין גרייט!... דו וועסט גיין, און איך וועל בלייבן דא — מע קאן זי דאך ניט לאזן אליין...

קאפל פאלבאן: זאל גאט היטן! (וואקלט). די זאך איז נאר אט וואס: אפשר זאלן מיר פריִער וויסן, ווער ווער וועמען... דערנאך ערשט גיין?...

מאטל קאסאי: צו וואס, נארעלע, פארלירן צייט? דערווייל וועט ווערן שפעט, און טאמער טראגט אים אן דער גוטער יאר...

דו גרייט צו אַט די אַלע שאַלעמויזן. דערנאָך, אַז דו וועסט קומען שוין מיטן גאַנצן קלאַפּערגעציַיג, וועלן מיר באַשליסן מיט איר, אַהין צי אַהער... ממה־נפשך, וועמעס גליק עס וועט זיַין... איך פֿאַרזיכער דיך, אַז טאַמער ביסטו דער גליקלעכער, וועל איך דיר פֿאַרגינען מיטן גאַנצן האַרצן... וואָס האָב איך צו דיר?... אונדזער ביידנס ווּנטש איז דאָך נאָר זען ביילקען גליקלעך...

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : דאָס איינענע איך — טאָמער ביסטו, איז דיַין גליק... וואָרעם דער עיקר איז ביילקע... אַלזאָ, איך גיי. (טוט זיך אָן). און דו זע, גיב אַכטונג... (לאָזט זיך צו דער טיר, קערט זיך אום, שטייט אַ וויַילע און גייט אָפּ).

מ אָ ט ל ק אַ ס אַ י : (צו זיך אַליין). אָט אַ לעמעשקע! ער האָט נאָך אַ האָפֿענונג... מיר דאַכט, אַז אַ בלינדער קאָן שוין זען, אַז וועמען ביילקע איז פֿאַרליבט... (הערט זיך איַין). מיר דאַכט, זי רירט זיך שוין... (עס עפֿנט זיך די טיר פֿון צווייטן חדר און עס באַוויַיזט זיך אויף דער שוועל ב יי ל ק ע, אַ שיַינענדיקע, אַ שמייכלענדיקע).

ב יי ל ק ע : (מאַכט צורעכט די צעקודלטע האָר, קוקט זיך אַרום). ניטאָ קיינער? ווּ איז קאַפּל?

מ אָ ט ל ק אַ ס אַ י : אַוועקגעגאַנגען ברענגען יידן, אַ חופּה און דעם גאַנצן איבעריקן קלאַפּערגעציַיג, ווי מיר האָבן אָפּגערעדט...

ב יי ל ק ע : מוז עס טאַקע היַינט געשען, מאָטל?...

מ אָ ט ל ק אַ ס אַ י : ניין, וואָס דען? אָפּלייגן אויף מאָרגן? און טאָמער טראָגט עס אָן דעם טאַטן אַהערצוצו?...

ב יי ל ק ע : אוי, רייד נאָר ניט, מאָטל! איך קאָן נאָר וועגן דעם ניט טראַכטן! (גייט צו נענטער). עס ווילט זיך מיר נאָר נעמען נקמה, באַוויַיזן, אַז איך בין אַ מענטש פֿאַר זיך, אַז איך בין פֿריַי... נאָכדעם מעגן זיי שוין קומען, זאָגן וואָס זיי ווילן... אָך, מאָטל, מאָטל! אַ יידישע טאָכטער קאָן זיך באַפֿריַיען פֿון איר טאַטע־מאַמע נאָר דעמאָלט, ווען זי גיט אָפּ איר פֿריַיהייט צו אַן אַנדערן...

מ אָ ט ל ק אַ ס אַ י : ווער רעדט פֿון פֿריַיהייט? ווער וויל דאָס וועמעס פֿריַיהייט? ביילקע, נשמה טיַיערע! האָבן מיר דען ניט געשווירן איינס דאָס אַנדערע טריַיע און אייביקע ליבע? זיַינען מיר גיט געבונדן איינס מיט דאָס אַנדערע שוין פֿון לאַנג, נאָך איידער דיַין טאַטע האָט גע־טראָפֿן דאָס גרויסע גליק, אָדער דאָס גרויסע אומגליק, אויסצונעמען דעם הויפּט־טרעפֿער? נישמער, מיר האָבן דאָס מיט ווערטער ניט אַרויסגע־זאָגט, ביז ס'איז געקומען די רעכטע ציַיט... איצט קומט אויס עפּעס גליַיך, ווי עמעצער פֿון אונדז וואָלט צוריקגעצויגן...

ב יי ל ק ע : (מיט פֿיַיער): איך צי קיינמאָל ניט צוריק! איך באַ־קלאָג מיך נאָר אויף מיַין מזל, פֿאַרוואָס זאָל איך, אַ געליבטע בת־יחידה, אַ ציטעריקע באַ טאַטע־מאַמע, באַדאַרפֿן איר בעסטע שמחה, דעם בעסטן יום־טוב פֿון איר האַרצן, פּראַווען כאַפּנדיק, בגנבה, גליַיך ווי איך טו

עפּעס אַ פֿאַרברעכן... פֿאַרגעס ניט, מאָטל, אַז דער טאַטע איז מיר פֿאָרט אַ טאַטע, און די מאַמע — אַ מאַמע!...

מאָטל קאַסאַי: אויב עס איז אַ רחמנות אַף טאַטע־מאַמע, איז דאָ צוויי וועגן: אָדער צו וואַרטן ביז זיי וועלן קומען אַהער, אָדער פֿאַרקערעווען די האַלאַבלעס און פֿאָרן צוריק אַהיים...

ביילקע: זאָל גאָט היטן! דעמאָלט בין איך אַ פֿאַרלוירענע! דו קענסט ניט דעם טאַטן! דו מיינסט, אַז דאָס איז דער ייִד וואָס געווען? גאָט זאָל מיך ניט שטראָפֿן, — זינט ער האָט אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס, איז ער צעווילדעוועט געוואָרן! ניין! איך דאַרף אים אָפּטאָן אַזאַ זאַך, וואָס מע קאָן שוין צוריק ניט כאַפּן!

מאָטל קאַסאַי: הייסט דאָס, נאָר צוליב דעם אַליין?...

ביילקע: (קוקט אַף מאָטלען מיט אַ שמייכל). אַך, מאָטל! טשיקאַווער מאָטל וואָס דו ביסט! דו ווילסט אַז איבעריק מאָל אַרויס־רייסן בײַ מיר דאָס וואָרט פֿון מויל, אַז איך האָב דיך ליב, ווי דאָס לעבן... ווייסט שוין קאַפּל אַלץ? האָסטו שוין גערעדט מיט אים?

מאָטל קאַסאַי: ניין, ביילקע, איך קאָן ניט. איך האָב קיין האַרץ ניט!... דער בחור איז בלינד. ער האָט נאָך אַלץ אַ האָפֿענונג, טאָמער איז ער, ניט איך, דער אויסדערוויילטער...

ביילקע: (פֿאַרטראַכט טרויעריק). אַ רחמנות... דער יונג איז פֿאַרליבט אין מיר...

מאָטל קאַסאַי: מיט סכנות!

ביילקע: וואָס־זשע טוט מען? זאָל איך מיט אים ריידן?

מאָטל קאַסאַי: אויב דו קאָנסט... איך האָב אים געזאָגט, אַז דו דאַרפֿסט הײַנט בײַ דער לעצטער מינוט באַשטימען, וועמען פֿון אונדז צוויי איז דײַן באַשערטער... און אַז דו וועסט ניט באַשטימען, האָב איך אים אײַנגערעדט, אַז מירן וואַרפֿן גורל, ציִען קניפּלעך. וועמען ס'וועט אַרויסציִען דאָס קניפּל — דער...

ביילקע: (צעלאַכט זיך הילכיק). כאַ־כאַ־כאַ! כאַ־כאַ־כאַ!

מאָטל קאַסאַי: (איבערראַשט). וואָס איז דער געלעכטער?

ביילקע: מיר איז אײַנגעפֿאַלן אַ געדאַנק! אײַ, אַ געדאַנק! (כאַפּט אַ ווײַס טיכל, מאַכט אַ קניפּל און נאָך אַ קניפּל). איך האָב דאָ צוויי קניפּלעך. און אַזוי ווי דו ביסט עלטער, וועל איך דיר געבן ציִען צום ערשטן, וועסטו האָבן אַרויסגעצויגן דאָס קניפּל — כאַ־כאַ־כאַ!...

(עס הערן זיך טריט פֿון דרויסן. ביילקע טרעט אָפּ צום פֿענצטער. עס קומט אַן קאַפּל פּאַלבאַן אַ פֿאַרשוויצטער, אָנגעלאָדן מיט גאַנצע פּעקלעך און שקאַרמוצן).

קאַפּל פּאַלבאַן: אָ! שוין אויפֿגעשטאַנען ביילקע? (צו ביילקען). אַ גזמטער אויפֿשטאַנד אַף דיר!... אוף! איך האָב זיך עס אַ ביסל אָנגעלאָפֿן! (לייגט אַוועק די פּעקלעך מיט די שקאַרמוצן, ווישט זיך דעם שווייס).

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : איז כאַטש ניט געווען אומזיסט דאָס לויפן? (באַטראַכט וואָס אין די פעקלעך טוט זיך).

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : חלילה! וואָס הייסט אומזיסט? אַט באַלד קומען צוגיין אַ בינטל ייִדן מיטן גאַנצן קלאַפּערגעציַיג, ווי מיר האָבן אָפּגערעדט... (ווײַזט אָף די שקאַרמוצן). און דאָס איז גוטע זאַכן אָף צו פאַרבײַסן: לעקעך, הערינג און אַ ביסל משקה...

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : בראַוואָ, קאַפּל, ביסט ווערט אַ מעדאַל!... אַצינד בלײַבט נאָך איבער איין זאַך: אַ מנין ווען מיר האָבן. אַ מסדר קידושין אויך. מיט לעקעך און בראָנפן און מיט פאַרבײַסן זײַנען מיר שוין אויך באַוואָרנט. און אַ כלה האָבן מיר אויך. די פראַגע איז נאָר, ווער פון אונדז צוויי איז דער חתן? דאָס דאַרפסטו... (פאַרכאַפּט זיך). מײַן איך, דאָס דאַרפט איר,ביילקע, באַשטימען — עס געווענדעט אָן דיר... מײַן איך, אָן אײַך...

ב יי ל ק ע : אַך! מיר איז שווער, מיר איז אומאײַנגענעמען... איר ווייסט, אַז איך בין אײַך ביידן דאַנקבאַר... איר האָט פאַר מיר ביידע אַזויפיל געטאָן...

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : און מיר זײַנען ערשט גרייט צו טאָן...

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : אין פײַער און אין וואַסער!

ב יי ל ק ע : (טראַכט כלומרשט אַ ווײַלע). שאַט! ווייסט איר וואָס מיר איז נאָרוואָס אײַנגעפאַלן? לאָמיר וואַרפן גורל!...

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : דאָס אייגענע האָבן מיר שוין מיט קאַפּלען לאַנג געטראַכט...

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : נאָך איידער דאָס אומגליק האָט געטראָפן מיטן גרויסן געווינס...

ב יי ל ק ע : זעט איר? — אָף אַ גלײַכע זאַך פאַלן אַלע גלײַך... (נעמט דאָס טיכל מיט די צוויי פאַרטיקע קניפּלעך, דרייט כלומרשט אַ נײַ קניפּל, ציט עס אויס צו זיי ביידע). ווער פון אײַך איז עלטער?

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : (איז שוין גרייט געווען אויסצוציִען די האַנט). דו ביסט עלטער, מאַטל, אויב איך האָב קיין טעות...

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : מיט אַ יאָר און מיט אַ וואָך.

ב יי ל ק ע : (צו מאַטלען). ווי באַלד אַזוי, באַדאַרפסטו... מײַן איך, באַדאַרפט איר, מאַטל, ציִען דער ערשטער... (טראָגט אים אונטער די צוויי עקן פונעם טיכל. מאַטל קאַסאַי קלערט כלומרשט אַ ווײַלע, וואַקלט ציט פאַמעלעך מיט צוויי פינגער באַם שפּיץ פון עק טיכל און שלעפּט אַרויס אַ קניפּל. ביילקע באַהאַלט דאָס טיכל).

מ אַ ט ל ק אַ ס אַ י : (טרייסלט אָפּ די הענט, קוקט אָף קאַפּלען מיט אַנטשולדיקונג). נו?

ק אַ פּ ל פּ אַ ל ב אַ ן : (בלאַס, זיפצט אָפּ. צו מאַטלען). דײַן גליק... לאָז גאָט געבן... (קאָן ניט ריידן ווײַטער פון אויפרעגונג. שלינגט די טרערן).

ב יי ל ק ע : אײַ־פּע, קאָפּל, איך האָב זיך ניט געריכט אױף אײַך... געהאַלטן פאַר אַ גוטן פרײַנט...

מ אָ ט ל ק אַ ס אָ י : (צו ביילקען). קאָפּל זאָגט דען עפּעס? אדרבא!...

ק אָ פּ ל פּ אַ ל ב אָ ן : אדרבא! לאָז מיר אַנגײן, וואָס איך ווינטש אים און אײַך ביידן... ס׳איז דאָך אַ גורל, אַ לאָטעריע...

מ אָ ט ל ק אַ ס אָ י : ער זאָל געווען אַרויסציִען, וואָלט ער...

ק אָ פּ ל פּ אַ ל ב אָ ן : איך זאָל געווען אַרויסציִען, וואָלט איך... איך ווינטש אײַך, איר זאָלט אײַך עלטערן אין... אין... אַלדאָס גוטס.

מ אָ ט ל ק אַ ס אָ י : אָמן! קום אַהער, לאָמיר זיך צעקושן. (נעמען זיך אַרום, מאָטל מיט קאָפּלען, און צעקושן זיך.)

ק אָ פּ ל פּ אַ ל ב אָ ן : דעם אמת אויב איר ווילט וויסן, האָט מיר דאָס האַרץ געזאָגט שוין לאַנג, אַז דער גליקלעכער וועט זײַן מאָטל, ניט איך... ווי קום איך? איך בין פון תמיד אָן אַ שלים־מזל... שלים־שלים־מזל... און איך האָב צו קיינעם ניט קיין טענות... גאָט איז מײַן עדות, ווי איך האָב אײַך ליב געהאַט, ביילקע, און האָב אײַך ליב נאָך אַצינד.. און וואָס פאַר אַ גוטער פרײַנט איך בין צו מײַן חבר מאָטל... איך זאָג אײַך נאָכאַמאָל, אַז וואָס איך ווינטש אײַך ביידן, מעג עס מיר אָנגיין כאָטש האַלב... אײַ, איך האָב געהאַט אַ שטיקל האָפענונג — בין איך ניט שולדיק. איך בין דאָך ניט מער ווי אַ מענטש... איך האָב אָבער אין זינען געהאַט אויך די אַנדערע זײַט, אַז טאָמער חלילה לאָזט זיך אויס מיט אַ בוידעם — אַזוי פאָר איך גלײַך אַוועק קיין אַמעריקע. אַ סימן האָט איר...(צעשפּיליעט זיך, ציט אַרויס פון בוזעם־קעשענע אַ ביכל). אָט האָב איך מיר צוגעגרייט אַ פּאַס... (מאָטל קאַסאָי און ביילקע קוקן זיך איבער. ביידע זײַנען גערירט).

ב יי ל ק ע : צו וואָס אַזוי ווײַט, אַזש קיין אַמעריקע? בלײַבט דאָ, און לאָמיר זײַן גוטע פרײַנט.

מ אָ ט ל ק אַ ס אָ י : פאַרגעס ניט קאָפּל, ווער עס בעט דיך...

ק אָ פּ ל פּ אַ ל ב אָ ן : מירן נאָך האָבן אַ ישוב... דערווײַל בין איך נאָך אַ היגער און באַדאַרף פריִער פראַווען אײַער חתונה. איך בין דאָך עפּעס אַ מחותן... פון חתנס צד.

ב יי ל ק ע : ניין, פון כלהס צד.

מ אָ ט ל ק אַ ס אָ י : פון ביידע צדדים.

ק אָ פּ ל פּ אַ ל ב אָ ן : פון ביידע צדדים. (הערט זיך צו). מע גייט, מע גייט... (עס קומט איינס נאָך דאָס אַנדערע אַ מנין ייִדן פון אַלערליי מינים — מיט היטלען און מיט קאַפּעלושלעך, מיט לאַנגע קאַפּאָטעס און מיט קורצע ווייטיקלעך. — איינער מיט גראָבע פאות און מיט אַ ירמלקע אונטערן ווייכן קאַפּעלוש, אונטערגעבונדן מיט אַ רויטע פאַטשיילע, — שפּילט די ראָל פון אַ רב. — נאָך איינער האַלט אַ פלעשל מיט אַ גלעזל — ער וועט דאָס זײַן דער שמש. פיר אַנדערע ייִדן האַלטן

די פיר שטאַנגען, פון אויבן אַ גרינע שאַל מיט אַ באַכראַמאַ, — דאָס וועט זײַן די חופּה. אַ פּאָר ווײַבער האָבן זיך אויך אַרײַנגערוקט, שטייען פונדערווײַטן מיט פרומע פּנימער גרייט צו ענטפערן „ברוך הוא וברוך שמו אמן". אויך ייִנגלעך קונדייסים זײַנען געקומען אָנקוקן אַ שטילע חופּה און אפשר כאַפּן אַ שטיקל לעקעך).

קאַפּל פּאַלבאַן: (טוט אַ ווונק צום ייִדן, וואָס שפּילט די ראָליע פון אַ רב). נו?

דער ייִד: (צו קאַפּלען). נו־נו! (טוט אַ ווונק צו איינער פון די ווײַבער, זי זאָל נעמען די כלה. — יענע גייט צו צו ביילקען, נעמט אַרויס אַ געלע פּאַטשיילע).

די ייִדענע: ווער איז דער חתן? (רופט צו קאַפּלען).

קאַפּל פּאַלבאַן: (ווײַזט אָף מאָטלען). דער חתן איז — ער.

מאָטל קאַסאַי: (גייט צו). דאָס בין איך.

די ייִדענע: (גיט אים די געלע פּאַטשיילע). אָט מיט דער פּאַטשיילע, זײַט מוחל, דעקט איבער דער כלה דאָס פּנים, דאָס וועט זײַן דאָס באַדעקנס. (מאָטל נעמט די געלע פּאַטשיילע, גייט צו פּאַמעלעך צו ביילקען און דעקט איר איבער דאָס פּנים. די ייִדענע נעמט ביילקען פּאַר אַ האַנט, טוט אַ ווונק צו קאַפּלען, ער זאָל נעמען דעם חתן פּאַר אַ האַנט. ער פירט זיי אַרונטער דער חופּה).

דער ייִד: (צום חתן). אי־אַ? טבעת?... (דער חתן פאַרשטייט ניט).

די ייִדענע: אַ רינגל, אַ פינגערל, אָף מקדש זײַן...

קאַפּל פּאַלבאַן: (טוט זיך אַ כאַפּ צו די קעשענעס). אַ פינגערל? ס'איז דאַ, ס'איז דאַ... אַלצדינג האָב איך באַדאַרפט אײַן זינען האָבן... יעדע זאַך באַזאָרגן... אפילו אַ קידושין פינגערל... (ציט אַרויס אַ פּאַפּירל פון קעשענע, וויקלט אַרויס פון דאָרט אַ גאָלדן רינגל, גיט דאָס איבער צו מאָטלען)

דער ייִד: (צו מאָטלען). טו אָן דאָס פינגערל דער כלה און זאָג מיר נאָך איטלעכס וואָרט! (זאָגט. מאָטל זאָגט אים נאָך). „הרי את... מקודשת לי... בטבעת זו... כדת משה וישראל"... מזל טוב!

דער עולם: מזל טוב! מזל טוב! (קאַפּל פּאַלבאַן און מאָטל קאַסאַי כאַפּן זיך אַרום און קושן זיך — אין דעם סאַמע רעכטן טומל עפנט זיך די טיר און עס רײַסן זיך אַרײַן: שימעלע סאַראַקער, עטיע־מעניע און סאַלאָווייטשיק דער שדכן מיט זיי. עס ווערט אַ סומאַטאַכע).

ביילקע: (פאַלט צו צו מאָטלען אָף די הענט). דער טאַטע!... די מאַמע!...

שימעלע סאַראַקער: (קוקט זיך אַרום, דערקענט ניט די טאָכטער אונטער דער געלער פּאַטשיילע). וווּ איז זי ערגעץ? וווּ איז מײַן קינד? וואָס שווײַגט איר, ייִדן? עמדו!...

עטיע־מעניע: דו הערסט דען ניט איר קול?

סאלאווייטשיק: (שטופּט זיך דורך). פּאזוואָלטיע!... איז־וויניטיע, גאָספּאָדאַ! אָט דאָס איז זי דאָך! (רײַסט אַרונטער די געלע פאַטשיילע פון ביילקעס פּנים). זאַמעטשאַטעלנאָ! דאָס איז אַ מעשה, וואָס טשטאָ ניבוד אַסאַבענע!...

שימעלע סאַראָקער: (דערזעט ביילקען. לאָזט זיך צו איר מיט אָפענע אָרעמס). טעכטערלעך מײַנע טײַערע! אַבי דו לעבסט און מײַנע אויגן זעען דיך! (ביילקע פאַלט אים אין די הענט אַרײַן. ביידע וויינען).

עטיע־מעניע: (פאַרברעכט די הענט, פאַלט אַף אַ שטול, שאָקלט זיך און וויינט, לייענענדיק מיט אַ ניגון פון תחינות). ווײ איז מיר און ווינד איז מיר! אַ דונער איז מיר און אַ בראָך איז מיר! צו וואָס מיר האָבן זיך דערלעבט און וואָס מיר זעען מיט די אויגן! מיט וואָס האָבן מיר זיך פאַרזינדיקט בײַ גאָט, אַז אונדזער קינד זאָל אונדז אַזוי פאַרשוואַרצן דאָס פּנים? וואָס טוט זיך דאָ און מיט וועמען וויל זי דאָס גיין צו דער חופּה, פאַרוויסט און פאַרפינצטערט בין איך געוואָרן?!...

סאלאווייטשיק: (האָט שטילערהייט געכאַפּט אַ פּאָר ווער־טער מיט די ייִדן און געווירע געוואָרן אין איין מינוט אַלצדינג. — צו עטיע־מעניען). איזווינטיע, מאַדאַם! איר ווייסט גאָרניט וואָס איר רעדט. אײַער טאָכטער האָט שוין חתונה געהאַט נאָרוואָס... מיט אָט דעם יאַט... (ווײַזט אַף מאָטלען). אײַך קומט מזל טוב!...

עטיע־מעניע: (פאַרוואַרפט דעם קאָפּ אַף צו חלשן). אוי, אַ דונער איז מיר! אוי, אַ שלאָק איז מיר! אַ קויל האָט מיך געטראָפן! אַ שפּיז אין האַרצן אַרײַן!...

שימעלע סאַראָקער: שאַ! שטיל! גענוג דיר צו ליגן קנייטלעך! נאַרישע קלאָגמוטער! בהמה וואָס דו ביסט! דײַן קינד זאָל געוועזן חלילה שטאַרבן, אָדער אָוועקשמדן זיך, וואָלט געווען בעסער? הערט נאָר אַן אומגליק — איר טאָכטער האָט חתונה געהאַט פאַר איר גלײַכן, גענומען אַ שנײַדער, אַז אמתן עמד — איז איר ביטער! (צו דער טאָכטער). ווער איז דײַן באַשערטער? (ווײַזט אַף מאָטלען און אַף קאָפּ־לען). דער? צי יענער? איך בין נאָך ניט קלאָר אַקוראַט...

קאָפּל פּאַלבאָן: (ווײַזט אַף מאָטלען). ער איז דאָס דער גליקלעכער... מיר האָבן געוואָרפן גורל...

שימעלע סאַראָקער: (איבערראַשט). וואָסער גורל?

קאָפּל פּאַלבאָן: אַזוי ווי מיר בײדע זײַנען געווען פאַר־ליבט, האָבן מיר געצויגן קניפּלעך, האָט ער אַרויסגעצויגן, הייסט עס, איז ער זוכה בגורל.

סאלאווייטשיק: זאַמעטשאַטעלנאָ! האָב איך אײַך ניט געזאָגט, אַז איינער פון די צוויי וועט נעמען אײַער טאָכטער? איך זאָל שוין טאַקע אַזוי לעבן מיט אײַך און מיט אײַער ווײַב!...״

שימעלע סאַראַקער: וואָס־זשע האָט מען נאָך באַדאַרפט אַנטלויפן? האָט איר דאָך געקענט זאָגן מיר, וואָלט דאָך עס געווען שיין און פיין און שאָ און עמך...

מאָטל קאַסאַי: ווער האָט געקאָנט מיט אײַך ריידן?

ביילקע: נאָך דעם אומגליק, וואָס האָט געטראָפן, זינט דו האָסט אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס...

שימעלע סאַראַקער: וואָסערע לאָקשן? וואָסערע פּלוימען? אוים אומגליק! אוים גרויסער געווינס! מע האָט צוגענומען, אויסגעצאַפּט, אויסגעמאַנטאַטשעט און אויסגעכמאַליעט אינגאַנצן ביז דער לעצטער פּרוטה. ניט געלאָזט, איר זאָלט זאָגן, אַפילו אַ סימן. געבליבן דער אייגענער עמך, וואָס געווען...

ביילקע: (איבעררײַסט). ווער איז דאָס געווען? ווו? ווען?

עטיע־מעניע: אָט יענע צוויי שלים־מזלען, וואָס פון מרעיאַטער...

ביילקע: ווינגדאַרטשוק און רובינטשיק? ווי אַזוי איז דאָס געשען?

שימעלע סאַראַקער: ווי אַזוי ס'איז געשען, איז פאַרפאַלן... צוגענומען ווי מיט די הענט און אַוועק ווו דער ווײַסער פעפער וואַקסט... קיין האָן האָט אַפילו ניט געקרייט... און אפשר מיינסטו, אַז ס'האָט זיך מיר ניט געחלומט פריִער מיט אַ נאַכט אַ בייזער חלום? ס'זאָל נאָר אויסגיין אויף זייער קאָפּ, רבונו של עולם!

עטיע־מעניע: אָמן!

די ווײַבער: (מאַכן אַ פּרוס פּנים). אָמן, ברוך הוא וברוך שמו!

שימעלע סאַראַקער: נאָר געגנוג. כאַפּט זיי דער וואַטנמאַכער! אַבי מײַן קינד האָט זיך מיר אָפּגעזוכט, בין איך צופרידן, הייב איך אויף די הענט צו גאָט און זאָג: גם זו לטובה!...

עטיע־מעניע: אָמן!

די ווײַבער: (פּרוס). אָמן, ברוך הוא וברוך שמו!..

שימעלע סאַראַקער: אײַ, וואָס איך בין געבליבן אַז פּאַדעם? — ס'האָט מיך גאָט געשטראָפט דערפאַר, וואָס עס האָט זיך מיר פאַרוואָלט ווערן אַ מיליאָנטשיק... און יחוס האָט זיך מיר פאַרגלוסט... דער קאָפּ האָט זיך מיר פאַרדרייט, איך בין געווען שיכור... עפּעס ווי אַטשאַדעט... איצט איז אַרויס דער טשאַד, האָב איך זיך אויסגעניכטערט, זע איך, אַז איך בין געווען אַ נאַר און אַז איך בין ווערט שמיץ... (צום עולם). יידן! איר האָט געהערט מן הסתם, אַז אַן אָרעמער שנײַדער האָט אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס, די צוויי הונדערט טויזנט? דאָס בין איך. שימעלע סאַראַקער איז מײַן נאָמען... די צוויי

הונדערט טויזנט זײַנע אויסגערונען, אוועק מיטן ווינט און מיטן רויך, און שימעלע איז צוריק דער אײגענער עמד, וואָס געווען... איצט איז בײַ מיר אַ שמחה, אַ יום־טוב, — מײַן טאָכטער האָט חתונה געהאַט למזל — ווּ איז דער לעקעך און בראָנפֿן? לאָמיר נעמען צו קאַפּעלער משקה און טרינקען לחיים פֿאַר אונדזער פֿאָלק, שער און אײַזן עמד!...

קאַפּעלבאָן: (טוט זיך אַ וואָרף צו די פּעקלעך מיט די שקאַרמוצן. בינט אויף און לייגט אויס אויפֿן טיש). אָט דאָ איז פֿאַראַן אַלצדינג, אי צו טרינקען, אי צו פֿאַרבײַסן... (ער און דער ייִד, וואָס דינט אַלס שמש, שטעלן אויס אויפֿן טיש די פֿלעשלעך מיט די גלעזלעך).

סאַלאָווייטשיק: (נעמט אָפּ זיך די ראָל פֿון אַ סאַרווער און פֿון אַ טאָסטמײַסטער און באַזעצט צום טיש גאַנץ אויבנאָן חתן־כלה, דערנאָך די מחותנים שימעלען מיט טעטיע־מעניען). איזווינײַטיע, אײַך קומט דער אויבנאָן. (צו די ייִדן). עולם! צום טיש! (צו קאַפּלען). התנם צד! גיט אָן די גלעזלעך! (צו די ווײַבער). ווײַבער! נעמט לעקעך, מאַכט מזונות! (טיילט זיי אויס לעקעך, לייגט אַליין אויך אײַן מויל אַרײַן. ווײַזט אָף די קינדער). און גיט די ממזרים אויך צו שטיקלעך לעקעך — ס'אַ מצווה! און ס'איז טאַקע גוטער לעקעך אויך — טשטאַ ניבוד זאַ־מעטשאַטעלנאַ! (קײַט). לחיים, חתן־כלה! לחיים, מחותן!, לחיים, מחו־תנתטע! לחיים חתנם צד און כלהם צד! און לחיים, ייִדן אַלע! לאָמיר זײַן געזונט און טאַנצן אָף פֿרעמדע און אָף אײגענע חתונות! (טרינקט. אַלע באַגעגענען זיך מיט די גלעזלעך און טרינקען און פֿאַרבײַסן).

שימעלע סאַראַקער: ישקני — הערט־זשע מיך אויס, ייִדן, די מעשה דערפֿון איז אַזוי: בײַ מיר איז הײַנט אַ צווייענדיקער יום־טוב. ערשטנס, וואָס סע האָט זיך אָפּגעזוכט מײַן קינד, מײַן בת־יחידה, מײַן אויג אין קאָפּ. זײַן זאָל זי מיר געזונט און שטאַרק און זאָל מיך איבערלעבן!

טעטיע־מעניע: אָמן!

די ווײַבער: (מיט אַ פֿרומע מינע). אָמן, ברוך הוא וברוך שמו!

שימעלע סאַראַקער: דאָס אַנדערע, וואָס זי האָט זיך באַהעפֿט מיט איר גלײַכן און האָט זיך אויסדערוויילט אַ מאַן פֿון אונ־דזער פֿאָלק, שער און אײַזן עמד, ניט געוואָלט הערן אַפֿילו פֿון יענעם פֿיפֿערנאָטער דעם ריסטעקראַט, וואָס האָט זיך צוגעשמיכלט צו די פֿופֿ־ציק טויזנט, וואָס איך האָב געהאַט בדעה איר צו געבן נדן און וואָס די צוויי ממזרים, זשוליקעס און אַפּעריסטן האָבן בײַ מיר אויסגעמאַנטאַ־טשעט מיט נאָך הונדערט טויזנט — די כפּרה זאָלן זיי זײַן מיטן געלט פֿאַר מיר און פֿאַר אײַך און פֿאַר כל ישׂראל.

טעטיע־מעניע: אָמן!

די וויַבער: (פרום). אמן, ברוך הוא וברוך שמו!

שימעלע סאראקער: וויבאלד אזוי, באדארף מען נאָך מען נאָכאמאָל צו קאפּלעך לחיים לכבוד דעם פּאַרפאָלק און לכבוד זייערע פריינט און גוטע פריינט און לכבוד אלע אונדזערע עמך... (באגעגנט זיך מיט די גלעזלעך, טרינקט. אלע טרינקען מיט). און גאָר אַ באַזונדער לחיים וויל איך טרינקען צו דעם, וועלכן מיַין טאַכטער האָט אויסדערוויילט. (צו מאָטלען). לחיים, מאָטל! לאָז גאָט געבן, אַז דיַין „זכה בגורל" זאָל זיַין מיט מער גליק און מיט מער אריכת־ימים, ווי מיַין „זכה בגורל" איז געווען!

עטיע־מעניע: אמן!

די וויַבער: (פרום). אמן, ברוך הוא וברוך שמו! (שימעלע און מאָטל צעקושן זיך).

שימעלע סאראקער: (שוין גאָר פריילעך). ישקני — הערט מיך אויס, יידן! אַז גאָט האָט אזוי געפירט, מיר זאָלן זיך באַגעגענען מיט איַיך אָט אַ דאָ אויף אזא שמחה, איז אַ יושר, מיר זאָלן זיך מאַקע פרייען, כאַפּן אַ טענצל, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטן. מירן זיך נעמען פאַר די הענט, איר וועט מיר העלפן זינגען, און מיר וועלן כאַפּן אַ טענצל, דאָס הייסט, גיין דעם אמתן עמך . . . (דער עולם שטעלט זיך אוועק אַרום דעם מחותן, פלעסקען צו מיט די הענט, כאַפּן אונטער אַ פריילעכן ניגון, און עס וואַקסט אויס דער ייִד, וואָס האָט מסדר קידושין געווען, און צו דעם נאָך אַ ייִד, און ביידע לאָזן זיך טאַנצן).

סאַלאָווייטשיק: (שטעלט אָפּ דעם ערשטן ייִדן). פעטער! ווער זיַיט איר?

דער ייִד: (טאַנצנדיק). איך בין דער ייִד, וואָס כ'האָב מסדר קידושין געווען.

סאַלאָווייטשיק: און ווער איז דער אַנדערער? (וויַיזט אויפן צווייטן, וואָס טאַנצט).

דער ייִד: (טאַנצנדיק). גלאַט אַ ייִד.

שימעלע סאראקער: זייער געדעכט. דאָס איז אַ בראַווער ייִד! פון די אמתע עמך!... (פאַרקאַטשעט די פּאָלעס און גייט אַ פריילעכס).

סאַלאָווייטשיק: און ווו בין איך? (ער האָט פאַרקאַטשעט די אַרבל און לאָזט זיך אַקעגן אים. ביידע שטיַיגן איבער איינס דאָס אַנדערע אין טאַנצן, וואָס גייט אַלע מאָל שטאַרקער און לעבעדיקער. ביז עס רייסט זיך אַריַין אין רעדל אויך די ייִדענע, וואָס האָט געשפּילט די ראָלע פון צו אונטערפירערן, און גייט אַ „קאַזאַטשקע", מאַכנדיק מיט דער געלער פאַטשיילע איבערן קאָפּ אַלערליי מאַניפּולאַציעס. — קאַפּעלבאַן קאָן זיך ניט באַהערשן און טאַנצט אויך אין קאָן, מאַכט פרי־

סיאַדקעס. — אַלע זינגען, אַלע פּלעסקען. העכער פון אַלע הערט זיך שימעלעס קול).

שימעלע סאַראַקער: שטאַרקער, יידן! לעבעדיקער! לעבעדיקער! עמך, שער און אייזן אונדזער פאָלק — עמך!!!...

פאָרהאַנג לאַנגזאַם.

געשריבן אין יאָר 1915.

קאָמעדיעס

אינהאַלט

די אסיפה	175
יקנה"ז	189
מזל טוב!	261
פאַרביטן די יוצרות	283
אַגענטן	301
קעניג פּיק	315
שראַגע	327
עולם־הבא	355
מיסטער בוים אין קלאָזעט	355
אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק	361

די אסיפה

א „ריינע קאָמעדיע"

די נעמען פון די פּאַרשוינען:

ראַבינער, נאָר נאָר אַ יונגערמאַן, געענדיקט 4 קלאַסן, טראָגט בלויע ברילן.
ראַבינערשע, זײַן ווײַב. אַ יונג ווײַבל.
ברוך־הערש, אַ בעל־הלוואה. ניט נאָר קיין יונגערמאַן, אָבער אויך ניט קיין אַלטער ייִד. רײַבט זיך צווישן יונגע לײַט.
שמחה, אַ נגידישער יונגערמאַן. האַלט די טאַקסע.
אברהמל, אַ יונגערמאַן אַ „משכיל". גיט וואָכער.
אהרצע, נאַרוואַס פון קעסט. שטופּט זיך צו די גרויסע.
בנצע, זיצט נאָך אַף קעסט. קוקט אַהרצען אין די ציין אַרײַן.
מאָטל
יענקל
יוסל
הערשל — בחורים, וואָס לייענען גאַזעטן.
בערל
אַנשל
איצל
לייבקע, אַ שמש.

די סצענע קומט פאַר אינעם סוף פונעם נײַנצנטן יאָרהונדערט, אין אַ קליין שטעטל, פּונקט צווישן מאַקאַרעווקע און סטרישטש, אין דער סביבה פון מאַזעפּעווקע, באַם ראַבינער אין שטוב, שבת־צו־נאַכטס נאָך הבדלה.

[דער עולם גייט אַרום איבער דער שטוב. מע רייכערט, מע רעדט. עס איז
אַ געפּילדער ביזן הימל. דער ראַבינער זעצט זיך אַוועק באַם טיש.]

ר אַ ב י נ ע ר : ששששאַ! שאַ! איך בעט מײַנע ליבע געסט זיך זעצן אַרום טיש און אויסהערן קודם כל דעם „דאַקלאַד”, וואָס איך וועל איַיך דאָ פאָרלייענען, בכדי מיר זאָלן זיך קאָנען גוט פאַרשטיין, צו וואָס האָבן מיר זיך דאָ צונויפגעקליבן. זעצט זיך, זעצט זיך. (נעמט אַרויס אַ פּאַפּיר פון דער זײַט־קעשענע און לייענט). „היות...”

ש מ ח ה : ראשית חכמה, איך זע דאָך עפּעס, ווי זאָגט ער, אַ ראַבינער באַ אונדז; הייסט דעם שמש, לאָזט ער אָקאָרשט ברענגען דעם ביטערן טראָפּן און טאַקע פאַרבײַסן אויך.

ר אַ ב י נ ע ר : (צום שמש). רב לייב! ווייסט איר וואָס? טוט אַ שפּרונג אַף איין פוס... שאַ! (צום ווײַב). קום נאָר אַהער, מײַן האַרץ! הערינג האָסטו דאָך מסתמא? היים, נשמה מײַנע, דערווײַל צוגרייטן פאַר־בײַסן און...

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : איך האָב געמיינט — אײ־פּע, אַ חרפּה, אַ בושה, כ׳לעבן! נאָ דיר גאָר הערינג אין מיטן שבת־צו־נאַכטס! באַ לײַטן האָב איך געזען אַף אַן אסיפה...

אַ ב ר ה מ ל : ע! שלאָגט־זשע ניט איבער אינמיטן! מע לייענט דאָך עפּעס, דאַכט זיך, האָ?

ש מ ח ה : מאָלט איַיך, קיין עוולה וואָלט ניט געווען, אַז די רביצן זאָל געוועזן צוגרייטן אַ באָרשטשל, אָבער אַזוי, אַ וואַלכעש טאָקע, ווי זאָגט ער...

ר אַ ב י נ ע ר ש ע : אָט האָסטו דיר די אַנדערע טעג יום־טוב, מאַמער איז קאַרג! ווער האָט זיך געקאָנט ריכטן, אַז פּלוצעם, אינמיטן מיטוואָך שבת־צו־נאַכטס...

ר אַ ב י נ ע ר : שאַ! שלאָג־זשע ניט איבער, מאַמעטשקע! זעסט דאָך, אַז מע טוט עפּעס! (לייענט ווײַטער). „היות...”

ל יי ב ק ע : נו, ווער גיט געלט? מע באַדאַרף דאָך עפּעס געלט אַף משקה, צי ניין?

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : נו, יונגעלײַט, וואָס שווײַגט איר?

אַ ה ר צ ע : חבֿרה בחורים, רוקט זיך אָקאָרשט אַרויס מיט די מזומנים!

ב נ צ ע : מיט די מזומנים אָקאָרשט!

ב ח ו ר י ם : (אַלע אײנאײנעם). לאָמיר שוין הערן עפּעס! מיר זײַנען ניט געקומען אַהער בראָנפן טרינקען. מע טוט דאָך עפּעס אין אַן

עניין! לאז מען אפלייענען, וועט מען נאכדעם הארכן וואס, ווער, וועמען! (מע רוקט אריין דעם שמש עטלעכע זילבערנע מטבעות).

ר א ב י נ ע ר : (הוסט און לייענט). „היות..."

ר א ב י נ ע ר ש ע : ניטא קיין הערינג, אויסגעגאנגען! וואס טוט מען?

ר א ב י נ ע ר : נו, קויפט מען, אז ס'איז ניטא! אבער לאז צורו! שוין וויפל מאל אנגעהויבן — א מעשה אן אן עק! (לייענט). „היות... כפי אזוי ווי היינטיקע ציַיטן אט דא זעען מיר יידן נעבעך מוטשען זיך פשוט, ווערן אויסגעריסן..."

ב ר ו ך ־ ה ע ר ש : וואס לייענט ער דאס?

ש מ ח ה : ווייס איך! א „רעטש", אפנים.

א ה ר צ ע : שא! לאז זיַין שטילער א ביסל! מע לייענט דאך עפעס!

ב נ צ ע : איר זעט דאך, אז מע לייענט, זעט איר דאך!

ב ח ו ר י ם : (אלע). שא! ששא! ששששאאא!

ר א ב י נ ע ר : (הוסט און לייענט). „היות..." ניין, ווו האלט איך? יא... „אויסגעריסן, קיין פרנסה איז ניטא, מע שלאגט, מע יאגט, מע רייַסט, מע בייַסט, מע סיפעט, מע ציפעט — ס'איז שלעכט! מענטשן פאלן אין די גאסן, מע גייט אויס פאר הונגער נעבעך. אומעטום, אין אלע ערטער, האבן זיך געפונען, ווי ס'איז אייך באקאנט, מענטשן ארנט־לעכע, געבילדעטע מענטשן, געלערנטע מענטשן, מענטשן, קאן מען זאגן, מיט א פארשטאנד, מענטשן גוטע, הומאנע מענטשן, מענטשן וואס זארגן לטובת הכלל, מענטשן וואס טוען זייער פיל פאר זייערע ארעמע ברידער, יעדער העלפט ווי וויַיט מעגלעך, מיט וואס ער קאן. מע מאכט אסיפות, מע קליַיבט געלט, מע טיילט צדקות — הכלל, מע טוט, מע ארבעט, מע שלאפט ניט. אומעטום הערט מען: ק א מ י ט ע ט, ע מ י ג ר א ־ צ י ע . . ."

ב ר ו ך ־ ה ע ר ש : יא, איך בעט אייַך, הער ראבינער, מאכט מיך קלאר, וואס איז דער עניין פון דער ע'מ י ג ר א צ י ע ? איך הער, מע רעדט אלץ: „עמיגראציע, עמיגראציע!"

א ה ר צ ע : אך, שלאגט ניט איבער! לאזט קאנטשען, וועט איר נאכדעם פרעגן!

ב נ צ ע : פרעגן וועט איר נאכדעם פרעגן.

ש מ ח ה : ס'איז דיר נאר אן אקציע מיט א יידן! יענער פרעגט, ער וויל וויסן — פרעגט ער!

א ב ר ה מ ל : יא פרעגן — מע דארף דאך אבער אויסהערן פריער! לייענט, לייענט!

ר א ב י נ ע ר : (לייענט וויַיטער). „עמיגראציע, אמעריקע, פא־לעסטינע. אומעטום טוט מען לטובת הכלל. אף די גאזעטן לייענען מיר: דא איז דאס, דארט איז יענץ, חברות זיַינען פאראן שוין כמעט אף דער

גאַנצער וועלט — אין מאָסקרעוועקע, אין קאַשפּעראַוו, אין יאַמפּעלע. אַפילו אין סטרישטש איז אויך דאָ אַ חבֿרה. אַ בושה — אַזאַ שטאָט, ווי אונדזער שטעטל איז, ייִדן, אַן עין־הרע, אַזויפיל, זאָלן זיך נאָר מערן...״

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : זאָלן זיך מערן? גאָר קיין נאָר ניט אונדזער־ דאַבינער, כ׳לעבן!

אַ ב ר ה מ ל : בקיצור, ווערטלעך אַן אַ זײַט — מע לייענט דאָך עפּעס!

ב ח ו ר י ם : (אַלע). אָבער לאָז האָבן אַן עק! לייענט! לייענט!

ר אַ ב י נ ע ר : „אַזויפיל ייִדן, אַן עין־הרע״... המ... המ... איך מיין טאַקע באמת... צײַט עפּעס אָנהייבן צו טאָן אונדז אויך, עפּעס אין זינען האָבן טובֿת הכּלל...״

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : בכן, נו, איז וואָס?

אַ ב ר ה מ ל : בראש האָט איר מער קיין צײַט ניט פֿון דער גאַנ־ צער וועלט!

ב ח ו ר י ם : (אַלע). לייענט! לייענט!

ר אַ ב י נ ע ר : „על כּן איז געבליבן בהסכּם... בהסכּם פֿון אונ־ דזערע יונגעלײַט און בחורים, משׂכּילים, געבילדעטע, ייִנגלעך וואָס האָבן ליב השׂכּלה, וואָס לייענען אַ בלאַט און וואָס ווייסן וואָס אַף דער גאָרער וועלט טוט זיך, וואָס נעמען זיך אָן, וואָס פאַרשטייען, וואָס פֿילן, וואָס...״

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : נו, בקיצור, לאָמיר שוין הערן וואָס?

אַ ב ר ה מ ל : האָסטו געזען?! אַ ייִד איז דיר קיין קאַטאָוועס ניט! האָט קיין צײַט ניט אַ ביסל!

ב ח ו ר י ם : (אַלע). נו, לייענט, לייענט!

ר אַ ב י נ ע ר : „וואָס פאַרשטייען, וואָס פֿילן, וואָס גיבן אַכטונג, וואָס זעען, וואָס הערן, וואָס ווייסן, ווי ווײַט שלעכט ס׳איז אונדז הײַנ־ טיקע צײַטן, — לכן איז געבליבן, אַז מיר זאָלן זיך הײַנט צונויפֿקלײַבן: דאָ בײַ מיר און אַלע אינאיינעם דאָ עפּעס אָנהייבן צו קלערן און טאַקע טאָן אויך עפּעס לטובֿת הכּלל, ווי בײַ לײַטן, בכדי מיר זאָלן זיך ניט דאַרפֿן שעמען פֿאַר די איבעריקע שטעט אַרום און אַרום, און מע זאָל זען, ראַ־ שית חכמה...״

ש מ ח ה : נו, אַדרבה, ס׳איז טאַקע אַ יושר.

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : איך פֿאַרשטיי ניט וואָס? ס׳איז בײַ אונדז דען ניטאָ קיין חבֿרות? קאָרג צדקה ווערט צעטיילט בײַ אונדז אַ יאָר? וויפֿל פֿאַלט אַרײַן בײַ אונדז מעות חיטים? הײַנט די טאַקסע?!...

ש מ ח ה : אַך, לאָזט צורו! ניט דאָס מיינט מען!

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : וואָס דען מיינט מען? לאָם איך וויסן.

אַ ה ר צ ע : איר האָט דאָך געהערט! אָט דאָס, וואָס דער ראַבי־ נער האָט געלייענט.

ב נ צ ע : איר האָט דאָך געהערט וואָס מע לייענט וואָס!

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : וואס טויג מיר וואס ער לייענט! הערט צו, וואס איך וועל אייך זאגן!

א ב ר ה מ ל : וואס טויג מיר דאס זאגן אייערס, וואס איר וועט זאגן! איך וויים פריער, וואס איר וועט זאגן! אייך און שמחהן ליגט אין קאפ די טאקסע. וואס חלומט זיך א הון? — פראסע!

ש מ ח ה : א משל! דאס איז יא, ווי מע זאגט: אז ציבעלע איז ציבולי, און קנאבל קנאבולי... ווער פרעגט דיך ווער?

ב ח ו ר י ם : (אלע). אבער שלאגט ניט איבער! לאזט א ייִדן ריידן!

א ה ר צ ע : וואס ווערט פון דעם ריידן? מע דארף עפעס טאן!

ב נ צ ע : טאן באדארף מען!

ר א ב י נ ע ר : „און מע זאל זען, ראשית חכמה..."

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : נו? געלט מסתמא? וואס איז דא פאראן וואס צו טענהן א סך?

ש מ ח ה : הערסטו? געלט? אט דאס מיינט דער פסוק? ס'א קטניות!!!...

א ב ר ה מ ל : נו, און אז געלט, איז וואס? וואס־זשע האט איר זיך דא אזוי דערשראקן?

א ה ר צ ע : מע באדארף אבער באקלערן, וויאזוי געלט? ווי ארום געלט? ס'איז קיין קונץ ניט גלאט אזוי — „זשיד, דאוואי הראשע!" דערויף האבן מיר דאך געמאכט אן אסיפה, אז מע זאל באקלערן דעם ענין אקוראט!

ב נ צ ע : פארשטייט זיך, מע באדארף באקלערן דעם ענין אקו־ ראט!

א ב ר ה מ ל : אז מע לאזט אבער ניט ריידן. איינער דעם אנדערן שלאגט איבער, טויג דאך אף כפרות! לייענט, לייענט ווייטער!

ב ח ו ר י ם : לייענט, לייענט!

ר א ב י נ ע ר : „באדארף מען זען, ראשית חכמה, אז..."

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : אז וואס?

א ב ר ה מ ל : הארט שוין אוים א ווייִלע!

ר א ב י נ ע ר : „ראשית חכמה, אז אונדזערע נגידים..."

ש מ ח ה : אונדזערע נגידים?! באלד עפעס — טוט מען זיך א ווארף צו די נגידים!

א ה ר צ ע : איי, לאזט צורו! פארוואס זאלט איר איבערשלאגן אלע מאל?

ב נ צ ע : למאי זאל מען איבערשלאגן למאי?

ר א ב י נ ע ר : „אז אונדזערע גבירים מיט די נגידים מיט די באלעבאטים, מע זאל זיך צונויפליינגן, מאכן א..."

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : נו, דאס האב איך געוווּסט פריער! אויפ־ געטאן א נייִס! פונקט דאס זעלביקע, וואס פאראיארן אין דער צייַט!

אברהמל: א היסטאריע דיר מיט דעם ייִדן! לאזט ניט ריידן יענעם א ווארט!

ברוד־הערש: ווייסט איר וואס, רב ראבינער? וואס טויג די אלע משא־ומתנם — זאגט בקיצור, וואס באדארף מען טאן?

שמחה: בקיצור? מע באדארף קודם כל אויסקלייַבן דא אף דער אסיפה גבאים, א נאמן, טשלענעם הייסט דאס.

אברהמל: טשלענעס? מי ומי ההולכים?

אהרצע: וואס הייסט ווער? מיר טאקע אליין.

בנצע: טאקע מיר אליין טאקע!

שמחה: שא! לאזט זיך דינען! קודם כל דארף מען...

מאטל: ניין! מע באדארף פריִער גוט אפקלערן...

יענקל: וואס אפקלערן?

יוסל: דאס הייסט, אויפשרייַבן דאס אלץ אף פאפיר און...

הערשל: אין סטרישטש איז אנדערש. דארט האבן זיי פריִער אוועקגעשריבן א בריוו קיין פּיטערבארג...

בערל: ער דערציילט מיר סטרישטש! איך קום ערשט צו פארן פון סטרישטש פאר יום־טוב, זאגט ער גאר דאס!

אנשל: מילא וואס איז די נפקא־מינה — צי אזוי, צי אזוי?

איצל: ס'א גרויסער חילוק, נאר! איך וועל דיר וויַיזן דעם לעצטן נומער „המגיד"! (שלעפט פון קעשענע דעם נומער „המגיד", און צווישן די בחורים ווערט א געדערדעריי).

ברוד־הערש: לאז זיַין שטיל, יונגעליַיט! אז עלטערע ריידן, באדארפן יונגעליַיט שוויַיגן.

יענקל: ס'איז א סברה, אז אין די ענינים האבן די יונגעליַיט פונקט אזא דעה, ווי די אלטע ייִדן.

שמחה: אין באד וועט איר זאגן א דעה, ניט דא. דרך־ארץ!

יוסל: (צו די איבעריקע בחורים). נו, האב איך דען ניט גע־זאגט, ס'וועט אזוי זיַין?

שמחה: שא! ווייסט איר וואס? אט הערט אויס. איך וועל אייַך זאגן נאר צוויי ווערטער! (קריכט אפן טיש).

אברהמל: שלשה דברים — צוויי ווערטער אף פיר זייגער־שעה.

אהרצע: (אפן טיש). אז איר ווילט מיך פאלגן, וועל איך אייַך זאגן גאר אן אנדער פלאן.

בנצע: גאר אן אנדער מין פלאן גאר!

בחורים: (אלע). נו, אדרבה, זאגט, זאגט!

ברוד־הערש: (האלט צו שמחהן דאס מויל מיט דער האנט). לאז א ייִדן ריידן!

שמחה: (רייַסט אראפ די האנט און שרייַט). לאז מען קלייַבן גבאים על־פי גורל!...

אהרצע: ווייס איך וואס — גורל! רעדסט ווי א דולער!
בנצע: ווי א דולער רעדט ער!
אברהמל: ניין, לאז אויסריידן!! האסטו געהערט, ווי מע לאזט ניט ריידן קיין ווארט? ס'איז דיר נאר א קאמעדיע מיט א ייִדן!
שמחה: סע טויג ניט! דאס בעסטע איז, ווען איר זאלט מיך פאלגן!
ברוך־הערש: פאק איך מיין... איך מיין גאר אן אנדער מין מיין.
ראבינער: לאס איך שוין ארויסזאגן מײַן מיין, וועט איר נאכדעם ארויסזאגן אײַער מיין!
בחורים: (אלע). דער ראבינער! דער ראבינער לאז זאגן!
ברוך־הערש: וואס וועט ער זאגן? מע ווייס פריִער וואס ער וועט דארטן זאגן: ער וועט זאגן „געלט" — מע ווייס דאס!
אברהמל: וואס טויג מיר מעשיות, רב ברוך־הערש? איר זײַט א גוטער נודניק. לאזט אויסריידן א ווארט, וועט איר אײַך נאכדעם זאגן!
ברוך־הערש: מילא, נו, געפועלט, געפועלט! (מאכט צו דאס מויל מיט דער האנט און שווײַגט).
ראבינער: „...מע זאל אנהייבן זארגן לטובת הכלל..."
ברוך־הערש: וואס פאר א טובת הכלל? א גאנצע נאכט „טובת הכלל"!
אברהמל: ע! מע האט דאך גערעדט, ס'זאל זײַן שטיל!
ברוך־הערש: נו, נו! בקיצור! געפועלט, געפועלט.
ראבינער: „און מע זאל טאקע אנהייבן עפעס טאן אויך לטובת הכלל..."
ברוך־הערש: שא! האסטו געהערט, א ייִד קאן זיך ניט אײַנהאלטן א מינוט? ס'איז דיר נאר א קאמעדיע און גענוג!
ראבינער: „בכדי מע זאל קאנען עפעס טאן לטובת הכלל, איז ניט דער עיקר די טשלענעס. טשלענעס וועלן זײַן גענוג..."
ברוך־הערש: וואס פאר טשלענעס? אן אופּראווע בא אײַך, צי וואס?
אהרצע און בנצע: נו, לאז זײַן גבאים.
בחורים: (אלע). ניין, טאקע טשלענעס! פארוואס ניט קיין טשלענעס טאקע?
אברהמל: בקיצור, טשלענעס, גבאים — ס'א נפקא־מינה א ביסל!
שמחה: ווי־אזוי־זשע וועלן מיר דאס קלײַבן די גבאים?
אהרצע און בנצע: וואס הייסט, ווי־אזוי? מיר וועלן נעמען און וועלן אויסקלײַבן טאקע צווישן זיך, אט דא א.

מ א ט ל : ווייסט איר וואס? איך וואלט געזאגט אזוי: איך האב געלייענט יענע וואך אין בלאט, שרײַבט דארט איינער...

י ע נ ק ל : (שטופט אפ מאטלען). שא! ניין, דאס טויג ניט! איך וועל אײַך זאגן, וויאזוי!

י ו ס ל : אט האט זיך געפונען א בעל־יועץ — ע ר וועט זאגן!

ה ע ר ש : נו, זאג ד ו, לאמיר הערן, אדרבה!

ב ע ר ל : פאראן עלטערע דא, לאזן זיי זאגן.

א נ ש ל : (שפרינגט ארויס). עלטערע, יינגערע — זאגן מעג זיך איטלעכער זאגן. דארויף איז דאס אן אסיפה!

א י צ ל : (שלעפט דעם „המגיד"). דער „המגיד" זאגט... אין „המגיד" שרײַבט איינער א קארעספאנדענציע...

ב ר ו ך ־ ה ע ר ש : שבעה דברים בגולם! יונגעלײַט האבן דיר קיינמאל קיין צײַט ניט!

ש מ ח ה : נו, זאגט־זשע איר, וויאזוי?

א ב ר ה מ ל : (אפן טיש). איך וואלט געזאגט גאר אנדערש. מע באדארף גאר בא די עלטערע באלעבאטים ניט פרעגן; זיי מאכן תמיד קאליע. לאמיר אויסקלײַבן דא צווישן זיך טאקע גבאים. מיר זײַנען דאך אלע דא, לאמיר נעמען אוןווארפן גורל, ווער ס'זאל זײַן גבאי, ווער נאמן, ווער א רואה־חשבון...

ב ר ו ך ־ ה ע ר ש : אלע? נא דיר גאר אלע! גאנץ קעקעלע־קהל? א שיינדעלע!

ב ח ו ר י ם : (אלע). פארוואס ניט אלע?

ב ר ו ך ־ ה ע ר ש : אפשר יונגע צוציקלעך אויך? „יעמוד עם כל הנערים" הייסט דאס?

ב ח ו ר י ם : (אלע). פארוואס דען ניט? הײַנט פירן די וועלט נאר די יונגעלײַט. לייענט אפן בלאט, וועט איר זען.

ר א ב י נ ע ר : צו וואס טויג דאס שפארן, וואס איר שפארט זיך דא, אז איר ווייסט נאך גארניט וואס און ווען? וואס וועט ארויס־קומען פון גבאים, אז מיר האבן קיין געלט ניט?...

א ה ר צ ע : ניין, סע טויג ניט אזוי!

ב נ צ ע : אזוי טויג עס ניט!

א ב ר ה מ ל : פארוואס? פארוואס טויג ניט? האסט נאך גאר ניט געהערט, און זאגסט שוין, אז סע טויג ניט? ס'איז א ריינע קא־מעדיע!

ש מ ח ה : (אפן טיש). פאלגט־זשע איר מיך, וואס איך וועל אײַך זאגן!

ב ר ו ך ־ ה ע ר ש : (שלעפט אים). לאזט־זשע זיך דינען! הערט וואס איך וועל אײַך זאגן!

ש מ ח ה : (רײַסט זיך אויס). ניין, שמעני, הערט מיך צו!

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : (כאַפּט שמחהן פאַר אַ האַנט). וואָס איז פאַר אַ הפקרות — ניט לאָזן יענעם אויסריידן אַ וואָרט, האַ?

ש מ ח ה : ווער לאָזט אײַך ניט ריידן? רעדט אײַך געזונטערהייט!

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : לאָז מען קודם כל אויסקלײַבן גבאים פון די עלטערע יונגעלײַט, וואָס זײַנען דאָ.

א ה ר צ ע : וואָס עפּעס פון די עלטערע גראָד?

ב נ צ ע : באַלד עפּעס די עלטערע?

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : איטלעכער בעל־דרשן דרשהט פון זײַנעט־וועגן.

א ב ר ה מ ל : ס'איז דיר אָבער טאַקע נאָר אַ ריינע קאָמעדיע! לאָזט מיך אויסריידן, נאָכדעם וועט איר אײַך זאָגן וואָס איר ווילט!

ר א ב י נ ע ר : (שטייט אויף, טוט אַ פּאַטש מיט דער האַנט איבערן טיש). שאַט! עטלעכע ווערטער, ניט מער! וואָס האָבן מיר זיך דאָ צונויפגעקליבן? זיך קריגן? שרײַען? פּילדערן? צי טאַקע עפּעס אין זינען האָבן אַן ענין, האַ? איך האָב געמיינט, אַז מיט יונגעלײַט קאָן מען עפּעס מאַכן, צום סוף — ווער? וואָס? נאָך ערגער ווי מיט עלטערע מענטשן! וואָס פאַר אַ פּנים האָט דאָס? — פרעג איך אײַך! אַ פרעמדער מענטש זאָל שטיין דאָ בײַ דער זײַט, וואָלט ער דאָך פון אונדז חוזק געמאַכט, באַשרײַבן אַף די גאַזעטן!

ב ח ו ר י ם : (אַלע). גערעכט, גערעכט!

ש מ ח ה : באַשרײַבן אַף די גאַזעטן? (קוקט אַף איצלען). אַנו, לאָז זיך נאָר עמעצער פּרוּוון פון אונדזערע בחורימלעך באַשרײַבן דאָס אַפן בלאַט!

א י צ ל : (שפּרינגט אַרויס). וואָס־זשע האָט איר אַזוי אָנגעשראָקן? אַז מע וועט וועלן, וועט מען אײַך טאַקע באַשרײַבן פון קאָפּ ביז די פיס, אַז איר וועט זיך מיט קיין צען וואַסערן ניט אָפּוואַשן!

ב ר ו ד ־ ה ע ר ש : (צו איצלען). אַה, דו שנעק איינער! די נאָז וויש אָפּ! וואָס זאָגסטו אַף זײַן טאַטן דעם אָנזעצער?! ער וועט אונדז באַשרײַבן אַף די גאַזעטן! אַ שרײַבער געוואָרן גאָר! אין חדר אַרײַן, דו שקאָץ איינער!

מ א ט ל : (צו איצלען). מיט אַ פּראַצענטניק שטעלסטו זיך אַוועק אויסטענהן! דו קענסט זיי ניט — די פּאַנאַטיקער, די פּיאַווקעס?!

ש מ ח ה : די פּיאַווקעס? אַה, דו שיינאַץ איינער, עזות־מחוצף־פּנים! אַ ייִדן מיט אַ באָרד שטעלסטו זיך זידלען? דו מיינסט, סע איז די טאַקסע, וואָס איר האָט זי באַשרײַבן אַפן בלאַט?! (עס ווערט צווישן עולם אַ סומאַטאָכע. דער ראַבינער האַלט זיי אײַן).

ר א ב י נ ע ר : אין נאָמען ווילן! עס וועט דאָך זײַן אַ חרפּה, אַ בושה פאַר לײַטן, אַז מיר וועלן זיך אַזוי צעגיין! מע וועט זאָגן: יונגעלײַט האָבן קיין שכל ניט פון דאַנען אַהין. האָבן מיר זיך שוין צונויפגעקליבן, באַדאַרפן מיר עפּעס מתקן זײַן.

אברהם ל: נו, אדרבה, נו? לאז מען עפעס טאָן!

אהרצע: (צו ברוך־הערשן מיט שמחהן). איר זײַט דאָך עפּעס עלטערע! נו, זאָגט איר, לאָמיר הארבן.

בנצע: נו, אדרבה, נו, לאָמיר הארכן לאָמיר.

ברוך־הערש: האָב איך דאָך אײַך געזאָגט! נו, מישן זיך אַרײַן די יונגלעך אינמיטן. איך זאָג: עס וועט גאָרנישט זײַן דערפון, מחמת...

שמחה: ס'איז אַ טעות, רב ברוך־הערש, כ'לעבן, אַ טעות! אַט הערט מיך אויס, וואָס איך וועל אײַך זאָגן.

אהרצע: נו, זאָגט־זשע איר, אַז איר לאָזט יענעם ניט זאָגן.

בנצע: נו, אדרבה, אדרבה?

שמחה: לאָז מען קודם כל קלײַבן גבאים; נאָכדעם וועט מען שוין וויסן וואָס צו טאָן.

ראבינער: וואָס־זשע, גלאַט גבאים? מע באַדאַרף דאָך פריִער אָפּקלערן אַרום וואָס צו טאָן!

אברהם ל: ניין, שמחה איז גערעכט: פריִער באַדאַרף מען קלײַבן גבאים, טשלענעס.

בחורים: טשלענעס, טשלענעס!

אהרצע: מי ומי הטשלענעס?

בנצע: ווער זײַנען די טשלענעס ווער?

ראבינער: טשלענעס וועלן זיך געפינען. ניט דאָס איז דער עיקר. איך האָב געוואָלט פריִער איבערלייענען אײַך דעם דאָקלאַד...

ברוך־הערש: ווידער „דאָקלאַד"? ער האָט דאָס צו טאָן מיטן דאָקלאַד!

אברהם ל: אָבער שלאָגט ניט איבער! ס'איז דיר נאָר אַ קאָמעדיע און געגנוג!

בחורים: (אַלע). לאָזט ריידן דעם ראַבינער אַ וואָרט. וואָס טוט זיך דאָ?

ראבינער: איך וואָלט געזאָגט אַזוי. קודם כל, אַזוי ווי מיר זײַנען אַלע דאָ, וואָלט געווען אַ יושר, אַז...

ברוך־הערש: דברים בטלים!

ראבינער: (קוקט אָף דער ראַבינערשע, בשעת יענע גרייט צום טיש, שטעלט בראָנפן מיט פּאַרבײַסן). אַ ריינער אומגליק! מע לאָזט ניט אויסריידן קיין וואָרט! אָף ריידן איז איטלעכער אַ בעלן, נאָר הערן וויל קיינער ניט... איז דאָס ניט קיין קאָמעדיע? זאָג שוין דו אַליין, נשמה מײַנע!

ראבינערשע: (קנייטשט מיט די פּלייצעס). אַ ריינע קאָמעדיע!

שמחה: (קריכט אָפן טיש). מיר האָבן דאָ אַ גבאי, אַ נאָמן, אַ קאַזנאַטשײ מיט טשלענעס. וואָס באַדאַרף מען נאָך?

אהרצע: מי ומי?
בנצע: ווער איז, ווער?
אברהמל: (אויך אפן טיש). שמחה, ברוד־הערש און דער ראבינער זיינען די גבאים, און...
אהרצע: נו, און ווייטער?
בנצע: און ווייטער וואס?
אברהמל: היינט א נאמן... צוויי נאמנים...
שמחה: טאקע אהרצע מיט בנצען? נו, און אברהמל?
ברוד־הערש: (שלעפט אפ שמחהן מיט דער האנט). אז ס'איז יא אזוי, איז איינער א נאמן, דער אנדערער א רואה־חשבון.
שמחה: (רייסט זיך אויס פון ברוד־הערשס הענט). ניין, צוויי נאמנים און איין רואה־חשבון, אדער איין נאמן און צוויי רואה־חשבונס: אברהמל דער נאמן און אהרצע מיט בנצען די רואה־חשבונס.
בחורים: (שטייען אויף). נו? נו?
ראבינער: און די בחורים?
ברוד־הערש: יונגע צאפעקלעך.
אהרצע: די בחורים וועלן זיין די טשלענעס.
בנצע: טשלענעס! טשלענעס!
שמחה: האבן מיר, הייסט דאס, דריי גבאים, צוויי נאמנים, איך מיין איין נאמן מיט צוויי רואה־חשבונס...
ראבינער: ששא! וואס־זשע ווערט דערפון? וואס ווערט פון די גבאים מיט די נאמנים מיט די רואה־חשבונס?...
אברהמל: (אפן טיש ארויף). און זעקס טשלענעס.
אהרצע: ניין, זיבן טשלענעס; זיבן בחורים — זיבן טשלענעס.
בנצע: זיבן! זיבן!
ברוד־הערש: (נעמט זיך צום פלעשל מיטן גלעזל). הייסט דאס, אין א גוטער שעה? מעג מען שוין טרינקען לחיים, הא?
שמחה: ניין, האט צייט, כאפט זיך ניט! מע באדארף דאס אלץ פארשרייבן אף פאפיר, אין א בוך ארייננשרייבן.
ראבינער: וואס פארשרייבן? מע באדארף דאך פריער עפעס אפקלערן וואס צו טאן! ניט גלאט הולאם־אף־דער־קאראבקע — גבאים, טשלענעס...
שמחה: אט דאס זאג איך דאך, אז מע באדארף דאס אלצדינג ארייננשרייבן אין א בוך אריין. מיט וואס איז אונדזער חברה ערגער פון אלע חברות?
אברהמל: נו, מאכט מען א פנקס. א טייערע מציאה א פנקס מאכן?
אהרצע: מי ומי המאכערס?
בנצע: ווער מאכט דעם פנקס ווער?
שמחה: דערויף זיינען דאך די בחורים באשאפן.

א ה ר צ ע: חברה בחורים, וואָס שווײַגט איר?
ב נ צ ע: וואָס שווײַגט איר וואָס?
מ א ט ל: (צו יענקלען). נו?
י ע נ ק ל: (צו יוסלען). נו?
י ו ס ל: (צו הערשלען). נו?
ה ע ר ש ל: (צו בערלען). נו?
ב ע ר ל: (צו אַנשלען). נו?
א נ ש ל: (צו איצלען). נו?
א י צ ל: (האַלט דעם „המגיד" און איז שטאַרק פֿאַרטיפֿט אין די מחשבות). המ... המ... אַאַא... (ציילט אָף די פֿינגער).

ב ח ו ר י ם: (אַלע צו איצלען). וואָס האָסטו זיך אַזוי פֿאַר־טראַכט, איצל? אַ שווערע זאַדאַטשע פֿאַר דיר? וואָס קלעקט דיר אַ פּנקס מאַכן? עס איז באַ דיר דאָס ערשטע מאָל, וואָס?

א י צ ל: (אַלץ פֿאַרטיפֿט). ניין, ווייס איך... איך קלער אַלץ דעם פּרט... וואָס פֿאַר אַ פּסוק מע זאָל צוטראַכטן, סע זאָל זײַן ווי געוווּנטשן.

א ב ר ה מ ל: נו, מילא בקיצור, דאָס איז שוין אַ שפּעטערדיקע דאגה! איר מאַכט נאָר אַ פּנקס, סע זאָל זײַן ווי עס געהער צו זײַן, און־דזער חברה זאָל ניט פֿאַרשעמט ווערן קעגן אַנדערע חברות.

א ה ר צ ע: ווי־אַזוי־זשע וועט הייסן אונדזער חברה? מע באַ־דאַרף דאָך איר געבן אַ נאָמען? צי ניין?

ב נ צ ע: אַ חברה באַדאַרף דאָך האָבן אַ נאָמען אַ חברה.

ר א ב י נ ע ר: וואָס ווערט דערפֿון — יאָ אַ נאָמען, ניט אַ נאָ־מען? דער עיקר איז דאָך, אַז...

א ב ר ה מ ל: ע, זאָגט דאָס ניט, ראַבינער! יעדע זאַך מוז האָבן אַ באַזונדערן נאָמען.

ב ר ו ך ־ ה ע ר ש: שטותערײַ.
ש מ ח ה: באַ אײַך איז אַלץ שטותערײַ.

ב ר ו ך ־ ה ע ר ש: (האַלט זיך באַם פּלעצל). אַ נאָמען זוכט איר? חברות האָבן מיר שוין גענוג, דאַכט זיך. (ציילט אָף די פֿינגער). חברה משניות, חברה תהלים, חברה מלביש־ערומים, סומך־נופֿלים, רופֿא־חולים, מתיר־אסורים... טאָמער וואָלט דאָס געהייסן „חברה נאַראָנים"? האַ?

א ב ר ה מ ל: באַ אײַך איז אַלץ ווערטלעך.

ר א ב י נ ע ר: (שטעלט זיך אויף). הערט־זשע אויס, וואָס איך וועל אײַך זאָגן.

ש מ ח ה: (קריכט אַפֿן טיש). ניין, הערט בעסער, וואָס א י ך וועל אײַך זאָגן!

ב ר ו ך ־ ה ע ר ש: (שלעפּט אים פֿאַר דער האָנט). וואָס טויג מיר דאָס זאָגן, וואָס דו וועסט זאָגן?

אברהמל: (קריכט אפן טיש). לאזט אויסריידן א ווארט יע־נעם אויך אמאל! ס'איז דיר נאר א קאמעדיע מיט א ייִדן!

ראבינער: איך פארשטיי גארניט, וואס שפארט מען זיך דא? דאס קינד איז נאך גאר ניט געבוירן געווארן, און איר טראכט שוין מכוח א נאמען!

ברוך־הערש: איר פאלגט מיך! מע דארף דעם נאמען אפ סים סאט כפרות! אבי א חברה — וואס טויג דער נאמען? לאמיר בע־סער נעמען צו קאפלעך. זיך אנגעשריגן, ס'איז אזש טרוקן אין האלדז געווארן. לחיים, ייִדן! יונגעלייט, לחיים! לחיים! (טרינקט).

אלע: לחיים, לחיים טובים ולשלום! (מע טרינקט, מע פאר־בייסט. אלע שרייען, פילדערן, אריינפאַרנדיק איינער צום אנדערן אין די רייד אריין. דער ראבינער וויל עפעס אויסריידן זייער א נייטיקע זאך, נאר מע לאזט אים ניט. ברוך־הערש פארבייסט. די יונגעלייט האלטן זיך איינס דאס אנדערע צו די מיילער. די בחורים אמפערן זיך צווישן זיך. איצל לייענט דעם „המגיד", און ברוך־הערש קוקט אף אים פון דער־ווייטנס און לאכט, ווי איינער רעדט: „קוק אים אן, דעם שיינעם פנים, מיט דעם בלאט!"... מע רעדט, מע לאכט, מע שפארט זיך, אלץ שרייענ־דיק און פילדערנדיק, צוקלערנדיק א נאמען דער חברה, ביז מע צעגייט זיך. — דער ראבינער מיט דער ראבינערשע בלייבן אליין).

ראבינערשע: נו? מיט וואס איז מען זיך צעגאנגען?

ראבינער: מיט וואס? מיט גארניט.

ראבינערשע: וואס הייסט, מיט גארניט? נאך אלע גע־שרייען?

ראבינער: לעת־עתה האט מען אויסגעקליבן גבאים, נאמנים און טשלענעס.

ראבינערשע: נו, און ווייטער וואס?

ראבינער: און ווייטער גאָ...(טוט אויס דיברילן און רייבט זיך די אויגן). און ווייטער... לעת־עתה גארניט.

ראבינערשע: לעת־עתה גארניט? (כאפט זיך מיט ביידע הענט בא די זייטן און ווערט שיר ניט צעגאנגען פאר געלעכטער). כא־כא־כא! ס'איז נאר א באשרייבונג מיט אייערע אסיפות און נענונג! כא־כא־כא! א קאמעדיע, א ריינע קאמעדיע!!!

פאַרהאַנג.

געשריבן אין יאר 1889.

יקנה״ז

אָדער דאָס גרויסע בערזנשפּיל

א קאָמעדיע אין 4 אקטן

א גוטן פריינט און א גוטן מענטשן,

י. א. כ ו ר ג י ן,

ברענגט דאָס ווערק א מתנה

ד ע ר מ ח ב ר.

י ק נ ה "ז באַשטייט פון פינף אותיות, ראשי־תיבות פון פינף ווערטער: יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן — די פינף סימנים פונעם ייִדישן יום־טוב. דאָס וואָרט אַליין פאַר זיך האָט קיין שום באַדייַטונג נישט. עפּעס איז דאָס, נאָר פאַרט גאַרנישט; נישטאָ באַ וואָס אָנצונעמען. דער וואָס איז באַקאַנט אַף דער בערזע מיטן מסחר פון אַקציעס, פּאַפּירן, קורסן וכדומה — דער וועט באַלד פאַרשטיין דעם טעם פון יקנה"ז; און דער, וואָס איז פון דעם ענין ווייַט, וועט דאָס רעכט צעקייַען ערשט נאָכדעם, ווען ער וועט האָבן דאָס גאַנצע ווערק דורכגעלייענט ביזן סוף.

די פארשוינען פון דער קאמעדיע:

ש מ ו א ל פ א ס ט ע ר נ א ק, אן אויפגעקומענער עושר. א ייד פון דער אלטער וועלט.

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק, זיין ווייב. א דאמע מיט נערוון. לייענט שייקעוויטשעס ראמאנען און דאקטערט זיך כסדר.

א י ז א ב ע ל ע, זייער טעכטערל. א כלה מיט פערציק טויזנט.

ו י ל ה ע ל ם פ י י פ ע ר, א יונגער באנקיר. א שיינער יונג מיט וואנסעס. שדכנט זיך צו איזאבעלען.

מ א ר ק ו ס, אן ארעמער סטודענט. שטודירט אף דאקטער. שדכנט זיך צו איזאבעלען.

פ י י נ ק ו ג ל, א קלוגער ספעקולאנט. שפילט א פרומע ראלע. האט ניט פיינט קיין קערטל.

כ י נ ק י ס, א פייעריקער ספעקולאנט. פארברענט אין די קארטן.

ב יי ג ע ל מ א ן, א שטילער ספעקולאנט. א פראסטער נפש. רייבט זיך צווישן אריסטאקראטן.

ק נ א ק נ י ס ל, א געהיטער ספעקולאנט. אן איינגעגעסן יידל.

מ א ד א ם פ י י נ ק ו ג ל, אן אריסטאקראטקע. פארט אלע יאר קיין אויסלאנד אין די „מאלקעו".

מ א ד א ם כ י נ ק י ס, א דאמע פון „קאמענעץ". א מסוכנע רכילותניצע.

מ א ד א ם ב יי ג ע ל מ א ן, שטאמט פון גרויסן יחוס. שפיגלט זיך אין דער „משפחה".

מ א ד א ם ק נ א ק נ י ס ל, ניט אזא מיוחסת, נאר גלאט א גראבע יידענע.

ג ר יי ג ע ר, א הייסער ספעקולאנט. א נידעריקער, א גראבער מיט א דויטער באָרד.

מ נ ח ם - מ ע נ ד ל, א קליינשטעטלדיקער ספעקולאנט. געהאנדלט אמאל אין אדעס מיט „לאנדאן".

פ יי ו ל פ א נ פ א ט ש
ז א ו ל ז א ו ק ע — צוויי „שפעגעלאנטן". האנדלען בשותפות „יקנה"ז".

ש מ ע ל ק ע ק ב צ ן, א מעקלער מיט א רחמנות-פנים. אנגעשטאפט מיט געלט.

די קאַפּאָטע, אַ מעקלער מיט אַ לאַנגער קאַפּאָטע און מיט אַ רויטער פּאַטשיילע.

דער קאַפּעלוש, אַ מעקלער מיט אַ צוגעטראָגענעם קאַפּעלוש.

פלוידערזאַק, אַן אַדוואָקאַט מיט באַקנבערד. רעדט העכער האַלב רוסיש.

ציפּערבלאַט, בוכהאַלטער בײַ פּײַפּערן אין קאַנטאָר. גייט אונטערגע-בונדן די אויערן.

פלעדערוויש, קאָרעספּאָנדענט בײַ פּײַפּערן אין קאַנטאָר. אַ יונגערמאַן אַ שטשאַגאָל.

זילבערמינץ, קאַסיר בײַ פּײַפּערן אין קאַנטאָר. אַ בייזער ייִד.

די ייִדענע, אַן אַלמנה „פון דער סלאָבאָדקע".

קלאַראַ, אַ מאָדיסטקע.

סאַסל, אַ פּאָקאָיאָווע בײַ די פּאַסטערנאַקס. אַ שוואַרצהנעוודיק מיידל.

ווײַטער גייען יונגע ספּעקולאַנטלעך, אַלערהאַנט מעקלערס, אַ גאַנצע כאַליאַסטרע.

די געשיכטע קומט פאָר אין דער גרויסער שטאָט **יעהופּעץ**, אין אונדזערע צײַטן.

ערשטער אקט

[בא די פאסטערנאקעס איז א זשורפיקס. — א גרויסע זאל, אז אויס־געפוצטע, רייך מעבל, גרויסע שפיגלען, א פארטעפיאנע מיט נאטן, גרינע טישלעך, לייכטערלעך מיט ליכט, קריידלעך, בערשטלעך, פרישע טעשלעך קארטן. — פ א ס ט ע ר נ א ק און מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק זיצן גרייט אויפצונעמען געסט: ער, א שווער יידל מיט א גאנץ שיינער ליסינע, ליגט אין א פאטעל, ציט זיך און גענעצט; זי, אויסגעפוצט, באהאנגען מיט גאלד, פערל, בריליאנטן, זיצט באם טיש ווי א גאסט און בלעטערט אן אלבום.]

ע ר ש ט ע ס צ ע נ ע

פ א ס ט ע ר נ א ק : (גענעצט). א־א־א־א! א־א־א־א!

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : טפו, טפו, טפו! זע נאר, ווי ער גענעצט, דאס מויל ווערט אים שיער ניט צעריסן. א גליק, וואס ס'איז נאך קיינער ניטא. אין א געזעלשאפט ווען דו טוסט דאס, קאן מען חלש בלייבן.

פ א ס ט ע ר נ א ק : (גענעצט). וואס זאל איך טאן, אז באנאכט טאר מען ניט שלאפן? טא הין, טא הער. מען איז שטענדיק פארנומען מיט וועטשערינקעס, זשורעכלינעס.

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : זשורפיקסן! טויזנט מאל האב איך דיר געלערנט, זאלסט זאגן זשורפיקסן, ניט קיין זשורעכלינעס. ווען דו זאגסט דאס חלילה אין א געזעלשאפט, קאן מען חלשן.

פ א ס ט ע ר נ א ק : מילא בקיצור, על־כל־פנים, לאז זיין זשורפיקסן. פאראן בא אונדז א גמרא: „יאק ריידעלע טא ריידעלע, אבי דאברע מיינעלע". איך שמועס עס אקעגן דרינען, וואס מע שלאפט ניט קיין נעכט, מע גייט איינער צום אנדערן כלומרשט מיט וויזיטן, און מיינען מיינט מען יענע מעשה. (ער ווייזט מיט די אויגן אף די גרינע טישלעך). מע פלעגט אמאל אויך מאכן וועטשערינקעס. וואס־זשע האט מען געטאן? האט מען געקאכט וועטשערע, פרישע ווארעניקעס מיט קעז, צי געבראטענע פופקעס מיט רעטשענע לאטקעס, און ס'איז טאקע געווען, פארשטייסטו מיך, ווי אין דער הייליקער תורה שטייט געשריבן: ויאכלו, דאס הייסט, מע האט געשטופט אין פנים אריין. און היינט, זינט ס'איז געווארן א מאדע זשורעכלי... מיין איך זשורפיקסן, עסט מען מכות. מען איז גאר מכבד מיט א גלאז וואסער און מיט א מאראנץ, וואס אז מע זאל אים ווען פארזוכן, קאן מען דערזען קראקע מיט לעמבעריג. און

אז מע וויל שוין גאר יוצא זײַן, פאַרבלענדט מען די אויגן מיט א טײַטל און מע ווײַזט א פײַג...

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: פע, סאַמואיל, דו רעדסט עפּעס אַזעלכע ווערטער, וואָס אין אַ געזעלשאַפט וואָלט איך געפאַלן חלשות.

פּאַסטערנאַק: איך שמועס עם אקעגן דרינען, וואָס מען איז הײַנט געוואָרן סטעקראַטן, אײדל געפּאַצקעט. אַ גאַנץ יאָר עסט מען קדחת; דאָס מעג מען, דאָס טאָר מען ניט, דאָס שאַט, דאָס הייסט ניט דער דאָקטער. און אַז סע קומט דער זומער, פאָרט מען מאַכן די קור — אָדער קיין באָדענקראַנץ, אָדער קיין פראַנצענזאַלץ.

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: גראַם־שטראַם, מאַך מיר אַ האַרמידער. מע רעדט מיט אים כריין, ענטפערט ער פּעטרישקע! וואָס ביסטו פּלוצעם אַרויף אַף דער קור מיט די בעדער?

פּאַסטערנאַק: גלאַט אַזוי. איך שמועס עם אקעגן דרינען...

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: דו שמועסט תמיד אקעגן דרי־נען. דאָס איז יאָ — מע זאָגט דער טאַכטער און מע מיינט די שנור. די מאַדאַם פײַנקוגל איז אַ ביסל געזינטער פון מיר, מעג זי יאָ פאָרן אַלע יאָר אין די „מאַלקען". צי די מאַדאַם קנאַקניסל, וואָס וועט אין דער טיר ניט אַרײַן, מעג פאָרן אַלע זומער קיין אַדעס אַפן „לעמאַן", און דער מאַן וועט איר אַפילו די צונג ניט איבערקערן. צי די מאַדאַם ביינקים מעג אַרומפאָרן פון „ניטץ" קיין „נאַטאַליע" און פון „נאַטאַליע" קיין „ניטץ" — און דער מאַן וועט איר אַפילו ניט זאָגן „קרום גייסטו". אַנו, פרעג דעם דאָקטער קעבעבע, צי קאָן איך מיך באַגיין אַפילו אַ מינוט אַן פאָרן קיין אויסלאַנד אין די בעדער אַרײַן?

פּאַסטערנאַק: דער דאָקטער קעבעבע? הערסטו, אָט דאָס איז דאָך מײַן טענה, וואָס איך טענה שוין לאַנג, אַז דער דאָקטער קע־בעבע פּירט אײַך, אַלע יעהופּעצער סטעקראַטקעס, אין באָד אַרײַן... נאָר גאָר'ניט: אל תּפּל דבר — כאַטאַ פּאָקרישקע. איך שמועס עם אקעגן דרינען, מע זאָל זיך נאָר ווען צולאָזן צו די דאָקטוירים, וואָלטן זיי אַ געזונטן קראַנק געמאַכט, אַ לעבעדיקן — טויט, און אַ קלאָרן — משוגע.

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: זע נאָר, ווי ער איז דאָס אַ ביסל אויפגעטראָגן קעגן די דאָקטוירים, גלײַך ווי זיי וואָלטן אים גע־קוילעט די קאַפּאָטע. מיר דאַכט, אַז דו האָסט נאָך קיין דאָקטער ניט באַנוצט זינט דו ביסט אַ יעהופּעצער?

פּאַסטערנאַק: הלוואַי וואָלסטו אַזוי באַנוצט אַ דאָקטער, ווי איך, וואָלט גאָר אַנדערש געווען... איך שמועס עם אקעגן דרינען, ווי זאָגט ער: אל תּפר דבר — כאַטאַ פּאָקרישקע... ווייסטו, וואָס איך קלער?

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: איך זאָל אים גיין זאָגן, וואָס ער קלערט! איך ווייס, וואָס דײַן קאָפּ קאָן אויסקלערן?

פ א ס ט ע ר נ א ק : איך קלער: אזוי ווי ס'איז במילא באַ אונדז היינט זשורעכלי... מיין איך זשורפיקסן, עס ווערן זיין געסט, פייפער וועט אויך זיין, מע וועט זיצן שפּעט, — אפשר וואלט געווען אַ סברה, אַז מיר זאלן שווין אין איין וועג אַפּקלאַפּן דאָס קנס־מאָל, ווי אין פסוק שטייט: ז ב י ז ו ת ת ה ר ט — אַ ווארט און צוויי און אַ מאַהאַ־רימש?...

מ א ד א ם פּ א ס ט ע ר נ א ק : (אַ פּלעסק מיט די הענט). וואָס סע האט זיך מיר געחלומט יענע נאכט און היינטיקע נאכט און אַלע נעכט פון אַ גאנץ יאר זאל אויסגיין צו מיינע שונאימס קעפּ!

פּ א ס ט ע ר נ א ק : שאַ, שאַ, שאַ! איז לא פּרלתי — האָב איך ניט געטאַנצט מיטן בער!

מ א ד א ם פּ א ס ט ע ר נ א ק : פאַרשטייסט אַ משל? מע מאַכט אַ זשורפיקס, זאל מען שווין אינאיינעם אַפּקלאַפּן אַ קנס־מאָל! פלוצעם, אינמיטן מיטוואָך שבת־צו־נאַכטס! אומגעריכט, קיינעם ניט גע־רופן, מיט קיינעם ניט גערעדט — אַ שטילע וועטשערע! וואָס איז אַזוי? די קינדער האָבן דיך באַפאַלן? און וואָס וועלן לייט זאָגן? וואָס וועט זאָגן די מאַדאַם בינקיס, די באַריידערן, די ספּלעטניצע, טאָמער האָט זי מיך נאָך ווינציק באַרעדט אין שטאָט?...

פּ א ס ט ע ר נ א ק : מילא בקיצור, על־כל־פּנים, לאָז זיך דיר דאַכטן, עלעהיי איך האָב גאָרניט געזאָגט!

מ א ד א ם פּ א ס ט ע ר נ א ק : וואָס הייסט, דו האָסט גאָרניט געזאָגט, אַז דו האָסט יאָ געזאָגט?

פּ א ס ט ע ר נ א ק : געזאָגט איז פאַרפאַלן, ווי אין פסוק שטייט: א ל ת פ ל ד ב ר — כאַטאַ פּאַקרישקע.

מ א ד א ם פּ א ס ט ע ר נ א ק : וואָס טויג מיר דיין פסוק? איך האָב קיין פסוק ניט געלערנט. אַז מע שמועסט פון אַ קנס־מאָל, באַ־דאַרף מען דאָך פריִער עפּעס ריידן, פרעגן די טאָכטער, צי וויל זי גאָר פייפערן פאַר אַ חתן. טאָמער וויל זי אים גאָר ניט?

פּ א ס ט ע ר נ א ק : און ווו בין איך? עפּעס האָב איך דאָך אויך אַ שטיקל דעה באַ אַ שידוך טאָן מיט מיין טאָכטער, צי ניין? עפּעס גיב איך דאָך נדן אויך, פערציק טויזנט קארבן, צי ניין?

מ א ד א ם פּ א ס ט ע ר נ א ק : אַ גליק האָט מיך געטראָפן! בינקיס גיט אַ ביסל מער נדן די קינדער, און מאַכט גאָרניט אַזאַ טאַרע־ראַם!

פּ א ס ט ע ר נ א ק : באַ בינקיסן איז גרינגע טויזנטער. ער האָט זיי געמאַכט פון קאָרטן.

מ א ד א ם פּ א ס ט ע ר נ א ק : ווילסטו, הייסט דאָס, אָנהענ־גען איזאַבעלען אַ חתן מיט גוואַלד?

פּ א ס ט ע ר נ א ק : ווער זאָגט דען מיט גוואַלד? גלאַט איך שמועס עס אַקעגן דרינען...

מאדאם פאסטערנאק: (הערט ניט). גארניט. עס ווילט זיך אים פארשלייערן די טאכטער, פונקט אזוי ווי יענער מערדערישער פאטער, וואס איך לייען גראדע אצינד בא שפּיעקעוויטשן אין א ראמאן; ער האט געוואלט, אז די שיינע, די קלוגע, די ענגלישע אנטואנעטע מיט די שיינע בלויע הימל־אויגן, וואס האט געראמאנסירט מיט דעם ער־לעכן, גוטן, ליכטיקן העלד סאלאמאן, זאל חתונה האבן פארן ווילדן שקאנטיסט מיט די בלויע ברילן, וואס קוילעט ווייבער און באהאלט זיי אין א קעלער...

פאסטערנאק: (פארשטעלט די אויערן. מיט א ניגון). טע־טע־טע! האסט שוין אנגעהויבן מיט דיינע „ראמאנסן", מיט א הימלשן סאלאמאן און מיט א ווילדן שקאנטיסט, וואס קוילעט ווייבער — א געשריבענע מעשה, ארויסגענומען פונעם ספר פראלניק?

מאדאם פאסטערנאק: (ארויס פון די כלים). דעס־פאט! מערדער! טיראן! (זי טוט אווארף דעם אלבום אפן טיש מיט כעס און אנטלויפט אין אן אנדער חדר).

פאסטערנאק: (צו זיך אליין). א ריינער אומגליק! אמאל, איידער איך האב געהאט געלט, איז מיין ווייב געווען א מענטש, גלייך מיט אלע מענטשן. היינט, זינט דער דאקטער קעבעבע האט איר איינגערעדט, אז זי האט נערוון, קאן מען מיט איר קיין צוויי ווערטער ניט ריידן. באלד עפּעס — ווערט זי אנגעצונדן... (מע קלינגט. פאסטערנאק שרייט: „סאסל! סאסל!" — און גייט אוועק אין אן אנדער חדר צום ווייב. — עס קומט אריין סאסל, א שווארצהנעוודיק מיידל, מיט א פלעדערוויש און מיט א בארשט).

צווייטע סצענע

סאסל: (קוקט זיך ארום אף אלע זייטן). איך וואלט געמעגט שווערן, אז עמעצער האט מיך דא גערופן, געשריגן „סאסל". א שטוב — טפו זאלן זיי ווערן, איינער ווייס ניט פונעם אנדערן! קומט דער טאג, הייבט זיך אן: סאסל גיב, סאסל דאס, סאסל יענץ, סאסל אהין, סאסל אהער — משוגע צו ווערן און געגנוג! די מאדאם מיט אירע נערוון, עסט פאר דריי און דאקטערט זיך בסדר... אלע טאג דעם דאקטער קעבעבע — ווייס שוין ניט וואס אויסצוטראכטן פאר גרויס ראסקאש... א שיינע נגידית: האלט דאס ברויט אונטערן שלאס, ציילט וויפל שטיקלעך צוקער עס גייט אין פונט, וועגט איבער די גרויפּן פונעם מארק... א פערטל עוף לאז בלייבן פונעם טיש, ווערט מען דאס באהאלטן אונטער זיבן שלעסער, עס זאל פארפוילט ווערן — און יענעם ניט אוועקגעבן! צי א ביסל איינגעמאכטס פון די געסט — וועט מען עס צונעמען, עס זאל חלילה ניט אנקומען דער דינסט... און אז עס קומט אמאל צו גיין, הייסט מען טרייבן מיט שטעקנס... אנומלטן האט זיך מיט גוואלד דורכגעשטופּט

איינער, עפּעס אַ ייִד וואָס מאַכט ביכלעך, איז מען דאָס אַף מיר אָנגעפאַלן: „די שלעפּערס! וואָס לאָזט מען אַרײַן די שלעפּערס?!" יענעם איז נעבעך פינצטער געוואָרן אין די אויגן פון אַזאַ ברוך־הבא. „גלייבט מיר, זאָגט ער, איך בין חלילה ניט פון די שלעפּערס. איך האָב אײַך געבראַכט אַ מתנה, טאַקע מײַנס אַ ביכל. קויפט, איר וועט, אם ירצה שם, האָבן הנאה, לעקן די פינגער"... ער האָט אַזוי לאַנג געאַרבעט, ביז מע האָט אים געמוזט אַרויסשיקן אַ נדבה און בעטן, ער זאָל גיין געזונטערהייט. נאָך אַ גליק, וואָס מע האָט ניט געהייסן אים אַראָפּוואַרפן פון די טרעפּ... דאָס טעבטערל — אויך אַ טײַערע נשמה! ניט אומזיסט זאָגט מען, אַז דאָס עפּלע פאַלט ניט ווײַט פונעם ביימעלע. זאָלסט זאָגן — אַמאָל אַ קליידל אַן אַלטס אָוועקשענקען, צי אַ פּאָר שיך אַן אָפּצאָסן, צי זאָקנבענדלעך, וואָס מע דאַרף זיי שוין אַרויסוואַרפן אַפן מיסט. ווער? וואָס? ווען?... און דער באַלעבאָס אַליין? פאַרקאַפּט זאָל ער ווערן! אַ באַלעבאָס זאָל זיך נאָר קנײַפּן, רײַסן שטיקער פלייש, ניט לאָזן די שטוב איבערגיין! מיר דאַכט, איך וועל אים אַמאָל צושטעלן אַ בענקעלע צו דער מאַדאַם, אַז דער רוח וועט אים צונעמען!... (עס הערט זיך אַ קול: „סאַסל, וווּ ביסטו? מע קלינגט!"). איך הער, איך הער, אַז מע קלינגט. עס האָט מיך נאָך ניט פאַרלייגט! דאָס קלינגען שוין מסתמא די געסט. שיינע געסט! ניט מער זאָלן די שונאים פאַרמאָגן, וואָס מע האָט זיך אַן פון די געסט! אַז פון די קאָרטן, וואָס עס מאַכט, נעמט צו די מאַדאַם אַליין, און אונדז קומט אַן אַפן שפּיץ מעסער... (עס הערט זיך ווידער אַ קול: „סאַסל, סאַסל!"). איך גיי, איך גיי! בראש איז דאָ אַלצדינג מיט דער מינוט. אַ וויסטער פּראַסט אַף זיי! (זי לאָזט די באַרשט אינמיטן זאָל און לויפט עפענען די טיר. עס קומט אַרײַן פּ ײַ פּ ע ר — אַ לעבעדיקער, אַ פרישער, אַן אויסגעפּוצטער, און באַלד נאָך אים — סאַסל).

דריטע סצענע

ס אַ ס ל: (כאַפּט זיך צו דער באַרשט). אוי, אַ מכה איז מיר! שלאָף אין שלייער... אינמיטן שטוב אין אַ ווינקעלע... טיץ טובי דורין...

פּ ײַ פּ ע ר: (גייט צו צו איר נאָענט, טוט איר אַ קניפּ אין בעקל). וואָס איז, טײַבעלע מײַנס? צו וועמען רעדסטו דאָס?

ס אַ ס ל: איי! גייט אײַך צו אַלדי גוטע יאָר!

פּ ײַ פּ ע ר: (וויל זי כאַפּן). פייגעלע מײַנס! איין קוש אין בעקל.

ס אַ ס ל: (לאָזט זיך ניט). קושן וועט איר — זאָל איך אײַך זאָגן וועמען!

פּ ײַ פּ ע ר: (כאַפּט זי פאַר אַ האַנט). ניין, קעצעלע מײַנס, דיך, נאָר דיך!

ס אַ ס ל: (גיט אים מיטן פלעדערוויש איבערן פּנים): אַלע בייזע,

וויסטע, פינצטערע חלומות, שלים־מזל! אַז גייט די כלה אײַערע! (זי רײַסט זיך אויס פון זײַנע הענט און אַנטלויפט. עס קומט אַרײַן פונעם אַנדערן חדר איזאַבעלע).

פערטע סצענע

פּיפּער: (צעלאָזט זיך, מאַכט אַ בואי־בשלום, בייגט אײַן דעם קאָפּ און וויטעט זיך זייער עלעגאַנט). גוט, וואָס איר זײַט אָנגעקומען. כ׳לעבן, איך שטיי אָט דאָ די גאַנצע צײַט אין איינע יסורים. איך קלער צו זיך אַליין: אַה, ווי גוט עס וואָלט געווען, ווען איר קומט אַרויס אַהער אַליין און מע קאָן זיך מיט אײַך אויסשמועסן, ווי עס רעדט זיך, אונטער פיר אויגן, און אַרויסזאָגן אײַך אַלצדינג, וואָס איך קלײַב מיך שוין לאַנג צו זאָגן אײַך... מיט איינעם וואָרט, איר ווייסט שוין, וואָס איך וויל אײַך זאָגן?

איזאַבעלע: פון וואַנען זאָל איך וויסן, וואָס איר ווילט זאָגן?

פּיפּער: איר שטויסט זיך. איך האָב אײַך שוין וויפל מאָל געגעבן אָנצוהערעניש.

איזאַבעלע: איך ווייס ניט קיין אָנצוהערענישן. איך פאַרשטיי ניט אַפן ווונק.

פּיפּער: (מיט אַ טרויעריקער מינע). אַ מינדסט קינד, דאַכט מיר, קאָן אויך פאַרשטיין. מע באַדאַרף נאָר אַ קוק טאָן מיר אין פּנים אַרײַן, איז שוין גענוג.

איזאַבעלע: (קוקט אים אין פּנים אַרײַן). אַפן שטערן איז בא אײַך ניט אָנגעשריבן גאָרניט, כאַ־כאַ־כאַ!

פּיפּער: (טראַגיש). אַפן שטערן? אמת. אָבער דאָ? בא מיר אין האַרצן?... אַ, איזאַבעלע! ביז ווי לאַנג נאָך וועט איר זיך שפּילן מיט מײַן האַרץ? איינמאָל פאַר אַלעמאָל, זאָגט מיר: יאָ, אָדער ניין — לאָם איך וויסן, לאָם איך מיך אויפהערן צו פּלאָגן אומזיסט, אַרומגיין מיט חלומות. איינס פון דיביידע: אָדער איך בין איינער דער גליקלעכסטער אַף דער וועלט, אָדער מײַן לעבן איז ניט קיין לעבן!... (ער פאַלט איר צו די פיס. עס עפנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן מאַרקוס. איזאַבעלע אַנטלויפט).

פינפטע סצענע

פּיפּער: (צו מאַרקוסן, גאָר פאַרײַנטלעך). אַ? הער מאַרקוס? וואָס מאַכט מען? ווי גייטס? פאַרוואָס זעט מען אײַך עפּעס ניט?

מאַרקוס: ווו זאָלט איר מיך זען, אַז איר זײַט אַ פאַרנומענער מענטש? איר האַלט שטענדיק אין איין שפּילן: אָדער איר שפּילט אַף דער בערזע, אָדער אין קאָרטן, אָדער גאָר אין ליבע...

פ יַ פ ע ר : (מאַכט זיך תמעוואַטע). כאַ־כאַ, איר זיַיט גערעכט, איך בין אַ פּאַרנומענער מענטש, זייער אַ פּאַרנומענער מענטש... איך האָב קיינמאָל קיין ציַיט ניט, אפילו אין אַ ביכל אַריַינקוקן. אַמאָל פלעג איך לעזן ביכער אַ סך. ס'איז נאָך באַ מיר היַינט אויך פאַראַן אַ גוזמא ביכער, אַ גאַנצע ביבליאָטעק. איר האָט געזען מיַין ביבליאָטעק?

מ אַ ר ק ו ס : ניט געזען, און אפילו ניט געהערט.

פ יַ פ ע ר : (דרייט די וואָנצעס). אַ שאָד, אַ שאָד. עס וואָלט כדאי געווען, איר זאָלט אָנקוקן מיַין ביבליאָטעק, כ'לעבן. איר קאָנט געפינען באַ מיר ביכער אַזעלכע, וואָס איר האָט זיי קיינמאָל ניט געזען. ביכער איז באַ מיר דאָס לעבן. מער פון אַלצדינג אויף דער וועלט האָב איך ליב די ליטעראַטור. ליטעראַטור און מוזיק — דאָס זיַינען די צוויי זאַכן, וואָס זיַינען באַ מיר טיַיערער פון אַלץ אויף דער וועלט. איר האָט מיך געהערט אַמאָל שפּילן פּיאַנע?

מ אַ ר ק ו ס : אין „ווינט" — ווייס איך, אַז איר שפּילט גוט; נאָר פּיאַנע האָב איך איַיך דערוויַילע נאָך ניט געהערט שפּילן.

פ יַ פ ע ר : אַ שאָד, אַ שאָד. ווען איך זאָל נאָר געוועזן וועלן, וואָלט איך איצט געקאָנט אָפּגעבן קאָנצערט. גרויסע מבינים האָבן דאָס מיר געזאָגט, אַרטיסטן. איך בין באַקאַנט מיט אַלע גרעסטע אַרטיסטן אין יעהופּעץ. איך האָב ליב אַרטיסטן. אַרטיסטן און סטודענטן זיַינען באַ מיר דאָס חיות; וואָס מיך קאָסט אָפּ אַ יאָר אַרטיסטן און סטודענטן — איז אַ גוואַלד! וויפל מיינט איר?

מ אַ ר ק ו ס : אַ ר ט י ס ט ק ע ס — ווייס איך, אַז זיי קאָסטן איַיך אָפּ געגוג. נאָר אַרטיסטן און סטודענטן — דאָס הער איך דעם ערשטן מאָל פון איַיך.

פ יַ פ ע ר : אַרטיסטקעס? כאַ־כאַ! וואָס־זשע מיינט איר — עס פּאַסט טאָקע ניט וואָלוול. וואָס זאָל מען טאָן? דאַרויף איז מען אַ יונגער מענטש. עס ווילט זיך אַמאָל רוען. אַז טאָג ווי נאַכט איז מען אין דער אַרבעט, מע האָט אין זינען געשעפטן! און נאָך וואָסערע געשעפטן! אויף הונדערטער טויזנטער — וואָס זאָג איך? אויף מיליאָנען! אויף מיליאָנען!

[עס קומען אַן פּאַסטערנאַק, מאַדאַם פּאַסטערנאַק מיט איזאַבעלען; נאָך זיי — געסט: פּיַינקוגל, בינקיס, בייגעלמאַן, קנאַקניסל מיט זייערע וויַיבער. די פּאַסטערנאַקעס נעמען אויף די געסט זייער פריַינטלעך. מע זעצט זיך אויס אַרום טיש. איזאַבעלע זעצט זיך צו דער פּיאַנע. מאַרקוס — לעבן איר.]

ז ע ק ס ט ע ס צ ע נ ע

פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : (טאַנצט אַרום די געסט). זיצט, זיצט, מיַינע ליבע געסט. איר האָט היַינט אַ ביסל עובר קריאת־שמע געווען, נאָר נישקשה. עס מאַכט ניט אויס. איך האָב מיך מיט גאָטס הילף אויסגעשלאָפן באַטאָג, בכדי איך זאָל מיך זעצן צום סדר מיט אַ קלאָרן קאָפּ.

עס זאָל זײַן, ווי אין פּסוק שטייט: אמור אל הכהנים — לאָזן זאָגן די כּהנים צו די קליינע כּהנימלעך, אַז די קינדער זאָלן ניט דרעמלען באַ דער הגדה. (צו פּײַפּערן). עפּעס האָב איך געכאַפּט אַ וואָרט פון אײַך — „מיליאָנען". אפשר, איר האַלט שוין באַ די מיליאָנען? נאָר וואָס איז דער חידוש, אַז מע שאַרט באַ אײַך אַף דער בערזע געלד מיט לאָפּעטעס, ניט אַזוי ווי נאָש בראָט בעל־הלוואה, וואָס דאַרף אַרויס־קוקן אַף פּראָצענט. איך שמועס עם אָקעגן דרינען... (צו די געסט). וואָס הערט זיך עפּעס באַ אײַך נײַעס? ווי טײַער שטייט יקנה"ז?

פּײַנקוגל: פרעגט שוין גאָרניט. דאָס יקנה"ז ליגט מיר שוין אין האַרצן! ס'איז נאָר אַ קדחת און געגוג.

פּאָסטערנאַק: צו וואָס־זשע טויג עס אײַך, אַז עס לוינט אײַך ניט? מע גייט אײַך פון קהל?

פּײַנקוגל: וואָס דען טוט מען? אַזוי ווי די ייִדענע מיט די בייגל: „עס פאַרדינט זיך עפּעס?" — „מײַנע שונאים זאָלן אַזוי לעבן!" — „צו וואָס־זשע טויג אײַך אַרומטראָגן בייגל?" — „פון וואָנען דען וועל איך לעבן?"...

פּײַפּער: (דרייט די וואָנצעס). איך ווייס ניט, ווי־אַזוי באַ אַנ־דערע איז; איך האָב אַף יקנה"ז געמאַכט אַ פאַרמעגן. איך טענה איינס: די בערזע דאַרף מען פאַרשטיין.

כּינקים: איך פאַרשטיי ניט, וואָס איז דאָ פאָראַן צו פאַר־שטיין? אָט בין איך אויך מיט גאָטס הילף אַ ספּעקולאַנט, דאַכט זיך, ניט פון רעכטן און ניט פון אייערנעכטן. נאָך מײַן שכל קומט אויס, אַז די בערזע איז אַ קאָרט. כּל־זמן די קאָרט גייט, איז גוט; הערט זי אויף צו גיין — איז כּאַטש נעם און טו זיך אָן אַ מעשׂה!

פּאָסטערנאַק: ווי אין פּסוק שטייט: למנצח על הגתית; גייט דאָס — גייט דאָס, ווען ניט — שטייט דאָס.

בייגעלמאַן: ווערקמירדיק מיט כּינקיסן! פון וואָס איר זאָלט ניט ריידן, קומט ער אַרויף אַף די קאָרטן.

פּאָסטערנאַק: וואָס חלומט זיך דער הון? — פּראָסע.

קנאַקניסל: כּינקים איז אָבער גערעכט. די בערזע איז נאָר אַ קאָרטנשפּיל. זי איז מיר אַזוי נמאס, אַז ווען איך געפין מיר עפּעס אַן אַנדער געשעפט, טו איך אַ שפּײַ אַף דער בערזע — און רופט מיך קנאַקניסל!

פּאָסטערנאַק: (צו קנאַקניסלען). ווי דער שפּאָלער זיידע עליו השלום מיטן שופר: לאָז איוואַן בלאָזן! איך הער דאָס שוין פון אײַך אַ יאָר דרײַ. איר שרעקט די געגנדז, און גייט פאָרט אַף דער בערזע. אַ חידוש איז דאָס אַפילו: ווערליק מיר קענען אײַך, זײַט איר ניט קיין ייִד פון גאָט געבן געלט. הײַנט ווי קומט דאָס, אַז איר זאָלט זיך אײַנשטעלן גיין אַף דער בערזע און גאָר קיין מורא ניט האָבן פאַר דערלייגן?

פּײַנקוגל: וואָס איז דאָ מורא צו האָבן? אַ ייִד אַז ער גייט

אַרויס אַף דער בערזע, האַנדלט ער מיט אַ ממה נפשך, ווי דער מלמד קויפט אַ ציג: „ממה־נפשך, זאָגט ער, וועט די ציג געבן מילך, איז זי דאָך טאַקע ווערט זיבן קערבלעך. איי וואָס? טאָמער גיט זי ניט קיין מילך? פאַרוואָס זאָל זי ניט געבן קיין מילך?" (דער עולם לאַכט: „אַף אַלצדינג האָט איך פּיינקוגל אַ משל!").

פּ יַ פּ ע ר : (דרייט די וואָנצעס). זאָגט אייך וואָס איר ווילט — די בערזע דאַרף מען פאַרשטיין. איך האָב אַרויסגעזען נאָך פריער מיט דריי חדשים, אַז אַף יקנה"ז מוז קומען אַ האָס.

פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : וויאַזוי זאָגט איר? אַ האָץ? באַ אונדז הייסט דאָס אַ העצקע. מע העצקעט יענעם אַן אַ־ווי־רופט־מען־דאָס...

מ אַ ד אַ ם פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : (פון דער ווייטן צום מאַן). סאַמואיל! דו רעדסט עפּעס, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אַזעלכע ווער־טער... (צו די דאַמען). געניסט עפּעס, פאַרוואָס זאָלט איר עפּעס ניט גע־ניסן? אָט שטייען ניס, מאַראַנצן, איינגעמאַכטס.

פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : איך שמועס עס אָקעגן דרינען, וואָס זיי זאָגן: יקנה"ז האָט זיך געהויבן... וואָס איז מיט דעם, איך בעט אייך, אַזוי דער יתום? ס'איז טאַקע אַזאַ סחורה, וואָס מע קריגט זי ניט, צי גלאַט אַזוי, די שפּעגעלאַנטן זיינען משוגע געוואָרן? מחמת פּאַראַיאָרן, געדענקט איר, האָט מען געמאַכט פּונקט דאָס אייגענע שפּיל מיט די אַק־ציעס פונעם „יעהופּעצער דעליזשאַן". שפּעגעלאַנטן האָבן זיך צעהעצ־קעט. קאַניוועער און שפּאָלער יידלעך האָבן דערהערט, אַז דער „יעהופּע־צער דעליזשאַן" ברענט, האָבן זיי צעלאָזט די פּאָלעס און זיינען געפלויגן נאָך די אַקציעס, ווי נאָך מצה־וואַסער, — אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז מע האָט געבראָכן האַלדז־און־נאַקן. איך האָב אויך געכאַפּט דעמאָלט אַ שמיץ. אַלע האָבן זיך דעמאָלט אָפּגעבריט. עס איז געווען, ווי אין פּסוק שטייט: ב י ו ם ה ה ו א אָ ב ד ו ע ש ת ו נ ו ת י ו — מען איז דעמאָלט געבליבן אָן הויזן...

פּ יַ נ ק ו ג ל : דאָס געשעפט פון דער בערזע גייט אַזוי: מע מוז אַמאָל דערלייגן אויך. איך וועל אייך דערציילן אַ משל...

כ י נ ק י ס : דעם משל לייגט אָפּ אַף שפּעטער. שוין צייט זיך נעמען צום תהלימל... (דער עולם זעצט זיך שפּילן אין קאָרטן: פּאַסטער־נאַק, פּיינקוגל, בייגעלמאַן — באַ איין טישל; פּייפּער, כינקיס, און קנאַק־ניסל — באַם אַנדערן טישל).

מ אַ ד אַ ם פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : (צו די דאַמען). אַך, איך בין די לעצטע צייט, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אַזוי נערוועז, אַז איך קאָן מיר גאָר קיין אָרט ניט געפינען. דער דאָקטער קעבעבע האָט מיר פאַר־שריבן נייע פּילן צום אַפּעטיט. געניסט עפּעס. פאַרוואָס זאָלט איר עפּעס ניט געניסן? אָט שטייען ניס, מאַראַנצן, איינגעמאַכטס...

מ אַ ד אַ ם כ י נ ק י ס : (צו די איבעריקע דאַמען). דער דאָק־טער קעבעבע טרעט, אַפּנים, ניט אַרויס פון איר שטוב! (צו דער מאַדאַם

פּאַסטערנאַק). עס קער זיין די אייגענע פּילן, וואָס דער דאָקטער קעבעבע האָט מיר פאַרשריבן פאַראַיאָרן.

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: דער דאָקטער קעבעבע האָט מיר אָנגעזאָגט, אַז ווייבאַלד איך שטיי אויף, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, פון בעט, זאָל איך באַלד איינשלינגען אַ פּיל, פאַרטרינקען מיט אַ האַלבע גלאָז וואַסער, אָפּוואַרטן אַ האַלבע שעה און ערשט נאָכדעם עסן פרישטיק. גענימט עפּעס. פאַרוואָס זאָלט איר ניט געניסן? אַט שטייען ניס, מאַראַנצן, איינגעמאַכטס...

מאַדאַם כינקיס: (צו די איבעריקע דאַמען). מיר דאַכט, ס'איז די אייגענע ניס מיט די מאַראַנצן, וואָס פאַראַכטאָגן אין דער צייט. קוקט זיך צו... (צו דער מאַדאַם פּאַסטערנאַק). אַז מע שלינגט פּילן, מוז מען אָבער האַלטן דיעט. עד האָב אַמאָל אויך, ניט היינט געדאַכט, געהאַט צו טאָן מיט די נערוון, האָט מען מעך געהאַלטן אַף אַזאַ דיעט, אַז עד בין שיער ניט אויסגעגאַנגען פאַר הונגער.

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: איך ווייס, וואָס הייסט דיעט. דער דאָקטער קעבעבע האַלט מיך אויך, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אַף דער דיעט. איך בין שוין אָבער אויס מענטש. עס טרעפט אָפטמאָל באַנאַכט זאָל זיך מיר פּלוצעם פאַרגלוסטן, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, עפּעס נעמען אין מויל אריין — און דערצו איז נאָך באַ מיר אַ כאַראַקטער, אַז פאַרן שלאָף מוז איך עפּעס איבערכאַפּן. געניסט עפּעס. פאַרוואָס זאָלט איר עפּעס ניט געניסן? אַט שטייען ניס, מאַראַנצן, איינגעמאַכטס...

מאַדאַם בייגעלמאַן: (צו דער מאַדאַם קוגעניסל). מע זעט נאָך די באַקן, ווי די ציינער קנאַקן... (צו דער מאַדאַם פּאַסטערנאַק). מיר פאַרשפּאַרן גאָר האַלטן דיעט. אונדזער משפּחה זיינען אַלע זייער ווינציקע עסערס. אונדזער משפּחה עסט כמעט גאָרניט.

מאַדאַם כינקיס: (צו די איבעריקע דאַמען). שוין. זי איז שוין דאָ מיט איר משפּחה! איר האָט עפּעס ליב, אַז זי צערעדט זעך פון איר משפּחה?...

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: (צו דער מאַדאַם כינקיס). אַקעגן דעם, וואָס איר זאָגט: האַלטן דיעט. איר מעגט מיר גלייבן, אַז אַזאַ ווינציקע עסערן, ווי איך בין, האָט איר דען די צווייטע אַף דער גאַנצער וועלט? דאָס פּלייש האָט זיך מיר, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אַזוי צוגעגעסן, אַז איך קאָן שוין אַף דעם ניט קוקן. עס גלוסט זיך איבערבייטן אַמאָל, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אַף אַ קרעפּל, אַ טייגעכץ, אַ בלינצע, צי ווייס איך וואָס. איך פרעג דעם דאָקטער קעבעבע: וואָס קאָן שאַטן צו דער דיעט, אַז מען עסט אויף אַ צוויי־דריי קרעפּלעך מיט קעז, בלינצעס אַ פּאָר, צי צרות־קניידלעך עטלעכע, צי אַ מילכיקן באָרשט? פּוילע, אין אויסלאַנד, בשעת מע טרינקט די וואַסערן, איז עפּעס אַנדערש; אָבער דאָ, באַ זיך אינדערהיים! געניסט עפּעס. פאַרוואָס זאָלט איר עפּעס ניט געניסן? אַט שטייען ניס, מאַראַנצן, איינגעמאַכטס...

מ א ד א ם כ י נ ק י ס : (צו די איבעריקע דאמען). ווי געפעלט אייך איר דיעט מיט קרעפלעד? (צו דער מאדאם פאסטערנאק). איר דארפט זיד היטן פון פארקילן. דאס וועטער איז איצט אזוי שלעכט, און איר גייט אנגעטאן זומערדיק... (צו די איבעריקע דאמען). עס פאסט איר דאס ליכטיקע זיידענע קאפטל מיט די אויסגעשניטענע ארבל, ווי מיינע צרות! עפעס קומט זי גאר אויס הארבאטע!... אט קוקט זעד צו... (צו דער מאדאם פאסטערנאק). ווער האט אייד אויפגענייט דאס קאפטל? עס קליידט אייד אזוי צום פנים, אז ס'איז מחיה צו קוקן, כ'לעבן. בא אונדז אין קאמענעץ גייט מען נאר דעקאלטירט.

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : איר ווייסט ניט, ווער מיר נייט? מיר נייט שטענדיק קלארא. קיינער קאן מיר ניט אזוי צוטרעפן צו מיין כאראקטער, ווי קלארא. זי איז שוין אזוי געניט, מיט רעשפעקט צו מעלדן, אין מיין פיגור, אז זי פארשפארט מיר נעמען א מאס. זי טרעפט אין דער פינצטער. נאר וואס דען איז איר חסרון? זי איז, מיט רעשפעקט צו מעלדן, א גרויסע גנבטע. פון צוועלף ארשין מאטעריע קאן זי אראפ־כאפן דרייצן. אונטער די הענט ווערט בא איר פארברענט... נעניסט עפעס. פארוואס זאלט איר עפעס ניט געניסן? אט שטייען נים, מאראנצן, איינגעמאכטס...

מ א ד א ם כ י נ ק י ס : (צו די איבעריקע דאמען). וואס מע קאן זעד שוין בא איר אנגנבהנען!... (צו דער מאדאם פאסטערנאק). פארוואס זאלט איר זעד בעסער ניט נייען בא דער מאדאם אונטערשלאק? אלע יעהופעצער דאמען נייען זיד בא דער אונטערשלאק. זי איז טאקע אונדזערע א קאמענעצערן.

מ א ד א ם פ יי נ ק ו ג ל : איד ניי מיר נאר אין אויסלאנד. מיר זאל מען אויפנייען א מלבוש הי, ניט אין אויסלאנד, וואלט איד דאס ניט געקאנט אנטאן אפילו.

מ א ד א ם ב יי ג ע ל מ א ן : אונדזער משפחה נייען זיד אלע בא דער קאראלינע. זי נעמט טאקע טייער, נאר אז זי נייט אויף א מלבוש, זינגט דאס! אונדזער משפחה ווייס ניט קיין אנדער מאדיסטקע אין יעהופעץ, חוץ דער קאראלינע.

מ א ד א ם ק נ א ק נ י ס ל : (צו דער מאדאם כינקיס). איר משפחה איז טאקע אנדערש ניט געווינט געווארן... וואס זאגט איר אף אזא גלות?

מ א ד א ם כ י נ ק י ס : (צו דער מאדאם קנאקניסל). פאר־שטייט זעד, ווי קאן מען אנדערש, אז מע שטאמט פון בייגלטרעגער?... (צו די איבעריקע דאמען). וואס טויג אייד ריידן פון מאדיסטקעס? הערט זעד צו, עד וועל אייד בעסער דערציילן א נייס פון דער מאדאם מייער־צימעס מיט איר טעכטערל. מיר דאכט, אז מיר וועלן אינגיכן האבן א מזל־טוב...

א ל ע ד א מ ע ן : א קנס־מאל?

מאַדאַם כינקים: נאָך ערגער פון אַ קנס־מאָל...

אַלע דאַמען: אַ חתונה?

מאַדאַם כינקים: נאָך ערגער פון אַ חתונה...

אַלע דאַמען: (קוקן זיך איבער פאַרוואונדערט). אוי! וואָס הייסט? טאַקע אַן אמת? (אַ פּלעסק מיט די הענט). וואָס־זשע האָט איר געשוויגן ביז אַהער? דערציילט־זשע אונדז, נשמהניו, האַרצעניו, ליובעניו! (מע כאַפּט זי אַרום. מע קוועטשט איר די הענט. מע בעט זי דערציילן).

מאַדאַם כינקים: דערציילן וועל עך אײַך, בתנאי, אַז צווישן אונדז זאָל דאָס בלײַבן. קיין פויגל טאָר ניט וויסן! איר געדענקט זומער, בשעת מיר זײַנען געקומען פון דעם אויסלאַנד, האָב עך אײַך געפרעגט, ווו איז דאָס אהינגעקומען די מאַדאַם מייערצימעס מיט דער טאָכטער? קיינער האָט ניט געוווּסט: דער האָט געזאָגט — אין ווין; דער — אין בערלין; אַנדערע האָבן געדרונגען — אין פּאַריז. עך האָב מעך אַלץ געבראָכן דעם קאָפּ, ווי̇אַזוי ווערט מען דאָס געוואָר אַקוראַט? עך האָב מעך אַפילו אַ פּאָר מאָל באַגעגנט מיט איר אין די קליטן, נאָר צוגיין צו איר און אָפּגעבן איר פרי̇ער דעם גוט־מאָרגן — צופיל כבוד פאַר איר. יענע האָט אַזוי פאַריסן די נאָז, אַז זי מיינט, קיינער איז צו איר ניט גלײַך. עך געדענק נאָך, אַז זי איז געווען אַן אָם בא אונדז אין קאַמענעץ... עך זאָל אַזוי לעבן!

מאַדאַם פּײַנקוגל: וואָס דאַרפט איר מער? אַז איך באַגעגן זיך מיט איר אָף דער גאַס אַ נאָז קעגן אַ נאָז, פאַרדרייט זי דעם קאָפּ אָן אַ זײַט און מאַכט זיך ווי זי זעט ניט. וואָס זאָגט איר אָף איר טאַטן?

מאַדאַם בייגעלמאַן: מיר שטייט גאָר ניט אָן צו גריסן זיך מיט איר. אין אונדזער משפחה געפינען זיך אַ ביסל שענערע דאַמען פון איר. אונדזער משפחה האָבן פײַנט, אַז מע בלאָזט פון זיך...

מאַדאַם קנאַקניסל: (צו דער מאַדאַם כינקיס). זי איז שוין ווידער דאָ מיט איר משפחה!

מאַדאַם כינקים: נו־נו, ווי מיינט איר? עך וועל דאָס עפּעס דורכלאָזן גלאַט אַזוי? עך האָב מעך מיישב געווען און רייד איבער מיט מײַן עלטערער טאָכטער און זאָג איר: „ווייסטו וואָס, טאָכטער מײַנע? אַזוי ווי דו האָסט אַ מאַן אַ דאָקטער, און דער מאַן דײַנער איז באַקענט מיטן דאָקטער קעבעבע, און דער דאָקטער קעבעבע איז דאָרט אַ היימישער, — אַ דאָקטער מיט אַ דאָקטער, לאָז ער זעך מיט אים פונאַנדערריידן, דאָס, יענץ, אויסטאַפּן ווערטער — איר פאַרשטייט?

אַלע דאַמען: נו, נו? וואָס־זשע האָט ער געזאָגט?

מאַדאַם כינקים: (לייגט אַ פינגער אָף דער נאָז). כאַפּט־זשע ניט! עך האָב געזען, אַז ס'איז בלאָטע, עך וועל דורך מײַן איידעם גאָרניט מאַכן, — האָב עך מעך מיישב געווען, לאָם עך מעך קאָרשט

דורכגיין אַליין צו איר. אַז אויסרייד האָב עך געהאַט אַ טײַערן: עך מאַך עטלעכע קערבלעך אַף אַ געפּאַלענער משפּחה; ווי וועט מיר די מאַדאַם מייערצימעס — פּאַרט אַ נגידית און אַ מיוחסת — ניט געבן קיין שיינע נדבה, און אין איינוועגס טאָקע מעך אויפנעמען פאַר אַ גאַסט אויך, און זיצן מיט מיר באַטש אַ האַלבע שעה? עך דאַרף מער ניט ווי זיצן אַ האַלבע שעה און קוקן... וואָס טוט גאָט? שיקט זי מיר ניט אַרויס זאָגן, אַז זי איז ניטאָ אין דער היים? אַזאַ נידעריקע זאַך! אַזאַ גדלנטע! אַזאַ וצדקתך! באַ אונדז אין קאַמענעץ וואָלט עך אַפילו ניט געוואָלט קוקן אַף איר, עך זאָל אַזוי לעבן! באַ אונדז אין קאַמענעץ...

א ל ע ד א מ ע ן : איר האָט אונדז צוגעזאָגט דערציילן אַ מעשה פון דער מאַדאַם מייערצימעס מיט איר טאָכטער — צום סוף זײַט איר פאַרפאָרן קיין קאַמענעץ...

מ א ד א ם כ י נ ק י ס : באַפּט־זשע ניט! עך קום צו גיין אַהיים אַ צעקאָכטע, מיט אַ קאַפּווייטיק, אַ מיגרען, — מע זאָל באַהיט און באַוואָרנט ווערן! דערווײַל הער עך — מע קלינגט. ווער איז? די אונטער־שלאָק! גוט מאָרגן, גוט יאָר. „וואָס איז אײַך? דער מיגרען האָט זעך אײַך שוין ווידער אָנגערופן?" קערץ און גוט, עך האָב איר אויסדער־ציילט מײַן גאַנץ ביטער האַרץ. „איר גיט מיר, זאָגט זי, אײַער הייליק וואָרט, אַז קיין פויגל זאָל ניט וויסן, וואָס עך וועל אײַך דערציילן?" זי האָט מעך באַשוואָרן, מיט מײַן מאַן און מיט מײַנע קינדער, און האָט מיר דערציילט אַ גאַנצע מענשה.

א ל ע ד א מ ע ן : (שפּרינגען אונטער אַף די ערטער). נו? נו? לאָמיר שוין הערן די מעשה?

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : געניסט עפּעס דערווײַל. איך דאַרף נאָך גאָרניט געגעסן. אַט שטייען ניס, מאַראַנצן, אײַנגעמאַכטס...

מ א ד א ם כ י נ ק י ס : הערט־זשע אויס! די מענשה איז אַזוי. אַ חדשים צוויי פאַר אונדזער אַוועקפאָרן קיין אויסלאַנד אין די בעדער אַרײַן, האָט די אונטערשלאָק אויפגעניט דער מאַדאַם מייערצימעס אַ ראַטאָנדע, און דער טאָכטער אַ ראַטאָנדע. איז איר ניט געפעלן געוואָרן די ראַטאָנדעס, גייט זי און פאַרקויפט ביידע ראַטאָנדעס פאַר האַלב געלט און הייסט זעך מאַכן קאָרצע זשאַקעטלעך, אַזוי ווי מע טראָגט באַ אונדז אין קאַמענעץ: דאָ אַרומגעכאַפּט (זי ווײַזט מיט די הענט און דרייט זיך), פון אונטן געהאַקט, פון פאָרנט קײַלעכיק, די אַרבל אָנגעבופט, אַ קאָל־נער, אַ הויכער מיט שטערנדלעך, לאַצן גרויסע, אָפּגעלייגטע, קאַקאַסענע קנעפּ...

א ל ע ד א מ ע ן : (זיצן קוים אײַן אַף די ערטער). נו? נו? בקיצור...

מ א ד א ם כ י נ ק י ס : באַפּט־זשע ניט! קערץ און גוט — די אונטערשלאָק האָט אויפגעניט די זשאַקעטלעך, אָפּגעבראַכט די זשאַ־קעטלעך, זי נעמט אַנמעסטן די זשאַקעטלעך, פרײַער דער מאַדאַם מייער־

צימעס — גוט! זי נעמט אַנמעסטן דער טאָכטער — אַ צרה, אַ שלאַק, אַן אומגליק! איר פאַרשטייט?... (זי בייגט זיך צו צו דער מאַדאַם פּאַס־טערנאַק און רוימט איר איין אַ סוד אין אויער).

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: (אַ פּלעסק מיט די הענט). אוי, איך האַלט דאָס ניט אויס! מע באַדאַרף, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, חלשן! (זי בייגט זיך צו צו דער מאַדאַם פּייַנקוגל און רוימט איר איין אַ סוד אין אויער).

מאַדאַם פּייַנקוגל: (שפּרינגט אונטער אַפן בענקל, ברעכט די הענט). אוי, איך וועל זיך אַ מעשה אָנטאָן! עס איז דאָך אַזוי רעכט! אַזוי רעכט! ווען איך זאָל מיך גאָר ניט שעמען, גיי איך טאַנצן!... (זי כאַפּט אַרום די מאַדאַם בייגעלמאַן און רוימט איר איין אַ סוד אין אויער).

מאַדאַם בייגעלמאַן: (פּאַטשט די מאַדאַם קנאַקניסל אין די פּלייצעס). פאַרוואָס הערט איר ניט? וואָס שווייַגט איר? וואָס שווייַגט איר? אין אונדזער משפּחה וועט זיך אַזעלכעס ניט טרעפן, כאַ־כאַ־כאַ!...

מאַדאַם קנאַקניסל: (צו דער מאַדאַם כינקיס). אומע־טום איז זי דאָ מיט איר משפּחה!... זאָגט־זשע אָבער, איר ווייסט דאָס פּאַר געווויס? טאָמער איז דאָס אַ פּזמון? די אונטערשלאַק, פאַרשטייט איר מיך, האָט ליב אַמאָל אויסטראַכטן אַ זאַך, וואָס ניט געשטויגן, ניט געפלויגן.

מאַדאַם כינקיס: (לייגט ביידע הענט אַפן האַרצן און פאַרגלאָצט די אויגן אַרויף). גאָט זאָל מיר אַזוי העלפן, עד זאָל אַזוי האָבן נחת פון מייַנע קינדער, מיר זאָלן אַזוי אַלע אויסגעלייזט ווערן פון צרות, עד זאָל אַזוי ניט וויסן פון קיין שלעכטס ווייַל עד וועל לעבן, עד זאָל אַזוי הערן אַלדאָס גוטס מיט אייַך אינאיינעם, מיר זאָלן אַזוי גיך אַלע אויפגערעכט ווערן, עד זאָל אַזוי ריידן מיט וועמען מיר איז ליב, עס זאָל מיר אַזוי זייַן אַ רפואה צו מייַן קאַפּוויייטיק, עד זאָל אַזוי גיך פאַרגעסן פון מייַן מיגרען, ווי גיך מיר וועלן האָבן אַ מזל־טוב באַ מייער־צימעסן אין שטוב...

אַלע דאַמען: (קוועלן, קנייַפּן אייַנס דאָס אַנדערע). וואָס זאָגט איר? וואָס זאָגט איר דערויף? עס איז דאָך ווערט גאָלד! גאָלד איז דאָס ווערט! אַזאַ מפּלה! אַזאַ נקמה!...

פּייַפער: (פון דער ווייַטן). מע דאַרף בעטן די דאַמען, זיי זאָלן מוחל זייַן ריידן אַ ביסל שטילער. מע הערט ניט אַ וואָרט.

פּייַנקוגל: איבער זייער געשריי הערט מען ניט אונדזער געפּילדער.

פּאַסטערנאַק: לאָז זייַן שטילער! נשים דעתן קלות — ווייַבער זייַנען גענדז...

מ א ד א ם   פ א ס ט ע ר נ א ק : א שיינע מעשה, נאר א קורצע! א גליק, וואס איזאבעלע איז דא ניטא... (זי קוקט זיך ארום אף אלע זייטן). די מאמע איז געפארן קיין אויסלאנד מאכן די קור, און די טאכטער האט געהאט די רפואה... פארוואס גענישט איר עפעס ניט? אט שטייען ניס, מאראנצן, איינגעמאכטס... איר האט מיך עפעס היינטיקע נאכט גאר מבייש געשטעלט. צי אפשר ווילט זיך אייך, מיט רעשפעקט צו מעלדן, א סטוקלקע?

א ל ע   ד א מ ע ן : (הייבן זיך אויף ווי איין מענטש). א סטוקלקע? אד, פארוואס ניט? (מע מאכט ניט קיין שהיות, מע פארכאפט ערטער, מע נעמט ארויס די בייטעלעך און מע גיט קארטן. לכתחילה איז שטיל. עס הערן זיך נאר פארשיידענע איינציקע קולות פון די מאנצבילן: „פאס!" „א קליינער שלעם!" „א גרויסער שלעם!" „אן צוויי!" „אן דריי!"... און פון די דאמען: „וואס איז יום־טוב?" „וועמענס שלייף?" „איך האב א לעווי!" „איך בין רעמיז מיט דער צווייטער מלכה!" „וועמענס פארהאנט?" „טויז מלך קאזיר!" „עס קומט מיר פון אייך א גילדן! פארגעסט נאר ניט, א גילדן!"... נאר וואס ווייטער ווערן די קולות אלץ העכער. די פנימער פלאמען, די אויגן ברענען. מע הייבט זיך אן אונטערקריגן. די מאנצבילן ווארפן זיך אויס איינער דעם אנדערן, אז זיי פארשטייען דאס שפיל מער פון א טויטן. פייפער היצט זיך. בא די דאמען איז אויך ניט אומעטיק. מע זאגט זיך איינע דער אנדערער שטעכווערטלעך, אז בא קארטן טאר מען ניט זיין נערוועז. איזאבעלע זיצט בא דער פארטעפיאנע און שפילט שטילערהייט. מארקוס זיצט הינטער איר און שעפטשעט איר אפן אויער. איזאבעלע לאכט).

מ א ר ק ו ס : (דרייט אויס דעם קאפ צום עולם). באטראכט נאר אקארשט, ווי מען איז דאס פארטיפט אין דער ארבעט. עס איז זיי שוין ניט אפצורייסן אצינד פון די קארטן. זיי זעען ניט און הערן ניט וואס עס טוט זיך ארום זיי. כאטש נעם און טראג זיי ארויס. און די דאמען? זעט נאר, ווי זיי ברענען! זיי זיינען גרייט, זיי זאלן זיך ניט שעמען, איינס דאס אנדערע אויסרייסן די אויגן, אפבייסן די נעזער, איינשלינגען לעבעדיקערהייט... (ער שטייט אויף, לייגט צונויף די הענט אפן הארצן). גליקלעכע מענטשן! אין דער מינוט איז פאר זיי ניטא קיין שום טייערערע זאך אף דער וועלט. א כפרה דאס ווייב פאר א „גרויסן שלעם", א כפרה דער מאן פאר א „טויז קאזיר", א כפרה קינדער, א כפרה אלצדינג פאר א קערטל... אומגליקלעכע נפשות! וואס פאר א לעבן קאן בא זיי זיין? וואס פאר א וועלט? ווען רעדט דער מאן מיטן ווייב, דער פאטער מיט די קינדער, אז א גאנצן טאג איז מען אף דער בערזע, און באנאכט בא די קארטן? ווען זעען זיך די קינדער מיט זייער פאטער? וואס הערן זיי, וואס וויסן זיי און וואס טראכטן זיי פון אים?... ווו איז ער, דער גלאנץ פון אונדזער אומה, אונדזער גרעסטע, אונדזער שענסטע

און אפשר איינציקע מעלה, מיט וועלכע מיר שטאָלצירן קעגן אַנדערע פעלקער — דאָס ייִדישע פאַמיליענלעבן?...

א י ז א ב ע ל ע : (הערט זיך איין ווי מאַרקוס רעדט). אַך, מאַרקוס! ווי שיין ער איז בשעת ער רעדט! פּערל שיטן זיך פון זײַן מויל. און די אויגן — פלאַמען פײַער. ליבער מאַרקוס! זיסער מאַרקוס! די נשמה וואָלט איך אים אוועקגעגעבן בשעת ער צערעדט זיך! (זי שיקט אים אַ קוש אין דער לופט). דאָס האַרץ רײַסט מיר אָבער, אַז איך דערמאָן זיך, ווי־אַזוי ער וועט נעבעך לײַדן און וואָס פאַר אַ צרות ער וועט איבערטראָגן, אַז ער וועט דערהערן, אַז איך בין אַ כלה געוואָרן פאַר אַן אַנדערן... אַך, וואָס זאָל איך טאָן, אַז איך בין, צו מײַן פינצטער מזל, געבוירן בײַ רײַכע עלטערן? וואָס קאָן איך העלפן, אַז איך שטיי אײַן בײַ אַ דעספּאָט, וואָס וויל ניט פאַרשטיין, אַז ליבע שטייט העכער פון געלט?... אַנטלויפן? חתונה האָבן קעגן דעם טאַטנס ווילן? וואָס וועט זײַן דערנאָך פון אונדז ביידן דער תּכלית, אַז ער איז אַזוי אָרעם און עלנט?... אָרעמער מאַרקוס! ווי גליקלעך וואָלטן מיר ביידע געווען, ווען ער איז אין פײַפערס שטאַנד, כאָטש האַלב פון אים! איך וואָלט געוואַרט ביז ער וועט ענדיקן דאָקטער מעדיצין... נאָכדעם חתונה געהאַט... געפאָרן אינאיינעם קיין בערלין, אָדער קיין ווין, אַזוי ווי בינקיסעס טאָכטער מיט איר מאַן... געקומען, אויסגעמעבלט אַ שיינע דירה אין יעהופּעץ, אַזוי ווי בינקיסעס טאָכטער... אים אַ גרויסאַרטיקן קאַבינעט, מיר אַ פּראַכטפולן בודואַר... מיר האָבן זיך אונדזער אייגענעם עקיפּאַזש מיט גומעלאַסטיקענע רעדלעך... אַלע וואָך זשורקיסן... אַלע נאַכט אָדער צו־גאַסט, אָדער אינאיינעם אין טעאַטער... „ווער זיצט דאָס אין יענער לאָזשע־בענואַר, אַזאַ גליקלעך פּאָרפּאָלק?" — „דאָס איז דאָקטער מאַרקוס מיט זײַן פרוי איזאַבעלע"... (פּלוצעם כאַפּט זיך אויף בינקיס, טוט אַ וואָרף די קאָרטן אָפּן טיש).

ב י נ ק י ס : לאָז דאָס ברענען אָפּן פײַער! איידער אַזוי שפּילן אין קאָרטן, איז שוין גלײַכער זיצן אינדערהיים און שרײַבן ספרים!

ק נ א ק נ י ס ל : וואָס גייט אײַך אָן, ווי־אַזוי איך שפּיל? איך וויל מיר אָרוים מיט קאָזיר — און רופט מיך קנאַקניסל!

פ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : (פון דעם אַנדערן טיש). ער איז גערעכט, ווי אין פּסוק שטייט: ב ג פּ ו י ב ו א ב ג פּ ו י צ א — איטלעכער שפּילט זיך, ווי ער פאַרשטייט.

פ ײַ פ ע ר : ניין, שולדיק איז גאָר בינקיס: ער האָט געמאַכט אַזאַ גאַנג, אַז מע מעג אים אָפּהאַקן הענט און פיס. נאָר בינקיס איז דיר אַן אַנטיק: ער האָט אַ טבע, אַז טאָמער מאַכט ער אַ פעלער, פאַלט ער אָן אויף יענעם.

ב י נ ק י ס : (צו פײַפערן). איר זײַט אַן אידיאָט! איר פאַרשטייט אַזוי בײַ קאָרטן, פּונקט ווי איר פאַרשטייט די בערזע!

פּ יַ פּ ע ר: ע, איר זידלט זיך שוין? וועל איך דאָך אײַך דערציילן, ווער איר זײַט, קאַרטיאָזשניק! זשוליק! (ער כאַפּט אַ טעשל קאָרטן און וואַרפט כינקיסן אין פּנים אַרײַן. כינקיס נעמט אים אָן בײַ די וואָנצעס. קנאַקניסל פאַרט אַרײַן כינקיסן אין דער באָרד. פּאַסטערנאַק שרײַט: „אַ ל ת פ ל ד ב ר — כאָטש פּאַקרישקע! לאָז זײַן שטיל! ס'איז אַ בזיון פאַר די דאַמען!"... מאַדאַם פּאַסטערנאַק פאַלט חלשות. די דאַמען שרײַען: „וואַסער! וואַסער!").

צווייטער אַקט

[אין אַ פּאָר חדשים אַרום. — באַ פּײַפּערן אין קאַנטאָר. שיינע טישלעך. נעטאַקטע גראַטעס. אײַזערנע שאַפעס. — צ י פ ע ר ב ל אַ ט, דער בוכהאַלטער, אונטערגעבונדן די אויערן מיט אַ ווײַס טיכל, און פ ל ע ד ע ר ו ו י ש, דער קאָרעספּאָנדענט, אַ פּראַנט מיט בלויע ברילן, זיצן אַף הויכע שטולן, סקריפּען מיט די פעדערן און וואַרפן אַף בײַנדלעך. ז י ל ב ע ר מ י נ ץ, דער קאַסיר, זיצט אין די גראַטעס באַ דער קאַסע, ציילט געלט געשווינט, קנאַקט מיט די פינגער. פּ ײַ פּ ע ר אַליין זיצט אויבנאַן באַם טיש און דרייט די וואָנצעס. באַ די זײַטן זיצן ספּעקולאַנטן: פּײַנקוגל, בינקיס, בייגעלמאַן, קנאַקניסל. אַ ביסל ווײַטער שטייען עטלעכע יונגע ספּעקולאַנטלעך און מעקלערס. אַלע ריידן, מאַכן מיט די הענט, היצן זיך. עס לאָזן זיך הערן פאַרשיידענע קולות: „יקנה"ז!" „פעסטן!" „יקנה"ז!"... עס קומט אַן ג ר יי ג ע ר מיט אַ כאַליאַסטרע מעקלערס.]

ע ר ש ט ע ס צ ע נ ע

ג ר יי ג ע ר : (האַלט זיך מיטביידע הענט באַ די זײַטן). יקנה"ז!? אומעטום, וווּ מע קומט, הערט מען נאָר יקנה"ז און יקנה"ז! יעהופּעץ — אויך מיר אַ בערזע, אַז אַך און וויי איז די יאָר! כאַפּט מען זיך אָן אָן עפּעס אַן אַרטיקל, איז זיי ניט אַפּצורײַסן. פרעגט זיי בחרם: וואָס יקנה"ז? ווער יקנה"ז? ווייסן ניט פון זייער געזונט. איינער קוקט אַפן אַנדערן, גייען ווי שאָף אין דער טשערעדע. נאָר איך איינער האַלט מיך אָפּ פון יקנה"ז. אַדרבה, איך פאַרקויף גאָר יקנה"ז. אָט האָב איך ערשט נעכטן אָפּגעלייזט פאַר אַ דריטהאַלבן הונדערט שטיק יקנה"ז זיבן הונדערט צוואַנציק אַף קאָנטראַקטן, איך זאָל אַזוי לעבן מיט אײַך אינאיינעם. לאָז זאָגן עמעצער, אָט שטייען ייִדן. (ער ווײַזט אָף דער כאַליאַסטרע מעקלערס).

ד י כ אַ ל י אַ ס ט ר ע : (שיסן אויס אַלע מיטאַמאָל). אמת, אמת, ווי מערידן זײַנען!...

פ ײַ נ ק ו ג ל : (קוקט זיך איבער מיט דער קאָמפּאַניע ספּעקולאַנטן. צו גרייגערן). אַז די נאָסע ביימער ברענען, הײַנט וואָס זאָלן שוין זאָגן די טרוקענע? אַז איר האָט מורא צו האַלטן זיך מיט יקנה"ז, הײַנט וואָס זאָלן מיר שוין זאָגן?... פונדעסטוועגן וואָלט איך זייער געוואָלט וויסן, צי פאַרקויפט איר נאָך עפּעס יקנה"ז צו די זעלבע פּרײַזן?

ג ר יי ג ע ר : (אויפגעבראַכט). איר ווייסט דאָך, אַז איך האָב

פּײַנט אײַערע יעהופּעצער אַפּשניצלער, אויבערקעפּלער און המשאהלער. באַ מיר איז אַן אַפּענער זעקס-און-זעכציק — וואָס אַף דער לונג, דאָס אַף דער צונג. אַז מע רעדט, זאָל מען ריידן עסק. פּאָעזיע האָב איך פּײַנט. (צו פּײַפּערן). זעט איר, מיט אײַך מאַכן מיר אַ געשעפט. מיט אײַך האָב איך ליב צו האַנדלען, ווײַל איר זײַט דער איינציקער לײַטישער סוחר אין יעהופּעץ אַף דער בערזע. מיט איינעם וואָרט, איר זײַט אַ דזשענטל-מען — איך זאָג דאָס אַף אײַך אַלע מאָל, ווי גאָט איז הייליק. פּרעגט, אַט שטייען ייִדן.

די כאַליאַסטרע: אמת, אמת, ווי מערידן זײַנען!

פּײַפּער: (דרייט די וואָנצעס). וואָס-זשע ווילט איר מאַכן, פּאַני גרייגער? לאָמיר הערן.

גרייגער: איך וויל... איך וויל מיט אײַך מאַכן אַזאַ געשעפט: איר שטעלט מיר אַ פּרײַז אַף הונדערט שטיק יקנה"ז, ווי טײַער איר קויפט און ווי טײַער איר פאַרקויפט, גערוקט אין צען קערבלער, און איך מוז אויסקלײַבן איינס פון די צוויי: אָדער איך וועל באַ אײַך צונעמען הונדערט שטיק יקנה"ז, אָדער איך וועל אײַך אָוועקגעבן הונדערט שטיק יקנה"ז. נו, וואָס טראַכט איר אַזוי לאַנג? האַקט אַ צדיק!

פּײַנקוגל: (צום איבעריקן עולם). גרייגער וויל אים מאַכן דאָס שפּיל...

פּײַפּער: (טראַכט). ניין. מיר לוינט בעסער, הער גרייגער, אַז איר זאָלט מיר שטעלן אַ פּרײַז אַהין אָדער אַהער, און די ברירה זאָל זײַן באַ מיר.

פּײַנקוגל: (צום איבעריקן עולם). דער קליינער לאָזט זיך ניט פירן אין חדר אַרײַן.

גרייגער: (מיט היץ). אַט דאָס איז די מעשה מיט אַ יעהופּע-צער ספּעקולאַנט: גיב אים פיר אַ געשעפט, ענטפערט ער דיר בויבעריק! נו, בקיצור, לאָז זײַן אַזוי ווי איר ווילט. באַ מיר פּועלט איר אַלצדינג אין דער וועלט. דאַרויף בין איך גרייגער. איך האָב שוין אַף אַזעלכע ספּעקולאַציעס מײַנע ציין אויפגעגעסן. איך האָב שוין געפּרוווט אַמאָל אין איין האַלבע שעה דערלייגן זיבן און זיבעציק טויזנט קערבלעך — און אַפילו זיך ניט פאַרקרימט, ווי מיר שטייען אונטער אַ הימל. (ער ווײַזט אַף דער סטעליע). פּרעגט וועמען איר ווילט, אַט שטייען ייִדן.

די כאַליאַסטרע: אמת, אמת, ווי מערידן זײַנען!

גרייגער: (מיט גדלות). געלט איז בלאָטע. דער עיקר איז — אַן ערלעכער מאַן, דאָס וואָרט זאָל זײַן אַ וואָרט, און געוויינלעך — מוז מען דערצו האַלטן קאָפּ אויך. (ער טוט זיך אַ פּאַטש אין שטערן). גריי-גער האָט אַ קעפּעלע, דער רוח האָט אים ניט גענומען!... אַלזאָ, הער פּײַפּער, הערט זיך צו מיט קאָפּ. (ער ציילט די ווערטער). הונדערט שטיק יקנה"ז אַף קאָנטראַקטן, אַף זיבן הונדערט פערציק, מיט פערציק קערב-לעך האַנטגעלט — קויף איך באַ אײַך, און אַף זיבן הונדערט פופ-

ציק, מיט א פופציקער האנטגעלט — פ א ר ק ו י ף איך אײַך. הײַנט קלײַבט אײַך אוים.

פ ײַ פ ע ר : (טראַכט א ווײַלע). האָב איך אײַך אָפּגעגעבן הונ־דערט שטיק יקנה"ז. (צום בוכהאַלטער). הער ציפּערבלאַט! פאַרשרײַבט הונדערט שטיק יקנה"ז אף זיבן הונדערט פערציק, מיט פערציק.

צ י פ ע ר ב ל א ט : (דרייסט זיך אף פון די ביכער). האָ? וואָס? יקנה"ז? וויפל? ווי מײַער? געקויפט, צי פאַרקויפט?

פ ײַ פ ע ר : שלום־עליכם, פון וואַנעט איז א ייִד? (צום קאָרעס־פּאָנדענט). הער פלעדערוויש! דערציילט אים וואָס ס'איז דאָ געמאַכט געוואָרן. (צום קאַסיר). הער זילבערמינץ! נעמט צו פון הערן גרייגער פיר טויזנט רובל.

פ ײַ נ ק ו ג ל : פּאַני גרייגער, אף אײַך איז מקוים געוואָרן דאָס ווערטל: „אז מע זוכט א גלעזער, געפינט מען א סטאָלער". איר האָט אזוי געוואָלט קויפן יקנה"ז, אזוי ווי איך וויל טאַנצן.

כ י נ ק י ס : איר האָט זיך אליין געשטעלט אין א רעמיז.

ב יי ג ע ל מ א ן : פאַרנוצט געזונט!

ק נ א ק נ י ס ל : ווערטלעך אף א זײַט. מילא, אז גרייגער האָט זיך אַרויסגעכאַפּט מיט א וואָרט, וואָס קומט אים דערפאַר? ווען עס טרעפט אף מיר, דריי איך מיר אַרוים, און רוף מיך קנאַקניסל!

ג ר יי ג ע ר : בלאָטע! איך טו דאָס ניט, אָבער גאָר לאָ מיט א לאַנגער נוז! איך הייס גרייגער! איך שווער אײַך בנאמנות, ווי ס'איז א שהכל פון גאָט (ער ווײַזט אפן טיש), — מײַן גאַנצער אַרויסקוק איז נאָר געווען צו קויפן יקנה"ז. אף יקנה"ז פרעגט מיך, וועל איך אײַך דערציילן וואָס דאָס איז. ס'איז א סברה, אז מע קויפט אוים דאָס גאַנצע יקנה"ז פונעם מאַרק. ס'איז טויזנט קאַרבן א שטיק, ווי איר זעט מיך לעבן! וואָס מיינט איר, גרייגער איז עפּעס א ייִנגעלע? שוין באַלד א חודש, אז איך האַלט אין איין קויפן יקנה"ז. איך האָב שוין אײַנגע־קויפט ביז הײַנטיקן טאָג אפשר זיבן הונדערט שטיק. פרעגט, אט שטייען ייִדן. (צו דער כאָליאַסטרע). וואָס שווײַגט איר?

ד י כ א ל י א ס ט ר ע : אמת, אמת, ווי מערידן זײַנען!

א ק ו ל פ ו ן ד ע ר ז ײַ ט : סטײַטש, פּאַני גרייגער, איר האָט דאָך נאַרוואָס געזאָגט און געשוואָרן זיך, אז ערשט נעכטן האָט איר פאַרקויפט דריטהאַלבן הונדערט שטיק יקנה"ז!

ג ר יי ג ע ר : (מיט כעס). נאַכאַל! ווער פרעגט אײַך? א ייִד איז דיר קיין קאַטאָוועס ניט! מענטשן ריידן עסק, מישט ער זיך אַרײַן. ווער האָט דען געזאָגט „פאַרקויפט"? איך? מסתמא האָט מיר אזוי געפּאַסט. איך זאָג תמיד וואָס מיר פּאַסט. למאי זאָל איך לייקענען? איך האָב פײַנט די יעהופּעצער חכמות. בא מיר איז אז אפענער זעקס־און־זעכציק — וואָס אף דער לונג, דאָס אף דער צונג. פּאַעזיע האָב איך פײַנט. (צו פײַפּערן). א סימן האָט איר, אז איך בין א פעסטער קונה אף יקנה"ז —

אַט פּרוּווט זיך, שטעלט אײַן, גיט מיר אַוועק אַף זיבן הונדערט פופציק, מיט אַ צענערל האַנטגעלט, נעם איך באַ אײַך צו נאָך אַ מאה שטיק־לעך יקנה"ז.

פּ יַ פּ ע ר : (ניט לאַנג געטראַכט). האָב איך אײַך אָוועקגעגעבן נאָך הונדערט שטיק יקנה"ז. (צום קאָרעספּאָנדענט). הער פּלעדערוויש! מאַכט אַ בריוו אַף נאָך הונדערט שטיק יקנה"ז.

פּ יַ נ ק ו ג ל : (נעמט זיך באַ דער באָרד). אם כן, אז דער צער פון טראָגן איז יאָ אַזוי גרויס, בין איך דאָך אויך אַ קונה אַף אַ מאה שטיקלעך יקנה"ז צום זעלבן פּרײַז, אויב מיט אַ צענערל האַנטגעלט!

פּ יַ פּ ע ר : (צום קאָרעספּאָנדענט). הער פּלעדערוויש! מאַכט נאָך אַ בריוו אַף הונדערט שטיק יקנה"ז.

כ י נ ק י ס : נו, און וואו בין איך? מײַן געלט איז קיין געלט ניט? עלעהיי איך האָב געשפּילט אין „בעזיק". די בערזע איז דאָך ניט מער ווי אַ קאָרטנשפּיל. הייסט מיר אויך מאַכן אַ בריוול אַף אַ מאה שטיק־לעך יקנה"ז.

ב יי ג ע ל מ אַ ן : ווערקמירדיק! באַ כינקיסן איז דיר אַלצדינג געגליכן צו אַ קאָרט! (צו פּיַפּערן). זײַט אַזוי גוט און הייסט, זײַט מוחל, מיר אויך מאַכן אַ בריוועלע אַף אַ האַלבע מאה יקנה"ז.

ק נ אַ ק נ י ס ל : איך האָב אפילו געגעבן דאָס וואָרט מײַן ווײַב, אַז איך וועל מער קיין געשעפטן אַף דער בערזע ניט מאַכן; נאָר אַז איך זע אַלע קויפן, לאָזט דאָס מיך ניט אײַנזיצן, ווי זאָגט ער: „אחרי רבים להטות". (צו פּיַפּערן). הייסט שוין, זײַט מוחל, מיר אויך מאַכן אַ בריוול אַף יקנה"ז, און דווקא אַף אַ גאַנצע מאה — און רוף מיך קנאַקניסל!

פּ יַ נ ק ו ג ל : (צו קנאַקניסלען). אַף אײַך איז מקוים געוואָרן דאָס ווערטל: „יאַק יצר־הרע נאַפּאַדני, טאַ תקיעת־כף נע פּאַמאַזשע"...

פּ יַ פּ ע ר : (צום בוכהאַלטער). הער ציפּערבלאַט! פאַרשרײַבט נאָך צוויי הונדערט פופציק שטיק יקנה"ז. (צום קאָרעספּאָנדענט). הער פּלעדערוויש! מאַכט נאָך דרײַ פרישע בריוולעך. (צום קאַסיר). פאַר־שרײַבט אין דעבעט נאָך דרײַ טויזנט פינף הונדערט רובל. (ציפּערבלאַט וואַרפט אַף די ביינדלעך. פּלעדערוויש שרײַבט בריוולעך. זילבערמינץ ציילט געלט, קנאַקט מיט די פינגער. צווישן עולם ווערט אַ מוראדיקער גערודער. אַלע שרײַען: „יקנה"ז! פעסט! פעסט!" מעקלערס לויפן הין און צוריק פון איינעם צום אַנדערן, רוימען אײַן אַלעמאָל פּיַפּערן אַ סוד אַפן אויער, נעמען אַן אָרדער און ברענגען געלט).

ג ר יי נ ע ר : (גרויס). נו? ווער האָט אַנגעמאַכט אַ האָס אַף יקנה"ז? גריינער! ווער קויפט אין איין קלאַפּ דרײַ הונדערט שטיק יקנה"ז? גריינער! אַלץ גריינער! אַף מיר קוקנדיק האָבן זיך שוין אַלע צעלאָזט קויפן יקנה"ז. ווי זײַט איר געווען ביז אַהער, בריות, יעהופּעצער ספּע־קולאַנטן? ספּעקולאַנטן זײַט איר? אידיאָטן, ניט קיין ספּעקולאַנטן! איר ווייסט ניט, ווער עס האָט אײַך געשלייערט! איר זעט, יענער קריכט —

קריכט איר אויך. וואס קריכט איר? וואס האט איר געקויפט? יקנה"ז? איר ווייסט, וואס יקנה"ז איז? מע טאר עס דען נעמען אין די הענט אריין אפילו?

א קול פון דער זייט: סטייטש, איר האט דאך נאר־וואס געזאגט?!...

גרייגער: איך האב געזאגט? נו, איז וואס? האב איך געזאגט, מסתמא האב איך באדארפט אזוי זאגן. איך לייקן מיך גאר ניט. איך האב ליב זאגן דעם אמת. בא מיר איז אן אפענער זעקס־און־זעכציק — וואס אף דער לונג, דאס אף דער צונג. פאעזיע האב איך פיינט. איך בין אריינגעקומען אהער, טאמער וועט גאט רחמנות האבן, איך וועל קאנען פטור ווערן פון א שמאטע. איך טראג מיך שוין ארום מיט יקנה"ז פון א וואך זיבן. פרעגט וועמען איר ווילט, אט שטייען יידן. (צו דער כאַליאסטרע). וואס שווייגט איר?

די כאליאסטרע: אמת, אמת, ווי מערידן זיינען!

פינקוגל: (זיך אין בארד אריין). גאט שיקט צו דעם טרינקער זיין וויין און דעם שפינער זיין פלאקס. אזעלכע יאר־עדות, ווי בא גריינערן, זיינען ווערט דאס גאנצע געלט.

גרייגער: א סימן האט איר, גיט מיר א בעם אף צוויי הונדערט שטיק יקנה"ז אף קאנטראקטן, אז איר זייט מחויב זיי בא מיר נעמען אף זיבן הונדערט קערבלעך, גיב איך אייך צו צען קערבלעך אף יעדן שטיק.

פייפער: האב איך אייך פארקויפט א בעם אף צוויי הונדערט שטיק יקנה"ז. (צום קארעספאנדענט). הער פלעדערוויש! מאכט א בריוו אף צוויי הונדערט שטיק יקנה"ז, אז איך דארף נעמען אף זיבן הונדערט רובל איבעראיאר קאנטראקט. (צום קאסיר). פארשרייבט אין דעבעט פון הערן גרייגער נאך צוויי טויזנט רובל.

גרייגער: (נעמט דאס בריוול, ציילט אפ געלט, שטייט א ווײַלע, שפייט אויס). טפו זאל דאס ווערן! וואס האב איך דא אנגעמאכט? אף זיבן הונדערט פופציק געקויפט... אף זיבן הונדערט פארקויפט... נאר־איר מיינט דאך, אז גרייגער איז עפעס א יונגעלע און וועט גלאט ארויסווארפן געלט אף דער גאס? בלאטע! אבער גאר לוא מיט א שטריימל! עס וועט אייך קאסטן געלט! איך וועל אייך אויסטאן ביזן לעצטן העמד, ווי איר זעט מיך לעבן! איך וועל אייך אלעמען מאכן פאר קבצנים, ווי ס'איז היינט יום רביעי — דינסטיק אף דער גאנצער וועלט! (ער גייט אוועק, טוט א זעץ מיט דער טיר. די כאליאסטרע — נאך אים).

צווייטע סצענע

פינקוגל: (צום איבעריקן עולם). וואס זאגט איר אף אים? דער כוח פון געלט! אזא־נ־עזות! איך האב אים אבער געוואלט דערציילן

א משל פון שלמה המלך מיטן האן. איר האט געהערט דעם משל פון שלמה המלך מיטן האן?

כינקים: אצינד, אז גרייגער איז שוין אוועקגעגאנגען, האט איר זיך דערמאנט אינעם משל פון שלמה המלך מיטן האן! פונקט אזוי ווי נעכטן בא די קארטן...

בייגעלמאן: ווערקמירדיק! פון וואס איר זאלט ניט ריידן מיט כינקיסן — אף די קארטן מוז ער ארויפקומען!

קנאקניסל: כינקיס איז גערעכט. צו וואס זאלן מיר זיך נארן? יידישע תקיפות איז שטעלן א פייג אונטער דער פאלע — און רוף מיך קנאקניסל!

פייפער: (טוט זיך אן). ווייסט איר, וואס עס וואלט גוט גע־ווען צו טאן אצינד? (אלע שווייגן. כינקיס כאפט זיך ארויס).

כינקים: מאכן א „פרעפעראנס"...

אלע דרײַ: בראווא, כינקים! בראווא! כינקיס האט נאך קיינמאל אזוי גלייך ניט געזאגט. בראווא! בראווא! (פייפער, פײַנקוגל, כינקיס, בייגעלמאן און קנאקניסל גייען אוועק. צווישן די יונגע ספעקו־לאנטן און מעקלערס איז א טומל, א געפילדער. אלע ריידן: „וואס הערט זיך מיט יקנה"ז?"... „פלאו!"... „געפאלן. וואס טוט מען? קויפן, צי פארקויפן?"... „קויפט אייך יקנה"ז און מאכט אייך א בעס"... „איך האב א האס אף יקנה"ז! ווער קויפט א האס?"... „האלט זיך מיט אייער האס, רייבט אים אויס מיט זאמד"... „אז מאכן, זאל מען מאכן א סטעלאזש"... „גיט־זשע מיר א בריוועלע, עס זאל זײַן מיט פיס, עס זאל קאנען גיין"... „פײַפערס א בריוועלע איז פרימא"... „פרימא, פרימא! ער נעמט, זאגט מען, הונדערט טויזנט רובל נדן"... „פאסטערנאקס טאכטער"... „פאס־טערנאק איז רײַך"... „א מיליאנער, זאגט מען, א דבר־אחר, נאר א מי־ליאנער!"... עס עפנט זיך די טיר און עס שטעקט זיך ארײַן א קאפ פון א יידל, און נאכדעם — דאס יידל אליין).

דריטע סצענע

דאס יידל: דא פארקויפט זיך דאס... (א שמארע מיט דער נאז). וויאזוי הייסט דאס... יקנה"ז.

עטלעכע קולות: אט האסטו דיר די אנדערע טעג יום־טוב! א נייער סוחר אף יקנה"ז!

דאס יידל: ווי טײַער איז בא אײַך דאס... (א שמארע מיט דער נאז). וויאזוי הייסט דאס... יקנה"ז?

עטלעכע קולות: ווער זײַט איר? וואס דארפט איר?

דאס יידל: (דערשראקן). אליין בין איך אזוי גרויס ווי א כתרילעווקער אליין. פארן פאר איך, הייסט דאס, פון אדעס, און הייסן הייס איך מנחם־מענדל.

עטלעכע קולות: זײַט איר אפשר יענער מנחם־מענדל, וואָס האָט געהאַנדלט אין אַדעס אויף דער בערזע מיט „לאָנדאָן"?

מנחם־מענדל: (גײַציק). יאָ, דאָס בין איך טאַקע אַליין, טאַקע יענער מנחם־מענדל, וואָס פאַראיאָרן אין אַדעס, ניט היינט געדאַכט, באַ פאַנקאַנין ימח שמו, אַ האָס, אַ בעס, און אַ דאָס... (אַ שמאָרע מיט דער נאָז). אַ סטעלאַזש.

עטלעכע קולות: קומט דאָך אײַך שלום. שלום־עליכם אײַך, רב מנחם־מענדל, וואָס מאַכט אַ ייִד?

מנחם־מענדל: וואָס זאָלן מיר מאַכן וואָס? אַדעס איז טויט אַדעס. אויס „לאָנדאָן", אויס פאַנקאַני, אויס מאַראַזשענע... אַלע אַדעסער קומען אַהער קיין יעהופּעץ קומען זיי, און דאָ הער איך, ייִדן, אַן עין־הרע, מאַכן גאָר ניט שלעכט מאַכן זיי. האָב איך מיך מיישב געווען, וואָס בין איך ערגער פון אַלע וואָס? אגב, האָב איך, פאַרנדיק פון אַדעס אַהערצוצו, דורכגעשלאָגן אין זשמערינקע אַ דאָס... אַ שידוך דורכגעשלאָגן, פאַרדינט מיט גאָטס הילף עטלעכע קערבלעך, גלוסט זיך עפּעס מאַכן, שפּעגעלירן גלוסט זיך, ווי זאָגט ער: פאַרזוכט פונעם עץ־הדעת פאַרזוכט... איי זי, די פלוניתטע הייסט דאָס, וועט שרײַען גוואַלד וועט זי? עט, ווער איז זי מחויב צו האָרכן אַ נקבה וועד?... שאַט, וואָס־זשע האָב איך אײַך אָנגעהויבן צו זאָגן וואָס? יאָ, כ'האָב מיך דערמאָנט: איך האָב בדעה צו מאַכן עפּעס מיט דאָס... (אַ שמאָרע מיט דער נאָז). וויִאַזוי הייסט דאָס?... יקנה"ז... (דער עולם לאַכט. דער קאַפּעלוש און די קאַפּאָטע און אויך שמעלקע לאָזן זיך צו אים).

שמעלקע: (רעדט טיף ליטוויש). יקנה"ז? אַדרבה, גיט עפּעס צו פאַרדינען.

דער קאַפּעלוש: (שטופּט אָפּ שמעלקען). וואָס ווילט איר מאַכן? זאָגט, אַט לויף איך אײַך מאַכן.

די קאַפּאָטע: (שטופּט אָפּ דעם קאַפּעלוש). אַנו, לאָזט מיך!... (שנײַצט אויס די נאָז, נעמט אַרויס פון הינטן אַ רויטע פאַטשײלע). נאָט אײַך אָפּעט שלום, רב מנחם־מענדל. הייסט דאָס, כּפי איך זע אַרויסעט אַט־אַ־דאָ־אַ פון אײַער שמועס, פאַרשטיי איך, אַז איר האָט חשק, איך בעט איבער אײַער כּבוד, צו שווינדלען מיט יקנה"ז. זאָגט־זשע מיר, זאָלט איר מיר געזונט זײַן, איר קלערט, וואָס איז שייך, קויפן, צי, איך בעט איבער אײַער כּבוד, פאַרקויפן?

מנחם־מענדל: פאַרקויפן אוודאי ניט. זעט איר, קויפן — דאָס וואָלט אפשר געווען אַ שטיקל פּלאַן אפשר. נאָר וואָס־זשע דען איז דאָ דער גאַנצער דאָס? (אַ שמאָרע מיט דער נאָז). איך ווייס ניט, מיט וואָס עסט מען דאָס, ווייס איך ניט.

שמעלקע: (שטופּט זיך דורך). יקנה"ז ווייסט איר ניט?

דער קאַפּעלוש: (שטופּט אָפּ שמעלקען). איר ווייסט ניט, וואָס הייסט יקנה"ז? די גאַנצע וועלט קויפט יקנה"ז.

די קאַפּאַטע: (שטופּט אָפּ דעם קאַפּעלוש). לאָזט מיך, איך וועל אײַך קלאָר מאַכן, וואָס איז שײַך, אַקוראַט דעם ענין פון יקנה"ז. מכוח וויסן וואָס דאָס איז, מוז איך אײַך זאָגן דעם רעכטן אמת, אַז מיר אַליינעט אַט־אַ־דאָ־אַ ווייסן אויך ניט, איך בעט איבער אײַער כבוד, מיט וואָס מע עסט דאָס, וואָרעם דאָס איז אַ זאַך, וואָס אַלע האָבן דאָס און קיינער זעט דאָס ניט, אַ בלינדער אתרוג, איר פאַרשטייט?

מנחם־מענדל: כ'פאַרשטיי, פאַרוואָס זאָל איך ניט פאַר־שטיין פאַרוואָס? דאָס איז, אַפּנים, אַן אײַדעלע מאַטעריע איז דאָס? (ער ווײַזט אָף די פינגער). ניטאָ בא וואָס אָנצוטאַפּן ניטאָ? ס'איז אַזאַ מין, וואָס ס'איז גאָר לחלוטין ניטאָ אױף דער וועלט, אַזוי ווי דאָס „לאָנדאָן" אין אָדעס?

די קאַפּאַטע: חלילה! וואָס איז שײַך, ס'איז ניטאָ בא וואָס אָנצוטאַפּן? ווי געשיקט זיך עס, מע זאָל קויפן און פאַרקויפן אַ מין, וואָס איז גאָר אױף דער וועלט ניטאָ? נאָר אַז מע וויל שמועסן נאָכאַמאָל טאַקע דאָס אייגענע ווידער צוריק, איז דאָס פּאַרט ניטאָ אין ערגעץ ניט, ווײַל פאַרקויפן פאַרקויפט זיך דאָס, איך בעט איבער אײַער כבוד, בלאַנ־קאָ, דאָס הייסט, מע פאַרקויפט דאָס אײַך אױף איבעראַיאַרעט קאָנטראַקטן מיט אַ ברירה: פאַלט דאָס — האָט איר פאַרשפּילט נאָך דעם אָדערוויף; אָלאָ טאָמער הייבט זיך דאָס — נעמט איר אָפּ באַ יענעם צער און רפוי און שבת און בושת, עס געהערט צו אײַך מיט הכל־בכל־מכל־פלעקל, און: אַפילו די קאַפּאָנעס זײַנען אויך אײַערע. פאַרשטייט איר שוין?

מנחם־מענדל: כ'פאַרשטיי, פאַרוואָס זאָל איך ניט פאַר־שטיין פאַרוואָס? איך קום צו יענעם און זאָג אים: „פעטערל! אָדער געלט, אָדער די נשמה"... נאָר וואָס־זשע דען, האָט מיר קיין פּאַראיבל ניט, איין זאַך איז מיר דאָ אַ ביסל פריקרע: איך פאַרשטיי ניט דעם דאָס... (אַ שמאָרע מיט דער נאָז). דעם פּשט פון לשון קאַפּאָנעם פאַרשטיי איך ניט.

שמעלקע: קאַפּאָנעם ווייסט איר ניט? (ער ווײַזט אָף די פינ־גער). קאַפּאָנעס, וואָס מע שנײַדט קאַפּאָנעס.

דער קאַפּעלוש: (ווײַזט אָף די פינגער). קופּאָנעס איז... איז... איז... קופּאָנעס אױף נעמען דיווידענד.

די קאַפּאַטע: (שטופּט אָפּ דעם קאַפּעלוש). לאָזט זיך די־נען! (ער ווײַזט אָף די פינגער). קאַפּאָנעס — דאָס ווערט אָנגערופן, למשל, די קאַפּאָנעס, די עסקאָ, דאָס פּרעצענט, וואָס עס וואַקסט אַז... הײַנט פאַרשטייט איר שוין?

מנחם־מענדל: כ'פאַרשטיי, פאַרוואָס זאָל איך ניט פאַרשטיין פאַרוואָס? איך זיץ מיר אין דער היים זיץ איך מיר, און דאָרט וואַקסט דערווײַל אױף מיר פּרעצענט. וויבאַלד אַזוי, איז דאַך עס טאַקע, אַפּנים, נישקשה פון אַ דאָס... פון אַ געשעפטל איז דאָס... מאַכט־זשע מיך קלאָר, איך בעט אײַך, ווי איז, למשל, דער דין, אַז איך וויל מאַכן

דערויף א האָס, צי א בעס, צי אפשר טאַקע מחילה אַ גאַנצן דאָס... (אַ שמאָרע מיט דער נאָז). אַ סטעלאַזש מיין איך?

דער קאַפּעלוש: אַ, מיטן גרעסטן כבוד! גיט מיר אַן אָרדער, טו איך אַ שפרונג און ברענג אייך אַ סטעלאַזש אַ פּרימאַ: פּיי־פּערס אַ בריוועלע.

שמעלקע: (שטופּט זיך דורך). צו וואָס נוצן אייך קונצן, סטעלאַזשן? אַ מער, קויפט אייך בעסער מזומנעם יקנה"ז אַ ביסל. אָט האָב איך אַן אָרדער פון לאָזערן און פון מאָשעיען...

די קאַפּאַטע: (שטופּט אָפּ שמעלקען). לאָזט זיך דינען! וואָס דולט איר זיי אַ יאַרמלקע מיט מזומנעם יקנה"ז, אַז זיי ווייסן נאָך גאָרניט וואָס פאַר אַ פּנים דאָס האָט?

מנחם־מענדל: עט־נו, מילא איר מיינט, אַז טאָמער טאַקע חלילה ניט אַזוי דאָס?... (אַ שמאָרע מיט דער נאָז). בע! אַ סימן האָט איר, אָט האָב איך אָפּגעהאַנדלט אַ זומער אין אָדעס, ניט היינט געדאַכט, מיט „לאָנדאָן", געמאַכט אַלע מאָל אַ „האָס", אַ „בעס", אַ „סטעלאַזש", מיט אַ „נאָד", מיט אַ „בלינדע רעכט", מיט אַלע שאַלעמויזן, און פרעגט מיך בחרם פרעגט מיך, צי האָב איך דאָס ווען אָנגעקוקט אין מיינע אויגן אפילו? פונדעסטוועגן, עס זאָל נאָר געווען זיין אַ ביסל מער דאָס... (אַ שמאָרע מיט דער נאָז) הצלחה, וואָלט איך דען אַצינד ניט געקאָנט זיין אַ שטיקל עושר אַצינד? אָט נאָט אייך הערשעלע. הערשעלע איז ניט געווען אַ שמש אין בית־המדרש, איז ניט אַרוים מיטן שטעקל אין גרעצק און האָט ניט געמאַכט אין איין שמע־ישראל דרייסיק טויזנט? שאַט! און יוסעלע? איר קענט יוסעלען? יוסעלע האָט ניט געמאַכט קיין פאַרמעגן פון לאָנדאָן? אמת, זיי האָבן דאָס נאָכ־דעם אָפּגעגעבן צוריק מיט רווחים האָבן זיי; פונדעסטוועגן...

די קאַפּאַטע: ע, רב מנחם־מענדל, איר זאָלט אַזעלכעס זאָגן? ווי קומט דאָס צו־נ־אייך? איר גלייכט „לאָנדאָן" צו „יקנה"ז"? וואָס איז שייך, לאָנדאָן" איז, איך בעט איבער אייער כבוד, „לאָנדאָן" און „יקנה"ז" איז, פאַרשטייט איר מיך, טאַקע „יקנה"ז".

מנחם־מענדל: דהיינו וואָס? דאָס געשעפט גופא איז טאַקע אַזוי ראַיעל איז דאָס?

די קאַפּאַטע: וואָס איך שייך ראַיעל? ס'איז עפרות זהב! ס'איז נאָר אַ סברה, אַז די גרויסע אונדזערע קויפן דאָס אויס פון דער בערזע, און עס קאָן זייער שיין געמאַלט זיין, אַז אַף איבעראַיאַר קאָנט־ראַקטן זאָל דאָס זיין מיט גאָלד גלייך, אָדער עס זאָל, איך בעט איבער אייער כבוד, ליגן ניין איילן אין דער ערד. דערפאַר איז גוט, אַז מע באַ־וואָרנט זיך מיט אַ סטעלאַזש. וויבאַלד איר האָט אַ סטעלאַזש, זייט איר אַ גליקלעכער מענטש.

מנחם־מענדל: אַ, אַ סטעלאַזש איז אוודאי זייער אַ געש־מאַקער ביסן אַ סטעלאַזש! איך געדענק עס נאָך פון אָדעס געדענק איך.

נאר וואס־זשע דען איז דא דער גאנצער דאס? דער קוועטש איז דא: מה יקר? וואס קאן עס מיך קאסטן וואס?

ד י ק א פ א ט ע : וואס איז שייך קאסטן? עס ווענדט זיך, וואס פאר א סטעלאזש איר ווילט מאכן. פאר א געוויינלעכן סטעלאזש וועט איר דארפן באצאלן בראצקעס פארמעגן; נאר אויב איר ווילט, עס זאל אייך קאסטן אין גלייכן געלט, וואלט איך אייך געהייסן מאכן, איך בעט איבער אייער כבוד, א „גערוקטן סטעלאזש", דהיינו: דער בעס זאל זיין געשריבן אף זעקס הונדערט און דער האס אף אכט הונדערט; איז דאך ממה־נפשך (מיט א ניגון) — וועט דער פריז האלטן העכער פון אכט הונדערט קערבלעך, וועט איר נעמען יקנה"ז; אלא וואס דען, טא־מער פאלט דאס? — וועט איר, איך בעט איבער אייער כבוד, געבן יקנה"ז. סיי אהין, סיי אהער — איז אלץ די ברירה בא אייך. האט איר דאס צעקייט?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : פארוואס זאל איך דאס ניט צעקייען פאר־וואס? אין אדעס איז אויך אזוי אין אדעס: אדער איך נעם, אדער איך גיב; דאס הייסט, איך טאנץ אףביידע חתונות טאנץ איך. וואס פאר א זייט עס זאל ניט אוועקגיין — בין איך אלץ אין דרויסן בין איך. בא גרויסע וואראציאנען איז מען אין אדעס, זאגט מען, גליקלעך געווארן מיט אזעלכע סטעלאזשן. מע דערציילט, אז עס פלעגט אוועקגיין אן עפא־כע, פלעגט מען אנשיטן זעק מיט גאלד פלעגט מען. ביסמארק זאל זיך ניט געווען צוקילן ביסמארק, און עס זאל זיך ניט געווען איבערקערן דאס גאנצע שפיל מיט דער פוטער אראפ, וואלט ה ע ר ש ע ל ע געווען דער אייגענער הערשעלע וואס פריער, און י ו ס ע ל ע וואלט טאקע געבליבן יוסעלע, און איך וואלט איצטערטא געווען גאר בגילופין וואלט איך. נאר מסתמא איז דאך ניט באשערט מסתמא... הקיצור, וואס פארט וועט מיך קאסטן א גערוקטער דאס... א סטעלאזש מיין איך?

ד י ק א פ א ט ע : וואס איז שייך? מע דארף דאך זען, עס זאל אייך קאמפענירן. צוליב אייך, און ווייל מיר מאכן דאס ערשטע געשעפט, וועט דאס אייך קאסטן א צענערל א זייט. ארנטלעך?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : נו, אוודאי קאן מען ניט זאגן, אז ס'איז טייער אוודאי. נאר אויב ס'איז מעגלעך עפעס אפדאסן... אפרייסן מיין איך, אויסדינגען, איז מהכתיתי; ווי זאגט ער: וואס ווינציקער, איז נע־זינטער... נאר טא, אויך די אייגענע מעשה — אז גאט זאל געבן א שטי־קעלע הצלחה זאל ער, איז גארניט, ווי זאגט ער: א רענדל אראפ, א רענדל ארויף, מיר וועלן זיך ניט קריגן וועלן מיר.

ד י ק א פ א ט ע : האב איך, וואס איז שייך, פון אייך א פעסטן ארדער און קאן, הייסט דאס, מיט מזל־ברכה שליסן דאס געשעפט?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : בפירוש אן ארדער! בא אונדז אין אדעס איז א ווארט אן ארדער און אן ארדער אן אדערויף. מיר פלעגן דארטן האנדלען כמעט גאר אפן דאס... אפן ווארט פלעגן מיר...

ד י ק א פ א ט ע : וואס איז שייך אפן ווארט? בא אונדז אין יעהופעץ איז אויך דאס נעמלעכע; דאס ווארט איז טאקע א ווארט, נאר פונדעסטוועגן זיינען מיר זיך דא נוהג צו נעמען אן אדערויף באם גרעסטן שפּעגעלאנט. מחמת עס טרעפט דא אפטמאל, אז פון אן ארדער זאל זיך, איך בעט איבער אייער כבוד, אויסלאזן א בוידעם. איר פארשטייט?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : כ׳פארשטיי, פארוואס זאל איך ניט פאר־שטיין פארוואס? עס קומט אויס, ווי מע זאגט: „נותן בצימבל הולך בטענצל”... נאט אייך אזא פופציקער נאט אייך, און לאז זיין אין א גוטער שעה אין א מזלדיקער. נאר וואס דען וועל איך אייך בעטן וואס? טאמער איז באשערט, עס זאל זיין ווראציאנען, און עס וועט זיין אף מיין זייט א גרויסער דיפערענץ, זאל זיך חלילה ניט אויסלאזן אזוי ווי אין אדעם חלילה, דאס הייסט, מע זאל ניט קאמפּעזירן מיט פעטש... הקיצור, איר דארפט זען דארפט איר, אז דאס בריוועלע זאל זיין א דאסיקס... א פרימא זאל דאס זיין.

ד י ק א פ א ט ע : וואס איז שייך פרימא? פרימא אליין איז קארג. (א קוועטש מיטן גראבן פינגער). פרימא דפרימא! טאקע פייפערס אליין. פייפערס בריוועלע — דאס איז א מזומנע מטבע. קיין בעסערס דערפון קריגט איר שוין ניט, איך בעט איבער אייער כבוד, אין גאנץ יעהופעץ!... (די קאפאטע לאזט זיך גיין. דער קאפעלוש יאגט אים נאך און טענהט, אז על־פי יושר און על־פי מענטשלעכקייט קומט דאס קור־טאזש פונעם געשעפט אף דער העלפט. די קאפאטע וויל ניט הערן, ניט זען. דער קאפעלוש בלייבט שטיין בא דער טיר טרויעריק).

ד ע ר ק א פ ע ל ו ש : (צו זיך אליין). לייט האבן גליק. ער וועט דא כאפן גוטע זיבן מיט א האלב קערבל! און אפשר טאקע אלע צען? אר־וואַ! פון די הענט ארויסגעלאזט א געשעפט. וויפל קוקט מען ארויס דערויף, איידער גאט שיקט צו א פרישן „קונד”? אז בסך־הכל זיינען די קליינע שפעגעלאנטן גאר אליין מעקלערס, און פון די גרויסע קאן מען אויך גארניט כאפן. צום ביישפיל, פיינקוגל: טאקע א שיינער ייִד מיט א פיינער בארד; נאר ער וועט בעסער מאכן אליין א געשעפט און וועט איבערצאלן, אבי ניט געבן צו פארדינען דעם מעקלער... צי, למשל, בינקים: בא בינקיסן קאן מען מאכן א געשעפט סיידן בא די קארטן. פאר די געהויבענע מעקלערס איז בינקים א טייערער „קונד”: זיי כאפן מיט אים בשעת מעשה די גרעסטע געשעפטן, נאר וויפל זיי פאר־דינען — ליגן זיי דארט אוועק בא די קארטן... בא בייגעלמאנען מאכט מען יא אמאל א געשעפט; נאר ווען טרעפט זיך דאס? איין מאל אין א שמיטה, אי דאס — דארף מען זיך פריִער גוט אנגיין, צערייסן דריי פאר שטיוול, שטיין בא דער טיר, חנפהנען די מאדאם בייגעלמאן, אויס־הערן זי, אז זי קומט ארויס פון א גרויסער משפחה, כאטש אלע וויסן, אז זי האט ניט לאנג ארומגעטראגן א קאשעק מיט בייגל... און אז גאט גיט, מע שלאגט שוין יא אמאל דורך בא אים מיט צרות, מיט יסורים

א שטיקל געשעפט און עס קומט צום קורטאַזש, דאַרף מען זיך אַוועק־דינגען מיט אים א שעה זעקס... דערפאַר איז שוין קנאַקניסל מער סוחר פון אַלעמען: .באַ אים אַז מ'מאַכט אַ געשעפט, זאָל ער לכתחילה, אַז פון מעקלערס האַלט ער ניט, קיין קורטאַזש צאָלט ער ניט — און רוף אים קנאַקניסל!... בלייבט איבער איין גרייגער. ער איז דער בעסטער פון אַלע שפּעגעלאַנטן אין יעהופּעץ און האָט דווקא ליב געבן אַ ייִדן צו פאַרדינען אַ קערבל; נאָר וואָס דען איז דער חסרון? מע קאָן אים נאָכגיין אַ יאָר כסדר מיט חלומות, און ערשט נאָכדעם כאַפּן פון אים אַ פּסק, אַז עס זאָל ווערן פינצטער אין די אויגן... הײַנט גיי צאָל דירה־געלט, זײַ ווי אַ מענטש, גיי ווי אַ מענטש, האַלט אויס אַ שטוב אין יעהופּעץ, לערן קינדער — אַ שווערע, ביטערע פּרנסה! אוי, רבונו־של־עולם, האַרצעדי־קער פאָטער! ווער האָט דאָס אויסגעטראַכט אָט דאָס מעקלערײַ, אָט דאָס יעהופּעץ, אָט די בערזע—די וויסטע, פינצטערע, פאַרשאָלטענע בערזע?!...

(ער זיפצט געשמאַק און גייט אַוועק. שמעלקע בלײַבט שטיין אינמיטן קאַנטאָר, אָנגעשפּאַרט אַף אַ שטעקן, דער קאָפּ אַ ביסל אַף אַ זײַט, די אייגעלעך האַלב צוגעמאַכט, ווי אַ ייִדענע בשעת זי טראַכט).

ש מ ע ל ק ע : (רעדט צו זיך אַליין). אַן אומגליק מיט די מעק־לערס! קומט אַ קונה, באַפאַלט מען אים, ווי די הינט! אַמאָל איז געווען יאָרן: איך בין געווען איינער אַפּן יריד, זיך געאַרבעט פּאַוואָלינקע, שטי־לערהייט געמאַכט די גרעסטע געשעפטן אין יעהופּעץ, פאַרדינט געלד — אַ ביסל פון מעקלערײַ, אַ ביסל פון דער זײַט, פון שפּעגעלאַציע... הײַנט — פינף און צוואַנציק מעקלערס פאַר איינעם. מע דאַרף זיך הײַנט גוט אונטערגאַרטלען, מע זאָל זיי אַריבעריאָגן! מע לויפט זיך אָן דעם גאַנצן טאָג, ווי אַ הונט; מע עסט ניט, מע טרינקט ניט, מע גייט ווי אַ בעטלער. (ער באַטראַכט אַף זיך די הלבשה). וואָס זאָל מען טאָן? די הוצאה איז גרויס, „גילדזשע" מוז מען צאָלן... אַ גליק, וואָס יקנה"ז האָט אַ ביסל די אויגן געעפנט. די גאַנצענע שטאָט האָט זיך אַ נעם געטאָן צו יקנה"ז. וואָס האָט מען אין דעם אַזעלכעם דערזען? דער שוואַרץ־יאָר ווייס זיי! איך האָב אַלע מײַנע „קונדן" באַטיילט מיט יקנה"ז. נעבעך בדלות גע־שטעלט לאַזאַרן מיט מאַשעיען, כע־כע! (מיט אַ שײַנענדיק פּנים). אַוועק־געקויפט באַ זיי כמעט דעם גאַנצענעם מזומנעם יקנה"ז אַף זיבן הונ־דערט רובל... נישקשה, איך האָב, ניט צו פאַרזינדיקן, אויך געכאַפּט דערבײַ אַ שיין קערבל, חס ושלום ניט בגנבה, נאָר גלאַט אַזוי, פון אויבן אַ פאַרדינסטל, ווי אַלע יעהופּעצער מעקלערס... זיי מעגן אַלץ: גנבהנען, גזלנען, קוילענען, און שמעלקע דאַרף האַרעווען פון עולם־הבא ווענן... זיי זײַנען גרויס געוואָרן באַ זיך — פּיסס! קאַנטאַריסטן! באַנקירן! און שמעלקע איז אַלץ דער אייגענער שמעלקע — עד־עד־עד! פונדעסטוועגן, דאַנקען גאָט דערפאַר. איך דאַרף צו קיינעם ניט אָנקומען: פראַן אַ ביסל געלט, און סחורה אַ ביסל איז פראַן... (ער רעכנט אַף די פינגער). פראַן „שפּאַנעווער" מזומנע... (ער טוט זיך אַ טאַפּ אין איין קעשענע). פראַן

„באַרקעווער"... (טוט זיך אַ טאַפּ אין דער אַנדערער קעשענע). און „ווי־גרישנע בילעטן", און אַף „טעקושצעם שצאַט" אַ ביסל, און אַ ביסל אַקציעס פונעם „יעהופּעצער דעליזשאַן" איז פראַן. גאָט זאָל נאָר געבן, דאָס געשעפט פונעם „יעהופּעצער דעליזשאַן" זאָל זיך אַ ביסל פאַרבע־סערן, וועט שוין זיין וואָס צו טאָן, אם ירצה השם, באַ לאַזאַרן און באַ מאַשעיען... (מיט אַ שיינענדיק פּנים). איי, קונים!... אַזעטיקע קונים וואָלט איך וועלן האָבן אַ סך! באַרליאַנטענע קונים!... (ער קוקט אַף דער וואַנט). אהאַ, שוין צוועלף דער זייגער! פונקט די צייט, ווען לאַזאַר פאַרט פרישטיקן. מע דאַרף לויפן כאַפּן אים באַ דער טיר — טאָמער וועט גאָט החמנות האָבן און וועט אים אַריינשיקן אַ געדאַנק עפּעס מאַכן אַ געשעפטל... (ער גייט אַוועק).

דריטער אַקט

[אין עטלעכע חדשים אַרום, באַ פּײַפּערן אין קאַנטאָר. — צ י פּ ע ר־ב ל אַ ט זיצט אויבנאָן, אַף פּײַפּערס אָרט, די אויערן אונטערגעבונדן מיט אַ ווײַס טיכל, און שאַבט זיך די נעגל מיט אַ קליין מעסערל. באַ דער זײַט שטייט פ ל ע ד ע ר ו י ש, פּײַן אויסגעפּוצט, האַלט אַ קליין שפּיגעלע אין דער האַנט און קעמט זיך דאָס בערדל. ז י ל ב ע ר מ י נ ץ זיצט פאַרשטעלט אין די גראַטעס, האַלט אונטער דעם קאָפּ מיט ביידע הענט, פאַרצאַרנט, אַנגעברוגזט אַף דער גאַנצער וועלט.]

ע ר ש ט ע ס צ ע נ ע

צ י פ ע ר ב ל אַ ט : וואָס קאָן דאָס זײַן מיט אונדזער שעף, וואָס ער איז הײַנט אַזוי שפּעט נאָך ניטאָ אין קאָנטאָר?

פ ל ע ד ע ר ו י ש : קער נאָך שלאָפן. מסתמא אויף געווען הײַנטיקע נאַכט אין קלוב.

צ י פ ע ר ב ל אַ ט : האַ? וואָס? מיט וויזיטן? געפונען אַ צײַט צו מאַכן וויזיטן. וואָס רעדט איר? איר ווייסט, וואָס איר רעדט? באַ אונדז איז דאָך עפּעס הײַנט קאָנטראַקטן, רעאַלִיזאַציע. איר הערט? רע־אַ־לי־זאַ־ציע!

פ ל ע ד ע ר ו י ש : וואָס־זשע שרײַט איר אַזוי? איך ווייס גלײַך מיט אײַך, אַז ס'איז באַ אונדז הײַנט רעאַליזאַציע.

צ י פ ע ר ב ל אַ ט : האַ? וואָס? פאַרשטייט זיך, רעאַליזאַציע. מיר דאַרפן הײַנטיקן טאָג נעמען און געבן אפשר פינף טויזנט אַקציעס. אַ ווערטעלע אויסצוריידן? יקנה"ז אַליין באַדאַרפן מיר רעאַליזירן — וויפל מיינט איר?

פ ל ע ד ע ר ו י ש : איך מיין... איך מיין, אַז דעם חשבון פון יקנה"ז דאַרפט איר וויסן בעסער פון אונדז אַלעמען. דערויף זײַט איר בוכהאַלטער.

צ י פ ע ר ב ל אַ ט : האַ? וואָס? אַ פּאָר טויזנט, זאָגט איר? פע, איר האָט אַ גרויסן טעות. העכער דרײַ טויזנט שטיק. איר הערט? דרײַ טויזנט שטיק, אַ חוץ סטעלאַזשן, אַזעלכע, וואָס מען קאָן ניט וויסן, צי מע וועט אונדז געבן, צי מע וועט באַ אונדז נעמען יקנה"ז. איר הערט, וואָס מע זאָגט אײַך?

פ ל ע ד ע ר ו י ש : (פאַר זיך). בראָש מיינט ער, אַז אַלע הינקען אונטער אַפן לינקן אויער, אַזוי ווי ער... (הויך). איך ווייס גאָרניט, וואָס

מיר וועלן טאָן; אַט זעץ איך מיך און זוײַז, טאָמער וועט פֿײַפֿער, חס וחלילה, צוליײגן געלט.

זילבערמינץ: (פֿון די גרעסטע אַרויס). ווערליק ער איז יוצא קעגן אונדז, וואָלט ער געמעגט ווערן די כּפּרה הײַנטיקן טאָג אַפֿילו.

פֿלעדערוויש: באַ ליטישע באַנקירן פֿאַרדינט מען אַ קערבל פֿון דער זײַט גאָר; מע שאַרט זיי צו אַ געשעפֿטל, אַן אַקציע.

ציפּערבלאַט: האַ? וואָס? ווו וועלן מיר נעמען אַקציעס, פֿרעגט איר? מיר וועלן מוזן צאָלן דיפֿערענצן.

פֿלעדערוויש: (פֿאַר זיך). גוט מאָרגן, געלן רעטעך טראָג איך.

ציפּערבלאַט: האַ? וואָס? אַ ברירה וועלן מיר האָבן? אַנו, טוט נאָר אַ פֿרעג דעם קאַסיר, איך רייד ניט מיט אים, אַ סך האָבן מיר עפּעס געלט אין דער קאַסע?

זילבערמינץ: (צו פֿלעדערווישן). קדחת!

ציפּערבלאַט: (צו פֿלעדערווישן). האַ? וואָס? עטלעכע טויזנט?

פֿלעדערוויש: קדחת, זאָגט ער!

ציפּערבלאַט: (צו פֿלעדערווישן). קדחת? וואָס הייסט קדחת? ווו איז דאָס געלט? ווו איז עפּעס פּאַפּירן, סעריעס, קופּאָנעס? אַנו, פֿרעגט אים אַקאָרשט, איך רייד מיט אים ניט.

זילבערמינץ: (צו פֿלעדערווישן). פּאַפּירן? זאָגט אים, אַז די מײַז האָבן אויפֿגעגעסן.

ציפּערבלאַט: (צו פֿלעדערווישן). האַ? וואָס? וויפֿל, זאָגט ער?

פֿלעדערוויש: די מײַז, זאָגט ער, האָבן אויפֿגעגעסן!

ציפּערבלאַט: (אויסער זיך). צי ער איז משוגע, צי ער איז חסר־דעה, צי ער איז גלאַט אַזוי פּונעם זינען?

זילבערמינץ: (צו פֿלעדערווישן). זאָגט אים, אַז ער איז אַליין אי משוגע, אי חסר־דעה, אי פּונעם זינען. ער ווייס ניט, וואָס מיט אים טוט זיך, דער שיינער „בויכהאַלטער".

ציפּערבלאַט: (צו פֿלעדערווישן). האַ? וואָס זאָגט ער?

פֿלעדערוויש: ער זאָגט אַף אײַך, אַז איר זײַט אַ בהמה; איר ווייסט ניט, וועער עס האָט אײַך געשלייערט... (ציפּערבלאַט שפּרינגט אונטער אַפֿן בענקל; ער ווייס ניט וואָס צו טאָן פֿאַר כּעס. עס עפֿנט זיך אויף די טיר און עס קומען אַן מנחם־מענדל און זײַנע צוויי מעקלערס: דער קאַפּעלוש און די קאַפּאָטע).

צווייטע סצענע

מנחם־מענדל: (צו דער קאפאטע). נו, וואס זייט איר געבליבן שטיין וואס? גייט צו צו אים, וויַיזט אים די דאס... די סטעלאזשן אף יקנה"ז וויַיזט אים. לאז ער זיך מיט איַיך צערעכענען לאז ער זיך.

די קאפאטע: (צום קאפעלוש). זיי זיַינען גערעכט. גייט, זיַיט מוחל, צו צום קאסיר, זאגט אים אזוי און אזוי, לאז ער איַיך, איך בעט איבער איַיער כבוד, ארויסצאלן וואס עס קומט אף די צוויי סטע־לאזשן מיטן האס.

דער קאפעלוש: וואס איז עפעס געפאלן דער גורל אף מיר? דאס געשעפט האט איר דאך געמאכט, ניט איך.

די קאפאטע: אט דאס הייבט זיך אן מיט א יידן! באס געמען „קורטאזש" האט ער געטענהט „יחדיו", און אז עס קומט צו עפעס, האט ער חשק צו בליַיבן פון הינטן. (ער שטופט אים אונטער). פאלגט מיך, גייט, איַיך פאסט בעסער.

דער קאפעלוש: פארוואס פאסט מיר בעסער?

די קאפאטע: ווארעם אזוי: איר גייט, איך בעט איבער איַיער כבוד, איין א קאפעלוש און רעדט רוסיש.

מנחם־מענדל: איך האב מורא, אז פון דעם דינגען זיך וועט גארניט ארויסקומען האב איך מורא. מע דארף זיך פרגוון אליין: דארף מען, ווי זאגט ער: „מע שיקט דעם שמש און מע גייט אליין". (ער טוט אויס דאס היטל, גייט צו צום קאסיר און רעדט צו אים דורכן פענצטערל אף רוסיש). יא סאם מנחם־מענדל איז כתרילעווקא... אגוו נאס יעסט דווא ספאלאווינע סטעלאזש נא יקנה"ז פרימא דפרימא...

זילבערמינץ: (מיט כעס). זאגט אף יידיש, וואס דארפט איר?

מנחם־מענדל: מעלתו באדארף אף מיר קיין פאראיבל ניט האבן, וואס איך האב לכתחילה אנגעהויבן אף רוסיש, וויַיל, ראשית, איז דא אזוי דער דאס... דער איַינפיר, און והשנית, פאסט טאקע ניט פאר אזא נפש, ווי איך, זיך ארומדרייען אין יעהופעץ אף דער בערזע און נאך ריידן יידיש; מע קאן מיך, חס ושלום, דערקענען, אז איך בין א דאס... א ייד מיין איך, און מיך מחילה ארויסדראסן פון דאנען מיט כבוד אהיים מחילה.

זילבערמינץ: (בייז). הקיצור, וואס ווילט איר?

מנחם־מענדל: הקיצור, די מעשה דערפון איז אזוי. איך בין מנחם־מענדל פון כתרילעווקע בין איך. איך האב א שטיקל דאס... א שם אף דער וועלט האב איך, דורך אדעס, דורך „לאנדאן", כ'האב אמאל געהאנדלט מיט „לאנדאן" אמאל, היַינט האנדל איך מיט דאס... וואזוי הייסט דאס... מיט יקנה"ז.

זילבערמינץ: (מיט כעס). יקנה"ז? אזוי־זשע רעדט! גייט

אהין. (ער ווײַזט אפֿן בוכהאַלטער מיטן קאָרעספּאָנדענט). דאָרט וועט מען אײַך געבן יקנה"ז.

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש : (מיט אַ שמייכעלע צו מנחם־מענדלען). וואָס וועט איר עפּעס זאָגן גוטס?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : (מיט הענט). וואָס פֿאַר אַ גוטס זאָל איך אײַך זאָגן זאָל איך? כ'האָב געדרייט האָב איך, געשווינדלט, געפּלוטעט מיט דאָס... ווי־אַזוי הייסט דאָס... מיט יקנה"ז. אַהער, אַהין, אַ האָס, אַ בעס, אַ לאַקש, בווידעם, ציבעלע — בלאָטע! אַז ס'איז ניט באַשערט צו פֿאַרדינען אַ קערבל, העלפֿן ניט קיין בריהשאַפֿטן. הלוואי איך זאָל אויסקומען גלײַך זאָל איך, ווי זאָגט ער: „דער אָרעמאַן איז גערן, אַז ער בלײַבט באַם קרן".

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש : (פֿרײַנטלעך). איך פֿאַרשטיי נאָך אײַערע רייד, אַז איר האָט מיט אונדז חשבונות אױף יקנה"ז. זײַט־זשע זיך מטריח, אָן זיצט אונדזער בוכהאַלטער, ער וועט זיך מיט אײַך צערעכענען. (ער פֿירט צו מנחם־מענדלען צום בוכהאַלטער און שרײַט אױף אַ קול). הער ציפּערבלאַט! דער ייִד האָט דאָ אַ חשבון מיט יקנה"ז!

צ י פּ ע ר ב ל א ט : האָ? וואָס? וואָס שרײַט איר אַזוי? איך בין ניט טויב! (צו מנחם־מענדלען). זיצט.

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : (זעצט זיך צו אױף אַן עק בענקל). בקיצור, די מעשה דערפֿון איז אַזוי. כ'האָב דאָ אַ ביסל געשווינדלט מיט דאָס... ווי־אַזוי הייסט דאָס... מיט יקנה"ז האָב איך, געמיינט, איך וועל עפּעס מאַכן, אַרײַנגעבראַכט די עטלעכע קערבלעך אַרײַנגעבראַכט, און געבליבן זיצן אױף די דריטהאַלבן סטעלאַזשן געבליבן, ווי אַ הון אױף די אייער, ביז קאָנטראַקטן. אָן אָרט פֿון מסחר, פֿון סטעלאַזשן, פֿון וואַראַציאָנען איז טאַקע נאָר אַדעס. הערט איר? יעהופּעץ מעג טאַקע זײַן די כּפּרה פֿאַר אַדעס מעג עס זײַן.

צ י פּ ע ר ב ל א ט : האָ? וואָס? אַן אָנווײַזונג פֿון אַדעס? אַנו, ווײַזט אַהער?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : דאָס אָנווײַזונג איז טאַקע אױף אײַך איז דאָס, נאָר ניט פֿון אַדעס, נאָר פֿון אײַך אַליין טאַקע, אױף דאָס... ווי־אַזוי הייסט דאָס... אױף יקנה"ז. (ער נעמט אַרויס פֿון בוזעם־קעשענע אַ פּאַפּיר און גיט דאָס איבער דעם בוכהאַלטער).

צ י פּ ע ר ב ל א ט : נעמט דאָס פּאַפּיר, זאַטלט אָן די נאָז מיט אַ פּאָר ברילן און לייענט הויך):

Милостивый Государь· По уплате Вами мне 15-го февраля будущего . . . . . года суммы . . . . рублей серебром, имею сдать Вам или приказу Вашему десять акций товарищества «Якне уз» с текущими купонами. После-же 15-го февраля сіе письмо теряет свою силу

без всяких друг к другу претензий. С совершенным почтением В. Файфер.» *

(צו מנחם־מענדלען). אהאָ? יקנה"ז? ווילט איר, הייסט דאָס, רעאַליזירן, נעמען אַקציעס?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : אַקציעס לאו דווקא. ווי זאָגט ער: „מע מיינט ניט די הגדה, מע מיינט די פּאַלירטשיקעס". וואָס טויג מיר דאָס דאָס... וויאַזוי הייסט דאָס... יקנה"ז? איך וויל מיט אײַך קאָמפּעזירן וויל איך. עס וועט מיר אַרויסקומען פֿון אײַך, נאָך מײַן חשבון, אַ קערבלער דריטהאַלבן הונדערט וועט מיר. נאָר אויב עס וועט גיין באַ אונדז אין אַ פּופּציקער, בין איך ניט אַזאַ ייִד, וועלכער קאַטאַרי...

ד ע ר ק אַ פּ ע ל ו ש : (מישט זיך אַרײַן). מע מיינט דעם דיפֿערענץ, וויפֿל עס באַטרעפֿט, זאָלט איר אַרויסצאָלן.

ד י ק אַ פּ אַ ט ע : (שטופּט אָפּ דעם קאַפּעלוש). לאָזט זיך דינען! דער ייִד איז, וואָס איז שייך, אַ פֿרעמדער, און האַלט באַם אַוועקפֿאָרן אַהיים קיין כתרילעווקע. ער האָט, איך בעט איבער אײַער כבוד, אַ ווײַב, אַ גוטע בחורטע, לאָזט זי אים ניט אָטעמען, על כן האָט ער אײַך געוואָלט בעטן, איר זאָלט זיך מיט אים צערעכענען, און טאַקע, איך בעט איבער אײַער כבוד, אַרויסצאָלן די עטלעכע קערבלעך על־פּי השבון. הײַנט פֿאַרשטייט איר שוין, צי ניין?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : טאַקע באַלד טאַקע, מחמת מעלתו באַדאַרף וויסן זײַן, אַז איך זיץ דאָ אָף אַ דאָס... אָף אַ פֿרעמדן וואָגן זיץ איך דאָ. ראשית, טאָר איך דאָ ניט זײַן, און והשנית, לאָזט מיך מײַן פּלוניתטע ניט לעבן. זי זעצט מיט בריוו זעצט זי. אָט זעט, וואָס זי שרײַבט מיר זעט. (ער באַקומט אַרויס פֿון בוזעם־קעשענע אַ בריוו).

צ י פּ ע ר ב ל אַ ט : נעמט דעם בריוו, טוט אָן די ברילן און לייענט אָף אַ קול). „לכבוד בעלי הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י. ערשטנס, קום איך דיר צו מעלדן, אַז מיר זײַנען אַלע, געלויבט איז השם יתברך, אין בעסטן געזונט. גיב גאָט דאָס נעמלעכע פֿון דיר צו הערן אָף ווײַטער ניט ערגער, אָמן. — צווייטנס, פֿרעג איך דיך, אַ מיתה משונה זאָל אָף דיר קומען, האַרצעדיקער געטרײַער..."
(פּלעדערוויש, דער קאַפּעלוש און די קאַפּאָטע שטעלן אויף מויל און אויערן. זילבערמינץ שטעקט אַרויס דעם קאָפּ פֿון די גראַטעס, רייכערט אַ פּאַפּיראָס, מאַכט צו די אויגן, הערט זיך צו מיט איין אויער. ציפּערבלאַט ווישט אויס די ברילן, הוסט זיך אויס און לייענט געשמאַק, מיט

* [געערטער הער! נאָכדעם ווי איר וועט מיר אײַנצאָלן דעם 15טן פֿעברואַר פֿונעם קומענדיקן... יאָר די סומע פֿון... רובל, בין איך מיך מתחייב אַרויסצוגעבן אײַך אָדער צו אײַער אָרדער צען אַקציעס פֿון דער געזעלשאַפֿט יקנה"ז מיט די לויפֿנדיקע קופּאָנעס. נאָכן 15טן פֿעברואַר אָבער פֿאַרלירט אָט דער בריוו זײַן קראַפֿט אָן קיין שום תביעות פֿון איינעם צום אַנדערן. מיט פֿולער אַכטונג — וו. פ ײַ פ ע ר.
איבערזעצט פֿון די אַרויסגעבער.]

כוונה). „צוויטנס, פרעג איך דיך, א מיתה משונה זאל אף דיר קומען,
הארצעדיקער געטרייער! איך ליג אפעט אזא ווינטער און קאן נאך עד
היום צו מיינע כוחות ניט קומען, א חוץ וואס דאס עלטערע קינד האט
געפאקט און געמאזלט און דאס קליינינטשקע האט די „דאר", איך האב
דאס שוין געבאדן אין זאלץ און אין קלייען, געזעצט אין זאמד, געשר־
פראכן, געשטאכן, געטאן וואס מע טוט קיין ייִדן ניט, גאט וויס אויב
עס וועט דערלעבן גרינע אוגערקעס, און ער, גארניט, זיצט זיך דארטן
אין נעהאקטע וועגדן, ווי א גראף, א גדולה אף אים, א יום־טוב! פאר־
שטערט זאל אים ווערן, רבונו־של־עולם! אז ניט אדעס, איז יעהופעץ.
דיך א סוחר! פריער „לאנדאן", היינט „יקנה"ז", לאמיך אזוי וויסן פון
דיר און פון כל הצרות, צי איך הייב אפילו אן צו וויסן, וואס דאס איז
אף מיר פאר א נייער אומגליק אט דאס שמאקנעהאז! דיינע גליקן וויים
איך שוין, אז אך און ווי איז מיר! פון אדעס, ניט היינט געדאכט, —
געדענקסטו? — האסט מיר אויך געשריבן גילדענע פייגעלעך, האב איך
דיר דען ניט געשריבן דעמאלט נאך: אנטלויף, מענדל, ווי גאט איז דיר
ליב!? ארעמער דאך, וואס קנאקסטו? איך שיק אים נאך ארוים אף הוצ־
צאות, ער זאל קומען אהיים, לסוף וואס טוט ער? טראגט דאס אים אוועק
צו אלדי שווארצע יאר קיין יעהופעץ!"... (עס עפנט זיך די טיר און עס
שטעקט זיך אריין א קאפ פון א ספעקולאנט: „ניטא פייפערן אין קאנ־
טאר?" דער קאסיר טוט א מאך מיט דער האנט, די טיר מאכט זיך צו.
ציפערבלאט לייענט ווייטער). „דערויף האט זיך טאקע טאטע־מאמע אויס־
געבראכט, אז איך זאל זיצן דא א יוגנט אין כתרילעווקע מיט פיצלעך
קינדער פיסקליאטעס, און ער, דער שיינער ברויטגעבער מיינער, וועט
זיך ארומשלייען דארטן מיט אלע שארלאטאנעס, וואס א ווייב, משטיינס
געזאגט, האט בא זיי א שיינע ווערדע, און מיט מיר זאל האבן צו טאן
א וועלט! קיין גוטן מיטוואך נאך ניט געהאט פון דער התונה אן, אז,
משטיינס געזאגט, נאר געטראגן אים און געהאט, און ווידעראמאל אים
געטראגן און געהאט, און אבעראמאל פארגאנגען אים אף טראגן. אוי,
די מאמע מיינע איז טאקע א חכמה! „הערסטו, טאכטער מיינע געטרייע,
פלעגט זי מיר זאגן באלד נאך דער חתונה, עפעס געפעלט מיר ניט דאס
מאנכען דיינס, דאס באשטענדיקע קוצעניו־מוצעניו זיינס מיט דיר, ווי
זאגט מען: זיי מיר ניט צו זיס, איך זאל דיך ניט איינשלינגען; זיי מיר
ניט צו ביטער, איך זאל דיך ניט אויסשפייען"... אט זע, בא לייטן א
ווייב, א שטייגער, בליומע־זלאטע, פארשטערט זאל דאס איר ווערן, ווי
זי לעבט דאס אף די וועלט בא איר מאן! ווען דו האסט בליומע־זלאטען,
ניט דערהארן זאלסטו, פאר א ווייב, וואלסטו שוין געוווּסט, וואס פאר
א נאט מיר האבן. איך וועל מיך ניט שטעלן, ווי בליומע־זלאטע, א מכה
דיר א גרויסע, שילטן דיך און קארעניען, ווי דו ביסט ווערט, — מוז
איך מיט גוטן, א ברירה האב איך? זאג איך דיר טאקע מיט גוטן, מענדל
סערדצע, אז טאמער קומסטו ניט צו פארן, אם ירצה שם, אף פסח אהיים,

זאָלסטו זיך רעכטן אַף אַ פּאַהיבעל. איך קאָן טרעפן צו דיר קיין יעהופּעץ אויך און דאָרטן מאַכן דיר אַ וויסטן אַ פינצטערן סוף...״ (עס עפנט זיך די טיר און עס שטעקט זיך אַרײַן ווידער אַ קאָפּ פון אַ ספּעקולאַנט: „נאָך ניטאָ פּײַפּערן אין קאָנטאָר?״ דער קאַסיר טוט אַ מאַך מיט דער האַנט. די טיר מאַכט זיך צו. ציפּערבלאַט לייענט ווײַטער). „...אַ וויסטן אַ פינצטערן סוף... איך זע פון דײַנע בריוולעך, אַז דאָס יעהופּעץ האָט דיך, אַפּנים, רעכט פּאַליובעט, אַ סיבה דיר אין פּנים! ס׳איז דיר געפעלן, זאָגסטו, וואָס וואָסער צאַפּט זיך דאָרטן פון דער העלער הויט, אײַזנבאַנען לויפן אַרום משוגענערווײַז היין און צוריק אינמיטן שטאָט, וכדומה אַזעלכע חידושים מיט בבא־מעשיות פון טויזנט־איין־נאַכט — מיינסטו, וועסט מיך דערמיט נעמען? אוודאי באַדאַרף איך געגייטיק האָבן דײַנע יעהופּעצער געפּלאַסטערטע גאַסן און „טאַרעטאָרן״! וואָסער, קאָן איך באַשטיין, זאָל באַ מיר זײַן אין דער דייזשע, און לאַנטערנעס באַדאַרף איך אַף כּפּרות, איך גיי במילא ניט באַ דער נאַכט אין ערגעץ ניט, און אַז עס מאַכט זיך אַמאָל, מע דאַרף יאָ גיין ערגעץ אין אַן אָרט אַרײַן, קאָן מען גיין פּאַרפּרי... פּאַלג־זשע מיך, מענדל...״ (עס עפנט זיך די טיר און עס שטעקן זיך אַרײַן צוויי קעפּ מיטאַמאָל: „ניטאָ פּײַפּערן אין קאָנטאָר?״ דער קאַסיר טוט אַ מאַך מיט דער האַנט. די טיר מאַכט זיך צו. ציפּערבלאַט לייענט ווײַטער). „פּאַלג־זשע מיך, מענדל, אַ ווײַב דאַרף מען פּאָלגן, הער אויף צו האַנדלען מיטן פּאַראַיאָריקן שניי. לאָז זיך דיר ניט גלוסטן צו ווערן אַ גביר אין איין שמע־ישראל, ווי זאָגט מען: פּלי ניט הויך, וועסטו ניט פּאַלן נידעריק. שנײַד אָפּ פון דײַן יקנה״ז, ווי ווײַט דו קאָנסט, און קום צופאָרן אַהיים, וועסטו זײַן אַ גאַסט באַ דײַנע קינדער. נאָר, למען השם, פּלעכט ניט קיין קערבלעך דאָרטן אַף דער רוח וויים וואָס, האָב אין זינען בעסער ברענגען עפּעס אין באַלעבאַטישקייט אַרײַן. האָב אים אַכציק שוואַרצע יאָר! באַ לײַטן אַ מאַן האַלט אָפּן קאָפּ, אַז ער האָט אינדערהיים אַ ווײַב ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר. האַנדלסט מיט יקנה״ז — נעם, פאַרבלענד די אויגן, רײַס אָפּ און שיק אַרײַן אַ צוואַנציק אַרשין יקנה״ז דעם ווײַב אַף אַ קליידל; עס גייט אַזאַ יום־טוב...״ (עס עפנט זיך די טיר און עס שטעקן זיך אַרײַן עטלעכע קעפּ מיטאַמאָל: „טאַקע אַלץ ניטאָ פּײַפּערן אין קאָנטאָר?״ דער קאַסיר טוט אַ מאַך מיט דער האַנט. די טיר מאַכט זיך צו. ציפּערבלאַט לייענט ווײַטער). „...עס גייט אַזאַ יום־טוב! באַדאַרף איך אים דערמאָנען, אַ ווייטיק אים אַ גרויסער, אַליין ווייס דאָס נעבעך ניט! נעם־זשע שוין אין איין וועג אַן אַ טוץ האַנטעכער מיט אַ סערוועט אַ גרויסן, און עטלעכע אַרשין גראָבע לײַוונט אַף דער פּסחדיקער דייזשע, און נאַזטיכלעך מיר אַ האַלב טוץ — קיין בראַנזעליעטן מיט מענדעליאָנען, ווי בליומע־זלאַטע, פּאָדער איך ניט באַ דיר! און מאַראַזאָווס זאָגט מיר אַ שטיקל, טעלער פּלאַטשיקע מיט גלעזלעך אַ ביסל, און אַ כריייניק אַ נײַעם (יענער איז כּפּרה געוואָרן פּאַראַיאָרן בשעת טראָגן אָפּן בוידעם), גוטע זייף ברענג מיר צו פּירן, מיט

א פלעשל וואָדקאָלאָן. נאָר, למען השעם, פאַרגעס ניט מיר קלאַפּן פּרוּער א דעפּעש, ווי עס ווינטשט דיר פונעם גאַנצן האַרצן דײַן זוגתי הצנועה מרת שיינה־שיינדל. — יאָ, גוט, כ׳האָב זיך דערמאָנט. איך פאַרשטיי ניט וואָס דו שרײַבסט מיר, אַז קיין באַשטענדיקע סטאַנציע האָסטו ניט, דאַרט ווּ דו טאָגסט נעכטיקסטו ניט, דו מוזט, זאָגסטו, אויסבאַהאַלטן זיך, מע זאָל דיך, חס ושלום, ניט איבערנעמען... ווייס דיך דער שוואַר־צער יאָר. אפשר איז דאָס דערפֿאַר, וואָס דו האַנדלסט מיט טרפֿהער סחו־רה, מיט דעם וויסטן יקנה״ז. עס גייט מיר טאַקע מער ניט אָפּ צו מײַנע זײַדענע קליידער, מע זאָל דיך ברענגען צו פֿירן אַהער געקאַוועט אין קייטן! דיך דאַרף עס טרעפֿן! א שיינע שטאָט, א לײַטישע, דאָס יעהופּעץ! מע זאָגט גאָר, אַז באַנאַכט טאָר מען זיך דאַרט ניט אַרומדרייען איינער אַליין אַף דער גאַס: גזלנים, זאָגט מען, טוען זיך איבער פֿאַר נקבות און מע שנײַדט קעשענעס... איך זאָל וויסן — דעם דריטן טאָג א שטיקל ברויט, וואָלט איך ניט געוואָלט קענען דאָס יעהופּעץ, ברענען זאָל דאָס!... יאָ, וואָס זאָגסטו דערויף? סטיסע־לאָה איז שוין ווידער אַף דער צײַט...״

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : (רײַסט אויס בײַ ציפּערבלאַטן דעם בריוו). ווײַטער גייען שוין אַלץ דאָסיקע... היימישע זאַכן גייען שוין. אָבער וואָס זאָגט איר אַף מײַן ווײַב וואָס? זי קאָן שרײַבן זי?

צ י פּ ע ר ב ל אַ ט : אַ, אַ קאָזאַק!

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש : זי מוז גיין בײַ אײַך אין ספּאָדעק, רב מנחם־מענדל?

ז י ל ב ע ר מ י נ ץ : אַ שאָד, וואָס זי איז ניט אין יעהופּעץ אַף דער בערזע — זי פֿעלט צום רומל...

ד י ק אַ פּ אַ ט ע : עט, וואָס איז שייך אַ ייִדענע? פּאַרט, איך בעט איבער אײַער כבוד, אַ נקבה... (עס עפֿנט זיך די טיר און עס קומען אַרײַן צוויי פרישע פּאַרשוינען: פּ ײַ ו ל פּ אַ נ פּ אַ ט ש און ז אַ ו ו ל ז אַ ז ק ע ; זיי שטופּן אונטער איינס דאָס אַנדערע).

ד ר י ט ע ס צ ע נ ע

פּ אַ נ פּ אַ ט ש : (פּאָנפּעט). נו, האָוול, טאָמער וואָלט העווען אַ סברה, זאָלסט צוהיין און אים זאָהן, ער זאָל אונדז העבן יאַהנעהאָז?

ז אַ ז ק ע : (פּאַראיקעט זיך). פּאַ־פּאַר־וואָס עפּעס איך? פּאַ־פּאַר־וואָס זאָלסטו ניט גע־גיין זאָגן י־ק־ק־ק־ק... (ער ווערגט זיך).

ז י ל ב ע ר מ י נ ץ : (מיט כעס). וואָס דאַרפֿט איר? גייט אײַך געזונטערהייט! בײַ אונדז גיט מען נאָר איין מאָל אין חודש.

פּ אַ נ פּ אַ ט ש : האָוול, דו הערסט? ער מוז מיינען, מיר זײַנען דעהומען נאָך אַ נדבה, אַז אַך און ווײַ איז אונדז, אַף וואָס מיר זײַנען איבערהעהומען!

ז אַ ַ ק ע : זײַט רויִק, מיר זײַנען גע־געקומען צו אײַך מיט אַ גע־געשעפט. מיר האָבן י־ק־ק־ק...

פ ל ע ד ע ר ו י ש : (גייט צו צו זיי). וואָס דאַרפט איר? ווער זײַט איר?

פ אַ נ פ אַ ט ש : מיר זײַנען שפּעהעלאַנטן. מיר האָבן העהויפּט יאַהנעהאַז אַף האַנטראַהטן, זײַנען מיר העהומען אַפּנעמען אונדזערע עט־לעכע הערבלעך. מיר דאַרפן העלט.

פ ל ע ד ע ר ו י ש : (צו זאַיקען). איך פאַרשטיי ניט וואָס ער רעדט. זאָגט איר.

ז אַ ַ ק ע : פאַ־פאַרשטייט איר מיך, מיר זײַנען צוויי שפּעגע־לאַנטן שו־שותּפים, דאָס הייסט, מיר האָבן גע־געהאַנדלט בשותּפות י־ק־ק־ק...

פ ל ע ד ע ר ו י ש : (פירט זיי צו צום בוכהאַלטער, שרײַט איס גלײַך אין אויער אַרײַן). הער ציפּערבלאַט! צוויי סוחרים! עפּעס דאַרפן זיי, איך ווייס ניט וואָס!

צ י פ ע ר ב ל אַ ט : (צום קאָרעספּאָנדענט). האַ? וואָס? וואָס שרײַט איר אַזוי? איך בין נאָך ניט טויב! (צו די שותּפים). וואָס דאַרפט איר?

פ אַ נ פ אַ ט ש : וואָס באַדאַרף אַ ייִד? אַ ייִד באַדאַרף העלט. אַף העלט שטייט די וועלט. עס האָט זיך אונדז פאַרהלוסט האַנדלען אַף דער היהער בערזע, האָבן מיר אַרײַנהעבראַהט היפּשע עטלעכע הערבלעך אין יאַהנעהאַז אַרײַן, העמאַכט אינצווייען אַ האַנצע שפּעהעלאַציע.

צ י פ ע ר ב ל אַ ט : האַ? וואָס? איך פאַרשטיי ניט איין וואָרט.

ז אַ ַ ק ע : (שטופּט אָפּ דעם שותּף). וואָס פּאָ־פּאָ־פּאָנפּעט איר? לאָזט מיך אויסריידן אַ וואָרט. (צום בוכהאַלטער). פאַ־פאַרשטייט איר? מיר זײַנען פּאַ־פּאַ־פּראָסטע מאַרק־ייִדן, קיי־קיינמאָל ניט גע־געחלומט אַפילו צו האַנדלען אַף דער בע־בערזע, נאָר אַז מיר האָבן דע־דערהערט, אַז די גאַ־גאַנצע וועלט האַנדלט מיט יק־ק־ק־קנה"ז און מע ווערט גאַ־גאַר גליקלעך, האָבן מיר זיך מיישב געווען און גע־געמאַכט שותּפות אַף יק־ק־ק־ק...

פ ל ע ד ע ר ו י ש : יקנה"ז? נו, זאָגט שוין, וואָס קוועטשט איר זיך אַזוי?

צ י פ ע ר ב ל אַ ט : האַ? וואָס? יקנה"ז דאַרפט איר?

פ אַ נ פ אַ ט ש : יאַהנעהאַז באַדאַרפן מיר אַף הפּרות. מיר האָנען באַשטיין זיך זעצן צום סדר אָן יאַהנעהאַז. מיר דאַרפן העלט. מיר ווילן גאָרניט וויסן פון קיין גליהן. שוין צײַט זיך זעצן מיט אַ הערבל. האַ? ווי זאָהט איר?

ז אַ ַ ק ע : (שטופּט אָפּ דעם שותּף). פּאַ־פּאַרוואָס זאָלט איר האָבן אַ ט־טבע ניט לאָ־לאָזן אויסריידן יענעם אַ וואָרט? (צום בוכהאַל־טער). ווער איז דאָ פון אײַך פּיי־פּיי־פּײַפּער? מיר האָבן דאָ אײַערס אַ

בריוועלע אף יק־ק־ק־ק... (ער שלעפּט אַרויס פון בוזעם־קעשענע אַ בריוו). אַ פאַ־פאַר מעקלערס האָבן דאָס אונדז אַריינגערוקט גאַ־גאַר בחצי חנם: פּו־פּופּצן שטיקלעך יק־ק־ק־ק... (די קוף בלייבט אים שטעקן אין האַלדז. ניט אַהין, ניט אַהער. עס עפנט זיך די טיר און עס קומען אַריין עטלעכע יונגע ספּעקולאַנטן און שמעלקע בתוכם. זיי שטופּן אים אונטער שמעלקע ראַנגלט זיך מיט זיי. אַלע שרייען).

פערטע סצענע

די יונגע ספּעקולאַנטן: (צו שמעלקען). איאַ, זעט איר, צום קורטאַזש נעמען זייט איר געפלויגן, ווי אַ מזיק, געזעצט די נשמה, און איצט, אַז ס׳איז געקומען צו דער רעליזאַציע, באַדאַרף מען אייך אונטערשטופּן.

שמעלקע: מאַ וואָס אײַלט איר זיך אַזוי? מע וועט אייך געבן יקנה״ז, מע וועט אייך געבן!

די יונגע ספּעקולאַנטן: ווו געבן? וואָס געבן? איר זעט דאָך, אַז פּיפּער איז נישטאַ, איז דאָך, ספּנים, אמת, וואָס מע זאָגט. אַז מע קלינגט, איז אַ יום־טוב.

שמעלקע: וואָס הערט איר זיי, וואָס זיי ווען אייך זאָגן, די הולטאַיעס? מע וועט אייך געבן יקנה״ז! פּיפּערס בריוועלע איז פּרימאַ, וואָלט איך האָבן אַזאַ יאָר. אַט האָב איך אַליין אויך אַ ביסל אייגענעם יקנה״ז, אויך פּיפּערס בריוועלעך. וואָלט איך האָבן אַזאַ דאגה מיט פּרנסה!

זילבערמינץ: (שטעקט אַרויס דעם קאָפּ פון די גראַטעס אַרויס). שאַ! וואָס איז דאָרטן? וואָס שרייט מען?

די יונגע ספּעקולאַנטן: (צו שמעלקען). שאַט! רעדט אַ ביסל שטילער. וואָס שרייט איר אַזוי?

שמעלקע: (שרייט). ווער שרייט דען?

די יונגע ספּעקולאַנטן: (שרייען). ער שרייט אױ פּרעגט נאָך, ווער סע שרייט?

שמעלקע: (שרייט). ווער שרייט דען?

פלעדערוויש: (לויפט צו). ששששאַ! וואָס איז דאָ פאַר אַ געשריי?

די יונגע ספּעקולאַנטן: מיר האָבן דאָ אַ שטיקל סכסוך מיט שמעלקען...

שמעלקע: מיט מיר? וואָס בין איך פאַר אַ מחותן? הולטאַיעס האָבן אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג אין שטאָט, בין איך שולדיק?

פלעדערוויש: אַ קלאַנג? וואָס פאַר אַ קלאַנג?

שמעלקע: דער שוואַרץ־יאָר ווייס זיי! איר קענט ניט די יעהופּעצער הולטאַיעס? רק מע רעדט, רק מע טומלט.

פלעדערוויש: וואס־זשע רעדט מען? וואס טומלט מען?

שמעלקע: וואס פרעגט איר אף הולטאיעס? זיי קאנען אומ־גליקלעך מאכן יענעם מיט די מײַלער... קוילענען, אין א לעפל וואסער דערטרינקען.

ציפערבלאט: (פון דער ווײַטן). הא? וואס? ווער איז דער־טרונקען געווארן?

פלעדערוויש: (שרײַט צו אים אף א קול). אונדזערע אק־רענטן אפן ים זײַנען דערטרונקען געווארן! (צו שמעלקען). פארט וואס זאגט מען אין שטאט?

שמעלקע: גלייבט מיר, ס'איז ניט כדאי אפילו איבערצורײדן. איך שרײַ אבער דעם גאנצענעם פרימארגן: שקר וכזב! שפײַט זיי אין פנים! ס'איז ליגן! פון אויבן ביז אראפ ליגן! ס'איז א באנדע גנבים, רוצחים, בארײדער, הולטאיעס!... (עס עפנט זיך די טיר און עס פאלט ארײַן א ייִדענע, א פארוויקלטע אין עטלעכע שאלן און פאטשיילעס. נאך דער ייִדענע שלעפט זיך נאך א מיידל).

פינפטע סצענע

די ייִדענע: (וויקלט זיך ארויס פון די שאלן מיט די פא־טשיילעס. לויפט צו גלײַך צום קאסיר, רעדט אין איין אטעם). אט דאכן זײַט איר טאקע דער פײַפער אליין? איך זאג אבער צו מײַן טאכטער: קום, זאג איך, טאכטער, לאמיר גיין, זאג איך, גלײַך אהערצוצו, ווי זאגט מען: „בעסער זיך בוקן צום קאפ, איידער צו די פיס". איך בין, ווי איר זעט מיך, א ייִדענע אן אלמנה שוין פאוואלינקע דרײַ און צוואנציק יאר. וועט איר דאך מיך פרעגן: ווי קומט צו מיר א מיידל פון אכצן? זאלט איר גאר קיין יסורים ניט האבן. איך האב נאך קלענערע פון איר, אז אך און וויי איז מיר, אז איך האב מיך באדארפט פארשלייערן נאכאמאל און זיך גטן, און אבעראמאל פארשלייערן זיך און ווידעראמאל גטן זיך, ימח שמו וזכרו! (זי שפײַט אויס דרײַ מאל). זיך פארשווארן, ווײַל איך וועל לעבן שוין מער ניט פארדרייען זיך, ווי זאגט מען: „בעסער א זי־סער טויט, איידער א ביטער לעבן". מײַנע שונאים זאלן אזוי לעבן, ווי איך האב גאר באדארפט חתונה האבן נאך מײַן ערשטן מאן עליו השלום, ער, זכר צדיק לברכה, האט געדינט נאך בא גיטעלע ווײַנשטיין עליה השלום, געווען בא איר כל־ולד איבערן הויף, איבער די עופות, פסחיקער שמאלץ, איבער אלע ספעזשארנעס... (זי ווישט א טרער. פלעדערוויש גייט צו צו איר, ווארפט מיט די אויגן אפן מיידל. דאס מיידל שלעפט די ייִדענע פארן קליידל).

פלעדערוויש: וועמענס איז מיידל? ס'איז טאקע אײַער מיידל?

די ייִדענע: א משל! וועמענס דען מיידל זאל דאס זײַן?

אַט דאָס איז דאָך דער גאַנצער אומגליק מײַנער, ווי זאָגט מען: „אַ קליין קינד אַ שפּילכל, אַ גרויס קינד אַ מילכל". אַ ווערטעלע אויסצורײדן — הײַנטיקע יאָרן חתונה מאַכן אַ טאָכטער? אַ שײן מײדל, זאָגט מען אַפילו, איז אַ האַלבער נדן, און דערצו איז זי, ווי איר קוקט זי אָן, גאָרניט קײן שלעכטע שלימעזאַלניצע. קײן עין־הרע, געבענטשטע הענט. איר שטיקעכטס מיט איר מערעזשען האָט אַ שם, און אירע פיש מעג עסן דער מלכות!

פּ ל ע ד ע ר ו ו י ש : (וואַרפט מיט אויגן אָפּן מײדל. דאָס מײדל שלעפּט די ייִדענע פֿאַרן קלײדל). זאָגט־זשע מיר, מײַן ליבע ייִדענע, וואָס דאַרפט איר?

ד י י יִ ד ע נ ע : וואָס איך דאַרף — וועט מיר קײן מענטש ניט געבן, ווי זאָגט מען: „בעסער דאָס ביטערע בלאָט פֿון גאָט, אײדער דאָס זיסע פֿונעם מענטשן". מיר זאָגן דאָס אַלע טאָג אינעם בענטשן. ס'איז אײַך אפשר אַ חידוש, וואָס איך קאָן? מײַן ערשטער מאַן עליו השלום איז געוועזן בײַ גיטעלע ווײַנשטײן עליה השלום...

פּ ל ע ד ע ר ו ו י ש : (וואַרפט מיט אויגן אָפּן מײדל. דאָס מײדל שלעפּט די ייִדענע פֿאַרן קלײדל). דאָס האָבן מיר שוין געהערט. איר זאָגט, מיט וואָס קאָנען מיר אײַך דינען? עס איז בײַ אונדז הײַנט קאָנט־ראַקטן, רעאַליזאַציע, מיר האָבן קײן צײַט ניט.

ד י י יִ ד ע נ ע : בראָש האָבן זײ דאָ אַלע קײן צײַט ניט! דער דניעפּער ברענט! טאָמער האָב איך אויך קײן צײַט ניט? טאָמער האָב איך איבערגעלאָזט אַ שטוב אָף דער סלאָבאָדקע מיט קלײנע קינדער פּיס־קליאַטעס, ווי זאָגט מען, אָף גאָטס באַראָט, זיך אַראָפּגעכאַפּט אַהער און נאָך געוואָלט פֿון דאַנען אַראָפּלויפֿן אין מאַרק נאָך פיש, נאָך פלײש, צי אָן אַבדיראָק אָף שבת? ווי זאָגט מען: „דאָס בעסטע מילכיקס איז טאַקע פֿאַרט אַ שטיקל פלײש".

פּ ל ע ד ע ר ו ו י ש : (אין דער לופט). דאָס מײדל איז נאָך צו דערלײַדן, נאָר די ייִדענע איז עפּעס אַן אַנשיקעניש פֿון זײַן ליבן נאָמען! (הויך). איך פֿאַרשטײ ניט, עפּעס רעדט איר מיר פֿאַרשטעלט. ווײַבאַלד איר דאַרפט האָבן אַן אַבדיראָק אָף שבת, הײַנט וואָס זײַט איר געקומען אַהער?

ד י י יִ ד ע נ ע : גלײבט מיר, איך בין ניט משוגע. איך בין נאָך בײַ אַלע געדאַנקען. איטלעכער אָרעמאַן ווײס זיך פֿון זײַן חשבון. איך דאַרף חלילה ניט קײנעמס לאַסקע. אַ ביסל פֿונעם קליטל, אַ ביסל פֿונעם שענקל, ווי זאָגט מען: „פֿון אַ ביסל און אַ ביסל ווערט אַ פֿולע שיסל". ניט צו פֿאַרזינדיקן, אַ ייִדענע אַן אַלמנה, צונויפֿגעשלאָגן די עטלעכע קערבלעך, דאָס נדן מײַן איך, אײַנגעלײגט דאָס אין גוטע הענט, געמאַכט מיט דעם אַ גאַנצע שמענדעלאַציע, און אַזוי ווי הײַנט איז דער זמן, בין איך דאָס געקומען אַרויסנעמען דאָס נדן.

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש : דאָס נדן? וווּ? דאָ, באַ אונדז? אוי, זעט נאָר, מײַן ליבע ייִדענע, צי האָט איר ניט קיין טעות?

ד י ייִ ד ע נ ע : גאַנץ גוט, קאַטשקע נאָך בעסער. הערט איר, זינט איך בין אַ ייִדענע אַ סוחרטע האָב איך נאָך קיין טעות ניט געהאַט. מײַנע שונאים און אײַערע שונאים מעגן דאָס פֿאַרמאָגן אױף זייער לײַב, וואָס איך וועל איבערגעבן אָדער ניט דעררעכענען. אַז איך זאָג אײַך, באַ אײַך ליגט דאָס נדן, ווייס איך וואָס איך זאָג. קיין ביר און קיין בראָנפֿן טרינק איך ניט, און פֿון קיין חלומות האַלט איך ניט.

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש : (אין דער לופֿט). נאַ דיר אַזאַ שלאַק! (הויך). קומט, זײַט מוחל אַהערצו. (ער פֿירט זי צו צום בוכהאַלטער). הער ציפּערבלאַט! אָט די ייִדענע, זעט איר, האָט אַ טענה: דאָס נדן אירס, זאָגט זי, איז אײַנגעלייגט באַ אונדז.

צ י פּ ע ר ב ל אַ ט : האַ? וואָס? ווּ האָט מען דאָס געלייגט?

פ ל ע ד ע ר ו ו י ש : (אין דער לופֿט). פֿאַרלייגן זאָל דאָס דיך! (הויך). דאָס נדן, זאָגט זי, דאָס נדן אירס ליגט באַ אונדז!

צ י פּ ע ר ב ל אַ ט : (צום קאָרעספּאָנדענט). וואָס שרײַט איר? איך בין ניט טויב!

ד י ייִ ד ע נ ע : בראָש קאָן מען דאָ משוגע מאַכן אַ מענטשן! אָמער, טשעפּעט זיך אָפּ, נאָט אײַך אָפּ אײַערס און גיט מיר אָפּ מײַנס, ווי זאָגט מען: „שוואַרץ אױף ווײַס אַטשי קאַליט“... (זי שלעפּט אַרויס פֿון די קליידלעך אַ קניפּל און פּלאָנטעט אַרויס פֿון דאָרטן אַ שטיקל פּאַפּיר).

צ י פּ ע ר ב ל אַ ט : (לייענט). «По уплате Вами мне 15-го февраля...» אָט דאָס איז אײַער נדן? עס איז דאָך גאָר יקנה"ז!

ד י ייִ ד ע נ ע : לאָז זײַן יקנה"ז, לאָז זײַן חרוסת, לאָז זײַן אַפּיקומן — וואָס עס וויל זיך, אָבער די חתימה איז אײַערע?

צ י פּ ע ר ב ל אַ ט : האַ? וואָס? ווי קומט צו אײַך יקנה"ז?

ד י ייִ ד ע נ ע : גלייבט מיר, ליבער פֿרײַנט, איך האָב דאָס ניט געגנבעט און אױף דער גאַס ניט געפֿונען. הײַנטיקע יאָרן וואַלגערן זיך ניט אױף דער גאַס אַזעלכע זאַכן. עס קאָסט מיך מײַן בלוט, ר"ן קאַרבן. צוגעזאָגט האָט מען מיר ת"ק. צוויי מעקלערס לײַטישע, געקומען צו מיר אױף דער סלאָבאָדקע, זיך צוגעזעצט צו מיר: „קויפֿט, אַלע קויפֿן, פֿאַרדינען, פֿאַרדינט אויך“. וואָס ווייס אַ ייִדענע אַן אַלמנה? אַוודאי, ווען איך האָב מײַן ערשטן מאַן עליו השלום, וואָס איז געווען כל־ולד באַ גיטעלע ווײַנשטיין עליה השלום... (עס עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן אַ נײַער פֿאַרשוין מיט באַקנבערד און מיט אַ גרויסן פּאָרטפֿעל אונטער דער האַנט. די ייִדענע שרעקט זיך איבער פֿאַרן פֿאַרשוין מיטן פּאָרטפֿעל און טרעט אָפּ אָף אַ זײַט).

זעקסטע סצענע

דער פארשווין מיטן פארטפעל: (רעקאמענדירט זיך פארן קאסיר). איך בין פלוידערזאק, פאווערענע פא דיעלאם. (דער קאסיר שיקט אים אפ מיט א בייזער צום קארעספאנדענט. יענער, מיט א שמייכעלע, — צום בוכהאלטער).

ציפערבלאט: (א ביסל דערשראקן). הא? וואס א דיעלא? וואס פאר א דיעלא? זיצט.

פלוידערזאק: (וויל ניט זיצן. רעדט מיט א געמישטער שפראך). איך בין אייך זייער בלאגאדארנע. איך קאן באשטיין. געוויס האב איך זיך צו אייך פא דיעלו. איינער פון מיינע קליענטן האט פריאברעטאיעט אייער אביאזאטעלסטווא דורך א פאסרעדניק אף אן אפרעדיעליאנעם טערמין אין איזוועסטנעם פרעדמעט, קאניעטשנא, מיט א זאדאטאק, און אזוי ווי היינט איסטעקאיעט דער סראק, האב איך זיך אסמיעלעוועט אייך פרעדופרעזשדאיען, איר זאלט מיר פריגאטאווען די שטשאטעם אין פאלנעם פאריאדאק, אז א שום זאמעדליעניע פון אייער סטאראנע, בכדי עס זאל ניט ארויס קיין ניעדאראזומעניעם, וועלכע קאטאריע וואליעקאיען נאך זיך אטוועטסטווענאסט נא אסנאוואניע סטאטיי דיעסיאטאהא טאמא טשאסטי פערוואי סוואדא זאקאנאוו גראזשדאנסקיך...

ציפערבלאט: (צום קארעספאנדענט). א שפראך! איך פארשטיי ניט איין ווארט!

פלעדערוויש: (צום בוכהאלטער). וואס פארשטייט איר דא ניט? זיי מיינען מסתמא יקנה"ז.

ציפערבלאט: (צו פלוידערזאקן). הא? וואס? יקנה"ז? וואס־זשע שוויגט איר? ווייזט אהער דאס בריוועלע. אט באלד וועט קומען אונדזער שעף, וועט ער זיך מיט אייך אויסגלייכן.

פלוידערזאק: איזוויניטיע! איר זייט ניט סוועדושטשי אינעם דוך פון אונדזער זאקאנאדאטעלסטווא. מע האט מיך ניט אוי־פאלנאמאטשעט אף צו גלייכן זיך. איך טרעבעווע אקציעם בוקוואלנא! כ'איז פאראן א רעשעניע קאססאציאנאהא דעפארטאמענטא פראווי־טעלסטווויושטשאהא סענאטא, וועלכעם קאטאראיע ווירזשאיעט זיך אזוי: „יעזשעלי..." (פלוצעם עפנט זיך די טיר און עס פליט אריין, ווי א דונער, גרייגער מיט א גוואלד. נאך אים — די כאליאסטרע מעקלערס. פון גרייגערס קולות בלייבט פלוידערזאק אן לשון).

זיבעטע סצענע

גרייגער: (מיט א הענגקאלנער אף די אקסלען, קוקט זיך ארום אף אלע זייטן). ניטא אים טאקע, דעם שיינעם מענטשן? איז דאך

עס, אפנים, טאקע אז אמת? (צו דער כאליאסטרע). נו, ווער איז נע־רעכט? וואס האב איך געזאגט?

די כאליאסטרע: אמת, אמת, ווי מערידן זיינען!

גרייגער: א בערזע — ברענען זאל זי! באנקירן — א באַ־ליערע אף זיי! מעקלערס — פארכאפט זאלן זיי ווערן! (ער דערזעט שמעלקען). א??? מע זאל דערמאנען משיחן... (ער גייט צו צו שמעלקען).

שמעלקע: (רוקט זיך אפ). געזונט זאלט איר זיין, כע־כע! עס ליגט אייך אין זינען קאטאוועס טרייבן.

גרייגער: (גייט צו צו שמעלקען). קאטאוועס טרייבן? עס רינט פון מיר בלוט, זאגט ער — קאטאוועס טרייבן! איר ווייסט, וויפל איר קאסט מיך מיט אייער יקנה"ז, פארכאפט זאל דאס ווערן? (צו דער כאליאסטרע). זאגט, איך האב אייך באוויזן א חשבון אף זיבן און זי־בעציק טויזנט? וואס שוויגט איר?

די כאליאסטרע: אמת, אמת, ווי מערידן זיינען!

שמעלקע: (רוקט זיך אפ). פטור! וואס זיינען מיר שולדיק? מיר זיינען דאך ניט מער ווי מעקלערס.

גרייגער: (רוקט זיך צו צו שמעלקען). מעקלערס זייט איר? זשוליקעס, אפעריסטן! א גאנץ יאר זייט איר ארומגעלאפן אין אלע נאסן: „קויפט, קויפט יקנה"ז! נעמט ברייוועלעד, פרימא נעמט!" נעמען זאל אייך באם בויך! איר זאלט זיך כאטש ניט ווייזן פאר מיינע אויגן, וואַ־רעם אז איך דערזע אייך, טראגט דאס מיך אונטער — עס גלוסט זיך מיר פאטשן... (ער דערלאנגט שמעלקען דריי געשמאקע, פלאם־פייערדי־קע פעטש. שמעלקע בלייבט שטיין פריטשמעליעט. דער גאנצער עולם רינגלט ארום שמעלקען. אייניקע נעמען זיך אן שמעלקעס קריוודע. איי־ניקע גיבן אפ גרייגערן דעם גערעכט. עס ווערט א שטיקל רעש אין קאנ־טאר).

מנחם־מענדל: אקוראט אזוי ווי אין אדעס אקוראט, ווי זאגט ער: „די גאנצע וועלט איז איין שטאט". עס ווערט אנגערופן „קאמ־פאזירן"... אין אדעס, אז ס'איז געקומען צום קאמפאזירן דאס „לאנדאן", האט מען אויך געקאמפאזירט מיט דאס... (א שמארע מיט דער נאז). מיט פעטש.

פאנפאטש: (צום שותף). האוול, הום אוועה! הענוג וואס כע האסט אונדז העלט, דארפן מיר נאך כאפן פעטש. א מצווה! אז מע האט ברויט, זאל מען ניט וועלן קיין זעמל... יאהנעהאז האט זיך אים פארהלוסט!

זאנקע: בא היינטיקע פ־פ־פרנסות איז דאס אויך א נע־נע־שעפט. האב קיין מורא ניט: פע־פע־פעטש קאן איך אויך געבן. הלוואי וואלט מען אונדז אזוי גיך געגעבן יק־ק־ק־ס...

דער קאפעלוש: דער הונט איז ווערט דעם שטעקן.

שמעלקע האָט בא גרייגערן גענוג פּאַרדינט הײַנטיקס יאָר. נישקשה, ער מעג שוין פון אים כאַפּן אַמאָל אַ פּאַטש אויך.

נ ר יי ג ע ר : פּאַרדינט, זאָגט איר? גאָלד האָט ער בא מיר אָנגעזשעברעט! אַ פאַרמעגן געמאַכט! פרעגט, אַט שטייען יידן.

ד י כ אַ ל י אַ ס ט ר ע : אמת, אמת, ווי מערידן זײַנען!

ד י יי ד ע נ ע : (צום מיידל. ברעכט די הענט). וויי איז מיר, ווינד איז מיר, אַ ווייטיק איז דער מאַמע דײַנער, ווּהין זײַנען מיר פאַרגאַנגען? עפּעס אַ מקום פּורעניות! צווישן פעלד־גזלנים, וואָוקעלאַקעס! גאָט ברוך הוא זאָל שומר ומציל זײַן! ער, עליו השלום, זאָל זיך מיִען פאַר אונדז דאָרטן, זײַן זכות זאָל אונדז בײַשטיין, מיר זאָלן כאָטש אַרויס פון דאַנען מיטן לעבן...

פ ל ו י ד ע ר ז אַ ק : (שאַרט זיך צו שמעלקען). הערט אויס, מילאַסטיוועי גאָסודאַר, איך וואָלט אײַך סאָוועטעוועז, איר זאָלט זיך זשאַלעווען אַף אים אוגאָלאָווניִם פּאָריאַדקאָם פאַר אָסקאַרבליעניע דיעסטוויעם אין אַ פּובליטשנעם אָרט. פאַר אײַך וואָלט באַדאַרפט וויסטופּאַיען אַ זאַשטשיטניק.

ש מ ע ל ק ע : (האַלט זיך בא דער באַק, ווי אַ מענטש וואָס האָט געכאַפּט אַ פּאַטש). צו וואָס דאַרף איך זאַשציטעס? איך האָב אַליין אויך אַ צונג! אָט גיי איך גלײַך און גיב אײַן אַן איסק פאַר ליצנעם אָסקאַרבלעניע צעסט קופּצו פּיערווי גילדזשע אין יעהופּעץ... איך האָב עדות!

צ י פּ ע ר ב ל אַ ט : (צו גרייגערן). פאַרוואָס קומט אים פּעטש? האַ? וואָס?

ג ר יי ג ע ר : פאַרוואָס? ער האָט זיי, זײַט זיכער, כשר פאַרדינט! איך האָב נאָך אַף מײַן לעבן אומזיסט ניט געפּאַטשט קיינעם. פרעגט, אַט שטייען יידן.

ד י כ אַ ל י אַ ס ט ר ע : אמת, אמת, ווי מערידן זײַנען!

ג ר יי ג ע ר : איך שווער אײַך בנאמנות, ווי איר זעט מיך לעבן, דאָס טרעפט מיר דאָס ערשטע מאָל, איך זאָל אויפהייבן מײַן האַנט אַף אַ מענטשן. פרעגט ווּעמען איר ווילט, אַט שטייען יידן. (צו דער כאַליאַסטרע). וואָס שווײַגט איר?

ד י כ אַ ל י אַ ס ט ר ע : אמת, אמת, ווי מערידן זײַנען!

ג ר יי ג ע ר : הײַנט פאַרשטייט איר שוין, וואָס באַדײַטן די פּעטש? די גאַל קאָן צעזעצט ווערן פון אַזעלכע גנבים, זשוליקעס, אַפּעריסטן!

צ י פּ ע ר ב ל אַ ט : האַ? וואָס שרײַט איר אַזוי? איר זײַט ניט אַף דער גאַס, איר זײַט אין קאַנטאָר.

ג ר יי ג ע ר : אין קאַנטאָר? אַ שיינע קאַנטאָר! אַפּגענאַרט אַ גאַנצע שטאָט מיט מענטשן, אַפּגעדרוקט אפשר טויזנט בריוולעך, צוגענומען בא דער וועלט דאָס גאַנצע געלט — און רעדט נאָך! איר ווייסט, מיט ווּעמען איר רעדט? (גלײַך ציפּערבלאַטן אין פּנים אַרײַן). זאָגט

נאר, איר ווייסט, ווער איך בין? (שלאגט זיך מיט דער האנט אין הארצן). איך בין — גריינגער!!!

צ י פ ע ר ב ל א ט : הא? וואס? וואס שרייט איר אזוי? איך בין ניט טויב!

ג ר יי נ ג ע ר : נאכאל! איר ווייסט אפילו ניט, וויאזוי צו ריידן מיט א לייטישן מענטשן. איר וואלט באדארפט שטומען ווי א פיש נאך אזא מעשה, זיך באגראבן ניין איילן אין דער ערד, ניט שטעלן זיך נאך אויסטענהן מיט מיר! איר ווייסט, וויפל געלט איר קאסט מיך מיט אייער חתונה?

צ י פ ע ר ב ל א ט : הא? וואס? וואסער חתונה? וועמענס חתונה?

ג ר יי נ ג ע ר : (בלייבט שטיין א ווײַלע אן לשון, האלט זיך אונ־טער מיט ביידע הענט, בא די זײַטן. נאכדעם גייט ער צו צו ציפער־בלאטן און שרײַט אים אויס אף א קול גלײַך אין פנים אריין). איד־די־אט!! מע רעדט און מע רעדט — טפו זאלט איר ווערן! איר מעגט שוין צומאכן די שיינע קאנטאר אייערע אין א גוטער שעה און גיין אהיים שלאפן. איר ווייסט נאך ניט, אפנים, אז אייער פײַפער האט זיך באפײַפט, אונדז אלעמען אנגעפײַפט... (ער ציט אויס א לאנגן פײַף). אייער פײַפער איז באנ־קראט!!! (אלע פארשוינען פאלן אראפ פון די בענקלעך פאר שרעק).

א ל ע : באנקראט? אנגעזעצט? פײַפער האט אנגעזעצט? ווען? ווו? וויפל? ווי קאן דאס זײַן? ס'איז א ליגן!

ש מ ע ל ק ע : (האלט זיך בא דער באק). כזב ושקר! דאס האבן שונאים אויסגעטראכט, יעהופעצער הולטאיעס...

ד י ק א פ א ט ע : וואס איז שייך אויסגעטראכט? אז מע זאגט געשטארבן — זאל מען גלייבן. אזעלכע זאכן טרעפן זיך, איך בעט אי־בער אייער כבוד, אומעטום.

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : נאך א מין טרעפן זיך! נאט אייך אדעס. אין אדעס, אז ס'איז געקומען צום דאס...

פ א נ פ א ט ש : (צום שותף). האוול, דו הערסט? מע האט אונדז אנגעהעצט אין יאהנעהאז אריין! פארפאלן די עטלעכע הילדן!

ז א ; ק ע : (היצט זיך). וואס הייסט פא־פא־פארפאלן? עפעס הפקר ציבעלעס? גע־גע־געלט־שמעלט?

ד י יִ ד ע נ ע : (וויינט און שרײַט אף א קול). ווי איז מיר, ווינד איז מיר, א וויטיק איז מיר א גרויסער! בעסער וואלט איך אויס־גערונען בא דער מאמע אין בויך, אדער זיך א פוס אויסגעבראכן אפן גלייכן וועג, אדער אזוי אײַנגענומען א מיתה משונה, איידער איך האב דערלעבט צו אזא צרה, אז אומגליק, ווי מיך האט געטראפן! נא דיר א פײַפער, פײַפן זאל אים אין אן אויער, עס זאל אים ניט אויפהערן צו פײַפן פון הײַנט אן ביז איבעראיאר שושן־פורים! אוי, ווען מײַן ערש־

טער מאן, עליו השלום, זאָל מיר זײַן אַצינד. ער, עליו השלום, איז געווען בײַ גיטעלע ווײַנשטיין, עליה השלום...

פלוידערזאַק: (טרײַבט אַפּ די ייִדענע). וואָז! אַ זשענ־שטשינע בלײַבט אַ זשענשטשינע... לאָמיר בעסער אַבסווזשדאַיען, וואָס מיר האָבן צו טאָן? באַ אַזאַ סלוטשאַי דאַרף מען ווײסן, ווי אַזוי זיך צו וואָספּאָלזעווען, מע זאָל אונדז ניט גאַדוואַיען. פאַ זאַקאָנו דאַרפן מיר אוטשרעזשדאַיען אַ קאָנקורס...

גרײַנער: וואָסער קאָנקורס? איר ווײסט ניט פון אײַער גע־זונט און פון אײַער לעבן! ס׳איז פאַרפאַלן לעולם ועד, קיין האָן וועט אַפילו ניט קרייען... (ער טוט זיך אַ פּאַטש אין שטערן). אוי, גרײַנער, ביסט אַ פערד!!! ווו איז געווען דײַן שׂכל? ווו זײַנען געווען דײַנע אויגן? וועמען האָסטו געגלייבט אַזויפיל געלט?... (צום גאַנצן עולם). ווייסט איר, וואָס איך וועל אײַך זאָגן? קומט מיט מיר! קומט, לאָמיר גיין גלײַך צו פּײַפּערן אהיים! די שטוב וועלן מיר אים צעטראָגן! די ציין אַרויס־נעמען! קישקעס מאַמען! אַדערן טרענען! מיר צאָלט מען! מיר האָט נאָך קײַנער ניט אָנגעזעצט! (ער שלאָגט זיך מיט די הענט אין האָרצן). איך הײס גרײַנער! לאָז זאָגן עמעצער!

די באַליאַסטרע: אמת, אמת, ווי מערידן זײַנען!...

(גרײַנער לאָזט זיך גיין. דער גאַנצער עולם — נאָך אים. מנחם־מענדל שטעלט זיך אַפּ בײַ דער טיר).

מנחם־מענדל: (מיטן פּנים צו דער סצענע). אָבער פּונקט אַזוי ווי אין אַדעס, עס זאָל פעלן אַ האָר זאָל עס! פריִער האָט מען פאַר־דינט און פאַרדינט, מאָסף ממון געווען, און נאָכדעם, אַז ס׳איז געקומען צום דאָס... (אַ שמאָרע מיט דער נאָז). צום צאָלן אַז ס׳איז געקומען, האָט מען אויך געזאָגט „ישקני״!... אָט אַזוי איז די בערזע: מען איז נאָך דאָסיק אַף דאָס... אַף פּאַפּיר איז מען; און אַז עס קומט צום דאָס... צום איבערציילן אַז עס קומט, טוט זיך אַ קער איבער דער גאַנצער דאָס — און עס ווערט אויס דאָס!...

פערטער אַקט

[דעם זעלבן פרימאָרגן באַ די פאַסטערנאַקעס. — די מאַדאַם פ אַ ס־ט ע ר נ אַ ק זיצט מיט אַ ביכל אין דער האַנט. א י ז אַ ב ע ל ע דרייט זיך קעגן שפּיגל. לעבן איזאַבעלען שטייט ק ל אַ ר אַ אַף די קני און מעסט איר התונה־קליידער.]

ע ר ש ט ע ס צ ע נ ע

ק ל אַ ר אַ : (ציט אַרויס די סטריגאַוואַניע, שטייט אויף פון דער ערד). אַזאַ יאָר, אַזאַ מזל! מאַדאַם! איר מעגט זיך פאַרגינען אָנקוקן, ווי אַזוי דאָס „בע־בע" ליגט, קיין עין־הרע, אויסגעגאָסן אַף אײַער טאָכטער, אַזאַ יאָר אַף מיר! (צו איזאַבעלען). טראָגט געזונט, פאַרנוצט געזונט, צערײַסט געזונט, און פרייט זיך געזונטערהייט. (צו דער מאַדאַם). לאָז גאָט געבן, איר זאָלט דערלעבן נייען התונה־קליידער באַ אירע אייניקלעך.

מ אַ ד אַ ם פ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : (לייגט אַוועק דאָס ביכל אַף אַ זײַט און קוקט זיך צו צו איזאַבעלעס קלייד). עס ליגט, זאָגט איר, גוט? מיר שײַנט, אַז פון פאָרנט האָט מען איר, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אַ ביסל פאַרשמאָלט, פון הינטן וואָלט געמעגט זײַן אַ ביסל העכער, און די אַרבל זײַנען ווינציק אָנגעבופט. נאָך מײַן רעכענונג, האָט באַ אײַך באַדאַרפט בלײַבן גוטע דרײַ פערטל אַרשין מאַטעריע.

ק ל אַ ר אַ : מאַדאַם! לאָם איך דאָס אויסקרענקען און מײַנע שונאים לאָזן דאָס פאַרמאָגן, וואָס איך האָב באַ אײַך געקאָנט אַראָפּכאַפּן! מאָלט אײַך, איך האָב באַדאַרפט אַף אַ שליאַרקעלע, האָב איך מיר געשניטן די פינגער, קוים אויסגעקומען, ווי מיט קרעפּל־פלייש... מאַדאַם! וואָס זאָגט איר אַפּן „פאַלאַנעז"? עס נעמט דאָך אָפּ אַן אויג! אײַער טאָכטער, דעם אמת זאָגנדיק, אַז זי גאַרסעוועט זיך אויס, האָט זי, קיין עין־הרע, אַ פיגור, אַז זינט איך בין אַן אַרבעטאָרן אין יעהופּעץ, האָב איך נאָך אַזאַ טאַליע ניט באַגעגנט! אַ שאָד, וואָס דער חתן איז דאָ ניטאָ: ער וואָלט געוואָרן גרעבער ווי לענגער, קיין בייז אויג זאָל איר ניט שאַטן.

מ אַ ד אַ ם פ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : איר האָט מיר דערמאָנט איר חתן... וואָס איז די מעשה, איזאַבעלע, וואָס ווילהעלם איז דאָ נאָך הײַנט ניט געוועזן? (צו קלאַראַן). אונדזער חתן איז זיך נוהג אַלע פרימאָרגן,

מיט רעשפּעקט צו מעלדן, ווי אַן ערלעכער ייִד לאָזט ניט דורך דאָס דאַוו־נען, מוז ער פריִער, איידער ער גייט אַרוים אין קאָנטאָר אַריַין, מאַכן דער כלה אַ באַזוך.

ק ל אַ ר אַ : איך קאָן מיר שוין מעלדן, אַז מע האָט, קיין עין־הרע, אַזאַ כלה! עס איז מיר נאָר אַ וווּנדער, וואָס ניט דריַי מאָל אין טאָג, וואָרעם דאָרט, ווו ליבע פּלאַקערט...

אַ י ז אַ ב ע ל ע : כאַ־כאַ־כאַ! „די ליבע פּלאַקערט"!... פון וואַ־נען ווייסט איר, וואָס הייסט „ליבע"?

ק ל אַ ר אַ : לעבן זאָלט איר מיר! איר קערט, אַפּנים, רעכענעז, אַז אין אונדזער גראַד ווייס מען שוין גאָרנישט ניט? איר מעגט מיר זיכער גלייבן, ס'איז ניטאָ איין ביכל פון די ביכלעך, וואָס איך זאָל עס דורכלאָזן. אָט לייען איך איצטער אַ ביכל, דווקא אַ ייִדיש, אין זשאַר־גאָן, זאָג איך איַיך בנאמנות, אַז אַפילו אַ שטיין קאָן אויך צעגאַסן ווערן פון דער ליבע, וואָס דאָרט ווערט באַשריבן, שווער איך איַיך, קאָן מען אויסגיין ווי אַ ליכט.

מ אַ ד אַ ם פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : איז דאָס ניט שיַיקעוויטשעס אַ ראָמאַן?

ק ל אַ ר אַ : איך זאָל אַזוי זיַין געזונט, ווי איר האָט געטראָפן!

מ אַ ד אַ ם פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : ווי?אַזוי־זשע הייסט ער, דער ראָמאַן?

ק ל אַ ר אַ : (רײַבט זיך דעם שטערן). ווי?אַזוי ער הייסט, דער ראָמאַנס? אוי, אַ קאָפּ, קיין עין־הרע, ווי אַ באַקדייזשע! איך האָב שוין פאַרגעסן! וואָס זאָגט איר דערויף?

מ אַ ד אַ ם פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : אפשר „דער בלוטיקער פּריַ־מאַרגן, אָדער די פאַרשאָלטענע ליבע"?

ק ל אַ ר אַ : האָ? ניין.

מ אַ ד אַ ם פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : צי אפשר „דער געקויפטער קוש, אָדער די פאַרכישופטע כלה"?

ק ל אַ ר אַ : ניין, אויך ניט. עס ליגט מיר אויפן צונג, נאָר איך קאָן ניט אויסריידן!

מ אַ ד אַ ם פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : צי אפשר „דער קאַלטער חתן, אָדער אַ נאַכט צווישן מתים"? „דער פאַרליבטער מערדער, אָדער דער טאַטע פון יענער וועלט"? צי אפשר גאָר „פון דער חופה צו דער תליה"?

ק ל אַ ר אַ : (אַ פּלעסק מיט די הענט). אוי, לאַנג לעבן זאָלט איר, מאַדאַם! איך זאָל אַזוי ריידן אין נחת, ווי איר האָט געטראָפן. אוי, איז דאָס אַ ביכל! איך האָב דאָס שוין איבערגעלייענט דריַי מאָל, און קאָן מיך גאָר זאַט ניט אָנלייענען.

מ אַ ד אַ ם פּ אַ ס ט ע ר נ אַ ק : ווי?אַזוי הייסט דאָרט דער העלד? דאַכט זיך, ער הייסט אפרים, אָדער באַראָן בלוטסטראָפּן? און די געליבטע זיַינע הייסט דאָרטן עליזאַבעטע?

קלארא: (א פּלעסק מיט די הענט). אוי, איך וועל זיך א מעשה אנטאָן! וויאַזוי געדענקט איר זיך אָן, מאַדאַם, קיין עין־הרע ניט, אַלע ביכלעך מיט זייערע נעמען?

מאַדאַם פּאָסטערנאַק: געדענקט איר, וויאַזוי די שיינע עליזאַבעטע ליגט איינע אַליין, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, באַ זיך אין ווייַנגאָרטן און טרוימט פון איר געליבטן אפרים, און נאָכדעם, ווי עס קומען צו גיין פּלוצעם צוויי פאַרשטעלטע באַנדיטן, וואָס דער מערדערשפּין האָט זיי אונטערגעשיקט, זיי זאָלן אומברענגען די שיינע עליזאַבעטע, וויאַזוי זי בעט זיך באַ זיי יאָמערלעך און זינגט בשעת מעשה, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, א טרויעריק ליד, און פון אירע שיינע הימל־בלויע אויגן טריפן טייַכן טרערן. איר געדענקט, ווי דאָס ליד הייבט זיך אָן:

עס בליִען די רויזן, עס שמעקן די בלומען,
די לופט איז פול אַראָמאַט,
און דו, מיַין ענגל, ווילסט צו מיר ניט קומען —
איך זאָל זיך קאָנען אָנקוקן אין דיר זאַט!

זאָלסטו וויסן, אַז איך גיי אויס, איך שטאַרב אוועק,
דו וועסט מיך שוין, דאַכט זיך, ניט זען מער,
א סוף צו אונדזער ליבע, אַן עק, אַן עק —
זאָלסט כאָטש וועלן שענקען אַף מיַין קבר א טרער?!...

קלארא: (שנייַצט די נאָז און ווישט זיך די אויגן). אוי, איז דאָס א ליד! איר מעגט מיר זיכער גלייבן, אַז בשעת די מאַמע מיַינע איז געלעגן אַף דער ערד, האָב איך אַזויפיל ניט געוויינט.

מאַדאַם פּאָסטערנאַק: און נאָכדעם, וויאַזוי עס קומט אָן פּלוצעם דער ליבער אפרים, אָנגעטאָן ווי אַן ענגלישער פּראָקוראָר, און מע נעמט די באַנדיטן, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, און מע שמידט זיי אין קייטן.

קלארא: (ברעכט די הענט). אַלע מיַינע שונאים, און אייַערע שונאים, און די שונאים פון אַלע אונדזערע ליבע, און ווי איך האָב ערגעץ א וויַיטן שונא, זאָל ער האָבן אַזאַ סוף, רבונו־של־עולם!... הימל און ערד האָבן געשוואָרן, אַז קיין פאַרפאַלענע זאַך זאָל ניט זיַין אַף דער וועלט.

מאַדאַם פּאָסטערנאַק: און וואָס לאָזט זיך אויס? איז גאָר אפרים, אָדער דער באַראָן בלוטסטראָפּן, דעם אָרעמען צמחס א זון, און עליזאַבעטע איז זיַינע א לייַבלעכע שוועסטער, און דער מערדערשפּין — דאָס איז זייער פאַרפאַלענער פאָטער, און די אָרעמע רחל...

איזאבעלע: מאַמאַ! לאָז שוין זיַין געגוג. איך האָב שוין אָט אַזאַ קאָפּ פון דיַינע פּוסטע נאַרישע ראָמאַנען!

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : (איבערראשט). פון מיינע פוס־טע נארישע ראמאנען? שיין שמועסטו זיך אויס, מיט רעשפעקט צו מעלדן, קעגן א מאמע! (צו קלאראן). וואס זאגט איר אף היינטיקע קינ־דער? איא, ס'איז כדאי אויסצוברענגען זיך אף זיי, הארעווען פון זייערט־וועגן, אוועקלייגן דאס לעבן, מאכן אפשר פאר צען טויזנט קערבלעך א הוב, צוגעבראקט מיט פערציק טויזנט קערבלעך נדן אויך, א חוץ מתנות?... קוים דערלעבט א נחת, א בת־יחידקעלע, איין אויג אין קאפ... (זי פארשטעלט זיך דאס פנים מיט א ווייס טיכעלע און וויינט. קלארא מאכט א קרום פנים, שאקלט מיטן קאפ).

א י ז א ב ע ל ע : קארג, וואס דער פאפאשא עסט מיר אויס די גאל, האסטו זיך נאך גענומען אף מיר! אלע טאג ווארפט איר מיר אויס מיין „הוב" מיט מיין „נדן", גלייך ווי מע ווערט פון אייך גליקלעך. בינקיסעס טאכטער האט מען געגעבן מער נדן, און די וועלט האט גאר־ניט אזוי צו טאן, ווי מע האט צו טאן מיט מיר. אזא אומגליקלעכע, ווי איך בין, איז, דאכט זיך, שוין גאר ניטא אף דער גאנצער וועלט! (זי באהאלט דאס פנים אין א ווייס טיכעלע און וויינט. קלארא מאכט א קרום פנים, שאקלט מיטן קאפ).

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : (ווישט אפ די טרערן). וואס גלייכסטו זיך צו בינקיסעס טאכטער? זי איז דאך צוויי מאל אזוי אלט ווי דו, אנגעשטאפט מיט יארן, מיט רעשפעקט צו מעלדן, ווי א קול שטרוי. היינט דעם שיינעם נאמען, וואס זי האט. אזא יאר אף איר מאמע די רכילותניצע. די גאנצע וועלט איז בא איר אין מויל, פון אלעמען רעדט זי, אף איטלעכן געפינט זי א חסרון.

ק ל א ר א : (שאקלט מיטן קאפ). מע זאל גאר באהיט ווערן!

א י ז א ב ע ל ע : (ווישט אפ די טרערן). די מאדאם בינקיס איז נאך גאלד קעגן דער טאכטער. אזא באריידערן, ווי בינקיסעס טאכטער, האט נאך די וועלט ניט געהאט. און דערצו איז זי א ניט־פארגינערן, וואלט זיך געהאנגען, אז זי דערזעט אף יענעם א ניי קלייד, אדער א שיין היטעלע. און געננג, וואס זי איז זויער אזוי ווי עסיק, איז זי נאך א קאקעטע אויך. מיט איר צו זיין אינאיינעם אין א געזעלשאפט — קאן מען דעם שלאק באקומען.

ק ל א ר א : (שאקלט מיטן קאפ). מע זאל באהיט און באווארנט ווערן! (עס קומט אריין ס א ס ל מיט א בריוו אין דער האנט).

צ ווי י ט ע ס צ ע נ ע

ס א ס ל : א שליח האט געבראכט א בריוול און הייסט זיך בא־צאלן צוואנציק קאפיקעס.

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : (נעמט דאס בריוול). דורך א שליח א בריוול? פון וועמען איז א בריוול?

ס א ם ל : לייענט, וועט איר וויסן. גיט אהער צוואנציק קאפי־קעס, מאדאם.

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : פאַרוואָס קומט אים צוואַנ־ציק קאָפּיקעס?

ס א ם ל : פאַרוואָס? פאַר דער טרחה.

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : און צען איז אים קאַרג? פאַרוואָס קומט אים אַזויפיל?

ס א ם ל : גייט פרעגט אים.

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : וואָס זאָגט איר אַף איר ענט־פערן, וואָס זי ענטפערט דער מאַדאַם? אַ שיינע פּאָקאַיאָווע? מיט רעש־פּעקט צו מעלדן, אַ שטיק פלייש מיט אויגן! פרעסט און זויפט, טוט ניט קיין האַנט אין קאַלט וואַסער — און עפנט נאָך אַ מויל!

ס א ם ל : מײַנע שונאים זאָלן דאָס האָבן אַפן לײַב, וואָס מע עסט זיך אָן און וואָס מע טרינקט זיך אָן בײַ אײַך, אַז אַפילו דאָס שטיקל ברויט...

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : (אַ טופּ מיטן פוס). דו וועסט ניט אַנטשטומט ווערן, דו פּיסקאַטע? וואָס פון מײַן שטוב, הולטאַיקע, דײַן פאַרע זאָל זיך דאָ ניט געפינען! דו הערסט, צי ניין?

ס א ם ל : (אַ דריי מיט דער נאָז). איך האָב מיך שטאַרק איבער־געשראָקן, מײַן העמד איז לײַוונט געוואָרן! פאַראַן נאָך ערטער און „מאַ־דאַמען”, אַזעלכע ווי איר, געגנוג אין יעהופּעץ... (זי טוט אַ קלאַפּ מיט דער טיר און גייט אַוועק).

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : נו? וואָס זאָגט איר אַף אַזאַ גלות? מע זאָל אַזוי באַליידיקט ווערן, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, פון אַ דינסט?!

ק ל א ר א : איך זאָג אײַך דעם אמת, מאַדאַם, איך קוק אַף אײַך און וווּנדער מיך: איר זײַט דאָך, קיין עין־הרע, שטאַרקער פון אײַזן, אַז איר האַלט דאָס אויס.

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : וואָס ווייסט איר, וואָס מע האָט פון די דינסטן? דאָס איז נאָך גאָלד! מיט רעשפּעקט צו מעלדן, זייער עסן מיט זייער טרינקען — מע קאָן זיי דען נאַסטאַרטשען ברויט? און אַז זיי גייען אַוועק, באַריידן זיי נאָך, טראַכטן אויס, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אַזעלכע זאַכן, וואָס ניט געשטויגן, ניט געפלויגן.

ק ל א ר א : (שאָקלט מיטן קאָפּ). מע זאָל גאָר באַהיט און באַ־וואָרנט ווערן!

א י ז א ב ע ל ע : אַ מצווה! איך זאָג שוין לאַנג, מע זאָל איר געבן דעם וועג; איך קאָן זי ניט אָנקוקן, די שיינע פּאָקאַיאָווע דײַנע! — ניין, הערט מען מיך ניט. מע זעצט זיך נאָך אַנידער מיט איר און מע פּרענגט בײַ איר אויס אַלצדינג, וואָס בײַ יענעם קאָכט זיך...

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : וואָס איז די מעשה, טאָכטער

מײַנע, װאָס דו האָסט זיך הײַנטיקן טאָג גענומען, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, מיך לערנען עדוקאַציע, װאָס איך זאָל רײדן און װאָס איך זאָל טאָן? נאַ, נעם בעסער לײען איבער, צו װעמען איז דאָס געשריבן דאָס בריװל? זע נאָר, עפּעס איז דאָס פֿאַרחתמעט מיט אַ שװאַרצער חתימה.

איזאַבעלע: (נעמט דאָס בריװל). אַ שװאַרצע חתימה?... Милостивой Государыне Изибелле Самойловне (זי לײענט). Постер нак. דאָס בריװל איז צו מיר... דאַכט זיך, װילהעלמס האַנטשריפֿט? (זי עפֿנט אויף דאָס בריװל מיט ציטערנדיקע הענט און לײענט). „מײַן טײַערער ענגל איזאַבעלע! אַז דו װעסט לײענען די דאָזיקע שורות, װעל איך שוין ניט זײַן אױף דער װעלט...” (זי פֿאַלט קלאָראַן אױף די הענט). אַך, װילהעלם!...

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: (לױפֿט צו צו איזאַבעלען). גאָט איז מיט דיר! װאָס איז? זאָג מיר, װאָס איז דאָס פֿאַר אַ בריװל? װאָס שרײַבט דיר װילהעלם? װאָס האָט זיך געטראָפֿן?

איזאַבעלע: (װײנט). ניטאָ װילהעלם! לעסמט... געהאַנגען... געשאָסן...

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: (אַ פּלעסק מיט די הענט). מיט װאָס האָט מען אים געסמט? װו האָט מען אים געהאַנגען? װער האָט אים געשאָסן?

איזאַבעלע: אַלײן, אַלײן זיך געסמט... געהאַנגען... געשאָסן...

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: (כאַפּט זיך אָן באַם קאָפּ). אַ שלאַק האָט מיך דערשלאָגן! איך װעל דאָס גאָר ניט אױסהאַלטן פֿאַר בזיון! װאָס װעלן, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, לײַט זאָגן? די מאַדאַם בינקים װעט שױן האָבן װאָס צו רײדן!... אַזאַ אומגליק איז נאָך גאָר ניט געהערט געװאָרן! איך װײס ניט, װיאַזױ װעל איך דאָס איבערטראָגן. גאָט חלש איך! (זי פֿאַלט אַף אַ פֿאָטעל, פֿאַרװאַרפֿט דעם קאָפּ אַף צו חלשן).

קלאַראַ: (װאַרפֿט זיך צו דער מאַדאַם). מע זאָל גאָר באַהיט און באַװאָרנט װערן, רבונו־של־עולם! (עס קומט אַן פּאַסטערנאַק).

דריטע סצענע

פּאַסטערנאַק: (דערשראָקן). מע װײנט? מע חלשט? װאָס איז שױן דאָ? װאָס איז דאָ געשען?

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: (הײבט אױף דעם קאָפּ). ער פֿרעגט נאָך, דער טיראַן, דער דעספּאָט, דער מערדער. קוק, זע, װי דו האָסט געקױלעט אַ קינד, דו אוממענטש אײנער!

פּאַסטערנאַק: װאָס געקױלעט? װער געקױלעט? װו געקױלעט? מירקע, גיב לשון!

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: (נעמט בײַ איזאַבעלען דאָס

בריוול און טוט א שמיץ דעם מאן אין פנים אריין). נא דיר, קוויק זיך. דער שיינער חתן דיינער האט זיך געסמט, געהאנגען, געשאסן!

פ א ס ט ע ר נ א ק : שא, שא, שא! ווער, וואס, ווען? וואסערע לאקשן? עס הייבט זיך גאר ניט אן! פיפער איז געזונט און שטארק אף אלע אברים, חוץ זיין שאדן אף מיר געזאגט געווארן. אט האב איך נארוואס באקומען פון אים א קלארע ידיעה. פייפער האט געזאגט דעם פסוק...

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : וואסער פסוק? עס חלומט זיך דיר נאר פסוקים!

פ א ס ט ע ר נ א ק : ניט דאס מיין איך; איך מיין קוממיות — פייפער האט געמאכט קוממיות...

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : איך האב דיך געבעטן טויזנט מאל, אז קיין לשון־קודש זאלסטו מיט מיר ניט ריידן. איך בין ניט אזא ווילגעלערנטע, ווי די מאדאם מייערצימעס.

פ א ס ט ע ר נ א ק : מילא בקיצור, וויאזוי דען זאל איך דיר ארויסגעבן? נו, ער האט אונדז אפגעווישט די נאז, ארויסגעשטעלט א פייג, געזאגט „ישקני", געמאכט א ויברח, איינמאל פאר אלעמאל — פייפער איז באנקראט.

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : טפו זאלסטו ווערן מיט דיין שפראך! באדארפסטו אזויפיל ווערטער! א מער זאגט מען, אז פייפער האט אנגעזעצט — און אן עק!

פ א ס ט ע ר נ א ק : אלץ הייסט אנגעזעצט? אנגעזעצט צו אנגעזעצט איז ניט גלייך. מע זאגט, איינער שטעלט זיך — ער וויל זיך מאכן א קאפיטאל, צי איינער איז דערונטער — עקט ער אפ: חצי שלי, חצי שלך... אט האט קנאקניסל אנגעזעצט, האט ער דאס אפגעארבעט גלאט ארום און ארום און איז נאך געבליבן א פיינער מענטש; ער האט פשוט צוגענומען געלט — „און רוף מיך קנאקניסל". און ד ע ר האט אנגעארבעט א חתונה, זאל גאט שומר ומציל זיין! א קאשע מיט בארשט און מיט לאקשן: געקויפט יקנה"ז, פארקויפט „יקנה"ז, גענומען יקנה"ז, נעגעבן יקנה"ז, א סטעלאזש אהין, א סטעלאזש אהער — אפשר טויזנט לעבער, ווי אין דער הגדה שטייט געשריבן: „כי לאד אף א לאד, כי לו נאה כי לו יאה"...

מ א ד א ם פ א ס ט ע ר נ א ק : עס ליגט אים נאך אין זינען פסוקים פון דער הגדה. סטייטש, נו, און דאס נדן, וואס דו האסט אים נעגעבן? די פערציק טויזנט?

פ א ס ט ע ר נ א ק : (לויפט ארום איבערן שטוב הין און צוריק). הערסטו! וואס דען איז דא דער גאנצער געשריי? מיינסט, איך זארג מיך פאר דער יעהופעצער בערזע? לאזן זיך די שפעגעלאנטן רייסן צווישן זיך, ווי די קעץ, כאפט זיי דער וואטנמאכער! איך שריי אף מיינע עטלעכע קערבלעך, וואס זיינען הלך לעולמו — פישי פראפאלא!

מאדאם פאסטערנאק: (א פּלעסק מיט די הענט). פארפאלן?

פּאסטערנאק: (שטעלט זיך אפּ). פאר־פאלן, ווי אין פּסחיקן אינדיק!...

מאדאם פּאסטערנאק: (שטייט אויף). א מצווה אף דיר! כּפּרה געווארן פּערציק טויזנט? זייער רעכט! איך בין זיך מחיה! א באנקיר האט זיך אים פארגלוסט, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, א שאר־לאטאן, אן אויסווידפלינג פון דער נאטור, אבי ניט קיין דאקטער! גוט געמאכט: „אי פּוילע הערינג, אי פארשטונקענע פיש"... זאלסט אבער געוועזן מ י ד פּאלגן, וואלט אלצדינג געהאט גאר אן אנדער פּנים. אי־זאבעלע וואלט שוין איצט געוועזן א דאקטערן, מיר וואלטן געהאט אן איידעם א דאקטער, גאט און לייט וואלטן אונדז מקנא געווען, די מא־דאם בייגעלמאן מיט איר „משפּחה" וואלט צעזעצט און צעשפּרונגען; געווארן אף אונדז קוקנדיק, און די מאדאם בינקים וואלט ניט געהאט קיין שטאף אף צו באריידן אונדז. אצינד אבער וועט דאך די גאנצע וועלט האבן צו טאן מיט אונדז, צו שאנד און צו שפּאט וועלן מיר זיין, ניט נאר אין יעהופּעץ, נאר טויזנט ווערסט ארום און ארום יעהופּעץ! א, דו ווילדער טיראן, דו דעספּאט אײנער! דו ביסט מער אוממענטש ווי יענער מערדער, וואס איך לייען איצט בא שײקעוויטשן אין א ראָ־מאן. יענער האט פארקויפט זײנע קינדער פאר געלט, און דו האסט פאר־קויפט דײן קינד און האסט נאך יענעם צוגעצאלט. שיין אויסגעפּײנט זיך, שיין באווארנט א טאכטער א בת־יחידה! גענומען אליין און געקוי־לעט א קינד, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, אפּגעקוילעט אף אייביק! (צו אי־זאבעלען). דו וויינסט? וויין, קינד מײנס, וויין אף דײן שיקזאל, אזוי ווי בא שײקעוויטשן שטייט געשריבן, וויין און קלאג אף דײנע יונגע יארן, וואס ביסט געבארן געווארן בא א פאטער א דעספּאט! גאט אין הימל ווייס דעם אמת, און איך בין דײן עדות, אז דײן הארץ איז געווען ווײט, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, פון אט דעם שאלטיק, וואס ער, דער מער־דער, האט מיט גוואלד דיר געוואלט אנהענגען... (זי נעמט איזאבעלען פאר א האנט). שטיי אויף, איזאבעלע! וויש אפּ דײנע טרערן, פארגעס אן דײן ברױט! ער וועט אליין קומען צו דיר, דײן העלד, דײן באשער־טער, ער דערוואַרטעט דיך מיט אומגעדולד!... (זי נעמט איזאבעלען פאר א האנט און לאזט זיך גיין).

פּאסטערנאק: דו לייענסט פון א ביכל, צי דו זאגסט אף אויסווייניק?

מאדאם פּאסטערנאק: (צום מאן, שטיל, נאר מיט הארץ). טיררדאן!... דעס־פּאט! מעעעררדער!!!... (זי גייט אוועק מיט איזאבעלען, קלארא — נאך זיי. פּאסטערנאק בלײבט אליין).

פּאסטערנאק: (האלט זיך באם קאפּ. גייט ארום הין און צוריק). ננגו, א וועלט! נא דיר א פײפער, א בערזע, א יקנה"ז! וועלכער

רוח האָט מיך געטראָגן, איך זאָל אים אָפּגעבן דאָס נדן פֿאַר דער חתונה? וואָס האָב איך קיין צײַט ניט געהאַט? הײַנט גיי גיב נאָכאַמאָל נדן... נאָכאַמאָל פֿערציק טויזנט? אָבער גאָר לאָ מיט אַ ספּאָדעק! ווילסט אַ דאָקטער? זייער שיין! ווילסט מאַרקוסן? געזונטערהייט! ווײַבאַלד מע שמועסט פֿון לשון „ליבע”, וואָס־זשע דאַרף מען געלט־שמעלט? וואָס קומט אַרויס — די פֿערציק טויזנט איז אַן עבֿירה! פֿערציק טויזנט! אַ ווערטעלע אויסצורײדן?! ווו האָט ער געקאָנט אַהינטאָן אַזויפֿיל געלט?... די יעהופּעצער בערזע... זיי האָבן אים פֿאַרדרייט... גוטע ברידער... טאַג ווי נאַכט געשפּילט מיט אים אין קאָרטן... מע האָט אָפּגעלעקט בײַ אים אַ ביינדל! און ווער שמועסט כּינקים... (מע קלינגט; עס קומען אַרײַן: פּײַנקוגל, כּינקיס, בײגעלמאַן, קנאַקניסל און עטלעכע יונגע ספּעקולאַנטלעך).

פּערטע סצענע

פּאָסטערנאַק: ברוכים הבאים! געסט, געסט! וואָס ווערט איר עפּעס זאָגן גוטס? מסתמא אַז איר האָט געקאָנט קומען פּלוצעם אינמיטן העלן טאָג, איז דאָס געווים ניט גלאַטיק, ווי אין פּסוק שטייט: גד גדוד יגודנו — אַז מע שערט די שאָף, ציטערן די לעמער־לעך... איך שמועס עס אָקעגן דרינען...

פּײַנקוגל: (צו די איבעריקע). פּע, עס געפֿעלט מיר ניט דער ברוך־הבא זײַנער. גאָט ווייס, צי מיר וועלן דאָ עפּעס מאַכן... (צו פּאָסטערנאַקן). הערט־זשע צו, רב שמואל, וואָס טויג אונדז פּאָליטיקע? דער גרעסטער שווינדל, זאָגט מען, איז דער אמת. איך וועל אײַך דער־ציילן אַ מעשה: צוויי ייִדן מעקלערס פֿאָרן אַפֿן באַן קיין שפּאָלע, ביידע צו איין פּריץ און ביידע וועגן איין געשעפֿט. געווײנלעך, וויל מען זיך אויסבאַהאַלטן איינער פֿון דעם אַנדערן. מעשה שטן, באַגעגנט מען זיך אָבער אין איין וואַגאָן. מילא, באַגעגנט — איז פֿאַרפֿאַלן. „גוט מאָרגן”. „גוט יאָר”. „וווּהין פֿאָרט דאָס אַ ייִד?” „וווּהין איך פֿאָר? קיין שפּאָ־לע”. „אַ ייִד איז דיר קיין קאַטאָוועס ניט! איר זאָגט דאָך מיר בכּיוון, אַז איר פֿאָרט קיין שפּאָלע, בכדי איך זאָל מיינען, אַז איר פֿאָרט קיין בויבעריק. איך ווייס דאָך אָבער, אַז איר פֿאָרט טאַקע קיין שפּאָלע, הײַנט וואָס דרייט איר אַ מוח?”...

פּאָסטערנאַק: אַף אַלצדינג האָט אײַך פּײַנקוגל אַ מעשה.

פּײַנקוגל: איך מיין טאַקע באמת, לאָמיר ריידן אָפֿנטלעך. (גלעט זיך די באָרד). די מעשה דערפֿון איז אַזוי. דאָס, וואָס מיט אײַער חתן האָט זיך געטראָפֿן, קאָן זיך טרעפֿן מיט איטלעכן פֿון אונדז, ובפֿרט נאָך אין יעהופּעץ אַף דער בערזע. מען איז דאָך ניט מער ווי אַ בשר־ודם: כּל־זמן מע טרעפֿט, טרעפֿט מען; און חלילה וחס, טאָמער טוט זיך

דאָס רעדל אַ דריי צוריק (אַ מאַך מיט דער האַנט). — מאַכט קמץ בית באַ.

כינקים: ס'איז אין עצה, ואין חכמה, ואיר תבונה נגד אַ שלעכטער קאָרט.

בײַגעלמאַן: ווערקמירדיק! פון וואָס מע זאָל ניט ריידן, כינקים מוז אַרויף אַף דער קאָרט!

קנאַקניסל: וואָב אמת איז אמת. כינקים איז גערעכט: די בערזע איז נאָר אַ קאָרטנשפּיל. וואָס איז פּײַפּער שולדיק, למשל, אַז עס האָט זיך אַזוי געמאַכט? אַ סימן האָט איר: ווען פּײַפּער זאָל וועלן גלאַט אָנזעצן, וואָלט ער דאָס געקאָנט אויספירן פּאַראַיאָרן אין דער צײַט — און רוף מיך קנאַקניסל!

פּאַסטערנאַק: מילא בקיצור, על־כל־פּנים, וואָס ווילט איר דאָ אויסברײַען, אַז פּײַפּער איז אַ פּײַנער מענטש? איך ווייס דאָס אַליין גאַנץ גוט. איך זע דאָך, מיט וועמען ער האָט געהאַנדלט און מיט וואָס ער האָט געהאַנדלט... נאָר גאָרניט, אל תפל דבר — כאַטאַ פּאָקרישקע.

פּײַנקוגל: (צו די איבעריקע). אַן עזות פון אַ גראָבן יונג! איך וואָלט אים דערציילט אַ משל, האָב איך מורא, עס זאָל ניט שאַטן צו אונדזער ענין... (צו פּאַסטערנאַקן). פאַרשטייט איר מיך, ניט דאָס בין איך אויסן. איך שמועס דאָס גלאַט אַזוי, וואָס ער איז נאָך ניט געניט אין דער זאַך, כ'לעבן, אַ יונגערמאַן. ער וואָלט, אײַנגעטלעך, באַ־דאַרפט זיך האַלטן אַן עצה מיט אונדז פון דער לכתחילה נאָך, וואָלטן מיר אים אַרויפגעפירט אַף אַ שטיקל דרך; מיר וואָלטן דאָס געמאַכט גלאַט אַרום און אַרום, אויסגעדרייט זיך, ווי אַף אַ טעלער, עס וואָלט אויסגעקומען, ווי איר זאָגט: אגיל ואשמח — צוגעשניטן און אויפגע־נייט. וואָרעם באַ אַזאַ געשעפט באַדאַרף מען וויסן, וואָס מע האָט צו טאָן. ס'איז, פאַרשטייט איר מיך, אַן איידעלע מאַטעריע; איין קוק אַף אַ זײַט, ווערט קאַליע דאָס גאַנצע שפּיל...

כינקים: פּונקט אַזוי ווי באַ די קאָרטן, להבדיל. איר מעגט זײַן דער גרעסטער שפּילער, נאָר קוים האָט איר געמאַכט איין גאַנג אַ שלעכטן, זײַט איר פאַרפאַלן מיט די פּאַטרעכעס.

בײַגעלמאַן: ווערקמירדיק! ס'איז דיר אַן אַנטיק מיט דעם כינקיסן! וואָס איר זאָלט ניט שמועסן, ער איז דאָ מיט די קאָרטן!

קנאַקניסל: איך האָב ליב דעם אמת. כינקים איז גערעכט. ווען פּײַפּער רעדט אָפּ פריִער מיט אונדז, וואָלט גאָר אַנדערש געווען: פּאָרט געניטע סוחרים, אַלטע בערזיאַנער. מיר וואָלטן דאָס אָפּגעאַרבעט אַזוי, אַז מיר וואָלטן געווים אָפּגענומען אונדזער געלט, און ער וואָלט אויך געבליבן באַ געלט. איי, טאָמער וואָלט דאָס עמעצן אָנגערירט — לאָז זיך יענער קראַצן. קורץ: פּײַפּער וואָלט געבליבן דער אייגענער פּײַ־פּער וואָס פריִער — און רוף מיך קנאַקניסל!

פּאַסטערנאַק: מילא בקיצור, על־כל־פּנים, וואָס טויג מיר מליצה: „וואָלט איך", „זאָלט איך"? איר ווייסט דאָך, אַז אַף צו פאַר־ריידן יענעם די ציין בין איך פּאַרהאַנט. איר זאָגט מיר בעסער כּולם ברורים — ריינע דיבורים: וואָס ווילט איר?

פּינקוגל: (צו די איבעריקע). ס'איז אים הײַנט ניט אײַנ־צובײַסן. אפנים, פּיפּער האָט אים אויך גוט אנגעזאַלצן... (צו פּאַס־טערנאַקן). זײַט־זשע מוחל, רב שמואל, איר זײַט דאָך אַ ייִד אַ קלוגער, כ'לעבן, אַ סוחר, אַ מענטש מיט יושר. לאָמיר בעסער ריידן גלײַך צו דער זאַך אַליין. (ער נעמט זיך באַ דער באָרד). די מעשה דערפון איז אַזוי: מיר, יעהופּעצער ספּעקולאַנטן, האָבן זיך מיישב געווען און אָפּ־גערעדט צווישן זיך (מיט הענט און מיט אַ ניגון פון דער גמרא): הנה כּפי עס האָט זיך געטראָפן אַן אומגליק, פּיפּער האָט זיך לעת־עתה גע־שטעלט; און כּפי עס איז אײַך ידוע, אַז ער האָט זיך מתחייב געווען צו געבן אונדז יקנה"ז גאָר אַ גוזמא שטיק; און כּפי ס'איז דאָך אַ דבר שאי־אפשר, ער זאָל אונדז אַלעמען קאָנען געבן יקנה"ז ממש, ווײַל ס'איז גאָר ניטאָ אַזויפיל יקנה"ז אין גאַנץ יעהופּעץ אַרום און אַרום; און כּפי פּיפּער אַליין קאָן מיט אונדז ניט מיטיב זײַן, ווײַל ער איז נאָך ניט בקי אינעם עניין השטעלן זיך; און כּפי איך זע אַרויס, וועלן מיר דאָ מוזן זיך גלײַכן אַף פּראָצענטן...

פּאַסטערנאַק: פּראָצענטן? קדוש וטהור — אפילו ניט אַ לעק!

יונגע ספּעקולאַנטן: וואָס הייסט, ניט אַ לעק? ווּ איז יושר? ווּ איז מענטשלעכקייט? גלאַט הפקר אַ וועלט?

פּאַסטערנאַק: (ווײַזט אַף דער סטעליע). וידבר על העצים ועל האבנים — מאַכט רש"י: רעדט צו דעם לאָמפּ...

פּינקוגל: (אַלץ מיט אַ ניגון). היתכן? וואָס רעדט איר? אמת, מיר ווייסן טאַקע, אַז פּיפּער האָט געהאַט אַן אומגליק: דאָס יקנה"ז האָט אים דערגאַנגען די יאָרן. שוין אַ צײַט, אַז ער בלאַנקירט אַף יקנה"ז, דעקט זיך אָפּ מיט היזק און בלאַנקירט ווײַטער. מיר דאַכט זיך, אַז גאַנץ יעהופּעץ האָט געשפּעקולירט אַף זײַן קאָפּ, און נאָר צוליב אים איז דאָס יקנה"ז געשטיגן. דאָך האָט באַ אים, לויט מײַן חשבון, באַדאַרפט בלײַבן עפּעס געלט. געשיקט זיך עס?

כּינקים: מיר דאַכט, ער זאָל שפּילן אַ קײַלעכיק יאָר כּסדר אין קאָרטן און עס זאָל אים גיין שלים־שלים־מזל, וואָלט ער אויך באַ־דאַרפט בלײַבן באַ געלט.

בייגעלמאַן: ווערקמירדיק! ס'איז דיר אַן אַקציע מיט כּינ־קיסן. אומעטום איז ער דאָ מיט די קאָרטן!...

קנאַקניסל: איך האָב ליב דעם אמת: כּינקים איז גערעכט. ווי לאָזט זיך ניט איבער אַ מענטש באַ אַזאַ מעשה קיין גראָבע עטלעכע קערבלעך — און רופט מיך קנאַקניסל?

אלע: נישקשה, ער האָט, ער האָט געלט! פּײַפּער האָט זיך גע־לאָזט געלט!

פּאָסטערנאַק: אַ לאַד פון אַ בייגל, אַ שאָס פון אַ ביקס, אַ פּיטום פון אַן אתרוג, אַ גוט אויג פון אַ גלידשוועסטערקינד...

פּײַנקוגל: (צו די איבעריקע). ווי געפעלט אײַך אַ שפּראַך?... (צו פּאָסטערנאַקן). מילא, נעמען מיר אָן אַזוי ווי איר זאָגט; בלײַבט דאָך אָלץ די אייגענע קשיא: צו וועמען דען איז דאָס שײַך, אַז ניט צו אײַך? ער איז דאָך פּאַרט אײַער חתן!

פּאָסטערנאַק: מײַן חתן? לא היה ולא נברא — דאָס איז געווען אַמאָל, ניט הײַנט. הײַנט איז שוין פּײַפּער אײַער חתן, ניט מײַ־נער. ער איז אײַער חתן, און איר זײַט זײַנע מחותנים, ווי אין פּסוק שטייט: „אני לדודי ודודי לי"... נאָט, זעט, וואָס אַ יונגאַטש פאַרגינט זיך מיר שרײַבן, וועט איר פאַרשטיין, מיט וועמען איר האָט געהאַנדלט. נאָר שטיל, אל תפל דבר — כאַטאַ פּאָ־קרישקע! (ער גיט איבער פּײַנקוגלען אַ בריוו).

פּײַנקוגל: אנו, מהכתיתי, לאָמיר האָרכן, וואָס זאָגט ער דאָ? ס'איז טאַקע כדאי צו וויסן. (ער נעמט דעם בריוו און לייענט בקול רם). „לכבוד מחותני הגביר המפורסם החכם המופלג המשכיל..." (זיך אין באָרד אַרײַן). מילא, אַ חכם — איז קיין קשיא ניט; אַז מען איז אַ גביר, איז מען שוין במילא אַ חכם. אָבער אַ „מופלג" מיט אַ „משכיל" אונטערגעשלאָגן—דאָס איז שוין אַ ביסל צופיל... (ער לייענט). „...החכם המופלג המשכיל מוהר"ר שמואל פּאָסטערנאַק נ"י. בשעת איר וועט לייע־נען מײַן בריוו, וועל איך שוין זײַן העט־וויַיט פון יעהופּעץ. איך האָב מיך לאַנג געשלאָגן מיט דער דעה, ביז איך האָב מיך ענדלעך אַנטשלאָסן, איך זאָל אַוועק פון דאַנען אַהין, ווו די אויגן וועלן מיך טראָגן, אַבי ניט אָנקוקן יעהופּעץ, ניט אָנקוקן אונדזער בערזע, ניט אָנקוקן אונדזע־רע ספּעקולאַנטן..." (רײַסט איבער). וואָס איז ער אַזוי אויפגעטראָגן אויף די ספּעקולאַנטן?... (ער לייענט). „פון אָנהייב בין איך אַפילו גרייט גע־ווען צו מאַכן איינמאָל פאַר אַלעמאָל אַן עק פון מײַן לעבן: עטלעכע טראָפּן סם־המות, פאַר צען קאָפּיקעס אַ שטריקל, אָדער אַ פּיסטויל אין האַרצן — און אַ סוף צו אַלע צרות. אויס פּײַפּער, געשטאָרבן! איך האָב מיך אָבער באַרעכנט נאָכדעם, אַז ס'איז פאַר מיר כלל ניט קיין פּלאַן..." (רײַסט איבער). איך האָב געוווּסט פריִער, אַז פּײַפּער וועט אַזאַ נאַריש־קייט ניט טאָן... (לייענט ווײַטער). „...פאַר מיר כלל ניט קיין פּלאַן צו גיין יונג פון דער וועלט. איך וועל ליגן אין דער ערד און באַקן בייגל, און אַלע וועלן לעבן אַ גוטן טאָג, גיין איינס צום אַנדערן אויף זשורפיקסן, שפּילן אין „ווינט", מיך אין זינען האָבן אין דער לינקער פּיאַטע, קיין צײַט ניט האָבן אַפילו מיך צו דערמאָנען, און אַז מע וועט מיך שוין יאָ אַמאָל דערמאָנען, וועט זײַן אַז אַך און ווײ צו מיר. פּײַנקוגל וועט זאָגן אויף מיר אַ משל, אַלע וועלן לאַכן..." (רײַסט איבער). גערעכט, ווי

איך בין אַ ייִד! (לייענט ווײַטער). „פײַנקוגל וועט זאָגן אַ משל, אַלע וועלן לאַכן. איטלעכער וועט אויסטראַכטן אַף מיר אַן אַנדער המצאהלע. אַלע וועלן זײַן פײַנע מענטשן, נאָר איך איינער וועל בלײַבן אַ פֿערד. צום בײַשפּיל: אַף פײַנקוגלען וועט קיינער ניט זאָגן, אַז ער איז אַ... אַ... אַ...״ (ער קערט איבער דאָס בריוול אַף דער אַנדערער זײַט).

פ אָ ס ט ע ר נ אַ ק : וואָס אַקעט איר? ממה נפשך, לייענט איך — דאַרפט איר לייענען כסדר, ווי אין פּסוק שטייט: „ה ח י ל ו ת ל נ פ ו ל, נ פ ו ל ת פ ו ל״...

פ ײַ נ ק ו ג ל : (דרייט דאָס בריוול אַף אַלע זײַטן). פֿאַרשטייט איר... איך האָב געלאָזט אײַנדערהיים מײַנע ברילן...

כ י נ ק י ס : (נעמט דאָס בריוול). אַנו, ווײַזט נאָר אַהער. איך האָב אַ גוטע שמיעה: איך שמעק אָן די טויז פֿאַר אַ ווערסט, און דווקא אָן ברילן! (ער לייענט). „אַף פײַנקוגלען וועט קיינער ניט זאָגן, אַז ער איז אַ שבתי־צביניק, אַ גאַנס גנב, וואָרעם ער איז אַ שיינער ייִד, פֿון די ייִדן, וואָס טרינקען ווימאָראַזיג, האָט פײַנט כבוד, ווי אַ קאַץ שמאַלץ, כלומרשט פֿרום, און גייט אויס, פֿגרט נאָך אַ קערטל, ניט ערגער פֿון כי... כי...״ (ער וויל איבערהיפּן עטלעכע שורות).

פ אָ ס ט ע ר נ אַ ק : (צו כינקיסן). וואָס כיכיקעט איר? ה ח י־ ל ו ת ל נ פ ו ל, נ פ ו ל ת פ ו ל — האָט איר זיך אונטערגענומען לייענען, טאָ לייענט כסדר.

ב יי ג ע ל מ אַ ן : (נעמט צו בײַ כינקיסן דאָס בריוועלע). לאָזט מיך, איך האָב אַמאָל אויך געקאָנט לייענען זשאַרגאָן. (ער לייענט). „...פֿגרט נאָך אַ קערטל ניט ערגער פֿון כינקיסן, וואָס האָט זיך געמאַכט אַ פֿאַרמעגן פֿון קאָרטן. וויפֿל איך האָב בײַ כינקיסן פֿאַרנומען אַף יקנה״ז, האָט כינקיס בײַ מיר צען מאָל אַזויפֿיל־געוווּנען אין קאָרטן, ער זאָל דאָס נאָר אויסקרענקען!״...

כ י נ ק י ס : ווי געפֿעלט אײַך אַזאַ ים־קאַטער? איך בין שולדיק, אַז ער איז אַ קאַליקע און פֿאַרשטייט ניט דאָס שפּיל!

ב יי ג ע ל מ אַ ן : (לייענט ווײַטער). „...ער זאָל דאָס נאָר אויס־קרענקען! אין יעהופּעץ הייסט כינקיס אויך אַן אַריסטאָקראַט. יעהופּעץ איז, ברוך השם, אַזאַ שטאָט, וואָס קלײַבט ניט איבער, אַבי געלט — איז מען אַן אַריסטאָקראַט. אַ שטייגער, ווען מען גייט דאָס אָן אין יעהופּעץ, פֿון וואַנען איז דאָס פּלוצעם אויסגעוואַקסן אַזאַ אַריסטאָקראַט, ווי ביי... ביי... ביי...״ איך ווייס ניט, ווי אַזוי מאַכט דאָס וואָרט, ס׳איז געמעקט...

ק נ אַ ק נ י ס ל : (רײַסט אויס דאָס בריוול פֿון ביגעלמאַנס הענט). עס הייבט ניט אָן צו זײַן געמעקט. געזונטע אותיות, אײַזערנע!... (ער לייענט). „...אַזאַ אַריסטאָקראַט, ווי ביינעלמאַן? ס׳איז פֿאַראַן אַזעלכע, וואָס געדענקען נאָך, אַז ער האָט אַרומגעטראָגן אין באַרדיטשעוו בייגל צו פֿאַרקויפֿן...״

בייגעלמאַן: שקר וכזב! עס שטייט ניט קיין בייגל! דאָס לייענט איר שוין פון אײַער קאָפּ!

קנאַקניסל: (לייענט ווײַטער). „...אַרומגעטראָגן אין באַר־דיטשעוו בייגל צו פאַרקויפן, און הײַנט פאָרט ער אין אַ קאַרעטע. עס פּאַסט אים אַזוי צו זײַן אַ ספּעקולאַנט, פּונקט ווי עס פּאַסט קנאַק...״ (ער טוט אַ שמיץ דאָס בריוול). טאָמער וואָלט טאַקע אַף אַן אמת געווען געננג צו האָרכן די נאַרישקייטן, וואָס דער שאַלטיק שרײַבט?

עטלעכע קולות: בײַסט ווײַטער, וועט איר געפינען קעז אויך!...

פּאַסטערנאַק: החילות לנפול, נפול תפּול!

קנאַקניסל: (קוקט אין בריוו אַרײַן). טפו זאָל ער ווערן! אַ יונגאַטש זאָל ריידן אַף דער גאַנצער וועלט, אַף קיינעם קיין גוט וואָרט ניט זאָגן! צו וואָס טויג מיר בריוולעך? ממה נפשך, האָסטו געמאַכט דאָס שפּיל, פאָר אַוועק צו אַלדי שוואַרצע יאָר — און רוף מיך קנאַק־ניסל! (ער צערײַסט דעם בריוו אַף שטיקלעך און צעוואָרפט איבער דער שטוב. דער עולם לאַכט).

פּאַסטערנאַק: טאַטע, דו לאַכסט? אַז אַך און ווײי איז צו דײַן געלעכטער! פּײַפער איז קליגער פון אונדז. ער האָט אונדז אַלע־מען געפירט אין באָד אַרײַן, העט־ווײַט אַף דער אויבערשטער באַנק, און גוט אָפּגעבעזעמט, ווי אין פּסוק שטייט: בשכבנו ובפיצקנו — אַנידער־געלייגט און אָפּגעשמיסן!...

פּײַנקוגל: (צום איבעריקן עולם). וואָס זאָגט איר דערויף? ער מאַכט שוין אייגענע פּסוקים...

פּאַסטערנאַק: מילא, אַף אַ ייִד איז אַ מצווה. אַל תבטחו בנדיבים — קריכט ניט אין פּײַער אַרײַן! איר האָט מיט אים געשווינדלט, געדרייט יקנה״ז אַהער, יקנה״ז אַהין, אַזוי לאַנג, ביז איר האָט זיך פאַר־דרייט. ס'איז אַ פּשוטע מעשה: איר האָט אים געוואָלט אָפּנאַרן, האָט ער אײַך אָפּגענאַרט, ווי די גמרא זאָגט: „הבא להרגך, שמרגהו נאַזאַד״ — האָסט געכאַפּט אַ פּאַטש, שטעק אָפּ צוויי צוריק. ס'איז תמיד אַזוי דער סוף. שלמה המלך איז טאַקע אַ חכם; ער זאָגט אין „ברכי נפשי״, דאַכט זיך: בור כרה ויחפּרהו — כטאָ יאַמאָ קאָפּאַיע, טאָי סאָם אופּאַדאַיע... אָבער איך? וואָס האָב איך געהאַט צו טאַנצן אין קאָן? וואָס האָב איך באַדאַרפט אַרײַנצימבלען פערציק טויזנט קאַרבן? איך בין דאָך יאָ, ווי זאָגט ער, גאָט די נשמה שולדיק! עס קומט אויס, ווי די גמרא זאָגט: טוביה חטא זונטאָג מאָנטאָג...*

פּײַנקוגל: (צום איבעריקן עולם). וואָס זאָגט איר אַף די פּסוקים, וואָס דאָס פליִען, מיט די גמרא־ווערטער, וואָס ער האַקט? (עס עפנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן די מאַדאַם פּאַסטערנאַק, נאָך איר מאַרקוס מיט איזאַבעלען).

* טוביה חטא וזיגוד מינגד.

פינפטע סצענע

פאסטערנאק: אָ! זעט איר? אַ ווײַב זאָל מען טאַקע פאָלגן. זי האָט פון אָנהייב אָן ניט געוואָלט דעם שידוך. הלוואי וואָלט איך זי געפאָלגט, וואָלט איך איצט ניט געהאַט אַזאַ מפּלה, ווי די גמרא זאָגט: „קדירה דבי שותפא" — אַז מע הערט ניט דאָס ווײַב, איז קוש־קוש ווו די ייִדן האָבן גערוט...

מאַדאַם פאַסטערנאַק: כ'לעבן, סאַמואיל, דו רעדסט עפּעס, מיט רעספּעקט צו מעלדן, אַזעלכע ווערטער... דאַנקען און לויבן גאָט, מיר זײַנען אויך לײַטן גלײַך, מיר קאָנען אויך האָבן אַן איידעם אַ דאָקטער, ווי בײַ לײַטן. (זי קוקט אָף כינקיסן). נישקשה, אונדזער טאָכטער שטייט אָן צו האָבן אַ חתן אַ דאָקטער, ווי אַלע אַנדערע יעהופּעצער מאַמזעלן... (זי פירט איס צו איזאַבעלען מיט מאַרקוסן). נעם בענטש דײַנע געליבטע קינדער מיט דעם הייליקן אייביקן בונד פון דער הימלשער ליבע. ווינטשעווע זיי צו, זיי זאָלן אָפּפערן זייער לעבן איינס פאַר דאָס אַנדערע, אַזוי ווי בענעדיקט און ראָזאַליע בײַ שפּיעלוויטשן אין זײַן ראָמאַן „הימל און ערד און ליבע". „געבע גאָט, — זאָגט דאָרט דער פּאָרפּאָסער — זיי זאָלן געניסן די פריכטע פון זייער ליבע, זייער בונד זאָל זײַן אַן אייביקער בונד, אַ הייליקער בונד..."

פּאַסטערנאַק: (האַקט איבער אינמיטן). מילא בקיצור, על־כּל־פּנים, זיי זאָלן זײַן געקניפּט און געבונדן און פאַרבונדן... צו וואָס טויגן לאַנגע דיבורים? איך פאַרשטיי נאָר ניט, וואָס עפּעס אַזוי בחפּזונדיק, פּלוצעם אינמיטן העלן טאָג שוין אַזוי גיך כאַפּ־לאַפּ, ווי אין פּסוק שטייט: הא גברא והא טראַסק?

מאַדאַם פּאַסטערנאַק: (מיט כעס). וואָס־זשע האָסטו געוואָלט, מיט רעספּעקט צו מעלדן, שדכנים זאָל מען דיר שיקן?

פײַנקונגל: (מישט זיך אַרײַן). געבענטשט זײַנען די הענט, וואָס נעמען זיך אַליין. מסתמא איז דאָס איר זיווג. אַ שידוך איז אַ גורל, איטלעכער נעמט זיך אַרויס וואָס אים איז אָנגעצייכנט פון אויבן.

כינקיס: פּונקט אַזוי ווי, להבדיל, בײַ די קאָרטן: איינער שפּילט אַ גאַנצע נאַכט און עס גייט אים שלים־שלים־מזל; דער אַנדערער שלעפּט אַלעמאָל אַרויס — מלכּה, מלך, טויז...

בייגעלמאַן: זוערקמירדיק! מיט דעם כינקיסן איז דיר נאָר אַ קאָמעדיע! מע רעדט פון ווייס איך וואָס — קומט ער מיט די קאָרטן!

קנאַקניסל: וואָס אמת איז אמת — כינקיס איז גערעכט: צו שידוכים דאַרף מען האָבן גליק. אָט האָב איך, זאָלן געזונט זײַן, עטלעכע דערוואַקסענע טעכטער, איז וויפל מע רעדט זיי שידוכים, ווילן זיי ניט הערן, ניט זען פון קיין שדכן! זיי ווילן נאָר אַליין, און נאָר דורך ליבע — און רוף מיך קנאַקניסל!

פאַסטערנאַק: אַוודאי איז ליבע אַ געהויבענע מטבע, וואָס

איז דא פאראן צו ריידן? דער חסרון איז נאר, וואס מיט ליבע אליין קאכט מען ניט קיין וועטשערע. מע דארף צו דעם האבן נאך עפעס, די ממתקים מיין איך, ווי אין פסוק שטייט: „אם אין קמח, אין לאקשן"...

מאדאם פאסטערנאק: (מיט היץ). איך האב דיר געזאגט וויפל מאל, סאמואיל, אז קיין פסוק האב איך ניט געלערנט און, מיט רעשפעקט צו מעלדן, לשון־קוילעטש פארשטיי איך ניט... נאר אויב דו מיינסט נדן, זאלסטו וויסן זיין, אז מע האט דאס אין זינען, מיט רעשפעקט צו מעלדן, אין דער לינקער פיאטע. ס'איז א ראמאן, א לאנג־אנענדיקער העפסט־אינטערעסאנטער ראמאן אין צוויי טיילן. דעם ערשטן טייל האסטו געשפילט, מיט רעשפעקט צו מעלדן, אזא יאר אף מיינע שונאים. דעם צווייטן טייל וועל איך שוין שפילן. איך הייב אים אן מיט א זשורפיקס און מיט א קנס־מאל טאקע היינט אף דער נאכט. (צו פיינ־קוגלען מיט דער קאמפאניע). מיר לאדן אייך איין מיט אייערע דאמען און מיט דער גאנצער פאמיליע.

פיינקוגל מיט דער קאמפאניע: (אלע אין־איינעם). אך, מיטן גרעסטן בזיון! אבי א וועטשערע מיט א קערטל...

כינקים: נאך א מין קערטל! א קערטל צו א קערטל איז ניט גלייך!

פאסטערנאק: ס'איז דאך א בפירושער פסוק אין דער גמרא: „אין פיסני בלא דיווקא ואין חלום בלא קארטן"... (דער עולם קוועלט).

מארקוס: (שטעלט זיך אוועק קעגן עולם, לייגט צונויף די הענט אפן הארצן, שאקלט מיטן קאפ). די קארטן! די קארטן! עס הייבט זיך אן מיט קארטן, עס לאזט זיך אוים מיט קארטן. בא קארטן ענדיקן זיך אלע זאכן. פאר קארטן גיט אוועק דער מאן דאס ווייב, דער פאטער — זיינע קינדער. ניטא קיין טייערערס פון קארטן. אוי, קארטן, קארטן!... (ער גיט איזאבעלען די האנט און לאזט זיך גיין).

מאדאם פאסטערנאק: (צום מאן). דו הערסט וועד־טער? (גאנץ שטיל, נאר מיט פייער). טירראן! דעספאט! מעטעעערדער!... (זיי לאזן זיך גיין אלע דריי. בא דער טיר קומט זיי אקעגן די ידענע, פארוויקלט אין עטלעכע שאלן און פאטשיילעס. נאך איר שלעפט זיך נאך דאס מיידל. סאסל ראנגלט זיך מיט זיי, לאזט זיי ניט אריין. די ידענע מיטן מיידל רייסן זיך אוים פון סאסלס הענט און פאלן אריין אין שטוב אריין מיט א געוויין און מיט געשריי).

זעקסטע סצענע

די ידענע: (ברעכט די הענט, וויינט און קלאגט מיט א ניגון פון די תחינות). ווי איז מיר, ווינד איז מיר, פארוויסט און פארפינצ־טערט בין איך ניט געווארן, אז אלמנה, איינע אליין, עלנט ווי א שטיין,

ניט קיין קרוב, ניט קיין ביין, געבראַכט דער רוח אַ שוואַרץ יאָר, אַ מעקלער, אַרײַנגעשטופּט אַ סוכה־שער, עפּעס יקנה"ז־שמאַקנעהאָז, פּיפּערשמיפּער, פּיפּן זאָל אים אין אַן אויער, ווי ער האָט מיך געקוילעט מיט מײַן קינד! (זי כאַפּט מאַרקוסן פּאַר אַ האַנט). אפשר זײַט איר אַט דאָס אַ טאַקע ער אַליין? עפּעס אַ חתן, זאָגט מען, זײַט איר עמעצנס אַט דאָ? פּאָלגט מיך מיט גוטן, וועט איר בעסער מאַכן. גיט מיר אָפּ דאָס נדן, איך וויל ניט וויסן פֿון קיין שמאַקנעהאָז. איר שפּילט זיך מיט פֿײַער! אַט לויף איך צום פּליצמייסטער, מיך קען מען, איך בין פֿון דער סלאַבאָדקע, מײַן ערשטער מאַן עליו השלום איז געווען באַ גיטעלע ווײַנשטיין עליה השלום...

פּ אָ ס ט ע ר נ אַ ק : וואָס איז דאָס פֿאַר אַ שלאַק־פּורעניות? פֿאַרוואָס וואַרפֿט מען זי ניט אַרויס? איר זעט ניט, אַז ס'איז אַ משוגענע ייִדענע?

ד י ייִ ד ע נ ע : אַ משוגענע בין איך שוין געוואָרן? אַז איך מאַן מײַן געלט, בין איך משוגע? משוגע זאָלט איר ווערן פֿאַר זיך און פֿאַר מיר און פֿאַר מײַנע קינדער און פֿאַר מײַן גאַנצער משפּחה און פֿאַר מײַן מאַנס משפּחה און פֿאַר אַלע מײַנע ליבע פֿרײַנט און פֿאַר אַלע ייִדן און פֿאַר כל ישראל — אָמן סלה! (זי דערזעט אַף אַ בענקל דאָס חתונה־קלייד, וואָס איזאַבעלע האָט געמאָסטן). אַ? זײַד און סאַמעט? פּריִער גאָטס און נאָכדעם פּרעמדס? מע שמירט זיך מיט מײַן פּוטער? מײַנע ר"ן קאָרבן? דער מענטש זינדיקט און מיט דער הון שלאָגט מען כּפּרות? לאָם איך מיך כאָטש רעכענען פֿאַר מײַן בלוט! (זי כאַפּט דאָס „בעבע" און צערײַסט דאָס אַף צווייען). אַט אַזוי! גם לי גם לך — ניט מיר, ניט דיר!...

מ אַ ד אַ ם פּ אָ ס ט ע ר נ אַ ק : אוי, ס'איז מיר שלעכט, מיט רעשפּעקט צו מעלדן, טאַקע נאָר אַף צו חלשן! (זי פֿאַלט חלשות).

א י ז אַ ב ע ל ע : אַך, מאַרקוס! (זי פֿאַלט מאַרקוסן אַף די הענט).

ד ע ר ע ו ל ם : וואַסער! וואַסער! (סאָסל באַשפּריצט די מאַדאַם מיט קאַלט וואַסער).

מ אַ ר ק ו ס : (צום גאַנצן עולם). זעט, קוקט אײַך אָן אין שפּיגל, וואָס פֿאַר אַ פּנים איר האָט מיט אײַערע ספּעקולאַציעס, מיט אײַער בערזע, מיט אײַער יקנה"ז, מיט אײַערע קאָרטן, מיט אײַערע זשורפֿיקסן, מיט אײַערע דאַמען די אַריסטאָקראַטקעס און מיט אַלע אײַערע געננג אַרום און אַרום! עס וועט זיך געפֿינען איינער, וואָס וועט אײַך באַשרײַבן אַף די גאַזעטן, וועט פֿון אײַך מאַכן אַ בוד, אַ קאָמעדיע, אַ גאַנצע קאָמעדיע! צו שאַנד און צו שפּאָט וועט איר דעמאָלט זײַן אומעטום, ווו מע הערט נאָר אַ ייִדיש וואָרט! אַף טעאַטער וועט מען אײַך אַרויסשטעלן! מע וועט קוקן אַף אײַך, מע וועט טײַטן מיט די פֿינגער און מע וועט לאַכן,

זיך איינרייסן דאָס געזונט לאַכנדיק — מיט איינעם וואָרט, די וועלט וועט זיין פול מיט אייך און מיט אייער יקנה"ז!!! (ער גייט אַוועק מיט איזאַבעלען אונטער דער האַנט. די מאַדאַם פּאַסטערנאַק — נאָך זיי. דער גאַנצער עולם בלייבט שטיין פאַרגאַפּט, די נעזער אַראָפּגעלאָזט, פאַרגלייווערט — איטלעכער אין אַן אַנדער פּאָזע).

דער פאָרהאַנג פאַלט.

אַ פּאָר ווערטער פונעם מחבר

באַ לײַטן איז הײַנט געוואָרן אַ מאָדע: אָנשטאָט אַ הקדמה פון פאָרנט צו געבן די הקדמה פון הינטן. נאָר באַגײען זיך גאָר איגנאָנצן אָן אַ הקדמה — דאָס האָבן אַלע מסכים געווען, אַז ס'איז אוממעגלעך; וואָרעם באמת, ווי געשיקט זיך דאָס, אַז אַ מחבר זאָל זיך צעשיידן מיטן לעזער גלאַט אַזוי אַ זײַ־געזונט, אָן אַ שום געבן אים צו פאַרשטיין, וואָס ער האָט געמיינט, און אָן אַ שום אָנצוהערעניש, אַז ער, דער מחבר פונעם בוך, איז מיט גאָטס הילף אַ מענטש, וואָס ווייס אַלצדינג און פאַרשטייט אַלצדינג. דער גאַנצער איבעריקער עולם — דאָס זײַנען נעבעך קליינע קינדער, מחילה סעלבלעד, וואָס מע דאַרף זיי צעקײַען איטלעכס וואָרט און אַרײַנלייגן אין מויל אַרײַן? עס מאַכט זיך אים אוים פּאָזיטיוו, אַז אָן זײַן מסביר זײַן, אָן אַרײַנלייגן דעם לעזער אין מויל אַרײַן, וועט הם ושלום קיינער ניט פאַרשטיין וואָס ער מיינט... נאַרישקייטן! ס'איז הײַנט אַ קלוגע וועלט געוואָרן: ייִדן מיט בערד האָבן דאָס אַמאָל ניט פאַרשטאַנען, וואָס אַ קליין קינד פאַרשטייט אַצינד... ניט מער, וואָס וויל דאָ דער מחבר האָבן?

דער מחבר איז דאָ מוסר מודעה, אַז ווער עס וויל זוכן אין דער קאָמעדיע באַקאַנטע פאַרשוינען, דער האָט מחילה אַ גרויסן טעות. אַקעגן וואָס זאָגט דאָס דער מחבר? ער זאָגט דאָס איבער אַ מעשה שהיה: נאָך איידער דאָס ווערק איז פאַרטיק געוואָרן צום אָפּדרוקן, איז אַרויס אַ קלאַנג אין יעהופּעץ אויף דער בערזע (ניטאָ קיין סודות אין יעהופּעץ אויף דער בערזע!), אַז שלום־עליכם מאַכט אַ ביכל מיטן נאָמען „יקנה"ז", אין וועלכן ער שטעלט אַרויס אויף אַ לײַטיש געלעכטער די גאַנצע יעהופּעצער בערזע מיט אַלע ספּעקולאַנטן און מעקלערס, פונעם גרעסטן ביזן קלענסטן. אייניקע האָבן דערפון שטאַרק הנאה געהאַט: „אַ מצווה, האָבן זיי געזאָגט, פּאַניע שלום־עליכם, איר זאָלט זיי כאָטש רעכט באַשרײַבן, די מחותנים, זיי זאָלן האָבן צו זינגען און צו זאָגן; לאָזן זיי וויסן דאָס אַנדערע מאָל, וויאַזוי צו טאַנצן אויף פרעמדע חתונות!"... אַנדערע האָבן זיך אַ ביסל אָנגעבלאָזן, בשעת זיי זײַנען געוואָר געוואָרן פון דער מעשה. „איך האָב געהאָרכט, — שרײַבט איינער צום מחבר אין אַ בריוול — אַז איר מאַכט אויף אונדז אַ ביכל מיטן נאָמען „יקנה"ז". איך בין ניט מסופּק, אַז עס וועט דאָרטן זײַן פון וואָס צו לאַכן. נאָר וואָס דען? איין זאַך וויל איך פון אײַך בעטן: מ י ד זאָלט איר אַרויסוואַרפן פון צעטל"... נאָר אַנדערע זײַנען געווען טאַקע רעכט אויפגעטראָגן אויפן מחבר; זיי האָבן אים געגעבן אָנצוהערעניש דורך פאַרשטעלטע בריוולעך אָן התימות, זיך גוט געבייזערט אויף אים און אָנגעזאָגט מיטן הארבן וואָרט, אַז „באַם ער וועט זיך דערוועגן אַרויסשטעלן זיי אין אַ קאָמעדיע, וועלן זיי אים דאָס און דאָס"... גאַנץ ייִדישלעך!

הערט צו, רבותי! די גמרא זאָגט: „איוב לא היה ולא נברא — ס'איז קיין איוב נאָר אויף דער וועלט ניט געווען; אלא וואָס דען? משל היה — ס'איז נאָר אַ משל.

אַ בײַשפּיל". רבותי! יקנה"ז לא היה ולא נברא — ס'איז קיין יקנה"ז גאָר אױף דער װעלט ניט געװען, אַזױ װי ס'איז ניטאָ אױף דער װעלט קײן שטאָט, װאָס זאָל הײסן יעהופּעץ. ס'איז נאָר אַ משל, אַ פֿאַנטאַזיע, אַז אױסגעקלערטע מעשה פֿון אַלף ביז תיו. לאָזן זיך ניט מיִען די, װאָס האָבן ליב נאָכצוקלערן און אױסצוטאָפּן, װעמען מײנט מען דאָס? און װעמען מײנט יענץ? מע מײנט קײנעם ניט! אײ, טאָמער אָפּן צענטן פֿאַל װעט זיך געפֿינען אַזעלכער, װאָס חלילה וחס, עס װעט זיך אים אױסװײַזן, אַז דאָס מײנט מען אים? באַדאַרף מען בײַ אים בעטן הונדערט מאָל מחילה און דערצײלן אַ משל.

אַמאָל איז געקומען צו פֿאָרן אַ ייִד אַז אָרעמאַן אין אַ גרױסער שטאָט אַרײַן. צום בײַשפּיל — קײן יעהופּעץ, זוכן פּרנסה. װוּהין שלאָגט זיך אַן אָרעמאַן? גע־װײנלעך, צו די נגידים. ער גײט פֿון אײן נגיד צום אַנדערן, נאָר װוּהין ער קומט — לאָזט מען אים ניט אַרײַן. װאָס איז די מעשה? ערשט ער װערט געװאָרע, אַז זײַן גאַנצער אומגליק איז די צעריסענע קאַפּאָטע. װאָס טוט מען? איז זיך מיישב דער ייִד און כאַפּט זיך אַרײַן צו אַ טאַנדעטניק אין אַ קלײט, קלײַבט זיך אױס און מעסט אָן אַ שײנע קאַפּאָטע, דינגט זיך אױס און רופֿט זיך אָן צום קרעמער: „װײסט איר װאָס, מײַן ליבער ייִד? איר װילט דאָך מסתמא געלט? זאָלט איר זיך מטריח זײַן מיט מיר אױף מײַן סטאַנציע אין יענעם און יענעם הױז, אױף יענער און יענער גאַס". דער ייִד מיט דער קאַפּאָטע גײט פֿון אײן גאַס אין דער אַנדערער, דער טאַנדעטניק גײט אים נאָך.

— יונגערמאַן! ביז װאַנען װעט איר מיך פֿירן? — טענהט נעבעך דער קרע־מער.

— לאָזט מיך אָפּ, איך האָב קײן צײַט ניט!

— װער האַלט אײַך? גײט אײַך געזונטערהײט.

— סטײַטש? נו, און געלט?

— װאָסער געלט?

— סטײַטש? נו, און די קאַפּאָטע?

— די קאַפּאָטע איז אַ קאַפּאָטע.

דער טאַנדעטניק האָט דערזען, אַז ס'איז אַ מיאוסע מעשה, כאַפּט ער דעם ייִדן און װיל אַראָפּרײַסן פֿון אים די קאַפּאָטע.

— איר װעט ניט אַװעקגײן? — האָט זיך דער ייִד צעשריִען אױף אַ קול, — אָט רוף איך צו אַ זשאַנדאַר... זשאַנדאַאַאַר!!!

דער טאַנדעטניק האָט דערהערט דאָס װאָרט „זשאַנדאַר", איז אים פּרחה נשמתו געװאָרן; ער האָט אָפּגעלאָזט דעם ייִדן און האָט אָנגעהױבן מיט גוטן:

— װײסט איר װאָס, רב ייִד? איך בין אײַך מוחל די קאַפּאָטע, אַבי שרײַט ניט. װאָס האָט איר צו מיר? באַרעכנט נאָר אַקוראַט: איך בין אַ היגער טאַנדעטניק, און איר זײַט אַ װילד־פֿרעמדער; איר כאַפּט זיך אַרײַן צו מיר אין קלײט און מעסט אָן אַ קאַפּאָטע, װעלכע ליגט אױף אײַך, קײן עין־הרע, אױסגענאָסן, װי געװוּנטשן, לאָם איך האָבן אַזאַ יאָר — טראָגט געזונט, פֿאַרנוצט געזונט, און אַ גוטן טאָג מיט דער קאַפּאָטע!...

אַ גוטן טאָג, ליבער לעזער.

געשריבן אין יאָר 1894.

מזל טוב!

א קאמעדיע אין איין אקט

די פּאַרשוינען:

ביילע, אַ קעכן. אַן אַלמנה פון אַ יאָר עטלעכע און דרייסיק. אַ יאַדרדיקע ייִדענע.

פראדל, אַ שטוב־מיידל. אַ שוואַרצהנעוודיקע.

ר׳ אלטער, אַן אָרעמער פאַקנטרעגער, גיט ביבלעד אַף פּראַקאַט. אַ ייִדל פון אַ יאָר פערציק. אַן אַלמן אַדער אַ גרוש, און אפשר אַן אַלטער בחור. איין האַלב פּנים לאַכט, דאָס אַנדערע וויינט. טראָגט אַ קויטיקע מאַנישקע מיט אַ צוגעלעגערט קאַפּעלושל. שדכנט זיך צו דער קעכן.

חיים, אַ משרת פונעם צווייטן הויז. אַ יונג אַ כוואַט מיט אַ „סיגנעט". שדכנט זיך צו פראַדלען.

מישא | דעם באַלעבאָס קינדער, אַ ייִנגל און אַ מיידל.
מאשא | ריידן האַלב ייִדיש, האַלב רוסיש.

מאדאם, די באַלעבאָסטע אַליין. באַווייזט זיך מיטן איבעריקן עולם נאָר אין דער לעצטער סצענע אַף אַ ווײַלע.

די געשיכטע קומט פאָר אין קיִד.

ע ר ש ט ע ס צ ע נ ע

ב יי ל ע: (שטייט מיט פארקאטשעטע ארבל באם אויוון, קאכט, זינגט א לידל).

אוי, ווו זײַט איר מײַנע יונגע יארן?
אוי, ווו זײַט איר אהינגעקומען?
צי מיט פײַער פארברענט געווארן?
צי מיטן וואסער אוועקגעשווומען?

אז אך און ווי איז צו מײַנע שונאים, אז ביילע באדארף זײַן א דינסט בא די יארן, און האבן אף זיך אזא באלעבאסטע, אזא „מאדאם", וואס נאר געזידלט און נאר געפידלט! א שיינע נגידית! אז ארעמאן א שטיקל ברויט וועט זי דען געבן? די אייגענע קינדער אפילו זשאלעוועט זי עסן. איטלעכן איז זי חושד: רק מע נאשט, רק מע גנבהט! בא איר זײַנען אלע נאשערנס, אלע גנבטעס! (זי נעמט אראפ אין א באזונדער טעפל פון אלע מאכלים צו ביסלעך). געגנוג זיי זײַן צו קרענקען, ווי זאגט רב אלטער: „ווינציקער זײַן די ווערעם אין קבר"... (נעמט אראפ נאך א שטיקל פלייש). נישקשה, מע וועט זיך באדרייען... ע־ע־ע! ווי לאנג בין איך אליין געווען א באלעבאסטע בא מײַן טיש, מיט מײַן מאן פסח צום סדר!... (זי זינגט).

אזוי ווי ס'איז ביטער,
אז מע פעפערט ניט די פיש,
אזוי איז ביטער,
אז מע זיצט בא א פרעמדן טיש.

אזוי ווי ס'איז ביטער
יויך אן א פאן,
אזוי איז ביטער,
אז מע זיצט אן א מאן.

אזוי ווי ס'איז ביטער,
אז דאס עסן שמעקט מיט רויך,
אזוי איז ביטער,
אז מען ארבעט איבערן כוח.

אזוי ווי ס'איז ביטער,
אז דאס עסן האט קיין טעם,

אזוי איז ביטער,
אז מע דינט בא אזא „מאדאם"...

ווער קלאפט דאס דארטן אין דער טיר? מסתמא רב אלטער. א טײַערער ייִד, א כשרער, אן ערלעכער, אן חכמות. הארעוועט נעבעך אפן שטיקל ברויט, ווייס ניט פון קיין וועלט צו זאגן, גלײַך מיט מיר... (עפנט די טיר. עס קומט אַרײַן ר ב א ל ט ע ר פון דרויסן מיט א פעקל ספרים אונטער דער האנט).

צ ו ו י י ט ע ס צ ע נ ע

ר ב א ל ט ע ר : (לייגט אפ דאס פעקל אף א זײַט, מאכט צו־רעכט דאס בערדל, ווישט זיך דעם שווייס מיט א רויטער פאטשיילע). א גוטן אוונט אײַך, ביילע לעבן! וואס מאכט איר גוטס? איך גיי פארבײַ, איך זע עס לײַכט זיך, טראכט איך מיר, מע דארף ארײַנגיין אף א ווײַ־לעטשקע... א גאנצן טאג איז מען אף די פיס, פון שטוב צו שטוב, מע מיינט טאמער — דיזן, דאזן, דאס און יענץ... וואס איז בא אײַך פאר א יום־טוב, ביילע, וואס איר קאכט אזוי שפעט?

ב יי ל ע : ווייס זיי דער שווארצער יאר! א שמחה פלוצעם, פאר־שטערט זאל איר ווערן!... געקומען א חתן אנקוקן אונדזער מאמזעליכן. עפעס איינער א שווארץ־יאר מיט קנעפלעך, ווייס דער רוח דעם טאטן... אט וועט ארײַנגיין פראדל, זי ווייסט... זיצט, רב אלטער, זעצט זיך. טא־מער וועט איר טרינקען א גלעזל טיי? צי א גלעזל מילך? צי אפשר בײַ־דע זאכן אינאיינעם? און אפשר גאר צובײַסן, עפעס נעמען אין מויל ארײַן? (זי רוקט אים אונטער אלע גוטע זאכן).

ר ב א ל ט ע ר : א דאנק, למאי זאלט איר זיך מטריח זײַן, ביילעניו? איך בין גאר ניט אזוי שטארק הונגעריק. נאר גארניט, אויך די אייגענע מעשה, ווי זאגט ער: אז אײַך איז ליב, איז מיר ניחא... (עסט). איז בא אײַך, הייסט דאס, הײַנט א שטיקל יום־טוב. מהכתיתי, לאז זיי גאט העלפן, וואס האב איך צו זיי? אײַ, איך לייז בא זיי קיין געלט ניט? למאי ס'איז דא, קיין עין־הרע, א סך אזעלכע סטיקראטן, וואס איך לייז בא זיי קיין געלט ניט? אט, א שטייגער, כאפט אן אײַער מאדאמשע... זי פלעגט מיר אמאל געבן צו לייזן פאר ביכלעך גאר א סך געלט. נאר פון א צײַט אז זי האט אויפגעהערט צו פארשטיין זשארגאן. פון זינט זי איז געקומען פון אויסלאנד, האט זי פארגעסן אונדזער לשון, גלײַך ווי זי האט שוין פערציק יאר ניט געהארכט קיין ייִדיש ווארט... אט דאס אויסלאנד, הערט איר, איז פאר אונדזער פרנסה אן אומגליק!

ב יי ל ע : ווו האבן זיי צײַט צו לייענען ביכלעך, אז טאג ווי נאכט ווייקט מען זיך אין די קארטן? קומט אף דער נאכט, קלײַבט מען זיך צונויף אלע: פ ײַ נ ק ו נ ג ל און כ י נ ק י ס און ש ט ר ו ד ל

און ב יי ג ע ל מ א ן און ק נ א ק נ י ס ל, און מע קלאַפּט אין „סטוקלקע”, קלאַפּן און סטוקען זאָל זיי אין קאָפּ, רבונו־של־עולם! איך דאַרף שטיין באַם אויוון: קאַך זיי, בראָט זיי, בראָטן און ברענען זאָל זיי אַפן האַרצן!... אפשר וועט איר נעמען, רב אַלטער, אַ גלעזעלע בראַנפן, כ'איז געבליבן פון נעכטן? (זי בייגט זיך אָן, נעמט אַרויס, גיסט אים אָן אַ גלעזל. ער פאַרזוכט).

ר ב א ל ט ע ר : אַ דאַנק, למאי זאָלט איר זיך מטריח זײַן? (ער קערט איבער דאָס גלעזל). הערט איר, ביילע, ס'איז גאַרניט קיין שלעכט ביסל בראַנפן, ווי איר זעט מיך לעבן! (זי גיסט אים אָן נאָך אַ גלעזל). אַ דאַנק, למאי זאָלט איר זיך מטריח זײַן?... ס'איז ביטערע צײַטן, זאָג איך אײַך, עד־עד־עד!... אַמאָל פלעגט מיר אָנקומען אַ גאַנצער טראַנ־ספּאָרט מיט ראָמאַנען פון דער ווילנע, פלעג איך זיי פאַרצוקערן. און הײַנט, ווייס דאָס דער גוטער יאָר, פון זינט די ציוניסטן האָבן אָנגע־הויבן אַרויסגעבן זייערע ביכלעך, איז מײַן פרנסה שטאַרק געשלאָגן... נאַ דיר ציוניסטן!... ננננע!

ב יי ל ע : ציבעליסטן? וואָס איז דאָס, רב אַלטער, פאַר אַן אָנ־שיקעניש אַזעלכעס?

ר ב א ל ט ע ר : ציוניסטן — דאָס זײַנען די ציוניסטן, וואָס פאַרנעמען זיך מיטן ציוניזם... זיי ווילן, פאַרשטייט איר מיך, מיר זאָלן אַלע פאָרן קיין פּעליסטינע ווילן זיי...

ב יי ל ע : (שאָקלט מיטן קאָפּ). נאַ דיר נאָך, טאָמער איז קאָרג!... אַט האָסטו דיר אַ בלעסטערינע אַף זייערע קעפּ, פאַרכאַפּט זאָלן זיי ווערן!...

ר ב א ל ט ע ר : (שלאָגט איר איבער). שאַ, גאָט איז מיט אײַך, ביילע, פאַרוואָס שילט איר זיי? אדרבה, זיי מיינען אונדזער טובה מאַ־קע... פאַרקערט, סע קומט זיי נאָך אַ דאַנק, זיי ווילן העלפן די אָרעמע לײַט... דאָס פאָלק, פאַרשטייט איר מיך... דיזן, דאָזן, דאָס און יענץ...

ב יי ל ע : הערסט? וואָס־זשע שווײַגט איר? ווײַבאָלד אַזוי, לאָז זיי גאָט געבן געזונט און אַלדאָס גוטס! אַף קיין שלעכט אָרט זאָלן זיי ניט שטיין... לאָזן מײַנע באַלעבאַטים זײַן פאַר זיי די כפרה!...

ר ב א ל ט ע ר : לאָז גאָט היטן! וואָס האָב איך צו זיי? אָט, למשל, האָב איך באַקומען אַ פריש פּעקל סחורה, ראָמאַנען, אַזש פון אַמעריקע, פרישע, צאַפּלדיקע, נאַרוואָס פון דער נאָדל אַרויס. איך זאָג אײַך, פון די אַנטיקן! קפּריסין! זעמלמעל!

ב יי ל ע : (שלעפּט אַרויס אַ פלעשל פון אונטערן בעט און גיסט אים אָן אַ גלעזל ווײַן). אָנו, רב אַלטער, פאַרזוכט, זײַט מוחל, פונעם דאַזיקן ווײַן. געבליבן באַ זיי נעכטן פונעם טיש...

ר ב א ל ט ע ר : אַ דאַנק, למאי זאָלט איר זיך מטריח זײַן? (פאַרזוכט און באַלעקט זיך). הערט איר, ביילעניו, איז דאָס אַ גלעזל משקה — פון משקה־לאַנד!... (טרינקט און באַלעקט זיך). זינט גאָט

האנדלט מיט משקאות, האט ער נאך אזא משקה ניט געהאט... (קוקט אין גלעזל אריין און שפיגלט זיך). ע, אפנים, די נגידים ווייסן טאקע וואס גוט איז? הערט איר, די קאפאטע פארזעצן — און א נגיד זאל מען זיין!... אז ס׳איז יא אזוי, טא לאמיר זיין געזונט! (קערט איבער דאס גלעזל). הערט איר? דאס איז וויין! דאס איז א מין משקה, וואס מע קאן עס אנרופן וויין. עס האט אין זיך אלע אפשניצלעך פון... פון... א גלעזל וויין. (באלעקט זיך). דיזן, דאזן, דאס און יענץ...

ב יי ל ע : (גיסט אים אן נאך א גלעזל). נישקשה, טרינקט נאך איין גלעזל. זשאלעוועט ניט, פאראן בא זיי אין קעלער גענוג... זיי מעגן דאס אויסקרענקען געזונטערהייט!

ר ב א ל ט ע ר : (מיט א פריילעך פנים). לאז גאט היטן! וואס האב איך צו זיי? לאזן זיי טרינקען. לאזן יידן טרינקען געזונטערהייט... א ייד איז ניט קיין גוי. א ייד, אז ער נעמט א ביסל משקה, איז גארניט, מהכתיתי... ער טרינקט זיך אוים א גלעזל, צוויי גלעזלעך, צי אפילו דריי גלעזלעך — און שא, שטיל, טשעפעט ניט קיין פליג אף דער וואנט... שיכור? פע! שיכור קיינמאל ניט! קיינמאל ניט שיכור!...

ב יי ל ע : (דערגיסט אים דאס גלעזל). קיינמאל ניט!

ר ב א ל ט ע ר : אקעגן וואס, הייסט דאס, איז דאס געקומען צו רייד? יא, אקעגן דעם, וואס איר זאגט: מע הארעוועט... מע הארעוועט איבערן כוח... אט, למשל, כאפט אן, צום בלייַשטיפט, א יונגע אלמנה, ווי איר זייט... וואס? ווער? ווען? גארניט... דיזן, דאזן, דאס און יענץ... הערט איר? איך וואלט דאס אייך ניט געזאגט, נאר אונטער פיר אויגן זאג איך אייך... די מעשה פון דער געשיכטע איז אזוי. ביז וואנעט איז דער שינער, פרעג איך אייך, צו זיין בא יענעם?... ווידעראמאל געקאכט וועטשערע, און אבעראמאל וועטשערע... צייט אמאל אליין אן א יי ג ע נ ע וועטשערע, אן אייגן שטיקל אויוון. דיזן, דאזן, דאס און יענץ... איר פארשטייט?

ב יי ל ע : יא, איר זייט אוודאי גערעכט, רב אלטער. אן אייגענע פאמוניצע איז אוודאי ליבער פון א פרעמדער שיסל. וואס קומט אבער ארויס? א וויסטע אלמנה. מה אנו, מה חיינו?

ר ב א ל ט ע ר : אם כן, איז וואס? אן אלמנה איז דען קיין מענטש ניט? פארקערט, אן אלמנה איז נאך, אדרבה, מער סחורה... מצד רחמנות... (מאכט מיט די הענט). מצד דיזן, דאזן, דאס און יענץ...

ב יי ל ע : ווייס איך וואס? ווער וועט זיך קוואפען אף מיר מיט סדר־הכל צוויי הונדערט שמארדאווענצעס? ניט מער זאלן מיינע באלעבאטים פארמאגן, רבונו־של־עולם...

ר ב א ל ט ע ר : (בחורט זיך). ע, זאגט דאס ניט, ביילע לעבן!... וויאזוי מע וויל, לייענט מען דאס בריוול. צוויי הונדערט קארבן איז היינטיקע יארן א קאפיטאל, און צו אזא קאפיטאל, ווען גאט שיקט אייך צו. כדומה למשל, א לייטישן יונגנמאן, א מענטשן אן ערלעכן, א מענטשן

מיט א געשעפטל אין דער האנט... א מענטשן, וואס פארשטייט איר מיך...
(מאכט מיט די הענט). דיזן, דאזן, דאס און יענץ...

ב יי ל ע : א שטייגער, כדומה למשל?...

ר ב א ל ט ע ר : (בהורט זיך). א שטייגער, כדומה למשל, איך זאל אייך אנכאפן, נאפשיקלאד, אזא מין מענטשל, וואס האט א געשעפטל. ניט קיין גרויס געשעפט, נאר אזוי, א פיינס, א שטילס, א רויקס... וואס האנדלט מיט אזא מין סחורה, וואס מע גיט דאס אף פראקאט... אף איבערלייענען... נו, כדומה למשל, ביכער, ראמאנען... (מאכט מיט די הענט). דיזן, דאזן, דאס און יענץ...

ב יי ל ע : (פארטראכט, ווישט זיך די נאז מיטן ארבל פון אונטן ארויף). איר רעדט עפעס, רב אלטער, אזעלכע ווערטער... פארשטעלט... איך קאן ניט פארשטיין... טרינקט, איך בעט אייך, קוקט ניט אף כבוד... מיר וועלן הארעווען, און זיי וועלן פרעסן און זויפן? עסן זאלן זיי ווערעם! (גיסט אים אן נאך א גלעזל).

ר ב א ל ט ע ר : לאז גאט היטן! וואס האב איך צו זיי? (נעמט דאס גלעזל). וואס איר זאגט, מע הארעוועט. דערויף זיינען מיר שוין געווינט. וואס איז שייך? גאט האט אזוי באשאפן די וועלט, אז מיר דארפן הארעווען, פארשווארצט ווערן, און זיי דארפן לעבן א גוטן טאג, עסן און טרינקען, און דיזן, און דאזן, און דאס, און יענץ... פארדריסן פארדריסט נאר דאס, וואס ס'איז בא זיי ניט אנגעלייגט אונדזער הארעוואניע. למשל, אט נעמט א פערד, להבדיל, הארעוועט אויך איבערן כוח. זעט-זשע אבער, ווי מע קיכלט עס, מע גלעט עס, מע גיט דעם עסן, און טרינקען, און דיזן, און דאזן, און דאס, און יענץ...

ב יי ל ע : איר רעדט עפעס, רב אלטער, תמיד אזוי מאדנע... פארשטעלט...

ר ב א ל ט ע ר : ס'איז ניט מיינע ווערטער. דאס האב איך אויסגעלייענט פון א ביכל, פון די היינטיקע ביכלעך, וואס זיי גיבן ארויס, אט די ימח שמוניקעס, די צעצעליסטן...

ב יי ל ע : וואעס? וואס איז דאס פאר א מכה? א מכה זאל זיך זיי זעצן אפן שפיץ נאז!...

ר ב א ל ט ע ר : לאז גאט היטן! וואס האב איך צו זיי? פארשטייט איר מיך, די דאזיקע — דאס זיינען אזעלכע מענטשן, פארשטייט איר מיך, וואס קאטארי זיי נעמען זיך אן, אדרבה, די קריוודע פון די ארעמעלייט, פון די ארבעטער, פאר מיר, און פאר אייך, און פאר די אלע, וואס פלאגן זיך און מוטשען זיך אף דער וועלט...

ב יי ל ע : הערסטו! וואס-זשע שווייגט איר? לאזן מיינע באלעבאטים אייננעמען א מיתה משונה פאר זייער מינדסטן נאגל!

ר ב א ל ט ע ר : לאז גאט היטן! וואס האב איך צו זיי? (עס עפנט זיך די טיר, עס קומט אריין ח יי ם ד ע ר מ ש ר ת. ביילע טוט זיך א ווארף צום אויוון. רב אלטער קוקט אריין אין א ביכל).

דריטע סצענע

ח יי ם : (דאס קאפעלושל אף א זייט). א גוטער נאוונט זאל זיך אין אייך אריינכאפן, ביילעניו! וואס מאכט א ייד, רב אלטער? איר ווייסט? דאס ביכל, וואס איר האט מיר געבראכט, איז אן אנטיק פון א ביכל! איך האב דאס נאר גענומען לייענען, בין איך אנטשלאפן געווארן זיצנדיק אפן בענקל, ווי א געהרגעטער... (ער גיסט זיך אן א גלעזל ווײַן). געניסט עפעס, רב חיים, פארוואס זאלט איר ניט געניסן? אזוי זאגט מײַן מאדאם, בשעת זי איז מכבד אירע געסט מיט ווערעמיקע נים־לעך... ווו איז ערגעץ פראדל? (ער וויל זיך אגיסן נאך א גלעזל).

ב יי ל ע : (גיט אים איבער די הענט). אוועק, דו משומד, ניט פון דײַנעטוועגן אנגעגרייט!... דערצייל בעסער, וואס ביסטו אזוי אויס־געפוצט? וואס הערט זיך עפעס בא אייך? וואס מאכן דײַנע באלעבאטים?

ח יי ם : מיט די זײַטן זאלן זיי אײַך מאכן!... מע זיצט ביידע אינ־דערהיים, ווי די טײַבעלעך, און מע זידלט זיך און מע שילט זיך ביז הונ־דערט און צוואנציק יאר... (ער שלעפט פון קעשענקע ניסלעך, ווארפט אין מויל ארײַן און טוט א קנאק אלע מאל מיט דער האנט איבער דער מארדע פון אונטן ארויף).

ב יי ל ע : וואס איז די מעשה?

ח יי ם : (קנאקט ניסלעך). וואס זאל זײַן? גארניט. זי וויל קיין פאריז. זאגט ער: קיין בארלין. זאגט זי: אין דער ערד. זאגט ער: ביסט א בהמה. זאגט זי: דו ביסט א בעל־עגלה. זאגט ער: אבי ניט קיין שנײַ־דער... אפנים, טראכט איך מיר, זיי שטאמען ביידע פון גרויסן יחוס, גלײַך מיט דעם יחוס פון זייער מחותן בינקים. איר ווייסט, רב אלטער, בינקיסעם יחוס?

ר ב א ל ט ע ר : דהיינו, כדומה לשמל?

ח יי ם : דהיינו, כדומה למשל, איין זיידן האט ער געהאט א פאָ־טאגראף — ער פלעגט אראפנעמען גרעט פונעם בוידעם. און דער אנ־דערער זיידע איז געווען גובערסקי רעוויזאר איבער אלע שענקן... א! מע זאל דערמאנען משיחן!...(עס קומט אן פון שטוב פ ר א ד ל).

פערטע סצענע

פ ר א ד ל : (זעט ניט חיימען. זינגט א לידל).

זיץ איך מיר אף א שטיין,
עס נעמט מיך אן א גרויס געוויין:
אלע מיידלעך האבן חתונה,
נאר איך איינע זיץ אליין!...

ח יי ם : (ווישט זיך די אויגן כלומרשט). זייער טראווערדיק!

פ ר א ד ל : (זעט אים ניט, זינגט און טאנצט אונטער).

אוי־ווי, מאַרגנשטערן,
ווען וועל איך אַ כלה ווערן?...

ח יי ם : (פון דער ווײַטן).
שטיין שטיי איך, שטיי איך בײַ דער טיר,
קוקן קוק איך מיט אײַגעלעך אויף דיר.
הארצעניו, ליובעניו, וואָס טוט זיך דאָ מיט דיר?
צײַט פון שבת אַז האָסט זיך ניט געזען מיט מיר!

פ ר א ד ל : (זעט אים ניט).
כל־זמן איך בין אַ מיידל,
בין איך שיין און איידל,
און ווי באַלד איך ווער אַ ווײַבל,
ווער איך שוין אַן אָרעם טײַבל.
אוי־ווי, מאַרגנשטערן,
ווען וועל איך אַ כלה ווערן?

ח יי ם : (גייט איר אַקעגן מיט אויסגעשטרעקטע הענט). הנני! איך בין אָנגעברייט! איך בין גרייט אַפילו הײַנטיקן טאָג, נשמה מײַנע! דאָס בין איך טאַקע געקומען, איך זאָל מיט דיר אָפּריידן, מײַן טײַער קאַנאַריקל, אָפּשטעלן דאָס קנס־מאָל... אַ גוטן נאָוונט דיר, פראדל! וואָס מאַכסטו, הארץ מײַנס, און ווי גייט דאָס דיר אין געזונט, מײַן ענגל און מײַן שאַץ, דער גײַסט פון מײַן נשמה, דאָס הארץ פון מײַנע אויגן, ווי בײַ רב אַלטערן אין די ביכלעך שטייט געשריבן...

פ ר א ד ל : וואָס איז? וואָס ביסטו אַזוי האַפּערדיק? קוקט אים אָן, ווי ער האָט זיך דאָס אַ ביסל אויסגעסטראַצלט, דער שיינער מחותן! גוט יום־טוב ראש־חודש־קלעמעניש!... גייסט מן הסתם פון צירק, אָדער געכאַפּט ערגעץ אַ קערטל?...

ח יי ם : ווי דען איז אַנדערש, פייגעלע? אַ מענטש לעבט איין מאָל, ניט קיין צוויי מאָל, ווי מײַן רבי פלעגט זאָגן, אַז ער האָט ניט גע־האַט אויף שבת און די רביצן פלעגט אים באַגראָבן נײַן איילן אין דער ערד...

פ ר א ד ל : באַגראָבן זאָל מען דיך!

ח יי ם : אָמן, אַלע ווײַבער! נאַרעלע, הײַנטיקס מאָל האָסטו דווקא ניט געטראָפן: אין צירק גיי איך ניט, און אין קאָרטן שפּיל איך ניט — ווייסטו פון ווען אָן?

פ ר א ד ל : פון ווען אָן?

ח יי ם : פון אייערנעכטן אָן... איך האָב מיר געגעבן דאָס וואָרט, איך זאָל ניט שפּילן מער! איבער צוויי זאַכן: ערשטנס, האָב איך ניט פאַר וואָס, און אַז מע האָט ניט קיין פינגער, זאָגט רב אַלטער, קאָן מען קיין פײַג ניט שטעלן. און והשנית, קלײַב איך איצט אַ גראָשן צו אַ גראָשן.

צוליב דער חתונה, נשמה מײַנע... מע זאָל זיך באַ מיר אויסציִען פֿאַר אַ גראָשן — גיב איך ניט! עס ווילט זיך ניט שטאַרבן אין פֿרעמדע תּכריכים, ווי מײַן באָבע עליה השלום פֿלעגט זאָגן, בשעת מע האָט געבעטן באַ איר אַ נדבה...

פ ר אַ ד ל : וואָס־זשע טוסטו גאַנצע נעכט, אַז דו פּטרסט אַפֿ אַלע אַרבעט אין שטוב?

ח יי ם : וואָס איך טו? איך פֿאַרנעם זיך מיט בילדונג, טײַערע! מיט בילדונג! אָט לייען איך איצט אַ ביכל, זיס ווי אײַנגעמאַכטס... רב אַלטער האָט דאָס מיר געבראַכט... אוי, אַ ביכל! (ער קושט די פֿינגער). כ'בין אַ גאַנצע נאַכט ניט געשלאָפֿן, נאָר געלייענט, און געלייענט, און געלייענט — מחיה נפשות!

פ ר אַ ד ל : עס קער שוין זײַן דאָס גוטע ביכל, אַז ס'איז אַרײַן צו דיר אין די הענט אַרײַן... וואָס איז דאָס, אַ ראָמאַנס?

ח יי ם : נאָך אַ מין ראָמאַנס! אין זעקס טיילן, מיט אַ נעקראָלאָג.

ר ב אַ ל ט ע ר : עפּילאָג.

ח יי ם : מײַן איך — עמפּילאָג.

פ ר אַ ד ל : וויאַזוי רופֿט זיך עס?

ח יי ם : (טוט זיך אַ פּאַטש אין שטערן). סע רופֿט זיך אַן מיט אַזאַ לאַנגן נאָמען, אַז ס'איז שווער צו געדענקען אויסווייניק... רב אַלטער סערדצע! וויאַזוי הייסט עס באַ אײַך?

ר ב אַ ל ט ע ר : ווער?

ח יי ם : אָט אַ יענץ ביכל, וואָס איר האָט מיר געבראַכט אַנומלטן צו טראָגן?

ר ב אַ ל ט ע ר : אָ? דאָס ביכל, וואָס איך האָב דיר איבערגעלאָזט? שוין איינמאָל אַ ביכל! אַנטיק שבאַנטיק! פּרימאַ! מע רײַסט דאָס באַ מיר פֿון די הענט! עס הייסט מיטן נאָמען: „דער ווילדער נעגער אין רויטן גאַרטל מיט צען אָנגעלאָדענע פּיסטאָלעטן און מיט זעקס פֿאַרשאַלכּענע דאַמען אין אויבנגעשטאָלט, אָדער דער רינג פֿון שלמה המלך, אַ העכסט־אינטערעסאַנטער ראָמאַן אין זעקס טיילן מיט אַן עפּילאָג און מיט אַ ליד צום געזאַנג, פֿאַרפֿאַסט פֿון יצחק שלמה עסיקטרײַבער אַפֿ דעם אַרט פֿון שמ"ר".

ב יי ל ע | (אַ פּליעסק מיט די הענט). אַ דונער האָט מיך ניט
פ ר אַ ד ל | דערשלאָגן! וואָס פֿאַר אַ לאַנגער נאָמען!

ח יי ם : שרעקט זיך ניט, ס'איז באַ זיי פֿאַראַן נאָך לענגערע, און אַלע עפּעס אַזעלכע מאָדנע כפֿול־שמונהדיקע נעמען, צום בײַשפּיל: „דער געפֿאַנגענער קיניג באַם פֿאַרגליווערטן ים אין דער וויסטעניש, אָדער די צעשפּאַלטענע ליפּ"... „דער שוואַרצער ציגײַנער מיט די זילבערנע קנעפּ אין רײַטוואָגן, אָדער די גלעזערנע קאַטשעלקע אַפֿ פּסח"... „די געשוואָלענע מויד פֿון איר אײַנציקן חתן, אָדער דער רויטער ממזר, פֿאַרכאַפּט זאָל ער ווערן!"...

פ ר א ד ל ״ארבאפט מעגסטו שוין ווערן פאר אלע ייִדן.
ב יי ל ע . בונו־של־עולם!
ח יי ם : אמז, אלע ווייבער! הקיצור, ס׳איז א ביכל, זאג איך דיר, הערסטו. פראדל, די פינגער צו קושן!
פ ר א ד ל : וואס־זשע באשרייבט זיך דארטן אין ביכל? ביסט ניט קראנק צו דערציילן!
ח יי ם : דארטן באשרייבט זיך... ס׳איז שווער צו געדענקען אף אויסווייניק... עפעס וויאזוי א פייִנער בחור פון א יאר עטלעכע און צוואנציק...
ר ב א ל ט ע ר : אכצן.
ח יי ם : ראמאנסירט מיט א מיידל פון א יאר נייַנצן...
ר ב א ל ט ע ר : זיבעצן.
ח יי ם : א שיין מיידל, אן עפעלע, מיט חן־גריבלעך אין די בעקלעך, א בלאנדינקע מיט שווארצע האר...
ר ב א ל ט ע ר : מיט בלאנדע האר.
ח יי ם : מיין איך, א בראנעטקע מיט בלאנדע האר...
פ ר א ד ל : וויאזוי הייסט זי?
ח יי ם : וויאזוי הייסט זי? נארוואס ארויסגעפלויגן פונעם קאפ... זי ליגט מיר אפן צונג... וויאזוי הייסט זי, רב אלטער?
ר ב א ל ט ע ר : ווער?
ח יי ם : אט יענע מיידל, וואס בא מיר אין ביכל?
ר ב א ל ט ע ר : סעראפימא.
ח יי ם : יא, יא, איך האב טאקע געוואלט זאגן אזוי... עס באשרייבט זיך דארט, וויאזוי דער בחור פארליבט זיך אינעם מיידל... דאס מיידל פארליבט זיך אינעם בחור... דער בחור וויל חתונה האבן פארן מיידל... דאס מיידל וויל חתונה האבן פארן בחור... ווילן זיי, הייסט עס, ביידע... טרעפט זיך איינמאל א מעשה, דער בחור באגעגנט זיך מיטן מיידל ערגעץ אין אן ארט — דאכט זיך, אז אין קיך?... א יא, רב אלטער?
ר ב א ל ט ע ר : הא? וואס?
ח יי ם : ווו באגעגנט ער זיך דארטן אין אייער ביכל, יענער בחור מיט דער מויד? א יא, אין קיך?
ר ב א ל ט ע ר : אין פאריז אין די בעדער... באם גראף סאליס אין פאלאץ... אין א גארטן פון לימענעס מיט פאמעראנצן...
ח יי ם : אזוי גאר? בקיצור, איז זיך מיישב ער, מייַן בחור הייסט דאס, און איז ניט פויל אף דער פעז און כאפט זי ארום אט אזוי! (וויל ארומנעמען פראדלען).
פ ר א ד ל : אוועק, דו שארלאטאן!...
ר ב א ל ט ע ר : נייז, חס ושלום, ניט אזוי... פריִער פאלט ער איר צו די פיס...

ח יי ם : איך האָב דיר נאָר געוואָלט ווײַזן, ווי אַזוי דער בחור נעמט אַרום דאָס מיידל דאָרט אין ביכל...

פ ר אַ ד ל : ווער די כפרה!... געקומען אָפּן גרייטן... גיי זע באַ לײַטן, ווי סע פירט זיך... אַט איז געקומען צו אונדזער באַרישני אַ חתן אַזש פון אַלדי שוואַרצע יאַר... פאַרשפּאַרט מיט איר אין איין חדר פון אינדערפרי אָן...

ח יי ם : פון אינדערפרי אָן? טאַטעניו! וואָס אַזוי לאַנג? וואָס טוען זיי דאָרטן, קעצעלע מײַנס?

פ ר אַ ד ל : איך זאָל אַזוי וויסן פון דיר! איין וואָרט האָב איך געכאַפּט, בשעת איך האָב זיי אַהין דערלאַנגט טיי...

ח יי ם : וואָס פאַר אַ וואָרט?

פ ר אַ ד ל : אַז איך וועל דיר זאָגן, וועסטו באַלד וויסן! „זשי־וואַפּרי"...

ח יי ם : זשיוואַפּרי? אַהאַ, איך ווייס שוין! אויף אונדזער לשון איז דאָס אַלץ איינס, ווי מע זאָל זאָגן: „סע ברענט מיך אַ טרונק"... אַ יאָ, רב אַלטער, אַ טרונק?

ר ב אַ ל ט ע ר : (באַלעקט זיך). וואָס זאָגט איר, אַ טרונק? אַ ייִד איז ניט קיין טרינקער... מהכתיתי, אַ ייִד נעמט אַמאָל אַ ביסל בראָנפן...

ח יי ם : גוט מאָרגן, געליע, רעטעך טראָג איך! מע רעדט דאָ פון פּראָנצוויז, קומט איר מיט אַ ביסל בראָנפן!... (עס הערט זיך אַ קול פון שטוב: „פראָני, פראַדל! וואָס קרענקסטו דאָרט אין קיך, דו מויד?"...)

פ ר אַ ד ל : קרענקען זאָלט איר פאַר אַלע ייִדן!... איך גיי, איך גיי! זיי געפעלט אייִך, ווי זי קוויטשעט! איך וואַש דאָס געפעס! אַט גיי איך! גיין זאָל זי אויף קוליעס!...

ח יי ם : אָמן, אַלע ווײַבער! (פראַדל לויפט אַרויס פון קיך. עס לויפן אַרײַן מ י ש אַ און מ אַ ש אַ).

פ י נ פ ט ע ס צ ע נ ע

מ י ש אַ און מ אַ ש אַ : (שלעפּן לעקעך פון די קעשענעס, קנאַקן ניסלעך, קוקן זיך אַרום אויף אַלע זײַטן). סמאַטרי, ביילע, זאָג ניט אויס, באַזשע סאָכראַני!...

ב יי ל ע : אַ מכה דער מאַמען! איר זײַט נעבעך הונגעריק, טײַ־בעלעך?... עסט געזונטערהייט, עסט, פייגעלעך!... וואָס הערט זיך אויבן אין שטוב, קינדערלעך?

מ י ש אַ און מ אַ ש אַ : גאָרניט... דער פּאַפּאַ און די מאַמאַ שפּילן אין קאָרטן... דער דיאַדיאַ קושט די שוועסטער... יעי באָגו...

ח יי ם : טאַקע? אָנו, ווײַזט, ווי אַזוי קושט ער זי, קעצעלעך?

מ י ש א און מ א ש א : וואָט קאָפּ! (זיי קושן זיך אין די פּיסקלעך און לאַכן).

ח יי ם : (פּאַטשט זיי אין די פּלייצעס). בראַוואָ! בראַוואָ! מאַ־לאַדצי רעביאַטאַ! אַט וואָס הייסט גוט דערצויגן קינדער! איר זאָלט זײַן ערלעכע קינדער, וואָלט איר אָוועקגעלקחנט פונעם טיש עפּעס גוטע זאַכן פון אונדזערטוועגן: טאָרט, ניסלעך, עפּל, באַרן, מאַראַנצן, אײַנגע־מאַכטס... נישקשה, קיינער וועט ניט וויסן... צווישן דער משפּחה וועט דאָס בלײַבן... (מישאַ און מאַשאַ לאָזן זיך גיין. פראַדל קומט אַן מיט אַ גראַפין נאָד וואַסער).

זעקסטע סצענע

פ ר אַ ד ל : ברענען זאָלן זיי אַפן פײַער!...

ח יי ם : אָמן, אַלע ווײַבער!

פ ר אַ ד ל : דאָ האָט זי געשרײַען „מויד", און דאָרט, פאַר פרעמ־דע מענטשן, איז זי זיס, ווי צוקערקעלעך. „ברענג, זאָגט זי, דושעטשקע, אַ גלאָז וואַסער פאַר דער מאַדאַם לאַקשנקוגל"...

ב יי ל ע : וואָס מאַכן עפּעס חתן־כלה?

פ ר אַ ד ל : קיין גוטס זאָלן זיי אײַך ניט האָבן.

ח יי ם : אָמן, אַלע ווײַבער!

פ ר אַ ד ל : די שיינע כלה האָט מורא, טאָמער טוט אַ קוק אויף מיר דער חתן, האַלט זי אים פאַרשפּאַרט... נישקשה, ער וועט פון איר האָבן אַ וויסטן סוף. ס'איז אַ ווויל כלהכן. זי וועט אים, אם ירצה השם, אויסדראַפּען די אויגן...

ח יי ם : אַ מצווה, לאָז זיך אים ניט גלוסטן, ווי מײַן עלטערע שוועסטער פלעגט זאָגן, בשעת איך האָב מיך געוואָרגן מיט אַ ביינדל... אַפּנים, עס וועט זײַן טאַקע הײַנט אַ מזל־טוב?... אַסים, רב אַלטער, באמת גענאָסן! טוט אים אַ צי, ביילע, באָס לינקן אויער און זאָגט „לישועתך קויתי"...

ר ב אַ ל ט ע ר : (האָט ביז אַהער געכאַפּט אַ דרעמל, געפּײַפט מיט דער נאָז. כאַפּט זיך אויף). אַ דאַנק! למאי זאָלט איר זיך מטריח זײַן? איך בין אַ ווינציקער טרינקער... אַ ייִד טרינקט ניט... אַ ייִד איז גאָר קיין טרינקער ניט... די צי־צי־ציוניסטן זײַנען זייער גערעכט... זיי זאָגן, אַז אַ ייִד... אַ ייִד ליגט אין דער ערד, נײַן איילן אין דער ערד... אַ ייִד איז נעבעך ת־תמיד פאַרשמאַכט, פאַריאָמערט... (ער זינגט מיט אַן אומעטיקן קול).

פאַריאָמערט, פאַרקלאָגט,
פון זײַנעם פאַריאָגט...

ח יי ם : אַהאַ! רב אַלטער איז דאָך טאַקע רעכט אונטערן גלעזל, כ'לעבן! בגילופין!... געמאַכט, אַפּנים, אַ רעכטע כוסה?...

ב ײ ל ע : ניט מײן זאָלסטו עסן, װיפל זײ האָבן געטרונקען!
ח ײ ם : אָמן, אַלע װײַבער!... װײסט איר װאָס, רב אַלטער? אַז איר זינגט שױן יאָ, טאָ זינגט אונדז עפּעס אַ לידל פון די לידלעך! איר זײַט דאָך אַ ייִד, װאָס קאַטאָרי, איר האַנדלט מיט ביכלעך און מיט לידלעך.
ר ב א ל ט ע ר : װעסט מיר העלפן? איר װעט מיר העלפן? װעל איך אײַך זינגען אַ לידל, װאָס איז טאַקע אָנגעמאָסטן אויף מיר אַליין.
א ל ע ד ר ײַ : אַד! מהכתיתי, מיטן גרעסטן פאַרגעניגן! (גרייטן זיך צו אים מיטהעלפן).

ר ב א ל ט ע ר : (זינגט).

צען ברידער זײַנען מיר געװע־ע־זן,
האָבן מיר געהאַנדלט מיט װײַן;
אײנער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זײַנען מיר געבליבן נײַן.
אױ, שמערל מיטן פי־דל,
בערל מיטן באַס!
שפּילט־זשע מיר אַ לי־דל
אױפן מיטן גאַס!

א ל ע א י נ א י נ ע ם :

אױ, שמערל מיטן פי־דל,
בערל מיטן באַס!
שפּילט־זשע מיר אַ לי־דל
אױפן מיטן גאַס!

ר ב א ל ט ע ר :

נײַן ברידער זײַנען מיר געװע־ע־זן,
האָבן מיר געהאַנדלט מיט פראַכט;
אײנער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זײַנען מיר געבליבן אַכט.

א ל ע :

אױ, שמערל מיטן פי־דל,
בערל מיטן באַס!
שפּילט־זשע מיר אַ לי־דל
אױפן מיטן גאַס!

ר ב א ל ט ע ר :

אַכט ברידער זײַנען מיר געװע־ע־זן,
האָבן מיר געהאַנדלט מיט ריבן;
אײנער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זײַנען מיר געבליבן זיבן.

א ל ע:

אוי, שמערל מיטן פידל,
בערל מיטן באַס!
שפּילט־זשע מיר א לידל
אפן מיטן גאַס!

ר ב א ל ט ע ר:

זיבן ברידער זיינען מיר געווע־ע־עזן,
האָבן מיר געהאַנדלט מיט געבעקס;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זיינען מיר געבליבן זעקס.

א ל ע:

אוי, שמערל מיטן פידל,
בערל מיטן באַס!
שפּילט־זשע מיר א לידל
אפן מיטן גאַס!

ר ב א ל ט ע ר:

זעקס ברידער זיינען מיר געווע־ע־עזן,
האָבן מיר געהאַנדלט מיט שטרימפּ;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זיינען מיר געבליבן פינף.

א ל ע:

אוי, שמערל מיטן פידל,
בערל מיטן באַס!
שפּילט־זשע מיר א לידל
אפן מיטן גאַס!

ר ב א ל ט ע ר:

פינף ברידער זיינען מיר געווע־ע־עזן,
האָבן מיר געהאַנדלט מיט ביר;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זיינען מיר געבליבן פיר.

א ל ע:

אוי, שמערל מיטן פידל,
בערל מיטן באַס!
שפּילט־זשע מיר א לידל
אפן מיטן גאַס!

ר ב א ל ט ע ר:

פיר ברידער זיינען מיר געווע־ע־עזן,
האָבן מיר געהאַנדלט מיט בליי;

איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זײַנען מיר געבליבן דרײַ.

אַלע:

אוי, שמערל מיטן פידל,
בערל מיטן באַס!
שפּילט־זשע מיר אַ לידל
אויפן מיטן גאַס!

רב אַלטער:

דרײַ ברידער זײַנען מיר געווע־ע־עזן,
האָבן מיר געהאַנדלט מיט טיי;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
זײַנען מיר געבליבן צוויי.

אַלע:

אוי, שמערל מיטן פידל,
בערל מיטן באַס!
שפּילט־זשע מיר אַ לידל
אויפן מיטן גאַס!

רב אַלטער:

צוויי ברידער זײַנען מיר געווע־ע־עזן,
האָבן מיר געהאַנדלט מיט ביינער;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
בין איך געבליבן איינער.

אַלע:

אוי, שמערל מיטן פידל,
בערל מיטן באַס!
שפּילט־זשע מיר אַ לידל
אויפן מיטן גאַס!

חיים: (אַליין).

איין ברודער זײַנען מיר געווע־ע־עזן,
האָבן מיר געהאַנדלט מיט ספרים;
איינער איז פון אונדז געשטאָרבן,
האָבן מיר געטרונקען אַ גלעזל משקה... (גיסט).
אוי, שמערל...

אַלע: אַ שיינער גראַם!

חיים: וועלן מיר נעמען צו ביסלעך משקה אין אַ גראַם. לחיים, רב אַלטער! לאָמיר זײַן געזונט!

רב אַלטער: (טרינקט). לאָמיר טאַקע זײַן געזונט! (עס לויפן אַרײַן מישאַ און מאַשאַ מיט פולע קעשענעס).

זיבעטע סצענע

מישאַ און מאַשאַ: גיי, פֿראַדל, די מאַמע רופֿט! (פֿראַדל כאַפּט דעם גראַפֿין מיט וואַסער און לויפֿט אין שטוב אַרײַן).

חיים: אַנו, ווײַזט, וואָס האָט איר געבראַכט?

מישאַ און מאַשאַ: (ליידיקן אויס די קעשענעס). איזיוואַלטיע וואָס עפּל, גרושי, אַפּעלסינעס. לאַווקאַ סטאַשטשילי, יעי באָגו...

חיים: (קושט די קינדער). בראַוואָ! בראַוואָ! מאָלאָדצי רעביאַטאַ! אָט וואָס הייסט גוטע קינדער, געראָטענע, צו גאָט און צו לײַט! אָט וואָס הייסט פֿון קינדווײַז אויף גוט געלערנט!... (ער גיסט אָן רב אַלטערן אַ גלעזל ווײַן און זיך אויך). טרינקט, רב אַלטער, און פֿאַרבײַסט. לאָז אײַך ווויל באַקומען, ווי אין דער הייליקער הגדה שטייט געשריבן. טרינקט און עסט, רב אַלטער, מע וועט במילא שטאַרבן, ווי מײַנער אַ באַקאַנטער בעל־עגלה פֿלעגט זאָגן, אַז מע האָט דערלאַנגט צום טיש אַ שיסל קאַרטאָפֿלעס און סע האָט געזעצט אַ פּאַרע, ווי אין באָד.

רב אַלטער: האַ? און אפשר זײַט איר גערעכט. לאָמיר טאַקע נעמען צו קאַפּלעך... לחיים, לחיים. גאָט זאָל געבן, ייִדן זאָלן זײַן ייִדן. וואָרעם אַ ייִד איז גאָר אַן אַנדער מין באַשעפֿעניש... אַ ייִד טרינקט ניט קיין בראָנפֿן, פֿע!... אַ ייִד טרינקט ווײַן... אַלעמאָל ווײַן... סע קומט פּסח צום סדר, טרינקט ער ווײַן... און וויפֿל ער זאָל ניט טרינקען, איז ער תּמיד ניכטער.. (פֿריילעך). קיינמאָל ניט שיכור!... אַ יאָ, חיימונקעלע? קיינמאָל ניט ש־שיכור!...

חיים: חס וחלילה! וואָס הייסט, אַ ייִד גאָר וועט זײַן שיכור?... ד'ערפֿאַר דאַרף מען טאַקע נעמען נאָכאַמאָל צו קאַפּלעך. (ער גיסט אָן נאָכאַמאָל, קושט זיך מיט רב אַלטערן, נעמט די קינדער און גייט מיט זיי אַ טענצל).

רב אַלטער: (פּליעסקעט צו און זינגט).

וואָס מיר זײַנען זײַנען מיר,
אָבער ייִדן זײַנען מיר.
וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער אתרוג בענטשן מיר!

וואָס מיר זײַנען זײַנען מיר,
אָבער ייִדן זײַנען מיר.
וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער גמרא לערנען מיר!

וואָס מיר זײַנען זײַנען מיר,
אָבער ייִדן זײַנען מיר.

וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער דאַוונען דאַוונען מיר!

וואָס מיר זײַנען זײַנען מיר,
אָבער ייִדן זײַנען מיר.
וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער זמירות זינגען מיר!

וואָס מיר זײַנען זײַנען מיר,
אָבער ייִדן זײַנען מיר.
וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער כּפּרות שלאָגן מיר!

וואָס מיר זײַנען זײַנען מיר,
אָבער ייִדן זײַנען מיר.
וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער שבת מאַכן מיר!

(עס קומט אַן פֿראַדל און בלײַבט דערשטוינט).

אַ כ ט ע ס צ ע נ ע

פ ר א ד ל : (פֿאַלט אַן אַף חײמען). צי דו ביסט משוגע? צי דו ביסט חסר־דעה?... פּלוצעם אינמיטן דרינען טאַנצן?... (צו די קינדער). גייט, די מאַמע רופֿט אײַך. איר וועט שוין דאָרטן האָבן פֿאַר די מאַ־ראַנצן!...(די קינדער גייען אַוועק). און איך אויך, רב אַלטער?... פֿע, שעמען מעגט איר זיך. אַזאַ ייִד, קיין עין־הרע!

ר ב א ל ט ע ר : (פּלאָנטעט מיט דער צונג). אַ ייִד?... אַ ייִד איז ניט קיין גוי... אַ ייִד זאָל טאַקע זײַן תּמיד געזונט און מאריך ימים ונשים זײַן. וואָרעם אַ ייִד, וויפֿל ער זאָל ניט טרינקען, איז ער קיינמאָל ניט ש־שיכור... (גיסט אָן אַ כּוסה).

פ ר א ד ל : וואָס סע האָט זיך מיר געחלומט הײַנטיקע נאַכט און יענע נאַכט און אַ גאַנץ יאָר!... דאָרט אין שטוב איז אַ מזל־טוב, דערי־בער באַדאַרפֿן זיי דאָ זשליאַקען ווײַן!... ביילע!

ב יי ל ע : זיי האָבן גאָר אַזויפֿיל ניט געטרונקען. זע נאָר! גענו־מען צו די ליפּן...

ח יי ם : גענומען צו די ליפּן און טאַקע באַלד אַראָפּגעשלונגען... הערט־זשע אויס, רב אַלטער. אַז מיר האָבן יאָ דערלעבט אַ מזל־טוב, טאָ לאָמיר טאַקע נעמען צו ביסלעך ווײַן און טרינקען לחיים פֿאַר אונדז אַליין און פֿאַר אונדזערע אייגענע כּלות, און לאָמיר זיך צווינטשן איינס דאָס

אנדערע, סע זאל זיין מיט מזל. מזל-טוב דיר, פראדל, מיין טייערע כלה, מיין ליכטיקער שטערן, מיין קרוין, מיין שפּולפייגעלע! גיב מיר אהער דיין זיס הענטל און זאג מיר צו, אז דו וועסט מיר זיין געטריי!... (וויל זי ארומנעמען).

פ ר א ד ל : (שטופּט אים אָפּ). אלע בייזע וויסטע חלומות! אפּנים, דו ביסט שיכור?...

ח יי ם : חס וחלילה! ווי קומט א ייד זיין שיכור? וואס זאגט איר, רב אלטער? קאן א ייד זיין שיכור?

ר ב א ל ט ע ר : (שמייכלט און באלעקט זיך). א ייד איז קיי-קיינמאל ניט ש-שיכור! א ייד איז א ייד, און דיזן, דאזן, דאס און יענץ...

ח יי ם : (וויל ארומנעמען פראדלען). אפשר געפעלט דיר ניט, קאנאריקל, דער יחוס, וואס איך בין א משרת?... נארעלע, משרתים פירן היינט דאס גאנצע רעדל... קארג פאראן בא אונדז באלעבאטים, וואס זיינען געווען אמאל משרתים? און מיין באלעבאס אליין, זאל דיר צו קיין חרפּה ניט זיין, איז ניט געווען קיין משרת?... א ביסל גנבה, א ביסל הצלחה — חוץ זיין שאדן אף מיר געזאגט געוואָרן אין צען יאר ארום!... צי, א שטייגער, למשל, נעם דיין מאדאם — ניט געווען פריער אן אם?... היינט דאקטערט זי זיך שוין און פארט אין די בעדער אריין... נארעלע, וועסט, אם ירצה השם, אויך זיין א מאדאם אמאל, וועסטו זיך אויך, מיט גאטס הילף, דאקטערן. זיי זיכער...

פ ר א ד ל : (שטויסט אים אָפּ). בייס זיך אפ די צונג!...

ח יי ם : אמן, אלע ווייבער! פאלג מיך, קעצעלע מיינס, לאמיר ברעכן טעלער. מזל-טוב!... ביילע! רב אלטער! זאגט אונדז מזל-טוב! (שלעפּט ארויס פון קעשענע א גאלדענע קייט און טוט אן פראדלען אפן האלדז). אזוי ווי דו ביסט איצטערט מיין כלה, שענק איך דיר א מתנה כ׳ליגט בא מיר אנגעגרייט שוין פון צוויי וואכן. (ער נעמט ארום פראד-לען און טוט זי א קוש. זי שטופּט אים כלומרשט אָפּ).

ב יי ל ע : מזל-טוב דיר, פראדל, פארנוץ געזונט! וואס זאגט איר דערויף, רב אלטער? (זי ווייזט אים אף פראדלס מתנה).

ר ב א ל ט ע ר : וואס זאל איך זאגן? איך זאג, אז א ייד... א ייד זאל מאריך ימים ונשים זיין... א ייד עסט און טרינקט — און גאר... גארניט... שא, שטיל... פּיש-פּיש-פּישטשעט ווי א פייגעלע... דיזן, דאזן, דאס און יענץ... (ער שטייט אויף און פאלט פון די פיס). א ייד, אפילו אז ער טרינקט, איז ער ת-תמיד ניכטער... פּלאנטעט ניט מיט דער צונג... פאלט ניט פון די פיס... גייט גלייך, ווי א סטרונקעלע... טוט זיך ניט א בייג ניט אהער... ניט אהין... איז בא אלע געדאנקען... ווארעם א ייד... וויפל ער זאל ניט טרינקען קיין ווייַן, איז ער קיי-קיינמאל ניט, אבער טאַ-קע קיינמאל ניט ש-ש-ש... אוי, א ייד האט א פינצטער מזל... זיי זיינען נערעכט, די ציי-ציי-ציוניסטן, אז דאס פאלק... אז א ייד איז ת-תמיד אין

דער ערד... ת־תמיד פאַראומערט, פאַרחושכט, פאַרוואָגלט... (זינגט אונ־טער דער נאָז).

פאַריאַ־וואַ־מערט, פאַר־קלאַ־וואַ־אַגט,
פון זאַ־וואַי־נעם פאַר־יאַ־וואַ־אַגט,
פון גאַ־וואַט דאָס פאַר־שאַלטענע קינד... (אויסגעצויגן).
אוי־אוי־אוי־אוי!
אוי־אוי־אוי־אוי!

ח יי ם : (נעמט רב אַלטערן פאַר אַ האַנט). וואָס טויג אײַך, רב אַלטער, זײַן „פאַריאַ־וואַמערט און פאַרקלאַ־וואַגט”? לאָזן בעסער אונ־דזערע שונאים יאָמערן און קלאָגן אַף זייערע קעפּ! איר פאָלגט מיך, רב אַלטער, גיסט אײַך בעסער אָן אַ פרישע כוסה און טרינקט לחיים צו אײַער ביילען... לאָז זײַן אין אַ גוטער שעה אַ מזלדיקער, איר זאָלט זיך מיט איר עלטערן אין עושר און אין כבוד... איך וויים דאָך, אַז איר פאַדקעוועט אַרום איר שוין פון אַ האַלב יאָר... אַ וועלט שלאָפט ניט... וואָס מאַכט איר אָנשטעלן, ביילע, וואָס ברעקלט איר זיך? לאָס איך האָבן אַזאַ יאָר, וואָס פאַר אַ זיווג דאָס איז, ווי מײַן רביצן פלעגט זאָגן אַף איר שכן, בשעת ער פלעגט זיך צעפּאַטשן מיט זײַן פלוניתטע... אַ זיווג — זאָג איך אײַך!

ר ב א ל ט ע ר : אַ זיווג מן השמים... לחיים, לחיים! (עס קומען אָן ווידער די קינדער מיט פולע קעשענעס, קנאַקן ניסלעך).

ח יי ם : גיט־זשע איר, רב אַלטער, די האַנט, און לאָז זײַן מיט גליק. פון דאַנען אין אַן אייגענער שטוב, ווי לייבושל־גנב האָט געזאָגט. בשעת מען האָט אים דאָס ערשטע מאָל געבראַכט צו פירן אין אָסטראָג... און לאָמיר זײַן געזונט! (ער גיסט אַרײַן מיט גוואַלד פראַדלען אַ ביסל ווײַן אין מויל אַרײַן. רב אַלטער גיט ביילען פון זײַן גלעזל). רב אַלטער! זינגט עפּעס אַ לידל פון אײַערע לידלעך, נאָר אַ רעכטס, ס'זאָל לאַפּטשען!

ר ב א ל ט ע ר : (נעמט אָף דער אויבערשטער אָקטאַווע).

אָב איז אַ פּאָטער,
קדר איז אַ טאָטער,
אַ טאָטער איז אַ קדר,
בגדים זײַנען קליידער,
קליידער זײַנען בגדים,
זײַד איז ניט קיין פּאָדעם...

ח יי ם : (שלאָגט אים איבער, זינגט אַליין).

פּאָדעם איז ניט זײַד,
שיכור זאָלט איר זײַן ווי לוט,
ווי לוט זאָלט איר זײַן שיכור,
אין מויל זאָל אײַך ווערן ביטער,
ביטער זאָל אײַך ווערן אין מויל,

שיסן זאָל איַיך אַ קויל,
אַ קויל זאָל איַיך אויסשיסן!...

פ ר אַ ד ל : געשאָסן זאָלסטו ווערן פון גאָט!

ח יי ם : אָמן, אַלע וויַיבער!... ווייסט איר־זשע גאָר וואָס, רב אַל־טער? זינגט אונדז דאָס פריַיעריקע לידל: „וואָס מיר זיַינען זיַינען מיר!" און לאָמיר זיך נעמען פאַר די הענט אַלע און לאָמיר גיין אַ האָפּקעלע. (אַלע נעמען זיך פאַר די הענט און מע גייט אַ טענצל).

ר ב אַ ל ט ע ר :

וואָס מיר זיַינען זיַינען מיר,
אָבער ייִדן זיַינען מיר!

ח יי ם : (צוזאַמען מיט רב אַלטערן).
אָבער משרתים זיַינען מיר!

ר ב אַ ל ט ע ר :

וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער ציצית טראָגן מיר!

ח יי ם : (צוזאַמען מיט רב אַלטערן).
אָבער משקה טרינקען מיר!

ר ב אַ ל ט ע ר :

וואָס מיר זיַינען זיַינען מיר,
אָבער ייִדן זיַינען מיר!

ח יי ם : (צוזאַמען מיט רב אַלטערן).
אָבער שיכורים זיַינען מיר!

ר ב אַ ל ט ע ר :

וואָס מיר טוען טוען מיר,
אָבער תפילין לייגן מיר!

ח יי ם : (צוזאַמען מיט רב אַלטערן). אָבער טאַנצן טאַנצן מיר! (שריַיט). לעבעדיק, רב אַלטער! פּאָלקעס! שטאַרקער, שטאַרקער! קינדער! פּיסלעד, קינדער!... (ער צעבערעכט אַ טעלער. אַלע שריַיען „מזל־טוב! מזל־טוב! מזל־טוב!" פּלוצעם עפנט זיך די שטוב־טיר און עס באַוויַיזט זיך פריִער דער מאַדאַמס נאָז, נאָכדעם די מ אַ ד אַ ם אַליין).

נ יַי נ ט ע ס צ ע נ ע

מ אַ ד אַ ם : (אַ פּליעסק מיט די הענט). אַ וויסטער, אַ פּינצטע־רער, אַ ריינער, אַן אומגליקלעכער, אַ שוואַרצער, אַ שלים־מזלדיקער מזל־טוב אַף איַיערע קעפּ און אַף איַיערע הענט און פּיס און ליַיב און לעבן!...

אַזאַ הולטײַקע, אַזאַ פֿאַרשיווע יידענע, אַזאַ סמאַרקאַטע מויד! וואָן פֿון מײַן שטוב! (צו רב אַלטערן). און אַט דער שלעפּער וואָס טוט דאָ?

ר ב אַ ל ט ע ר : (אָנגעדרודלט, פּלאָנטעט מיט דער צונג). ש־ש־שלעפּער, זאָגט איר? ווי קומט אַ ייִד צו זײַן אַ שלעפּער? אַ ייִד איז קיי־קיי־קיינמאָל ניט קיין שלעפּער! קיי־קיינמאָל ניט... און וואָס איר טרײַבט מענטשן פֿון ש־ש־שטוב — מהכתיתי, טרײַבט, טרײַבט. נאָר אַז עוולה איז דאָס פֿון אײַך... ווייסט איר, פֿאַרוואָ־וואָ־וואָס? ס'איז הײַנט אַנדערע יאָרן גאָר... ניט דאָס, וואָ־וואָ־וואָס אַמאָל... איר זאָלט זען בײַ מיר אין די ביכלעך... די צעצעליסטן זאָגן... אַ קלאָג צו אײַער קאָפּ! דיזן, דאָזן, דאָס און יענץ...

מ אַ ד אַ ם : (צו חיימען). און דו, שאַרלאַטאַן, וואָס טוסטו דאָ? וואָן פֿון דאַנען!

ח יי ם : (גאַנץ עלעגאַנט). אַ דאַנק פֿאַר אַ קאָמפּלימענט! (די מאַדאַם לאָזט זיך צו אים מיטביידע הענט, וויל צונעמען די קינדער. חיים נעמט זי פֿאַר אַ האַנט, טוט אַ ווונק צום איבעריקן עולם, און מע כאַפּט זי אַרײַן אין רעדל אַרײַן און מע גייט מיט איר אַ טענצל. די מאַדאַם רײַסט זיך מיט אַלע כוחות, נאָר ס'איז אומזיסט: מע לאָזט זי ניט אַרויס פֿון קאָן). רב אַלטער! וואָס שווײַגט איר? זאָגט עפּעס אַ גוט וואָרט!

ר ב אַ ל ט ע ר : (אויפֿגעלעבט, זינגט).

ס'איז הײַנט אַ נײַע וועלט,
מע קוקט ניט אויף קיין געלט,
קיין גרויס, קיין קליין,
קיין מיאוס, קיין שיין,
קיין אָרעם און קיין רײַך —
אַלע זײַנען גלײַך!...

אַ ל ע : (זינגען און טאַנצן).

קיין גרויס, קיין קליין,
קיין מיאוס, קיין שיין,
קיין אָרעם און קיין רײַך —
אַלע זײַנען גלײַך!
אַלע זײַנען גלײַך!...

[די מאַדאַם רײַסט זיך פֿון זייערע הענט און שילט, נאָר מע הערט ניט איר קול. עס עפֿנט זיך די טיר און עס קוקט אַרײַן דערשראָקן אין קיך אַרײַן דער גאַנצער עולם: הערן און דאַמען, און התן־כּלה אויך בתוכם. אייניקע מיט קאַרטן אין די הענט. מע בלײַבט שטיין אַ ווײַלע פֿאַרגליווערט, איטלעכער אין אַן אַנדער פּאָזע. — לאַנגזאַם פֿאַלט דער פֿאָרהאַנג.]

געשריבן אין יאָר 1899.

פארביטן די יוצרות

א פריילעכס אין איין אקט

די פארשוינען:

צביה־קיילע, א קעכן אין א רייך הויז. א יונגע אלמנה.

מאשע, א שטוב־מיידל.

איציק, א משרת מיט א פאטלע האר. טראגט א גאלדענעם סיגנעט.

קאפל, א דינער אין אן אפטייק.

קלמן דלות, א שוסטער, אן אלטער בחור.

סאשקע, א נגידס א בחורל.

קלארא
אנא
צוויי נגידישע פריילנס.

דער נגיד, אן אויפגעקומענער אריסטאקראט.

די נגידית, א מאדאם אין א נעגן פאריק.

[א גרויסע קיך אין א רײַך הויז. — אויסגעהאנגען א סך געפעס. אף די ווענט — אילוסטראציעס פון צײַטונגען און זשורנאלן, א שפיגל מיט א געשטיקט האנטעכל, א פאר יאפאנישע פעכער, קליידלעך, קאפטלעך. בא דער זײַט א גרינער קאסטן, א בעטל מיט א סך קישנס. — צוויי טירן: איינע ארויף אין שטוב ארײַן, מיט עטלעכע טרעפלעך; די אנדערע, א הינטערטיר, אין דרויסן ארויס. — צ ב י ה ־ ק יי ל ע שטייט באם אויוון מיט פארקאטשעטע ארבל, קאכט וועטשערע.]

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : (בראקט א ציבעלע, זינגט א לידל).

אוי, ווו זײַט איר, יונגע יאוואָרן?
זאגט, ווו זײַט איר אהינגעקיוועמען?
צי מיטן פײַער פארברענט געוואָרן?
צי מיטן וואסער אוועקגעשוויוועמען?...

אז אך און אז ווי איז צו זייערע קעפ, אז צביה־קיילע נעבעך באדאַרף זײַן בא זיי א דינסט, און בא די יונגע יאָרן, און נאך אין אזא שטוב מיט אזעלכע קינדער, גאט זאל ניט שטראפן פאר די רייד!...(נעמט אראפ אין א באזונדער טעפל פון אלע מאכלים צו ביסלעך). א שטוב!... א קרעטשמע!... איטלעכער פרעסט אין אן אנדער צײַט... האלט פאר זיי א גאנצן טאג דעם אויוון, האלטן זאל זיי באם בויך!... און ווער שמועסט, אז דער באלעבאס איז ניטא אינדערהיים... (גיסט אפ אין טעפל ארײַן, טרייסלט אפ די הענט, ווישט זיך מיטן פארטעך). עי־עי־עי־עי! ווי לאנג בין איך אליין געווען בא זיך א באלעבאסטע, בא מײַן טיש מיט מײַן מאן עלי־שלום... (זינגט).

יאָרן יונגע!
יאָרן גרינגע!
וואס זײַט איר אזוי גיך אוועק?
עס זעט אײַך ניט קיין
איי־איי־איייגל,
עס יאגט אײַך ניט קיין
פיי־איי־אייגל —
אוועק, אוועק, גאר אן אן עק!...

(עס הערט זיך א קלאפן אין דער הינטערטיר). ווער קלאפט דאס דאָרטן? מיט קאפ אן וואנט!... (פארכאפט זיך). אוי, ווי איז מיר, אוודאי רב קלמן?... (לאזט זיך צו דער טיר). א טײַערער ייִד דאס איז, אט דער קלמן דלות! האט נעבעך ניט קיין גליק, אזוי ווי איך... און עלנט, אזוי ווי איך... עפנט די טיר. עס קומט ארײַן פון דרויסן ק ל מ ן ד ע ר

שוסטער, א ייד פון א יאר עטלעכע און דרייסיק מיט א שווארץ בערדל, טראגט א צוגעלעגערט קאפעלושל, מיט א קורטיקער מאנישקע, מיט צו קורצע הויזן).

קלמן דלות: א גוטן אוונט אייך, צביה־קיילע! וואס מאכט איר גוטס? געגאנגען פארביי, געזען עס לייכט זיך בא אייך, טראכט איך מיר: לאמיך אריינגיין אף א ווײַלעטשקע זיך אפרוען. מע זיצט באם ווארשטעק, ווערט מען פארזעסן, צו אלדי גוטע יאר... (כאפט א קוק אין אויוון). נאך זײַט איר באם אויוון? אזוי שפעט!

צביה־קיילע: (טראגט אים צו א בענקל). זיצט, רב קלמן!... שפעט, זאגט איר? דא, אין דער שטוב, מוז מען א גאנצן טאג און א גאנצע נאכט שטיין באם אויוון, שטיין זאלן זיי אין געהאקטע ווגנדן! א שטוב איז דאס? א קרעטשמע!... און ווער שמועסט, אז דער באלע־באס איז ניטא אינדערהיים!...

קלמן דלות: אזוי? איז ער ניטא גאר אינדערהיים? וו איז ער דען?

צביה־קיילע: ווייס זיי דער שווארצער יאר!... אפשר וועט איר טרינקען א גלעזל טיי? אדער גאר עפעס צובײַסן? (טראגט אים אונ־טער פונעם קלייגעם טעפעלע).

קלמן דלות: (רוקט זיך צו צום טעפעלע). א דאנק, למאי זאלט איר זיך מטריח זײַן?

צביה־קיילע: פארט ער נאר ארוים פון דער היים, אזוי קערט מען איבער די שטוב מיטן קאפ אראפ... אלעמאל, ווען ער פארט אוועק, מוז זיך עפעס טרעפן אן אומגליק... אט איז געווען בא אונדז נעכטן אן „אביסקע”. פאליציע, זשאנדארן און סאלדאטן זײַנען אריבער־געפאלן, איבערגעקערט די שטוב און צוגענומען אונדזער וואלאדקען אין קאטשומענט ארײַן. מסתמא האט איר געהערט שוין?... אפשר וועט איר נעמען פריער א ביסל קאניאק? נישקשה, זיי האבן געגוג... (גיסט אים אן א גלעזל).

קלמן דלות: א דאנק, צו וואס זאלט איר זיך מטריח זײַן? איר ווייסט דאך, אז איך בין ניט קיין טרינקער... לחיים! לאז גאט געבן... (טרינקט אויס). או! א הארב גלעזל משקה!... אזוי, אזוי? האט מען דעם בחור, הייסט עס, ארײַנגעפאקט? א ווויל בחורל וואלאדקע! ווייסט איר ניט, פאר וואסערע מעשים טובים?

צביה־קיילע: ווייס זיי דער שווארצער יאר! צעצעליסטן!... למאי אט איז דער עלטערער זייערער, פעטיע, גאר פארפאלן געווארן... (רוקט אים צו א טעפעלע מיט א לעפל).

קלמן דלות: (קוקט ארײַן אין טעפל). צו וואס זאלט איר זיך מטריח זײַן?... אזוי, אזוי? פארפאלן געווארן? (עסט גאנץ אפעטיט־לעך). ווערליק איך בין אן עסער...

צביה־קיילע: (גיסט אים אונטער זופ). ווי אין דער ערד

אריין! ס'איז אפילו בא אים ניט דאס ערשטע מאל. איך זאל האבן די בהכות, וויפל מאל עס מאכט זיך, ער קומט אהיים שוין מיטן טאג גלייך, האט מורא פארן באלעבאס, קלאפט ער צו מיר, איך זאל אים ארײנלאזן דורך דער קיכטיר... זאלט איר זען דעמאלט א פנים בא אים, ווי אף צו־להכעיס: די אויגן רויט, די האר צעקאשמעט, קוים וואס ער האלט זיך אף די פיס.. אפשר וועט איר נעמען, רב קלמן, א גלעזל ווישניק? ניש־קשה, ס'איז בא זיי דא גענוג!... (גיסט אים אן).

קלמן דלות: א דאנק, למאי זאלט איר זיך מטריח זיין? (פארזוכט). א שיינע מעשה, נאר א קורצע! ווי־זשע, למשל, קאן ער זיין, אט דער פעטיע אייערער?

צביה־קיילע: דער רוח וויים די ביינער זייערע!... א רחמנות, הערט איר, איז נאר אף איר, אף דער באלעבאסטע נעבעך. וואס זי צעוויינט! וואס זי צעיאמערט!... אפשר וועט איר נעמען נאך א גלעזל? (גיסט אים אן). טרינקט, ס'איז גוטער ווישניק, בעסער פונעם בעסטן וויין...

קלמן דלות: א דאנק, למאי זאלט איר זיך מטריח זיין?... ווערליק איך בין א טרינקער... (טרינקט). ווייסט איר, וואס איך וועל אייך דערציילן, צביה־קיילע? אז די וועלט זאגט א ווערטל: די קאפאטע פאר־זעצן און א נגיד זאל מען זיין, איז ניט אומזיסט.

צביה־קיילע: אקעגן וואס איז דאס געקומען צו רייד?

קלמן דלות: אקעגן דעם, וואס איר זאגט ווישניק... איך בין דערגאנגען מיט מיין שכל, אז א נגיד איז טויזנט מאל בעסער צו זיין ווי אײדער א קבצן, כאטש אפילו קארל מארק זאגט, אז קאפיטאל איז סם־המוות...

צביה־קיילע: ווער איז דער מארק? (גיסט אים אונטער). טרינקט, רב קלמן, נאך א קאפ!

קלמן דלות: דאס איז דער גרעסטער פון... פון... א דאנק, למאי זאלט איר זיך מטריח זיין? ווערליק איך בין א טרינקער...(טרינקט). קארל מארק איז דער וואס נעמט זיך אן אונדזער קריוודע. ער איז פאר אונדז בעלי־מלאכות, שטאל און אייזן. א קלייניקייט פרא... פראל... פרא־לעטאריאט — קוים אויסגערעדט!...

צביה־קיילע: וואס הייסט דאס פרא... פרא... טפו! איך קאן עס גארניט ארויסריידן! (דערגיסט אים דאס גלעזל).

קלמן דלות: א דאנק, למאי זאלט איר זיך מטריח זיין? ווערליק איך בין א טרינקער... (טרינקט און פלאנטעט מיט דער צונג). זאגט מיר נאך: פרא... פרא... טע... פראלע... פראט — טפו! לאז דאס גיין אין דער ערד! זאגט מיר בעסער, צביה־קיילע סערדצע, וואס איך וועל אייך פרעגן: א שטייגער, כדומה למשל, ס'זאל זיך אייך מאכן א פראל... פראלעטאריאט, מיין איך א גלייכער שידוך... א שטייגער, כדומה, א בעל־מלאכה, א חברה־מאן, פון די, וועלכע קאטארע,

איר פארשטייט?... וואס טרינקט ניט... סיידן אמאל, אז עס מאכט זיך... איר פארשטייט? מען איז דאך ניט מער ווי א לעבעדיקער מענטש... און דאס איבעריק דארפט איר שוין אליין פארשטיין...

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : (ברעקלט זיך, דרייט דעם שפיץ פארטעך). אז איר רעדט אזוי פארשטעלט... (רוקט איט אונטער א ביסל איינגע־מאכטס). פארבייסט, רב קלמן, פארוואס פארבייסט איר ניט?

ק ל מ ן ד ל ו ת : א דאנק, למאי זאלט איר זיך מטריח זיין? וועדליק איך בין א טרינקער... (עסט). ווילט איר, איך זאל אייך זאגן אפנטלעך? (עס הערט זיך א קלאפ אין טיר פון דרויסן).

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : ווּעמען טראגט דאס שוין דער רוח? (זי רוימט אויף געשווינט פונעם טישל, פארגעסט דאס פלעשל ווישניק, גייט צו דער טיר. קלמן דלות שלעפט ארויס פון קעשענע א ביכל, פארטיפט זיך בלומרשט). ווער איז דארטן?

א ק ו ל פ ו ן י ע נ ע ר ז יי ט ט י ר : ס'איז איך!

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : ווער איז געוועזן דער איך?

ד א ס ק ו ל פ ו ן י ע נ ע ר ז יי ט ט י ר : א מענטש, ניט קיין רוח!

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : ס'איז דו, איציקל?

ד א ס ק ו ל פ ו ן י ע נ ע ר ז יי ט ט י ר : וואס עפעס איציקל? וואס האט איר מיך פארצויגן אף א שטריקל? איציק איז ניט איציקל. גיכערט, עפנט אויף, אין דרויסן איז ניט געהייצט...

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : ברענען זאלסטו אפן פייער, משומד איינער! (עפנט אויף מיט כעס די טיר, און עס קומט אריין א י צ י ק ד ע ר מ ש ר ת, א יונג מיט א סיגנעט און מיט א קייט, טראגט אף זיך א פרעמדן פידזשאק, וואס הענגט אף אים ברייטלעך־לעפעשעוואטע, א רויטן שניפס, געלע שיך, ווייסע האנטשועו).

א י צ י ק : (טוט אויס די האנטשועו, ברייט). א גוטנאוונט אייך, צביה־קיילע! א גוטנאוונט אייך, רב קלמן! א גוטער נאוונט זאל זיך ארייַנכאפן אין אייך ביידן! ס'איז בא אייך דא ווארעם ווי אין א באד, קיין עין־הרע, ריין און ציכטיק, ווי בא מיין מאמען פלעגט צו זיין ערב פסח, בשעת דער טאטע האט נאך ארומגעטיאפקעט מיטן פעדרל איבער דער בלאטע (גייט צו צום טישל, גיסט זיך אן א גלעזל ווישניק). געניסט, רב יצחק! ווי מיין באלעבאסטע־לעבן זאגט צו אירע געסט, בשעת זי איז זיי מכבד מיט ווערעמיקע ניסלעך. (טרינקט). ווו איז ערגעץ מאשענקע?

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : (רייסט ארויס בא אים דאס גלעזל). אוועק, משומד, ניט אף דיין מיסט געוואקסן!... וואס באדארפסטו מאשען? און וואס ביסטו אזוי אויסגעפוצט? און וואס הערט זיך עפעס בא אייך? וואס מאכן דייַנע באלעבאטים?

א י צ י ק : מיט די זייטן לאזן זיי אייך מאכן! מיוחסים! האבן

זיך איינגעשמועסט, אַז נאָר זיי זײַנען לײַט, און אַלע איבעריקע זײַנען גאָנרישט מיט גאָרנישט... (צום שוסטער). וואָס לייענט איר, רב קלמן?...

קלמן דלות: וואָס איך לייען? וועגן קאַרל מאַרק און וועגן קאַפּיטאַל...

איציק: וואָסער מאַרק? און וועמענס קאַפּיטאַל? וואָסערע לאָקשן? און וואָסערע פּלוימען?

קלמן דלות: וועגן מאַרקס מעטאָדע, ווי־אַזוי צו קאַפּיטאַ־ליזירן דעם פּראָ... פּראָט... פּראָלעטאַריאַט; אָדער ווי־אַזוי צו פּראָ... פּראָ־לעטאַריזירן די קאַפּיטאַליזאַציע...

איציק: און איר פאַרשטייט, וואָס איר לייענט? און איר האָט נאָך אַלע ציין אין מויל?

צביה־קיילע: האָבן זאָלסטו קדחת, רבונו־של־עולם! אַ שפּראָך פון אַ מענטשן! (עס קומט אַן פון אויבן משה מיט אַ פּעקל וועש, דערזעט איציקן).

איציק: אַ גוטנאָוונט דיר, נשמה מײַנע! דו זאָלסט ניט זײַן אַזוי אָנגעלאָדן מיט העמדער און מיט אונטערהויזן, וואָלטן מײַנע בלאַ־סע ליפּן זיך באַהעפט מיט דײַנע רויטע באַקן, ווי בײַ רב קלמנען אין ביכל שטייט געשריבן...

משה: אין דער ערד מיטן קאָפּ! נאַ דיר אַזאַ שלים־מזל! וואָס האָסטו זיך אַזוי אויסגעפּוצט, ווי צו דער פּגירה?

צביה־קיילע: יאָ, נו, עפּעס איז ער מיר הײַנט צו יום־טובדיק!

איציק: וואָס דען? אַ מענטש לעבט איין מאָל, ניט קיין צוויי מאָל, ווי מײַן טאַטע פלעגט זאָגן, אַז ער האָט ניט געהאַט אַף שבת און די מאַמע האָט אים באַגראָבן... זאָג נאָר, מאַשוטקע, וואָס מאַכט עפּעס מײַן יונגן באַלעבאָס כלהכן?

משה: דײַן טאַטנס עסק?

איציק: מסתמא אַז איך פרעג, איז ניט אומזיסט, ווי מײַן שוועסטער האָט אַמאָל געזאָגט, בשעת איך האָב געכאַפּט אַ פּאַטש נאָך אומגעריכט... איך האָב צו איר אַ בריוול פון מײַן יונגן באַלעבאָס. ער איז דאָס אין איר פאַרליבט אַ ביסל, נאָך מער ווי איך אין דיר... (וויל אַ גלעט טאָן משהן).

משה: (גיט אים איבער די הענט). פּאַוואָליע מיט די הענט, דו שאַרלאַטאַן!

איציק: (צו קלמנען). אָט אַזוי, ווי איר זעט, האָבן מיר קיין גליק נישט, ניט איך, ניט מײַן באַלעבאָס... מיר זײַנען מיט זיי אדרבה ואדרבה, און זיי זײַנען מיט אונדז קידער־ווידער... מײַן אָראַנטשיק וויל זי, גייט אויס חתונה האָבן, און זי זאָגט — זי האָט נאָך צײַט, ווי מײַ־נער אַ באַקאַנטער זאָגט, אַז דער שנײַדער קומט צו אים מאָנען פאַר געניי און ער האָט אַ מכה ניט קיין געלט...

מ א ש ע : איך האָב מורא, אַז דײַן באַקאַנטער — דאָס ביסטו אַליין...

א י צ י ק : און איך האָב מורא, אַז איר דרייט דער וועלט אַ קאָפּ. איר דרייט אַזוי לאַנג, ביז איר פאַרדרייט אײַ זיך, אײַ יענעם...

מ א ש ע : אָבער דיר האָט נאָך לעת־עתה קיינער ניט פאַרדרייט קיין קאָפּ?

א י צ י ק : ביז אַהער — געלויבט דער איבערשטער, אַ חוץ דיר...

מ א ש ע : לעבן זאָלסטו אַזוי!

א י צ י ק : אָמן, גם אתם!

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : טאָמער וואָלט געווען גענוג צו שאַרפֿן די צינגלעך? זאָג בעסער, וואָס טוסטו דאָ אַזוי שפּעט טאָקע אויף דער רעכ־מער אמת?

א י צ י ק : אויף דער רעכטער אמת זאָג איך דאָך אײַך, אַז איך האָב געבראַכט אַ בריוול פֿון מײַן יונגן באַלעבאָס צו אײַער אַניוטען, און געבעטן האָט ער מיך, איך זאָל אים ברענגען תשובה. (שלעפּט אַרויס דאָס בריוול פֿון דער אונטערשטער קעשענע). ער האָט מיר אָנגעזאָגט, למען־השם, איך זאָל דאָס בריוול ניט ווײַזן קיינעם, אָפּגעבן גלײַך צו איר אין די הענט אַרײַן... נאָר וואָס דען? מיר וועלן דאָס פּרײַער פּאַוואָלינקע אויפעפענען, אַ קוק טאָן אומיסטן, וואָס שרײַבט ער דאָרטן? (צו צביה־קיילען). געפינט זיך ניט בײַ אײַך אַ ביסל הייס וואַסער און אַ שאַלעכץ פֿון אַן איי, וועלן מיר דאָס מאַכן ווי עס געהער צו זײַן... ס'איז ניט דאָס ערשטע מאָל בײַ מיר, ווי מײַן פֿעטער האָט געזאָגט, בשעת מע האָט אים אײַנגעזעצט אין הד־גדיא... (צביה־קיילע גיט אים אַ טעלער מיט הייס וואַסער און אַ שאַלעכץ פֿון אַן איי. ער באַנעצט דאָס בריוול פֿון דער אַנדערער זײַט). ס'איז בײַ מיר, פֿאַרשטייט איר, אַזאַ חולאת — איך האָב ליב אַלצדינג וויסן, איך שטאַרב אַוועק!

מ א ש ע : דו שטאַרבסט אַוועק? איך וועל זאָגן נאָך דיר קדיש. (קוקט, ווי איציק עפֿנט דעם קאָנווערט).

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : אַ בעלנות צו עפֿענען פֿרעמדע בריוו! אַנו, וואָס שטייט דאָרטן?

א י צ י ק : (ציט אַרויס דאָס בריוול). איך זע, איר זײַט אַלע זייער גײַציק צו האָרכן נײַס... דער חסרון, וואָס מײַן יונגער באַלעבאָס שרײַבט צו איר אויף רוסיש. און מיר האָט דער דאָקטער אָנגעזאָגט טויזנט מאָל, אַז „שעות" קאָן מיר שאַטן צו די אויגן... לאָז אַן אַנדערער שוין לייענען, ווי מײַן ברודער האָט געזאָגט, בשעת מע האָט אים אויפגערופֿן צו מפטיר צו זײַן בר־מצווה... רב קלמן, איר ווילט פֿאַרדינען עולם־הבא? נאָט לייענט זיי דאָס בריוול, נאָר פּאַוואָליע ניט געכאַפּט, וואָרט בײַ וואָרט, ס'איז ניט קיין הייסע לאַקשן, ווי מײַן מאַמע פֿלעגט מיר זאָגן בשעת בענטשן און טאָקע אין איינוועגס שענקען אַ פּאָר פּעטש אויך, גלאַט

אזוי זיך, פון הײמלעכקײט װעגן... נו, רב קלמן, רירט זיך, טוט אָן די בריל און לאָמיר הערן די מגילה...

קלמן דלות: (טוט אָן די ברילן, לײענט). „ליבע טײַערע אַנאַ! איך בין ניט אימשטאַנד אַרויסצוזאָגן, װי װײַט איך בין געקרענקט פון דעם, װאָס איך קאָן צו אײַך אין שטוב ניט קומען און פּערזענלעך מיט אײַך זיך זען! פון זינט מע האָט צוגענומען אײַער װאָלאָדיען אין טורמע, לאָזט מען מיך ניט אַרויס פון שטוב, מע היט מיר די טריט, ממש איך בין פּרײַלאָז, איך בין אַרעסטירט, איך בין אין תּפיסה... טײַערע, טײַערע אַנאַ! איך בעט אײַך, פאַרט ניט קײן זשענעװע! בלײַבט דאָ, לאָז איבערגײן אַ קלײנע צײַט, מײַנע עלטערן װעלן זען, אַז איר פאַרט ניט, װעט זײ איבערגײן דער קאַפּריז, און זײ װעלן אײַנװיליקן צו אונדזער שידוך, און דעמאָלט — אָ! דעמאָלט, נאָך דער חתונה, װעלן מיר זײַן פרײַ צו טאָן װאָס מיר װילן! מיר װעלן דעמאָלט בײדע קאָנען פאָרן קײן זשענעװע"...

צביה־קײלע: װוּהין קלײַבן זײ זיך עס פאָרן, אַ מכּה זײ?

מאַשע: איר הערט דאָך, אַז קײן זשענעװע.

צביה־קײלע: װוּ איז דאָס? װײַט פון דאַנען?

מאַשע: דאָס דאַרף זײַן אין קאַרלסבאַד מסתּמא. אַלע זומער פאָרן זײ קײן קאַרלסבאַד.

איציק: (צו מאַשען). אַזוי זאָגסטו? קאַרלסבאַד! װוּ איז קאַרלסבאַד? װאָס איז קאַרלסבאַד? מיט װאָס עסט מען קאַרלסבאַד?

מאַשע: װאָס זאָגט איר אַף זײַן טאַטן? אַזױפיל, װי דו װײסט, װײס איך נאָך געװיס, און אפשר נאָך אַ ביסל מער!

איציק: אַ נײַע װײסערן געװאָרן! דו װײסט מער פון אַ טויטן! װוּ האָסטו זיך אָנגעהערט אַזעלכע זאַכן? בײַ דײַנע באַלעבאַטים אפשר? װער זײַט איר? שוין לאַנג זײַט איר געשטאַנען מיט פיש אין מאַרק? געקומען אַהער קײן אַדעס, געװאָרן גאַנצע סטיקראַטן, און האָבן חשק זיך משדך זײַן מיט אונדז, מיט די פינקלשטײנס!

מאַשע: אײַ־אײַ־אײַ! אַ גליק! פינקלשטײנס! װאָס איז מיט אײַך דער יחוס אַזוי גרויס?

איציק: ע, ביסטו דאָך טאַקע אַ ציג, און אפשר טאַקע אַ גאַנצע בהמה, אַז דו פרעגסט גאָר אַזעלכעס!... מיר שטאַמען אַרויס — דו װײסט פון װעמען? אַזש פון דעם גרויסן, גרויסן... תּרח! האָסט געהערט אַמאָל דעם נאָמען תּרח?

מאַשע: באַגראָב דיך מיט אים אין אײן גריבל!

איציק: בתּנאַי, אַז דו זאָלסט זײַן אַ דריטע...

צביה־קײלע: עס װעט זײַן אַמאָל אַ סוף, צי נײן? (צו קלמנען). לײענט, רב קלמן, װאָס הערט איר זײ?

קלמן דלות: (לײענט װײַטער). „טײַערע אַנאַ! איך װײס, אַז ס'איז פאַר אײַך שװער דאָ צו זײַן. איך װײס, אַז איר האָט צרות

ניט אזוי פון די עלטערן, ווי פון דער שטוב, און איבערהויפּט פון די צוויי שיינע לײַט, דער שאַרלאַטאַן פּעטיע און די פּוסטע קלאַרא. אַנאַ! איך בין זיך מודה — איך בין צו שוואַך, איך האָב קיין העלדנמוט ניט, אָבער אַ האַרץ האָב איך, אַ נשמה — און די ביידע, דאָס האַרץ און די נשמה, געהערן צו אײַך, צו אײַך, טײַערע אַנאַ!... אַלזאָ, נאָכאַמאָל: איך בעט אײַך, פֿאַרט ניט קיין זשענעווע! האָט אַ ביסעלע געדולד, וועלן מיר נאָך דער חתונה ביידע פֿאָרן בעסער קיין מאָנטעקאַרלאָ, אָדער גאָר קיין פּאַריז!... האָט רחמנות אױף אײַער אומגליקלעכן אַראַנטשיק פּינקלשטיין".

א י צ י ק : (ווישט זיך די אויגן). נו? קאָן דאָס ניט נעמען קיין שטיין? (צו מאַשען). איר זײַט דאָך ווערט, אַלע מיידלעך, מע זאָל אײַך אויפהענגען איינציקווײַז אויף איין שנירעלע, דערפאַר וואָס באַ אײַך איז ניט קיין האַרץ, נאָר אַ קנויל ביינוועלעך, ווי מײַן זיידע פֿלעגט זאָגן צו דער באָבע, בשעת זי האָט ניט געוואָלט, ער זאָל שמעקן טאַבעקע...

מ אַ ש ע : ווער שוין געהאַנגען בעסער אַליין!

א י צ י ק : אָמן גם אתם... (עס הערט זיך אַ קלאַפּן אין דער הינטערטיר).

צ ב י ה ־ ק י י ל ע : (הויך). ווער איז?

אַ ק ו ל פ ו ן י ע נ ע ר ז ײַ ט ט י ר : ס'איז איך!

צ ב י ה ־ ק י י ל ע : אַ נײַעם איך האָט געבראַכט דער רוח!...

(עפנט אויף די טיר. עס קומט אַרײַן ק אַ פּ ל פ ו ן ד ע ר אַ פּ ט יי ק, אַ טרוקענער נפש מיט אַ געשאָרן גרוי בערדל, דאָס אונטערשטע האַלבע פּנים העכער פונעם אייבערשטן אַרויסגעשטעלט. רעדט מאָנאָטאָנע, ווי ברוגז).

א י צ י ק : ברוך הבא, אַ ייִד רב קאַפּל פּלעשלוואַסער, דעם גרויסן פּלעשלוואַסערס אַן אייניקל! וואָס טוט א י ר דאָ?

ק אַ פּ ל : (קוקט ניט אָן איציקן, רעדט צו די דינסטן ברוגז). מײַן פּרינציפּאַל העער שלײַען האָט מיר געהייסן אָוועקוואַרפן אַלע געשעפטן מיט אַלע מלאכות און מיט אַלע פּלעשלעך, און אָנגזאָגט, איך זאָל די רגע מיך דורכגיין צו קאַלאַראַדאַ מיראַנאַוונאַ...

א י צ י ק : ווער איז די חיה?

מ אַ ש ע : דאָס מיינט ער אונדזער קלאַרען. (צו קאַפּלען). אויף וואָס דאַרפט איר זי?

ק אַ פּ ל : אויף כפרות... מײַן פּרינציפּאַל העער שלײַען האָט מיך געזאָגט, איך זאָל די רגע אָפּטראָגן צו איר אַ בריוול...

א י צ י ק : אַ בריוול? גיט אַהער! דאָ עפנט מען בריוולעך...

ק אַ פּ ל : זינט איך לעב, זינט איך שטיי אויף מײַנע פיס! וואָס הייסט, דאָ עפנט מען בריוולעך? ווער עפנט? צו וואָס עפנט מען זיי?

א י צ י ק : וואָס פאַרשטייט איר דאָ ניט, פאַרשטאָפּטער מוח? די בריוו, איידער מע גיט זיי איבער אַרויף אין שטוב אַרײַן, ווערן פריִער דורכגעלייענט אַט דאָ אין קיך... האָט איר שוין צעקײַעט, צי נאָך ניט?

(צו קלמן דלות). רב קלמן, זײַט־זשע מוחל, טוט אָן צוריק די ברילן. (צו קאַפּלען). פּרא־אָדם! וואָס זײַט איר געבליבן שטיין, גלײַך ווי אײַער פּרינציפּאַל וואָלט אײַך דערלאַנגען מיט אַ פּלעשל אין האַלדז־און־נאַקן? גיט שוין אַהער דאָס בריוול, ווען מיר דאָס עפּענען, איבערלייענען און צו־ריק פאַרחתמענען מיט אַ ווײַסבן פון אַן איי, שוין אינאײנעם מיט מײַן פּרינציפּאַלס בריוול. איר קאָנט זיך אָף מיר פאַרלאָזן, איך בין אָף די זאַכן אַ רעכטער בעל־מלאכה, ווי מײַן רבי פלעגט זאָגן, בשעת ער האָט געהאַלטן בײַ אויפשנײַדן אַ קאָווען...

ק אַ פּ ל : (קנײטשט מיט די פּלייצעס). זײַט איך לעב, זינט איך שטיי אָף מײַנע פיס... מײַן פּרינציפּאַל האָט שלײַען האָט מיר אָנגעזאָגט למען־השם, איך זאָל מיך ניט דערוועגן איבערגעבן דאָס בריוול דורך קיין אַנדערן, נאָר גלײַך צו קאָלאָראַדאָ מיראַנאָוונאַ אין די הענט אַרײַן, וואָרעם ס'איז, פאַרשטייט איר מיך, אַ סוד...

א י צ י ק : וואָס זאָגט איר צו זײַן קאָפּ? אדרבה, ווײַל ס'איז אַ סוד, באַדאַרף מען זען איז וואָס באַשטייט ער, אַ ניט — וואָס דאַרפן מיר דאָס, וועלכע שוואַרצע יאָר?... נו, מאַכט נאָר ניט קיין שהיות, רב פלעשלוואַסער, גיט אַהער דאָס בריוול, די נאַכט שטייט ניט!...

ק אַ פּ ל : (קנײטשט מיט די פּלייצעס). נגנו! זינט איך לעב, זינט איך שטיי אָף מײַנע פיס, האָט זיך מיר אַזעלכעס ניט געחלומט אפילו!... (טראָגט צו איציקן דאָס בריוול).

א י צ י ק : (עפנט אויף דעם קאָנווערט פון דער לינקער זײַט. ציט אַרויס דאָס בריוול. באַטראַכט דאָס פּריִער פון אַלע זײַטן, גיט דאָס איבער צו קלמנען). נו, רב קלמן, שנײַדט ווײַטער, ווי מײַן טאַטע פלעגט זאָגן, בשעת ער איז פאַרטיק געוואָרן מיט איין טעלער און געהייסן געבן זיך נאָכאַמאָל...

ק ל מ ן ד ל ו ת : (טוט אָן די ברילן, לייענט). „מײַן טײַער טײַבעלע, נשמה מײַנע, קלאַראַ מיראַנאָוונאַ! איך בין אײַך מודיע, אַז בײַ מיר איז שוין אַלץ פאַרטיק צו דער רײַזע, איך האָב שוין אַלע פּאַ־פּירן גרייט, איך האָב שוין אפילו אַ פור אויך באַשטעלט. דאָס שטעטל איז ניט ווײַט פון דאַנען. איך האָב דאָרטן אַ באַקאַנטן, אויך אַ פאַר־מאַצעווט, שרײַבט ער מיר, אַז פאַר איין פינפאונצוואַנציקער וועט אונדז דער דאָרטיקער רב געבן חופה וקידושין... פאַרגעסט נאָר ניט מיטנעמען מיט זיך אײַער גם מיט אײַערע מעטריקעס... אַך, ווי גליקלעך איך בין, אַז איך דערמאָן זיך, אַז ניט מער ווי אין פיר און צוואַנציק שעה אַרום באַפרײַ איך אײַך, מײַן טײַער טײַבעלע, פון געפענקעניש, און איר וועט ניט דאַרפן אָנקוקן מער די נמאסדיקע פּנימער פון אײַערע דעספּאָטישע עלטערן און פון אײַערע מטורפדיקע ברידערלעך, און איבערהויפּט — פון אײַער געשאָרענער שוועסטער אַניוטאַ, וועלכע איך האָב פײַנט גלײַך אַזוי ווי איר, מעגט איר מיר גלייבן אָף מײַנע הייליקע נאמנות!... זײַט גרייט צו דער באַשטימטער שעה, טײַערע נשמה, מײַן שיינע, גוטע, ער־

לעבע, געטרײַע קלאַרא מיראַנאַוונאַ! פֿון מיר אײַער איבערגעגעבנסטער קנעכט, וואָס קושט אײַך הינטער די אויגן צען טויזנט מאָל, אָקים לוואַ־וויטש שליַיען".

א י צ י ק : בראַוואָ! יענער שרײַט גוואַלד: גיט פּאַרן, דער האַלט דווקא בא פּאַרן — דול און משוגע קאָן מען פֿון זיי ווערן! אַצינד דאַרף מען זיך נעמען צוריק פֿאַרהתמענען די בריוולעך... (ער נעמט זיך צום וויַיסן פּונעם איי, טראַגט צו ביידע בריוולעך מיט די קאָנווערטן צו קלמנען). אַנו, רב קלמן, זײַט־זשע מוחל, וועלכער איז צו אַנען און וועל־כער איז צו קלאַרען, אָדער צו קאַלאַראַדען? עס קאָן דאָ חלילה אַרויס אַ מיאוסער טעות... (קלמן באַווײַזט אים. ער לייגט אַרײַן די בריוולעך אין די קאָנווערטן, באַשמירט מיטן וויַיסכן פֿון איי, גיט איבער מאַשען). נאַ, מאַשוטעטשקע, נשמהניו, גיי טראָג זיי אָפּ די בריוולעך, לאָזן זיי זיך קוויקן...

מ א ש ע : וואָס פֿאַר אַ מאַשוטעטשקע בין איך דיר, ברענען זאָלסטו? (גייט אָפּ מיט די בריוולעך).

א י צ י ק : (צו מאַשען). אָמן גם אתם!... (צו צביה־קײַלען). אַצינד גיט אַהער, מומעניו, נאָך אַ פּאָר גלעזלעך, וועלן מיר פֿאַרזוכן דעם ווישניק אײַערן, וואָס פֿאַר אַ טעם ער האָט, און טאַקע אין איינ־ווענס טרינקען לחיים, וואָרעם מע דאַרף סײַ־ווי־סײַ שטאַרבן, ווי מײַנער אַ באַקאַנטער שנײַדער האָט געזאָגט, בשעת ער האָט דערזען, אַז מע גיט צום טיש אַ פֿולע שיסל מיט הייסע לאַטקעס... טרינקט, רב קלמן!

ק ל מ ן ד ל ו ת : (אויפֿגעלעבט). אַ ייִד טרינקט דען? ווען טרינקט אַ ייִד? אַ ייִד טרינקט איין מאָל אין אַ שמיטה... לחיים, לאָז גאָט געבן, מע זאָל זײַן ייִדן, וואָרעם איך גיי מיר מיט מײַן גאַנג... איך זאָג, אַז אַ ייִד איז גאָר אַן אַנדער זאַך! אַ ייִד איז ניט קיין גוי... אַ גוי איז אַ גוי, און אַ ייִד איז אַ ייִד... דיזן, דאָזן — איר פֿאַרשטייט, צי ניין?...

א י צ י ק : זעט איר, דאָס איז שוין אַן אויפֿטו! דאָס איז אַ שכל! אַ גוי איז אַ גוי, און אַ ייִד איז אַ ייִד. מער מע לעבט, מער עסט מען... צוליב דעם אַליין מוז מען איבערסוויניאַטשען דעם פּסוק נאָכאַמאָל. (גיסט אָן. אַלע דרײַ טרינקען). איך האָב מיך דערמאָנט אַ לידל. איר דאַרפֿט עס קענען, רב קלמן, עס זינגט זיך אַזוי. איך וועל זינגען, און איר וועט מיר אונטערהעלפֿן. (צו קאַפּלען). און איר, פֿלעשלוואַסער, מעגט אויך אונטערהאַלטן. (זינגט).

גיים אַ גוי אין שענק אַרײַן,
אין שענק אַרײַן,
אין שענק אַרײַן.
טרינקט זיך אויס זײַן פֿעסל ווײַן,
זײַן פֿעסל ווײַן,
זײַן פֿעסל ווײַן.

אלעדריי:

אוי, אוי אוי!
שיכור איז אַ גוי!
שיכור איז ער,
טרינקען מוז ער,
ווײַל ער איז אַ גוי!
שיכור איז אַ גוי!
שיכור איז ער,
טרינקען מוז ער,
ווײַל ער איז אַ גוי!

איציק:

נעמט אַ ייִד אַ גלעזעלע ווײַן,
אַ גלעזעלע ווײַן,
אַ גלעזעלע ווײַן.
שילט ער באַלד אין טאַטן אַרײַן,
אין טאַטן אַרײַן,
אין טאַטן אַרײַן.
אוי, אוי, אוי!
שיכור איז אַ גוי...

(עס קומט אַן פֿון אויבן סאַשקע מיט אַ הינטל אין דער האַנט, גייט אונטער שטיל צו צביה־קיילען, טראָגט איר אונטער דאָס הינטל צום האַלדז).

צביה־קיילע: (טוט אַ שפּרינג אָפּ). פֿאַרכאַפּט זאָלסטו ווערן, דו וועוורויק אײנער, מיט דײַן הונט, די כּפּרה זאָלסטו זײַן מיט אים אינאיינעם! דו האָסט דאָך מיך איבערגעשראָקן כּמעט אָף טויט!

סאַשקע: (לאַכט). ער האָט דיך דען אַ ביס געטאָן? מאָפּס בײַסט זיך ניט. מאָפּס איז אַ גוטינקער, אַ ווויליִנקער!... (טראָגט צו דאָס הינטל זיך צום פּנים).

איציק: (באַטראַכט דעם הונט). ווי אַלט איז ער, ביז הונ־דערט און צוואַנציק יאָר, דאַרף איך פֿרעגן?

סאַשקע: קיין האַלב יאָר נאָך ניט אפֿילו.

איציק: קיין עין־הרע ניט! שטייט שוין אַליין?

סאַשקע: (לאַכט). צי ער שטייט שוין אַליין? כאַ־כאַ־כאַ! איך זאָלט אים זען לויפֿן! פֿײַל אויסן בויגן! גיכער פֿון אַן אײַזנבאַן... אין איין מינוט קאָן ער אײַך אַפּלויפֿן טויזנט מײַל!...

איציק: טאַקע באמת? מע קאָן ניט זאָגן, אַז ס'איז אַ גוזמא... וואָס קאָסט ער, דאַרף איך פֿרעגן?

סאַשקע: (די הענט אין די קעשענעס). אַ! ער קאָסט גענוג! די מאַמע מיינט, אַז ער קאָסט ניט מער ווי דאָס פֿינפֿערל, וואָס זי האָט

באצאלט... דאס ווייס זי ניט, אז א חוץ דעם פינפערל האב איך שטי־לערהייט אונטערגעשמירט מיט נאך עטלעכע פינפערלעד, זי זאל ניט וויסן...

א י צ י ק : ווּ האסטו גענומען פינפערלעד, דארף איך פרעגן? געמאכט מיט די רויף?... (א מאך מיט דער האנט און א ווונק מיט די אויגן).

ס א ש ק ע : (לאכט). ווער פרעגט דיך?... למאי איך האב נאך געלט?...

א י צ י ק : עפעם א סך?

ס א ש ק ע : טויזנט!... בא דיר איז דאס א סך, בא מיר איז דאס גארניט. איך זאל וועלן, וואלט איך געקאנט האבן נאך! (נעמט ארויס א ביַיטעלע, קלינגט מיט דעם אין דער לופטן). אט האט מיר קלארע געגעבן עטלעכע גאלדענע, ערשט נעכטן...

א י צ י ק : פארוואס?

ס א ש ק ע : פאר שוויַיגן.

א י צ י ק : וואס הייסט, פאר שוויַיגן?

ס א ש ק ע : איך זאל שוויַיגן. איך זאל ניט זאגן קיינעם, אז זי האט זיך געקושט מיטן פראוויזאר אונטן אויף די טרעפּ, בשעת זי איז געגאנגען אים באגלייטן... (צביה־קײלע, קלמן און קאפל לאכן).

א י צ י ק : בראווא, סאשקע, בראוואָ! ביסט א ווילער בחור און א בעל־סוד, וואס מע קריגט דאס ניט! קום דערפאר אהערצו מיט דיַין קדיש, וועסטו פארזוכן אזא משקה, וואס דו האסט אזעלכעס בא דיַין טאטן קיינמאל ניט געטרונקען! (גיסט אים אן א גלעזל). אפשר האסטו מורא, ס'איז צו שטארק?

ס א ש ק ע : איך האב קיין מורא ניט פאר צו שטארק. (פארזוכט). ס'איז דאך אונדזער ווישניק!...

צ ב י ה ־ ק י י ל ע : (ווערט רויט, קוקט ניט אין די אויגן אריַין, רעדט צו זיך). א מכה אים!...

ס א ש ק ע : (פארזוכט נאכאמאל). איך טרינק אים אלע טאג בא'ם טיש, אמאל א גלעזל, אמאל צוויי... איך קאן אויסטרינקען דריַי אויך, און פיר אויך, און צען, און צוואנציק און דריַיסיק און טויזנט גלעזלעך אויך! נאר מאפּס טרינקט ניט... (טראגט צו דעם הונט צו קלמנען גלייַך אין פּנים אריַין. קלמן שפּרינגט אויף). כא־כא־כא, ער האט מורא פאר א הונט! קוקט אן א מארדע, קוקט אן אויערן א פּאר! (שטופּט אים דעם הונט).

ק ל מ ן ד ל ו ת : (שטופּט אים אוועק). איך האב ניט מורא, נאר איך האלט ניט פון קיין הינט... א ייד האט פיַינט א הונט... א ייד איז ניט קיין גוי!... (זינגט).

גייט א גוי אין שענק אריַין,
אין שענק אריַין,

אין שענק אריַין.
טרינקט זיך אוים זיַין פעסל וויַין,
זיַין פעסל וויַין,
זיַין פעסל וויַין.

א ל ע :

אוי, אוי אוי!
שיכור איז א גוי!
שיכור איז ער,
טרינקען מוז ער,
וויַיל ער איז א גוי!...

ס א ש ק ע : (שטופּט דעם הונט קאפּלען). וואָס זאָגסטו אַף מיַין הונט?

ק אַ פּ ל : (שפּרינגט אַפּ). זינט איך לעב... זינט איך שטיי אַף מיַינע פים...

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : (צו סאַשקען). לאָז צורו! קום בעסער אהער, וועל איך אים געבן עסן.

ס א ש ק ע : (פריילעך). לאַנג לעבן זאָלסטו, צביה־קיילע! דער־פאַר האָב איך דיך ליב! (גיט דעם הונט עסן. עס קומט אָן מאַשע).

א י צ י ק : נו, מאַשעניו, מיַין לעבן? האָסט אָפּגעגעבן די בריוו־לעך אַקוראַט?

מ א ש ע : וואָס דען האָב איך געטאָן?

א י צ י ק : בראַווא! (טראָגט צו דאָס גלעזל צו די ליפּן און שיסט אוים א מוראַדיקן געלעכטער. אַלע בליַיבן זיצן, קוקן זיך איבער).

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : וואָס איז דיר צוגעקומען, משומד איינער?

ק ל מ ן ד ל ו ת : א ייד איז פריילעך. ס'איז אים גוט אַפּן האַרצן, לאַכט ער... א ייד איז ניט קיין גוי... א ייד... (זינגט).

נעמט א ייד א גלעזעלע וויַין,
א גלעזעלע וויַין,
א גלעזעלע וויַין.
שילט ער באַלד אין טאַטן אריַין,
אין טאַטן אריַין,
אין טאַטן אַריַין.

א ל ע :

אוי, אוי אוי!
שיכור איז א גוי!
שיכור איז ער,
טרינקען מוז ער,
וויַיל ער איז א גוי!...

א י צ י ק : (שיסט אויס נאכאמאל א געלעכטער). אוי, ייִדן, איר זאלט וויסן, וואס דארטן טוט זיך! (ווייַזט ארויף אף די טרעפּ).

צ ב י ה - ק יי ל ע : (צו מאשען). וואס קווערלט ער אזוי, דער משומד?

מ א ש ע : ווייס אים דער רוח! ס'איז אים אנגעקומען דאס משוגעת...

ק א פּ ל : זינט איך לעב, זינט איך שטיי אף מייַנע פיס...

א י צ י ק : (האלט זיך בא די זייַטן, לאכט אלעמאל שטארקער). וואס ווייסט איר, וואס פאר א חתונה איך האב אנגעארבעט! איך האב דאך פארביטן די יוצרות... אריינגעלייגט מייַן אראנטשיקס בריוול צו דער שיינער קאלאראדע, און דעם אפּטייקרס בריוול צו מייַן אראנטשיקס כלהכן — און לאזן זיי זיך דארטן רייַסן ווי די קעץ! (ווערט שיִער ניט צעפּלאצט פאר געלעכטער).

צ ב י ה - ק יי ל ע : (א פּליעסק מיט די הענט). א, דו משומד איינער, וואס האסטו געטאן?

מ א ש ע : (ברעכט די פינגער). אוי, א דונער איז מיר! אט לויף איך זיי זאגן. (לאזט זיך לויפן. צביה־קיילע האלט זי אפּ).

צ ב י ה - ק יי ל ע : וואס ווערסטו לויפן? איצט איז שוין פאר־פאלן... מאך שוין בעסער א שווייַג. לאזן זיי זיך רייַסן, לאזן זיי זיך בייַסן. א שיינע ריינע כפּרה!

א י צ י ק : (קאטשעט זיך). אוי, איך וועל דאס ניט אויסהאלטן!...

ק א פּ ל : (קנייטשט מיט די פּלייצעס). זינט איך לעב, זינט איך שטיי אף מייַנע פיס!

ק ל מ ן ד ל ו ת : ער לאכט, מהכתיתי. וואס ארט אייַך, לאז ער לאכן, לאז א ייִד אויך לאכן... א ייִד איז ניט קיין גוי... א ייִד... (זינגט).

שיכור איז א גוי!
שיכור איז ער,
טרינקען מוז ער,
ווייַל ער איז א גוי!

א י צ י ק : (צו קלמנען). אט ווענען איך האב ליב! לאם איך האבן אזא יאר, וואס פאר א ייִד דאס איז! לחיים, רב קלמן! איר פאלגט מיך, נעמט טרינקט לחיים צו אייַער צביה־קיילען, און לאז זייַן אין א גוטער שעה! איר מיינט, מע ווייס ניט, אז איר שדכנט זיך צו איר? האט קיין יסורים ניט, מע ווייס, א וועלט שלאפט ניט!... לאם איך האבן אזא יאר, וואס פאר א גלייַבער סליוועק דאס איז! (גיסט זיי אןביידן א גלעזל ווישניק). טרינקט לחיים און לאז זייַן מיט גליק, פון דאנען אין אן אייר־געגער, ווי מייַן פעטער האט געזאגט, בשעת מע האט אים דאס דריטע מאל אריינגעזעצט אין געפענקעניש... און דו, מייַן טייַערע נשמה, מאך־

שענקע, לעבן זאָלסטו מיר, דו מיינסט, איך ווייס ניט, אַז דו האָסט מיך ליב? לאָם איך, למשל, ניט קומען צו גיין אַ טאָג, פֿליסטו דאָך צוואַנציק מאָל אַראָפּ אין קיך, זען, צי בין איך שוין געקומען, און לאָם איך קומען צו גיין — שילטסטו מיך כלומרשט מיט טויטע קללות... נאַר בלאָטע! איציקן נאַרט מען ניט! איציק ווייס!... נאַ, זע, וואָס כ'האָב דיר געקויפט! (נעמט אַרויס און טוט איר אָן אַ קייטל אָפֿן האַלדז). ס'איז כסף טהור ריין גאָלד, נאַרעלע וואָס דו ביסט. פֿאַרנוץ געזונט, ווי מײַן רבי האָט געזאָגט מײַנעם אַ חבר, בשעת ער איז געפֿאַלן און האָט זיך צעשפּאָלטן אַ ליפּ... (טראָגט איר אונטער אַ גלעזל ווישניק. זי קווענקלט זיך, באַטראַכט די קייט, באַוויַזט צביה־קײַלען).

צ ב י ה ־ ק יי ל ע : פֿאַרנוץ געזונט! (אָף איציקן). אַ משומד דאָס איז!

ק אָ פּ ל : (גייט צו צו מאַשען, באַטראַכט די קייט, קנייטשט מיט די פּלייצעס, גייט צוריק). זינט איך לעב! זינט איך שטיי אָף מײַנע פֿיס!...

א י צ י ק : מכוח חתונה וועלן מיר שמועסן אַן אַנדערש מאָל. אַצינד דאַרף מען ברעכן טעלער. (נעמט פֿונעם פּריפּעטשיק צוויי טעלער, טוט זיי אַ וואָרף אין דער ערד אַרײַן). מזל־טוב אײַך, רב קלמן! מזל־טוב אײַך, צביה־קײַלע! מזל־טוב דיר, מאַשענקע! מזל־טוב אײַך, רב יצחק אַליין! (צו קאָפּלען). רב פּלעשלשווענקער, גיט אונדז אָפּ מזל־טוב! מזל־טוב! (נעמט אַלעמען פֿאַר די הענט. רב קלמן שאָקלט זיך. צביה־קײַלע רײַסט זיך. מאַשע קווענקלט זיך. קאָפּל קנייטשט מיט די פּלייצעס. מע גייט אַ ראָד. סאַשקע מיטן הונט — אויך אין קאָן. איציק זינגט, קלמן העלפֿט אים צו).

אָב איז אַ פֿאָטער,
קדר איז אַ טאָטער,
מים רופֿט מען וואַסער,
וואַסער רופֿט מען מים,
דאַרף מען טרינקען לחיים —
לחיים! לחיים! לחיים!

טיירעדערידעראָם! טיירערעדערידעראָם! טידערידעראָם! לאַדערידערי־דעראָם! וואַכטידעראָם! רב קלמן! שטאַרקער! העכער!... קאָפּל! סאַשקע! פֿיסלעך!... טייררערערידעראָם! טייררעדערידעראָם! טידערידעראָם! לאַ־דערידערידעראָם! קאַכטידעראָם!... (עס עפֿנט זיך די שטובטיר און עס באַוויַזט זיך אָף דער שוועל ק ל אָ ר אַ, און באַלד נאָך איר אַ נ אַ).

ק ל אָ ר אַ : ווער האָט געבראַכט דעם בריוו? (דערזעט דעם עולם טאַנצן, טוט אַ שפּרונג אָפּ צוריק).

אַ נ אַ : ווער האָט געבראַכט דעם בריוו? (דערזעט ק'לאַראַ, טוט אַ שפּרונג אָפּ צוריק. — דער עולם הערט אויף צו טאַנצן. מע בלײַבט שטיין פֿאַרגליווערט, יעדער אין אַן אַנדער פּאָזע).

ק ל א ר א : נאָ זע, וואָס דײַן תכשיט שרײַבט צו דיר! (טוט איר א שמיץ דאָס בריוול אין פּנים אַרײַן).

אַ נ אַ : נאָ זע, וואָס דײַן נאַקעטער פּראָוויזאָר שרײַבט צו דיר! (אַ שמיץ דאָס בריוול אין פּנים אַרײַן).

א י צ י ק : (כאַפּט זיך באַ די זײַטן, קאַטשעט זיך פאַר געלעכ־טער). פאַרביטן די יוצרות! כאַ־כאַ־כאַ־כאַ! אַ קאָמעדיע, ווי איך בין אַ מענטש! כאַ־כאַ־כאַ!

אַ ל ע : פאַרביטן די יוצרות! כאַ־כאַ־כאַ!... (עס וואַקסט אויס די נ ג י ד י ת, דערזעט די פלעשלעך מיט די גלעזלעך אַפן טיש און דעם עולם, ווי מע איז פריילעך און מע לאַכט, וווּנדעט זיך צו די טעכטער).

ד י נ ג י ד י ת : וואָס איז דאָ? וואָס טוט זיך דאָ? (צו די דינסטן). אַ וויסטער, אַ פינצטערער, אַ שלים־מזלדיקער חלום צו מײַנע שונאימס קעפּ און צו אײַערע הענט און פּיס! וואָס איז דאָס? צביה־קייל־ע, וואָס איז דאָס פאַר שיכורים באַ מיר אין קיך?!... וואָן פון דאַנען! וואָן, שיכורים!!!...

אַ י צ י ק : (צו קלמנען). איר הערט, רב קלמן, אין וואָס מען איז אונדז חושד?

ק ל מ ן ד ל ו ת : (קוים וואָס ער פּלאָנטעט מיט דער צונג). שיכורים? חס ושלום! ווי קומט דאָס צו אַ ייִדן? ובפרט נאָך דער מע־טאָדע פונעם שטאַנדפּונקט פון דער קאַפּיטאַליזאַציע אין די פאַרגעשרי־טענע עלעמענטן פונעם קאַפּיטאַל! ווייס איך וואָס! אַ ייִד איז ניט קיין גוי... (זינגט, די איבעריקע העלפן אים מיט).

אוי, אוי אוי!
ווײַל ער איז אַ גוי!
שיכור איז ער,
טרינקען מוז ער,
ווײַל ער איז אַ גוי!...

[די נגידית, אויסער זיך, לויפט אַראָפּ פון די טרעפּ, כאַפּט פון די ווענט די קלייד־לעך, וויל אָנהייבן וואַרפן אין דרויסן אַרויס. זי ווערט אונטערגעכאַפּט פאַר די הענט פון ביידע זײַטן: פון איין זײַט איציק, פון דער אַנדערער זײַט קאַפּל, ווערט אַרײַנ־געכאַפּט אין רעדל אַרײַן. אַלע זינגען און טאַנצן. זי רײַסט זיך מיט אַלע כוחות, נאָר זי מוז נאָכטאַנצן מיט אַלע אין קאָן. פונקט אַף דערמיטן דרייט זיך סאַשקע מיטן הינטל, מאַכט פיסלעך אַקעגן דער מוטער. איציק גיט אונטער אַלעמען היץ, זינגט. אַלע העלפן אים, אַלע דרייען זיך, ווי אַ ווירבער. — פון אויבן, פון די טרעפּ אַראָפּ, קוקט מיט גרויסע אויגן דער נ ג י ד, אַ שיינער ייִד מיט אַ צילינדערהוט און מיט אַ שטעקל, ווײַזט אויס, נאָרוואָס געקומען פון גאַס, זעט דאָס בילד, פאַר־שטייט ניט וואָס דאָס זאָל באַדײַטן. ער טוט זיך אַ לאָז אַראָפּ, הייבט אויף דעם שטעקן מיט גרוים אויפרעגונג, שרײַט עפּעס, נאָר מע הערט ניט וואָס. אין איין

מינוט ווערט ער אַרײַנגעכאַפּט אין רעדל אַרײַן, און ער מוז טאַנצן מיט אַלע אינ־איינעם. פונעם געזאַנג אַרויס הערט זיך איציקס קול.]

א י צ י ק : (טאַנצנדיק). פרײלעך! ייִדן! לעבעדיק! אויס באַלע־באַטים! אויס משרתים! אַלע גלײַך!... פאַרביטן די יוצרות!... רב קלמן! שטאַרקער! לעדערידערײדאַם! וואַכטידעראַם!

לאַנגזאַם פאַלט דער פאָרהאַנג.

איבערגעמאַכט פונעם אײנאַקטער „מזל־טוב״
אין די יאָרן 1906—1915.

אַגענטן

אַ שפּאַס אין איין אַקט

פּערזאָנען:

מנחם־מענדל יקנה״ז, אַ יונגערמאַן אַ קליינשטעטלדיקער, אָנגעטאָן אין אַ נײַעם גאַרניטער, נאַרוואַס פֿון דער נאָדל, מיט אַ נײַעם קאַפּעלוש, וואָס זיצט ניט גוט אױפֿן קאָפּ, און מיט אַ קאַלנער, וואָס קוועטשט אים אַרום די אויגן פֿון שטערן. אױפֿן שוים האַלט ער אַ גאַנץ גרויסן פּאָרטפעל, אויך אַ נײַעם.

מאָרק מאַיסעיעוויטש לאַמטערנשיסער, אַ יונגערמאַן אַ שטשאַגאַל. אויך מיט אַ גרויסן פּאָרטפעל.

אַקים איסאַקאָוויטש באַקפּיש, אַ געפּאַקטער פּאַרשוין, וואָס האַלט פֿון דער אַכילה. אויך מיט אַ גרויסן פּאָרטפעל.

לאַזאַר קאָנסטאַנטינאָוויטש טערקעלטויב, אַ פּאַרשוין מיט אַ גרויסער באָרד און מיט אַ גרויסער משפּחה: אַ ווײַב מיט עטלעכע קינדער, איינס קלענער פֿונעם אַנדערן.

פֿאַרשיידענע פּאַרשוינען, סטאַטיסטן.

די געשיכטע קומט פֿאָר אונטערוועגנס, אין וואַגאָן דריטער קלאַס.

[אין וואַגאָן. — אייניקע פאַרשוויגענע זיצן, אייניקע ליגן אויסגעצויגן, אייניקע שלאָפן. — אַף די פּאַליצעס פּעקלעך, טשעמאָדאַנעס. — פּאַרנט, איינער אַליין אַף אַ באַנק, נאָענט צום פענצטער, זיצט מ נ ח ם־מ ע נ ד ל, באַטראַכט דעם נײַעם גאַרניטער, רעדט צו זיך אַליין.]

ע ר ש ט ע ס צ ע נ ע

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : אָנגעטאָן מיך אַ ביסל — ווי אַ חתן. אויסגעפוצט — ווי אַ מויד. אַ חסרון — די הויזן אַ ביסל צו שמאָלדלעך, און דער קאָלנער... אוי, דער קאָלנער! נאָר אַף צו דערוואָרגן ווערן!... איך פאָר. איך ווייס, וווּהין איך פאָר? „איר וועט זײַן, זאָגן זיי, אַ גוטער אַגענט. אײַער נאָמען אַליין, זאָגן זיי, איז שוין גענוג! אַ ווערטעלע אויסצורײדן — מנחם־מענדל יקנהז, וואָס מע קען אים, זאָגן זיי, ווי אַ בײזן שילינגער, אומעטום: אין יעהופּעץ, אין בויבעריק, אין מאַזעפּעווקע, און ווו ניט? פּאַרט, זאָגן זיי, צווישן אײַערע ייִדעלעך און זײַט מצליח! שטראַפירט, זאָגן זיי, מענטשן פונעם טויט"... שטראַפירן מענטשן פונעם טויט? ווי־אַזוי נעמט מען דאָס און מע שטראַפירט אָפּ יענעם פונעם טויט? זאָל איך אַזוי וויסן אַ בייזע וועטשערע. כאָטש זיי האָבן מיך געלערנט צוויי טאָג כסדר הלכות־אַגענט, און „אוואַנס" האָט מען מיר אויך געגעבן, און דאָס איז דאָך דער עיקר, מחמת אַלע אַגענטן נעמען אוואַנסן. ס׳זאָל ניט זײַן קיין אוואַנסן, וואָלטן ניט געווען, זאָגן זיי, קיין אַגענטן... חוץ לזה, האָבן זיי מיר אָנגעפּאַקט אַ פולן פּאָרטפעל מיט קאָנסטיטוציעס, מײַן איך אינסטרוקציעס, ווי־אַזוי אַן אַגענט איז זיך נוהג בשעת שטראַפירן יענעם פונעם טויט. מע באַדאַרף זיך נעמען אָקאָרשט צו די קאָנסטיטוציעס, מיין איך אינסטרוקציעס... (עפנט אויף דעם פּאָרטפעל און באַקומט אַרויס אַ בריוול). אָ! מע זאָל דערמאָנען משיחן — שיינה־שיינדלס אַ בריוול! ווי זאָגט די שוויגער מײַנע: „אַז מע זוכט אַ שער, געפינט מען אַ בעזעם"... מע דאַרף פונדעסטוועגן לייענען נאָכאַמאָל, וואָס שרײַבט עפּעס מײַן פלוניתטע, זאָל מאריך ימים זײַן? במילא סקוטשנע אין וואַגאָן, ניטאָ וואָס צו טאָן. (לייענט דאָס בריוול). „לכבוד בעלי היקר הנגיד החכם..." בקיצור... „מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י. ערשטנס, קום איך דיר צו מעלדן, אַז מיר זײַנען אַלע גאָט צו דאַנק אין בעסטן געזונט, גיב גאָט דאָס נעמלעכע פון דיר צו הערן אַף ווײַטער ניט ערגער..." (רײַסט איבער). דאַנקען השם יתברך, וואָס כאָטש געזונט. (לייענט ווײַטער). „צווייטנס, שרײַב איך דיר, זאָלסט אַזוי כוח האָבן, משומד איינער..." (רייסט איבער). שוין! זי הייבט שוין אָן מיט אירע ברכות!... (לייענט

ווײַטער). „...זאָלסט אַזוי כוח האָבן, משומד איינער, צו כאַליען דאָרטן אין דער קרענק, אין דעם וויסטן פינצטערן יעהופּעץ, ברענען זאָל עס מיט דיר אינאיינעם אַף איין פײַער, ווי איך האָב אַפילו כוח צו פּלאָנטען מיט די פיס, אַז בסך־הכל האָט מיר דער שיינער דאָקטער געהייסן ליגן — ליגן זאָל ער אַפן בית־עולם מיט דיר אין שכנות, ווי די מאַמע זאָגט...״ (רײַסט איבער). אַהאַ! די מאַמע זאָגט!... (לייענט ווײַטער). „...ווי די מאַמע זאָגט, ס׳זאָל אײַך זײַן היימלעכער אין די לאַנגע ווינטער־נעכט... נאַ דיר גאָר אַזאַ שלאַק — אַ נײַע פּרנסה האָט אים גאָט צוגעשיקט, דעם ברויטגעבער מײַנעם! ער וועט שטראָפירן מענטשן צום טויט! וואָס הייסט דאָס, מענדל, דו וועסט שטראַפירן מענטשן צום טויט? פאַרוואָס?... (רײַסט איבער). זי הייבט ניט אָן צו פאַרשטיין, וואָס מע שרײַבט איר! (לייענט ווײַטער). „ביסט דאָך קלאָר משוגע — משוגע מעגסטו ווערן פאַר אַלע ייִדן און פאַר אַלע גויים, להבדיל, ווי די מאַמע זאָגט...״ (רײַסט איבער). זי איז שוין ווידער דאָ מיט דער מאַמע! (לייענט ווײַטער). „...ווי די מאַמע זאָגט: אַ פערדל, אַז מע לאָזט דעם אַפּ די לייצעס, פאַררײַסט דאָס הויך דעם ווײדל. קאַרג, הייסט עס, וואָס דו האָסט איבערגעדינט אַלע עבודה־זרות, געווען שוין וואָס אין דער קאָרט: אַ הענדלער — אַ טענדלער, אַ מעקלער — אַ שמעקלער, אַ גייער — אַ דרייער, אַ שדכן — אַ בדחן, וואָס די גאַנצע וועלט האָט מיט דיר צו טאָן, — באַדאַרפסטו נאָך אויספּרוּוון האַנדלען מיט טויטע לעבעדיקע מתים, ווי זאָגט די מאַ־מע זאָל לעבן: וואָרט־וואָרט, ער וועט זיך דיר שוין באַלד פאַרשטעלן פאַר אַן אַם אויך ערגעץ אין פּוילן!... וואָלט ניט גלײַכער געווען טויזנט מאָל, זאָלסט, למשל, זײַן אַצינד אַף דער מלחמה מיט יאַמפּאָניע...״ (רײַסט איבער). יאָ, ס׳פאַרשטייט זיך! אָט פלי איך!... (לייענט ווײַטער). „...און קומען צו פאָרן אַהיים אין אַזאַ שטאַנד, חלילה, ווי אונדזער משה־וועלוול לוי־אַברהמס איז געקומען, פינצטער איז מיר, אָן הענט און אָן פיס און אָן לײַב און אָן לעבן, ווי די מאַמע זאָגט: די קויל ווייס דען וועמען זי שיסט?... געדענק־זשע, מענדל, איצטיקס מאָל זאָג איך דיר מיט גוטן: ס׳זאָל אַף דיר קומען אַ מהומה, אַ שרפה, אַ מגפה...״ (עס קומט אַרײַן אין וואַגאָן ל אַ מ ט ע ר נ ש י ס ע ר מיט אַ גרויסן טשעמאָדאַן, זוכט אַן אָרט אָפּ צו זעצן זיך).

צ ווייט ע ס צ ע נ ע

ל אַ מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : (רוסיש). מאָזשנאָ ק׳וואַם? 1)

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : (באַהאַלט דאָס בריוול אין פּאָרטפעל. אויך רוסיש). אָך! דליאַ טשעוואָ ניעט? 2) (צו זיך). אַ פײַנער פאַרשוין מיט אַ שיינעם טשעמאָדאַן... אפשר וועט ער זיך לאָזן שטראָפירן פונעם טויט?

---

1) מעג מען צו אײַך? — 2) פאַרוואָס ניט?

לאמטערנשיסער: (באשטאט דעם טשעמאדאן, זעצט זיך אוועק לעבן מנחם־מענדלען. נעמט ארויס א פאפיראס, רעדט רוסיש). ניעט לי או וואס אגניא? 1) (צו זיך). נאדא זאנדיראוואט פאטשוו: — א טאפ אין וואגן...

מנחם־מענדל: אך! דליא טשעווא ניעט? (גיט אים א שוועבעלע. רעדט צו זיך). גאנץ גוט, וואס ער הייבט אן אף צופריער.

לאמטערנשיסער: (טראגט אים אונטער א פאפיראס). ניע אוגאדנא לי? 2) (צו זיך). א פאדכאדיאשטשי 3) סוביעקט... א פראווינציאל מיט א נייעם גארניטער... אפשר וועט מען קאנען מיט אים מאכן א געשעפט? כאטש א קליין סטראכאוועקלע אף אויסשלאגן די הוצאות...

מנחם־מענדל: (נעמט). אך! דליא טשעווא ניעט? (פארריכערט, רעדט צו זיך). זעט אויס, א גאנץ לייטישער מענטש. ער וועט זיך, אם ירצה השם, געווים פארשטראפירן פונעם טויט.

לאמטערנשיסער: (צו זיך). מיט אזא כניאק קאן מען ריידן אף יידיש. (הייבט אן ריידן יידיש). א חיות צו פארן אין באן... ניט דאס, וואס אמאל! אז מע איז געפארן מיט דער פור, פלעגט מען זיך, ווי פאנימאיעטיע, 4) שלעפן און שלעפן און שלעפן.

מנחם־מענדל: (זאגט אים נאך), שלעפן און שלעפן און שלעפן.

לאמטערנשיסער: מען איז געוועזן אין גלות באם בעל־עגלה, כחומר ביד היוצר.

מנחם־מענדל: כחומר ביד היוצר.

לאמטערנשיסער: ער פלעגט אנפאקן א בויד מיט פארשוינען פון כל מאמינים שהוא.

מנחם־מענדל: פון כל מאמינים שהוא.

לאמטערנשיסער: יידן, און ווייבער, און א זעקל מעל, און א חזן, און א ציג, און א גלח...

מנחם־מענדל: און א ציג, און א גלח...

לאמטערנשיסער: און אז מען איז געקומען בארג־ארויף, האט ער געהייסן די פארשוינען, זיי זאלן זיך מטריח זיין אראפגיין, מע בעט אייך מחילה.

מנחם־מענדל: מע בעט אייך מחילה.

לאמטערנשיסער: און היינט ביז איך מיר א פריץ. זיץ מיר, ווי פאנימאיעטיע, אין וואגאן און רייכער מיר א פאפיראס, אי ניקאקיך!

מנחם־מענדל: אי ניקאקיך!

לאמטערנשיסער: איין מעלה האט נאר געהאט דאס

---

1) האט איר אפשר פייער? — 2) צי ווילט איר ניט? — 3) א פאסנדער. — 4) איר פארשטייט?

אמאליקע פארן — מען איז געווען זיכער מיטן לעבן. מע האט ניט מורא געהאט, טאמער חלילה אן אומגליק, א קאטאסטראפע, דאס הייסט, טאמער קערט מען זיך איבער, ווי פאנימאיעטיע, און מע פליט, ווי די האלעשקעס, מיטן קאפ אראפ.

מ נ ח ם - מ ע נ ד ל : ווי די האלעשקעס, מיטן קאפ אראפ.

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : גוט, אז מען איז באווארנט באטש מיט עטלעכע טויזנט קערבלעך אף נאכן טויט, דאס ווייב מיט די קינדער זאלן חלילה ניט דארפן, ווי פאנימאיעטיע, גיין איבער די הייזער.

מ נ ח ם - מ ע נ ד ל : איבער די הייזער... (צו זיך). ער גייט גלייך, ווי א גוט פערד...

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : (צו זיך). ער גייט דאך מיר נאך, ווי א לאשעקל! (הויך). ווארעם כל זמן, פארשטייט איר מיך, דאס רעדל דרייט זיך, דרייט זיך עס.

מ נ ח ם - מ ע נ ד ל : דרייט זיך עס.

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : און אז עס הערט זיך אויף צו דרייען, איז — סטאפ מאשינא!

מ נ ח ם - מ ע נ ד ל : סטאפ מאשינא!

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : (צו זיך). ער לאזט זיך פירן. מע דארף גיין מיט אים גלייך צו דער שטאל. (הויך). דער חסרון, וואס ניט יעדער קאן זיך באווארענען מיט געלט. היינטיקע הוצאות, ווי פאנימאיעטיע, מיט היינטיקע־ע־ע־ע...

מ נ ח ם - מ ע נ ד ל : מיט היינטיקע־ע־ע־ע...

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : איז באטש, פאקריייניע מיערע, א סטראכאווקעלע.

מ נ ח ם - מ ע נ ד ל : פאקראנעמיר, א סטראכאווקעלע... (צו זיך). ס'איז דאך טאקע נאר מן השמים, כ'לעבן!

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : איך האב מיך גראד דערמאנט אצינד, וואס בא אונדז האט זיך געטראפן א מעשה. איינער א געמיינער באלעבאס, וואס האט אף זיין לעבן ניט פארמאגט קיין טויזנט קערבלעך, ווי פאנימאיעטיע, ניט אנגעקוקט קיין גאנצן הונדערטער אין די אויגן, האט ער אבער שכל געהאט באצייטנס זיך פארסטראכירן אין עטלעכע טויזנט קארבן. איצט איז ער געשטארבן, פארנדיק, ניט פאר אייך גערעדט, און באן, האט מען זיין ווייב אויסגעצאלט בא אונדז ניט לאנג פינף טויזנט קארבן מעות מזומנים, אחת ואחת!

מ נ ח ם - מ ע נ ד ל : מעות מזומנים, אחת ואחת! פונקט דאס אייגענע, וואס בא אונדז. בא אונדז האט זיך אויך געטראפן אזא מעשה — ניט מיט פינף, נאר מיט צען טויזנט קערבלעך. גאט זאל מיר אזוי העלפן בכל אשר אפנה!

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : (אויסער זיך). צען טויזנט קארבן?

מ נ ח ם - מ ע נ ד ל : צען טויזנט קארבן.

לאמטערנשיסער: וואָס האָבן זיי געטאָן מיט אַזאַ סו־מע געלט?

מנחם־מענדל: וואָס זאָלן זיי טאָן? זיי האָבן געעפֿנט אַ קראָם, אַ שאַרפֿע קראָם!

לאמטערנשיסער: אַזוי? נו? און זיי לייזן עפּעס געלט?

מנחם־מענדל: נאָר אַ מין לייזן! מאסף ממון!

לאמטערנשיסער: (צו זיך). איצט איז דער בעסטער מאָמענט. מע דאַרף אים נעמען אָפּן צימבל. (הויך). ניט שייך צו זאָגן, מקנא זײַן אַ געשטאָרבענעם; נאָר אַז מע דערמאָנט זיך אָן די לעבעדיקע, ווי פֿאַנימאַיעטיע... יעדער האָט אַ ווײַב און קינדער... (זיפֿצט). איטלע־כער באַדאַרף עס טאָן...

מנחם־מענדל: (זיפֿצט). הערסטו, אָט דאָס שמועסט מען דאָך! (צו זיך). אָט איצט איז די בעסטע צײַט אים נעמען אין חדר אַרײַן.

לאמטערנשיסער: (זיפֿצט). אַז וויל איז דעם, וואָס טוט עס אָפּ באַצײַטנס.

מנחם־מענדל: (זיפֿצט). ווער ס'האָט שכל, דער פֿאַרכאַפּט פֿרײַער, דער... און עס קאָסט גאָרניט אַזוי טײַער. וואָס קאָסט עס דען?

לאמטערנשיסער: (אויפֿגעלעבט). עס ווענדט זיך אין די יאָרן. איך מיין, אַז מע קאָן דאָס אָפּמאַכן דאָ טאַקע?

מנחם־מענדל: (אויפֿגעלעבט). פֿאַרוואָס ניט?

לאמטערנשיסער: אַ דאָקטער קאָן מען קריגן נאָכדעם, צושטעלן אַ סווידיעטיעלסטווע, ווי פֿאַנימאַיעטיע...

מנחם־מענדל: דאָס איז די לעצטע דאגה דאָס. דער עיקר איז די סומע.

לאמטערנשיסער: (כאַפּט זיך צום פּאָרטפֿעל). ניט די סומע איז דער עיקר, דער עיקר איז די יאָרן.

מנחם־מענדל: (כאַפּט זיך צום פּאָרטפֿעל). געוויינלעך, די יאָרן. למשל, וויפֿל זײַט איר אַלט?

לאמטערנשיסער: איך? וואָס גנהער זיך אָן, וויפֿל איך בין אַלט?

מנחם־מענדל: וואָס הייסט, וואָס גנהער זיך אָן? איר זאָגט דאָך, אַז דער עיקר איז די יאָרן, זאָגט איר דאָך!

לאמטערנשיסער: וואָס הייסט? איר ווילט דען מיך פֿאַרסטראַכירן?

מנחם־מענדל: וואָס דען? איר ווילט מיך פֿאַרשטראַ־כירן?

לאמטערנשיסער: איר זײַט דען אויך אַן אַגענט?

מנחם־מענדל: נאָר אַ מין אַגענט! אַ סוף־אַגענט!

לאמטערנשיסער: (שטייט אויף, גיט אים די האַנט און

שטעלט זיך פאַר גאַנץ העפלעך, נאָר מיט גדלות). מאַרק מאַיסעיעוויטש לאַמטערנשיסער, אַקרוזשנאַי אַגענט־אַקוויזיטאָר פון „עקוויטעבל".

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : (שטייט אויף און שטעלט זיך פאַר גאַנץ עלעגאַנט). מנחם־מענדל יקנהז, סופּ־אַגענט פון „יאַקיר". (עס קומט אַריַין אין וואַגאָן ב אַ ק פ י ש מיט צוויי טשעמאָדאַנעו און זוכט אַן אָרט אָפּ צו זעצן זיך).

ד ר י ט ע ס צ ע נ ע

ב אַ ק פ י ש : מאָזשנאָ?

ל אַ מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : פּאָזשאַלויסטאַ.[1]

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : פּיזשאַלעטי!

ב אַ ק פ י ש : (זעצט זיך אַקעגן, צעלייגט זיך מיט די טשעמאָדאַנעס. איין טשעמאָדאַן בינדט ער אויף און נעמט אַרויס פון דאָרטן פלעשלעך מיט קעסטלעך מיט אַלערליי פאַרבייַסנס, שטעלט אַוועק דעם צווייטן טשעמאָדאַן פאַפּעריק, ווי אַ טישל, און נעמט זיך צום אָנבייַסן). אונטערוועגנס, הערט איר, איז גוט, אַז מע פירט מיט זיך אַלצדינג, וואָרעם ניט אויף יעדער סטאַנציע קריגט מען וואָס מע דאַרף, און ניט אַלצדינג, וואָס מע גיט מיר, דאָס עס איך. איך האָב מורא פאַר מייַן מאָגן. דאָס הייסט, ס'איז חלילה באַ מיר ניט קיין קראַנקער מאָגן, הלוואַי ווייַטער, נאָר איך האָב מורא, איך זאָל אים ניט קאַליע מאַכן. דער מאָגן, הערט איר, דאָס איז אַ קעסל. הערט אויף חלילה דער קעסל צו קאָכן, איז די גאַנצע מאַשינע אין דער ערד. (עפנט אויף אַ פלעשל און גיסט זיך אָן אַ כוסה). לחיים, ייִדן, לאָמיר זייַן געזונט. (גיסט אָן נאָך אַ כוסה און טראָגט אונטער מנחם־מענדלען). פאַרזוכט, זייַט מוחל, דאָס דאָזיקע ביסל. ס'איז מייַנע אַן אייגענע נאַסטאָיקע אויף פּאָמעראַנצנשאָלעכץ.

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : (צו זיך). עפּעס זייער אַ ליבהאַרציקער פאַרשוין. אפשר וואָלט מען אים געקאָנט פאַרשטראַפירן פונעם טויט? (הויך). אַ דאַנק! גיט בעסער זיי! (ווייַזט אָן אויף לאַמטערנשיסערן).

ל אַ מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : (צו מנחם־מענדלען). טרינקט, טרינקט. (צו זיך). אַ פרייַנטלעכער סוביעקט. מע קאָן אים פאַרסטראַכירן, אויסשלאָגן הוצאות...

ב אַ ק פ י ש : (טרינקט נאָך אַ גלעזל און טראָגט אונטער לאַמטערנשיסערן). פאַרזוכט, איך בעט אייַך, אַ ביסל משקה און פאַרבייַסט מיט די דאָזיקע סאַרדעלן. אויסגעצייכנטע סאַרדעלן. האָ? וואָס זאָגט איר? גוטע סאַרדעלן? פרישע? איך לאָז מיך ניט אין וועג אַרייַן אָן סאַרדעלן. אַ קשיא אויף אַ מעשה, וואָס עס טרעפט זיך אין וועג. אין וועג דאַרף מען זייַן געהיט מיטן עסן, וואָרעם דאָס געזונט, הערט איר, איז

---

1) ביטע.

טײַערער פֿון אַלצדינג. (בינדט אויף אַ פּעקל דאָרע קישקע, עסט אַלײן און גיט זיי). האָט איר שוין פֿאַרזוכט מײַנע סאַרדעלן, מעגט איר שוין פֿאַרזוכן מײַן דאַרע קישקע אוודאי. האָט קיין מורא ניט, ס'איז אַ פֿריש, אַ כּשר. איך, אַז איך קויף קישקע, קויף איך ניט אַבי וואָסער קישקע. דאָס געזונט, הערט איר, איז טײַערער פֿון אַלצדינג. וואָרעם אַז מע דערמאָנט זיך אינעם טויט, איז מען ניט זיכער מיטן לעבן, ובפֿרט אַז מע האָט אינדערהיים אַ ווײַב מיט צוויי קינדערלעך, צוויי אויגן אין קאָפּ.

לאַמטערנשיסער: (עסט). ניט מער, ווי צוויי?

מנחם־מענדל: צוויי סדר־הכּל?

באַקפּיש: (קײַט). קאַרג? און טאָמער חלילה מאַכט מען אַ שטאַרב?

לאַמטערנשיסער: (עסט). מיט אײַער קאָמפּלעקציע?

מנחם־מענדל: (עסט). קיין עין־הרע, מיט אײַער אויסזען.

באַקפּיש: (קײַט). קוקט ניט, וואָס איך בין אַזוי... איך זאָל מיך ניט אונטערהאַלטן מיטן עסן, וואָלט איך שוין — ע־הע־הע! (בינדט אויף נאָך אַ פּאַקעטל). אָנו, פֿאַרזוכט נאָר, זײַט מוחל, פֿון אָט דעם געריכערטן פֿלייש! ס'איז קאַלט, נאָר ס'איז פֿריש. איך, אַז איך קויף פֿלייש, קויף איך ניט אַבי וואָסער אַ פֿלייש. פֿאַרוואָס נעמט איר ניט קיין זויערע אוגערקעס? ס'איז אתרוגים, ניט קיין אוגערקעס. מײַן ווײַב זאָל געזונט זײַן, איידער איך פֿאָר אַרויס פֿונדערהיים, אַז זי הייבט מיר אָן צו פּאַקן, פּאַקט זי, און פּאַקט, און פּאַקט, און פּאַקט... נעמט, איך בעט אײַך, צו גלעזלעך ווישניק. ס'איז אײגענער ווישניק, מײַן ווײַבס מלאכה.

לאַמטערנשיסער: (טרינקט). אַ געטרײַ ווײַב באַ אײַך.

מנחם־מענדל: (טרינקט). באַ אײַך אַ ווײַב אַ געטרײַע.

באַקפּיש: אַ זעלטנהייט. איינע אין גובערניע! וואָס ווייסט איר?

לאַמטערנשיסער: ניט קיין ווײַב איז דאָס, ווי פּאַניִמאַיעטיע, נאָר עפּעס אַן אוצר!

מנחם־מענדל: אַן אוצר, ניט קיין ווײַב!

באַקפּיש: וואָס ווייסט איר? וואָס ווייסט איר?

לאַמטערנשיסער: (צו זיך). אַנגעטראָטן אַפֿן רעכטן אָרט... מיר דאַכט, עס וועט גיין אַ גאַנג. (הויך). אַזאַ ווײַב דאַרף מען שעצן.

מנחם־מענדל: (צו זיך). ער גייט מיט אים אַף אַ דרך... (הויך). אַזאַ ווײַב דאַרף מען האַלטן בכּבוד, אַזאַ ווײַב!

באַקפּיש: (שיילט אַ מאַראַנץ). וואָס ווייסט איר? וואָס ווייסט איר? נעמט, איך בעט אײַך, אַ מאַראַנץ. ס'איז גוטע מאַראַנצן. אַז איך גיי קויפֿן מאַראַנצן, קויף איך ניט קיין אַבי וואָסערע מאַראַנצן. דאָס האָט אויך זי אײַנגעפּאַקט מיר, מײַן ווײַב מײַן איך...

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : (שיילט א מאראנץ). אזא ווייב, ווי איינערע, טאר מען ניט לאזן אזוי, אן א שום באווארעניש, חלילה, אפן ערגסטן פאל, טאמער אן אומגליק, חס ושלום. ווי פאנימאיעטיע? איך גיי מיט דעם גאנג, אז וואבשטשע א ווייב באדארף מען באווארענען, און ווער שמועסט נאך מיט קינדער, און ווער שמועסט נאך אזעלכע מענטשן ווי מיר, פאנימאיעטיע, וועג־מענטשן...

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : (צו זיך). ער מאכט דאס גאר ניט שלעכט, ב׳לעבן! (הויך). מיר זיינען דאך עפעס וועג־מענטשן, זיינען מיר!

ב א ק פ י ש : איך גיי אויך מיט דעם גאנג, אז א ווייב מוז מען באווארענען, פארזיכערן כאטש מיט א קאפיטאל פון אזעלכע צען טויזנט קערבלעך. דערווייל איז פאראן נאר איין מיטל.

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : (אויפגעלעבט). אפסטראכירן זיך?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : (אויפגעלעבט). שטראכירן זיך פונעם טויט?

ב א ק פ י ש : פון וואנען האט איר געטראפן, וואס איך מיין? איר האט בא מיר ארויסגעריסן די ווערטער פונעם מויל!

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : דער שכל איז מחייב. ווארעם מיט וואס דען קאנען אזעלכע מענטשן ווי מיר, פאנימאיעטיע, באווארענען אונדזערע ווייבער?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : א פראסטער שכל!

ב א ק פ י ש : איר זייט זייער גערעכט. אז מע קאן צאלן ביסלעכווייז, און קיין סך קאסט דאס ניט... ווער פון אייך ביידן וואלט וועלן מאכן דאס עסק?

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : (כאפט זיך צום פארטפעל). איך, געוויינלעך. (קוקט אף מנחם־מענדלען פון אויבן אראפ).

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : (כאפט זיך צום פארטפעל). געוויינלעך איך.

ב א ק פ י ש : ווילט איר, הייסט דאס, ביידע? מהכתיתי, נאך גלייכער. (בייגט זיך אן נאכן פארטפעל). אינעם דאקטער, מיין איך, וועט קיין מניעה ניט זיין.

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : פונעם דאקטער קאן מען נאכדעם צושטעלן א סווידיעטיעלסטווע. דער עיקר איז די יארן.

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : א פאפיר פונעם דאקטער קאן מען נאכדעם צושטעלן. וויפל זייט איר אלט — אט דאס איז דער עיקר.

ב א ק פ י ש : איך?

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : ווער דען?

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : ווער־זשע דען, איך?

ב א ק פ י ש : וואס הייסט? איר האט דאך געוואלט, אז איך זאל אייך אפ...

ל א מ ט ע ר נ ש י ס ע ר : איר זאלט אונדז? מיר האבן געמיינט אייך!

מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ל : דאס האבן מיר אייך געמיינט!

באקפיש: איר? מיך? איר זייט דען אג...?
לאמטערנשיסער: פארשטייט זיך, אגענטן! נו, און איר?
מנחם־מענדל: אגענטן, געוויינלעך! און איר ווער זייט?
באקפיש: (שטייט אויף, טרייסלט זיך אפ פונעם עסן, גיט זיי די האנט). איך האב די ערע מיך פארצושטעלן: אקים איסאקאוויטש באקפיש, אינספעקטאר־ארגאניזאטאר פון „ניו־יארק".
לאמטערנשיסער: אזוי? אחינו אתה! מארק מאיסעיע־וויטש לאמטערנשיסער, אגענט־אקוויזיטאר פון „עקוויטעבל". (קוקט אף מנחם־מענדלען פון אויבן אראפ).
מנחם־מענדל: זייט איר, הייסט דאס, פון אונדזערע מענטשן טאקע?! (עלעגאנט). מנחם־מענדל יקנהז, סופ־אגענט פון „יאָ־קיר". (עס קומט אריין אין וואגאן טערקעלטויב מיט זיין געזינטל, מיט א סך טשעמאדאנעס, פעקלעך, קוישלעך מיט פאטשיילעס. זוכט אן ארט פאר זיך און פאר דער משפחה).

פערטע סצענע

טערקעלטויב: מאזשנא ק'וואם?
באקפיש: איזוואלטיע.1)
לאמטערנשיסער: ס'אודאוואלסטוויעם.2)
מנחם־מענדל: ספרעדאוואלסטוויעם. (דער נייער פארשוין מיט דער משפחה הייבט אן זיך אויסזעצן מיט ווייב און קינדער און אויסלייגן זיך מיט די פעקלעך. עס ווערט א טומל, א הארמידער. דער שרייט: „מיטאגו! מאמע, מיטאגו!" דער וויל א טרונק. די מוטער קנאקט ניסלעך, לייגט די יאדערן דעם קליינעם קינד אין מויל אריין, און גאר א קליין קינד האלט זי אפן שויס בא דער ברוסט. די עלטערע שפארן זיך צום פענצטער, שטופן אפ איינס דאס אנדערע מיט די עלנבויגן. דער פאַ־טער איז זיי מכבד — וועמען א פאטש, וועמען א שטורך און וועמען א פאטילעטשניק).
באקפיש: (צו זיך). אזא בעל־משפחה וואלט שוין געווים געמעגט זיין געסטראכירט. (הויך). ניט גוט מיט קינדער אין וועג?
לאמטערנשיסער: (צו זיך). א פארכאדיאשטשי סוביעקט אף צו סטראכירן זיך מיט די קינדער!... (הויך). אונטערוועגנס מיט קינ־דער איז, אפנים, שווער?
מנחם־מענדל: (צו זיך). אפשר וואלט זיך דער דאזיקער פארשוין פארשטראפירן פונעם טויט אפשר?... (הויך). שווער, אפנים, מיט קינדער אונטערוועגנס?
טערקעלטויב: שווער ווי דער טויט!

---

1) ביטע. — 2) מיט פארגעניגן.

באקפיש: זיי זיינען בא אייך ציטעריק, ווייזט אויס?

לאמטערנשיסער: איר באלעוועט זיי?

מנחם־מענדל: געבאלעוועט בא אייך?

טערקעלטויב: (דערלאנגט א שטויס דעם עלטערן, ער זאל אפטרעטן פונעם פענצטער). ניט אזוי ציטעריק, ווי טייער.

באקפיש: פיינע קינדער בא אייך.

לאמטערנשיסער: קיין עין־הרע, געראטענע, פאני־מאיעטיע.

מנחם־מענדל: געראטענע, קיין עין־הרע.

טערקעלטויב: נישקשה. לערנען זייער גוט. גוט דערצויגן. דערציונג — דאס איז דער עיקר. (רופט צו דעם עלטערן). אבראשא, קום נאר אהער! גיב דעם דיאדיע די האנט. נו, אבראשא! (אבראשא וויל ניט גיין און באקומט א פאטש פונעם פאטער). זעט איר אט־א־דעם פעמפיק? (ער ווייזט אפן צווייטן). איז דאס א קאפ! א גאון, זאג איך אייך! נאר א שייגעץ. אוי, א שייגעץ! מיט אים אויסטענהן זיך, וועט ער אייך מאכן מיט דער בלאטע... אט א יענץ פארמורזשעט יינגל זעט איר? — א חכם! הערט די מאמע מיטן קאטער. נאר פאר מיר האט מען א ביסל דרך־ארץ. דאס הייסט, מע וואלט מיך אויך ניט געהערט, האב איך א קאנטשיק און שמיים, אוי, שמיים איך!... קינדער, הערט איר, באדארף מען לערנען, דערציען הייסט עס. דערציונג — דאס איז דער עיקר. זעט איר אט־א־דאס קליינע וועוריקל, וואס די מוטער האדעוועט אים מיט ביסלעך? א פיסק! נאך ניט אלט קיין פיר יאר, און רעדט איטלעכסווארט, איטלעכס ווארט, ווי אן אלטער. דאווידקע! קום נאר אהער, דאווידקע! (דאס קליינע וועוריקל, וואס מע רופט דאס דאווידקע, וויל ניט אראפ פון דער מוטערס הענט, דרייט אויס דעם קאפ צום פאטער). זאג מיר, דאווידקע, וויאזוי רופט מען דיך? (דאווידקע ענטפערט: „טיע־טיע־טיע"). וויפל ביסטו אלט, דאווידקע? (דאווידקע ענטפערט: „טיע־טיע־טיע"). דאווידקע! זאג דער מאמע, זי זאל דיר געבן פאווידלע. (דאווידקע דרייט אויס דעם קאפ צו דער מוטער: „טיע־טיע־טיע!"...) וואס זאגט איר דערויף? איטלעכס ווארט, איטלעכס ווארט, ווי אן אלטער!

באקפיש: (קוועלט). צו אזעלכע קינדער באדארף מען א סך האבן.

לאמטערנשיסער: מע דארף זיך צו זיי, פאנימאיעטיע, גוט אונטערגארטלען.

מנחם־מענדל: גוט אונטערגארטלען דארף מען זיך.

טערקעלטויב: א חידוש א ביסל! איר זעט גרויע האר? (באווייזט אף דער בארד). ניטא נאך קיין פופצן יאר נאך דער חתונה.

באקפיש: (שאקלט מיטן קאפ). איי־איי־איי!

לאמטערנשיסער: קיין עין־הרע, אזא חברה!

מנחם־מענדל: אזא חברה, קיין עין־הרע!

טערקעלטויב: אויסהאַלטן, קליידן, שוכן, לערנען, געבן דערציִונג! דערציִונג — דאָס איז דער עיקר. דאָס הייסט, איך קלאָג מיך ניט חלילה. דאַנקען גאָט, איך האָב זייער אַ פיַינע שטעלע, אַרבעט מיר אויס מיַינע עטלעכע טויזנט קערבלעך מיט אָט די צען פינגער. (באַוויַיזט זיי די פינגער). נאָר אַז איך טו אַ קוק אָף מיַין געזינטל, קיין עין־הרע, און עס קומט מיר אָף דער מחשבה, טאָמער חלילה, לאָז גאָט היטן, די שעה זאָל גאָר ניט זיַין... איר פאַרשטייט? כל זמן דער קאָפּ דינט, און די הענט אַרבעטן... איר פאַרשטייט?

באַקפּיש: אָ! מיר פאַרשטייען דאָס זייער גוט. מיר זיַינען אויך סעמעינע מענטשן. מיר פילן דעם טעם, וואָס הייסט צער גידול בנים.

לאַמטערנשיסער: קינדער פאַרזאָרגן איז, פאַנימאַיעטיע, איינע פון די גרעסטע זאַכן!

מנחם־מענדל: אַ גרויסע זאַך צו פאַרזאָרגן קינדער, פאַרזאָרגן!

טערקעלטויב: איך טענה דאָס כסדר מיט מיַין וויַיב, און מיט איטלעכן באַזונדער, ווו איך קום, טענה איך דאָס אייגענע: וואָס וואָלטן געטאָן אַזעלכע מענטשן, ווי מיר, מיטלמעסיקע, ס'זאָל ניט זיַין קיין מיטל אָף צו...

באַקפּיש: (כאַפּט אויס די ווערטער). סטראַכירן זיך?

לאַמטערנשיסער: פאַרסטראַכירן זיך נאַסלוטשאַי סמערטי?

מנחם־מענדל: אַפשטראַפירן זיך פונעם טויט?

טערקעלטויב: (אויפגעלעבט). איך זע אין איַיך, אַז איר פאַרשטייט דאָס אַלע זייער גוט, און אַז איר זיַיט אַלע גרייט אָפּמאַכן דאָס עסק? קאָן איך איַיך זאָגן דערויף נאָר אַ יישר־כוח — איר טוט אַ גוטע זאַך.

באַקפּיש: (שטאַרק אויפגעלעבט). מיר טוען דאָס, וואָס אונדזער חוב הייסט אונדז טאָן.

לאַמטערנשיסער: דאָס, וואָס דער סאָוועסט דיקטירט אונדז, פאַנימאַיעטיע.

מנחם־מענדל: מיר טוען דאָס על־פּי יושר, טוען מיר דאָס.

טערקעלטויב: זאָל איַיך גאָט העלפן, ווי איר ווינטשט איַיך, איר זאָלט מאריך ימים ושנים זיַין, גאָט זאָל איַיך מחיה זיַין, ווי איר האָט מיך מחיה געווען מיט מיַין וויַיב און קינדער; זיי קוקן נעבעך אַרויס דערויף, איך בין דאָך זייער אייַנציקער שפּיַיזער. (שלעפּט אַרויס אַ פּאָרטפעל). וויפל רעכנט איר צו מאַכן? למשל, אָף וואָס פאַר אַ סומע, הייסט עס.

באַקפּיש: (נעמט זיך צום פּאָרטפעל). ווי קאָנען מיר וויסן, וואָס פאַר אַ סומע?

לאַמטערנשיסער: (נעמט זיך צום פּאָרטפעל). מיר קאָנען אײַך, פּאַנימאַיעטיע, זאָגן אַ דעה?

מנחם־מענדל: שייך, מיר זאָלן אײַך זאָגן דעות, מיר?

טערקעלטויב: (דערשטוינט). וואָס הייסט, איר מיר? איך וויל דאָך אײַך...

באַקפּיש: (אויסער זיך). איר ווילט אונדז מאַכן דאָס שפּיל?

לאַמטערנשיסער: איר ווילט אונדז סטראַכירן נאָסלוטשאַי סמערטי?

מנחם־מענדל: אָפּשטראָפירן פונעם טויט ווילט איר? אונדז?

טערקעלטויב: וואָס דען? איר — מיך? איר זײַט דען אויך אַגענטן?

באַקפּיש: באַ־באַ־באַ! פאַרשטייט זיך, אַגענטן. נו, און איר?

לאַמטערנשיסער: אַגענטן, ווי פּאַנימאַיעטיע. און ווער זײַט איר?

מנחם־מענדל: נאָך אַ מין אַגענטן! נו, און איר?

טערקעלטויב: (עלעגאַנט). לאַזאַר קאָנסטאַנטינאָוויטש טערקעלטויב, גענעראַל־אינספּעקטאָר און אַגענט־אָרגאַניזאַטאָר פון „אור־בען".

באַקפּיש: (עלעגאַנט). אַקים איסאַקאָוויטש באַקפּיש, אינספּעקטאָר־אָרגאַניזאַטאָר פון „ניו־יאָרק".

לאַמטערנשיסער: (עלעגאַנט). מאַרק מאָיסעיעוויטש לאַמטערנשיסער, אַקרוזשנאַי אַגענט־אַקוויזיטאָר, ווי פּאַנימאַיעטיע, פון „עקוויטעבל". (קוקט אָף מנחם־מענדלען מיט גדלות).

מנחם־מענדל: (עלעגאַנט). און איך בין מנחם־מענדל יקנהז, בין איך, סופ־אַגענט פון „יאַקיר". (אַלע פיר גיבן זיך די הענט, בייטן זיך מיט די קאַרטלעך. נאָר איין מנחם־מענדל טאַפּט זיך אין אַלע קעשענעס). אוי־וואַ! ניטאָ נאָך באַ מיר קיין קאַרטלעך, ניטאָ!...

טערקעלטויב: (זיפצט). אַ שווערע פּרנסה, האַ?

באַקפּיש: (זיפצט). אוי, בקריעת ים־סוף! מע פאַרט, מע שמעקט, מע מיינט — טאַמער?...

לאַמטערנשיסער: (קוקט מיט גדלות אָף מנחם־מענדלען). ווי פּאַנימאַיעטיע? עס וואָלט אפשר געווען נישקשה, עס זאָלן ניט זײַן אַזויפיל אַגענטן. פּאַנימאַיעטיע, קאָנקורענצי...

מנחם־מענדל: וואָס טויג מיר קאָנקורענצי־שמענצי? זאָגט פּראָסט אָף ייִדיש: מע ליגט אין דער ערד און מע באַקט בייגל.

פאָרהאַנג.

געשריבן אין יאָר 1905.

קעניג פיק

א שאַרזש אין איין אַקט לכבוד חנוכה

פּ ע ר ז אָ נ ע ן :

י ש ר א ל - א י ס ר, אַ נגיד. האַלב ייִד, האַלב אַריסטאָקראַט. אַ „שפּענגלאַנט” פון דער בערזע.

ח נ ה, זיַין וויַיב. מער ייִדענע ווי אַריסטאָקראַטן.

ב ע ר ט ע, זייער טעכטערל. אַ בת-יחידקעלע. אַ כלה.

ג ר י ש אַ, איר חתן. וויל אַריַין אין אוניווערזיטעט.

ג ע ס ט, מעקלערס פון דער בערזע מיט זייערע וויַיבער. אַלע אַריסטאָקראַטן.

אָ ר ט : יעהופּעץ. צ ײַ ט : היַינטיקער חנוכה.

[אַ באַלעבאַטישע שטוב. פײַנע מעבל. אַ פּאַרטעפּיאַנאָ. באַ דער זײַט אַ פּאָר טישלעך. אויבנאָן, באַ דער טיר, אַף אַ שטול באַ דער וואַנט, אַ זילבערן־פּאַרגאָלדעט חנוכּה־לעמפּל.]

ישראל־איסר: (אָנגעבויגן איבערן זילבערן־פּאַרגאָלדעט חנוכּה־לעמפּל, בענטשט חנוכּה־ליכטלעך, לאָזט אויס מיט אַ ניגון). שעשׂו נ־ס־י־ם ל־א־ב־ת־י־נו ב־י־מ־י־ם ה־ה־ם ב־ז־מ־ן ה־ז־ה!... (זאָגט עפּעס שטיל אונטער דער נאָז מיט אַ ניגונדל. לעבן אים שטייען חנה און בערטע. חנה — מיט אַ פרום פּנים, בערטע — צופֿרידן, צעלאַכט, קוקט אין עקסטאַז אַפֿן לעמפּל). ישראל־איסר ענדיקט דאָס זאָגן. צו דער טאָכטער). נו? צופרידן? אָט האָב איך דיר שוין געבענטשט חנוכּה־ליכטלעך אויך.

בערטע: מיר האָסטו געבענטשט חנוכּה־ליכטלעך?

חנה: (ווײַזט מיט דער האַנט אַף זיך). ניין. מיר. מיר.

בערטע: (צו דער מוטער. מיט שטאָלץ און מיט באַגײַסטערונג). ניט מיר און ניט דיר, נאָר לכּבֿוד חנוכּה, לכּבֿוד אונדזער נאַציאָנאַל־פעסט, לכּבֿוד אונדזערע העלדן, די מאַקאַבייער, וואָס האָבן געקעמפט פאַר אונדזער...

ישראל־איסר: יאָ, יאָ. גערעכט, גערעכט. לכּבֿוד חנוכּה, לכּבֿוד פעסט, לכּבֿוד מאַקאַבייער... (הערט זיך צו. צו חנהן). דאַכט זיך, געקלונגען? (וויל אויסטאָן דאָס היטל. חנה לאָזט זיך גיין).

בערטע: (האַלב געבעטן, האַלב געהייסן). פּאַפּאַ! הײַנט וועסטו גיין מיטן היטל.

ישראל־איסר: וואָס הייסט? עס איז דאָך שוין נאָך אַלעמען, קינדעניו... און אויסער דעם, אָט קומען געסט...

בערטע: די געסט מעגן אויך איין מאָל, צוליב חנוכּה, זיצן אין די היטלען. כאָטש ביז די חנוכּה־ליכטלעך וועלן אויסגיין. נישקשה. עס וועט זיי חלילה גאָרניט שאַטן. (חנה קומט צוריק מיט די געסט. אַלע אָנגעטאָן יום־טובדיק. די דאַמען אין בריליאַנטן מיט רידיקולס אין די הענט. די מאַנצבילן, דערזעען די אָנגעצונדענע ליכטלעך און דעם באַלעבאָס אין היטל, בלײַבן שטיין. ווייסן ניט, צי זאָלן זיי אויסטאָן די היטלען, צי ניין).

ישראל־איסר: מילאָסטי פּראָסים! פּאָזשאַלויטיע! (קוקט אַף דער טאָכטער, פאַרכאַפּט זיך). ברוכים הבאים! ווילקאָמען! זיצט, זעצט אײַך. (ווײַזט אַפֿן חנוכּה־לעמפּל). ווידיטיע, חנוכּה. צוליב געטאָן

דער טאַכטער. איר געבענטשט חנוכה־ליכטלעך. אַ וועלט געוואָרן. (לאַכט).

ב ע ר ט ע : פּאַפּאַ! ניט מיר האָסטו געבענטשט חנוכה־ליכטלעך, נאָר צום אָנדענקען פון...

י ש ר א ל ־ א י ס ר : (פאַרכאַפּט זיך). יאַ, יאַ. ניט דיר, ניט דיר, נאָר לכבוד חנוכה, לכבוד פעסט, לכבוד מאַקאַבייער... (צו די געסט). זיצט. וואָס־זשע מאַכט איר? וואָס הערט זיך עפּעס אין שטאָט? וואָס הערט זיך אַף דער בערזע? וואָס איז מיט די קורסן? עפּעס נייַע „שפּעקולאַציעס”?

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט : וואָס זאָל זיך הערן? ניטשעוואָ אָסאָבעננאָוואָ. אַף דער בערזע ניט פאַרגעקומען קיין פּערעמענע. די קורסן זייַנען פעסט. איר קאָנט זייַן ספּאָקאָינע... (צו בערטען). זדראַסטי, בערטעטשקאַ!

ב ע ר ט ע : ערשטנס, ניט בערטעטשקאַ.

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט : טאַ יעסט, ווינאָוואַט. בערטאַ איזראַאיליעוונאַ...

ב ע ר ט ע : און ניט בערטאַ איזראַיִליעוונאַ, נאָר בתיה. פּשוט בתיה בת־ישראל. ניטאָ זיך וואָס צו שעמען מיט אַן אייגענעם נאָמען.

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט : אַ וואָוטאָריך?

ב ע ר ט ע : און צווייטנס, וואָס פאַר אַ „וואָוטאָריך” אַף אײַדן וואָס פאַר אַ „זדראַסטי” הייַנט?... גוט יום־טוב איז דען ניט שענער?

צ ו ו יי ט ע ר ג א ס ט : אַ גוט יום־טוב גאָר?

י ש ר א ל ־ א י ס ר : פאַרגעסן? חנוכה. (ווייַזט אָפּן חנוכה־לעמפּל).

ד ר י ט ע ר ג א ס ט : (רעדט לאַנגזאַם, מיט אַ גראָב קול). כאָוועךשעננאָ ווייערנאָ. צוליב דעם האָט מען דאָך אונדז טאָקע פּריגלאַשעט.

ב ע ר ט ע : אייַנגעלאַדן — ווילט איר זאָגן.

פ ע ר ט ע ר ג א ס ט : אייַנגעלאַדן נאָ בליני.

ב ע ר ט ע : אַף לאַטקעס — ווילט איר זאָגן.

פ י נ פ ט ע ר ג א ס ט : קאָניעטשנאָ, לאַטקעס. ס'איקאָראַטשקאַי.

ב ע ר ט ע : מיט שמאַלץ — ווילט איר זאָגן.

ח נ ה : (וויל פאַרגלעטן, יוצא זייַן לכל הדעות). ס'איז דאָ שמאַלץ, ס'איז דאָ איקרע, ס'איז דאָ גריוון. ס'וועט זייַן אַלצדינג, אם ירצה שם, אַלצדינג. (ווענדעט זיך צו די דאַמען, רעדט מיט זיי שטילערהייט. יענע שמייכלען, פּינקלען מיט די בריליאַנטן, שפּילן זיך מיט די רידיקולס, מאַכן צורעכט די טואַלעטן. עס פּילט זיך אַ סומנעקייט אין דער גנוזעלשאַפט).

י ש ר א ל ־ א י ס ר : (וויל מאַכן אַ ביסל פריילעכער דעם עולם, טוט אַ רוף דאָס ווייב). חנהו! (ווייַזט מיט די אויגן אַף די גרינע טישלעך).

בערטע: (מיט דער האַנט איבערן פּאַטערס מויל). פּאַפּאַ! נאָר ניט דאָס... (בלאָזט זיך אָן, ווי אַ קליין געבאַלעוועט קינד).

ישראל־איסר: (שמייכלענדיק). וואָס „דאָס“?

בערטע: (לאַכט). דו ווייסט שוין וואָס!... (קוקט אָף דער מו־טער. די מוטער ווינקט צום פּאַטער. דער פּאַטער קוקט זיך איבער מיט די געסט. עס הערשט אַן אומאַנגענעמע שטילקייט).

ערשטער גאַסט: (וויל באַרירן די שטילקייט). לאַטקעס מיט שמאַלץ און מיט גריוון — אַך, קאַקאַיאַ בלאַזשענסטווא!

בערטע: „קאַקאַיאַ בלאַזשענסטווא“? (לאַכט). האָט מיר קיין פּאַראַיבל ניט, וואָס איך וועל אײַך פרעגן: למאַי זאָלט איר זיך באַנוצן דווקא ניט מיט אײַער אייגן לשון? מיר דאַכט, אַז ס'איז פיל גלײַכער ריידן רעכט יידיש, איידער שלעכט רוסיש... (דער ערשטער גאַסט בלײַבט אָן לשון. דער צווייטער גאַסט שטעלט זיך אײַן פאַר אים).

צווייטער גאַסט: יאַק ריידעלע טאַ ריידעלע, אַבי דאַברע מיינעלע. (באַלעקט זיך). לאַטקעס מיט שמאַלץ און מיט גריוון — שוין לאַנג ניט געגעסן. איך האַלט דעריבער פון דעם יום־טוב, וואָס מע קאָן עסן לאַטקעס...

דריטער גאַסט: סאַוועֶרשעננאַ וויערנאַ. און דערצו נאָך מאַכן אַ קערטל... (קוקט אַהין, וווּ די גרינע טישלעך שטייען).

בערטע: (שפּאָטיש). מער האָט דער יום־טוב פאַר אײַך קיין שום אַנדער ווערט? קיין שום אַנדענקען?

ישראל־איסר: (זיצט ווי אָף הייסע קוילן. דערהערט אַ קלונג, צום ווײַב). דאַכט זיך, מע קלינגט?

חנה: דאָס דאַרף זײַן גרישאַ.

בערטע: „הערש“ לוינט דיר ניט?

חנה: מיין איך — „הערש“. (לאָזט זיך צו דער טיר).

ישראל־איסר: (צו די געסט שמייכלענדיק). הײַנטיקע קינדער! האָבן זיך אַ נעם געטאָן צוריק...

בערטע: (שלאָגט אים איבער). וואָס עפּעס צוריק, פּאַפּאַ? פאָרווערטס, ניט צוריק.

ישראל־איסר: יאָ, נו, איך מיין טאַקע אַזוי... צוריק צו ייִדישקייט מיין איך. צום... צום ייִדישן גאָט...

ערשטער גאַסט: (לאַכט). כאַ־כאַ!

צווייטער גאַסט: געוואָרן אַ גרויסע רעאַקציע.

דריטער גאַסט: סאַוועֶרשעננאַ וויערנאַ. אַ פולנע רע־אַקציע.

בערטע: (אויסער זיך). כאַ־כאַ־כאַ! בײַ אײַך הייסט עס רע־אַקציע?!

ישראל־איסר: (כאַפּט זיך אויף, ווייס ניט, וואָס ער זאָל טאָן, איז זיך מחיה, וואָס חנה קומט אָן מיט גרישאַן).

ג ר י ש א : (אנגעטאן כמעט ווי א סטודענט, אין א טוזשורקע מיט א האלב־סטודענטיש היטל. וויל אויסטאן דאס היטל. דערזעט דאס חנוכה־לעמפל און אלעמען אין די היטלען, פארכאפט ער זיך). זדראוו... (באגעגנט זיך מיט בערטעס אויגן). טא יעסט, א גוט יום־טוב! (צו בערטען אף העברעיש, מיטן ספרדישן אקצענט). מעאד עסמאד ליראט בעבעט אוויכא האניכבאדא האזאט...

ב ע ר ט ע : (פאריכט אים די גרייזן). בעבעט אוויד האניכבאד האזע.

ג ר י ש א : ווינאוואט... (פארכאפט זיך). טא יעסט, סליכא... מעאד עסמאד ליראט בעבעט אוויד האניכבאד האזע עט האהיסטאדרוט האניכבאד האזע!

ב ע ר ט ע : (פאריכט אים). האהיסטאדרוט האניכבאדא האזאט...

ג ר י ש א : ווינא... (פארכאפט זיך). טא יעסט, סליכא! האהיסטאדרוט האניכבאדא האזאט, שעהיטאסעף באבאיט האניכבאד האזאט...

ב ע ר ט ע : (פאריכט אים). האזע.

ג ר י ש א : קעז, האזע... אים ריגשיי קאוואד אוטכיא ווהעיטלאהאווט לעאומי גאדאל אל יעסאד האכאג האלעאומי האגאדאל וועאל יעסאד טארבוטיינו אוספאטיינו האלעאומי האגאדאל...

ב ע ר ט ע : (פאריכט אים). אוספאטיינו האלעאומיט האגדאלא...

ג ר י ש א : (שוויצט). ווינאוואט!... (אין דער צייט, ווען חתן־כלה ריידן העברעיש און ציען זיך אוועק אלעמאל אף א זייט, קווענקלען די געסט, ריידן זיך איבער צווישן זיך).

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט : קאקאיא בלאזשענסטווא!

צ ו וי י ט ע ר ג א ס ט : פרעלעסטני יאזיק... פאכאזש נא איטאליאנסקי...

ד ר י ט ע ר ג א ס ט : סאווערשעננא וויערנא. נא איספאנסקי...

פ ע ר ט ע ר ג א ס ט : נא איספאנסקי...

פ י נ פ ט ע ר ג א ס ט : איספאנסקי, איספאנסקי...

י ש ר א ל - א י ס ר : (ברייטער ווי לענגער). דאס האבן מיר צו פארדאנקען דער נייער טאווארישטשעסטווע, מיין איד—אבשטשעסטווע.

ע ר ש ט ע ר ג א ס ט : קאקיא אבשטשעסטווא?

י ש ר א ל - א י ס ר : אט די וואס רופן זיך „סטאדרום"...

צ ו וי י ט ע ר ג א ס ט : קאק? קאק?

י ש ר א ל - א י ס ר : „סטאדרום".

ד ר י ט ע ר ג א ס ט : סאווערשעננא וויערנא, „סטאדרום".

ב ע ר ט ע : (צום פאטער פון דער ווייטן). פאפא! ניט „סטאדרום", נאר „הסתדרות".

י ש ר א ל - א י ס ר : נו יא, „איסטאדרום".

ב ע ר ט ע : ניט איסטאדרום, נאר „הסתדרות", מיט א ה"א!

י ש ר א ל - א י ס ר : זאג איך דאך! וויאזוי דען זאג איך?

(גרישאַ און בערטע זיצן איינס אַקעגן דאָס אַנדערע, גרישאַ מיטן פּנים צו די געסט, בערטע מיטן פּנים צו גרישאַן, ביידן שוין שטילערהייט. גרישאַ זשעסטיקולירט מיט די הענט. ישׂראל־איסר באַנוצט זיך דערמיט, וואָס די טאָכטער זיצט אַהין מיטן פּנים, טוט ער אַ ווונק צו חנהן. חנה פאַרשטייט אים. שטיל ווערן צוגערוקט די גרינע טישלעך. עס וואַקסן אויס צוויי נייע פּעשלעך קאָרטן, קרײַדלעך, בערשטלעך. איינציקווײַז, בלומערשט און אַ שטיק כּגונה, זעצן זיך אויס די געסט, די מאַנצבילן מיט זייערע דאַמען, אַרום די גרינע טישלעך. אַלע אויגן זײַנען געווענדעט צו די צוויי פּעשלעך קאָרטן. דער באַלעבאָס נעמט איין פּעשל. דער ערשטער גאַסט נעמט זיך צום צווייטן פּעשל. די קאָרטן ווערן אויפגעריסן מיט אַ קנאַק פון זייערע העמדלעך. די דאַמען נעמען זיך מיט אַ זיפּצן צו זייערע רידיקולס. די אויגן באַ זיי ברענען. חנה גייט אָפּ אין קיך).

ערשטער גאַסט: (צום באַלעבאָס). וואָס־זשע, הייסט עס, ווײַל זי, די דאַזיקע נײַע אַבשטשעסטווע, וואָס איר זאָגט? (צו די איבעריקע געסט). גאָספּאָדאַ! אין וואָס פאַר אַ שפּיל שפּילן מיר הײַנט דליא ראַדי חנוכּה?

ישׂראל־איסר: די אַבשטשעסטווע וויל, ערשטנס, אַז אַלע „שפּעגעלאַנטן", אַלע ייִדן מײַן איך, זאָלן ריידן פּאָ דרעווניע־יעווריעיסקי. (פאַרקוקט די געסט אין די אויגן אַרײַן). מאַכן מיר אַ פּרעפּעראַנסל? צי אפשר גאָר אַ זעקס־און־זעכציק?

צווייטער גאַסט: אַלע, זאָגט איר, זאָלן ריידן פּאָ דרעווניע־יעווריעיסקי? אַהאַ!... פּאַ מאַיעמו, וואָלטן מיר בעסער שפּילן אַז אַבשטשע שפּיל. (קוקט אויף די דאַמען).

דאַמען: (אַלע אינאייִנעם). אַן אַבשטשע שפּיל.

דריטער גאַסט: סאַווערשעננאָ וויערנאַ. אַן אַבשטשע שפּיל.

פערטער גאַסט: נאַפּרימיער, אַ סטוקלקע? אַ באַנטשאַק?

פינפטער גאַסט: פּאַרוואָס ניט אַ טערטל־מערטל? (קוקט אויף די דאַמען).

דאַמען: (אויפגעלעבט, אַלע אינאייִנעם). אַ טערטל־מערטל! אַ טערטל־מערטל!

ערשטער גאַסט: (רײַבט אַ האַנט אָן אַ האַנט). אַ טערטל־מערטל? קאַקאַיאַ בלאַזשענסטוואַ!

צווייטער גאַסט: שוין לאַנג ניט געשפּילט אין טערטל־מערטל.

דריטער גאַסט: (קוקט אויף די דאַמען). סאַווערשעננאָ וויערנאַ. ערשט נעכטן אַ גאַנצע נאַכט געשפּילט אין טערטל־מערטל.

דאַמען: כאַ־כאַ־כאַ! ביז טאָג געשפּילט אין טערטל־מערטל!

ישׂראל־איסר: אַלזאָ, גאָספּאָדאַ, בלײַבט עס אַ טערטל־מערטל?... (נעמט זיך צו די קאָרטן). מײַן טאָכטער זאָגט, אַז אין אויס־

לאַנד ריידן שוין איצט אַלע „שפּעגעלאַנטן", מיין איך אַלע ייִדן, פּאַ דרעווניַע־יעוורעיסקי. מע האָט צוליב דעם צונויפגעקליבן געלט, אַ מאַסע געלט, אַ האַלבן מיליאָן, זאָגט זי. אונדזער ליעוו איזראַיִליעוויטש האָט אויך געשענקט צען טויזנט.

ע ר ש ט ע ר ג אַ ס ט : ליעוו איזראַיִליעוויטש צען טויזנט? קאַקאָיאַ בלאַזשענסטוואַ! גאָספּאָדאַ, ווער האַלט די באַנק?

צ וו יי ט ע ר ג אַ ס ט : צען טויזנט אַף דרעווניַע־יעוורעיסקי, ווי פּאַנימאַיעטיע? לאָז מען ווארפֿן קאָרטן. ווער ס'וועט האָבן די „טויז", דער וועט האַלטן די באַנק. (צום באַלעבאָס). פּאַזשאַלגיסטאַ!

י ש ר א ל ־א י ס ר : (נעמט אויסוואַרפֿן קאָרטן). דאָס איז גע־ ווען אַף יענער סאָבראַניע, וואָס אָט דער ביאַליק האָט געהאַלטן אַ „שפּע־ געלאַציע", מיין איך פּאַ דרעווניַע־יעוורעיסקי. איז דאָס ליעוו איזראַיִליעוויטשן אַזוי געפֿעלן געוואָרן, אַז ער איז אַרויס מיט צען טויזנט.

ע ר ש ט ע ר ג אַ ס ט : (קוקט אַריין אין די קאָרטן). קאַקאָיאַ בלאַזשענסטוואַ!... וואָסער ביאַליק? דער ליעסאָפּראָמישלעננִיק?

צ וו יי ט ע ר ג אַ ס ט : (קוקט אין די קאָרטן). כאַ־כאַ־כאַ! קאַ־ קאָי ליעסאָפּראָמישלעננִיק? דער ביאַליק איז ניט קיין ליעסאָפּראָמיש־ לעננִיק, נאָר אַ פּאָעט.

ד ר י ט ע ר ג אַ ס ט : סאָווערשעננאָ וויערנאָ. אַ ליעספּראָמיש־ לעננִיק... מיין איך אַ פּאָעט.

פ ע ר ט ע ר ג אַ ס ט : (קוקט אין די קאָרטן). אַ? אַ פּאָעט? זנאַטשיט, פּרוג...

פ י נ פ ט ע ר ג אַ ס ט : קאָניעטשנאָ, פּרוג... אַ! אונדזער באַ־ לעבאָס האָט געכאַפּט דאָס טייזל, איז ער דער באַנקיר. (צום באַלעבאָס). פּאָזדראַווליאַיו!

ד אַ מ ע ן : פּאָזדראַווליאַיעם! פּאָזדראַווליאַיעם! (צווישן עולם ווערט אַ באַוועגונג. די מאַנצבילן רוקן צו די שטולן. די דאַמען ציִען אַרויס מיט אַ זיפֿצן פֿון די רידיקולס דאָס ביסל קליינגעלט. די אויגן באַ זיי ברענען).

יש ר א ל ־ א י ס ר : (נעמט זיך בלומרשט אָן אַ באַזונדערן חשק צו דער באַנק). בין איך, הייסט עס, דער באַנקיר? מילאָ. ווען מיר שפּע־ געלירן. (טיילט אויס קאָרטן. נעמט צונויף געלט. צו יעדן). וויפֿל קאָרטן? ווי טייער? (ווינקט צו גרישאַן פֿון דער ווייטן).

ג ר י ש אַ : (זיצט די גאַנצע צייט ווי אַף נאָדלען, קוקט מיט זשעדנע אויגן צו די גרינע טישלעך. באַוויַיזט דעם מחותּן פֿון דער ווייטן צוויי פֿינגער, אַז ער פֿאַרלאַנגט, הייסט עס, אויך צוויי קאָרטן. רעדט אַרויס מיט דער הברה הספרדית). שנאָים... שטאָים... (באַטאָנט דעם „אים).

ב ע ר ט ע : (וואָס זיצט נאָך אַלץ מיט די פּלייצעס צו דער

קאמפאניע און מיטן פנים צום חתן, זעט ניט וואס הינטן טוט זיך. פאר־וואונדערט צום חתן). וואס שנים? וואס שתים? (דרייט אויס דעם קאפ צוריק, דערזעט די גרינע טישלעך מיט די קארטן, טוט זי א פלעסק מיט די הענט). פאפא! (לויפט צו צום פאטער, וויל בא אים אוועקנעמען די קארטן).

ישראל־איסר: בערטעטשקא! בתיהניו! גאט איז מיט דיר! האסט פארגעסן, אז היינט איז חנוכה? א פעסט... א מאקאבייער... היינט איז א מצווה צו „שפענעלירן", מיין איך — צו שפילן אין קארטן. די גאנצע וועלט, די פרומסטע יידן, שפילן חנוכה אין קארטן. (צו די געסט). גאספאדא, וואס? ניט אזוי?

די געסט: (אלע אין איין קול מיט די דאמען). סאווערשעננא ווערנא, סאווערשעננא ווערנא.

ישראל־איסר: פרעג אפילו דעם חתן דיינעם. (צו גרישאן). גרישא! מיין איך — הערש! וואס שווייגסטו?

גרישא: (צו בערטען, אף העברעיש. מאכט מיט די הענט). אוואל לעסאכעק קארטיסים בעכאנוקא קוואר ניטקאבעל אייצעל קאל באיִט לעאומיט טארבוטים!

בערטע: (פאריכט אים די גרייזן). באיִט לעאומי טארבוטי...

גרישא: (שוויצט). ווינאוואט... טא יעסט, סליכא! באיִט לע־אומי טארבוטי... זע האלא אגודא היסטארי!...

בערטע: (פאריכט אים). אגודא היסטאריט...

גרישא: סליכא!

ישראל־איסר: (לייגט אויס דערווייל די קארטן א קלאס נאך א קלאס. צו די געסט). א וועלט געווארן! איר האט זיך עס געריכט אמאל? דער טאטע „שפענעלירט" אין קארטן, און די טאכטער רעדט פא דרעווניע־יעווריעסקי...

ערשטער גאסט: (קוקנדיק אין די קארטן, וואס דער בא־לעבאס לייגט אויס אפן טיש א קלאס נאך א קלאס). דרעווניע־יעווריעסקי — קאקאיא בלאזשענסטווא! קיינער האט נאך ניט אויסגענומען צווייטע קלאס?

צווייטער גאסט: (קוקט מיט פלאמענדיקע אויגן אין די קארטן). טשודני יאזיק! דריטע קלאס האט אויך קיינער ניט גענומען. פאכאזש נא איטאליאנסקי.

דריטער גאסט: סאווערשעננא ווערנא. נא איספאנסקי...

פערטער גאסט: דריטע קלאס האט אויך קיינער ניט גע־שלאגן... אטשען פאכאזש נא איספאנסקי...

פינפטער גאסט: איספאנסקי.. איספאנסקי... אפשר וועט די פערטע קלאס עפעס נעמען?

ישראל־איסר: (פריילעך, וואס קיינער האט ניט גענומען). איצטיקס מאל איז מיר די „שפעגולאציע" מיט דער באנק אפגעלאפן,

דאנקען גאט, אודאטשנאַ. אצינד ווען מיר נאך זען, וואס וועט זיין מיט דער פינפטער קלאס? דער „דעוויאטי וואל" זאל מיר אפלויפן, ווי די ערשטע פיר קלאסן, און קיינער זאל ניט שלאגן — עהע-הע! (ווארפט ארויס די לעצטע קארט. אלע אויגן קוקן זשעדנע צו זיך אין די קארטן די דאמען זיפצן). גאספאדא! קעניג פיק! ווער האט קעניג פיק! קיינער האט ניט קעניג פיק? קיינער האט מיך ניט געשלאגן? (וויל געבן א נעמ־צונויף די קארטן).

גרישא: (צום מחותן). פא־פאזוואלטיע! קעניג פיק — זאגט איר? (ווארפט אוועק די כלה, לויפט צו צום טיש, דעקט אויף זיינע צוויי קארטן). אט איז ער, דער קעניג פיק! איך האב אייך געשלאגן! פאזשא־לויטיע באנק! (נעמט איבער די באנק).

בערטע: (א פלעסק מיט די הענט). אך! (פאלט דעם פאטער אף די הענט, פארווארפט דעם קאפ). פאפא! ער איז ניט מיין חתן מער!

ישראל־איסר: גאט איז מיט דיר! קינדעניו, וואס רעדסטו? (צום חתן). גרישא! הערש! וואס שטייסטו?

גרישא: בערטוסיא! בתיהניו! (בערטע טרייבט אים אפ מיט ביידע הענט. ער פאלט איר צו די פיס).

חנה: (קומט פון קיך, דערזעט בערטען באם פאטער אף די הענט און דעם חתן אף די קני). וואס איז? וואס איז דא געשען?

ישראל־איסר: גארניט, גארניט. גאלע גארניט. ער, גרישא, מיין איך הערש, האט מיך געשלאגן...

חנה: (קוקט מיט שרעק אף אירע אייגענע און אף די געסט. פארברעכט די הענט). א דונער איז מיר! ווער? גרישא? הערש? הערש האט אים געשלאגן? געשלאגן?!...

ישראל־איסר: (אין כעס, צו חנהן). פארשטייסט ניט קיין שפעגעלאציע! ניט מיך, די באנק האט ער געשלאגן. פארשטאנען? און ניט ער, נאר דער קעניג פיק האט מיך געשלאגן. דער קעניג פיק! קעניג פיק! קעניג פיק!

פארהאנג.

העברעישע און רוסישע פראזן, וואס טרעפן זיך אין „קעניג פיק"

העברעיש:

אוואל לעסאכעק קארטיסים בעכאנוקא קוואר ניטקאבעל אייצעל קאל **באאיט** לעאומי טארבוטי (אבל לשחק (ב)כרטיסים בחנוכה כבר נתקבל אצל כל בית **לאומי** תרבותי) — אבער צו שפילן אין קארטן אום חנוכה איז שוין אנגענומען אין **יעדן** נאציאנאלן קולטורעלן הויז.

זע האלא אוודא היסטאריט (זה הלא עובדה היסטורית) — דאס איז דאך **א** היסטארישער פאקט.

מעאד עסמאד ליראט בעבעט אוויך האניכבאד האזע עט האהיסטאדרוט האניכ־באדא האזאט, בעהיטאסעף באבאאיט האניכבאד האזע אים ריגשיי קאוואד אוטביא וועהיטלאהוואוט לעאומי גדאל אל יעסאד האכאג האלעאומי האגאדאל וועאל **יעסאד** טארבוטיינו אוספאטיינו האלעאומיט האגדאלא (מאד אשמח לראות בבית אביך **הנכבד** **חזת עם רגשי (ברגשי)** כבוד ותחיה והתלהבות לאומי(ת) גדול(ה) על יסוד **החג** הלאומי הגדול ועל **יסוד תרבותנו ושפתנו הלאומית הגדולה) — עם פרייט מיך** זייער צו זען בא דיין געערטן פאטער אין הויז די דאזיקע געערטע **ארגאניזאציע** (געזעלשאפט), וואס האט זיך פארזאמלט אין דעם דאזיקן הויז מיט געפיל פון **אב**־טונג און אויפלעבונג און גרויסער נאציאנאלער באגייסטערונג, אפן גרונט **פונעם** גרויסן נאציאנאלן יום־טוב און אפן גרונט פון אונדזער קולטור און אונדזער **גרוי**־סער נאציאנאלער שפראך.

סליכא (סליחה) — אנטשולדיקט.

קען (כן) — יא.

רוסיש:

אבשטשע — אלגעמיינע. אודאטשנא — געלונגען. אטשען — זייער. איספאנסקי — שפאניש.

דליא ראדי — צוליב. „דעוויאטי וואל" — נײַנטע כוואליע (אין קארטנשפיל). דרעווניע־יעווריסקי — העברעיש.

ואפערוויד — ערשטנס. וואוטאריך — צווייטנס. ווידיטיע — זעט איר. ווינא־וואט — אנטשולדיקט. ווי פאנימאיעטיע — איר פארשטייט.

זדראסטי (זדראוסטוויטיע) — גוט מארגן, גוטן אוונט. זנאטשיט—הייסט **עס**.

טאווארישטשעסטווא (אבשטשעסטווא) — געזעלשאפט. טא יעסט — דאס **הייסט**. טשודני יאזיק — א וואונדערלעכע שפראך.

ליעסאַפּראַמישלעננ יק — אַ וואַלד־סוחר.

מילאַסטי פּראַסים — זייער אַנגעלייגטע געסט.

נאַפּרימער — למשל. ניטשעווא אַסאַבעננאַוואַ — קיין באַזונדערעס.

סאַבראַניע, זאַסעדאַניע — פֿאַרזאַמלונג. סאַווערשעננאַ וויערנאַ — גאַנץ ריכ־טיק. סטוקעלקע — אַ רוסיש קאַרטנשפּיל. ספּאַקאַינע — רויק.

פּאַ מאַיעמו — נאָך מיין מיינונג. פּאַזדראַוולעיאַיו — מזל טוב. פּאַזוואַלטיע — זייט־זשע מוחל. פּאַזשאַלויטיע — ביטע. פּערעמענע — פֿאַרענדערונג. פּרעלעסטני יאַ־זיק, פּאַכאַזש נאַ איטאַליאַנסקי — אַ פּראַכטפֿולע שפּראַך, ענלעך אַף איטאַליעניש.

קאַניעטשנאַ — געווים. קאַק? — ווי? קאַקאַיאַ בלאַזשענסטוואַ (פֿאַרגרייזט פֿון „קאַקאיע בלאַזשענסטוואַ") — ס'אַ מחיה!

ריעטש — רעדע.

געשריבן אין יאָר 1910.

שראַגע

אַ איינאַקטער לכבוד פורים

פערזאָנען:

ישראל-איסר, אַ נגיד. האַלב ייִד, האַלב אַריסטאָקראַט. אַ „שפּעגו־לאַנט״ פון דער בערזע.

חנה, זײַן ווײַב. מער ייִדענע ווי אַריסטאָקראַטן.

בערטע, זייער טעכטערל. אַ בת־יחידקעלע. אַ כלה. אַ יפת־תואר.

גרישאַ, איר חתן. וויל אַרײַן אין אוניווערזיטעט.

שושנה, אירע אַ חברטע.

הײַדאַד, אַ לערער פון העברעיִש.

געסט. מעקלערס פון דער בערזע מיט זייערע ווײַבער. אַלע אַריסטאָקראַטן.

יונגוואַרג, מייסטנס מיידלעך.

אָרט: יעהופּעץ. **צײַט:** פורים נאָך דער מגילה.

[אַ באַלעבאַטישע שטוב. פֿײַן מעבל. אַ פֿאָרטעפּיאַנאָ. אינמיטן צימער צוויי לאַמבערנע טישלעך, איבערגעדעקט מיט אַ ווײַס טישטעך. אַפֿן טיש אַן אָפֿענע מגילה. ה יי ד אַ ד לייענט די מגילה. אַלע שטייען אַרום אים און הערן צו. איטלעכער אין אַן אַנדער פּאָזע: י ש ר א ל ־ א י ס ר האַלט צו מיט איין האַנט די מגילה, אין דער אַנדערער האָט ער אַ ליכט. ער לײַכט דעם בעל־קורא און קוקט אַליין אויך אַרײַן. די איבעריקע מאַנצ־בילן זעען אויס, ווי זיי האָבן זיך געביטן מיט די היטלען. די דאַמען ווייסן ניט, וואָס פֿאַר אַ פּנים זיי זאָלן מאַכן, ס'זאָל אויסקומען ניט צו ערנסט און ניט צו לײַכטזיניק. ח נ ה שטייט מיט אַ פֿרום פּנים. ב ע ר ט ע, אין עקסטאַז, שעפּטשעט נאָך איטלעכס וואָרט. ג ר י ש אַ שטשיפּעט די וואָנצעלעך, קוקט מיט ליבשאַפֿט אויף בערטען. י ו נ ג־ וו אַ ר ג שטייען פֿאַרלייגט די הענט אַרונטער, האַלב ערנסט, האַלב שמייכלענד. קוקן אַלע אויף בערטען.]

ה יי ד אַ ד : שאָקלט זיך איבער דער מגילה מעשה חזן. די הענט הענגען אים אַראָפּ פֿון הינטן, גלײַך ווי זיי געהערן זיך מיט דער מגילה גאָרניט אָן. קוקט גאָר ניט אַרײַן, זאָגט כמעט אויסווייניק, מיט אַ ניגון, פֿרײַער גיך און נאָכדעם אַלץ מער אײַנגעהאַלטן). „וכל מעשׂה תקפו וגבו־רתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס... (לאַנגזאַם). כי מרדכי היהודי משנה למלך החשורוש... (מיט גדלות). וגדול ליהודים... (טרײַומפֿירנד). ורצו לרוב אחיו... (הויך און מיט אַ ניגון). דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו!"... (עס טוט אים באַנג, וואָס ער האָט אַזוי גיך געענדיקט).

י ש ר א ל ־ א י ס ר : (לעשט אויס דאָס ליכט, גיט דעם לערער, ער זאָל צונויפֿקאַטשען די מגילה. טרייסלט אָפּ די הענט). סלאַוואַ באָגו!

ב ע ר ט ע : (מיט אַ פֿאָרוווּרף צום פֿאָטער). פּאַפּאַ! וואָס פֿאַר אַ לשון? וואָס פֿאַר אַ שפּראַך? וואָס פֿאַר אַ „סלאַוואַ באָגו"?

י ש ר א ל ־ א י ס ר : איך מיין, דאַנקען גאָט מיין איך, געפּטרט...

ב ע ר ט ע : (אַ פּלעסק מיט די הענט). געפּטרט? אויף דער מגילה „געפּטרט"?

י ש ר א ל ־ א י ס ר : (וויל זיך פֿאַרענטפֿערן פֿאַר דער טאָכטער). קינדעניו, ניט דאָס האָב איך געוואָלט זאָגן... איך האָב געוואָלט זאָגן...

ב ע ר ט ע : (קאַפּריזנע). וואָס דו האָסט געוואָלט זאָגן — ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר, אַז דו האָסט געזאָגט אויף דער מגילה „געפּטרט"!

י ש ר א ל ־ א י ס ר : קינדעניו, איך האָב נאָר געזאָגט, אַז די מגילה... אַז באַ אונדז אין שטוב... אַז... (קוקט אויפֿן חתן, בעט זיך באַ אים מיט די אויגן, ער זאָל צוגיין אים אַ ביסל אַרויסהעלפֿן, ער זאָל אים פֿאַרענטפֿערן).

ג ר י ש אַ : (טוט זיך אַ וואָרף צו בערטען). אוואַל אוויכאַ...

ב ע ר ט ע : (פּאַריכט אים). אוויך.

ג ר י ש אַ : ווינאַוואַט... טאַ יעסט, סליכאַ! אוויך היביאַ סימכאַטאַ בידוואָר קריאַט האַמגילאַ האַזע...

ב ע ר ט ע : האַזאָט.

ג ר י ש אַ : ווינאַוואַט, טאַ יעסט, סליכאַ... האַמגילאַ האַזאָט באַבאַיִט האַזאָט...

ב ע ר ט ע : האַזע.

ג ר י ש אַ : סליכאַ! באַבאַיִט האַזע... (חתן־כלה ווערן אַרומגערינגלט פונעם יונגוואַרג. קערן אָפּ אַף אַ זײַט, שלאָגן זיך צונויף אַלע אינאײינעם. ריידן שטילערהייט).

י ש ר אָ ל - א י ס ר : (גליקלעך, וואָס דער חתן האָט אים אַרויסגעראַטעוועט פון דער טאָכטערס הענט, קוקט אַף די געסט צופרידן). גאָספּאָדאַ! סאַדיטיעס! זיצט... פּאַרוואָס זיצט איר ניט? (די געסט שטייען נאָך אַלץ, ווי פרעמדע מחותנים, ווייסן ניט, וואָס צו טאָן מיט די הי־לען).

ה יי ד אָ ד : (געענדיקט די אַרבעט, שטעלט זיך אַוועק מיט דער בונויפגעקאַטשעטער מגילה אַקעגן די געסט, ווײַזט מיט דער האַנט אַף דער מגילה און רעדט אַף העברעיִש מיטן ספרדישן אַקצענט, וואָס ווײַטער אַלץ מער מיט היץ). בעכאַל דאָר וואַדאָר אובכאַל מעדינאַ אומעדינאַ כאָזערעט האַמגילאַ האַזאָט... (די געסט קוקן אָפּן לערער מיט ווילדע אויגן, פאַרשטייען ניט, וואָס ער וויל, רוקן זיך אָפּ פון אים. ער טרעטאָן אַף זיי, מאַכט מיט דער מגילה אין דער לופטן און רעדט מיט נאָך מער פײַער). קאַמאַ פּעאָמים ניכטאַוו וועגעכטאָם אַל אַם האַיהודים לעהאַשמיד לאַהאַראָג אולאַבעד!... קאַמאַ פּעאָמים יאַצאַ האַמאַן בען האַמדאַטאַ האַאַגאַני ליכטאָוו סיטנאַ אַל אַם איסראַעל!...

י ש ר אָ ל - א י ס ר : (זעט, ווי די געסט האָבן מורא פאַרן לערער, מישט ער זיך אַרײַן אין מיטן, ווענדעט זיך צום לערער). וידבר על העצים ועל האבנים — וואָס רעדט איר צו זיי אַזאַ לשון, וואָס זיי הייבן ניט אָן צו פאַרשטיין? אַמער, דברט בעסער אָט צו ווּעמען. (ווײַזט אָפּן יונגוואַרג). זיי וועלן אײַך פאַרשטיין. זיי זײַנען מבין כל דיבור.

ה יי ד אָ ד : (האַלב אַף ייִדיש, האַלב אַף העברעיִש). וואָס גייטס מעד אָען, צי יענער פאַרשטייט מעד, צי ער פאַרשטייט מעד ניט? דאָס איז מאָן שפּראַך! למאי שעמט זיך ניט באַ אונדז דער פּוילן מיט זײַן פּוילעש, דער דאַטש מיט זאָן דאַטש, דער פראַנצויז מיט זאָן פראַנצויזיש, און אפילו דער ציגאַנער מיט זאָן ציגאַנעריש? אַני מעדאַבער איוורית בעכאַל מאַקאָם וועאים קאַל האַאָלאָם. אפילו קעשעאַני יאָצע בעמערקאַווא, אַני אָבער לעהאַקאָנדוקטאָר: טען לי קאַרטים! וואָס גייטס מעד אָען?...

ע ר ש ט ע ר ג אַ ס ט : קאַקאָיאַ בלאַזשענסטוואַ!

צווייטער גאַסט: זאַמעטשאַטעלני יאַזיק! פאַכאַזש נאַ איטאַליאַנסקי.

דריטער גאַסט: (מיט אַ באַסאָווע שטים). סאָווערשעננאַ וויערנאַ. זוווטשיט קאַק איספּאַנסקי.

פערטער גאַסט: איספּאַנסקי, איספּאַנסקי.

בערטע: (וואָס שטייט מיט שושנהן בײַ דער זײַט, רעדט שטיל, ווענדעט זיך צום פֿאָטער פֿון דער ווײַטן). וואָס איז דאָרט בײַ אײַך פֿאַר אַ שמועס, פּאַפּאַ?

ישראל־איסר: (צופֿרידן, וואָס מע האָט אים אָפּגעריסן פֿון אַן אַנשיקעניש). מיר שמועסן דאָ מיטן לערער וועגן דרעווניע־יעוורעיסקי...

בערטע: (פֿון דער ווײַטן צום פֿאָטער). אַך, פּאַפּאַ! איך האָב דיך וויפֿל מאָל געבעטן, זאָלסט דאָס ניט רופֿן דרעווניע־יעוורעיסקי! וואָס פֿאַר אַ דרעווניע־יעוורעיסקי?

הײַדאַד: (צופֿרידן מיט בערטען). טאָוו וועיאָפּע ווענעכמאַד ווענאַאים!

בערטע: קאָנסט דאָס רופֿן ווי דו ווילסט. קאָנסט דאָס רופֿן העברעיִש, קאָנסט דאָס רופֿן אונדזער לשון, אונדזער נאַציאָנאַל־שפּראַך.

ישראל־איסר: (צו דער טאָכטער פֿון דער ווײַטן). נו, קאָניעטשנאַ, נאַציאָנאַל־שפּראַך. ווי אַזוי זאָג איך דען? (בערטע רעדט מיט אירע חברטעס און חברים, און ישראל־איסר — צו די געסט). אָדנים סלאָוואָם, ס'אַ וועלט געוואָרן — ניע דאַי באָג! איר מיינט, נאָר דאָ? אויף דער גאַנצער וועלט. און נאָר מאַלאַדיאָזש! זעט איר אָט די דאָזיקע יפֿה־פֿיה? (ווײַזט אויף שושנהן, וואָס רעדט מיט דער טאָכטער). דאָס האָט מען איר צו פֿאַרדאַנקען. דאָס האָט זי אײַנאײַנעם מיט מײַן טאָכטער אויפֿגעגעבן אַ פּראָיעקט אויף צו סאָיעדיניאַיען די מאַלאַדיאָזש פֿון דער גאַנצער וועלט. וואָפּערוויד... (וויל ציילן אויף די פֿינגער).

בערטע: (צום פֿאָטער פֿון דער ווײַטן). וואָס ווײַזטו אויף אונדז מיט די פֿינגער, פּאַפּאַ?

ישראל־איסר: (צו דער טאָכטער און שושנהן). גאָרנישט. איך שמועס עם אָקעגן אײַער הסתדרות, וואָס איר האָט אויסגעטראַכט...

שושנה: וואָס מיר האָבן אויסגעטראַכט?

הײַדאַד: (מישט זיך אַרײַן. שאָקלט מיט דער צווייפֿגעקאָטשעטער מגילה, רעדט צו ישראל־איסרן). סליכאַ! סליכאַ!

ישראל־איסר: וואָסער סליחה? ס'איז דען אַ סליחה? ס'איז דאָך אַ מגילה, ניט קיין סליחה.

הײַדאַד: קען! אוואַל... סליכאַ! (אַ מאַך מיט דער האַנט. גייט אויף צום יונגוואַרג. מע זעט פֿון דער ווײַטן, ווי שושנה רעדט, זשעסטיקולירט מיט די הענט, און דאָס גאַנצע יונגוואַרג הערט זיך אײַן).

ישראל־איסר: (פּטור געוואָרן פֿונעם לערער, נעמט אַראָפּ

דאָס ווײַסע טישטעך פונעם גרינעם טישל און גיט עס איבער מיטן ליכט צו חנהן. טוט אויס דאָס היטל). דושינקע, פּאַרוואָס בעטסטו ניט די דאַמען שפּעגעלירן... מיין איך, זיצן?

חנה: (צו די דאַמען). זיצט, פאַרוואָס זיצט איר ניט? (די דאַמען זעצן זיך אויס מיט די רידיקולס אין די הענט, קוקן אָף די מאַנצבילן. די מאַנצבילן טוען אויס אײַנציקווײַז די היטלען. אײַניקע פאַררײַכערן. אײַניקע שטייען און קוקן נאָך אָפּן יונגוואַרג. וואָס הערן שושנהס רעדע).

ישראל־איסר: (פאַררייכערט. צו די געסט, אַנווײַזנדיק אָפּן יונגוואַרג). ס'איז באַ זיי הײַנט אַ שפּעגעלאַציע... מיין איך, אַ סאַבראַניע פון דער נײַער אַבשטשעסטווע, וואָס איך האָב אײַך אָנגעהויבן צו דערציילן, האָט מיך אָט דער חיים־יענקל איבערגעשלאָגן. (ווײַזט אָפּן לערער). און פון וועמען וואַקסט עס? אַלץ פון איר, אַלץ פון איר. (ווײַזט אָף שושנהן און מיינט די טאָכטער). אַ ברען, ניע דאַי באָג! קאַרג, וואָס זי האָט אָפּגעשמדט גאַנץ יעהופּעץ, געמאַכט אַלע שפּעגעלאַנטן, מיין איך אַלע יידן, פאַר דרעווניע־יעוורעיצעס, האָט זי זיך גענומען איצטער פאַר די אַלע איבעריקע שטעט פון דער גאַנצער וועלט. איר זאָלט זען די בריוו, וואָס זיי ־צעשרײַבן אַ טאָג — ניע דאַי באָג!

חנה: (וואָס רעדט שוין מיט די דאַמען, מישט זיך אַרײַן צו די מאַנצבילן). וואָס זיי קאָסט אָפּ אַ וואָך פּאָסט־מאַרקן, מיט אַטקריטקעס, מיט פּאַפּיר, מיט טינט, מיט שלעק, צרות, וואָלט זיך עס אַ מעקלער ווינטשן פאַרדינען אָף דער בערזע... (דער עולם קוקט זיך איבער שמייכלענדיק).

ישראל־איסר: (וויל צעטרײַבן די אומאָנגענעמלעכקייט). דושינקע! פאַרוואָס הייסטו ניט עפּעס דערלאַנגען צום טיש? ס'איז דאָך עפּעס יום־טוב! פּורים אָף דער וועלט! המנס יאַרצײַט!

חנה: שוין געהייסן. אָט באַלד וועט מען דערלאַנגען. (רעדט שטילערהייט מיט די דאַמען).

ישראל־איסר: (צו די געסט). אַ פאַרקערטע וועלט געוואָרן. שטעלט אײַך פאַר, דאַזשע לעוו איזראַיִליעוויטש...

געסט: (אַלע אויפגעלעבט). לעוו איזראַיִליעוויטש? וואָס לעוו איזראַיִליעוויטש?

ישראל־איסר: לעוו איזראַיִליעוויטש האָט זיך אָנומלטן אויסגעדדיקט, אַז ער האַלט אויך פון די זאַכן. דאָס הייסט, פון יידיש האַלט ער דווקא ניט. ער האָט פײַנט זשאַרגאָן, ווי חזיר! זשאַרגאָן, זאָגט ער, איז נים קיין שפּראַך. ער האַלט נאָר פון דרעווניע־יעוורעיסקי. ער זאָל זיך ניט סטיעסניאַיען, זאָגט ער, פאַר קריסטן, וואָלט ער אײַנגעפירט, אַז אַלע זײַנע סלוזשאַשטשעס זאָלן אין קאַנטאָר ריידן נאָר פּאַ דרעווניע־יעוורעיסקי...

ערשטער גאַסט: ניעאַוזשעלי? קאַקאַיאַ בלאַזשענסטוואַ!

(צווישן יונגוואַרג ברעכט אויס אַ געלעכטער. די דאַמען דרייען זיך אויס צום יונגוואַרג, קוקן זיך איבער מיט די מאַנצבילן).

ישראל-איסר: (צו דער טאָכטער פון דער וויַיטן). וואָס איז דאָרט באַ אייַך אַזוי לעבעדיק?

בערטע: (פון דער וויַיטן). אַך, פּאַפּאַ! ווען וועט איר שוין אויפהערן אַמאָל דינען עבודה זרה?

הײדאַד: טאָוו וועיאַפּע וועגעכמאַד וועגאַאים!

ישראל-איסר: וואָסער עבודה זרה?

שושנה: (פון דער וויַיטן). אַ גליק, וואָס לעוו איזראַיליעוויטש לייענט ניט חנוכה די מגילה און בענטשט ניט פּורים קיין חנוכה-ליכט-לעך...

יונגוואַרג: כאַ-כאַ-כאַ!

הײדאַד: טאָוו וועיאַפּע וועגעכמאַד וועגאַאים!

ישראל-איסר: (פּילט זיך ניט גוט, וויל פאַררייַדן די געסט). ניע דאַי באָג! זיי וואָלטן וועלן, אַז אַלע שפּעגעלאַנטן, אַלע ייִדן מיין איך, זאָלן בענטשן די מגילה און לייענען חנוכה-ליכטלעך... מיין איך פאַרקערט — לייענען חנוכה-ליכטלעך און בענטשן די מגילה... טפו! וואָס זאָג איך?

חנה: (קומט דעם מאַן צו הילף). ביז מיר זייַנען ניט אריבער-געפאָרן קיין יעהופּעץ, איז מיין מאַן געווען אַ מענטש, ווי אַלע מענטשן. און דאָ, זינט ער האָט אָנגעהויבן האַנדלען אַף דער בערזע, איז ער גע-וואָרן אַזאַ צעטראָגענער מלאך, אַז מע קאָן פון אים דעם שלאַק באַקו-מען! ער קאָן אייַך אַמאָל אויפשטיין אינדערפרי און מאַכן אַ גוואַלד: „וווּ זייַנען מייַנע שפּעגעלאַציעס?" — „וואָסערע שפּעגעלאַציעס?" — „מיין איך די אַקציעס!" — „וואָסערע אַקציעס?" — „מיין איך דיוויי-דענטן!" — „וואָסערע דיווידענטן?" — לאָזט זיך אויס, אַז ער זוכט די שטעק-שיך... (צווישן עולם ווערט אַ געלעכטער. ישראל-איסר קוקט אַף חנהן אַריבער די ברילן, צענעמט די הענט, וואָלט וועלן, זי זאָל שוין אַמאָל אויפהערן רייַדן. אַף זייַן גליק עפנט זיך די קיכטיר און עס באַ-וויַיזט זיך אַ גרויסער בעקן מיט שלח-מנותדיקע זאַכן: פּלעצלעך, לע-קעכלעך, מאַנדלעך, טייגלעך און מאַראַנצן).

ישראל-איסר: (צו חנהן). דושינקע, אָט האָט מען גע-בראַכט דעם שלח-מנות.

חנה: (כאַפּט אונטער דעם בעקן מיט ביידע הענט, טראָגט אים צו פריער צו די דאַמען, דערנאָך צו די מאַנצבילן, דערנאָך צום יונגוואַרג, בעט יעדן באַזונדער). געניסט, איך בעט אייַך, געניסט עפּעס. פאַרוואָס זאָלט איר עפּעס ניט געניסן? נעמט כאָטש אַ מאַראַנץ!

ישראל-איסר: (קומט איר צו הילף). גאָספּאָדאַ, שלח-מנות!

ערשטער גאַסט: שלח-מנות? קאַקאַיאַ בלאַזשענסטוואַ!

יונגווארג: (שיסן אויס א געלעכטער). כא־כא־כא! (אלע געסט קוקן זיך ארום).

די דאמען: (קוקן אפן יונגווארג). וואס איז דארט ווידער „כא־כא־כא"?

ישראל־איסר: (צו דער טאכטער). וואס איז דארט בא אייך אזא גדולה?

בערטע: (פון דער וויטן). מיר קלייבן דא נחת פון אייך, וואס איר זייט אייך אזוי נוקם אן דער רוסישער שפראך...

שושנה: איר זייט מקיים דעם פסוק: „לעשות נקמה בגויים"... (יונגווארג גייען אפ אין צווייטן צימער).

היידאד: טאוו וועיאפע וועגעכמאד ווענאאים! (גייט, מאכנדיק מיט דער מגילה, נאכן יונגווארג). די דאמען קוקן זיך איבער. די געזעלשאפט פילט זיך אומאנגענעם).

חנה: (וויל פארגלעטן, טראגט צו נאכאמאל דעם בעקן מיט שלח־מנות צו די דאמען). געניסט, איך בעט אייך. פארוואס זאלט איר עפעס ניט געניסן? נעמט כאטש א מאראנץ... (די שטימונג ווערט נאך מער געשלאגן).

ישראל־איסר: (וויל איבעררייסן די שטימונג). א וועלט געווארן! כסדר בא זיי שפעגעלאציעס... מיין איך סאבראניעס, זאסעדאניעס. און איבערהויפט אט די שושנה און מיין טאכטער; זיי טוען אויף אזעלכע זאכן — ניע דאי באג! שטעלט אייך פאר — זיי האבן אויסגעארבעט אן אוסטאוו בא זיי, מיט פונקטן, מיט פאראגראפן. (ציילט אף די פינגער). וואפערוויד, דרעווניע־יעווריסקי. וואווטאריד, יידישע חדרים...

ערשטער גאסט: ניעאווזשעלי?

צווייטער גאסט: כבעדרא?

דריטער גאסט: סאווערשעננא וויערנא. סשקאלעם מסתמא.

ישראל־איסר: ניין, ניט קיין שקאלעס, נאר טאקע חדרים, פשוטע יידישע חדרים.

מאנצבילן: (אלע אינאיינעם). חדרים?

דאמען: חדרים?!

ישראל־איסר: היינט איז דא בא זיי א פונקט, מע זאל אוניטשטאזשען קארטן.

מאנצבילן: (איבעראשט). אוניטשטאזשען קארטן?!...

דאמען: (דערשראקן). קארטן?!...

ישראל־איסר: (צענעמט די הענט, ווי אף צו שווימען). אקאנטשאטעלנא! אויס קארטן!

ערשטער גאסט: (קוקט אף די איבעריקע). קאקאיא בלאזשענסטווא!... (צום באלעבאס). וואס־זשע, הייסט עס, וועלן מיר

טאָן, אַז מע וועט זיך צונויפקומען, נאָפּרימער, אַף אימעניניעס, אָדער אַ יום־טוב, אָדער אַזוי אַן אָבשטשעסטווע?

צווייטער גאַסט: וואָס פאַרשטייט איר ניט? ווען מיר שמועסן אַ ביסל פּאָ דרעווניע־יעווריסקי. אַ ביסל פון ליטעראַטור.

דריטער גאַסט: סאָווערשעננאָ וויערנאָ. אויב אינצווייען, וועט מען מאַכן אַ זעקס־און־זעכציק און אויב אינדרייען, איז אַ פינף־הונדערט־איינס...

פערטער גאַסט: און אויב מערער — איז אַ סטוקלקע.

פינפטער גאַסט: און אפשר גאָר אַן אָבשטשע שפּיל? (קוקט אַף די דאַמען). האַ? וואָס זאָגט איר?

דאַמען: קאָניעטשנאָ, אַן אָבשטשע שפּיל! (נעמען זיך צו די רידיקולס).

ישראל־איסר: האַ? וואָס זאָגט איר? אַן אָבשטשע שפּיל? (מע ווייס ניט פון וואַנען עס וואַקסט אויס בײַ אים אין די הענט צוויי טאַליעס קאָרטן). טאַ! בײַ מיר האָט איר געפּועלט. איך בין דאָך, ווי זאָגט איר, ניט מער ווי באַלעבאָס...

חנה: (ווידעראַמאָל מיטן שלח־מנות, שוין צו די מאַנצבילן). געניסט נאָך עפּעס, פאַרוואָס זאָלט איר ניט געניסן? נעמט כאָטש אַ מאַראַנץ...

ישראל־איסר: (וויל פּטור ווערן פון איר אויך). דושינקע! טאָמער וואָלט געווען גענוג מאַראַנצן? מיר האָבן דאָך גערעדט וועגן המן־טאַשן. עפּעס יום־טוב, פּורים אַף דער וועלט, המנס יאָרצײַט...

חנה: (טוט זיך אַ כאַפּ אויף און אַ פּאַטש אין שטערן). אָט אַ קאָפּ! אַ קאַצענער מוח! גוט, וואָס דו האָסט מיך דערמאָנט המן־טאַשן. איך גיי אין קיך אַרײַן. איך מוז אַליין זײַן בײַ די המן־טאַשן. (צו די דאַמען). האָט קיין פאַראיבל ניט, איך מוז גיין. מײַן דינסט וועט מיר דאָרטן אָנמאַכן המן־טאַשן, וועט זײַן וואָס צו זען! די יעהופּעצער פּוס־טאָקראַטן — גאָט זאָל ניט שטראָפן פאַר די רייד... איך מיין די היגע דינסטן מיין איך. איך זאָג איר, מײַן קעכן הייסט עס: המן־טאַשן קאָנט איר מאַכן? קוקט זי מיך אָן, ווי אַ ליימענער גולם. ביז איך האָב איר אײַנגעטאָלקעוועט, אַז מע דאַרף פאַרקנעטן טייג, אויסקאַטשען און אויס־קלעפּן דרײַעקעכיקע המן־טאַשן, צערײַבן מאָן אַף מילך. בײַ איר איז געווען רעכט אַרײַנטאָן דעם מאָן אין די המן־טאַשן, ווי ער שטייט און גייט. גאָט איז מיט אײַך, זאָג איך, איר זײַט נאָך ניט פאַרטיק מיט די המן־טאַשן! צו המן־טאַשן דאַרף מען נאָך האָניק אויך...

ישראל־איסר: (צום ווײַב). הכלל, ליובעניו, ווען וועלן מיר שוין דערלעבן זיך זען מיט די המן־טאַשן?

חנה: אָט דאָס גיי איך דאָך! (גייט אָפּ אין קיך. די דאַמען שמייכלען צו איר כלומרשט פרײַנטלעך, צופרידן, וואָס חנה איז אָפּגע־גאַנגען, רוקן זיך צו מיט די רידיקולס צום טיש).

ישראל־איסר: (צו די געסט). אלזא, גאספאדא, איז אז אבשטשע שפיל? איך מיין אבער, אז פא זאקאנו קומט היינט אז אקע. אקע איז א יידישע שפעגעלאציע, מיין איך א יידישע שפיל. פארט יום־טוב, פורים אף דער וועלט, המנס יארצייט... (צו די געסט). הא? וואס זאגט איר?

געסט: (אלע אינאיינעם, אויפגעלעבט). סאווערשעננא וויער־נא. אז אקע! אז אקע!

ישראל־איסר: אלזא, אז אקע? בא מיר האט איר גע־פועלט. איך בין דאד, ווי זאגט איר, ניט מער ווי באלעבאס... (עפנט אויף די קארטן מיט א קנאק). וויאזוי־זשע שפעגעלירן מיר, מיין איך, וויאזוי שפילן מיר? מיטן קווענץ?

ערשטער גאסט: אקע מיטן קווענץ — קאקאיא בלא־זשענסטווא!

צווייטער גאסט: און איך וואלט געזאגט — דווקא אנעם קווענץ.

דריטער גאסט: סאווערשעננא וויערנא. מיטן קווענץ און מיטן קאנטשיק.

פערטער גאסט: פא נאסטאיאשטשעמו, באדארף זיין אז אקע מיט אלע פאדלאסטן. דאס הייסט, מע מעג אייך שמייסן ביזן טאג אריין. פון א דרייערל ביז א הונדערטער, און דאזשע מער פון א הונדערטער.

פינפטער גאסט: קאניעטשנא, מיט אלע פאדלאסטן! (צו די דאמען). וואס זאגט איר?

דאמען: (ניט צופרידן, וואס מע וועט שפילן אין אקע אן זיי. נעמען זיך פונדעסטוועגן צו די רידיקולס, רוקן זיך צו מיט די שטולן צו זיי, קוקן אריין אין די קארטן פון הינטן, זיפצן). לאז זיין אז אקע, לאז זיין מיט אלע פאדלאסטן, אבי לאז מען שוין שפילן.

ישראל־איסר: אדנים סלאוואס, ווער איז ערשטע האנט? (ווארפט אויס קארטן. רעדט אין איין אטעם). אל"ף אן אדלער. בי"ת א בארנבוים. גימ"ל א גנב. דל"ת א דריידל. ה"א א המן־טאש. וא"ו א ווייננארטן. זיי"ן א זאווערוכע. חי"ת חיים־יענקל... (צום ערשטן גאסט). איר זייט ערשטע האנט. (לייגט אויס יעדן צו צוויי קארטן צוגעמאכט און נאכדעם צו צוויי קארטן אויפגעדעקט. דער עולם הייבט אן ווערן נערוועז, נאר מע מאכט זיך גלייכגילטיק).

ערשטער גאסט: קאקאיא בלאזשענסטווא! (רוקט זיך צום טיש נאך נעענטער, נעמט ארויס געלט. פארקאטשעט די ארבל). שוין לאנג ניט געשפילט אין אקע.

צווייטער גאסט: (רוקט זיך צו, נעמט זיך צו דער קע־שענע). א שאק מיט יארן.

דריטער גאסט: (נעמט זיך צו דער קעשענע). סאווער־

שעננאַ וויערנאַ! ערשט נעכטן געהאַקט אין אָקע אַ גאַנצע נאַכט, ביזן ווייסן טאָג...

פ ע ר ט ע ר ג אַ ס ט : (נעמט זיך צו דער קעשענע. זינגט מיט אַ חסידישן ניגון). דער רבי האָט געהייסן פריילעך זײַן, ביזן ווײַסן טאָג אַרײַן... (צו די דאַמען). האָ? וואָס?

ד אַ מ ע ן : (קוקן מיט ברענענדיקע אויגן צו די מאַנען אין די אויסגעלייגטע קאָרטן. זיפצן, לאַכן נערוועז). כאַ־כאַ־כאַ!

י ש ר א ל ־ א י ס ר : (צום ערשטן גאַסט). אַדנים סלאַוואַם, איר זײַט ערשטע האַנט, דאַרפט איר ריידן ווערטער.

ע ר ש ט ע ר ג אַ ס ט : (באַטראַכט אַלעמענס קאָרטן, וואַט אָפּן טיש). קאַקאַיאַ בלאַזשענסטוואַ! איך וועל בעטן דעם עולם אַוועקלייגן צו דרײַערלעד סליעפּאַ. (לייגט אַוועק אַ דרײַערל און מאַכט צו די אויגן).

צ ו ו י י ט ע ר ג אַ ס ט : בלא ראיה הייסט עס? (טראַכט אַ ווײַלע. רעדט צו זיך אַליין). נו, מאָיסיי מאַרקאָוויטש? פּאַזשאַלוּיטיע וקאָנטאָרו — אַרויס מיט דער מטבע! (לייגט געלט).

ד ר י ט ע ר ג אַ ס ט : סאָווערשעננאַ וויערנאַ. (לייגט געלט. אומצופרידן). ווי אַ לאָך אין קאָפּ!

פ ע ר ט ע ר ג אַ ס ט : (זיפצט). אַז אָך און ווי איז מיר, איך מוז מיך נאַכשלעפּן. (לייגט געלט). באַ אַ פּגירה בין איך אויך אַ בהמה.

פ י נ פ ט ע ר ג אַ ס ט : (קרעכצט, לייגט אַ דרײַערל). פאַרפינצטערט בין איך געוואָרן! איך מוז אויך. וואָס זאָל איך טאָן?

י ש ר א ל ־ א י ס ר : נו, מוז איך דאָך אוודאי שפּעגעלירן. איך בין דאָך, ווי זאָגט איר, עפּעס באַלעבאָס, לכבוד פּורים... (לייגט געלט). המנס יאָרצײַט...

ע ר ש ט ע ר ג אַ ס ט : מיר זאָגט דאָס האַרץ, אַז דאָ דאַרף ליגן גאָלד. (קלאַפּט מיט אַ פינגער איבער די צוגעמאַכטע קאָרטן). גאָספּאָדאַ! נאָך אַ דרײַערל בלינד. (לייגט אַוועק נאָך אַ דרײַערל).

צ ו ו י י ט ע ר ג אַ ס ט : (צו זיך אַליין). נו, מאָיסיי מאַרקאָוויטש, ביסטו אַרײַנגעקראָכן, קריך ווײַטער. (לייגט נאָך אַ דרײַערל).

ד ר י ט ע ר ג אַ ס ט : סאָווערשעננאַ וויערנאַ. (לייגט דאָס געלט מיט כעס). ווי אַ פינפטע ראָד צום וואָגן!

פ ע ר ט ע ר ג אַ ס ט : (זיפצט). אַז אָך און ווי איז מיר! (קריכט אין קעשענע). איך מוז מיך נאַכשלעפּן. וואָס ס'וועט זײַן מיט כל ישראל, וועט זײַן מיט רב ישראל.

פ י נ פ ט ע ר ג אַ ס ט : (קרעכצט און לייגט געלט). פאַרפינצטערט בין איך געוואָרן! איך מוז אויך. אַ ברירה האָב איך?

י ש ר א ל ־ א י ס ר : נו, מוז איך דאָך אוודאי שפּעגעלירן. איך בין דאָך, ווי זאָגט איר, עפּעס באַלעבאָס. המנס יאָרצײַט. (לייגט געלט. עס וואַקסן די דרײַערלעך אָפּן טיש. אַלע אויגן ברענען, די דאַמען זיפצן).

נו, גאָספּאָדאַ! וואָס וועט זײַן ווײַטער? (קוקט אָפּן ערשטן גאַסט. פון צווייטן חדר גנבעט זיך אונטער מיט שטילע טריט גרישאַ. קוקט זיך אַרום צוריק, גייט צו פּאַוואָליע צום טיש. זעצט זיך אַוועק אומבאַמערקט אַף אַ שטול הינטער ישראל־איסרס פּלייצעס. קוקט צו, ווי מע שפּילט).

ע ר ש ט ע ר ג אַ ס ט : וואָס זאָל זײַן ווײַטער? ווײַטער וועלן מיר זיך גיין אָנקוקן... די דריטע קאָרט וועט שוין זאָגן, וואָס איך האָב צו טאָן... (הייבט אויף איינע פון די צוויי צוגעדעקטע קאָרטן, לייגט זי אויף מיטן פּנים אַראָפּ אַף איינע פון די אָפענע קאָרטן. לענט זיך אָפּ אַ ביסל צוריק. טראָגט צו דאָס פּאָרל צו דער נאָז. וואַרפט אַ גיכן קוק אַף דער דריטער עטוואָס אויפגעדעקטער קאָרט, ווערט מאָדנע לעבעדיק). קאַקאַיאַ בלאַזשענסטוואַ! (לייגט גיך אַוועק צוריק די קאָרטן און נעמט זיך צו דער קעשענע). אַזוי ווי דאָס האַרץ אָבער האָט מיר געזאָגט, אַז דאָ דאַרף ליגן אַן אוצר. נו, גאָספּאָדאַ? ווער פּאָרט מיט מיר קיין יאַר־מעלינעץ אָפּן יאַריד? צוויי דרײַערלעך אַף דרײַ.

צ ו ו ײ ט ע ר ג אַ ס ט : (צו זיך אַליין). נו, מאַיסיי מאַרקאַוויטש? דו קריכסט נאָך, צי נײן? (טוט אַ הייב אויף די דריטע קאָרט). געענטפערט אַף מײַנע דרײַ.

ד ר י ט ע ר ג אַ ס ט : סאָוורשעננאַ וויערנאַ. (אָנגעקוקט אַלע פיר קאָרטן, מלא גזלן. טוט זיי אַ שמיץ מיט כעס). שראַגע, אַ רוח אין דײַן האַרצן אַרײַן! ווער האָט דאָס אויסגעטראַכט אַזאַ שפּיל, וואָס הייסט אָקע?

פ ע ר ט ע ר ג אַ ס ט : אַז אָך און וויי איז מיר. איך מוז זיך אויך גיין אָנקוקן. (קוקט זיך אָן). געשטאָרבן אַ ייִד. (לייגט אַוועק די קאָרטן). איך האָב געוווּסט פריִער, אַז וויבאַלד אָקע, אַזוי ווער איך באַגראָבן.

פ י פ ט ע ר ג אַ ס ט : (קוקט זיך אָן). ברוך דיין אמת. גע־שטאָרבן נאָך אַ ייִד. (לייגט אַוועק די קאָרטן. רעדט צו די דאַמען). ביז איך ניט גערעכט געווען, אַז איך האָב געזאָגט אַן אָבשטשע שפּיל? אָקע האָט זיך זיי פאַרגלוסט! וואָס זאָגט איר?

ד אַ מ ע ן : קאַניעטשנאַ!

י ש ר א ל ־ א י ס ר : (צום ערשטן און צווייטן גאַסט). זײַנען מיר, הייסט עס, געבליבן אינדרײַען אָפּן יאַריד? (צום ערשטן גאַסט). וואָס־זשע וועט איר עפּעס זאָגן ווײַטער, כדומה למשל נאַפּרימער? נו? אַרויס מיט לשון!

ע ר ש ט ע ר ג אַ ס ט : וואָס האָט איר קיין צײַט ניט? נאָך נאַמי ניע קאַפּליעט. (קוקט אָפּן טיש). מע דאַרף זיך גוט באַטראַכטן, וואָס פאַרמאָגט דער עולם? (קוקט רעכטס און לינקס). דער האָט שיק־כעס, און דער — שקצים. קאַקאַיאַ בלאַזשענסטוואַ! (צו צווייטן גאַסט). וואָס וועט איר זאָגן, ווען איך טו אַ פּאַס צו אײַערע שקצים?

צ ו ו ײ ט ע ר ג אַ ס ט : גאָט איז מײַן עדות, אַז איך קאָן ניט

פאסן. איך האב דרײַ. (לייגט געלט). געענטפערט אף מײַנע דרײַ און אריבערגעצימלט מיט איין צענערל אף דרײַ גלײַך ווי אף אלע.

ישראל-איסר: (רעדט צו זיך אליין. מאכט מיט די פינגער). הײַנט גיי טרעף. דער שמײַסט מיט דרײַערלעד אף דרײַ, און דער צימבלט אריבער מיט א צענערל אף דרײַ ווי אף אלע. עס האט אנגעריסן בא זיי — ניע דאי באג! אצינד איז א וואפראס (מיט א ניגון פון דער גמרא און שטארק אויסגעצויגן) — טשטא מיניע דיעלאט? צי זאל איך מיך ארײַנלאזן אין דער שפעגעלאציע און שפעגעלירן סליעפא? צי זאל איך מיך גיין אנקוקן? (נעמט זיך כלומרשט צו דער קעשענע, ציילט געלט. אלע אויגן קוקן אף אים. לייגט אוועק די קארטן און מישט אויס די איבעריקע). דאסווידאניא, (וויל אויפהייבן די פערטע קארט).

גרישא: (כאפט אים אן בא דער האנט). לאוו! באזשע סאכראני! ניטא קיין אנקוקן זיך! א צענערל מיט נאך א צענערל!

ישראל-איסר: (קוקט אף אים). משוגע?

גרישא: פאלגט מיך! (בעט זיך). פאלגט-זשע מיך! זיי ביידע דאבן גארנישט מיט גארנישט!

ישראל-איסר: (צו די געסט. ווײַזט אף גרישאן). אז ער הייסט! מע דארף, ווי זאגט איר, פאלגן אמאל א חתן אויך? (לייגט געלט). קופעץ קאק סטרעליעץ.

גרישא: יא וואס רוטשאיוס, אז זיי ביידע האבן שראגע! (נעמט זיך צו דער קעשענע). צי אפשר מיינט איר, אז איך האב מיך, וואסמאם דיעליע, איבערגעשראקן פאר אײַערע שיקסעס? איך ענטפער אײַך אף אײַער צענערל און אריבערגעטראסקעט מיט צוויי צענערלעך אף מײַנע דרײַ, ווארעם איך וויים, אז מער ווי צוויי מיידן האט איר ניט געהאט און וועט ניט האבן.

צווייטער גאסט: שוין לאנג שטיל געוועזן, מאיסיי מארקאוויטש. מיט אזעלכע צוויי גיבורים טארסטו דיך ניט ארײַנלאזן אין דער נארישער וועלט. (טראכט א ווײַלע). הערט-זשע אוים, אפשר וועלן מיר מאכן א שטיקל געשעפט?

ערשטער גאסט: נאפרימער?

ישראל-איסר: כדומה למשל?

צווייטער גאסט: וואס וועט איר מיר געבן אפטריטגעלט? דאס הייסט, וואס וועט איר מיר געבן, איך זאל זיך אוועקלייגן בלא ראיה?

ערשטער גאסט: כא-כא-כא!

ישראל-איסר: א גוט אויג וועלן מיר אײַך געבן! אז מע האט שראגע, טראגט מען זיך אפ און מע מאכט ניט קיין שפעגעלאציעס.

צווייטער גאסט: אזוי זאגט איר? (קוקט אן די פערטע קארט. טראכט א ווײַלע). הא? אז מע האט, זאגן זיי, שראגע, טראגט מען זיך אפ און מע מאכט ניט קיין אנשטעלן? (נעמט זיך כלומרשט

צו דער קעשענע. ציילט געלט. אַלע אויגן קוקן אַף איס. לייגט אַוועק די קאָרטן און מישט זיי אויס מיט די איבעריקע). דאָסווידאַניאַ, מאַיסיי מאַרקאָוויטש! אַ כאָליערע וואָלט געמעגט קומען אפֿן מחבר פֿון דער אַקע!

י ש ר א ל - א י ס ר : (צום ערשטן גאַסט. טרייסלט מיט די הענט). האָבן מיר שוין, סלאַוואַ באָגו, געפּטרט אַלע אונדזערע שונאים?

ע ר ש ט ע ר ג אַ ס ט : קאַקאַיאַ בלאַזשענסטוואַ!

ג ר י ש אַ : (צום ערשטן גאַסט. לייגט אַרויף די האַנט אַף ישראל־איסרס קאָרטן). געענטפֿערט און אַריבערגעפֿידלט מיט אַ גאַנצן כּף־האער.

י ש ר א ל - א י ס ר : (צו גרישאַן). משוגע? צי חסר דעה?

ג ר י ש אַ : פֿאָלגט־זשע מיך. דרד־ארץ פֿאַר די באַרישנעס! טשעסטנאָיע סלאָוואָ, ער פֿאַרמאָגט ניט מער ווי שראַגע!

י ש ר א ל - א י ס ר : (גייט צו דער קעשענע). אַז ער הייסט... (ווייַזט אַף גרישאַן). מע דאַרף, ווי זאָגט איר, אַמאָל פֿאָלגן אַ חתן אויך? (לייגט געלט). דערויף זייַנען מיר דאָך שפּעגעלאַנטן.

ע ר ש ט ע ר ג אַ ס ט : קאַקאַיאַ בלאַזשענסטוואַ! (קוקט אָן די פּערטע קאָרט, גייט צו דער קעשענע. רעדט פּאַוואָליע, זיפּצנדיק). וויבאַלד אַזוי, איז אַ הונדערטער אַף מייַנע אַלע.

ג ע ס ט : (אַלע). אַ הונדערטער?!

ד אַ מ ע ן : (אַלע). אַ הונדערטער?!

י ש ר א ל - א י ס ר : ווטאַקאָם סלוטשאַיע, דאַרפֿן מיר לערנען דעם פּשט, אַז ער סטראַשעט מיך מיט אַ נאַראַש? (מיט אַ גמרא־ניגון). וויבאַלד אַזוי, באַדאַרף מען גיין אויפֿדעקן די פּערטע מויד. (הייבט אויף פּאַוואָלינקע די פּערטע קאָרט, קוקט אַף גרישאַן).

ג ר י ש אַ : (קוקט אַרייַן אין דער קאָרט פֿון אונטן אַרויף). פּאַשלאַ! אַ הונדערטער מיט נאָך צוויי הונדערטערס! (דער גאַנצער עולם ווערט העכסט אויפֿגערעגט. די דאַמען כאַפּן זיך צו די רידיקולס). אַזאַ קאָרט טרעפֿט איין מאָל אין הונדערט יאָר! טשעסטנאָיע סלאָוואָ!

י ש ר א ל - א י ס ר : (קוקט אַף גרישאַן אַריבער די ברילן). וואָס מיינסטו? איך בין לעוו איזראַיִליעוויטש?

ג ר י ש אַ : (בעט זיך). פֿאָלגט־זשע מיך! קליאַנוס באָגאָם, ער האָט מער ניט ווי שראַגע. (ווייַזט אפֿן ערשטן גאַסט, וואָס זיצט זיך גאַנץ קאַלטבלוטיק).

י ש ר א ל - א י ס ר : (צו גרישאַן). אַזוי זאָגסטו? (זיפּצט). ניין, ניט פֿאַר מיר קיין שפּעגעלאַציע. איך בין ניט לעוו איזראַיִליעוויטש. (מישט אויס זייַנע פֿיר קאָרטן מיט אַלע איבעריקע אַנגעוואָרפֿענע, מע זאָל ניט זען, וואָס ער האָט. מיט אַ טיפֿן זיפֿץ). פּאַס!

ג ר י ש אַ : (אין דער צייַט, ווען דער ערשטער גאַסט שטופּט דאָס געלט אין די קעשענעס, טוט ער אַ הייב אויף מיט איין האַנט יענעמס קאָרטן און מיט דער אַנדערער האַנט דערלאַנגט ער אַ זעץ איבערן טיש אַזוי, אַז די טאָליע קאָרטן שפּרינגט אונטער און אויך דער עולם

טוט אַ שפּרונג אונטער פון די ערטער. די דאַמען פאַלן אין חלשות). טשטאַ יאַ וואָס סקאַזאַל? משוגע צו ווערן פון אַזאַ שפּיל, טשעסטנאַיע סלאָוואָ!! (אַף זײַן געשריי קומט צו לויפן פון צווייטן צימער פריַער בערטע, דערנאָך שושנה, דערנאָך דאָס גאַנצע יונגוואַרג און נאָך זיי היידאַד מיט דער מגילה). אַזאַ מעשה איז גאָרניט געהערט געוואָרן! מיט גאָרניט פאַרטרײַבן דרײַ מיידלעך?! שומו שמים! ס׳איז הימל־שרײַענד!! נאַט, זעט כאָטש! כאַ־כאַ־כאַ! (באַווײַזט אַלעמען די קאָרטן). זעט, ייִדי־שע קינדער, מיט וואָס מע פאַרטרײַבט דרײַ מיידלעך? מיט גאָרניט. מיט שראַגנע! מיט שרראַגנע!!! נו, קאָן מען לעבן אַף דער וועלט?!

ג ע ס ט : (קוקן פון די ערטער אָן די אויפגעדעקטע פיר קאָרטן). שראַגנע!

ד א מ ע ן : (נאָך זיי, פאַרברעכן מיט די הענט). שראַגנע!

ב ע ר ט ע : (בלײַבט שטיין אַף דער טיר. דערזעט גרישאַן מיט די קאָרטן אין האַנט, טוט זי אַ פּלעסקט מיט די הענט). אַך! (ווײַזט מיט דער האַנט אַפן חתן. פאַלט צו שושנהן אַף די הענט).

ג ר י ש א : (טוט אַ שמיץ די קאָרטן אַפן טיש. טוט זיך אַ לאָז צו דער כלה). בערטוסיאַ! בתיהניו! ווינאָוואַט! טאַ יעסט, סליכאַ! איך האָב ניט געשפּילט! טשעסטנאַיע סלאָוואָ! טאַ יעסט, סליכאַ... קליאַנוס באָגאָם!... (פאַלט איר צו די פיס). יאָנאַטי! יאַפּאַטי! טאַמאַטי!... (אין דער מינוט קומט אָן פון דער קיך חנה מיט די המן־טאַשן).

ח נ ה : (דערזעט בערטען אַ פאַרחלשטע און גרישאַן שטיין אַף איין קני, פאַרלירט זי דעם טעלער מיט די המן־טאַשן און לאָזט זיך צו דער טאָכטער). גאָט איז מיט דיר, טאָכטער מײַנע! (צום מאַן). וואָס איז דאָ געשען? גיכער! וואָס האָט זיך דאָ געטראָפן? נו, זאָג שוין!

י ש ר א ל ־ א י ס ר : (צום ווײַב, וויל זי באַרויִקן). שאַ, שאַ! שרײַ ניט! גאָלע גאָרנישט... אָפּגעשמיסן... פאַרטריבן... דרײַ מיידלעך...

ח נ ה : ווער האָט געשמיסן? וועמען געשמיסן? אַ דונער איז מיר! (קוקט אַפן יונגוואַרג). וואָסערע מיידלעך?...

י ש ר א ל ־ א י ס ר : (שטייט אויף פון טיש). שטיא! פאַר־שטייסט ניט קיין שפּעגלאַציע! (מאַכט מיט די הענט). דרײַ מיידלעך. איך האָב געהאַט דרײַ מיידלעך, און ער (ווײַזט אַפן ערשטן גאַסט) האָט גאָלע גאָרנישט. שראַגנע האָט ער געהאַט. האָט ער מיך געשמיסן, פאַר־טריבן, הייסט עס, מיט שראַגנע, מיט גאָרנישט! (גלײַך צו איר אין פּנים אַרײַן. מאַכט מיט די הענט). מיט שראַגנע! מיט שראַגנע!...

פ א ר ה א נ ג.

העברעיִשע און רוסישע פראַזן, וואָס טרעפן זיך אין „שראַגע“

ה ע ב ר ע יִ ש :

אַוואַל אַוויד היביאַ סימכאַטאָ בידוואָר קריאַט האַמגילאַ האַזאָט באַבאַאיט האַזע (אבל אביד הביע שמחתו בדבר קריאת המגילה הזאת בבית הזה) אָבער דיַין פאָטער האָט אויסגעדריקט זיַין פרייד וועגן דאָס לייענען פון דער דאָזיקער מגילה אין דעם דאָזיקן הויז.

אַני מעדאַבער איווריט בעכאָל מאָקאָם ועאים קאָל האַאָלאָם. אַפילו קעשעאַני יאָבע בעמערקאָוואָ, אַני אָמער לעהאַקאַנדוקטאָר: טען לי קאַרטיס! (אני מדבר עברית בכל מקום ועם כה העולם. אפילו כשאני יוצא במרכבה, אני אומר להקונדוקטור: תן לי כרטיס!) — איך רייד העברעיִש אומעטום און מיט דער גאַנצער וועלט. אַפילו אַז איך פאָר אַפן טראַם, זאָג איך דעם קאָנדוקטאָר: גיב מיר אַ בילעט!

בעכאָל דאָר וואַדאָר אובכאָל מעדינאַ אומעדינאַ כאָזערעט האַמגילאַ האַזאָט (בכל דור ודור ובכל מדינה ומדינה חוזרת המגילה הזאת) — אין יעדן דור און אין יעדער מדינה חזרט זיך איבער די דאָזיקע מגילה.

טאָוו וועיאַפע וועניעכמאָד ועניאַים (טוב ויפה ונחמד ונעים) — גוט און שיין און פיַין.

יאָנאַטי! יאָפאַטי! טאַמאַטי! (יונתי! יפתי! תמתי!) — מיַין טיַיבעלע! מיַין שיינהייט! מיַין ערלעכע!

לאָוו (לאו) — ניין.

קאַמאַ פעאָמים ניכטאַוו וועניעכטאַם אַל אַם האַיהודים לעהאַשמיד לאַהאַראָג אול־אַבעד! קאַמאַ פעאָמים יאַצאַ האַמאַן בען האַמדאָטאַ האַאגאַגי ליכטאָוו סיטנאָ אַל אַם איסראַעל! (כמה פעמים נכתב ונחתם על עם היהודים להשמיד להרוג ולאבד! כמה פעמים יצא המן בן המדתא האגגי לכתוב שטנה על עם ישראל!) — וויפל מאָל איז שוין געצייכנט געוואָרן אַפן ייִדישן פאָלק צו אויסהרגענען און פאַרטיליקן עס! וויפל מאָל איז שוין אַרויס המן בן המדתא האגגי צו שריַיבן פאַסקווילן אַפן פאָלק ישראל!

ר ו ס י ש :

אָדנים סלאָוואָם — מיט איין וואָרט. אוניטשטאָזשען — פאַרניכטן. אוסטאַוו — תקנות. אימעניִנעס — געבורטסטאָג. אָקאָנטשאַטעלנאָ — אינגאַנצן.

באָזשע סאָכראַני — גאָט באַהיט. באַרישנעס — פריַילנס.

גאָספאָדאַ, סאַדיטעס — רבויתם, זיצט.

דאַ סווידאַניאַ — אַף ווידערזען. דאָזשע — אַפילו. דושינקע (דושענקאַ) — נשמה מײַנע. דרעווניע־יעווריצעס — העברעער.

וואָפּראָס — פּראַגע. וו׳טאַקאָם סלוטשאַיע — ווײַבאַלד אַזוי. וו׳סאַמאָם דיעליע — אין דער אמתן.

זאַמעטשאַטעלני יאַזיק — אַן אויסגעצייכנטע שפּראַך. זוועטשיט קאַק איספּאַנסקי — קלינגט ווי שפּאַניש.

חערעראַ — חדרים (שולן).

טשטאָ יאַ וואָס סקאַזאַל? — וואָס האָב איך אײַך געזאָגט? טשטאָ מני דיעלאַט? — וואָס זאָל איך טאָן? טשעסטנאַיע סלאָוואָ — ערן־וואָרט.

יאַ וואָס רוטשאַיום — איך בין אײַך ערב.

מאָלאָדיאָזש — יונגוואַרג.

נאַד נאַמי ניע קאַפּליעט (פּאַרגרײַזטע פּראַזע) — איבער אונדז רעגנט ניט. ניע דאַי באָג — זאָל גאָט היטן. ניעאוזשעלי? — טאַקע באמת?

סאָיעדיניאָיען — פּאַראייניקן. סטיעסניאַיען — זיך שעמען. סלאָוואָ באָגו — גאָטצו דאַנקען. סלוזשאַסטשעם — געשעפטס־אָנגעשטעלטע. סליעפּאַ — בלינדערהייט (ניט געזען די קאָרטן).

פּאָדלאָסטן — געמיינהייטן. פּאָזשאַלויסטע וו׳קאָנטאָרו — מע בעט אײַך מחילה אין קאָנטאָר אַרײַן (אין קעשענע נאָך געלט). פּאָ נאַסטאָיאַשטשעמו — אָפּן ריכטיקן אופן. פּאָשלאָ — עס גייט אַ גאַנג.

קופּעץ קאַק סטרעלעץ — אַ סוחר איז ווי אַ שיסער (דאָס הייסט, אַמאָל טרעפט ער, אַמאָל ניט). קליאַנוס באָגאָם — איך שווער בײַ גאָט.

געשריבן אין יאָר 1911.

עולם־הבא

אַ שאַרזש אין איין אַקט

פּ ע ר ז אָ נ ע ן :

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס, אַ ז אַלרײַטניק.

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס, אַ ז אַלרײַטניטשקע.

מ י ס ט ע ר ק ו אַ ט ש ק ע, אַ היברו־טיטשער.

אַ י י ד.

צ ו ו י י ע ד ו ת.

אָ ר ט : די ווײַטע פּראָווינץ אין אַמעריקע. צ ײַ ט : דאָ ניט לאַנג.

[אין פּאַרלאָר, אין אַ ראָקינג־טשער, זיצט מיט אַ ציגאַר אין מויל, די פֿיס אַרויף, מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס, אַ גוט־געבויטער מאַן פֿון מיטעלע יאָרן, עלעגאַנט געקליידט. אַקעגן אים, אויפֿן צווייטן ראָקינג־טשער, זיצט די מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס, אַ שווערע שטיק מיט אַ דרײַגאָרנדיקן גוידער. ביידע קאַטשען זיך.]

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס : (אַ קוק אויפֿן זייגער). וואָס איז די מעדער מיטן טיטשער? צוגעזאָגט קומען מיטן רעווערענט פֿון עולם־הבא, און קומט ניט. אַלבעטשיע, אַז ער האָט חרטה.

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס : נעווער מאַי! (גענעצט).

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס : וואָס הייסט נעווער מאַין? ביזנעס איז ביזנעס...

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס : צו וואָס טויג דיר די ביזנעס, דזשאָ? ס'וועט נאָר קאָסטן געלט...

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס : בײַ דיר איז דאָס געלט אַנלי. זאָלסט אַ טראַכט טאָן אַ ביסל ווײַטער — דאַט נאָט! ביקאָז דו לעבסט נאָר מיטן הײַנט. איך טראַכט מיך אַרײַן אין מײַן לײַף, וויאַזוי מיר זײַנען מיט דרײַסיק יאָר צוריק געקומען אין דהיז קאַונטרי, און האָבן ביידע געפּעדלט, זײַנען מיר געווען יידן גלײַך מיט אַל די פּיפּל — באַט וואָס זײַנען מיר איצט? (שטייט אויף, שפּאַנט אום). וואָס פֿאַר יידן זײַנען מיר? ניט קיין שבת, ניט קיין יום־טוב, ניט קיין טלית, ניט קיין תּפֿילין — נאָטינג! טאָג ווי נאַכט אָדער אין פּאָוקער, אָדער אין פּינאַקעל, אָדער אין אַנדערע גיימס, און הייבן גאָרניט אָן צו טראַכטן וועגן יענע וואָרלד. איבער האַנדערט ענד טווענטי יערס, ווער וועט עפּטער אונדז זאָגן קדיש?

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס : וואָס הייסט? מיר האָבן ניט קיין זין?

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס : (האָט זיך אָפּגעשטעלט). אָט די לויפערם וועלן זאָגן קדיש?

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס : דזשייק, קאָן זײַן, וועט קיין קדיש ניט זאָגן, אָבער מאַקסילע? — מיר פֿאַר זײַן קאָפּ!

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס : מאַקס וועט זאָגן קדיש?

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס : שור וועט ער זאָגן קדיש!

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס : אַלבעטשיע, אַז ניין! אפשר די ערשטע אַכט טאָג. באַט שפּעטער — נאָסער!

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס : יעס מעם!

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס : נאָסער!

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס : יעס מעם!

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס : (אַ קלאַפּ אין טיש). אַז איך זאָג נאָסער, איז נאָסער! (מיסעס טשערקיס שליסט צו איר מויל. — עס דערהערט זיך אַ קלאַפּ אין טיר. ביידע רופן אויס): קאָם אין! (עס קומט אַריַין דער טיטשער, מ י ס ט ע ר ק ו ואָ ט ש ק ע, אַ זשוואַווע יִידל מיט אַן אויסגעהונגערט אומרויִק פּנים, זעט אויס האַלב שניַידער, האַלב רעווערענד).

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס : האַו דו יו דו, מיסטער טיטשער, כּידאַן!

מ י ס ט ע ר ק ו ואָ ט ש ק ע : (זעצט זיך אַוועק, ווישט זיך דעם שווייס). נו, אַ היץ! קוים מיט צרות איַינגעבעטן דעם יִידן!... אייִדער איך האָב אים אויסגעזוכט ווו ער וווינט — איך וואָלט דערפֿאַר ניט גענומען קיין צען דאָלער, זאָל מיַין נאָמען ניט הייסן קוואָטשקע!

מ י ס ט ע ר ט ש ע ר ק י ס : טאַקי דהי סיים דזשו, וואָס מיר האָבן גערעדט?

מ י ס ט ע ר ק ו ואָ טּ ש ק ע : טאַקע דער זעלבער ייִד... נאָר ער האָט שוין חרטה געהאַט אַף דער גאַנצער מעשה. ניט געוואָלט פֿאַרקויפֿן פֿאַר קיין געלט! וואָס טויג אים, זאָגט ער, געלט? געלט גייט אַוועק, און עולם־הבא בליַיבט אַף אייביק... האָב איך מיך צוגעזעצט צו זיַין וויַיב. אַ ייִדענע — אַהין־אַהער, כ׳האָב קוים געפּועלט פֿאַר צוויי הונדערט דאָלער זאָל ער אָפּטרעטן האַלב פֿון זיַין חלק עולם־הבא... איר וועט אָנקוקן אַ ייִד — איר האָט זינט איר לעבט אַזאַ ייִדן ניט געזען! אָנגעטאָן גייט ער ווי אַ טערק, און רעדט מער אַף לשון־קודש... געווען צען יאָר אין ארץ־ישראל, געקומען אַהער צו גאַסט צו זיַינע קינדער און פֿאָרט נאָכאַמאָל קיין ארץ־ישראל... אַ כּשרער ייִד, זיצט יומם ולילה און לערנט... אָדער ער לערנט, אָדער ער דאַווענט... און פֿאַסט תּעניתים... אַלעמאַנטיק און דאָנערשטיק... ווייס ניט קיין צורת מטבע...

מ י ס ע ס ט ש ע ר ק י ס : פֿון וואַנען־זשע ווייס ער צו נעמען צוויי הונדערט דאָלער?

מ י ס ט ע ר ק ו ואָ ט ש ק ע : ער? חס וחלילה! ווי קומט ער צו געלט? איך זאָג דאָך איַיך: ער איז צו אַזעלכע זאַכן ניט שייך. דאָס האָב איך מיט איר, מיט זיַין ייִדענע, אָפּגעמאַכט פֿאַר אַ האַלבן חלק עולם־הבא... מיסטער טשערקיס, זיַיט איר גרייט און מע קאָן צוטרעטן צו דער צערעמאָניע פֿון מכירת עולם־הבא?

מיסטער טשערקים: פּאָזעטיוולי! נאָר איך האָב צו אײַך אַ קליינע ביטע. (קװענקלט זיך). איך װאָלט געגליכן, ס׳זאָל זײַן דערבײַ, איף איטס פּאָסיבעל, אַ רעװורענט... אַ ריעל רעװורענט...

מיסטער קװאַטשקע: (דערשראָקן). צו װאָס אומזיסטע עקספּענסעס? איך בין בּאַ אײַך אַ טיטשער, דאַכט זיך, ניט דאָס ערשטע יאָר. איך פאַרזיכער אײַך, אַז איך בין קלאָר אין הלכות עולם־הבא, װי דער גרעסטער רעװורענט. על־פּי דין דאַרף מען מער ניט האָבן װי אַ האַנט, תקיעת־כּף פּאָר צװײ עדות — און דאָס אַלץ.

מיסטער טשערקים: איז דאָס די לאָא?

מיסטער קװאַטשקע: אַ בפירושער דין אין הלכות הדותה, פּרק בבלאי טפשאי... מעג איך זײ גײן אַרײַנרופן? זײ װאַרטן דאָ אין האָל.

מיסטער טשערקים: אַלרײַט. און װאָס דאַרף איך טאָן?

מיסטער קװאַטשקע: איר דאַרפט גאָרניט טאָן. איר װעט זיך נאָר מטריח זײַן איבערטאָן יום־טובדיק, מער ייִדיש, װי בעת איר גײט אין שול אַרײַן. אַפן קאָפּ װעט איר מוחל זײַן אָנטאָן אַ העט. און אױך די מיסעס װעל איך בעטן עפּעס נעמען אַפן קאָפּ, אַבי די האָר צודעקן. און אַז איר װעט זיך אָנטאָן, װעט איר פריִער װאַשן די הענט, אַט װי מע װאַשט זיך צום עסן.

מיסטער טשערקים: (מאַכט אַ פרום פּנים). װעלל! און זאָגן דערבײַ װאָס?

מיסטער קװאַטשקע: זאָגן — גאָרניט, נאָר דענקען דאַרפט איר װעגן גאָט, װעגן טױט און װעגן יענער װעלט.

מיסטער טשערקים: (מיט דער זעלבער פרומער מינע). אַלרײַט. (שטײט־אױף). באַדאַרף איך מיט זיך אהער ברענגען סאָמטינג, אַ סידור, אָדער... האָו דו יו קאָלל איט?... אַ מחזור?... אַ סליחה?...

מיסטער קװאַטשקע: קײן זאַך! איר דאַרפט נאָר טראַכטן פונעם טױט און פון יענער װעלט. און טאָמער קומט עמעצער װעגן ביזנעס — טרײַבט אים אַרױס. טאָמער קלינגט מען אין טעלעפאָן — ענטפערט ניט. לאָזט אַראָפּ דעם װײער. און איר אױך, מיסעס לעבן, רעדט ניט מיט דער דינסט, און מיטן מאַן אױך װאָס װײניקער, און טראַכט װאָס מער פונעם טױט.

מיסטער טשערקים: אַלרײַט! טשענזשען דעם סוט דאַרף בּאַ מיר נעמען אַ מינוט צען אָדער פופצן. (צו דער מיסעס). קאַם אָן. דער טאָג שטײט ניט. (גײען אָפּ בײדע. נאָך זײ גײט אָפּ דער טיטשער און קומט באַלד צוריק מיטן ייִדן. אַ הױכער, אַ שײנער, אַ געזונטער, װי עס גיט זיך אױס אַ גערעטעװנער קצב, אָדער אַ בעל־עגלה. אָנגעטאָן גײט ער אין אַ מאָדנע כאַלאַט מיט אַ פּלאַכטע אַפן קאָפּ. שײנע באָרד און פּאות באַצירן זײַן פּנים, נאָר ס׳איז ניט שװער צו דערקענען,

אַז דאָס זײַנען פֿרעמדע באָרד און פּאות. — נאָכן ייִדן שלעפּן זיך נאָך די צוויי עדות, ייִדן פֿון דער גאַס).

מיסטער קוואַטשקע: (בעט די עדות זיצן, און דעם ייִדן פֿירט ער צו נאָענט צו דער ראַמפּע, רעדט צו אים אַזוי, אַז די צוויי עדות זאָלן ניט הערן). די באָרד וואָלט איר געמעגט פּונדעסטוועגן אַ ביסל צורעכט מאַכן... זעט אויס, ווי אַ פֿרעמדע...

דער ייִד: (אָקעגן שפּיגל). דאָס איז דער באַרבער שולדיק, אַ רוח אין זײַן בוזעם אַרײַן! איך זאָג אים: מאַך מיר, ווי די אַקטעיוויערן אין טרעיאַטער מע זאָל ניט דערקענען. (מאַכט צורעכט די באָרד און פּאות). וואָס־זשע דאַרף איך טאָן? וואָס דאַרף איך זאָגן, הייסט עס?

מיסטער קוואַטשקע: נאָר ניט ריידן! וואָס ווינציקער גערעדט! איר שטעלט זיך, זײַט מוחל, אַוועק מיטן פּנים צו דער וואַנט, אַט אַזוי אַ (ווײַזט אים ווי־אַזוי), גלײַך ווי איר דאַוונט.

דער ייִד: וואָס איז פֿאַר אַ דאַוונען אינמיטן דערינען?

מיסטער קוואַטשקע: מנחה וועט איר דאַוונען.

דער ייִד: אינמיטן באַטאָג?

מיסטער קוואַטשקע: ערלעכע ייִדן הייבן אָן מנחה פֿון באַטאָג.

דער ייִד: אָללרײַט — איר זײַט אַ טיטשער, ווייסט איר בעסער מן הסתם. איך קאָן אָבער ניט אויסווייניק.

מיסטער קוואַטשקע: איר דאַרפֿט ניט קאָנען. איר דאַרפֿט נאָר שטיין מיטן פּנים צו דער וואַנט, שעפּטשען מיט די ליפּן און אַרויסלאָזן אַלעמאָל אַ זיפֿץ, ווי אַן ערלעכער ייִד... קאָנט איר זיפֿצן?

דער ייִד: איך קאָן, פֿאַרוואָס זאָל איך ניט קאָנען? איך קאָן אײַך זיפֿצן אַזוי, אַז פֿון יעדן זיפֿץ זאָלט איר באַ מיר פֿאַלן אין חלשות...

מיסטער קוואַטשקע: צו שטאַרק דאַרף מען ניט. (ווײַזט אים ווי־אַזוי). און ריידן וואָס ווינציקער. און דאָס, וואָס איר מוזט שוין זאָגן, זאָלט איר זאָגן אויף לשון־קודש.

דער ייִד: ווי קומט צו מיר לשון־קודש? איך האָב מיט מײַנע פֿערד קיין לשון־קודש ניט גערעדט.

מיסטער קוואַטשקע: בהמה! זיי קאָנען לשון־קודש גלײַך מיט אײַך! איר דאַרפֿט נאָר באַלעבעטשען וואָס ניט איז, פֿון סידור אָדער פֿון תהלים, בכדי זיי זאָלן מיינען, אַז איר רעדט אויף לשון־קודש.

דער ייִד: אָללרײַט — איך וועל אײַך האָבן גאַנצע שטיקער פֿונעם דאַוונען, נאָר איך האָב מורא, איך זאָל מיך ניט צעלאַכן.

מיסטער קוואַטשקע: זאָל אײַך גאָט היטן פֿון אַזאַ געדאַנק! אירט אומגליקלעך מאַכן אי זיך, אי מיך... שאַ! זיי גייען... (דער ייִד שטעלט זיך אַוועק מיטן פּנים צו דער וואַנט. עס קומט אַן מיסטער טשערקיס, נאָך אים די מיסעס טשערקיס. עד האָט זיך איבערגעטאָן אין אַ נײַעם אָנצוג מיטן צילינדער אויפֿן קאָפּ. זי האָט אָנגעטאָן אַלע אירע

דימאַנדס און דעם קאָפּ האָט זי איבערגעדעקט מיט אַ ווײַסן וואָל. ביידע זענען אויס האָפּערדיק, רעליגיעז געשטימט, קוקן מיט גרויס רעספּעקט אויף דעם מאָדנעם ייִדן אין זײַן מאָדנעם קאָסטיום).

מיסטער טשערקיס: (שטיל צום טיטשער). דאָס איז די מען?

מיסטער קוואַטשקע: (הויך). איר מעגט ריידן העכער. ערשטנס, איז ער טויבלעך, און צווייטנס — ער, אַז ער דאַוונט, קאָנט איר שיסן מיט האַרמאַטן, וועט ער אויך ניט הערן.

מיסטער טשערקיס: איז דאָטסאָ? לאַנג וועט ער דאַוונען?

מיסטער קוואַטשקע: ניין, ניט לאַנג. דאָס הייסט, דאַוונען דאַוונט ער דרײַ שעה, און פיר שעה, און אַמאָל זעקס שעה אויך. נאָר איצט וועט דאָס נעמען עטלעכע מינוט, וואָרעם דאָס דאַוונט ער פון פאַרנט. (אין דער מינוט לאָזט דער ייִד אַרויס אַ זיפץ, אַז ביידע טשערקיסעס טוען זיך אַ וואָרף).

מיסעס טשערקיס: ליסען, מיסטער טיטשער, איך האָב אײַך געוואָלט פרעגן עפּעס אַ זאַך. (קווענקלט זיך).

מיסטער קוואַטשקע: וואָס פאַר אַ זאַך האָט איר געזואָלט פרעגן, מיסעס? עפּעס אַ דין, וואָס איז שייך צו עולם־הבא?

מיסעס טשערקיס: יאָ. דאָס געהער זיך אָן מיט עולם־הבאָ, און טאַקע מיט מיר אַליין... אינעם חלק עולם־הבא, וואָס מײַן מאַן האַנדלט אײַן בײַ אָט דעם ייִדן, האָב איך דאָך אויך אַ טייל?...

מיסטער קוואַטשקע: חס וחלילה! אַ ווײַב האָט אַ חלק אין איר מאַנס עולם־הבא נאָר דעמאָלט, ווען ער האָט דאָס פאַרדינט דורך זײַן לערנען, אָדער דאַוונען, אָדער צדקה־געבן... אין געקויפטער עולם־הבא האָט דאָס ווײַב באַם מאַן, ווי דער מאַן באַם ווײַב, קיין שום חלק ניט.

מיסעס טשערקיס: אַזוי גאָר? אַ שיינער יושר! (בייז).

מיסטער קוואַטשקע: מיסעס לעבן, אַזוי איז דער דין: בפירוש אין מדרש פליאה, הלכות גומעראַבעקע, פּרק עולם־הבא — וואָס זאָל איך טאָן?

מיסעס טשערקיס: (ווייך). גיט־זשע מיר אַן עצה, מיסטער טיטשער, וואָס טוט מען, איך זאָל אויך האָבן כאָטש אַ שטיקל עולם־הבא?

מיסטער טשערקיס: (צו דער מיסעס). אי דאָנט נאָו וואָט איז די מעדער וויט יו? וואָס באַדערסטו? עס גייט אוועק די צײַט פאַר נאָטינג!

מיסעס טשערקיס: (בייז). בײַ דיר הייסט עס פאַר נאָטינג... אַבי דו האָסט זיך באַוואָרנט מיט עולם־הבא, און פאַר מיר איז נעווער מאַיִ! גאָרניט! ער וועט זיך זיצן דאָרטן, ווי אַ שררה, מיט

אַלע אַללרײַטניקעס און מיט אַלע אַללרײַטניצעס אין גן־עדן, שפּילן מיט די חצופות אין פּאָוקער אָדער אין פּינאָקעל, און איך װעל ברענען װי אַ ליכט אין גיהנום — װאָס אַרט עס אים, אַ שטײנער? (װײנט שטיער).

מיסטער טשערקיס: (מיט רחמנות). איל טעל יו, מיסעס, קאָנסט דאָך קויפן פאַר דײַן געלט אַ פּאַרט עולם־הבא, און טאָקע באַ דעם דזשו. ער טוט ביזנעס, לאָז ער שוין טאָן.

מיסטער קוואַטשקע: (מאַכט אַ רחמנות־פּנים). איך װײס ניט, אויב ער װעט פאַרקויפן נאָך עולם־הבא... איך װעל אים אַ פרעג טאָן. (גייט צו צום ייִדן, רעדט צו אים הויך, װי צו אַ טויבן). האָט קיין פּראָיבל ניט, רב אהרן ברב משה! די מיסעס בעט אײַך, אפשר איז מעגלעך, איר זאָלט איר אָפּטרעטן פון אײַער חלק עולם־הבא... ס'איז אַ יושר, אַזוי װי איר מאַן װעט האָבן האַלב פון אײַער עולם־הבא, לאָז זי האָבן כאָטש די האַלב פון אײַער האַלב.

דער ייִד: אדון עולם אשר מלך ברטם...

מיסטער קוואַטשקע: ער זאָגט: דעמאָלט בלײַבט אים איבער עולם־הבא אָפּן שפּיץ מעסער.

דער ייִד: נשמת כל חי תברך את...

מיסטער קוואַטשקע: ער זאָגט: סײַדן מע װעט אים באַצאָלן פאַר אַ פערטל אַזויפיל, װי פאַר אַ האַלב.

מיסעס טשערקיס: אַבי איר זאָגט, ער װײס ניט, װאָס געלט איז — און דינגט זיך, װי פאַר אַן אָקס... פאַר אַ פערטל מעג ער נעמען אַ פערטל...

דער ייִד: כל הנשמה תהלל יה...

מיסטער קוואַטשקע: ער זאָגט: אַז פאַר אַ פערטל איז די העלפט. עס מאַכט אויס אַזוי גרויס, װי הונדערט דאָלער.

מיסעס טשערקיס: פאַרוואָס איז פאַר אַ פערטל די העלפט — פאַרשטיי איך ניט.

דער ייִד: אשרי יושבי ביתך עוד...

מיסטער קוואַטשקע: ער זאָגט: אַז האַלב פון האַלב איז אַלעמאָל אַ פערטל.

מיסעס טשערקיס: זאָגט אים, אַז צוליב מיר מעג ער לאָזן ביליקער, פאַר אַ פופציקער.

דער ייִד: לא אמות כי אחיה ואספר...

מיסטער קוואַטשקע: ער װיל ניט הערן, ניט זען.

מיסעס טשערקיס: דאַרף מען ניט. איכל זיך באַנייז אַזוי.

דער ייִד: הודו לה' כי טוב...

מיסטער קוואַטשקע: ער זאָגט: טוב — דאָס הייסט, לאָז שוין זײַן װי איר זאָגט.

מיסעס טשערקיס: וויבאַלד אַזוי, לאָז זײַן פערציק דאָלער.

דער ייִד: כי לעולם חסדו...

מיסטער קוואַטשקע: ער זאָגט: ס'איז צוליב אײַך. אַצינד קאָנען מיר צוטרעטן צו דער צערעמאָניע. (טוט אַ ווונק צו די עדות. זיי גייען צו).

ערשטער עדות: אונדז האָט מען באַשטעלט, מיר זאָלן זײַן עדות בײַ מיסטער טשערקיס, און מע האָט אונדז צוגעזאָגט צו דרײַ דאָלער אַף אַ קאָפּ. איצט, וויבאַלד אַז די מיסעס וועט אויך דאַרפן עדות, ווילן מיר צוויי מאָל אַזויפיל.

צווייטער עדות: אָדער כאָטש צו פינף דאָלער אַף אַ קאָפּ.

מיסעס טשערקיס: אַזוי גאָר? הפקר פּעטרישקע?

מיסטער טשערקיס: אַ סטרײַק? קעגן אַ סטרײַק האָבן מיר סקעבס!

מיסטער קוואַטשקע: (זאָגט עפּעס צו ביידע עדות אַפּן אויער). אַלרײַט! אַצינד קאָנען מיר צוטרעטן צו דער מכירה. מיסטער טשערקיס! זײַט־זשע מוחל, קומט אַהער, איר דאַרפט שטיין אָט דאָ, אין דער רעכטער האַנט. (מיסטער טשערקיס שטעלט זיך אַוועק געכטס). און איר, מיסעס, זײַט זיך מטריח אַהער, אין דער לינקער האַנט. (מיסעס טשערקיס שטעלט זיך לינקס. — צום ייִדן). רב אַהרן ברב משה! זײַט־זשע מוחל אַהער צו מיר! (דער ייִד גייט צו, זיפצט). איצט, מײַנע ליבע ייִדן, דאַרף איך אײַך זאָגן אַ פּאָר ערנסטע ווערטער, וואָס איר האָט צו טאָן, טאָקע איר ביידע. איר זאָלט קלערן פונעם יום־המות, פונעם לעצטן טאָג, וואָס וועט אַמאָל קומען, דעמאָלט ווען די נשמה וועט זיך אָפּטיילן פון אײַער גוף און וועט דאַרפן גיין אין גן־עדן אַרײַן צו געניסן פון דעם עולם־הבא, וואָס עס טרעט אײַך אָפּ מיט זײַן גוטן ווילן מורנו רב אַהרן ברב משה. פון קיין זאַך אין דער וועלט טאָרט איר אַצינד ניט קלערן, ניט גוט, ניט שלעכט, נאָר פון עולם־הבא. דאָס איז איינס. דאָס צווייטע — זײַט אַזוי גוט און גיט די רעכטע האַנט צו אָט דעם ייִדן רב אַהרן ברב משה און זאָגט מיר, אויב איר נעמט איבער מיט אײַער גוטן ווילן דעם חלק עולם־הבא, וואָס ער טרעט אײַך אָפּ במתנה? זאָגט „יאָ".

מיסטער טשערקיס: יעס.

מיסטער קוואַטשקע: ניט „יעס", נאָר „יאָ".

מיסטער טשערקיס: יאָ.

מיסטער קוואַטשקע: צי גייט אײַך ניט איבער אַ שלעכטער געדאַנק און צי האָט איר ניט חרטה, וואָס איר קויפט עולם־הבא? זאָגט „ניין".

מיסטער טשערקיס: נאָסער!

מיסטער קוואַטשקע: ניט „נאָסער", נאָר „ניין"!

מיסטער טשערקיס: ניין.

מיסטער קוואטשקע: איצט זאָגט מיר, ווי אזוי רופט מען אײַך אַף יידיש?

מיסטער טשערקיס: דזשאָזעף.

מיסטער קוואטשקע: און אײַער טאַטן?

מיסטער טשערקיס: אַברהמל.

מיסטער קוואטשקע: יוסף בן אַברהם. און אײַך, מיסעס?

מיסעס טשערקיס: איך — פלאָסי, נאָר אַף יידיש לאה־דוואָסיע, און מײַן מאַמע נחמה־סאָסיע.

מיסטער קוואַטשקע: אָללרײַט! עדות, קומט אַהער! איר זײַט עדות, אַז מורנו רב אַהרן ברב משה טרעט אָפּ מיט זײַן גוטן ווילן במתנה פאַר רב יוסף ברב אַברהם האַלב פון זײַן חלק עולם־הבא, און צו האשה מרת לאה־דוואָסיע בת נחמה־סאָסיע די האַלב פון זײַן האַלב עולם־הבא מיט אַלע זכיות און פּריווילעגיעס, וואָס ער קאָן האָבן אַף יענער וועלט איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר. אויך זײַט איר עדות, אַז פאַר דער מתנה באַקומט מורנו רב אַהרן ברב משה פון רב יוסף ברב אַברהם אַ מתנה צוויי הונדערט דאָלער, און פון האשה מרת לאה־דוואָסיע בת נחמה־סאָסיע אַ חוץ אַ מתנה פערציק דאָלער. האָט איר געהערט? זאָגט „יאָ".

ביידע עדות: מיר זײַנען ניט טויב.

מיסטער קוואַטשקע: איך פרעג אײַך ניט, צי איר זײַט טויב; איר זאָגט מיר: „יאָ".

ביידע עדות: יאָ.

מיסטער קוואַטשקע: האָט איר פאַרשטאַנען, וואָס דאָ איז פאָרגעקומען? זאָגט „יאָ".

ביידע עדות: שור!

מיסטער קוואַטשקע: זאָגט ניט „שור", זאָגט „יאָ"!

ביידע עדות: יאָ.

מיסטער קוואַטשקע: האָט דאָ, חלילה, איינער דעם אַנדערן גענויט, געקריוודעט, אָדער אָפּגענאַרט? זאָגט „ניין".

ביידע עדות: ס'איז ניט אונדזערע ביזנעס.

מיסטער קוואַטשקע: (אַרויס פון די כלים). אַט גוייִשע קעפּ! זאָגט „ניין"!

ביידע עדות: ניין.

מיסטער קוואַטשקע: דאַנקען גאָט! (צום ייִדן). זאָגט מיר דרײַ מאָל אין איין אָטעם: מכשפה לא תחיה! תחיה מכשפה לא! לא מכשפה תחיה! (דער ייִד זאָגט אים נאָך דרײַ מאָל. מיסטער טשערקיס שוויצט, הייבט דעם צילינדער, ווישט דעם שווייס. די מיסעס טשערקיס איז אויך רויט און פאַרשוויצט). מיסטער טשערקיס, מזל־טוב! מיסעס טשערקיס, מזל־טוב אײַך! גאָט זאָל אײַך העלפן, איר זאָלט זיך עלטערן

ביז הונדערט מיט צוואַנציק יאָר! נאָר איך דאַרף אײַך זאָגן, איר האָט געהאַנדלט אַ מציאה. אַז אַנדערן וואָלט דאָס געקאָסט פינף הונדערט דאָלער — און אפשר טאַקע אַלע טויזנט, זאָל מײַן נאָמען ניט הייסן קוואַטשקע!

מיסטער טשערקיס: וועלל! (וואַרט אַ פּרוּמע מינוט, טוט אויס דעם צילינדער). איצט וועלן מיר גיין נעמען אַ רעפרעשמענט. נאָר ביזנעס בעפאָר פּלעזשור. דאָ האָט איר אײַער געלט. (נעמט אַרויס צוויי הונדערט דאָלער און זעקס דאָלער פאַר די עדות און גיט איבער צו מיסטער קוואַטשקע. — צו דער מיסעס טשערקיס). מיסעס! אַרויס מיט קעש! (די מיסעס בייגט זיך אָן, פּאַרקאַטשעט אַלע קליידלעך און שלעפּט אַרויס פון זאַק פערציק דאָלער, גיט איבער מיסטער קוואַטשקע). וועלל! איך גיי טשענזשען מײַן סוט, ביקאָז איך פיל היים. און דו, מיסעס, וועסט זײַן אַזוי גוט און וועסט אונדז טריטען מיט אַ גלעזל מאַקסי אָדער עפּל-סײַדער, אָדער אַן אַנדער דרינק. (גייט אָפּ. נאָך אים גייט אָפּ אויך די מיסעס טשערקיס).

מיסטער קוואַטשקע: (אָפּגעוואַרט אַ האַלבע מינוט נאָך זייער אַוועקגיין, גייט ער צו צום ייִדן). נו, אַצינד, יאַקל בן פּלעקל, לאָמיר זיך טיילן! (טיילט). אײַך הונדערט, מיר הונדערט, אײַך צוואַנציק, מיר צוואַנציק. און דאָס זײַנען צוויי מאָל דרײַ דאָלער פאַר די עדות.

ערשטער עדות: צו דרײַ? אָבער גאָר לאָ!

צווייטער עדות: צו פינף דאָלער, פּעטער!

מיסטער קוואַטשקע: נאָך צו דאָלער — אַז עק!

ערשטער עדות: ניין, ס'וועט ניט גיין!

צווייטער עדות: קיין נדבות ווילן מיר ניט. גיט אונדז וואָס אונדז קומט.

דער ייִד: אײַך קומט? פאַרוואָס? איר זינגט שיין?

ערשטער עדות: אַזוי? איר האָט שוין באַקומען לשון?

צווייטער עדות: ביז אַהער האָט איר גערעדט נאָר אויף לאָקשן-קוילעטש.

דער ייִד: שקצים! עזות-פּנימער! גענגסטערס!

ערשטער עדות: אַ גענגסטער זײַט איר אַליין!

צווייטער עדות: אַ גענגסטער מיט אַ מאַסקע, אַ רוח איז דײַן פּרעמדער באָרד אַרײַן!

דער ייִד: אַז ס'איז יאָ אַזוי, טאָ נאָ־זשע דיר! (שטעקט אָפּ דעם עדות אַ פּאַטש).

צווייטער עדות: (כאַפּט דעם ייִדן פאַר דער באָרד). פּאַטשן וועסטו זיך, דו שאַרלאַטאַן, דו עולם־הבא־פּעדלער?... (ציט אים צו זיך. דעם ייִדנס באָרד איז באַם צווייטן עדות אין די הענט. אין דעם עפנט זיך די טיר און עס באַווײַזן זיך מיסטער טשערקיס אין אַן אונטער קאָסטיום און מיסעס טשערקיס מיט אַ טאַץ. אויף דער טאַץ — אַ פּאָר

פלעשלעך מיט געטראַנקען און אַ פּאָר שעלעכלעך מיט פאַרבייסן. דער־
זען איינעם פון די עדות מיט אַ באָרד אין די הענט און דעם ייִדן אָן
אַ באָרד, האָבן זיי אַלץ פאַרשטאַנען. נאָר פּאָר גרויס וווּנדער זײַנען זיי
געבליבן שטיין אָף דער טיר, ווי צוגעשמידט, קוקנדיק איינס אָף דאָס
אַנדערע. אַ מינוט האַלט אָן די שטומע סצענע, ווז אַלע זײַנען פאַרגלי־
ווערט, יעדער אין זײַן פּאָזע. דער פאָרהאַנג פאַלט).

געשריבן אין יאָר 1915.

מיסטער בוים אין קלאָזעט

א שפּאַס אין איין אַקט

פּערזאָנען:

מיסטער בוים.

מיסעס בוים.

שפּרינצל, מיסטער בוימס אַ גרינע שוועסטער.

[מ י ס ט ע ר ב ו י ם קומט אַרײַן צו זיך אין שטוב, טרעפֿט סײַנעם ניט, וואַרפֿט אַראָפּ דעם הוט, קלאַפּט מיטן שטעקן אין טיש נערוועז.]

מ י ס ט ע ר ב ו י ם : (הויך). הו איז האָום? (נאָך העכער). הו איז היער? עס קומט אַרײַן מ י ס ע ס ב ו י ם, אויסגעפּוצט).

מ י ס ע ס ב ו י ם : וואַט איז די טראָבל וויט יו?

מ י ס ט ע ר ב ו י ם : ווו ביסטו געווען, דזשעניע?

מ י ס ע ס ב ו י ם : איך האָב זיך געדרעסט. וואָס איז דען?

מ י ס ט ע ר ב ו י ם : ווער איז דאָ געווען?

מ י ס ע ס ב ו י ם : נאָבאַדי.

מ י ס ט ע ר ב ו י ם : (נערוועז). אַ מאַן פֿון אַפּיס האָט דאָ באַדאַרפֿט זײַן!

מ י ס ע ס ב ו י ם : ניט געווען קיינער... אָך, יאָ! דאָ איז גע־ווען דײַן שוועסטערל... שפּרינצל איז דאָ געווען...

מ י ס ט ע ר ב ו י ם : (ווערט נאָך מער נערוועז). טעררעבל!... ווידעראַמאָל? פֿאַרוואָס האָסטו איר ניט געזאָגט, דאָט אַי עם נאָט עט האָום?

מ י ס ע ס ב ו י ם : פֿון וואַנען ווייסטו, אַז איך האָב עס איר ניט געזאָגט?

מ י ס ט ע ר ב ו י ם : באַדאַרפֿט געווען זאָגן, אַז איך בין ניטאָ, אַז איך בין אַוועקגעפֿאָרן, אַז איך האָב געמופֿט, אַז איך וויל זי ניט זען — און דאָטס אָלל!

מ י ס ע ס ב ו י ם : הערט זי זייער, אַז מע זאָגט איר! זי האָט דיך אויסגעזוכט אין אַלע רומס! איך האָב געמיינט, איכל דעם שלאָס באַקומען!

מ י ס ט ע ר ב ו י ם : דער טײַוול זאָל עס נעמען! נאָ דיר אַ שוועסטערל! נאָ דיר אַ שפּרינצל! אַלבעטשיע, אַז זי וועט מיך אַרויס־טרײַבן פֿון שטאָט, און איכל מוזן אַריבערמופֿן אין אַן אַנדער שטאָט! (שפּאַנט אַרום נערוועז). זי פֿאַרדרייט מיר מײַן קאָפּ! זי ספּוילט מיר מײַנע ביזנעס!... זי טרײַבט מיך אין דער ערד אַרײַן!...

מ י ס ע ס ב ו י ם : ווער איז דיר שולדיק? האָסטו ניט געזאָלט שיקן איר קיין שיפֿסקאַרטן, וואָלט זי ניט געקומען.

מ י ס ט ע ר ב ו י ם : (לויפט ארום). שיפסקארטן! פון וואַנען זאָל איך וויסן, אז ס'א קרענק? איך האָב געמיינט, זי וועט קומען, וועל איך איר מאכן א ביזנעס, וועט זי זיך באַזעצן מיט איר פעמילי, ווערן סיטיזנער, מיך וועט עס קאָסטן א פּאָר דאָלער — און דאַטס אָלל! גיי ריכט זיך, אז די ווומען וועט מיר ברענגען אַזויפיל טראָבל, מיך מאכן צו מופן — מירן מוזן מופן, מיסעס בוים, ס'וועט זיך גאָרניט רעלפּן!

מ י ס ע ס ב ו י ם : (מיט א ניגון). איך וועל ניט מופן! איך בין אַלרייט! (עס הערט זיך א קלונג). ס'איז זי!...

מ י ס ט ע ר ב ו י ם : (כאַפּט זיך באַם קאָפּ). ס'איז זי? טערריבל! איכל עס ניט אויסהאַלטן! ס'איז אימפּאָסיבל! איכל זיך א מעשה אָנטאָן! איכל זיך נעמען דאָס לעבן! (כאַפּט דעם הוט, וויל לויפן צו דער טיר. דאָס גלעקל ווערט צעריסן קלינגענדיק).

מ י ס ע ס ב ו י ם : ווּהין לויפסטו? ווילסט זיך מיט איר באַגעגענען א נאָז קעגן א נאָז?

מ י ס ט ע ר ב ו י ם : ביסט גערעכט! ביסט גערעכט! וואָס טוט מען? באַהאַלט מיך! פאַרשלים מיך! איכל זיך באַהאַלטן! וווּ באַהאַלט מען זיך? (לויפט אַרום פון איין ווינקל צום אַנדערן פאַרצווייפלט). אַט דאָ אין קלאָזעט וועל איך איבערוואַרטן... איך בעט דיך, דזשעניע, מאַך ניט מיט איר קיין לאַנגע קאָנווערסיישאַנס! זאָג איר: אי עם נאָט האָום — און דאַטס אָלל!... (כאַפּט זיך אַריין אין קלאָזעט. מיסעס בוים שטעלט זיך אַוועק גרייט צו עמפּפאַנגען די אַריינגעקומענע. עס קומט אַריין ש פּ ר י נ צ ל, אָנגעטאָן דווקא אַמעריקאַניש, מיט א שיינעם הוט, קוקט זיך אַרום אַף אַלע זייטן).

ש פּ ר י נ צ ל : ניטאָ אים נאָך, מיין בראַטישעק?

מ י ס ע ס ב ו י ם : וואָס הייסט דאָס „בראַטישער"? זיצט!

ש פּ ר י נ צ ל : אַזוי גיך האָט איר שוין פאַרגעסן יידיש? בראַטישעק איז די טייטש א ברודער. (זעצט זיך). א שיינער ברודער! איך האָב געמיינט, אַז איך וועל קומען צו פאָרן, וועט ער מיך גליקלעך מאַכן. א קלייניקייט — א ברודער א גביר, און נאָך אין אַמעריקע, א פרייע מדינה, פאַרברענגט זאָל זי ווערן! און די מענטשן — די כפּרה מעגן זיי זיין פאַר אונדזער לעצטן וואַסערפּירער! און זייער לשון — פּאַמיטעס, טאָמיטעס, קיטשען און טשיקען, פאַרכאַפּט זאָלן זיי ווערן! אז א קעלער איז א בייסמענט, א בוידעם א רוף, יאַרד איז א הויף, סטריט איז א גאַס און גאָביטש איז מיסט — נו, קאָן שוין זיין גוט?... איך וואָלט אויסגעלעבט מיינע יאָרן און וואָלט ניט געקענט אַט דאָס לאַנד!... האָט ער זיך אָבער נאָסיאַדעט אַף מיר, דער בראַטישעק מיינער, און גענומען זעצן מיט בריוו, א בריוו נאָך א בריוו, איך זאָל קומען צו פאָרן אין זיין אַמעריקע, אין זיין גאָלדענע מדינה, וועט ער מיך גליקלעך מאַכן... און איך, נאַר, לאָז זיך איבעררעדן, וואַרף אַוועק אַזאַ לאַנד מיט אַזעלכע

מענטשן, מיט אַזאַ געשעפט, אַ גאָלדן געשעפט, אַ שמאַלץ־גרוב, אַן אײַנפאָר־הויז, מיט אַ קאַמער, מיט אַ קלייטל, ווי־ניט־ווי, בעסער, ערגער, דאָס שטיקל ברויט האָט זיך געשלעפט! נאָר די לעצטע יאָרן איז געוועזן שלעכט, ווײַל מע האָט גענומען טרײַבן, און ס'איז ניט געווען וווּ ס'זאָל פאַרפאָרן און וואָס צו קויפן, ווײַטער בין איך דאָך געווען אַ קייסערייניע!... און ווען ניט דער פּאָגראָם, וואָלט איך מיך דען פונעם אָרט אפילו גערירט? כ'וואָלט גאָרניט געקוקט דערויף, וואָס מײַן בראַטישעקל שרײַבט מיר גליקן, אַז פאַר מײַנע קינדער וועט זיך עפענען אַ וועלט, אַלע וועגן זײַנען פאַר זיי פרײַ... עס הייבט זיך גאָר ניט אָן! אָט האָט מײַן משה דאָרט אין דער היים, כאָטש מע לאָזט ניט אַרײַן, פונדעסטוועגן געענדיקט בוכהאַלטעריע דורך בריוו בײַ יעקב מאַרק אין ליבאַווע, האָב איך גערעכנט, אַז דאָ וועט אים מײַן ברודער געוויס אויסזוכן אַ שטעלע בײַ יאַנקל שיפּן, אָדער בײַ ראָקענפעלערן, אָדער אין אַן אַנדער קאַנטאָר... און מײַן טאָכטער האָט מען דאָרט אין ריסענלאַנד אויך ניט געוואָלט צונעמען אין גימנאַזיע, האָט זי בײַ מיר פונדעסטוועגן שטודירט נייען און שנײַדן בײַ דער נײַדיטש, אויך דורך בריוו, — וואָלט ער כאָטש מײַן טאָכטער דאָ פּריסטראָיעט ערגעץ אין אַ דעפּאַרטמענט. איז וועד? וואָס? ווען מע קומט, טרעפט מען אים ניט!... אַ גדולה — ער שיקט מיר אַרײַן אַלע וואָך אַ טשעק! „וואָכער" גיט ער מיר! אַז אָך און ווי איז מיר, אַף וואָס איך בין אַריבערגעקומען! (וויינט). מײַן מאַמע זאָל אויפשטיין פון קבר און אַ קוק טאָן אַף איר שפּרינצל, ווי זי לעבט פון טשעקן און פון וואָכער... (ווישט זיך די אויגן). אַ בת־יחידה געווען בײַ איר... צווישן אַכט זין, היצלעס, בויאַנעס, האָלעדראַנצעס, סך הכל איין טאָכטער... (פּויזע). צי, אַ שטייגער, איך זאָל כאָטש האָבן עפּעס אַ געשעפט... זאָגט ער מיר צו, דער בראַטישעק מײַנער, אַז נאָך יום־טוב וועט ער מיר אויסזוכן אַן אַנדער ביזנעס. איך וויל שוין ניט קיין ביזנעס! איך בין דיר מוחל דײַנע ביזנעס — איך וויל אַ געשעפט, ניט קיין ביזנעס!... אַז די אַלע „ביזנעסן", וואָס ער האָט מיר געמאַכט ביז אַהער, טויגן אַף כפּרות... ער נעמט און שטעלט מיך אַוועק אין דרויסן, איך זאָל פאַרקויפן פּאַטשיילעס!... אינדערהיים פאַרקויפט מען ניט אין דרויסן קיין פּאַטשיילעס!... צי ער וויל, איך זאָל פּעדלען מיט טיי, מיט ווײַן און מיט ציגײַערן? אינדערהיים פּעדלט מען ניט מיט טיי, מיט ווײַן און מיט ציגײַערן! צי, אַ שטייגער, ער נעמט און דינגט מיר אַ שטוב, איך זאָל זי פון זיך איבערפאַרדינגען צו די שכנים. איך זאָל ווערן, הייסט דאָס, אַ לענדלאָרדיכע. איז נע מאַלאָ באַבע כלאָפּאָטע — איך קום נאָך דירה־געלט, וואַרפט מען מיך אַראָפּ פון אַלע טרעפּ! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז, למאי איך רייד צו זיי אַף אונדזער לשון! אוודאי בין איך דערויף אַרויסגעפאָרן פונעם טײַערן ריסנלאַנד, פאַרברענט זאָל עס ווערן, אַהערצוצו, אַ וויסטע אַלמנה מיט קינדער יתומים, איך זאָל מיך אָפּשמדן אַף אײַער לשון! (מיסעס בוים קאָן זיך ניט אײַנהאַלטן פון אַ

שמייכל). איר לאכט? אײַך איז גוט צו לאכן, אז איר זיצט אָט־דאָ־אָ, אין אַזאַ גוטס (שטייט אויף, באַווײַזט מיט די הענט), מיט אַזעלכע שפּיגלען (קוקט אין שפּיגל), מיט פּאַרטעפּיאַנעס, מיט שפּילקעסטלעך, מיט שאַ־פּעס... (גייט צו צום קלאָזעט. ווו מיסטער בוים געפינט זיך). און די שאַפּעס זײַנען מסתמא באַ אײַך פול מיט כל טוב, פול ווי אַן אויג... (דעקט אָפּ דעם פאַרהאַנג פונעם קלאָזעט, און עס דערשײַנט מיסטער בוים. אַלע דרײַ בלײַבן פאַרגליווערט).

לאַנגזאַם פאַלט דער פאַרהאַנג.

געשריבן אין יאָר 1915.

אינצוויעו אַ זעקס און זעכציק

אַ בורלעסק לכבוד חנוכה

די פּאַרשוינען:

ר ב י אַ נ ק ל פּ ע ט אַ ד, אַ ייִד אַ גביר, שוין אין די יאָרן. דאָס אַנ־דערע מאָל חתונה געהאַט.

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד, זײַן ווײַב, אַ „מאַדאַם". ייִנגער פון אים מיט אַ יאָר פערציק.

ד אָ ק ט ע ר ל אַ ק ר י ץ, אַ יונגער דאָקטער־מעדיצין.

נ אַ פּ ט אַ ל י ן, אַ יונגערמאַן אַן אַפּטייקער. טראָגט בלויע ברילן.

ג ל אָ ק, אַ ווינקל־אַדוואָקאַט. רעדט העכער האַלב רוסיש.

די געשיכטע קומט פאָר חנוכה, אין אַ קליין שטעטל, ניט ווײַט פון יעהופּעץ, מיט אַ יאָר דרײַסיק צוריק.

[אַ זאַל. שייין אויסגעפּוצט, גוט באַלײַכטעט. די שפּיגלען לײַכטן. דורך אַ אָפענער טיר, פון דרויסן, קומט אַרײַן י אַ נ ק ל פּ ע ט אַ ד. בלײַבט שטיין פאַרחידושט, קוקט זיך אַרום אַף אַלע זײַטן. רעדט צו זיך אַליין.]

י אַ נ ק ל פּ ע ט אַ ד: (מיטן באַגאַזש אין די הענט). אָפן טיר און טויער... ניטאָ קיין משוגענער הונט... עס ברענען ליכט... אָנגעצונדן אַלע לאָמפּן — אַ גאַנצע לימענאַציע באַ מיר אין שטוב!... אַ יום־טוב!... (לאָזט אַראָפּ דעם באַגאַזש). לכבוד חנוכה... אַזאַ יום־טוב! אַ ווערטעלע אויסצורײדן—ח־נו־כה!... מהכתיתי, פאַרוואָס ניט? ייִדן בענטשן חנוכה־ליכטלעך — מעג מען זיך פרייען... נאָר ווו איז דאָס מײַן מאַדאַם? (קלאַפּט מיטן שטעקן אין טיש). ריוועלע! רבקה! מאַדאַם!... (קנייטשט מיט די פּלייצעס). מע הערט ניט און מע זעט ניט!... (ער לאָזט זיך גיין ווײַטער. דערזעט אַ קאַרטל, טראָגט דאָס צו צום לאָמפּ, טוט אָן די ברילן און לייענט פּאַוואָליע, קוים וואָס ער לייגט צונויף די אותיות אײנציקווײַז). „רע־ווע־קאַ לי־מאַ־נאָוו־נאַ"... ווער איז די רעוועקאַ לימאַנאָווגאַ? דאָס איז ריוועלע! הייסט זי שוין גאָר רעוועקאַ? לאָז זײַן רעוועקאַ... און לימאַנאָוונאַ איז, אַפּנים, לייבאָוונאַ?... די משמעות, אַז לייב איז אַ לי־מענע — איז פּעטאַד אַ רעטאַד... לאָמיר זען, וואָס שטייט ווײַטער? (לייענט). „פּאַ־פּאַ־פּאָסלוטשאַיו ח־ח־חנוכה פּאַ־פּאַ־פּאָקאָרנישע פּראָסים פּאַ־פּאַ־פּאָזשאַלוואָט נאַ טשאַשקו טשאַיו"... הייסט עס, אַפּנים, אַזוי גרויס, ווי לכבוד חנוכה האָט מען געלאָזט בעטן אַף אַ גלעזל טיי... וואָס פּאַר אַ מחותן איז חנוכה מיט אַ גלעזל טיי? חנוכה איז מען זיך נוהג, מע באַקט לאַטקעס. לכבוד חנוכה האָט אונדז די תורה געהייסן עסן לאַטקעס, און משה רבינו האָט צוליב דעם הייליקן יום־טוב פּאַזוואָליעט שפּילן אין קאָרטן... מאַכן אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק אָדער אין דרײַ הענט אַ פינף־הונדערט־איינס... ששש... (הערט זיך אײַן). עמעצער רעדט. כ'וואָלט געמעגט שווערן, אַז ס'איז דעם דאָקטערס קול... וואָס טוט דאָ דער דאָקטער? ווידער נערוון? צי גלאָט אַזוי אַ גאַסט לכבוד חנוכה?... כ'וואָלט אַ בעלן זײַן הערן, וואָס ריידן זיי?... באַהאַלטן זיך ערגעץ אין אַ שאַפע, און פון דאָרטן, דורך אַ שפּאַרינקעלע, זען, וואָס מע טוט זיך דאָ, בשעת איך בין ניטאָ אינדערהיים... ששש... מע גייט! טאָמער וואָלט געווען אַ סברה, איך זאָל מיך דאָ צווועצן ערגעץ אין אַ ווינקעלע? (ער קוקט זיך אַרום אַף אַלע זײַטן). אָדער באַהאַלטן זיך אונטער דער קאַנאַפּע? (ער דערהערט אַ סקריפּ פון דער טיר, טוט ער זיך

אַ וואָרף אונטערן טיש מיטן באַגאַזש. — עס עפנט זיך די אינעווײ־ניקסטע טיר און עס קומען אַרײַן די מאַדאַם פּעטאַד מיטן דאָקטער לאַקריץ. דער דאָקטער דריקט איר די האַנט).

מאַדאַם פּעטאַד: וואָס קוועטשט איר מיר אַזוי די האַנט? אַלס דאָקטער? צי גלאַט אַזוי, אויס גוטפרײַנטשאַפט?

דאָקטער לאַקריץ: גלאַט אַזוי, אויס גוטפרײַנטשאַפט...

מאַדאַם פּעטאַד: פאַרוואָס־זשע זײַט איר מיר אַזאַ גוטער פרײַנט? מצד רחמנות, צי מצד עפּעס אַנדערש?...

דאָקטער לאַקריץ: ערשטנס, טאַקע מצד רחמנות, אַז איר דאַרפט האָבן אַזאַ פּעטאַד פאַר אַ מאַן... און, צווייטנס, איז מײַן סימפּאַטיע צו אײַך...

מאַדאַם פּעטאַד: (פאַרשטעלט אים דאָס מויל מיט דער האַנט). ניט גערעדט! פאַרגעסט ניט, אַז איך בין אַן אָנשטענדיקע פרוי...

דאָקטער לאַקריץ: (אַ קוש די האַנט). קעגן דער נאַטור, מאַדאַם, קאָן מען ניט גיין...

מאַדאַם פּעטאַד: גיין זאָלט איר שוין ווייסט איר וווּהין!...

דאָקטער לאַקריץ: איך באַדאַרף טאַקע גיין מאַכן אַ פּאָר וויזיטן. דער עולם, קיין עין־הרע, קרענקט צו ביסלעך. דערווײַל זײַט מיר געזונט און שטאַרק. איך לויף אַוועק אויף אַ קורצע ווײַלע. אין אַ האַלבע שעה קום איך צוריק, וועלן מיר מאַכן לכבוד יום־טוב אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק.

מאַדאַם פּעטאַד: אָדער אינדרײַען אַ פינף־הונדערט־איינס?...

דאָקטער לאַקריץ: ניין! בעסער אַ זעקס־און־זעכציס אינצווייען. אַדיע! (ער גייט אַוועק. די מאַדאַם — אין דער אַנדערער טיר. פון אונטערן טיש קריכט אַרויס פּעטאַד).

יאַנקל פּעטאַד: (רויט ווי אַ צוויק). אָט דאָס ווערט אָנגערופן אַ גלעזל טיי? אין זעקס־און־זעכציק לכבוד יום־טוב שפּילן זיי?... וואַרט צו, דו יאַקטער איינער, עס וועט אַ רוח אין דײַן טאַטנס ערד אַרײַן! (עס הערט זיך אַ קלונג. פּעטאַד באַהאַלט זיך אונטערן טיש. עס קומט אַרײַן פון דרויסן נאַפּטאַלין דער אַפּטייקער. פון דער אַנדערער טיר — די מאַדאַם פּעטאַד).

נאַפּטאַלין: (לויפט אַקעגן דער מאַדאַם פּעטאַד, וויל זי אַרומכאַפּן קושן). באָן זשור, מאַדאַם! מיט אײַער קאַרטל האָט איר מיך פּשוט מחיה געווען!

מאַדאַם פּעטאַד: (שטויסט אים אָפּ פון זיך). נאָר אָן הענט!... וואָס האָט איר זיך אַזוי אָנגעפּאַרפומירט מיט פּאַרפומען? סע שמעקט פון אײַך, ווי פון אַן אַפּטייק.

נאַפּטאַלין: אַרום וואָס מע גייט, מיט דעם שמעקט מען... ווו איז אײַער הינערפרעסער?

מ א ד א ם פ ע ט א ד : וואָסער הינערפּרעסער?
נ א פ ט א ל י ן : אײַער אַלטער.
מ א ד א ם פ ע ט א ד : (קאַקעטירט). מײַן אַלטער? ער איז גאָרנישט אַזוי אַלט...
נ א פ ט א ל י ן : פאַר אַזאַ בוטאַנטשיק, פאַר אַזאַ באַמבאַנטשיק, ווי איר, איז ער שוין צו אַלט... (וויל די אָרומנעמען).
מ א ד א ם פ ע ט א ד : (שטויסט אים אָפּ). איך האָב אײַך איין מאָל געזאָגט: אַז הענט!...
נ א פ ט א ל י ן : איר פאַרגעסט, אַז איר זײַט מיר אַ קרובה...
מ א ד א ם פ ע ט א ד : טאַקע אַ קרובה, נאָר פון דער ווײַטן...
נ א פ ט א ל י ן : (באַליידיקט). איר זײַט צו מיר ערגער, ווי צו אַ פרעמדן...
מ א ד א ם פ ע ט א ד : (קוקט אים אין די אויגן). ווי צו אַ פרעמדן? וועמען מיינט איר דאָס?
נ א פ ט א ל י ן : די וואַנט מיין איך...
מ א ד א ם פ ע ט א ד : איך ווייס, וועמען איר מיינט... איר מיינט דעם דאָקטער לאַקריץ... איר זײַט אים מקנא... אַ מצווה אַף אײַך — גער, גער, גער!... (ווײַזט אים מיטן פינגער).
נ א פ ט א ל י ן : (אָנגעברוגזט). באַז סואַר, מאַדאַם! (געזעגנט זיך מיט איר).
מ א ד א ם פ ע ט א ד : (טוט אים אַ ציִ באַ דער נאָז). זײַט נאָר נישט אַזוי גדולדיק באַ זיך, פּאַני! איך האָב פּײַנט, אַז מע בלאָזט זיך... קומט, וועלן מיר דערווײַלע טרינקען צו גלעזלעך טיי, נאָכדעם וועלן מיר לכבוד יום־טוב...
נ א פ ט א ל י ן : מאַכן אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק?...
מ א ד א ם פ ע ט א ד : וואָס איז אײַך געפעלן אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק. פאַרוואָס נישט אינדרײַען אַ פינף־הונדערט־איינס?
נ א פ ט א ל י ן : ניין! בעסער אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק... פאָלגט מיך, מאַדאַם... (זיי גייען אַוועק. — פון אונטערן טיש קריכט אַרויס יאַנקל פעטאַד).
י א נ ק ל פ ע ט א ד : (רויט ווי פײַער). גוטע פרײַנט, קרובים גאָר?... און אַלע ווילן לכבוד יום־טוב בעסער אַ זעקס־און־זעכציק אינצווייען, ווי איידער אינדרײַען אַ פינף־הונדערט־איינס! וואָס זאָל דאָס באַדײַטן? כ׳וועל אײַך געבן אַ זעקס־און־זעכציק — זעקס און זעכציק מכות אַף דער נאָז וועט זיך אײַך זעצן! (עס הערט זיך אַ קלונג. פעטאַד באַהאַלט זיך אונטערן טיש. עס קומט אַרײַן דער אַדוואָקאַט ג ל א ק, אַן אויסגעפּוצטער. פון דער אַנדערער טיר — מאַדאַם פעטאַד).
ג ל א ק : (שאַרט מיט די פיס). מאַיאַ פּאָטשטעניע, מאַדאַם! ווי אַזוי טשגוּוסטוועט איר זיך אין געזונט?... אײַערע נערוון האָבן זיך אויסגעקאַיעט, פּאַ קראַיני מיערע, זינט אײַער סטאַריקאַשקע איז אַוועק־

געפֿאָרן אויף טאַרגעס?... גאָט זאָל העלפֿן, די טאַרגעס זאָלן זיך פּראָדאָל־זשאַיען כאָטשבי אַ וואָך צוויי אָדער דרײַ!...

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד : (קאָקעטיש). וואָס־זשע וועט אײַך אַרויסקומען דערפֿון?...

ג ל אַ ק : גאָרניט. וואָס דאַרף מען אים דאָ, דעם סטאַריקאַש־קע?... קסטאַטי, וואָס האָב איך אײַך געוואָלט פֿרעגן? יאָ! וואָס הערט זיך מיט דער דוכאָוונע זאַוועשטשאַניע?... ווען וועט ער אײַך אָבעזפּע־טשען?...

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד : (אומעטיק). אַך! ער וויל ניט הערן, ניט זען...

ג ל אַ ק : (מיט מיטלייד). ניעגוזשעלי? אַ פֿאַלנע אַטקאַז? וואָס איז די פּריטשינע?

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד : די פּריטשינע איז, וואָס ער האָט מורא שרײַבן אַ צוואה... נאָך אַ צוואה, זאָגט ער, שטאַרבט מען...

ג ל אַ ק : איר אָדיוואָליאַיעט מיך, מאַדאַם! איר זײַט, דאַכט זיך, אַ ראַזסודיטעלנע זשענשטשינע — און לאָזט זיך אײַנריידן אַזעלכע גלו־פּאַסטן! איר ווייסט, אַז אײַער סטאַריקאַשקע טוט אַ שטאַרב, נעמט צו די טאָכטער מיטן איידעם אינגאַנצן, דאָ ניטשאַטשקי, און אײַך שטעלט מען אַרויס, איזוויניטיע, אַ פֿײַג!...

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד : אַ פֿערטל קומט דאָך מיר פּאַ זאַקאָנו...

ג ל אַ ק : פּאַ זאַקאָנו קומט אײַך אַ פֿערטל — ווייסט איר ווען? אַז ער כאַפּט אַ קאָנדראַשקע, דאָס הייסט, אַז גאָט העלפֿט, ער שטאַרבט אַזוי וואָס ווניעזאַפּנאָ, אומגעריכט... נאָר טאָמער, ניע דאַי באָג, האָט ער פֿון פֿריִער נאָך אַ דוכאָוונע זאַוועשטשאַניע, אַ צוואה הייסט עס, טאָגדאַ איז דיעלאָ דריאַן!

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד : דערצו איז דאָ אַן עצה...

ג ל אַ ק : נאַפּרימער? בעטן דעם אַפּטייקער נאַפּטאַליִן, ער זאָל אים אײַנגעבן אַ פּאָרציע מישיאַק מיט ביטער־וואַסער?

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד : (קוקט אים אָן). איר זײַט משוגע, צי חסר־דעה? (טרעט אָפּ).

ג ל אַ ק : דזשענקאָ! איך האָב געשוטיעט, געמאַכט אַ נאַס־מיעשקע...

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד : פֿאַר אַזעלכע נאַסמיעשקעס נעמט מען באַ מיר דעם וועג... דאָס ווייסט איר?

ג ל אַ ק : (ציט איר אויס די האַנט). איזוויניטיע, לאָמיר זיך פּאַ־מירען! (וויל איר שענקען אַ קוש).

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד : (שטויסט אים אָפּ). פֿע, שעמען מעגט איר זיך. איר האָט דאָך אַ ווײַב!...

ג ל אַ ק : (לאַכט). אַ כפּרה צען ווײַבער פֿאַר אײַער איין וואָנליאַד!

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד : ששש... דאָרטן זיצט דער אַפּטייקער!

קומט, וועלן מיר טרינקען צו גלעזלעך טיי. מיר האָבן דאָך הײַנט ערעם חנוכה אויף דער וועלט...

גלאַק: וועלן מיר אפשר, פּאַ עטאַמו סלוטשאַיו, מאַכן אינ־צווייען אַ זעקס־און־זעכציק?

מאַדאַם פּעטאַד: בראַש זיי אַלע אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק!... פאַרוואָס ניט אינדרײַען אַ פינף־הונדערט־אײַנס?

גלאַק: (גייט איר נאָך). ווינטילי, — עס איז טיסיאַטשו ראַז בעסער אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק! (זיי גייען אָפּ. — פון אונטערן טיש קריכט אַרויס פּעטאַד).

יאַנקל פּעטאַד: (ווישט זיך דעם שווייס מיט דער פּאָלע). פו! אויסגעשטאַנען אַ שוויצבאָד!... גוטע פרײַנט!... גיבן עצות!... ווילן מײַנער פּטור ווערן!.. מיך ירשהנען!... מכות מיט בכורות!... מאָרגנדיקן טאָג שרײַב איך אַ צוואה און זאָג אָפּ אינגאַנצן דער טאָכטער!... אַצינד פאַרשטיי איך שוין, וואָס דאָ טוט זיך!... מע האָט מיר אָבער געזאָגט: „צו וואָס טויג אײַך אַ מאַדאַם? און נאָך אַזאַ יונגע מאַדאַם?"... (ער טוט זיך אַ פּאַטש אין שטערן). אַלטער נאַר! פּעטאַד איינער! אַ „מאַדאַם" האָט זיך דיר פאַרוואָלט אויף דער עלטער?... אַנגעטריבן אַ פולע שטוב מיט גוטע פרײַנט! דאָקטוירים! אַפּטייקערס! אַדוואָקאַטן! און יעדער פון זיי וויל לכבוד יום־טוב דווקא אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק! זעקס און־זעכציק מאָל אַ רוח אין אײַער טאַטנס פּערעטאַטן!... ששש... מע גייט... (ער באַהאַלט זיך צוריק אונטערן טיש. עס קומען אָן אַלע: די מאַדאַם פּעטאַד, דער אַפּטייקער נאַפּטאַלין, גלאַק דער אַדוואָקאַט און אויך דאָק־טער לאַקריץ, וועלכער קומט אַרײַן פון דרויסן. אַלע פיר זעצן זיך אַרום טיש, ציִען אויס די פּיס).

דאָקטער לאַקריץ: (רײַבט די הענט. צו אַלעמען). דער עולם, אָן עין־הרע, קרענקט צו ביסלעך... (צו דער מאַדאַם). וואָס איז דאָ בײַ אײַך אונטערן טיש, אַ פוס־בענקעלע? ס'איז עפּעס ווייך...

נאַפּטאַלין: איך פיל אויך עפּעס אַ ווייכע זאַך...

גלאַק: איך פּאַלאַגאַיו, אַז עס דאַרף זײַן אַ קאָוויאָר... אָדנאַ־קאָ, גאַספּאַדאַ, די צײַט שטייט ניט!...

מאַדאַם פּעטאַד: (טאַשט די קאָרטן). אַלזאָ! שפּילן מיר, הייסט דאָס, אַלע פיר לכבוד דעם הייליקן יום־טוב חנוכה אַ פינף־הונ־דערט־איינס? ווערט עס אָנגערופן „מיט אַ באַלוואַן"...

דאָקטער לאַקריץ: מיר האָבן דאָך געשמועסט — אינ־צווייען אַ זעקס־און־זעכציק!...

נאַפּטאַלין: ווי געשיקט זיך עס אינצווייען, אַז מיר זײַנען דרײַ?...

גלאַק: גאַספּאַדאַ! פּאַסלושאַיטיע — איכל אײַך געבן אַ סאָ־וויעט, וועט איר אַלע זײַן אודאָווליעטוואָרעט. לאָז איטלעכער פון אונדז

פֿאַטשערעדי שפּילן מיט דער כּאַזיאַיושקע אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק... איך וועל זײַן דער ערשטער...

ד אָ ק ט ע ר ל אַ ק ר י ץ : וואָס עפּעס איר? און ווער בין איך?

נ אַ פּ ט אַ ל י ן : און ווער בין איך? (פֿון אונטערן טיש קריכט אַרויס יאַנקל פּעטאַד, אַ צעקנייטשטער, אַ צעטראַטענער, און אויסגעשמירטער).

י אַ נ ק ל פּ ע ט אַ ד : און ווער בין איך???...

מ אַ ד אַ ם פּ ע ט אַ ד : אַך! ס'איז מיר ניט גוט! (פֿאַלט חלשות. אַלע בלײַבן דערשטוינט).

י אַ נ ק ל פּ ע ט אַ ד : (צום דאָקטער לאַקריץ). נו? וואָס שווײַגט איר? די מאַדאַם חלשט... איר זײַט דאָך אַ דאָקטער!... אַ פּראָפֿעסער!...

ד אָ ק ט ע ר ל אַ ק ר י ץ : (ווײַזט אָפּן אַפּטייקער). נאַפּטאַלין דער אַפּטייקער וועט אַ לויף טאָן צו זיך אין דער אַפּטייק ברענגען אַ מיקסטול... איך דאַרף גיין צו מײַנע פּאַציענטן... דער עולם, פֿאַרשטייט איר מיך, קרענקט... (רוקט זיך צו דער טיר).

נ אַ פּ ט אַ ל י ן : אָן אַ רעצעפּט קאָן איך ניט אַרויסגעבן קיין מיקסטורן... (רוקט זיך צו דער טיר).

ג ל אַ ק : אַדנאַקאָ, אַ שיינער דאָקטער! אַ שיינער אַפּטייקער! איר זײַט ביידע גוטע טרוסן!... ופּראַטשעם, איזוויניטיע — איך האָב קיין צײַט ניט... איך דאַרף ספּיעשען אַהיים... (רוקט זיך צו דער טיר).

י אַ נ ק ל פּ ע ט אַ ד : אַזוי? איר ספּיעשעט אַהיים? איר האָט קיין צײַט ניט? און אינצווייען אַ זעקס־און־זעכציק האָט איר אַלע צײַט? זעקס און זעכציק מכּות אײַך אין די ביינער. ממזרים! זעקס און זעכציק מאָל זאָל אַ רוח אין אײַער טאַטנס טאַטן פֿערעטאַטן!!!

פ אַ ר ה אַ נ ג.

געשריבן פֿונעם מחבר אין זײַנע יונגע יאָרן און באַאַרבעט פֿון אים אין יאָר 1916.

Este libro se terminó de imprimir el día 31 de Enero de 1958 en el Establecimiento Gráfico
Río Bamba 345.

עזבון שמואל גילמן
אשדוד